

UNIwersytet w Białymstoku
Wydział Prawa

Andrzej Marek Kisiel

**Instytucja tzw. małego świadka koronnego
w polskim prawie karnym**

Rozprawa doktorska
napisana pod kierunkiem
dr hab. Andrzeja Sakowicz, prof. UwB

Białystok 2018

SPIS TREŚCI

Wykaz skrótów	15
Wprowadzenie	18
ROZDZIAŁ I	
Pojęcie tzw. małego świadka koronnego	28
§ 1. Zagadnienia terminologiczne	28
§ 2. Cel i funkcje tzw. małego świadka koronnego	60
§ 3. <i>Ratio legis</i> instytucji tzw. małego świadka koronnego	69
ROZDZIAŁ II	
Miejsce i tryb tzw. małego świadka koronnego w systematyce kodeksu karnego	90
§ 1. Ogólna charakterystyka podstaw nadzwyczajnego złagodzenia	90
§ 2. Uzasadnienie wymiaru nadzwyczajnego złagodzenia kary	112
§ 3. Instytucja tzw. małego świadka koronnego jako szczególna podstawa nadzwyczajnego złagodzenia	114
§ 4. Tryb stosowania instytucji tzw. małego świadka koronnego	136
1. Tryb obligatoryjny	136
2. Tryb fakultatywny	144
ROZDZIAŁ III	
Instytucja „małego świadka koronnego” w świetle art. 60 § 3 k.k.	150
§ 1. Uwagi ogólne	150
§ 2. Zakres podmiotowy instytucji tzw. małego świadka koronnego	155
§ 3. Przesłanki stosowania tzw. małego świadka koronnego	158
1. Sprawca współdziałający z innymi osobami w popełnieniu przestępstw	158
2. Wymogi dotyczące denuncjacji	163
A. Organ przed którym dokonuje się denuncjacji	163
B. Problematyka wykładni znaczenia pojęcia „ujawnia”	165

C. Ujawnienie informacji dotyczących osób uczestniczących w popełnieniu przestępstwa	175
D. Ujawnienie istotnych okoliczności popełnienia przestępstwa	178
§ 4. Moment czasowy ujawnienia informacji	181
§ 5. Forma ujawnienia informacji	182

ROZDZIAŁ IV

Instytucja „małego świadka koronnego” w świetle art. 60 § 4 k.k.	185
§ 1. Uwagi ogólne	185
§ 2. Zakres podmiotowy instytucji tzw. małego świadka koronnego	187
§ 3. Przesłanki stosowania nadzwyczajnego złagodzenia kary	188
§ 4. Problematyka ujawnienia i przedstawienia „istotnych okoliczności przestępstwa”	194
§ 5. Denuncjacja dotycząca innego przestępstwa	195
§ 6. Obowiązek złożenia wyjaśnień	197
§ 7. Podmiot upoważniony do złożenia wniosku	201

ROZDZIAŁ V

Konsekwencje prawne ujawnienia informacji w ramach instytucji

tzw. małego świadka koronnego	204
§ 1. Nadzwyczajne złagodzenie kary na podstawie art. 60 § 3 k.k.	204
§ 2. Nadzwyczajne złagodzenie kary na podstawie z art. 60 § 4 k.k.	208
§ 3. Zbieg podstaw do obligatoryjnego nadzwyczajnego złagodzenia i nadzwyczajnego obostrzenia kary	212

ROZDZIAŁ VI

Odstąpienie od wymierzenia kary zgodnie z dyrektywą art. 61 k.k.	214
§ 1. Istota instytucji odstąpienia od ukarania sprawcy	214
§ 2. Przesłanki odstąpienia od ukarania	227
§ 2. Przesłanka podrzędnej roli sprawcy	238
§ 4. Przesłanka właściwości przekazanych informacji	245
§ 5. Konsekwencje prawne odstąpienia wymierzenia kary	247

ROZDZIAŁ VII

Instytucja „małego świadka koronnego” w kodeksie karnym skarbowym	251
§ 1. Uwagi ogólne	251
§ 2. Przesłanki tzw. małego świadka koronnego w k.k.s.	254
§ 3. Konsekwencje prawne tzw. małego świadka koronnego w k.k.s.	269

ROZDZIAŁ VIII

Problematyka procesowa tzw. małego świadka koronnego	273
§ 1. Uwagi ogólne	273
§ 2. Orzekanie na niekorzyść przez sąd odwoławczy wbrew zakazowi <i>reformationis in pius</i>	279
1. Przesłanki na niekorzyść tzw. małego świadka koronnego	279
2. Zakres orzekania sądu odwoławczego	285
§ 3. Wznowienie prawomocnie zakończonego postępowania wobec tzw. małego świadka koronnego	288
1. Przesłanki wznowienia postępowania karnego	288
2. Skutki wznowienia postępowania karnego	293

ROZDZIAŁ IX

Instytucja tzw. małego świadka koronnego w świetle badań	296
§ 1 Wprowadzenie metodologiczne	296
§ 2 Charakterystyka badanych spraw z udziałem tzw. małego świadka koronnego	306
§ 3 Analiza wyników badań akt sądowych	309
§ 4 Analiza wyników badań ankietowych w zakresie doświadczeń organów ścigania w kontekście tzw. małych świadków koronnych	330

Podsumowanie	344
---------------------------	------------

Bibliografia	362
---------------------------	------------

Wykaz orzecznictwa	393
---------------------------------	------------

Wykaz tabel i wykresów	409
-------------------------------------	------------

Aneks	411
--------------------	------------

Streszczenie

Rozprawa prezentuje instytucję tzw. małego świadka koronnego w polskim prawie karnym w teorii i praktyce organów ścigania oraz wymiaru sprawiedliwości. Tematyka rozważań koncentruje się przede wszystkim na obecnie obowiązujących przepisach prawa karnego i co do zasady dotyczy rodzimego prawa materialnego karnego oraz karnego skarbowego. Ustawodawca wprowadził tę instytucję w art. 60 § 3 i 4 k.k. z 1997 roku, natomiast jej celem było skuteczniejsze oraz bardziej efektywne ujawnianie i zwalczanie przestępczości zorganizowanej. Jest to niewątpliwie szczególnie instytucja, ściśle związana z zachowaniem przestępnym, co czyni ją ważnym instrumentem polityki karnej w zakresie zwalczania a także zapobiegania przestępczości popełnianej w ramach niezwykle niebezpiecznych struktur zorganizowanych. Poprzez współpracę sprawców tej kategorii przestępczej działalności z organami ścigania regulacja stworzyła jeden z wyjątkowych i optymalnych instrumentów prawnych umożliwiających zwalczanie tego rodzaju przestępczości. Regulacja nierzadko prezentowana była jako „zło”, ale „konieczne”. Na szczególną uwagę zasługuje fakt, iż instytucja tzw. małego świadka koronnego ma współcześnie zarówno wielu oponentów, jak i zwolenników. Kontrowersyjność wynika przede wszystkim z faktu, iż sprawcy przestępstwa uzyskują określone przywileje (nadzwyczajne złagodzenie kary) w zamian za informacje dotyczące osób uczestniczących w popełnieniu przestępstwa i jego okoliczności. W ocenie społecznej unikają kary, podczas, gdy faktycznie są osobami skazanymi wobec których stosuje się wyłącznie pewien rodzaj nadzwyczajnego złagodzenia kary.

Głównym celem rozprawy jest kompleksowa analiza i ocena kształtu tej instytucji w k.k. i k.k.s. ujęciu materialnoprawnym, a także ocena funkcjonowania tego rodzaju nadzwyczajnego złagodzenia kary w praktyce zarówno wymiaru sprawiedliwości, jak i organów ścigania. Analizę problemu badawczego, a w szczególności weryfikację przyjętych hipotez badawczych przeprowadzono na

podstawie metody dogmatyczno-prawnej. Realizacja celu badawczego przebiegała z wykorzystaniem zarówno teoretycznych, jak i empirycznych metod badawczych. Podstawową metodą badawczą wykorzystaną w pracy jest właśnie metoda dogmatyczna, której centralnym zadaniem jest odczytywanie z obowiązujących przepisów reguł (wzorców) postępowania. Jako główną hipotezę badawczą, która poddana została weryfikacji, przyjęto w pracy pogląd o potrzebie zachowania instytucji tzw. małego świadka koronnego (art. 60 § 3 i 4 k.k.) w zakresie i formie przyjętej przez Kodeks karny z 1997 roku. Jednocześnie uznano, że obecne sformułowanie tej regulacji jest prawidłowe i nie wymaga znaczących zmian. Wysznuęto dwie hipotezy główne. Jedną stwierdzającą, iż przyjęte rozwiązania materialnoprawne i procesowe instytucji tzw. małego świadka koronnego pozwalają na skuteczne zwalczanie przestępczości poprzez pozyskiwanie przez te organy informacje dotyczących osób uczestniczących w popełnieniu przestępstwa, bądź w zakresie innego przestępstwa, nieznanego organom. Natomiast druga twierdząca, iż normy prawne wyrażone w przepisach art. 60 § 3 i 4 k.k. nie rodzą wątpliwości interpretacyjnych, a zatem mogą być w pełni realizowane w praktyce organów ścigania i wymiaru sprawiedliwości.

Problematyka tzw. małego świadka koronnego nie stanowiła dotychczas popularnego przedmiotu kompleksowego opracowania monograficznego i zasadniczo na gruncie obowiązującego kodeksu karnego nie prowadzono w tym zakresie badań empirycznych. Analiza wybranych elementów tej instytucji przejawiała się zdecydowanie wyłącznie w nielicznych opracowaniach. Zatem uzasadnione stało się podjęcie próby kompleksowego ujęcia zakresu tematyki oraz podjęcia badań, które zmierzać miały do konfrontacji modelu normatywnego instytucji „małego świadka koronnego” uregulowanego w kodeksie karnym z 1997 roku z praktyką jego funkcjonowania w zwalczaniu przestępczości. Wybór obszaru badawczego uzasadniony jest więc dążeniem do uzupełnienia istniejącej w polskiej literaturze prawniczej luki, po części spowodowanej zarówno specyfiką i kontrowersyjnością analizowanych norm prawnych, jak i marginalizowaniem tej instytucji na płaszczyźnie wyjątkowości tego źródła pozyskiwania przestępczej wiedzy.

Przedmiotem rozprawy była możliwie najpełniejsza analiza kodeksowej instytucji tzw. małego świadka koronnego. Zainteresowania autora budzi kwestia, na ile działania, które podejmują organy ścigania w kierunku zwalczania omawianej formy przestępczości są efektywne dla bezpieczeństwa społeczeństwa i systemu państwowego, a także czy można wykazać chociażby minimalną skuteczność stosowania w praktyce omawianej instytucji w odniesieniu do zjawiska przestępczości. W odniesieniu do funkcjonowania tej instytucji warto zwrócić uwagę na współczesną socjotechnikę uprawianą przez świat przestępczy. Polega ona na stosowaniu mechanizmów pozwalających na wszechstronne manipulowanie informacją. Wymienić tutaj można między innymi przekazywanie informacji nieprawdziwych, nieważnych, bądź mało ważnych tj. podawanych z pominięciem najważniejszych, spreparowanych albo przekazywanych w nadmiarze celem doprowadzenia do chaosu dezinformacją. Dodatkowo należy zwrócić uwagę, że skutkiem analizy akt sądowych w rozprawie pojawiły się portrety sprawców wraz z charakterystyką ich środowiska wzbogaconymi o elementy ich przestępczej drogi.

Przez pryzmat celu oraz założeń badawczych ustalona została struktura pracy na którą złożyło się dziewięć rozdziałów, z czego osiem z nich zasadniczo ma charakter analizy dogmatyczno-prawnej, natomiast ostatni - dziewiąty - ma charakter empiryczny. Analiza instytucji wymagała posłużenia się w badaniach różnorodnymi metodami i technikami badawczymi. Rozważania poprzedza wprowadzenie, w którym przedstawiono cele, wykorzystane metody analizy badanej problematyki a także omówiono główne założenia rozprawy. Uzupełniając omawianą problematykę dokonano zebrania wiedzy wraz z porównaniem podobnych instytucji znanych w innych dziedzinach i zakresach prawa.

Rozprawę rozpoczyna rzutuująca na praktyczne stosowanie problematyka pojęciowa instytucji tzw. małego świadka koronnego zawarta w rozdziale pierwszym. Istotne w tym względzie stały się nie tylko zagadnienia terminologiczne, ale w szczególności cel oraz spełniane funkcje „małego świadka koronnego”, które skłoniły ustawodawcę do wprowadzenia tej instytucji do kodeksu karnego w 1997 roku. Zaprezentowane w tym rozdziale orzecznictwo sądowe przejawia się wieloma judykatami, które nie sprowadzają się wyłącznie do szczególnej wykładni językowej

określonego przepisu, ale również sięgają po analizę karnoprawną istoty funkcjonowania omawianej instytucji.

Rozdział drugi prezentuje miejsce i tryb tzw. małego świadka koronnego w systematyce kodeksu karnego. Zasadnym stała się zatem ogólna charakterystyka podstaw nadzwyczajnego złagodzenia wraz z uzasadnieniem wymiaru nadzwyczajnego złagodzenia kary. W tej części pracy uznając tzw. małego świadka koronnego za szczególną podstawę nadzwyczajnego złagodzenia omówiono oba występujące tryby stosowania tj. tryb obligatoryjny i fakultatywny.

Kolejne rozdziały – trzeci i czwarty – koncentrują się na analizie omawianej instytucji w odniesieniu do § 3 oraz § 4 art. 60 k.k. Szczegółowo omówiono poszczególne elementy struktury reguł tzw. małego świadka koronnego zawartych w analizowanych normach prawnych wskazując istotne różnice trybu stosowania obu w zasadzie odrębnych regulacji.

W rozdziale piątym podjęto problematykę konsekwencji prawnych ujawnienia informacji w odniesieniu do sprawców czynów przestępnych w ramach prezentowanej instytucji stosowanej obligatoryjnie oraz fakultatywnie. Rozdział prezentuje ponadto zbieg podstaw do obligatoryjnego nadzwyczajnego złagodzenia i nadzwyczajnego obostrzenia kary.

Odstąpienie od wymierzenia kary zgodnie z dyrektywą art. 61 k.k. omówiono w rozdziale szóstym pracy. W poszczególnych podrozdziałach zaprezentowano istotę tej instytucji. Przedstawiono przesłanki odstąpienia o ukarania, podrzędną rolę sprawcy oraz właściwości przekazanych informacji. Podsumowaniem rozdziału stały się konsekwencje prawne odstąpienia od wymierzenia kary.

Rozdział siódmy dotyczy zasadności i podobieństwa rozwiązania instytucji tzw. małego świadka koronnego w kodeksie karnym skarbowym. Niewątpliwie rozdział ten nie ma charakteru prawnoporównawczego a jego głównym celem stała się analiza tytułowego zagadnienia i prezentacja pojawiających się problemów a także wątpliwości wobec art. 60 § 3 i 4 k.k. Przedstawione zostały przesłanki tzw. małego świadka koronnego w k.k.s. oraz jego konsekwencje prawne.

Problematyka procesowa instytucji „małego świadka koronnego” została przedstawiona w rozdziale ósmym. Istotne stało się orzekanie na niekorzyść przez

sąd odwoławczy wbrew zakazowi *reformationis in peius* oraz wznowienie prawomocnie zakończonych postępowania wobec tzw. małego świadka koronnego.

Wieloaspektowość problematyki tzw. małego świadka koronnego determinowała konieczność posłużenia się w badaniach różnorodnymi metodami i technikami badawczymi. W części dogmatyczno-prawnej pracy (rozdziały I-VIII) podstawową metodą badawczą była analiza tekstu prawnego i integralnie z nią związana analiza dorobku naukowego oraz treści orzeczeń sądowych. Natomiast w części empirycznej dotyczącej analizy funkcjonowania instytucji tzw. małego świadka koronnego w praktyce wymiaru sprawiedliwości (obejmującej rozdział IX) zastosowano metodę opierającą się na analizie akt sądowych spraw prawomocnie zakończonych. Sprawy te zostały wytypowane dzięki pomocy byłego Wydziału V do Spraw Przeszłości Zorganizowanej i Korupcji Prokuratury Apelacyjnej w Białymstoku – obecnie Podlaskiego Wydziału Zamiejscowego Departamentu do Spraw Przeszłości Zorganizowanej i Korupcji w Białymstoku. W części dotyczącej analizy tej instytucji w praktyce organów ścigania, której zadaniem było poznanie poglądów i opinii prokuratorów na temat omawianej instytucji, zastosowano metodę kwestionariusza ankiety (uzupełnioną wywiadem bezpośrednim z prokuratorami czynnymi zawodowo z wieloletnim stażem zawodowym, przyjmując jednak, iż wywiad miał wyłącznie uzupełnić wiedzę przy analizie odpowiedzi zawartych w kwestionariuszu ankiety). Zasadniczo wydaje się, że konfrontacja ustawowych założeń z opiniami teoretyków i praktyków prawa w przedmiocie tzw. małego świadka koronnego była nieodzowna z punktu widzenia sformułowania prawdopodobnych wniosków *de lege ferenda*.

Pracę kończą uwagi podsumowujące, w których przedstawiono wnioski wynikające z przeprowadzonych badań oraz postulaty *de lege ferenda*. Zestawienie wyników badań empirycznych oraz wniosków wypracowanych na podstawie rozważań prowadzonych w części dogmatyczno-prawnej, pozwoliło na weryfikację hipotezy głównej natomiast wyniki badań uzupełnią w pewnym stopniu istniejące w piśmiennictwie niejasności i niedopowiedzenia w praktycznym ujęciu tej instytucji.

Summary

The dissertation presents the institution of so called minor crown witness in polish criminal law in theory and in practice of the pursue apparatus and the judicature. Thematics of the consideration are concentrated around the currently binding regulations of the penal code and considers the native, substantial criminal law as well as fiscal penal code. The legislator introduced this institution in the article 60 § 3 and 4 k.k. 1997, with sole purpose to improve the revealing and eradicating the organised crime. Undoubtedly it is and extraordinary institution, tightly connected to criminal behavior, what makes it an important instrument of the penal politics in the matter of fighting, as well as preventing crimes committed by the exceedingly dangerous organised structures. Through the cooperation with the violators participating in this type of criminal activity with the pursuers this regulation created one of exceptional and optimal legal instruments designed to combat this type of criminality. It was often presented as "evil", nonetheless "necessary" evil. For particular attention deserves fact that the institution of minor crown witness has simultaneously as many supporters as opponents. Its controversial nature results primarily from the fact, that violators gain certain benefits (extraordinary alleviation of punishment) in exchange for informations about people participating in committing a crime and its circumstances. According to social evaluation they withdraw from punishment, when in fact they are sentenced with the only exception of having some sort of extraordinary alleviation of punishment.

Main purpose of this dissertation is complex analysis as well as evaluation of this institution in k.k. and k.k.s. in law-substantial conceptualization, and also assessment of the functionality of this type of extraordinary alleviation of punishment in practice of judicature and the pursuing apparatus. Analysis of the research, in particular the verification of accepted hypothesis was prosecuted on the basis of law-dogmatic method. The realisation the scientific purpose progressed with

the usage of theoretical, as well as empirical test methods. Basic test method used in this dissertation is the dogmatic method, which central purpose was to read from the binding prescriptions rules (standards) of behavior. As main hypothesis, which undergone verification, the dissertation has taken the belief about necessity of maintaining the institution of so called minor crown witness (art. 60 § 3 and 4 k.k.) in the range and form designated by the penal code from 1997. Simultaneously, it was agreed, that present formulation of this regulation is correct and does not require any meaningful changes. Two main hypothesis were propounded. First one stating, that currently accepted law-substantial and processing solutions of this institution allows for effective crime fighting due to informations acquired through these apparatuses about people involved in the crime, as well as in range of any other criminal activity, unknown to the pursuers. Secondly it was stated that law principles expressed in the art. 60 § 3 and 4 k.k. does not provide any interpretational misunderstandings, so they might be realised fully in the practice of pursuing apparatus of judicature.

Problematic aspects of minor crown witness did not recently pose as the popular subject of complex monographic elaboration and essentially on the basis of binding penal code the empirical examinations were never directed in this matter. Analysis of chosen elements of this institution was displayed in very few reports. It became necessary to undertake an attempt of comprehensively conclude on the subject as well as proceed with examinations which were aimed at confronting the normative model of institution of "minor crown witness" regulated by the penitentiary codex from 1997 with the practice of its functionality in fighting crime. Choice of the research area is explained by the necessity of fulfilling the gap in the polish juridical literature, partially created by specificity and controversial nature of analysed legal norms, as well as marginalising of this institution on the behalf of uniqueness of this source of gathering criminal knowlegde.

The subject of this dissertation was the best possible analysis of codex institution of minor crown witness. Author's interests are focused around the issue of how much the actions taken by pursue apparatus in the manner of eradicating described form of crime are effectively benefitting the social security and government, as well as if there is any possibility of demonstrating at least minimal efficiency in practical

use of described institution in the purpose of fighting crime. Relating the functionality of this institution it is worth pointing out the present social engineering techniques used by the underworld. It consists of using some mechanisms allowing for multipurpose manipulation of information. Among others giving false or insignificant informations, given with exception of most important or fabricated facts, as well as overflowing the information with the purpose of causing misinformation chaos. Additionally it is worth noting that due to the analysis of forensic records in the hearing appeared the portraits of violators along with characteristics of their environment, enriched with elements of their criminal career.

According to purpose and assumption of the dissertation the structure of the elaboration was determined, containing nine chapters, out of which eight has essentially been dedicated to law-dogmatic analysis, whereas the last one - ninth - has empirical character. Analysis of the institution required the usage of different scientific methods and techniques. Speculations are precluded with an introduction, which presents the goals, used analysis methods of the subject, as well as discuss main hypothesis of the elaborate. In order to complete the discussed issues the gathered knowledge, as well as the comparison of similar institutions known in other aspects or ranges of law.

Dissertation starts with problematic aspects of the subject focused on the practical usage of the institution of minor crown witness, contained in the first chapter. Essential in this matter are not only the terminological issues, but extraordinarily the purpose and functions fulfilled by minor crown witness, which has motivated the legislator to introduce this institution into penal code in 1997. This chapter presents the forensic judicature, which displays among many sentences, in which not only the linguistic interpretation is analysed but also the penitentiary essence of the discussed institution.

Second chapter presents the place and procedure of minor crown witness in the systematics of penal code. It is then justified to generally characterise the basics of extraordinary alleviation of punishment, with an explanation as to why certain alleviation was applied. In this part of the dissertation, considering minor crown witness as particular manner of extraordinary alleviation of punishment both

procedures of usage were discussed - obligatory procedure and facultative procedure.

Following chapters - third and fourth - are concentrated on analysis of discussed institution in reference to § 3 and § 4 art. 60 k.k. Respective elements of structure and regulations of minor crown witness contained in analysed legal norms leading to substantial differences in the usage of both procedures in the manner of separate regulations were discussed in detail.

Chapter five undertakes the problematics of legal consequences about exposing the informations concerning to causers of criminal activities within the limits of presented institution applied obligatory and facultative. It also presents the confluence of the essentials to obligatory extraordinary alleviation, as well as restriction of punishment.

Resignation from administering the punishment according to directive art. 61 k.k. was discussed in chapter six. In separate subsections the essence of this institution was presented. Presumptions about resignation from administration of punishment, secondary role of violator and specifications of given information are elaborated. Conclusion of the chapter consists of legal consequences followed by resignation from administering the punishment.

Chapter seven concerns the validity and similarity of the usage of institution of minor crown witness in fiscal penal code. Undoubtedly this chapter does not exhibit the law-comparative character, but its main purpose is to analyse the titular issue and presentation of appearing problems and doubts toward art. 60 § 3 i 4 k.k. It contains presumptions about minor crown witness in k.k.s. and its legal consequences.

Problematic aspects of cases using the minor crown witness regulation was presented in chapter eight. Essential was the disadvantageous predication of appeal court against the prohibition *reformationis in peius* and renewal of legally valid finished procedure against minor crown witness.

Multiperspectivity of problematic aspects of minor crown witness determined the necessity of making use of different scientific methods and techniques in research. In law-dogmatic part (chapters I-VIII) basic method of research was the analysis of law literature and inherent analysis of literary output and the content of judicial

decision. On the other hand in the empirical part, concerning the analysis of functionality of institution of "minor crown witness" in practice of judicature (covered in chapter IX) the method based on analysis of forensic files from legally valid finished cases was used. Those cases were marked out with help from ex-department V for Organised Crime and Corruption of Appellant Prosecutor's Office in Białystok - currently Podlaskiego Wydziału Zamiejscowego Departamentu do Spraw Przeszeczności Zorganizowanej i Korupcji w Białymstoku. In the part involving analysis of this institution in the practice of pursuing apparatus, which goal was to learn the opinions and beliefs of prosecutors in the subject of discussed institution the questionnaire method was used (supported with direct interview with active prosecutors with many years of professional experience, adopting that it was supposed to only complement the answers analysed from questionnaire). It is supposed that confrontation of statutory assumptions with the opinions of theoreticians and practitioners of law in subject of minor crown witness was inevitable from the point of formulating plausible conclusions *de lege ferenda*.

The dissertation is concluded with final remarks in which the presented conclusions resulting from the performed research and postulates *de lege ferenda*. The juxtaposition of empirical research and conclusions elaborated on the basis of the consideration of the law-dogmatic part which allowed for verifying the main hypothesis whereas the results of examinations will complement to some extent existing in the literature ambiguities and understatements in practical conceptualization of this institution.

WYKAZ SKRÓTÓW

- art.** - artykuł
- Arch. Kr.** - Archiwum Kryminologii
- BPK** - Biuletyn Prawa Karnego
- BSN** - Biuletyn Sądu Najwyższego
- CzPKiNP** - Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych
- Dz.U.** - Dziennik Ustaw
- Dz.U. UE** - Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej
- EPS** - Europejski Przegląd Sądowy
- FP** - Forum Prawnicze
- GS** - Gazeta Sądowa
- GSiP** - Gazeta Sądowa i Penitencjarna
- GSP** - Gdańskie Studia Prawnicze
- Jur.** - Jurysta
- Konstytucja RP** - Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. Nr 78, poz. 483 z późn. zm.)
- k.k.** - ustawa z dnia 6 czerwca 1997 roku - Kodeks karny (Dz.U. Nr 88, poz. 553 ze zm.)
- k.k. z 1932 roku** - rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z 11 lipca 1932 roku – Kodeks karny (Dz.U. Nr 60, poz. 571)
- k.k. z 1969 roku** - ustawa z dnia 19 kwietnia 1969 roku - Kodeks karny (Dz.U. Nr 13, poz. 94 ze zm.)
- k.k.s.** - ustawa z dnia 10 października 1999 roku – Kodeks karny skarbowy (Dz.U. Nr 23, poz. 930 ze zm.)
- k.p.a.** - ustawa z dnia 14 czerwca 1960 roku – Kodeks postępowania administracyjnego (t.j. Dz.U. z 2013 r. poz 267 ze zm.)
- k.p.k.** - ustawa z dnia 6 czerwca 1997 roku – Kodeks postępowania karnego (Dz.U. Nr 89, poz. 555 ze zm.)
- KRK** - Krajowy Rejestr Karny
- KSP** - Krakowskie Studia Prawnicze
- k.w.** - ustawa z dnia 20 maja 1971 roku – Kodeks wykroczeń (t.j. Dz.U. z 2015 r. poz. 1094 z późn. zm.)

- KZS** - Krakowskie Zeszyty Prawnicze
- LEX** - System Informacji Prawnej LEX
- MoP** - Monitor Prawniczy
- MS** - Ministerstwo Sprawiedliwości
- niepubl.** - niepublikowany
- NKPK** - Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego
- NP** - Nowe Prawo
- Nr** - Numer
- OSA** - Orzecznictwo Sądów Apelacyjnych
- OSNKW** - Orzecznictwo Sądu Najwyższego Izba Karna i Wojskowa
- OSNwSK** - Orzecznictwo Sądu Najwyższego w Sprawach Karnych
- OSNPG** - Orzecznictwo Sądu Najwyższego, Biuletyn Prokuratury Generalnej
- OSP** - Orzecznictwo Sądów Polskich
- OTK-A** - Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego, zbiór urzędowy, Seria A
- Pal.** - Palestra
- PiM** - Prawo i Medycyna
- PiP** - Państwo i Prawo
- PiŻ** - Prawo i Życie
- post.** - postanowienie
- PK** - Problemy Kryminalistyki
- PLeg** - Przegląd Legislacyjny
- PPK** - Przegląd Prawa Karnego
- Prok. i Pr.** - Prokuratura i Prawo
- Prok. i Pr. – wkł.** - Prokuratura i Prawo – wkładka
- Prz. Sejm.** - Przegląd Sejmowy
- Przegl. Pol.** - Przegląd Policyjny
- PS** - Przegląd Sądowy
- PUE** - Prawo Unii Europejskiej
- PWP** - Przegląd Więziennictwa Polskiego
- red.** - redakcja
- SA** - Sąd Apelacyjny

- RPEiS** - Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny
- Rzeczp.** - Rzeczpospolita
- SAOS** - System Analizy Orzeczeń Sądowych
- SDE** - System Dozoru Elektronicznego
- SF** - Studia Filozoficzne
- SI** - Studia Iuridica
- SKKiP** - Studia Kryminologiczne, Kryminalistyczne i Penitencjarne
- SO** - Sąd Okręgowy
- SN** - Sąd Najwyższy
- SN (7)** - Sąd Najwyższy w składzie 7 sędziów
- SR** - Sąd Rejonowy
- St. Praw.** - Studia Prawnicze
- St. Pr.-Ek.** - Studia Prawno-Ekonomiczne
- t.j.** - tekst jednolity
- tłum.** - tłumaczenie
- TK** - Trybunał Konstytucyjny
- WPP** - Wojskowy Przegląd Prawniczy
- u.niel.** - ustawa z dnia 26 października 1982 roku o postępowaniu w sprawach nieletnich (t.j. Dz.U. z 2014 r. poz. 382)
- u.o.z.p.** - ustawa z dnia 19 sierpień 1994 o ochronie zdrowia psychicznego (t.j. Dz.U. z 2011 r. Nr 231, poz. 1375 ze zm.)
- u.p.n. z 1997 roku** - ustawa z dnia 24 kwiecień 1997 roku o przeciwdziałaniu narkomanii (t.j. Dz.U. z 2003 r. Nr 24, poz. 198 ze zm.)
- u.p.n.** - ustawa z dnia 29 lipiec 2005 roku o przeciwdziałaniu narkomanii (t.j. Dz.U. z 2012 r. poz. 124 ze zm.)
- u.ś.k.** - ustawa o świadku koronnym (t.j. Dz.U z 2014 r, poz. 1801 z późn. zm.)
- Zb. Orz.** - Zbiór Orzeczeń
- ze zm.** - ze zmianami
- ZNUJ** - Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego
- zob.** - zobacz

Wprowadzenie

Istnieje wiele powodów, dla których zjawisko przestępczości stanowi wyjątkowy przedmiot analiz wielu różnych dyscyplin naukowych, a także obiekt zainteresowania wielu środowisk. Niewątpliwie jednym z takich powodów jest dbałość o zapewnienie ładu społecznego i praworządności, gdyż wysoka przestępczość jest czynnikiem, który w skrajnych przypadkach prowadzi do podważenia instytucji samego państwa. Kolejnym powodem może być fakt, iż przestępczość stanowi jedną z głównych przeszkód na drodze kształtowania kapitału społecznego, który w znacznym stopniu determinuje długookresowy wzrost gospodarczy a także społeczny odbiór ogólnego stanu gospodarki. Nie możemy także zapomnieć, iż czyny przestępcze prowadzą ostatecznie do wymiernych strat społecznych, zaś działania zmierzające do ograniczenia skali przestępczości związane są także z ponoszeniem kosztów, wynikających z funkcjonowania systemu egzekucji prawa¹. Na tym tle zasadnym wydaje się podjęcie próby analizy instytucji „małego świadka koronnego”, który niewątpliwie przyczyniając się do przeciwdziałania przestępczości z zasady nie generuje znaczących kosztów ekonomicznych praktycznego wykorzystania².

Problematyka tej instytucji wywołuje szereg pytań tak natury teoretyczno-prawnej, jak i praktycznej³. Przemawia za tym lektura piśmiennictwa oraz

¹ W. Florczyk, *Co wywołuje przestępczość i jak ją można ograniczać? Wielowymiarowa analiza makroekonomiczna*, Łódź 2013, s. 7 i n.

² *Od 1998 r. programem ochrony świadków koronnych zostało objętych w Polsce 111 przestępców oraz 150 bliskich im osób (żony, dzieci). Zarząd Ochrony Świadka Koronnego (pensje ok. 200 funkcjonariuszy oraz innych pracowników) pochłania każdego roku ok. 20 mln zł.*

³ M. Kulik, *Zasady wymiaru kary i środków karnych* [w:] M. Mozgawa (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2017, s. 222-228; M. Królikowski, W. Zalewski, *Zasady wymiaru kary i środków karnych* [w:] R. Zawłocki (red.), *Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz. Art. 1-116*, wyd. 4, Warszawa 2017, s. 859-871; R. Hałas, *Zasady wymiaru kary i środków karnych* [w:] A. Grześkowiak, K. Wiak (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, wyd. 4, Warszawa 2017, s. 452-454; I. Zgoliński, *Zasady wymiaru kary i środków karnych* [w:] V. Konarska-Wrzosek (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2016, s. 364-374.

orzecznictwo sądowe.. Z przyczyn oczywistych oraz mając na uwadze ograniczenia a także ugruntowane ramy rozprawy wydaje się racjonalnym ograniczenie tematyki rozprawy do problematyki karno-materialnej, czyli pominięcie problematyki karno-procesowej z wyłączeniem możliwości wznowienia procesu karnego w odniesieniu do świadka, który wycofał się z pierwotnie spełnionych przesłanek wymaganych dla zastosowania tej instytucji. Podstawą wyboru analizowanej problematyki oraz ustalenie zakresu wiedzy zawartej w pracy stało się opisanie teoretyczno-karnoprawnych podstaw i konsekwencji podjęcia przez sprawcę czynów przestępnych współpracy w oparciu o instytucję tzw. małego świadka koronnego. Przy czym, rzecz dotyczy szeroko rozumianego prawa karnego. Kompleksowe uregulowanie zagadnień dotyczących instytucji wynika także z potrzeby ustosunkowania się do bogatej, lecz zarazem nie zawsze jednolitej linii orzeczniczej polskich sądów. Zasadnym zatem wydaje się tytuł niniejszego opracowania, tj. „Instytucja tzw. małego świadka koronnego w polskim prawie karnym”, gdyż zaprezentowana problematyka wynika z braku aktualnego oraz kompleksowego opracowania dotyczącego instytucji tzw. małego świadka koronnego w szczególności ukazującego funkcjonowanie tej instytucji w praktyce organów ścigania oraz wymiaru sprawiedliwości. Co więcej, mimo wielu lat istnienia jej w Kodeksie karnym oraz Kodeksie karnym skarbowym nie sposób odnaleźć w literaturze prawa karnego opracowania całościowego.

Tematyka rozważań koncentruje się przede wszystkim na obecnie obowiązujących przepisach prawa karnego i co do zasady dotyczy rodzimego prawa materialnego karnego i karnego skarbowego. Problematyka tzw. małego świadka koronnego nie stanowiła dotychczas popularnego przedmiotu kompleksowego opracowania monograficznego i zasadniczo na gruncie obowiązującego kodeksu karnego nie prowadzono w tym zakresie badań empirycznych⁴. Analiza wybranych elementów tej instytucji przejawiała się zdecydowanie wyłącznie w nielicznych opracowaniach. Zatem autor pracy podjął próbę kompleksowego ujęcia zakresu tematyki. Dodatkowo w tej sytuacji uzasadnione stało się podjęcie badań, które

⁴ Niewątpliwie w tym kontekście na szczególną uwagę zasługuje opracowanie J. Raglewskiego, *Model nadzwyczajnego złagodzenia kary w polskim systemie prawa karnego (analiza dogmatyczna w ujęciu materialnoprawnym)*, Kraków 2008.

zasadniczo zmierzać miały do konfrontacji modelu normatywnego instytucji „małego świadka koronnego” uregulowanego w kodeksie karnym z 1997 roku z praktyką jego funkcjonowania w zwalczaniu przestępczości. Podjęcie badań w tym zakresie było tym bardziej uzasadnione, gdyż stan wiedzy na temat funkcjonowania tego rozwiązania w praktyce i jego roli w polityce karnej nie może być obecnie uznany za zadowalający. Uchwycenie genezy oraz symptomów praktycznego stosowania, tej zasadniczo mało znanej, instytucji nadzwyczajnego złagodzenia kary wydaje się istotne a ponadto nadal znajduje się w fazie poszukiwania przez ustawodawcę optymalnych rozwiązań.

Rozważania w przedmiocie tzw. małego świadka koronnego należy rozpocząć od stwierdzenia oparcia funkcjonowania tej instytucji o informacje pochodzące z przestępczego świata a dostarczone przez samych sprawców decydujących się na współpracę z organami ścigania i wymiarem sprawiedliwości⁵. Użyte w tytule pracy sformułowanie „mały świadek koronny” zatem przede wszystkim związane jest z szeroko rozumianą przestępczością oraz korzystnym dla organów ścigania wzorcem postępowania określonej kategorii sprawców. Obserwując współczesny świat nie sposób zapomnieć, iż przestępczość praktycznie z chwilą powstania cywilizacji stanowiła poważne zagrożenie dla struktur państwowych i społecznych⁶. Przestępstwo jako zjawisko masowe wkroczyło niemal do wszystkich dziedzin współczesnego życia. Przez wieki społeczeństwa wypracowywały kolejne modele walki z tym zjawiskiem, które nie zawsze można było uznać za optymalne. Niewątpliwie każde kolejne rozwiązanie, dopracowane pod względem pozyskanej przez aparat państwowy wiedzy o przestępczym świecie, było nie tylko skuteczniejsze, ale i przynosiło wyższą efektywność. Niebagatelny wpływ odegrała nie tylko praktyka, ale również wieloaspektowe badania tego zjawiska. Człowiek od wieków poszukiwał nowych, lepszych rozwiązań a docelowo dotyczyło to również istotnej natury przestępczości. Właśnie w jej ujęciu łatwość osiągnięcia

⁵ *Uzasadnienie rządowego projektu kodeksu karnego [w:] Nowe kodeksy karne z 1997 r. z uzasadnieniami*, Warszawa 1997, s. 155.

⁶ A. Michalska-Warias, *Zwalczanie zorganizowanych form przestępczości w prawie karnym obowiązującym na ziemiach polskich w XIX i XX wieku*, Lublin 2008, s. 9.

zaplanowanych celów w grupie, w kontekście codziennych zadań, zapoczątkowała zbliżone działanie⁷.

Jak wskazuje literatura już od czasów średniowiecza odnotowano pierwsze przypadki dokonywania przestępstw w formie zorganizowanej⁸. Zdecydowanie większa prostota wykonania grupowego aktu przestępczego powodowała ilościowo odwrotnie proporcjonalną tendencję możliwości przeciwdziałania i zwalczania tego rodzaju przestępczości. Do reakcji na to zjawisko wymagana jest przede wszystkim stosunkowo szeroka wiedza (pełna informacja) umożliwiająca planowanie i organizowanie⁹. W tym kontekście problemem XX wieku stała się dehumanizacja życia, ponieważ skutkiem postępującej zmiany systemu wartości doszło do sytuacji, gdy wartości moralne ustąpiły współcześnie przed kultem pieniądza¹⁰. To zjawisko budujące dla przestępczości¹¹. Wobec tego zasadnym wydaje się ukierunkowany przez ustawodawcę cel dla którego instytucja tzw. małego świadka koronnego została wprowadzona do k.k. Zgodnie z jej założeniami (polityczno-kryminalnymi) celem stało się zachęcenie przestępców współdziałających z innymi przy popełnieniu przestępstwa, bądź szeregu przestępstw do przełamania szeroko rozumianej solidarności przestępczej i podjęcia współpracy z organami ścigania w zamian za nadzwyczajnie złagodzony wymiar kary. Analiza tej problematyki doprowadziła do postawienia pytania, czy ta idea została zrealizowana w praktyce stosowania prawa. Poszukując odpowiedzi na tak postawione pytanie podjęte zostały badania zarówno na płaszczyźnie normatywnej, jak i na płaszczyźnie empirycznej.

Przedmiot badań wpływa na określenie celu badań. W ujęciu niniejszej pracy jest nim analiza i ocena normatywnego kształtu instytucji tzw. małego świadka koronnego w Kodeksie karnym oraz Kodeksie karnym skarbowym w płaszczyźnie teoretycznej. Badania empiryczne są tylko dodatkiem, których wynik w żadnym wypadku nie może być uznany za reprezentatywny. Służy on raczej potwierdzeniu

⁷ M. Kulik, *Formy zjawiskowe popełnienia przestępstwa w polskim prawie karnym*, Annales UMCS, Vol. LX, 2, Sectio G, Lublin 2013, s. 131. i n.

⁸ R. Hube, *Prawo polskie w wieku trzynastym*, Warszawa 1874, s. 150.

⁹ J. Widacki, *Kryminalistyka*, Warszawa 2002, s. 157-158.

¹⁰ B. Hołyst, *Kryminologia*, Warszawa 1999, s. 15.

¹¹ T. Hanausek, *Kryminalistyka. Zarys wykładu*, Kraków 2005, s. 90.

słuszności tez wyrażonych w części dogmatycznej. Dodatkowo należy zwrócić uwagę, że skutkiem analizy akt sądowych w rozprawie pojawiły się portrety sprawców wraz z charakterystyką ich środowiska wzbogaconymi o elementy ich przestępczej drogi.

Zatem przedmiotem rozprawy będzie możliwie najpełniejsza analiza kodeksowej instytucji tzw. małego świadka koronnego. Zainteresowania autora budzi wobec tego kwestia, na ile działania, które podejmują organy ścigania w kierunku zwalczania omawianej formy przestępczości są efektywne dla bezpieczeństwa społeczeństwa i systemu państwowego, a także czy można wykazać chociażby minimalną skuteczność stosowania w praktyce omawianej instytucji wobec zjawiska przestępczości. Jednocześnie istotna stała się odpowiedź na pytanie jakiej informacji potrzebujemy do zapewnienia efektywnego stosowania tzw. małego świadka koronnego. Ponadto autor starał się znaleźć odpowiedź na pytanie, czy omawiana instytucja wymaga pewnych szczególnych elementów, bez których nie może być mowy o jej pełnej skuteczności. W tym zakresie istotna może okazać się zarówno ilość informacji, czyli dająca się zmierzyć w odpowiednich jednostkach wielkość przekazywanych informacji. Niewątpliwie ważna okazać się może także prawdziwość, czyli wiarygodność otrzymywanych informacji. Przez pryzmat zastosowania praktycznego na uwagę zasługuje aktualność, czyli właściwy czas dotarcia (odbioru) informacji umożliwiający podjęcie odpowiednich kroków przez ich adresatów. Idąc dalej ważna może okazać się szczegółowość przekazywanych informacji, czyli taka ilość informacji, która odpowiada czysto subiektywnym oczekiwaniom odbiorcy. Nie sposób zapomnieć o kompletności, komunikatywności (właściwej formy przekazu zrozumiałej dla odbiorcy) oraz użyteczności, czyli przydatności. Ostatecznie na uwagę zasługuje również wartość (cennaść), czyli fakt powodowania subiektywnego i/lub obiektywnego przyrostu wiedzy w danej tematyce.

Warto również zwrócić uwagę na współczesną socjotechnikę uprawianą przez świat przestępczy. Polega ona na stosowaniu mechanizmów pozwalających na wszechstronne manipulowanie informacją. Wymienić tutaj można między innymi przekazywanie informacji nieprawdziwych, nieważnych, bądź mało ważnych tj.

podawanych z pominięciem najważniejszych, spreparowanych albo przekazywanych w nadmiarze celem doprowadzenia do chaosu dezinformacją.

Cel badań prowadzi do sformułowania dwóch głównych problemów badawczych, które mogą zostać wyrażone w następujących pytaniach, tj.

1. Czy przyjęte rozwiązania materialnoprawne i procesowe pozwalają na skuteczne zwalczanie przestępczości, w tym przestępczości zorganizowanej, a przy tym czy zasadnie, wpisują się w podstawy nadzwyczajnego złagodzenia kary ?
2. Czy kształt istniejących rozwiązań normatywnych w zakresie tzw. małego świadka koronnego nie budzi zasadniczych w wątpliwości interpretacyjnych w literaturze oraz orzecznictwie ?

Tak sprecyzowane problemy badawcze pozwalają na określenie hipotez badawczych. Jako główną hipotezę badawczą, która poddana została weryfikacji, przyjęto w pracy pogląd o potrzebie zachowania instytucji tzw. małego świadka koronnego (art. 60 § 3 i 4 k.k.) w zakresie i formie przyjętej przez kodeks karny z 1997 roku. Jednocześnie uznano, że obecne sformułowanie tej regulacji jest prawidłowe i nie wymaga istotnych zmian. Wysunięto następujące hipotezy główne:

1. Przyjęte rozwiązania materialnoprawne i procesowe instytucji tzw. małego świadka koronnego pozwalają na skuteczne zwalczanie przestępczości poprzez pozyskiwanie przez te organy informacji dotyczących osób uczestniczących w popełnieniu przestępstwa bądź w zakresie innego przestępstwa, nieznanego organom.
2. Normy prawne wyrażone w przepisach art. 60 § 3 i 4 k.k. nie rodzą wątpliwości interpretacyjnych, a zatem mogą być w pełni realizowane w praktyce organów ścigania i wymiaru sprawiedliwości.

Pozytywna realizacja przedstawionego powyżej celu powinna następnie stanowić podstawę do końcowego sformułowania odpowiednich postulatów *de lege lata* i *de lege ferenda* w zakresie funkcjonowania instytucji „małego świadka koronnego”.

Analizę problemu badawczego, a w szczególności weryfikację przyjętych hipotez badawczych przeprowadzono na podstawie metody dogmatyczno-prawnej. Realizacja celu badawczego przebiegała z wykorzystaniem zarówno teoretycznych, jak i empirycznych metod badawczych. Podstawową metodą badawczą

wykorzystaną w pracy jest właśnie metoda dogmatyczna, której centralnym zadaniem jest odczytywanie z obowiązujących przepisów reguł (wzorców) postępowania. Pozostanie przy tym stwierdzeniu prowadzioby do konstatacji, że przyjęta metoda dogmatyczna odwołuje się jedynie do tradycyjnego ujęcia dogmatyki prawa, tj. do analizy samej normy prawnej jako znaczącego zwrotu językowego, wyrażającego powinny wzór zachowania, którego znaczenie da się ustalić w płaszczyźnie logiczno-językowej. Taki model jest rzadko wykorzystywany, zaś współcześnie, poza egzegezą określonych przepisów prawa, czyli rozumieniem dogmatyki prawa, w ujęciu semantycznym (tzw. metoda logiczno-językowa), dogmatyka prawa zajmuje się także praktyką stosowania prawa, ocenia istniejące rozwiązania oraz formułuje postulaty *de lege lata* oraz *de sententiaferenda*. Na tak rozumianej dogmatyce prawa zostały oparte rozważania w rozprawie. Przyjęcie tej metody wynika z faktu, iż przedmiotem badania są obowiązujące przepisy prawa karnego materialnego. Ponadto podstawą prowadzonej analizy jest próba oceny polityczno-kryminalnej prezentowanej instytucji tzw. małego świadka koronnego.

Generalnie kodeksowy charakter karnoprawnej regulacji instytucji „małego świadka koronnego” sprawia że orzecznictwo sądowe w tej materii można uznać za dość bogate, gdyż przede wszystkim nie ogranicza się wyłącznie do kilku, bądź kilkunastu orzeczeń. Warto podkreślić, iż orzecznictwo przejawia się wieloma judykatami, które nie sprowadzają się wyłącznie do szczególnej wykładni językowej określonego przepisu, ale również sięgają po analizę karnoprawną istoty funkcjonowania omawianej instytucji. W przywołanym stanie orzecznictwa, jego dorobek stanowi niewątpliwie ważny, istotny i szczególnie przydatny materiał badawczy. Wiele z tych orzeczeń ma niejednokrotnie wyjątkowe znaczenie dla praktyki wymiaru sprawiedliwości.

Zaprezentowana problematyka instytucji tzw. małego świadka koronnego oraz dorobek orzecznictwa nie znajduje swojego bezpośredniego odbicia w nader skromnym dorobku rodzimej doktryny szeroko rozumianego prawa karnego. Przedstawiciele nauki co do zasady pomijają całkowicie tę problematykę zajmując się instytucją „małego świadka koronnego” wyłącznie fragmentarycznie. Do tej pory w rodzimej literaturze nie powstała na ten temat obszerniejsza monografia.

Opracowań artykułowych pojawiło się niewiele, przy czym większość z nich odnosi się do zagadnień szczegółowych.

Przez pryzmat celu oraz założeń badawczych ustalona została struktura pracy na którą składa się dziewięć rozdziałów. Osiem z nich zasadniczo ma charakter analizy dogmatyczno-prawnej, natomiast ostatni - dziewiąty - ma charakter empiryczny. Rozważania poprzedza wprowadzenie, w którym przedstawiono cele a także omówiono główne założenia rozprawy. Uzupełniając omawianą problematykę dokonano zebrania wiedzy wraz z porównaniem podobnych instytucji znanych w innych dziedzinach i zakresach prawa.

Rozprawę rozpoczyna problematyka pojęciowa instytucji tzw. małego świadka koronnego zawarta w rozdziale pierwszym. Istotne w tym względzie stały się nie tylko zagadnienia terminologiczne, ale w szczególności cel oraz spełniane funkcje „małego świadka koronnego”, które skłoniły ustawodawcę do wprowadzenia tej instytucji do kodeksu karnego w 1997 roku.

Rozdział drugi prezentuje miejsce i tryb tzw. małego świadka koronnego w systematyce kodeksu karnego. Zasadnym stała się zatem ogólna charakterystyka podstaw nadzwyczajnego złagodzenia wraz z uzasadnieniem wymiaru nadzwyczajnego złagodzenia kary. W tej części pracy uznając tzw. małego świadka koronnego za szczególną podstawę nadzwyczajnego złagodzenia omówiono oba występujące tryby stosowania tj. tryb obligatoryjny i fakultatywny.

Kolejne rozdziały – trzeci i czwarty – koncentrują się na analizie omawianej instytucji w odniesieniu do § 3 oraz § 4 art. 60 k.k. Szczegółowo omówiono poszczególne elementy struktury reguł tzw. małego świadka koronnego zawartych w analizowanych normach prawnych.

W rozdziale piątym podjęto problematykę konsekwencji prawnych ujawnienia informacji w odniesieniu do sprawców czynów przestępnych w ramach prezentowanej instytucji stosowanej obligatoryjnie oraz fakultatywnie. Rozdział prezentuje ponadto zbieg podstaw do obligatoryjnego nadzwyczajnego złagodzenia i nadzwyczajnego obostrzenia kary.

Odstąpienie od wymierzenia kary zgodnie z dyrektywą art. 61 k.k. omówiono w rozdziale szóstym pracy. W poszczególnych podrozdziałach zaprezentowano istotę tej instytucji. Przedstawiono przesłanki odstąpienia o ukarania, podrzędną rolę

sprawcy oraz właściwości przekazanych informacji. Podsumowaniem rozdziału stały się konsekwencje prawne odstąpienia od wymierzenia kary.

Rozdział siódmy dotyczy zasadności i podobieństwa rozwiązania instytucji tzw. małego świadka koronnego w kodeksie karnym skarbowym. Niewątpliwie rozdział ten nie ma charakteru prawno porównawczego a jego głównym celem stała się analiza tytułowego zagadnienia i prezentacja pojawiających się problemów a także wątpliwości wobec art. 60 § 3 i 4 k.k. Przedstawione zostały przesłanki tzw. małego świadka koronnego w k.k.s. oraz jego konsekwencje prawne.

Problematyka procesowa instytucji „małego świadka koronnego” została przedstawiona w rozdziale ósmym. Istotne stało się orzekanie na niekorzyść przez sąd odwoławczy wbrew zakazowi *reformationis in peius* oraz wznowienie prawomocnie zakończonego postępowania wobec tzw. małego świadka koronnego.

Wieloaspektowość problematyki tzw. małego świadka koronnego determinowała konieczność posłużenia się w badaniach różnorodnymi metodami i technikami badawczymi. W części dogmatyczno-prawnej pracy (rozdziały I-VIII) podstawową metodą badawczą była analiza tekstu prawnego i integralnie z nią związana analiza dorobku naukowego oraz treści orzeczeń sądowych. Natomiast w części empirycznej dotyczącej analizy funkcjonowania instytucji tzw. małego świadka koronnego w praktyce wymiaru sprawiedliwości (obejmującej rozdział IX) zastosowano metodę opierającą się na analizie akt sądowych spraw prawomocnie zakończonych. Sprawy te zostały wytypowane dzięki pomocy byłego Wydziału V do Spraw Przeszłości Zorganizowanej i Korupcji Prokuratury Apelacyjnej w Białymstoku – obecnie Podlaskiego Wydziału Zamiejscowego Departamentu do Spraw Przeszłości Zorganizowanej i Korupcji w Białymstoku. W części dotyczącej analizy tej instytucji w praktyce organów ścigania, której zadaniem było poznanie poglądów i opinii prokuratorów na temat omawianej instytucji, zastosowano metodę kwestionariusza ankiety (uzupełnioną wywiadem bezpośrednim z prokuratorami czynnymi zawodowo z wieloletnim stażem zawodowym, przyjmując jednak, iż wywiad miał wyłącznie uzupełnić wiedzę przy analizie odpowiedzi zawartych w kwestionariuszu ankiety). Zasadniczo wydaje się, że konfrontacja ustawowych założeń z opiniami teoretyków i praktyków prawa w

przedmiocie tzw. małego świadka koronnego była nieodzowna z punktu widzenia sformułowania prawdopodobnych wniosków *de lege ferenda*.

Pracę kończą uwagi podsumowujące, w których przedstawiono wnioski wynikające z przeprowadzonych badań oraz postulaty *de lege ferenda*. Zestawienie wyników badań empirycznych oraz wniosków wypracowanych na podstawie rozważań prowadzonych w części dogmatyczno-prawnej, pozwoliło na weryfikację hipotezy głównej natomiast wyniki badań uzupełnią w pewnym stopniu istniejące w piśmiennictwie niejasności i niedopowiedzenia w praktycznym ujęciu tej instytucji.

ROZDZIAŁ I

Pojęcie tzw. małego świadka koronnego

§ 1. Zagadnienia terminologiczne

Występowanie na terytorium Polski zorganizowanych form przestępczości nie jest niczym nowym, o czym świadczy w szczególności fakt penalizowania udziału w różnego rodzaju zrzeszeniach przestępczych już w dawnym prawie polskim¹². Jak wskazuje Z. Rau powszechnie używane terminy „zorganizowana przestępczość” czy „zorganizowane przestępstwo” w sferze świadomości społecznej funkcjonują w znaczeniu nie do końca odpowiadającym ich rzeczywistej treści¹³. W Polsce oraz w krajach bloku socjalistycznego do roku 1989 w nauce prawa karnego nie używało się oficjalnie terminu „przestępczość zorganizowana”, natomiast powoływano jedynie termin „przestępczości zawodowej”¹⁴. Spotykało się to z krytyką teoretyków prawa podkreślających, iż zjawisko przestępczości zawodowej w tamtym czasie stanowiło problem wyłącznie ustroju kapitalistycznego, które to w państwie socjalistycznym nie miało racji istnienia¹⁵. W ocenie A. Michalskiej-Warias analiza literatury kryminologicznej poświęconej czy to przestępczości zorganizowanej, czy też zawodowej, prowadzi do wniosku, że bardzo często obie te kategorie

¹² A. Michalska-Warias, *Przestępczość zorganizowana i prawno karne formy jej przeciwdziałania*, Lublin 2006, s. 146.

¹³ Z. Rau, *Przestępczość zorganizowana w Polsce i jej zwalczanie*, Zakamycze 2002, s. 31.

¹⁴ A. Marek, E.W. Pływaczewski, *Ustawowy model zwalczania przestępczości zawodowej w Polsce*, PiP 1988, z. 11, s. 97; A. Solarz, *Zagadnienia przestępczości zawodowej w Polsce*, Warszawa 1967, s. 74.

¹⁵ J. Jasiński, *Uwagi polemiczne w kwestii „Ustawowego modelu zwalczania przestępczości zawodowej w Polsce”*, PiP 1988, z. 12, s. 108 oraz *odpowiedź na krytykę A. Marek, E.W. Pływaczewski, Jeszcze o zwalczaniu przestępczości zawodowej*, PiP 1989, z. 4, s. 112, a także A. Marek, *Prawo karne. Zagadnienia teorii i praktyki*, Warszawa 1997, s. 316.

analizowane są zupełnie niezależnie jako niemal w pełni autonomiczne¹⁶. Trudności pojęciowe ustalenia definicji „przestępczości zorganizowanej” prawdopodobnie mogły wynikać zarówno z nieznamomości jej genezy związanej w szczególności z historią „mafii”, bądź też z przeniesieniem jej ideologii na grunt Stanów Zjednoczonych a następnie kolejnych państw¹⁷. Próby ujęcia pojęciowego fenomenu organizacji przestępczych, przyjmując szczególny charakter jej form, niewątpliwie napotykały na istotne trudności¹⁸. W praktyce potwierdza się, iż przestępczość zorganizowana wyjątkowo elastycznie dostosowuje przejawy do zmian struktury gospodarczej i społecznej państwa, aktywnie reaguje, stosując uniki wobec społecznych środków kontroli¹⁹. Rozwój przestępczości tego rodzaju na obszarze europejskim niewątpliwie związany jest z powstaniem na początku XIX wieku na Sycylii organizacji określanej jako „mafia”²⁰. Warto jednak zauważyć, że problematyka przestępczości zorganizowanej, nie koniecznie pod każdym względem utożsamianym z pojęciem „mafii”, od wielu lat stanowi przedmiot zainteresowania większości instytucji państwowych na całym świecie²¹. Jej funkcjonowanie wykazało, iż jest to struktura o szczególnym niebezpieczeństwie społecznym wyrażającym się nie tylko w próbach przedostawania się do administracji państwowej, polityki i gospodarki, ale nawet kształtując stanowiska najwyższych urzędników państwowych²². Zasięg i siła zjawiska przestępczości zorganizowanej postrzegane są obecnie za tak wysokie, iż należy domniemywać jego oddziaływanie

¹⁶ A. Michalska-Warias, *Przestępczość zorganizowana i prawno karne formy jej przeciwdziałania*, Lublin 2006, s. 46.

¹⁷ D. Potakowski, *Amerykańska przestępczość zorganizowana i jej zwalczanie*, Przegląd Policyjny 1995, Nr 3, s. 117.

¹⁸ Uchwała SN z dnia 27 października 1995 r., sygn. akt III KRN 122/95, PiP, z. 5; Uchwała SA w Warszawie z dnia 24 kwietnia 1997 r., sygn. akt II Aka 57/97, Prok. i Pr., Nr 12; postanowienie SA w Lublinie z dnia 27 stycznia 1998 r., sygn. akt II AKz 24/98, (niepubl.); J. Kulesza, *Glosa do wyroku SN z dnia 3 września 1998 r., sygn. akt V KRN 331/97*, *Palestra* 2000, Nr 5-6, s. 241.

¹⁹ B. Dzido, *Przestępczość zorganizowana czy mafijna* [w:] K. Sławik (red.), *Współczesna przestępczość. Problemy prawno karne, kryminalistyczne i kryminologiczne*, Szczecin 1996, s. 72.

²⁰ *Mafia w znaczeniu pierwotnym była organizacją o specyficznym systemie wartości z wyrażeniem ugruntowanym kodeksem honorowym a jej członkowie byli połączeni więzami krwi.*

²¹ W. Kostecki, *Strach i potęga. Bezpieczeństwo międzynarodowe w XXI wieku*, Warszawa 2012, s. 20.

²² K. Laskowska, *Azjatyckie zorganizowane grupy przestępcze*, Prok. i Pr. 2004, Nr 7-8, s. 161-167.

na organy państwowe, tj. władzę wykonawczą, sądowniczą i ustawodawczą²³. Wielkim zagrożeniem dla państw rozwiniętych jest łatwość z jaką można prowadzić w nich działania przestępcze²⁴. Wynika z tego, iż celem zwalczania takich przejawów winna być szybka i skuteczna reakcja prawno-karna, gdyż wyłącznie taka reakcja na przestępstwo staje się środkiem odstraszania i zniechęcenia sprawców tych czynów, w stopniu możliwym do racjonalnego osiągnięcia w granicach zasad prawa obowiązującego. Nowoczesność infrastruktury teleinformacyjnej, w znacznej mierze anonimowy obieg finansowy, swoboda przemieszczania się oraz nadal słabe mechanizmy prewencji oraz kontroli organów ścigania, czyli dosłownie cechy wpisane w strukturę liberalno-demokratycznego państwa rynkowego stanowią sprzyjające elementy przygotowywania i przeprowadzania różnorodnych przejawów przestępczości²⁵. Skutkiem globalizacji problemy państw w zakresie przestępczości zorganizowanej przestały być indywidualne a zaczęły być wspólne²⁶. Istotą sprawy winno być dążenie poszukiwania jednoznacznego materiału dowodowego mogącego być przyczyną wszczęcia ewentualnego postępowania przygotowawczego przez państwowe organy ścigania²⁷.

Podkreśla się, iż globalizacja nie tylko implikuje rozprzestrzenianie się zagrożeń, ale stanowi również mechanizm ich powstawania²⁸. Współcześnie trudno wskazać państwo w Europie, Ameryce, Afryce czy Azji na terenie którego nie funkcjonowałyby organizacja przestępcza, bez względu na to jak byłąby definicyjnie określana²⁹. Co istotne, nie można nie zauważyć zaangażowania międzynarodowych grup przestępczych w realizację działań podejmowanych przez ugrupowania

²³ Z. Rau, *Przestępczość zorganizowana w Polsce i jej zwalczanie*. Zakamycze 2002, s. 263.

²⁴ T. Zawadzak, *Patologie w zarządzaniu organizacjami – zarys problematyki* [w:] T. Wojciechowski, W. Stankiewicz, J. Rzytki, M. Ciecierski (red.), *Szara strefa gospodarcza w dobie globalizacji*, Warszawa 2006, s. 22 i n.

²⁵ K. Jałoszyński, B. Wiśniewski, *Terroryzm. Diagnoza, zadania administracji publicznej w przeciwdziałaniu zjawisku*, Bielsko-Biała 2007, s. 53.

²⁶ Z. Ściborek, B. Wiśniewski, R.B. Kuc, A. Dawidczyk, *Bezpieczeństwo wewnętrzne*, Toruń 2015, s. 20.

²⁷ E.W. Pływaczewski, *Wokół strategii przeciwdziałania przestępczości zorganizowanej w Polsce*, Biuletyn CE UW 1999, nr 3-4, s. 50.

²⁸ W. Jakubczak, A. Konopka, *Strategie bezpieczeństwa w globalizującym się świecie*, Gdańsk 2012, s. 7.

²⁹ M. Żuber, *Przestępczość zorganizowana i jej zwalczanie*, Wrocław 2012, s. 104.

terrorystyczne zmierzające swoim potencjałem do osiągnięcia celów politycznych czy też wyznaniowych³⁰. Ponadto daleko idące strategie organizacji przestępczych czego przykładem może być finansowanie terroryzmu już dziś stanowią poważny problem dla Europy³¹. Paradoksalnie zjawiskiem pozornie dość odległym od przestępczości zorganizowanej *sensu stricte* jest terroryzm³², aczkolwiek akty przestępne dokonywane przez członków grup przestępczych o zorganizowanym charakterze mogą być ukierunkowane na oddziaływanie na opinię publiczną i takie jej zastraszenie, by działania odwetowe organów państwowych nie miały aktywnego wsparcia ze strony społeczeństwa³³. Przykładem może być tutaj skuteczne eliminowanie świadków oskarżenia w taki sposób, aby wszyscy zainteresowani mogli domyślić się, iż ludzie ci ponieśli karę za współpracę z organami ścigania i wymiaru sprawiedliwości. Docelowo zastrasza się w ten sposób innych świadków, którzy nawet posiadając wiedzę o przestępczej działalności nie zgłoszą się do organów ścigania albo odwołają wcześniejsze zeznania³⁴. Wobec tego trudno jest zgodzić się, iż kryminalista nie jest zainteresowany oddziaływaniem na opinię publiczną a jakiegokolwiek podobieństwa między terroryzmem a przestępczością zorganizowaną są jedynie przypadkowe³⁵. Jak wskazuje praktyka szybki rozwój technologii i nauki może przynieść korzyści jak i wyzwania dla regulacji prawnych³⁶. Działalność struktur przestępczych badana jest przez pryzmat poziomu zaangażowania oraz zorganizowania, gdyż stanowi zagrożenie zarówno dla

³⁰ A. Skolimowska, P. Stobiecki, *Przeciwdziałanie zjawisku terroryzmu w Polsce* [w:] M. Marszałek, J.L. Liminowski, *Zwalczanie terroryzmu*, Warszawa 2014, s. 232.

³¹ J.W. Wójcik, *Przeciwdziałanie finansowaniu terroryzmu*, Warszawa 2007, s. 144.

³² K. Indecki, *Prawo karne wobec terroryzmu i aktu terrorystycznego*, Łódź 1998, s. 19; I. Resztak, *Zjawisko terroryzmu*, *Prok. i Pr.* 2012, Nr 7-8, s. 150; P. Chomentowski, *Polski system antyterrorystyczny. Prawno-organizacyjne kierunki rozwoju*, Warszawa 2014, s. 21.

³³ J. Moskawa, *Happy endu nie będzie* [w:] A.-M. Matrad-Bonucci, *Historia mafii*, tłum. W. Dłuski, Warszawa 2001, s. 281.

³⁴ A. Murzynowski, M. Rogacka-Rzewnicka, M. Wędrychowski, *Problematyka świadka incognito w postępowaniu karnym (w aspekcie prawnoporównawczym)*, *PiP* 1998, Nr 53(8), s. 32 i n.

³⁵ B. Hoffman, *Oblicza terroryzmu*, tłum. H. Pawlikowska-Gannon, Warszawa 1999, s. 40; K. Indecki, *Prawo karne wobec terroryzmu i aktu terrorystycznego*, Łódź 1998, s. 44.

³⁶ W. Filipkowski, *Technologiczne aspekty walki z przestępczością zorganizowaną* [w:] J. Kasprzak, B. Młodziejowski (red.), *Wybrane problemy procesu karnego i kryminalistyki*, Olsztyn 2010, s. 266.

porządku publicznego jak i bezpieczeństwa wewnętrznego państwa³⁷. Rozsądek nakazuje uniemożliwienie tym strukturom przejścia kontroli nad życiem społeczno-gospodarczo-politycznym. Ważne jest także prawidłowe kształtowanie systemu prawnego, gdyż prawo stanowione zawsze reaguje z pewnym opóźnieniem na zmiany w sferze form zjawiskowych i organizacyjnych przestępczości³⁸. Niedostosowanie prawa do danej sytuacji społecznej, gospodarczej i kryminalnej zawsze rodzi problemy w ściganiu i zwalczaniu przestępczości³⁹. Potwierdzają to prowadzone badania w trakcie których analizowanych jest niejednokrotnie wiele aspektów struktury i zorganizowania przestępczych kreacji o zróżnicowanym poziomie ukształtowania⁴⁰. Jednak praktyka jest bezlitosna, badania są w stanie potwierdzić, iż zwalczanie przestępczości zorganizowanej uzależnione jest zarówno od maksymalizacji szybkości działania organów ścigania i wymiaru sprawiedliwości, jak również stosowanych metod, środków oraz prowadzenia czynności operacyjno-rozpoznawczych⁴¹. Zjawisko to winno być również postrzegane od strony procesowej, w szczególności dowodowej, prawo winno nadążać za zmianami w tendencjach przestępczości⁴². Celem racjonalnego ustawodawcy winno być stałe doskonalenie państwowego ustawodawstwa prawnego⁴³. Funkcjonowanie zorganizowanych grup przestępczych przywołuje zawsze trudności w ich skutecznym rozpracowywaniu i karaniu⁴⁴.

³⁷ E.W. Pływaczewski, *Możliwości statystycznego ujęcia przestępczości zorganizowanej (na przykładzie doświadczeń niemieckich)*, Przegląd Policji 1994, Nr 1, s. 79.

³⁸ J. Błachut, A. Gaberle, K. Krajewski, *Kryminologia*, Gdańsk 2004, s. 301.

³⁹ Z. Lis, *Kluczowe problemy procesu karnego – kilka uwag* [w:] P. Hofmański, *Kluczowe problemy procesu karnego*, Warszawa 2011, s. 39.

⁴⁰ Z. Rau, *Przestępczość zorganizowana w Polsce i jej zwalczanie*, Warszawa 2002, s. 164.

⁴¹ W. Kurowski, *Mafia 2.0. Jak organizacje przestępcze kują wartość w erze cyfrowej*, Warszawa 2015, s. 26 i n.; J. Skała, *Normatywne mechanizmy zwalczania przestępczości zorganizowanej w świetle przepisów kodeksu karnego (część 1)*, Prok. i Pr. 2004, Nr 7-8, s. 54.

⁴² A. Misiuka (red.), *Centralne Biuro Śledcze. Dziesięć lat doświadczeń (2000-2010)*, Szczytno 2010, s. 15.

⁴³ S. Waltoś, *Procedury często poprawiane*, Wywiad, Prawo i Życie 2000, Nr 4, s. 33.

⁴⁴ C. Sońta, *Normatywne pojęcie zorganizowanej przestępczości. Zorganizowana grupa i związek przestępczy w polskim prawie karnym na tle teorii i orzecznictwa – zarys problematyki*, WPP 1997, Nr 1, s. 22.

Wypracowanie odpowiedniej definicji zjawiska przestępczości zorganizowanej związane jest w dość istotny sposób z jego diagnozą w zakresie między innymi stanu, struktury i dynamiki⁴⁵. Zjawisko przestępczości zorganizowanej jest tematem ciągle aktualnym, powracającym w wielu publikacjach naukowych, aktach prawnych, publikacjach prasowych, notkach medialnych oraz codziennej praktyce organów ścigania i wymiaru sprawiedliwości⁴⁶. Trwały rozwój przestępczości zorganizowanej w Polsce jest możliwy dzięki przestrzeganiu wielu reguł i zasad funkcjonowania struktur przestępczych, szczególnie dotyczy to wdrażania reguł ekonomicznych upodabniających strukturę do obecnych na rynku zorganizowanych przedsiębiorstw⁴⁷. Przejawia się to w odpowiednim doborze członków, utrzymywaniu ich w dyscyplinie i konspiracji działań, lojalności wobec grupy, dbałości o bezpieczeństwo grupy⁴⁸. Dążenie do uzyskiwania dochodów stanowi podstawowe spoiwo grupy⁴⁹. Poza samą przestępczością zorganizowaną możemy wskazać swoiste grupy przestępcze⁵⁰. Grupa osób prowadzących zorganizowaną działalność przestępczą to nic innego jak bliższa współpraca minimum trzech sprawców, którzy mają na celu dokonywanie przestępstw w sposób zorganizowany, często również w miarę możliwości powtarzalny, z tym że nie występują dominanty typowe dla zorganizowanych grup i związków przestępczych, tj. brak struktury organizacyjnej, kierownictwa, środków dyscyplinowania członków, ustalonych

⁴⁵ E.W. Pływaczewski (red.), *Przestępczość zorganizowana*, Warszawa 2011, s. 23.

⁴⁶ P. Ingalls, *Stan zagrożenia wschodnioeuropejską przestępczością zorganizowaną i kierunki jej rozwoju w Kanadzie* [w:] A. Wierzbicki, M. Kobylas, B. Pluciński, *Międzynarodowa konferencja: Wschodnia granica Unii Europejskiej – trans graniczna przestępczość zorganizowana. Rozpoznaj zagrożenia, skutecznie zwalczaj*, Szczytno 2005, s. 53.

⁴⁷ W. Filipkowski, *Zwalczanie przestępczości zorganizowanej w aspekcie finansowym*, Kraków 2004, s. 40.

⁴⁸ E.W. Pływaczewski, *Sfery kryminalnej ekspansji (wywiad)*, Prawo i Życie 1997, Nr 44.

⁴⁹ J. Gołębiowski, *Przestępczość zorganizowana w Polsce z perspektywy Centralnego Biura Śledczego* [w:] E. Pływaczewski (red.), *Przestępczość zorganizowana, świadek koronny, terroryzm. W ujęciu praktycznym*, Kraków 2005, s. 190.

⁵⁰ *Wzajemna relacja wybranych pojęć prawnokarnych i kryminologicznych* [w:] V. Konarska-Wrzosek, J. Lachowski, J. Wójcikiewicz (red.), *Węzłowe problemy prawa karnego, kryminologii i polityki kryminalnej. Księga pamiątkowa ofiarowana Profesorowi Andrzejowi Markowi*, Warszawa 2010, s. 777-781.

reguł przynależności do grupy, podziału ról⁵¹. W literaturze ukazywane są co najmniej dwa ujęcia przestępczości zorganizowanej⁵². Ujęcie wąskie, czyli model tzw. mafijny w którym przestępczość zorganizowana określana jest zespołem o strukturze hierarchicznej, powołanym do prowadzenia ciągłej działalności przestępczej z rozbudowanymi powiązaniem z gospodarką lub polityką. Ujęcie szerokie wskazywane jako model grupowy w którym przestępczość zorganizowana jest zespołem o dowolnej strukturze, utworzonym w celu popełnienia chociażby jednego przestępstwa o dowolnym zakresie powiązań⁵³. Poznanie zorganizowanych grup przestępczych przez ustalenie ich osobowych form, sposobów i środków działania przyczynia się do wyprowadzenia prawidłowych wniosków dotyczących praktycznych problemów związanych z etapami procesu ścigania tych grup, rodzajami organów ścigania w to zaangażowanych oraz źródeł wiedzy wykorzystywanych następnie w działalności wykrywczej⁵⁴. Działanie w zorganizowanej grupie zawsze nacechowane jest współdziałaniem z innymi osobami⁵⁵. Sprawca przestępstwa może jednak „współdziałać z innymi osobami” także w takich sytuacjach, w których te więzi, łączące uczestników grupy są zdecydowanie luźniejsze, a w samej strukturze brak charakterystycznych elementów „organizacji” w postaci przykładowego ściśle sprecyzowanego programu działania, podziału ról pomiędzy sprawcami „kierującymi” i „kierowanymi”, tymi którzy wykonują przestępstwa i tymi, którzy zapewniają im ochronę, „korupcyjne zaplecze”, czy może gwarantują „wypranie brudnych pieniędzy” oraz wiele innych⁵⁶.

⁵¹ M. Prengel, *Środki zwalczania przestępczości prania pieniędzy w ujęciu prawno porównawczym*, Toruń 2003, s. 89.

⁵² K. Bułat, P. Czarniak, A. Gorzelak, K. Grabowski, M. Grzyb, M. Iwański, P. Jakubek, J. Jodłowski, M. Małek, S. Młodawska-Mąsior, A. Papierz, M. Stożek, *Kryminologia. Repetytorium*, Warszawa. 2013, s. 107.

⁵³ J. Błachut, A. Gaberle, K. Krajewski, *Kryminologia*, Gdańsk 2007, s. 300.

⁵⁴ O. Krajniak, *Zorganizowane grupy przestępcze. Studium kryminalistyczne*, Warszawa 2011, s. 15.

⁵⁵ W. Mądrzejowski, *Przestępczość zorganizowana. System zwalczania*, Warszawa 2008, s. 86-88.

⁵⁶ J. Grzywacz, *Pranie pieniędzy, Metody. Raje podatkowe. Zwalczanie*, Warszawa 2010, s. 13-16; E.W. Pływaczewski, *Aktualny stan w zakresie zwalczania prania brudnych pieniędzy w Polsce* [w:] H..J. Hirsh, P. Hofmański, E.W. Pływaczewski, C. Roxin (red.), *Prawo karne i proces karny wobec nowych form i technik przestępczości*, Białystok 1997, s. 140.

Na podkreślenie zasługuje fakt, iż przestępczość zorganizowana jest szczególnie niebezpieczna ze względu na popełnienie przestępstw w dobrze zorganizowanych i trwałych zespołach⁵⁷. Dodatkowo ten rodzaj przestępczości charakteryzuje różny zasięg i może on ograniczać się do mniejszego albo większego terenu oddziaływań⁵⁸. W tym ujęciu możemy wyróżnić zasięg lokalny, krajowy i międzynarodowy⁵⁹. Lokalny zasięg przestępczości zorganizowanej to działalność organizacji przestępczej obejmująca niewielki teren, czego przykładem może być jedna dzielnica lub jedno miasto⁶⁰. Zasięg krajowy to działalność organizacji przestępczej zamknięta w obrębie jednego kraju, ale niewątpliwie obejmująca zdecydowanie większy obszar niż w przypadku zasięgu lokalnego. W przypadku, gdy działalność organizacji przestępczej prowadzona jest na terytorium co najmniej dwóch lub większej liczby państw mówimy o zasięgu międzynarodowym. W odniesieniu do liczby osób dotkniętych skutkami funkcjonowania zjawiska przestępczości zorganizowanej w przeszłości i obecnie możemy mówić o skutkach jednostkowych, grupowych i powszechnych. Pojedyncze podmioty mogą stać się ofiarami przestępstw popełnianych w ramach zorganizowanych struktur przestępczych. Podobnie zresztą tego typu skutki mogą dotyczyć samych jej członków. Skutki jednostkowe powodują, iż skupiamy się na konkretnych, wybranych zdarzeniach, przestępstwach, które najczęściej generują materialne lub niematerialne szkody, bądź powodują bezpośrednie zagrożenie dla dóbr chronionych prawem. Wzrost liczby podmiotów wywołuje przybranie bardziej ogólnej i abstrakcyjnej formy skutków. Możemy wtedy mówić np. o poczuciu zagrożenia w grupie (np. społeczności lokalnej) lub społeczeństwie globalnym lub godzeniu w dobra ponadindywidualne, np. porządek publiczny, bezpieczeństwo powszechne, gospodarkę rynkową, lecz także instytucje demokratyczne w państwie.

⁵⁷ Wyrok SA w Katowicach z dnia 25 listopada 1997 roku, sygn. akt II Aka 282/97, Prok. i Pr 1998, dodatek „Orzecznictwo”, Nr 9, poz. 18; wyrok SA w Lublinie z dnia 23 lipca 2002 r., sygn. akt II Aka 148/01, Prok. i Pr. 2003, dodatek „Orzecznictwo”, Nr 4, poz. 20.

⁵⁸ M. Kuć, *Kryminologia*, Warszawa 2013, s. 89.

⁵⁹ Zdaniem P. Biedziaka (rzecznika KGP) jest wysoce prawdopodobne, iż w krótkim czasie znikną potężne mafie wzorowane na włoskich, japońskich czy amerykańskich na rzecz licznych ale luźno powiązanych ze sobą mniejszych grup; P. Pytlakowski, *Gangrena*, Polityka 2000, Nr 39.

⁶⁰ K. Bułat, P. Czarniak, A. Gorzelak, *Kryminologia*, Warszawa 2007, s. 110.

Zdaniem W. Filipkowskiego grupa przestępcza organizuje codzienność swoim członkom a nie, jak się sądzi powszechnie, tylko godzi w społeczeństwo w tym także ma wpływ na przestępczość pospolitą, której w pewnym zakresie rozwój stymuluje⁶¹. Analiza tego zjawiska daje podstawę do wykazania trzech podstawowych kategorii skutków funkcjonowania przestępczości zorganizowanej: społeczno-kulturowe, ekonomiczne i polityczno-administracyjne. Daleko idącym, aczkolwiek uzasadnionym, wnioskiem jest stwierdzenie o wywoływaniu przez przestępczość skutków pozytywnych. Jej funkcjonowanie wymusza działanie poszczególnych organów państwowych i międzynarodowych do zacieśniania współpracy wobec wspólnego wroga w skali lokalnej, narodowej, regionalnej i globalnej⁶². Jak wskazuje literatura jednym z podstawowych warunków skutecznego zwalczania zorganizowanych grup przestępczych jest posiadanie odpowiedniej wiedzy o wszystkich ogniwach i poszczególnych etapach ich działalności przestępczej a także poznanie uwarunkowań i ich modelu strukturalnego⁶³. Właściwa diagnoza zjawiska to szacowanie zagrożenia, szkody i ryzyka⁶⁴. Nie sposób w tym momencie zapomnieć o celach ogólnie prewencyjnych, określanym mianem prewencji generalnej pozytywnej, a więc nakierowanej na umacnianie świadomości obowiązywania norm prawnych w społeczeństwie, nieuchronności sankcji karnej i w związku z tym nieopłacalności naruszenia norm prawnych chronionych prawno karnie⁶⁵. W końcu to ze społeczeństwa wywodzą się sprawcy czynów przestępnych a zadaniem racjonalnego ustawodawcy jest przede wszystkim

⁶¹ W. Filipkowski, *Przestępczość zorganizowana – ujęcie prawne i kryminologiczne*, Prok. i Pr. 2006, nr 12, s. 57.

⁶² E.W. Pływaczewski, *Współczesne tendencje przestępczości i kierunki jej przeciwdziałania z perspektywy XII Kongresu ONZ* [w:] A. Michalska-Warias, I. Nowikowski, J. Piórkowska-Flieger, *Teoretyczne i praktyczne problemy współczesnego prawa karnego. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Tadeuszowi Bojarskiemu*, Lublin 2011, s. 794.

⁶³ R. Filipiuk, K. Nowak, *Wybrane aspekty zwalczania przestępczości zorganizowanej*, [w:] S. Lelental, M. Zajder (red.), *Kryminalistyczne i prawne problemy współczesnej przestępczości. Studia i materiały*, Szczytno 1995, s. 96; B. Hołyst, *Naukowe badania przestępczości*, PK 1978, nr 132, s. 199.

⁶⁴ T. Safijański, *Wpływ integracji europejskiej na zjawisko przestępczości zorganizowanej w Polsce*, Przegl. Po. 2004, Nr 4, s. 151.

⁶⁵ M. Dąbrowska-Kardas *Analiza dyrektywalna przepisów części ogólnej Kodeksu karnego*, Warszawa 2012, s. 277.

zapobieganie powstawania przestępczości. Oczywiście sytuacja w której prewencja doprowadziłaby do nie popełniania czynów karalnych jest w praktycznym ujęciu zdecydowanie niemożliwa⁶⁶. Nie można też nie zauważyć, funkcji odstraszałającej kary, która to jest wyjątkowo mocno zakodowana w świadomości społecznej⁶⁷. Często to właśnie ona stanowi czynnik hamujący masowe powstawanie przestępczości. Od wielu już lat w Polsce wzrasta poczucie zagrożenia w społeczności lokalnej, społeczeństwie w ujęciu globalnym oraz następuje coraz częstsze godzenie w dobra ponadindywidualne, do których możemy zaliczyć zarówno porządek publiczny, gospodarkę i bezpieczeństwo powszechne a także instytucje demokratyczne w państwie. Przestępczość zorganizowana ma nie tylko wpływ na przestępczość pospolitą, której rozwój intensywnie stymuluje. Wieloaspektowość zorganizowanych działań przestępczych wskazuje, iż dopiero poznanie istotnych szczegółów funkcjonowania zorganizowanych grup, związków i organizacji przestępczych przez dokonanie ustalenia ich osobowych form oraz sposobów i środków działania pozwala wyprowadzić wnioski, dotyczące praktycznych problemów związanych z kolejnymi etapami procesu ścigania tych grup, rodzajami organów ścigania w tą działalność zaangażowanych oraz źródeł informacji wykorzystywanych w postępowaniu wykrywczym⁶⁸.

Zmiany gospodarcze, polityczne i społeczne jakie dokonały się w Polsce po roku 1989 poza istotnym oddziaływaniem na obywateli miały również istotny wpływ na przestępczość, w tym szczególnie na jej daleko idącą ewolucję na terenie całego kraju⁶⁹. Nie stanowiła ona co prawda wówczas zjawiska nowego we współczesnym świecie, ale za istotnie nowe należało by uznać jej szczególne, nieznane dotychczas przejawy⁷⁰. Zagadnienie przestępczości w Polsce po odzyskaniu niezależności

⁶⁶ J. Warylewski, *Kara. Podstawy filozoficzne i historyczne*, Gdańsk 2007, s. 12 i n.

⁶⁷ T. Kaczmarek, *O pozytywnej prewencji ogólnej w ujęciu projektu kodeksu karnego z 1994 r.*, *Palestra* 1995, Nr 3-4, s. 67.

⁶⁸ L. Sklepkowski, *Podstawowe zadania policjanta w zwalczaniu przestępczości zorganizowanej*, *Policyjny Przegląd Szkoleniowy* 1995, nr 1-2, s. 5.

⁶⁹ J. Jasiński, *Spojrzenie na przestępczość w europejskich państwach postkomunistycznych*, *PiP* 1997, Nr 8, s. 41-60.

⁷⁰ T. Szymanowski, *Przestępczość i polityka karna w Polsce w świetle faktów i opinii społeczeństwa w okresie transformacji*, Warszawa 2012, s. 31-47.

politycznej od wielu lat stanowi przedmiot zainteresowania nauki, zwłaszcza kryminologii i prawa karnego⁷¹. Wskazana transformacja życia politycznego, społecznego i gospodarczego nie ominęła zatem obszaru prawa, które w szczególności uległo bardzo znaczącym przeobrażeniom w granicach regulacji dotyczących zwalczania przestępczości⁷². Pierwsze zmiany ustawodawcze miały służyć dostosowaniu regulacji szeroko rozumianego polskiego prawa karnego do nowych wyzwań, początkowo miały charakter cząstkowy, ale doprowadziły ostatecznie do zmian zasadniczych i reformatorskich, których zwieńczeniem było uchwalenie 6 czerwca 1997 roku nowego kodeksu karnego, kodeksu postępowania karnego i kodeksu karnego wykonawczego⁷³. Analiza przestępczych zachowań, modyfikacje struktury popełnieniach przestępstw, jak również poszukiwanie zakresów niedookreślonych normami prawa daje podstawę do stwierdzenia, iż przestępczość w omawianym czasie opierała się znacząco na niedostosowanych do nowych czasów i sytuacji normach zawartych w wówczas obowiązujących kodyfikacjach⁷⁴. Stworzyło to niemalże idealne warunki do rozwoju przestępczości, co obserwowaliśmy, gdy wraz z upadkiem systemu „realnego socjalizmu” w latach 1989-1990 przejawy przestępczości w Polsce dosłownie „eksplodowały”⁷⁵. W tym czasie obserwowany był znaczący przyrost z ponad 547 tys. odnotowanych tego

⁷¹ J. Jasiński, *Obraz polityki karnej lat osiemdziesiątych i początku lat dziewięćdziesiątych*, Kraków 1993; J. Błachut, *Stan przestępczości* [w:] A. Marek (red.), *System prawa karnego*, t. I, Warszawa 2010, s. 142-208; K. Krajewski, *Przestępczość przeciwko mieniu w Polsce w latach 1924-2005 w świetle danych statystyki policyjnej*, Warszawa 2007-2008; J. Błachut, A. Gaberle, K. Krajewski, *Kryminologia*, Gdańsk 1999; M. Melezini, *Punitivność wymiaru sprawiedliwości karnej w Polsce w XX wieku*, Białystok 2003; A. Siemaszko, *Przestępczość nieujawniona. Porównanie polskich rezultatów ICVS '96 i '92*, Arch. Kr. 1997-1998, t. 23-24; A. Siemaszko, B. Gruszczyńska, M. Marczewski, *Atlas przestępczości w Polsce*, Warszawa 2009, T. Szymanowski, *Polityka karna i penitencjarna w Polsce w okresie przemian prawa karnego*, Warszawa 2005.

⁷² P. Gosieniecki, *Przestępczość w Polsce w roku 990 i 2006 – tendencje, podobieństwa i różnice* [w:] Ł. Pohl (red.), *Aktualne problemy prawa karnego. Księga pamiątkowa z okazji Jubileuszu 70. Urodzin Profesora Andrzeja J. Szwarca*, Poznań 2009, s. 155.

⁷³ M. Melezini, *Punitivność wymiaru sprawiedliwości w Polsce w XX wieku*, Białystok 2003, s. 148.

⁷⁴ J. Błachut, A. Gaberle, K. Krajewski, *Kryminologia*, Gdańsk 1999, s. 243-249.

⁷⁵ M. Gabriel-Węglowski, *Ustawa o świadku koronnym. Komentarz. Zarys instytucji Europy*, Warszawa 2011, s. 17.

typu zdarzeń do ponad 883 tys. (zmiana o 61,3%)⁷⁶. Wówczas to miał miejsce także szczególny rozwój różnorodnych przejawów przestępczości zorganizowanej do tej pory niezbyt popularnej⁷⁷. Dotychczas żadne państwo nie uporało się z przestępczością zorganizowaną, wręcz przeciwnie, przekracza ona granice poszczególnych krajów tworząc struktury o zasięgu międzynarodowym, co zmusza państwa do współpracy w jej zwalczaniu⁷⁸. Jak wiemy człowiek od wieków wykazywał zdolność organizowania różnych aspektów swojego życia, co sprzyjało również rozwojowi przestępczości⁷⁹. Umiejętność ta, niewątpliwie cenna i zapewniająca ludzkości rozwój, przyczyniła się do kreacji celów destrukcyjnych dla społeczeństwa jako całości⁸⁰. Cechą charakterystyczną współczesnej przestępczości zorganizowanej jest jej zdolność do tworzenia powiązań organizacyjnych na niespotykaną do tej pory skalę, wykraczającą poza zbadane formy, co przyczynia się do tego, że zagrożenia związane z tego typu formą przestępczości stają się przede wszystkim poważniejsze a dodatkowo utrudnione jest ich zwalczanie⁸¹. Opinia, iż zorganizowana przestępczość w Polsce po roku 1989 nie istniała nie wydaje się uzasadniona⁸². Jeżeli tradycje triad, yakuzy, mafii czy rosyjskich grup przestępczych wywodzimy z odległych wieków lub dziesięcioleci, to zorganizowana działalność przestępcza w Polsce także ma swoje korzenie przed wiekami, a z pewnością już po

⁷⁶ J. Szymczak, *Przestępczość w Polsce w latach dziewięćdziesiątych*, Warszawa 1998, s. 4.

⁷⁷ A. Siemaszko, B. Gruszczyńska, M. Marczewski, *Atlas przestępczości w Polsce 4*, Warszawa 2009; T. Szymanowski, *Orzecznictwo sądów karnych w Polsce na tle obrazu przestępczości w latach 1997 i 2005* [w:] A.J. Szwarz (red.), *Represyjność polskiego prawa karnego. Materiały Zjazdu Katedr Prawa Karnego*, Poznań 2008, s. 25.

⁷⁸ E. Gizińska [w:] S. Pikulski, A. Szymańska (red.), *Bezczelowość współczesnych kar i środków karnych*, Olsztyn 2013, s. 175.

⁷⁹ A. Domański, *Emocje w zachowaniach zbiorowych i działaniu zbiorowym* [w:] P. Binder, H. Palska, W. Pawlik, *Emocje a kultura i życie społeczne*, Warszawa 2009, s. 19-35.

⁸⁰ A. Domański, *Aktualność koncepcji zachowań zbiorowych*, *Studia Socjologiczne* 2003, Nr 4(171), s. 27-55.

⁸¹ B. Hołyst, *Bezpieczeństwo jako stan świadomości* [w:] P. Bogdalski, J. Cymerski, K. Jałoszyński (red.), *Bezpieczeństwo osób podlegających ustawowo ochronie wobec zagrożeń XXI wieku*, Szczytno 2014, s. 12-20.

⁸² J. Dworzecki, J. Szymczyk, *Kryminologia. Wybrane zagadnienia*, Gliwice 2010, s. 115-133

odzyskaniu niepodległości w 1918 roku⁸³. Sięgając jednak do działalności przestępczej po okresie przemian w Polsce należy zauważyć, iż tylko w latach 1997-1998 na terenie Polski stwierdzono zawiązanie i podjęcie działalności co najmniej 500 zorganizowanych grup przestępczych, mogących skupiać w swoich szeregach ponad cztery tysiące osób⁸⁴. Tworzenie ram organizacyjnych dla prowadzonej przestępczej działalności sprzyjało skuteczniejszej realizacji stawianych sobie celów. Zauważalny był nie tylko rozwój tego zjawiska, ale również postępujące umiędzynarodowienie przestępczości zorganizowanej⁸⁵. Fenomen tego zjawiska polegał na tym, iż działający do tej pory indywidualne przestępcy dostrzegając wymierne korzyści rozpoczęli masowe organizowanie własnych, trudnych do opanowania struktur w swoim działaniu charakteryzujących się wysoką bezwzględnością. Jak wskazuje E.W. Pływaczewski w okresie PRL przestępczość zawodowa i zorganizowana pozostawała poza zakresem rozważań, stała się tematem tabu zarówno dla aparatu państwowego, jak i ogółu społeczeństwa⁸⁶. Na uwagę zasługuje fakt, iż nawet władze nie miały żadnego interesu społecznego, aby zachęcać pracowników naukowych do podejmowania odpowiedzialnych badań nad przestępczością zorganizowaną⁸⁷. Funkcjonujący w tamtym czasie dość opresyjny i bezwzględny charakter systemu państwowego, jak również silny aparat policyjny⁸⁸ oraz lekceważenie zasad właściwych dla państwa prawa, stanowiły skuteczny czynnik hamowania przestępczości, zwłaszcza tej funkcjonującej w wyższych

⁸³ W. Mądrzejowski, *Pojęcie przestępczości zorganizowanej i działalność zorganizowanych struktur przestępczych w Polsce* [w:] *Przestępczość zorganizowana. Fenomen. Współczesne zagrożenia. Zwalczenie. Ujęcie praktyczne*, Szczytno 2013, s. 49-50; S. Milewski, *Ciemne sprawy dawnych warszawiaków*, Warszawa 1982, s. 176.

⁸⁴ S. Wikariak, *Przestępczość z importu*, Rzeczpospolita 1998, Nr 39.

⁸⁵ D. Southwell, *Historia przestępczości zorganizowanej. Prawdziwe dzieje i tajemnice gangów całego świata*, Bremen 2009, s. 6.

⁸⁶ *Przestępczość zorganizowana w punkcie widzenia polityki, teorii i praktyki* [w:] E.W. Pływaczewski (red.), *Przestępczość zorganizowana. Świadek koronny. Terroryzm. W ujęciu praktycznym*, Zakamycze 2005, s. 91.

⁸⁷ A. Kossowska, I. Rzepińska, D. Wójcik, *Kryminologia polska – tradycja i perspektywy*, Studia Prawnicze 2001, z. 3-4. S. 385.

⁸⁸ *Milicja Obywatelska oraz Służba Bezpieczeństwa*.

formach organizacyjnych⁸⁹. Zmiany społeczno-polityczno-gospodarcze przyczyniły się w szczególności do spadku sprawności organów ścigania a także szeroko rozumianego wymiaru sprawiedliwości⁹⁰. Wysoce prawdopodobne wydaje się stwierdzenie, iż pierwsze lata ustroju demokratycznego w Polsce funkcjonującego po roku 1989, to był oczywisty czas narastania chaosu organizacyjnego i destabilizacji towarzyszących rozpoczynającej się transformacji ustrojowej państwa polskiego⁹¹.

Skuteczne zwalczanie przejawów przestępczości zorganizowanej stanowi od wielu już lat priorytetowy cel ogółu przedsięwzięć zmierzających do zapewnienia bezpieczeństwa i porządku publicznego w Polsce⁹². Zmiany jakie dokonały się w strukturze przestępczości drugiej połowy XX wieku sprawiły, że tradycyjne metody procesowo-dowodowe stawały się coraz mniej skuteczne, wobec tego zarówno społeczeństwo jak i aparat państwowy rozpoczęły intensywne poszukiwania nowych i skuteczniejszych instrumentów umożliwiających powstrzymanie narastającej fali przestępczości zorganizowanej⁹³. Wprowadzenie szeregu rozwiązań w sferze instytucjonalnej, procesowej oraz karno-materialnej, mających na celu skuteczniejszą walkę z przestępczością zorganizowaną skutkowało, iż kolejne lata wykazały stopniowe zmniejszenie dynamiki wzrostu przestępczości.⁹⁴ W sferze instytucjonalnej niewątpliwie najważniejszym elementem stało się tworzenie od roku 1994 specjalistycznych pionów Policji (do zwalczania przestępczości narkotykowej, bądź zorganizowanej, finalnie w 2000 roku scalonych w formie Centralnego Biura Śledczego Komendy Głównej Policji), wydzielenie w

⁸⁹ Z.A. Ziemia, *Prawo przeciwko społeczeństwu*, Warszawa 1997, s.24-29.

⁹⁰ *Raport o stanie i prognozach przestępczości*, Komenda Główna Policji, Warszawa, styczeń 1998; *Stan bezpieczeństwa państwa i porządku publicznego*, Raport MSWiA 1999.

⁹¹ *Główne problemy przestępczości w Polsce* [w:] E.W. Pływaczewski (red.), *Aktualne problemy prawa karnego i kryminologii*, Białystok 1998, s. 341; A. Gaberle, *Przestępczość grupowa w Polsce jako zjawisko kryminalne i prawno karne*, CPKiNP 1998, Nr 1-2, t.6.

⁹² W. Mądrzejowski, *Przestępczość zorganizowana. System zwalczania*, Warszawa 2008, s. 9.

⁹³ M. Kulicki, V. Kwiatkowska-Wójcikiewicz, L. Stępa, *Kryminalistyka. Wybrane zagadnienia teorii i praktyki śledczo-procesowej*, Toruń 2009, s. 77.

⁹⁴ A. Gaberle, *Systemy reakcji na przestępczość jako odpowiedzi na „wyzwania współczesności”* [w] J. Czapska, A. Gaberle, A. Światłowski, A. Zoll (red.), *Zasady procesu karnego wobec wyzwań współczesności. Księga ku czci profesora Stanisława Waltosia*, Warszawa 2000, s. 37-44.

Prokuraturze od 1994 roku pionu do spraw przestępczości zorganizowanej, utworzenie Generalnego Inspektora Informacji Finansowej czy wydzielenie Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego. W sferze procesowej i przygotowawczej, tj. związanej z działalnością operacyjną Policji i innych służb bezpieczeństwa wewnętrznego wprowadzono, bądź zmodyfikowano szereg instrumentów prawnych zdecydowanie poprawiających efektywność ścigania, do których możemy zaliczyć między innymi kontrolę operacyjną, zakup kontrolowany, przesyłkę niejawnie nadzorowaną, bądź też świadka anonimowego czy ustawowego świadka koronnego⁹⁵. Na uwagę zasługuje fakt, iż w tamtym okresie poszukiwanie nowych instrumentów do walki z przestępczością od samego początku budziło wiele kontrowersji i sporów⁹⁶. Krytyka dość często dotyczyła specyfiki ustrojowo-proceduralnej (np. złamania zasady legalizmu), jak i etycznej. Zdaniem T. Hanuska już sama możliwość wprowadzenia na polski grunt instytucji świadka koronnego jest w swojej istocie „odrażająca” i trudno ją będzie pogodzić z etyką a dodatkowo może być często bezzasadnie nadużywana przez organy ścigania⁹⁷. Zmiany w sferze prawa karnego materialnego to przede wszystkim odpowiednie ukształtowanie znamion i karalności czynu zabronionego udziału w zorganizowanej grupie lub związku przestępczym⁹⁸, wprowadzenie karalności tzw. prania brudnych pieniędzy, rozwijanie środków karnych służących pozbawianiu sprawców korzyści odniesionych z działalności przestępczej, czy też ukształtowanie mechanizmów nadzwyczajnego złagodzenia kary w przypadku „skruszonych” oskarżonych z różnych względów ujawniających okoliczności i sprawców przestępstwa⁹⁹. Zasadniczym celem wprowadzania do systemu prawnego przez ustawodawcę

⁹⁵ E. Kowalewska-Borys, *Świadek koronny w ujęciu dogmatycznym*, Kraków 2004, s.102-114; K. Laskowska, *Działalność służby Policji do walki z przestępczością zorganizowaną. Determinanty poprawy skuteczności*, Przegląd Policyjny 1999, Nr 4; S. Waltoś, *Nowe instytucje w kodeksie postępowania karnego z 1997 roku*, PiP, z. 8, s. 26.

⁹⁶ K. Daszkiewicz, *Mały świadek koronny (art. 60 § 3-5 i art. 61 k.k.)*, Palestra 1999, Nr 3-4, s. 27-34.

⁹⁷ T. Hanausek, *Zarys taktyki kryminalistycznej*, Warszawa 1994, s. 28.

⁹⁸ Art. 65, 258 i 259 k.k.

⁹⁹ Art. 60 § 3 i 4 k.k.

nowych rozwiązań było stworzenie możliwości pozyskiwania nowych, skutecznych dowodów¹⁰⁰.

Z punktu widzenia przestępczego współdziałania odnosząc się do sprawców współdziałających w przestępczej aktywności na szczególne zainteresowanie zasługują kwestie związane z reakcją państwa i społeczeństwa na zjawisko przestępczości w ujęciu ogólnym, bądź zjawisko szczególnego rodzaju przestępczości, czyli jej form zorganizowanych¹⁰¹. Na podkreślenie zasługuje fakt, iż samo pojęcie przestępczości zorganizowanej stanowiąc kategorię z dziedziny nauki prawa karnego i kryminologii, nie występuje w ustawodawstwie¹⁰². Bardzo istotny w tym ujęciu wydaje się lęk przed przestępczością¹⁰³. Jest to stan emocjonalny związany z obawą o własne bezpieczeństwo, czyli jako indywidualne postrzeganie ryzyka wiktymizacji¹⁰⁴. Stan wynikający z obserwowanych porażek państwa w redukcji przestępczości i pogorszeniu jakości życia¹⁰⁵. Ustawodawca uznaje takie zjawisko za niedopuszczalne i prowadzi aktywne działanie w kierunku marginalizacji tego zjawiska¹⁰⁶. Wobec zjawiska przestępczości w literaturze możemy znaleźć takie określenia jak przeciwdziałanie, profilaktyka zjawiska przestępczości czy też zwalczanie lub reakcja na zjawisko¹⁰⁷.

Definicja słownikowa przeciwdziałania to „przeciwstawianie jakiemuś działaniu innym działaniem”, czy też „zapobieganie jakiemuś działaniu”¹⁰⁸. Zatem może to być

¹⁰⁰ P. Hofmański, *Ochrona praw człowieka w prawie karnym procesowym* [w:] J. Skupiński (red.), *Standardy praw człowieka a polskie prawo karne*, Warszawa 1995, s. 36.

¹⁰¹ J. Widacki, *Profilaktyka społeczna – wprowadzenie w problematykę* [w:] *Konferencja „Bezpieczeństwo Świętokrzyskie” – dziś i jutro, Kielce-Sielpia 25-27 V 2000 r. Materiały pokonferencyjne*, Kielce 2000, s. 6-7.

¹⁰² K. Bułat, P. Czerniak, A. Gorzelak, *Kryminologia*, Warszawa 2007, s. 110 i n.

¹⁰³ P. Ostaszewski, *Lęk przed przestępczością*, Warszawa 2014, s. 34-35.

¹⁰⁴ N. Mirska, *Podatność wiktymizacyjna a samoocena i optymizm*, *Bezpieczeństwo. Teoria i Praktyka* 2009, Nr 1-2, s. 136-138.

¹⁰⁵ B. Hołyst, E. Wojtera, *Wiktymizacja społeczeństwa polskiego w świetle badań ogólnopolskich*, Warszawa 2011, s. 24-30.

¹⁰⁶ A. Marek, *Wina a warunkowe umorzenie postępowania karnego*, NP 1971, Nr 5, s. 668-669; H. Maliszewska-Grossman, J. Jankowski, *Warunkowe umorzenie postępowania karnego a moc wiążąca wyroków karnych w postępowaniu cywilnym*, RPEiS 1978, Nr 4, s. 106 i n.

¹⁰⁷ J. Błachut, A. Gaberle, K. Krajewski, *Kryminologia*, Gdańsk 2004, s. 459.

¹⁰⁸ M. Szymczak (red.), *Słownik języka polskiego*, t. I, wyd. 8, Warszawa 1993, s. 959.

zachowanie będące zarówno reakcją (odpowiedzią) na jakieś działanie, jak i może mieć ono charakter uprzedzający, zanim nastąpi bezpośrednia z nim konfrontacja. Przeciwdziałanie często pojawia się na również z pojęciem „profilaktyki”, utożsamianym pojęciowo z aktywnością podmiotów w zakresie „przeciwdziałania”¹⁰⁹. Trudno jest odnaleźć granice pomiędzy tymi pojęciami.

„Profilaktyka” to kolejne pojęcie wymagające uwagi wobec omawianego kontekstu¹¹⁰. Jest to działanie i inne środki stosowane w celu zapobiegania, natomiast ogólnie jest to stosowanie różnego rodzaju środków zapobiegających wypadkom, nie dopuszczających do uszkodzeń, katastrof czy innych, tym podobnych zdarzeń. Ujęcie to podkreśla zdecydowanie uprzedzający charakter podejmowanych działań, zanim ostatecznie pojawią się niekorzystne zjawiska, w tym patologie społeczne¹¹¹. W wielu współczesnych opracowaniach pojęcie zapobiegania i profilaktyki stosowane jest zamiennie¹¹². Podejmowane działania mogą być wymierzone zarówno w przyczyny zjawiska¹¹³, jak też ich celem może być ograniczenie lub usuwanie negatywnych skutków¹¹⁴. Pojęcia profilaktyki i przeciwdziałania niewątpliwie dotyczą zdarzeń jakich staramy się, bądź chcielibyśmy uniknąć. Termin zbliżony, aczkolwiek realizowany po wystąpieniu sytuacji niekorzystnej – patologicznej to „zwalczanie”.

Termin „zwalczanie” zawiera zachowanie polegające na tym, że dany podmiot „walcząc występuje przeciwko komuś, czemuś, dąży do pokonania, przewyciężenia, usunięcia, zniweczenia czegoś”¹¹⁵. Zatem będzie to nasza stanowcza i zaangażowana reakcja na coś lub kogoś, co już pojawiło się, zaistniało,

¹⁰⁹ P. Kobes, *Prawny system przeciwdziałania demoralizacji i przestępczości nieletnich*, Warszawa 2011, s. 142 i n.

¹¹⁰ D. Wójcik, *Problematyka wczesnego zapobiegania przestępczości nieletnich* [w:] M. Andrzejewski, L. Kociucki, M. Łączkowska, A. Schulz, *Księga Jubileuszowa Profesora Tadeusza Smyczyńskiego*, Toruń 2008, s. 661-662.

¹¹¹ J. Błachut, A. Gaberle, K. Krajewski, *Kryminologia*, Gdańsk 2004, s. 459; B. Hołyst, *Kryminologia*, Warszawa 2009, s. 1166.

¹¹² B. Hołyst, *Kryminologia*, wyd. 11 zmienione, Warszawa 2007, s. 1259.

¹¹³ *Profilaktyka uprzedzająca*.

¹¹⁴ *Profilaktyka objawowa*.

¹¹⁵ M. Szymczak (red.), *Słownik języka polskiego*, t. I, wyd. 8, Warszawa 1993, s. 1065.

a naszym celem jest, aby przestało istnieć¹¹⁶. Należy jednak zaznaczyć, iż część z podejmowanych działań, mając charakter reakcyjny, stanowi też element profilaktyki zjawiska, gdyż np. zapobiega jego rozprzestrzenieniu się lub ewolucji¹¹⁷. Zwalczanie niewątpliwie nie jest obszarem jednolitym i możliwe jest wyznaczenie kilku członów reakcji na przestępstwo w tym zakresie. Literatura wskazuje etap legislacyjny, realizacyjno-represyjny i wykonawczy. Całokształt tej działalności wyznacza politykę karną państwa wobec zjawiska przestępczości wraz ze stałym podnoszeniem efektywności jej funkcjonowania¹¹⁸.

Wobec powyższych definicji zasadne jest stwierdzenie, iż celem skutecznego ograniczania zjawisk niekorzystnych z punktu widzenia społecznego, w tym także różnorodnych przejawów przestępczości, należy podejmować działania zarówno przed, jak i po ich pojawieniu się¹¹⁹. Przechodząc do szczegółowych kwestii, należy podkreślić, iż ogół podejmowanych działań wymierzonych w przestępczość opartą w szczególności o współdziałaniu powinien stanowić pewien zorganizowany system¹²⁰. Zasadniczo system ten utożsamiany powinien być z pojęciem strategii. Dodatkowo to określenie uzupełniane jest różnymi przymiotnikami, np. międzynarodowa, krajowa, długofalowa. Jednak w odróżnieniu od pojęcia systemu strategia jest wyjątkowo dynamiczna i ukazuje sposoby osiągnięcia zakładanego celu. Wobec przestępczości jest nim zminimalizowanie i kontrolowanie zjawiska¹²¹. Dodatkowo ogół działań z zakresu przeciwdziałania i zwalczania zjawiska w

¹¹⁶ A. Górski, A. Sakowicz (red.), *Zwalczanie przestępczości w Unii Europejskiej. Współpraca sądowa i policyjna w sprawach karnych*, Warszawa 2006, s. 53 i n.

¹¹⁷ W. Filipkowski, *System przeciwdziałania i zwalczania przestępczości zorganizowanej* [w:] E.W. Pływaczewski (red.), *Przestępczość zorganizowana*, Warszawa 2011, s. 174.

¹¹⁸ J. Kochanowski, *Redukcja odpowiedzialności karnej. Analiza i ocena założeń Kodeksu karnego z 1997 roku na tle innych polskich kodyfikacji karnych*, Warszawa 2000, s. 25 i n.; M. Melezini, *Punitywność wymiaru sprawiedliwości karnej w Polsce w XX wieku*, Białystok 2003, s. 15 i n.

¹¹⁹ E.W. Pływaczewski, K. Laskowska, G.B. Szczygieł, W. Filipkowski, E.M. Guzik-Makaruk, E. Zatyka, *Polskie kierunki badań kryminologicznych nad bezpieczeństwem obywateli*, Prok. i Pr. 2010, Nr 1-2, s. 177.

¹²⁰ K. Daszkiewicz, *O przepisach projektu kodeksu karnego dotyczących przestępczości zorganizowanej* [w:] A. Marek, W. Pływaczewski (red.), *Kryminologiczne i prawne aspekty przestępczości zorganizowanej*, Szczytno 1992, s. 108-117.

¹²¹ P. Chlebowicz, *Strategia oraz taktyka zapobiegania i zwalczania czynów zabronionych związanych z bezpieczeństwem meczu piłki nożnej jako problem polityki kryminalnej*, NKPK 2014, Nr 32, s. 124 i n.

literaturze określany jest także mianem walki. W ten oto sposób pewne terminy z zakresu terminologii wojskowych zostają przenoszone do różnego rodzaju opracowań opisujących starania zorganizowanego aparatu państwowego w tym zakresie. Na uwagę zasługuje także reaktywny system prawa karnego, który może zostać uruchomiony dopiero z chwilą dokonania jednego z długiej listy czynów zabronionych. Jak wskazuje literatura wykrycie wytrawnego członka grupy przestępczej to nie tylko kwestia przyłapania go na chwilowej niedyspozycji, lecz także kwestia profesjonalizmu organów ścigania¹²². Właśnie ten sposób postrzegania problemu przez wiele lat rzutował na tworzenie systemu przeciwdziałania i zwalczania wielu zjawisk patologicznych w społeczeństwie, w tym przestępczości zorganizowanej. Zasadniczo nacisk położony jest na zwalczanie, a nie przeciwdziałanie zjawisku. Prawdopodobnie wydaje się również, iż koncentrowano się głównie na realizacji funkcji sprawiedliwościowej kar i środków karnych, pokładając w nich jedyną nadzieję na skuteczną walkę ze zjawiskami patologicznymi.

Analiza tej poważnej problematyki zarówno w kontekście prawa materialnego jak i proceduralnego wyznacza konieczność ujawniania przestępczej wiedzy, poszukiwania informacji o przestępstwie a w tym szczególną rolę, istotę i pojęcie instytucji „świadka”¹²³. W języku polskim termin „świadek” nie jest rozumiany jednoznacznie, podobnie zresztą i w prawie karnym jego zakres także nie jest ostry¹²⁴. Pojęcie to występuje przede wszystkim w takich ustawach procesowych, jak kodeks postępowania karnego, kodeks postępowania cywilnego, kodeks postępowania administracyjnego czy prawo o postępowaniu przed sadami administracyjnymi. Pojęciem świadka posługują się także akty prawne regulujące postępowanie dyscyplinarne¹²⁵. Zasadne jest jednak stwierdzenie, iż pojęcie to dotyczy osoby w pewien sposób obecnej przy popełnieniu czynu przestępczego,

¹²² Z. Lasocki, *Zabójca zawodowy i na zlecenie*, Kraków 2003, s. 154.

¹²³ K. Marszał [w:] K. Marszał, S. Stachowiak, K. Zgryzek, *Proces karny*, Katowice 2005, s. 286-291.

¹²⁴ M. Dyrda, *Dowód ze świadków w procesie kanonicznym*, Lublin 1936, s. 14; S. Kalinowski, *Polski proces karny*, Warszawa 1971, s. 185; M. Cieślak, *Polska procedura karna. Podstawowe założenia teoretyczne*, Warszawa 1984, s. 423; K. Marszał, *Proces karny*, Katowice 1995, s. 207, W. Daszkiewicz, *Proces karny. Część ogólna*, Poznań 1996, s. 293.

¹²⁵ Wyrok SN z dnia 30 października 2015 roku, sygn. akt IV KK 248/15, Lex nr 1818232.

która postrzegła i zapamiętała jego przebieg chociażby w jednym fragmencie¹²⁶. Świadek jest uczestnikiem postępowania karnego i zgodnie z k.p.k. można wyróżnić świadka w znaczeniu procesowym (formalnym), czyli osobę wezwaną przez organ procesowy do złożenia zeznań (art. 177 k.p.k.) oraz świadka w znaczeniu faktycznym, powszechnie nazywanego świadkiem czynu, czyli osobę która była świadkiem zdarzenia i posiada o nim informację¹²⁷. Wobec tego jeszcze trudniejsze będzie także sprecyzowanie pojęcia „małego świadka koronnego” a w literaturze próżno jest poszukiwać jednej, optymalnej i pełnej jego definicji. Niewątpliwie tzw. „mały świadek koronny” jako oskarżony (podejrzany) najczęściej sam jest świadkiem zarzucanego mu czynu i to niekiedy nawet jedynym¹²⁸. Jego wyjaśnienia nie tylko mogą być wyjątkowo wartościowe dla wykrycia prawdy materialnej, ale w szczególności mogą mieć istotny wpływ na końcowy wynik postępowania¹²⁹. Prawdopodobnie nie wypracowano dotąd jednolitej definicji tzw. „małego świadka koronnego”, gdyż wynika to po części ze złożoności samej tylko materii, która wchodzi w zakres tej problematyki. Należy również zauważyć, iż w różnych systemach ustrojowych i prawnych różnie podchodzono do zagadnień teoretycznych z nią związanych, zazwyczaj pojęcie tzw. „małego świadka koronnego” utożsamiane jest z pojęciem „świadka koronnego” jako takiego a niewątpliwie nie są to pojęcia tożsame, choć zbliżone w funkcji jaką pełni. Na oba pojęcia składa się uczestniczenie w czynach karalnych opisanych w ustawie karnej, wykazujące funkcjonalny związek z chęcią uniknięcia odpowiedzialności z różnych pobudek¹³⁰. Generalnie samo pojęcie „świadka koronnego” pojawiło się w języku polskim stosunkowo późno, gdyż jak wskazuje literatura dopiero w dwudziestym wieku¹³¹. Pierwszą próbę jego definicji znajdujemy w słowniku pod redakcją W.

¹²⁶ K. Marszał, *Proces karny. Zagadnienia ogólne*, Katowice 2008, s. 333.

¹²⁷ J. Dzierżanowska [w:] M. Bartnik (red.), *Leksykon polskiej procedury karnej. 100 podstawowych pojęć*, Warszawa 2013, s. 392.

¹²⁸ K.J. Pawelec, *Wyjaśnienia podejrzanego, zeznania świadka i instytucja świadka koronnego. Komentarz*, Warszawa 2003, s. 22.

¹²⁹ K. Otłowski, *Taktyka przesłuchania świadka*, Warszawa 1972, s. 4 i n.

¹³⁰ K. Pawelec, *Wyjaśnienia podejrzanego, zeznania świadka i instytucja świadka koronnego. Komentarz*, Warszawa 2003, s. 7 i n.

¹³¹ B. Kurzepa, *Świadek koronny. Geneza instytucji. Komentarz do ustawy*, Toruń 2005, s. 13.

Doroszewskiego wskazującą, iż jest nim „świadek na zawołanie”, bądź osoba mogąca „świadczyć w każdej sprawie”¹³². Definicja ta jednak niewiele miała wspólnego ze znaczeniem nadawanym temu terminowi w języku prawniczym. Często zdarza się, że podawana definicja „świadka koronnego” wiązana jest z osobą, która spośród wszystkich innych jest pierwsza, najlepsza czy też najistotniejsza, czego przykładem może być wyjaśnienie „świadek główny, najważniejszy” zawarte w słowniku pod redakcją W. Szymczaka¹³³. Skutkiem pewnych analiz i modyfikacji językowych, współczesne słowniki języka polskiego zawierają już definicję, która odpowiadać może prawniczemu rozumieniu omawianego terminu i taką zawiera między innymi praktyczny słownik pod redakcją H. Zgólkowej, gdzie „świadkiem koronnym” jest „osoba, która po popełnieniu przestępstwa podejmuje współpracę z wymiarem sprawiedliwości w celu ujęcia głównych sprawców przestępstwa w zamian za zapewnienie bezkarności”¹³⁴. Przyjmując zatem ustaloną definicję językową forma „mały świadek koronny” oznacza zatem w tym ujęciu „świadka koronnego” mniej ważnego, mniejszej rangi lub mniej istotnego, niewątpliwie jednak wyjątkowo pomocnego. Nadal jednak pojęcie to daje wyraz wyższej roli i zdecydowanie przewyższającej istotności od tzw. „zwykłego świadka”. „Świadek” był bezspornie zjawiskiem historycznym obecnym już w czasach starożytnych. Wraz z rozwojem nowych form organizowania się przestępczego procederu poszerzał się także jego zakres i funkcjonalność. Fundamentem do stworzenia wielu przejawów instytucji „świadka koronnego” w państwowych systemach prawnych była prawdopodobnie instytucja „approverment” sięgająca osiemnastowiecznej Anglii. Występujący wówczas w procesie sprawca „approver” w zamian za ulaskawienie gotów był przyznać się do zarzucanych mu czynów i wydać pozostałych współsprawców. Warunkiem koniecznym dla ulaskawienia było skazanie przez sąd wszystkich osób przez niego oskarżonych, natomiast przy niepowodzeniu, to jest w razie uniewinnienia współsprawców „approver” skazywany był na karę śmierci¹³⁵. Jak

¹³² W. Doroszewski (red.), *Słownik języka polskiego*, t. III, Warszawa 1964, s. 1020.

¹³³ W. Szymczak (red.), *Słownik języka polskiego*, t. I, Warszawa 1978, s. 1016.

¹³⁴ H. Zgólkowa (red.), *Praktyczny słownik współczesnej polszczyzny*, t. 50, Poznań 2005, s. 146.

¹³⁵ A. Lach, *Instytucja świadka koronnego w prawie angielskim z uwzględnieniem rozwiązań polskich*, Przegląd Policyjny 2002, Nr 1, s. 83.

wskazuje E. Kowalewska w języku angielskim termin „świadek koronny” odnosi się do świadków współpracujących z oskarżycielem (świadkowie oskarżenia), będąc jednocześnie podejrzanymi albo oskarżonymi w danej sprawie¹³⁶. Obecnie nie istnieje jeden wzorzec „świadka koronnego”, niewątpliwie jednak istnieją różnorodne odmiany tej instytucji a te ukształtowane w systemach prawnokarnych modelowane są przez ustawy i precedensy. Współcześnie zdaniem B. Kurzepy największe znaczenie posiada ta instytucja w Stanach Zjednoczonych¹³⁷.

Wstępem do rozważań terminologicznych w przedmiocie tzw. „małego świadka koronnego” jest pojęcie przestępczości zorganizowanej. Stanowi ona poważne i istotne zagrożenie dla porządku prawnego a także ogółu społeczeństwa. Mając jednak na uwadze aspekt funkcjonalny, strukturalny i dynamiczny trudno jest dziś wyznaczyć granicę pomiędzy grupą współsprawców a grupą zorganizowaną¹³⁸. Istotne wobec tego jest kryminalizowanie wszelkich zachowań typizowanych jak udział w grupie przestępczej, gdyż tym samym zwalczamy wszelkie przejawy przestępczości zorganizowanej. Definicja legalna tego rodzaju przestępczości jest kategorią z dziedziny nauki kryminologii i prawa karnego, należy jednak zauważyć, iż nie występuje w usystematyzowanej formie w polskim ustawodawstwie z uwagi na stałe zmiany jakim podlega. Podstawowym celem zorganizowanych struktur jest dokonanie co najmniej jednego, ale zazwyczaj wielu przestępstw, przyjmując jednak, iż czyni to w konfiguracji wieloosobowej. Niczym nie utrudnione, utrzymujące się, funkcjonowanie tych struktur rodzi w następstwie negatywne konsekwencje dla bezpieczeństwa wewnętrznego w ujęciu instytucjonalnych struktur gospodarczych, administracyjnych i politycznych każdego państwa. W Polsce jak i na świecie zapobieganiem i ściganiem tego niezwykle złożonego zjawiska społecznego zajmuje się wiele wyspecjalizowanych służ, analityków i ekspertów. Obok spektakularnych sukcesów pojawiają się także kolejne rozważania

¹³⁶ E. Kowalewska, *Wybrane problemy świadka koronnego ze szczególnym uwzględnieniem regulacji niemieckich*, Przegląd Policyjny 1997, Nr 3, s. 19.

¹³⁷ B. Kurzepa, *Świadek koronny. Geneza instytucji. Komentarz do ustawy*, Toruń 2005, s. 14.

¹³⁸ J. Giezek, *Udział w zorganizowanej grupie przestępczej a odpowiedzialność karna na przedpolu naruszenia dobra prawem chronionego* [w:] A. Michalska-Warias, I. Nowikowski, J. Piórkowska-Flieger (red), *Teoretyczne problemy współczesnego prawa karnego. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Tadeuszowi Bojarskiemu*, Lublin 2011, s. 101-103.

nad skutecznością działań¹³⁹. Jak wskazuje W. Filipkowski w systemach prawnych zdecydowanej większości państw istnieje szereg rozwiązań mających za zadanie przeciwdziałanie i zwalczanie przestępczości zorganizowanej¹⁴⁰. Podobnie sytuacja wygląda w Polsce. Aktualnie obowiązujący kodeks karny zawiera liczne przepisy, których celem jest zwalczanie zorganizowanych form przestępczości¹⁴¹. Należy podkreślić, iż rola przepisów prawnych, a szczególnie z zakresu prawa karnego w zapobieganiu przestępczości jest wyjątkowo istotna. Identyczne rzecz ma się ze znaczeniem działania organów ścigania i wymiaru sprawiedliwości. Do chwili wprowadzenia nowego k.k. uzasadnione było twierdzenie, że brakowało przepisów karnych odpowiadających patologicznym zachowaniom kryminalnym, które w pewnym sensie umożliwiła transformacja gospodarcza. Mimo, iż w polskim prawie karnym na przestrzeni ostatnich kilkudziesięciu lat ulegały zmianie granice odpowiedzialności w wielu kategoriach przestępstw specyficzna sytuacja wymagała, aby poważnie potraktować poszukiwanie nowoczesnych strategii przeciwp przestępczych¹⁴². W świetle zmian jakie dokonały się z chwilą wejścia w życie kodeksu karnego z 6 czerwca 1997 roku poza utrzymaniem zasady nadzwyczajnego obostrzenia kary na zasadach przewidzianych dla recydywistów (art. 65 § 1 k.k.) oraz przejścia z k.k. z 1969 roku konstrukcji sprawstwa kierowniczego wprowadzono konstrukcję sprawstwa polecającego oraz nowy, budzący wiele kontrowersji, instrument zwalczania przestępczości zorganizowanej w postaci nadzwyczajnego złagodzenia kary (art. 60 § 3 i 4 k.k.) powszechnie przyjęty jako tzw. „mały świadek koronny”¹⁴³. Zmiany te miały na celu w

¹³⁹ J.W. Wójcik, *Kryminologia. Współczesne aspekty*, Warszawa 2014, s. 64

¹⁴⁰ W. Filipkowski, *Przestępczość zorganizowana – ujęcie prawne i kryminologiczne*, Prok. i Pr 2006, nr 12, s. 58.

¹⁴¹ A. Michalska-Warias, *Zwalczanie zorganizowanych form przestępczości w prawie karnym obowiązującym na ziemiach polskich w XIX i XX wieku*, Lublin 2008, s. 148.

¹⁴² P. Girdwoyń, *Nowe „trudne” dowody – problematyka kryminalistyczna i procesowa* [w:] L. Gardocki, J. Godyń, M. Hudzik, L.K. Paprzycki (red.), *Nowe technologie dowodowe a proces karny*, Warszawa 2007, s.5-18.

¹⁴³ *Uzasadnienie rządowego projektu kodeksu karnego*, [w:] *Nowe kodeksu karne - z 1997 r. z uzasadnieniami*, Warszawa 1997, s. 155.

szczególności skuteczniejsze ujawnianie i zwalczanie grup przestępczych¹⁴⁴. Zgodnie z art. 60 § 3 k.k. sąd ma obowiązek zastosowania nadzwyczajnego złagodzenia kary, a może ponadto zawiesić jej wykonanie w przypadku sprawcy współdziałającego przy popełnieniu przestępstwa z innymi osobami, jeśli ujawni on wobec organu powołanego do ścigania przestępstw informacje dotyczące osób uczestniczących w popełnieniu przestępstwa oraz istotne okoliczności jego popełnienia¹⁴⁵. Natomiast zgodnie z § 4 art. 60 k.k. sąd po złożeniu wniosku przez prokuratora może zastosować nadzwyczajne złagodzenie kary oraz warunkowe zawieszenie jej wykonania wobec sprawcy przestępstwa, który, niezależnie od wyjaśnień złożonych w swojej sprawie, ujawnił przed organem ścigania i przedstawił istotne okoliczności, nieznane dotychczas temu organowi, przestępstwa zagrożonego karą powyżej 5 lat pozbawienia wolności¹⁴⁶.

Pojęcie tzw. „małego świadka koronnego” nie zostało definicyjnie określone w żadnym aktualnie obowiązującym akcie normatywnym w Polsce. Określenie to przyjęło się potocznie na dwa różne rozwiązania przewidziane w przepisach art. 60 § 3 i 4 obowiązującego k.k. przyjmując, iż w obu przypadkach zasadne jest ujawnienie organowi ścigania przestępczej wiedzy¹⁴⁷. Z. Ćwiąkałski wskazuje, że powodem wprowadzenia instytucji tzw. „małego świadka koronnego” stał się epizodyczny charakter ustawy o świadku koronnym¹⁴⁸. Stąd też ustawodawca zdecydował się rozbudować w kodeksie karnym konstrukcję nadzwyczajnego złagodzenia kary jako przeciwwagę dla instytucji świadka koronnego mając na uwadze wypadek, gdyby przestała ona obowiązywać, bądź kiedy dany stan

¹⁴⁴ Z. Ćwiąkałski, *Wybrane problemy wymiaru kary za przestępczość zorganizowaną*, Prok. i Pr. 2001, Nr 12, s. 21.

¹⁴⁵ C. Kamiński, *Mały świadek koronny (art. 60 § 3 k.k.)* [w:] E.W. Pływaczewski (red.), *Przestępczość zorganizowana. Świadek koronny. Terroryzm. W ujęciu praktycznym*, Zakamycze 2005, s. 312.

¹⁴⁶ P. Hofmański, L.K. Paprzycki, *Zasady wymiaru kary i środków karnych* [w:] O. Górniok (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, wyd. 2, Warszawa 2006, s. 202.

¹⁴⁷ J. Paśkiewicz, *Procesowe aspekty nadzwyczajnego złagodzenia kary – uwagi wybrane* [w:] Z. Ćwiąkałski, G. Artymiak (red.), *Współzależność prawa karnego materialnego i procesowego*, Warszawa 2009, s. 603-604.

¹⁴⁸ *W świetle art. 27 ustawa z 25 czerwca 1997 roku o świadku koronnym weszła w życie 25 czerwca 1998 roku na okres trzech lat (Dz. U. Nr 114, poz. 738 z 26 września 1997 r.)*.

faktyczny nie wchodzi w zakres jej zastosowania¹⁴⁹. Terminologia funkcjonująca w literaturze i orzecznictwie a służąca nazywaniu konstrukcji prawnokarnych których opis zawarto w przepisach art. 60 § 3-5 k.k. oraz art. 36 § 3-5 k.k.s. wyróżnia się specyficzną różnorodnością. Poza przyjętym powszechnie i nader popularnym określeniem „mały świadek koronny” spotykamy się z „kodeksowym świadkiem koronnym”, „quasi-świadkiem koronnym”, „sui generis małym świadkiem koronnym”, „świadkiem koronnym in sua causa” oraz „świadkiem koronnym in altera causa”¹⁵⁰. Ponadto w ujęciu tej instytucji możemy spotkać się z mianem „szczególnego przypadku czynnego żalu”¹⁵¹. Istnienie takiej układanki terminologicznej jest powodowana niewątpliwie tym, że wymienione pojęcia występują praktycznie wyłącznie w języku prawniczym, nie mając istotnego odzwierciedlenia w tekście normatywnym¹⁵². Regulacja ta została umiejscowiona w ramach przepisów zawierających jurydyczny opis nadzwyczajnego złagodzenia kary¹⁵³. Adresowana jest dla osób, które wspólnie z innymi osobami popełniły przestępstwo, mogły zrozumieć swój błąd i poprzez ujawnienie okoliczności jego popełnienia dobrowolnie chcą skorzystać z szansy poprawy a w szczególności z możliwości zmniejszenia dla siebie wymiaru kary albo nawet jej uniknięcia. Przyjęło się, iż ogólny termin „świadek koronny” odnosimy do osoby sprawcy, który za cenę w miarę pewnej obietnicy organów państwowych w zakresie ścigania, bądź ukarania ujawnia własną wiedzę o dokonanych czynach przestępczych innych związanych z nim osób¹⁵⁴. Trudno zatem nie zauważyć, iż racjonalność ustawodawcy poprzez umieszczenie instytucji w k.k. dawała sprawcy pewność w kontekście skorzystania z ustalenia łagodniejszego rodzaju kary po spełnieniu

¹⁴⁹ Z. Cwiakalski, *Wybrane problemy wymiaru kary za przestępczość zorganizowaną*, Prok. i Pr. 2001, nr 12, s. 15.

¹⁵⁰ K. Karsznicki, *Program ochrony świadka w Polsce na tle regulacji prawnych innych państw członkowskich Unii Europejskiej*. Prok. i Pr. 2013, nr 9, s. 26.

¹⁵¹ F. Prusak, *Prawo karne skarbowe*, Kraków 2008, s. 120.

¹⁵² K. Daszkiewicz, Glosa do uchwały z 25 lutego 1999r., sygn. akt I KZP 38/98, s. 406; Uzasadnienie wyroku SA we Wrocławiu z dnia 26 października 2006r., sygn. akt II AKa 289/06, LEX nr 203385.

¹⁵³ J. Raglewski, *Model nadzwyczajnego złagodzenia kary w polskim systemie prawa karnego (analiza dogmatyczna w ujęciu materialnoprawnym)*, Kraków 2008, s. 225.

¹⁵⁴ S. Waltoś, *Spór o świadka koronnego w Polsce*, [w:] *Prawo karne i proces karny wobec nowych form i technik przestępczości. Niemiecko-polskie kolokwium prawa karnego*, red. H.J Hirsch, P. Hofmański, E.W. Pływaczewski, C. Roxin, Białystok 1997, s. 427.

ustawowych przesłanek. Powinniśmy przyjąć za najbardziej uzasadnione raczej najszersze zakresowo objęcie nazwą „mały świadek koronny” wszystkich instytucji skutkujących degresją karania sprawców przestępstw, których adresatem zasadniczo jest taka sama grupa sprawców przestępstw. Kontrowersje terminologiczne budzi ustalenie zakresu pojęciowego tego terminu, gdyż sprowadza się do pytania czy pojęcie to winno obejmować regulację z art. 60 § 3 k.k., czy dodatkowo także § 4 i 5 k.k. wraz z normą zawartą w art. 61 k.k. statuującą normatywną podstawę odstąpienia od wymierzenia sprawcy przestępstwa kary. W świetle literatury problematyka ta jest jednak zdecydowanie bardziej zróżnicowana¹⁵⁵. Najszersze ujęcie zgodnie z którym pojęcie tzw. „małego świadka koronnego” odnosi się do całego katalogu przepisów do których zaliczamy art. 60 § 3-5 i art. 61 k.k. wykazują K. Daszkiewicz, J.K. Paśkiewicz, M. Kuźma, J.M. Stopińska i A. Chodorowska¹⁵⁶. Ograniczenie instytucji tzw. małego świadka koronnego do normy zawartej wyłącznie w art. 60 § 3 k.k. zdaje się wskazywać Z. Ćwiąkalski, C. Kamiński i G. Łabuda. Tą samą instytucję uzupełnioną jeszcze o § 4 powołanego artykułu wykazują publikacje T. Grzegorzcyka, S. Waltoś, A. Tarachy, S. Leleńtała i Z. Barwina¹⁵⁷. Oczywiście można zgodzić się również z poglądem, iż trudno wskazać przekonujące racje przemawiające przeciwko uznaniu, że regulacja z art. 61 k.k. nie powinna przynależeć do prezentowanej kategorii pojęciowej.

¹⁵⁵ K. Daszkiewicz, *Nowa kodyfikacja karna*, Ministerstwo Sprawiedliwości 1998, z. 7, s. 53.

¹⁵⁶ J.K. Paśkiewicz, *Świadek koronny in sua causa oraz in altera causa (art. 60 § 3-5 i art. 61 k.k.)*, Prok. i Pr., 2001, nr 12, s. 41.; J.M. Stopińska, A. Chodorowska, *Świadek koronny w świetle kodeksu karnego (art. 60 3-5 i art. 61 k.k.)*, Przegl. Pol. 2007, nr 4, s. 149.

¹⁵⁷ T. Grzegorzcyk, *Instytucja tzw. małego świadka koronnego w znowelizowanym prawie karnym skarbowym*, PS 2006, nr 4, s. 3; S. Waltoś, *Spór o świadka koronnego w Polsce*, [w:] H.J. Hirsch, P. Hofmański, E.W. Pływaczewski, C. Roxin (red.), *Prawo karne i proces karny wobec nowych form i technik przestępczości. Niemiecko-polskie kolokwium prawa karnego*, Białystok 2007, s. 427.; A. Taracha, *„Mały świadek koronny” (art. 60 § 3 i 4 k.k.) w postępowaniu przed Sejmową Komisją Śledczą*, [w:] T. Bojarski, K. Nazar, A. Nowosad, M. Szwarczyk (red.), *Zmiany w polskim prawie karnym po wejściu w życie kodeksu karnego z 1997 roku*, Lublin 2006, s. 379; S. Leleńtała, *Wątpliwości wokół instytucji świadka koronnego*, Przegl. Pol. 2003, nr 2, s. 5.; Z. Barwina, *„Ujawnienie informacji” jako przesłanka stosowania instytucji małego świadka koronnego z art. 60 § 3 i 4 k.k. (uwagi na marginesie uchwały Sądu Najwyższego)*, PS 2006, nr 7-8, s. 158.

Na gruncie procesowego prawa karnego status sprawcy przestępstwa nie budzi wątpliwości¹⁵⁸. Ustawodawca wyraźnie rozróżnił status osoby popełniającej przestępstwo jako: osobę podejrzaną¹⁵⁹, podejrzanego¹⁶⁰ i oskarżonego¹⁶¹. Uważna analiza zakresu wskazuje, że tzw. „małym świadkiem koronnym” może zostać zarówno podejrzany jak i oskarżony¹⁶². Podejrzany staje się osoba, co do której wydano postanowienie o przedstawieniu zarzutów albo której bez wydania takiego postanowienia przedstawiono zarzut w związku z przystąpieniem do przesłuchania w charakterze podejrzanego¹⁶³. Oskarżony w procesie karnym zajmuje centralne miejsce jako osoba, przeciwko której wysuwany jest zarzut popełnienia przestępstwa¹⁶⁴. Jest on stroną postępowania karnego, którego przedmiotem jest kwestia odpowiedzialności prawnej za zarzucany mu czyn zabroniony przez prawo karne¹⁶⁵. W znaczeniu ścisłym oskarżonym jest osoba, przeciwko której wniesiono do sądu oskarżenie praktycznie w każdej postaci dopuszczonej przez prawo karne procesowe lub co do której w świetle art. 71 § 2 k.p.k. prokurator złożył do sądu wnioski o warunkowe umorzenie postępowania. Oskarżonego w ścisłym znaczeniu tego słowa czyni z danej osoby wystąpienie z wymienionymi aktami procesowymi.

¹⁵⁸ A. Zoll, *Wina i kara*, Nauka 2004, Nr 1, s. 33.

¹⁵⁹ A. Czapigo, *Oskarżony jako źródło dowodowe*, Prokurator 2001, Nr 1, s. 68; R.A. Stefański, *Prawo do obrony osoby podejrzananej* [w:] T. Grzegorzczak, J. Izydorczyk, R. Olszewski (red.), *Z problematyki procesu karnego*, Warszawa 2013, s. 296-310.

¹⁶⁰ A. Murzynowski, *Faktycznie podejrzany w postępowaniu przygotowawczym*, Pal. 1971, Nr 10, s. 39; S. Waltoś, *Proces karny. Zarys systemu*, Warszawa 2009, s. 197; L. Schaff, *Zakres i formy postępowania przygotowawczego*, Warszawa 1961, s. 63-67; P. Kruszyński, *Zasada domniemania niewinności w polskim procesie karnym*, Warszawa 1983, s. 143; E. Skrętowicz, *Faktycznie podejrzany w polskim procesie karnym* [w:] *Wybrane zagadnienia procedury karnej. Księga pamiątkowa ku czci Prof. A. Murzynowskiego*, SI 1997, Nr 33, s. 195.

¹⁶¹ E. Targońska, *Postępowanie karne dla radców prawnych*, Wrocław 2011, s. 125.

¹⁶² *Oskarżony* [w:] W. Grzeszczyk, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, wyd. 10, Warszawa 2014, s. 121-122.

¹⁶³ Postanowienie SN z dnia 22 czerwca 2001 r., sygn. akt III KKN 44/01, Prok. i Pr. 2002, Nr 1, poz. 8.

¹⁶⁴ M. Klejnowska, *Oskarżony jako osobowe źródło informacji o przestępstwie*, Zakamycze 2004, s. 15.

¹⁶⁵ *Problematyka roli dowodowej wyjaśnień oskarżonego wyraźnie została uregulowana w k.p.k. w dziale V zatytułowanym „Dowody” w art. 175 i 176, ponadto w związku z oskarżonym jako źródłem dowodowym znaczenie ma cały szereg przepisów w różnych miejscach k.p.k. odnoszących się do czynności podejmowanych wobec oskarżonego (podejrzanego) na każdym etapie postępowania.*

Bezwzględny obowiązek organu procesowego wobec oskarżonego jest stworzenie podstaw do wykorzystania go jako źródła informacji przez umożliwienie mu wypowiedzenia się w procesie¹⁶⁶. Od niego samego zależy wybór koncepcji obrony, która może polegać na przyjęciu biernej i wyczekującej na udowodnienie mu winy postawy, albo na podjęciu walki o przekonanie sądu¹⁶⁷. Ujęcie szerokie wskazuje oskarżonego jako podejrzanego w postępowaniu przygotowawczym. Wobec tego na podstawie art. 71 § 3 k.p.k. ilekroć Kodeks postępowania karnego powołuje ogólne ujęcie oskarżonego przepisy te mają zastosowanie również do podejrzanego¹⁶⁸. W świetle art. 299 § 1 k.p.k. podejrzany obok pokrzywdzonego jest stroną postępowania przygotowawczego, natomiast oskarżony jest, w ścisłym znaczeniu tego słowa, stroną w postępowaniu karnym przed sądem. W tym stanie prawnym należy zauważyć ustalone szerokie spektrum podmiotów mogących skorzystać z dobrodziejstwa instytucji zawartej w art. 60 § 3 i 4 k.k.

Po wielu już latach doświadczeń przyjęta konstrukcja tzw. „małego świadka koronnego” zaliczana do instytucji nadzwyczajnego złagodzenia kary stwarza nadal problemy interpretacyjne, zarówno w praktyce stosowania prawa, jak i dogmatyce¹⁶⁹. Wiele wątpliwości, niejasności a także odrębnych interpretacji budzą wyrażenia, którymi posłużył się ustawodawca w konstrukcji powołanych norm prawnych. Problematyka terminologiczna dotyczy w szczególności pojęcia „ujawnienia” i „istotnych okoliczności”. Ważne są także zasady weryfikacji zeznań składanych przez przestępcę, którego celem podstawowym jest uzyskanie swoistej bezkarności za popełnione czyny oraz zapewnienie sobie szeroko rozumianej ochrony. Prawdą jest, iż ustawodawca dość precyzyjnie uregulował co konkretnie skruszony przestępca otrzyma w zamian za współpracę z organami ścigania,

¹⁶⁶ Wyrok SN z dnia 7 listopada 2007 roku, sygn. akt IV KK 349/07, Legalis; wyrok SN z dnia 24 czerwca 2013 roku, syn. Akt V KK 453/12. Legalis; postanowienie SA w Katowicach z dnia 28 lipca 2004 roku, sygn. akt II AKz 543/04, KZS 2005, Nr 6, poz. 102; postanowienie SN z dnia 16 stycznia 2009 roku, sygn. akt IV KK 256/08, Prok. i Pr. – wkł. 2009, Nr 6, poz. 29;

¹⁶⁷ B.T. Bieńkowska, *Aktywność stron procesowych w toku postępowania przed sądem I instancji. Rozważania na tle zasady kontradiktoryjności*, Wojskowy Przegląd Prawniczy 1997, Nr 2, s. 33.

¹⁶⁸ Wyrok SN z dnia 8 kwietnia 2002 r., sygn. akt V KKN 281/00, OSNKW 2002, nr 7-8, poz. 56.

¹⁶⁹ Z. Ćwiąkański, *Wybrane problemy wymiaru kary za przestępczość zorganizowaną*, Prok. i Pr. 2001, nr 12, s. 15.

aczkolwiek już samo pojęcie „współpracy z organami ścigania” budzi nad wyraz wiele kontrowersji definicyjnych. Podobnie zresztą powinności skruszonego przestępcy w normie prawnej opisane zostały wyjątkowo mało precyzyjnie przez co, zgodnie z przekonaniem Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu, tylko ściśle gramatyczna interpretacja pojęć w nim zawartych zgodna jest z wolą ustawodawcy¹⁷⁰. Ujawnienie w języku polskim oznacza uczynienie czegoś jawnym¹⁷¹. Podobne twierdzenie odnajdujemy w literaturze, która zwraca się uwagę, że sformułowanie „ujawni” obiektywnie oznacza odkrycie tego, co do tej pory stanowiło tajemnicę¹⁷². W trybie procesowym może mówić o wyjawieniu, czyli uczynieniu wiadomym, wydobyć na jaw czyjeś tajemnicy, podanie do publicznej wiadomości, zdemaskowanie¹⁷³. Prawdopodobnie najbardziej spornym znamieniem konstrukcji małego świadka koronnego jest znamię czasownikowe „ujawni” użyte dla określenia zachowania sprawcy. Ujawnienie, chociażby dokonane w formie pośredniej, stanowi konieczną przesłankę dla przedstawienia istotnych okoliczności dotyczących tego przestępstwa, bowiem zdecydowanie nie można przedstawiać istotnych okoliczności nie ujawniwszy, jakiego przestępstwa te okoliczności dotyczą. Informujący powinien mieć przeświadczenie, że przekazuje organowi nieznaną wiadomości, nawet gdyby w rzeczywistości organ je już znał, o czym przekazujący nie wiedział. Sensownie nie można mówić o ujawnieniu tego, co już jest znane. Ujawnienie w sytuacji, gdy ujawniający wiedział, że organowi znany jest już rzeczywisty stan rzeczy, wyklucza możliwość przyjęcia, iż sprawca informacje ujawnił. Stanowisko to potwierdził zdecydowanie oraz częściowo uzupełnił Sąd Najwyższy w uchwale z dnia 29 października 2004 r., podjętej w składzie powiększonym, stwierdzając, że użyty w art. 60 § 3 k.k. termin „ujawni” oznacza przekazanie przez sprawcę organowi powołanemu do ścigania przestępstw

¹⁷⁰ Wyrok SA we Wrocławiu z dnia 17 czerwca 1999r., sygn. akt II AKa 240/99, OSA 1999, nr 11-12, poz. 79.

¹⁷¹ S. Skorupka, H. Auderska, Z. Łempicka (red.), *Słownik języka polskiego*, Warszawa 1968, s. 586.

¹⁷² W. Zalewski, *Glosa do uchwały SN z 29 października 2004 r., I KZP 24/04*, GSP – Przegląd Orzecznictwa 2005, z. 1-2, s. 20.

¹⁷³ *Zasady wymiaru kary i środków karnych* [w:] R. Góral, *Kodeks karny, praktyczny komentarz z orzecznictwem*, wyd. IV, Warszawa 2005, s. 122.

określonych tym przepisem wiadomości, dotychczas temu organowi nieznanymi lub takich, które – według wiedzy sprawcy – są temu organowi nieznanymi¹⁷⁴.

Ujawnienie i przedstawienie istotnych okoliczności musi być dokonane przed organami ścigania. Przepis ten nie precyzuje, jaki organ ścigania powinien być brany pod uwagę, zatem zasadne jest przyjęcie szerokiej interpretacji tego sformułowania. Sprawca nie może być obciążany znajomością właściwości organu ścigania w danej sprawie. W powszechnym przekonaniu organem ścigania jest prokuratura oraz policja. Ujawnienie należy przyjąć za skuteczne nawet wówczas, gdy zostało dokonane wobec organu ścigania w danej sprawie niewłaściwego. Organ ten bowiem jest zobowiązany do niezwłocznego przekazania uzyskanych informacji organowi, który jest w danej sprawie właściwy. Często zawiadomienie organu właściwego może być utrudnione choćby powołując się na przykład na miejsce zamieszkania sprawcy, zaś z punktu widzenia na przykład zapobieżenia popełnieniu innego przestępstwa liczy się szybkość działania. Zatem do ujawnienia i przedstawienia istotnych okoliczności może być wykorzystany jakikolwiek organ, który zgodnie z obowiązującymi przepisami powołany jest do ścigania przestępstw¹⁷⁵. W postępowaniu przygotowawczym ściganie przybiera przede wszystkim postać przygotowania oskarżenia, zaś w postępowaniu jurysdykcyjnym postać oskarżenia¹⁷⁶. W tym przypadku ujawnienie może nastąpić wobec funkcjonariusza Policji, prokuratora, funkcjonariusza: Agencji Wywiadu, Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Centralnego Biura Antykorupcyjnego, Służby Wywiadu Wojskowego, Służby Celnej, Straży Granicznej, Żandarmerii Wojskowej a także pracownika finansowego organu dochodzenia, bądź też na podstawie art. 312 k.p.k. wobec jeszcze ewentualnie „innych organów przewidzianych w przepisach szczególnych”¹⁷⁷. W przepisach szczególnych uprawnienie organów ścigania przyznano przykładowo między innymi dla Straży Leśnej, gdy przestępstwo dotyczy szkodnictwa leśnego czy Państwowej Straży Łowieckiej, w

¹⁷⁴ Uchwała z dnia 29 października 2004 r., sygn. akt I KZP 24/04, OSNKW 2004, poz. 92.

¹⁷⁵ Postanowienie SN z dnia 4 listopada 2010 r., sygn. akt V KK 121/10, LEX nr 653683.

¹⁷⁶ *Akt oskarżenia wskazuje, czego będzie dotyczyć postępowanie jurysdykcyjne.*

¹⁷⁷ T. Grzegorzczak, *Sąd, inne organy procesowe i pomocnicy procesowi* [w:] T. Grzegorzczak, J. Tylman, *Polskie postępowanie karne*, Warszawa 2009, s. 247; Uchwała SN z dnia 27 marca 2003r., sygn. akt I KZP 3/03, OSNKW 2003, nr 3-4, poz. 29.

przypadku przestępstw dotyczących łowiectwa¹⁷⁸. Tożsame stanowisko zawarł również J. Raglewski wykazujący, iż denuncjacja sprawcy nie musi nastąpić wobec organu właściwego do prowadzenia postępowania o ujawniany czyn, a jedynym ograniczeniem jest to, aby był to organ uprawniony do ścigania sprawców przestępstw¹⁷⁹. Powyższe stanowisko może jednak powodować problemy praktyczne, przecież jeżeli sprawca ostatecznie zwróci się do niewłaściwego organu i przekaze istotne okoliczności, to rzeczywiście mogą one być w tym momencie „nieznane dotychczas temu organowi”. Nie koniecznie jednak musi to oznaczać, iż nie są znane innemu, właściwemu w sprawie. Na ogół poza zakresem świadomości sprawcy pozostaje to, czy i jakimi wiadomościami na temat samego przestępstwa i osób współdziałających dysponuje organ ścigania, tym samym więc sprawca nie może, wykazując właściwą postawę, być uzależnionym od okoliczności, na które przecież wpływu nie ma. Może to prowadzić do nadzwyczajnego złagodzenia kary, na które sprawca sobie nie zasłużył, ryzyko jednak takiego niekorzystnego z punktu widzenia polityki kryminalnej rozstrzygnięcia jest raczej niewielkie. Należy uznać, iż przedstawienie informacji jedynie przed dowolnym z wymienionych wyżej organów sprawia, że sprawca zobowiązany jest do powtórzenia tych informacji przed sądem w toczącym się w jego sprawie procesie. Oczywiście przepis ten nie nakłada obowiązku powtórzenia przez sprawcę tych informacji w innym procesie, dotyczącym osób, co do których informacje zostały ujawnione przez sprawcę. Ujawnienie istotnych okoliczności wobec organu ścigania zakłada dobrowolność. W ramach tych okoliczności mieści się również rola, jaką sam oskarżony odegrał w popełnieniu przestępstwa. Nie musi być to jednak akt spontaniczny, gdyż może nastąpić pod wpływem kalkulacji, a nawet perswazji lub namowy osób¹⁸⁰. Istotnymi okolicznościami w rozumieniu instytucji tzw. „małego świadka koronnego” są te, które mówią o ustawowych znamionach przestępstwa, o jego rozmiarach, sposobie działania i wielkości wyrządzonej szkody. Jak słusznie wskazał SN w wyroku z dnia 25 września 2002 roku obowiązkiem sądu jest precyzyjne odniesienie się do tego,

¹⁷⁸ Z. Świda, *Zasady regulujące wszczęcie procesu* [w:] J. Skorupka (red.), *Postępowanie karne. Część ogólna*, Warszawa 2012, s. 36.

¹⁷⁹ J. Raglewski, *op. cit.*, s. 309.

¹⁸⁰ Wyrok SA w Gdańsku z dnia 26 listopada 2009 r., sygn. akt II AKa 253/09, LEX nr 604100.

czy oskarżony wskazał w swych wyjaśnieniach na wszystkie znane mu okoliczności o istotnym dla postępowania karnego znaczeniu, nawet gdy były one przedstawione przy okazji różnych czynności procesowych z jego udziałem, czy też takie rozłożenie w czasie ujawnionych okoliczności łączyć należy z zamierzoną ochroną interesów zorganizowanej grupy przestępczej bądź osób współdziałających w popełnieniu przestępstwa¹⁸¹. Dyskusyjną kwestią jest ujawnianie istotnych okoliczności następujące jako stopniowe przyznawanie się pod presją dowodów zgromadzonych w toku postępowania przygotowawczego. Niewątpliwie nie można nie doceniać inteligencji przestępców poszukujących bezkarności za wszelką cenę¹⁸². Informacje „istotne” niewątpliwie należą do kategorii informacji ważnych, doniosłych, umożliwiających bezpośrednio uzyskanie dalszej wiedzy lub wskazujące na konkretne osoby jako sprawców, pozwalające na postawienie zarzutów, jak też umożliwiające stworzenie określonej, sensownej i logicznej wersji śledczej¹⁸³. Do przekazania stosownych informacji organom ścigania nie jest wymagana ich dobrowolność. W świetle omawianej instytucji „małego świadka koronnego” nieistotne są pobudki sprawcy, jakimi kierował się przy podejmowaniu decyzji o podjęciu współpracy z organami ścigania¹⁸⁴. Zdaniem T. Hanauska główny ciężar zwalczania współczesnych przejawów przestępczości spoczywa obecnie na działających w ramach uzyskanych uprawnień wyspecjalizowanych organach realizujących funkcje wykrywcze i co ważne, główną domeną tych funkcji jest praca operacyjno-kryminalistyczna¹⁸⁵. Chodzi o wyobrażenia przyczyniające się w znaczący sposób do postępów dochodzenia albo śledztwa, stanowiące nawet ewentualnie przełom w dotychczasowym zakresie postępowania przygotowawczego¹⁸⁶. W planowaniu jakichkolwiek działań zapobiegawczych wyjątkowo istotne znaczenie będzie miała wiedza o już popełnionych w określonym

¹⁸¹ Wyrok SN z dnia 25 września 2002 r., sygn. akt II KKN 296/01, LEX nr 55540.

¹⁸² A. Bojańczyk, *Ku efektywniejszemu wymiarowi sprawiedliwości – sprawozdanie z konferencji naukowej pt. „Porozumienia w procesie karnym w Europie”*, *Palestra* 2000, Nr 1, s. 144..

¹⁸³ Wyrok SN z dnia 21 października 2002 r., sygn. akt V KK 282/02, LEX nr 56844.

¹⁸⁴ S. Waltoś, *„Porozumienia” w polskim procesie karnym de lege ferenda i de lege lata (Próba oceny dopuszczalności)*, *PiP* 1992, z. 7, s. 39.

¹⁸⁵ T. Hanausek, *Zarys kryminalistycznej teorii wykrywania*, Warszawa 1988, s. 22.

¹⁸⁶ Postanowienie SN z dnia 20 września 2002 r., sygn. akt V KKN 174/01, LEX nr 56082.

czasie i na danym obszarze przestępstwach¹⁸⁷. Można mówić o tzw. „geometrii kryminalnej”, czyli czasoprzestrzennym rozmieszczeniu przestępczości. Wiedza tego rodzaju pozwala policji i innym służbom na stałą optymalizację swojego działania w zakresie skuteczności i efektywności ochrony przed przestępczością¹⁸⁸.

§ 2. Cel i funkcje tzw. małego świadka koronnego

Prawo od wieków reguluje stosunki społeczne mając niewątpliwy wpływ na uznawanie określonych zachowań ludzkich za pożądane lub niepożądane¹⁸⁹. Wobec tych zachowań w ujęciu negatywnym niejednokrotnie sięgamy po unormowania zawarte w prawie karnym¹⁹⁰. Za podstawową w tej kwestii należy uznać zdecydowanie najistotniejszą zasadę prawa karnego a jednocześnie normę rangi konstytucyjnej, w tym także jeden z najważniejszych elementów składowych zasady demokratycznego państwa prawa powoływany w rzymskiej maksymie *nullum crimen sine lege*¹⁹¹. W dosłownym tłumaczeniu oznacza to, iż „nie ma przestępstwa bez ustawy”¹⁹². Powołana zarówno w art. 42 Konstytucji RP, jak i w art. 1 k.k. stanowi zarówno realizację założeń ustrojowych nowoczesnego, jak i demokratycznego państwa spełniając gwarancje praw oraz wolności obywatelskich¹⁹³. Współcześnie rola norm konstytucyjnych jest istotna przede wszystkim z punktu widzenia ochrony praw i wolności jednostki¹⁹⁴. Poza aspektem pozytywnym tej zasady, nie należy zapominać, iż założenie to wykorzystywane jest również przez sprawców popełniających czyny przestępne¹⁹⁵. Zgodnie z art. 42 ust.

¹⁸⁷ P. Girdwoyń, *Zarys kryminalistycznej taktyki obrony*, Zakamycze 2004, s. 46.

¹⁸⁸ J.W. Wójcik, *Kryminologia. Współczesne aspekty*, Warszawa 2014, s. 85.

¹⁸⁹ E. Hryniewicz-Lach, *Kara kryminalna w świetle Konstytucji RP*, Warszawa 2015, s. 2,

¹⁹⁰ P. Hofmański, *Ochrona praw człowieka*, Białystok 1994, s. 39.

¹⁹¹ P. Kokot, *Nullum crimen sine lege jako dyrektywa interpretacji tekstu prawnego* [w:] I. Sepiolo (red.), *Nullum crimen sine lege*, Warszawa 2013, s. 3.

¹⁹² A. Marek, *Prawo karne*, wyd. 9. Warszawa 2009, s. 94.

¹⁹³ L. Kubicki, *Nowa kodyfikacja karna a Konstytucja RP*, PiP 1998, z. 9-10; P. Burzyński, *Ustawowe określenie sankcji karnej*, Warszawa 2008, s. 53.

¹⁹⁴ D. Dudek, *Konstytucyjna wolność człowieka a tymczasowe aresztowanie*, Lublin 1999, s. 152-155.

¹⁹⁵ P. Wiliński (red.), *Rzetelny proces karny w orzecznictwie sądów polskich i międzynarodowych*, Warszawa 2009, s. 327-329.

3 Konstytucji RP każdego uważa się za niewinnego, dopóki jego wina nie zostanie stwierdzona prawomocnym wyrokiem sądu¹⁹⁶. Regulacja ta spełnia zatem niewątpliwie funkcję ochronną¹⁹⁷. Podkreślił to Trybunał Konstytucyjny w wyroku P 1/99, wskazując, iż zasada domniemania niewinności stanowi jedną z fundamentalnych i powszechnie uznawanych zasad państwa prawnego¹⁹⁸. Nie możemy bowiem zapomnieć, iż konstytucyjną pozycję osoby, przeciwko której wniesiono oskarżenie określają w sposób szczególny dwie gwarancje: domniemania niewinności i prawa do obrony¹⁹⁹. W tym właśnie momencie spotykamy się z nieostrym pojęciem sprawiedliwości, która to w sposób oczywisty łączy się z prawem²⁰⁰. Już według Ulpiana, późnoklasycznego jurysty rzymskiego, sprawiedliwość obejmowała pojęcie prawa. Jak wskazuje J. Skorupka sięgając do języka łacińskiego słowo „prawo” pochłaniane jest już w samym zapisie literowym słowem „sprawiedliwość”, gdyż *ius* stanowi integralną część słowa *iustitia*²⁰¹. Samo pojęcie prawa Ulpian wyprowadza z pojęcia sprawiedliwości, mówiąc „*Juri operam daturum prius nosse oportet, unde nomen iuris descendat: Est autem a iustitia appellatum*”. Odwołując to stwierdzenie do języka polskiego, należy wskazać, iż „chcący poświęcić się prawu powinien w pierwszej poznać pochodzenie jego nazwy, zostało ono przecież nazwane tak od sprawiedliwości”²⁰². Wobec tego nie ma wątpliwości, iż przywołując sprawiedliwość łączy się ona istotnie z prawem, z jego treścią, z jego przestrzeganiem lub niedotrzymywaniem, a nawet łamaniem²⁰³.

Racjonalny ustawodawca niejednokrotnie staje przed dylematem, jak realizować założenia sprawiedliwości wobec zwalczania narastającej fali przestępczości²⁰⁴. Proces karny stanowi forum, gdzie oczekiwanie sprawiedliwości jest szczególnie

¹⁹⁶ Wyrok SN z dnia 6 stycznia 2004 r., sygn. akt V KK 60/03, Prok. i Pr. 2004, Nr 5, poz. 2.

¹⁹⁷ B. Banaszak, *Prawo konstytucyjne*, wyd. 6, Warszawa 2012, s. 377-380.

¹⁹⁸ Wyrok TK z dnia 16 maja 2000 r., sygn. akt P 1/99, OTK 2000, Nr 4, poz. 111.

¹⁹⁹ P. Wiliński, *Proces karny w świetle Konstytucji*, Warszawa 2011, s. 167.

²⁰⁰ M. Cieślak, *Polskie prawo karne. Zarys systemowego ujęcia*, Warszawa 1994, s. 127.

²⁰¹ J. Skorupka, *O sprawiedliwości procesy karnego*, Warszawa 2013, s. 15.

²⁰² J.S. Karolak, *Sprawiedliwość. Sens prawa*, Kraków 2005, s. 39.

²⁰³ K. Ajdukiewicz, *O sprawiedliwości* [w:] *Język i poznanie*, t. 1, Warszawa 1960, s. 365.

²⁰⁴ P. Wiliński, *Konstytucyjne podstawy zasady prawdy materialnej – pomiędzy karnoprosesowymi a konstytucyjnymi ujęciami prawdy* [w:] K. Kremens, J. Skorupka (red.), *Pojęcie, miejsce i znaczenie prawdy w polskim procesie karnym*, Wrocław 2013, s. 35-37.

wysokie. Właściwego rozumienia sprawiedliwości nie ułatwia ustawa karna procesowa (k.p.k.), w której to pojęcie znalazło się poza zakresem objaśnienia. Samo słowo „sprawiedliwość” pojawia się wyłącznie w jednym przepisie kodeksu postępowania karnego i to w ujęciu negatywnym. W przepisie tym wskazuje się bowiem „niesprawiedliwe orzeczenie”, nie zaś „sprawiedliwy wyrok”²⁰⁵. Twierdzenia te stanowią co prawda wyłącznie jurydyczny aspekt sprawiedliwości, ale wiąże się on istotnie ze sprzecznością konkretnego zachowania z normą postępowania a docelowo z pojęciem przestępczości²⁰⁶.

Zasadniczym celem, jaki w odniesieniu do prawa karnego materialnego stawia sobie proces karny, jest dążenie do wykrywania przestępstw i ich sprawców oraz ustalenie przyczyn i okoliczności, w jakich czyny te zostały popełnione²⁰⁷. Gwałtowny rozwój techniki bez wykorzystania osobowych źródeł dowodowych w istotny sposób nie przyczyniłby się do pełnego osiągnięcia celów stawianych procesowi karnemu²⁰⁸. Zeznania świadków w wielu wypadkach nadal stanowią podstawowy materiał dowodowy umożliwiający realizację stawianych celów. Skuteczność i efektywność zwalczania oraz przeciwdziałania przestępczości, szczególnie tej o zorganizowanym charakterze powinna polegać na działaniu w oparciu o uzyskaną wiedzę²⁰⁹. Wprowadza to w środowisko przestępców element nieufności, służy rozważeniu opłacalności czynów przed popełnieniem przestępstw a także skłania do wyjawienia prawdy o nich, zanim zrobi to współnik²¹⁰. Warto

²⁰⁵ Z. Ziemiński, *O pojmowaniu sprawiedliwości*, Lublin 1992, s. 18.

²⁰⁶ R. Dębski, *Jeszcze o normie prawno karnej* [w:] A. Adamski, J. Bojarski, P. Chrzczonowicz, M. Leciak (red), *Nauki penalne wobec szybkich przemian socjokulturowych. Księga jubileuszowa Profesora Mariana Filara*, t. I, Toruń 2012, s. 114.

²⁰⁷ M. Adamczyk, *Procesowo-kryminalistyczna problematyka małoletniego świadka na gruncie projektu nowelizacji kodeksu postępowania karnego (zagadnienia wybrane)* [w:] E. Gruza (red.), *Oblicza współczesnej kryminalistyki. Księga jubileuszowa Profesora Huberta Koleckiego*, Warszawa 2013, s. 33.

²⁰⁸ *Przewidziane przez ustawodawstwo policyjne działania operacyjno-rozpoznawcze z użyciem nowoczesnych technologii oraz sprzętu z uwagi na tajny charakter oraz utajnienie większości aktów wykonawczych znacznie częściej niż inne czynności organów ścigania budzą wątpliwości, czy zawsze są prowadzone w ramach uprawnień przyznanych tym organom.*

²⁰⁹ K.J. Pawelec, *Proces dowodzenia w postępowaniu karnym*, Warszawa 2010, s. 120.

²¹⁰ Wyrok SA w Krakowie z dnia 14 listopada 2009 r., sygn. akt II Aka 117/09, Prok. i Pr.-wkl. 2010, Nr 11, s. 18.

jednak rozróżniać fakty interesujące organy ścigania i wymiaru sprawiedliwości oraz źródła informacji o tym fakcie, wreszcie same informacje mogące zyskiwać rangę środków dowodowych²¹¹. Z uwagi na swoją bliskość znaczeniową terminu „wiedza” używamy zamiennie z terminami „informacja” i „dane”. Problematyka ujawniania informacji stała się wyzwaniem naszych czasów²¹². Obecnie stanowi ona jedno z najcenniejszych dóbr a jej pozyskiwanie stanowi założenie instytucji tzw. małego świadka koronnego.²¹³ Dysponowanie właściwą informacją w odpowiednim czasie ma znacznie większą wartość niż dowolnie duży kapitał. Niewątpliwie w kontekście skuteczności i efektywności działania niezmiernie ważna jest wartość informacji, jej weryfikacja oraz możliwość wykorzystania²¹⁴.

Współcześnie informacja stała się niezwykle cennym i pożądanym zasobem, przy czym jej wycena jest zdecydowanie trudna. Wartość informacji nie wynika z niej samej, ale raczej z możliwości jej zastosowania²¹⁵. Wycenę informacji należy przeprowadzić na podstawie stosunku kosztów uzyskania wiedzy do możliwych zysków wynikających z jej stosowania. Wstępem rozważań do wyceny informacji jest koszt jej pozyskania, przedkładany na czas oraz nakłady poniesione na jej pozyskanie. W tym zakresie istotne jest również to, że samo pojęcie informacji jest wieloznaczne i jak do tej pory nie udało się jednoznacznie zdefiniować tego pojęcia²¹⁶. Problemy tej natury są szczególnie zauważalne w postępowaniu karnym,

²¹¹ Wyrok SN z dnia 20 maja 1978 r., sygn. akt V KR 78/78, OSNKW 1978, Nr 12, poz. 147; wyrok SN z dnia 11 lipca 1977 r., sygn. akt V KR 92/77, OSNKW 1978, Nr 6, poz. 67; wyrok SN z dnia 5 maja 1995 r., sygn. akt II KR 178/94, OSNAPiUS 1995, Nr 9, poz. 9; wyrok z dnia 3 marca 1997 r., sygn. akt II KKN 159/96, Prok. i Pr. 1998, Nr 2, s. 7; wyrok SN z dnia 28 kwietnia 1997 r., sygn. akt IV KKN 58/97, Prok. i Pr. 1997, Nr 11, s. 1.

²¹² K. Liedel, *Zwalczanie terroryzmu międzynarodowego w polskiej polityce bezpieczeństwa*, Warszawa 2010, s. 44.

²¹³ R. Hałas, *Zasady wymiaru kary i środków karnych* [w:] A. Grześkowiak, K. Wiak (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, wyd. 3, Warszawa 2015, s. 462.

²¹⁴ *W art. 2 k.p.k. zawarto nakaz, aby były wykorzystane wszelkie możliwości dowodowe, które pozwoliłyby na dojście do prawdy materialnej i wydania trafnego orzeczenia.*

²¹⁵ T. Grzegorzcyk, *Wykorzystywanie i przekształcanie materiałów operacyjnych w materiał dowodowy w postępowaniu karnym* [w:] E.W. Pływaczewski (red.), *Przestępczość zorganizowana. Świadek koronny. Terroryzm. W ujęciu praktycznym*, Kraków 2005, s. 224.

²¹⁶ J. Seidler, *Nauka o informacji. Podstawy, modele źródeł i wstępne przetwarzanie informacji*, t. I, Warszawa 1983, s. 21.

gdzie informacja z kręgu działalności przestępczej jest niezwykle istotna. Wobec ujawniania, przeciwdziałania i zwalczania przestępczości wiedza (w ujęciu informacji), jaką dysponują sprawcy czynów kryminalnych jest niezwykle pożądana przez organy ścigania. Niewątpliwie informacja to specyficzne dane służące realizacji przez człowieka celowego działania. Mimo, iż pojęcie informacji jest związane z ludzką wiedzą to nie jest z nią tożsame, ponieważ stanowi dane zarówno zebrane jak i usystematyzowane w możliwej do wykorzystania formie. Z ludzką wiedzą powiązane jest pojęcie jej ujawnienia. Celem pełnego i prawidłowego ujawnienia, dostarczanie informacji winno odbywać się w formie dostępnej i użytecznej dla odbiorcy (adresata). Praktyczne ujęcie problematyki ujawnienia a także wykorzystywania tych informacji pojawia się zarówno w kontekście działania, jak i zaniechania określonych podmiotów. Nabiera to szczególnego znaczenia w odniesieniu do „świadka” który ujawniając informacje może przyczynić się do zapobiegnięcia wielu przejawów przestępczej aktywności.²¹⁷ Pojęcie ujawnienia stosowane zarówno w języku potocznym, jak i prawniczym nabiera wyrazu dopiero w odniesieniu do konkretnych rzeczywistości, powiązaniu z elementami świata rzeczywistego oraz zachodzącymi w tym świecie zjawiskami i procesami. W tym zakresie ujawnienie informacji odnosić należy do osób i działań stwarzających istotne zagrożenie dla szeroko rozumianego bezpieczeństwa publicznego oraz sposobów przeciwdziałania takim zagrożeniom.

Wobec istot żywych, źródłem informacji jest środowisko, w których działa dana jednostka lub ich grupa²¹⁸. Niewątpliwie, aby możliwe było stwierdzenie wartości użytkowej takich informacji muszą być one poddane selekcji, uporządkowaniu i strukturalizacji. Prowadzi to ostatecznie do stworzenia wiedzy dotyczącej określonego obszaru problemowego. W tym również zakresie istotna jest zdolność do wykorzystania posiadanej wiedzy w podejmowaniu decyzji. Znaczna rolę odgrywa to w kontekście pozyskiwania informacji stanowiących przejawy działalności przestępczej, których regułą jest niepełność połączona z niepewnością.

²¹⁷ M. Klejnowska, *Oskarżony jako osobowe źródło informacji o przestępstwie*, Zakamycze 2004, s. 15-22.

²¹⁸ E. Nawarecki, G. Dobrowolski, *Informacja – wiedza – inteligencja w systemach bezpieczeństwa publicznego* [w:] L. Paprzycki, Z. Rau, *Praktyczne elementy zwalczania przestępczości zorganizowanej i terroryzmu*, Warszawa 2009, s. 608.

W procesie ścigania czynów kryminalnych niezwykle istotnym elementem są źródła informacji o działalności przestępczej²¹⁹. Są jednak kosztowne, wymagają znacznych nakładów a idąc dalej trudno jest im zapewnić permanentność, stabilność i pewność²²⁰. Wobec definicji dowodu stanowiącego potwierdzoną informację należy nawiązać do prawa karnego procesowego i nomenklatury, którą kodeks postępowania karnego się posługuje dotyczącą nazwania źródeł dowodowych (oskarżony, świadek, biegły), środków dowodowych (np. wyjaśnienia, zeznania, opinie), czy sposobie przeprowadzania dowodów (np. przesłuchanie, konfrontacja, oględziny)²²¹. W prowadzonym postępowaniu karnym oskarżony niejednokrotnie dostarcza wielu cennych informacji o swoim czynie i w związku z tym towarzyszy mu także duże zainteresowanie ze strony organu procesowego²²². Przez kolejne lata praktyka stosowania prawa, a już w szczególności reforma prawa procesowego z 1997 roku, pokazała jak wielką wagę przywiązuje się do oskarżonego jako źródła dowodowego²²³. Wówczas to wprowadzono do procesu karnego nową instytucję – świadka koronnego, jednocześnie podkreślając znaczenie informacji o przestępstwie pochodzących od sprawcy czynu w walce z najgroźniejszą dla stabilności porządku prawnego - przestępczością zorganizowaną. Dowód z zeznań świadka jest jednym z najważniejszych dowodów w praktyce polskich sądów karnych, co stanowi odzwierciedlenie faktu, że dowód taki jest stosunkowo łatwy do uzyskania²²⁴. Jego

²¹⁹ O. Krajniak, *Zorganizowane grupy przestępcze. Studium kryminalistyczne*, Warszawa 2011, s. 295.

²²⁰ R. Tadeusiewicz, *Nowe technologie dowodowe dla przestępstw popełnianych na obszarze Społeczeństwa Informacyjnego* [w:] L. Gardocki, J. Godyń, M. Hudzik, L.K. Paprzycki (red.), *Nowe technologie a proces karny*, Warszawa 2007, s. 19-20.

²²¹ A. Gaberle, *Dowody sądowe w procesie karnym*, Kraków 2007, s. 39-40.

²²² M. Gabriel-Węglowski, *Ustawa o świadku koronnym. Komentarz. Zarys instytucji w Europie*, Warszawa 2011, s. 67-70; L. Paprzycki, *Zeznania świadka anonimowego i świadka koronnego w rzetelnym procesie karnym* [w:] E.W. Pływaczewski (red.), *Przestępczość zorganizowana, świadek koronny, terroryzm w ujęciu praktycznym*, Kraków 2005, s. 486; B. Bielski, *Konfabulacja a ocena zeznań świadka w procesie karnym*, Prok. i Pr 2001, Nr 6, s. 91.

²²³ M. Klejnowska, *Dowód, ślad, informacja – wyjaśnienie znaczenia pojęć w procesie dowodzenia w sprawie karnej* [w:] P. Hofmański (red.), *Węzłowe problemy procesu karnego*, Warszawa 2010, s. 288-312.

²²⁴ A. Michalska-Warias, J. Piórkowska-Flieger, *Ochrona świadka w polskim prawie karnym* [w:] I. Nowikowski, *Problemy stosowania prawa sądowego. Księga ofiarowana Profesorowi Edwardowi Skrętowiczowi*, Lublin 2007, s. 54.

doniosłość była dostrzegana od najdawniejszych czasów²²⁵. Praktyka pokazała, iż wobec trudności w przeniknięciu organów ścigania do doskonale zorganizowanych i najczęściej wielopodmiotowych struktur przestępczych, wiedza o popełnianych czynach zabronionych przekazanych przez jednego z członków grupy, który później staje się świadkiem w toczących się postępowaniach, okazuje się bezcenna i praktycznie niemożliwa do pozyskania w inny sposób. To niewątpliwie oskarżony jako źródło dowodowe ułatwia a często wręcz umożliwia wykrycie prawdy materialnej²²⁶. Skutkiem tego, iż jest on rzeczywistym sprawcą czynu zabronionego, znane są mu zarówno okoliczności w jakich doszło do przestępstwa a także prawdziwy stan rzeczy²²⁷. Niewątpliwie jest on w stanie odtworzyć przebieg takiego czynu. Wobec tego zasadniczo tylko on jest potencjalnie najpełniejszym źródłem wiadomości o czynie przestępnym. Wartym podkreślenia jest fakt, iż w większości spraw nawet wyjątkowo wnikliwie prowadzone postępowanie nie będzie w stanie ujawnić pewnych okoliczności faktycznych bez udziału oskarżonego²²⁸. W praktyce tylko on jest w stanie wyjaśnić rzeczywiste motywy przestępstwa. Uniemożliwienie współpracy z organem procesowym może znacznie utrudnić udowodnienie sprawcy winy czy też ustalenie zamiarów jakie nim kierowały. Sposobu myślenia sprawcy w chwili czynu, bez jego szczerych i obszernych wyjaśnień w tym temacie, organ procesowy nie jest niejednokrotnie w stanie samodzielnie w pełni ustalić²²⁹. Jednocześnie cały czas należy mieć na uwadze, iż wszelkie nie dające się usunąć wątpliwości należy rozstrzygać zawsze na korzyść oskarżonego²³⁰. W takiej sytuacji wyjątkowo realne staje się brak możliwości ustalenia odpowiedzialności i

²²⁵ R. Kmieciak (red.), *Prawo dowodowe. Zarys wykładu*, Kraków 2005, s. 175.

²²⁶ P. Girdwoyń, *Niedozwolone metody przesłuchania – problematyka prawa i kryminalistyczna* [w:] E. Gruza (red.), *Oblicza współczesnej kryminalistyki. Księga jubileuszowa Profesora Huberta Koleckiego*, Warszawa 2013, s. 67-74.

²²⁷ J. Kil, *Prawda w procesie karnym*, Warszawa 2015, s. 25.

²²⁸ K. Eichstaedt, *Czynności sadu w postępowaniu przygotowawczym w polskim prawie karnym*, Warszawa 2008, s. 113.

²²⁹ J. Makarewicz, *Czy nowelizować kodeks karny*, *Głos Sądownictwa* 1938, Nr 3, s. 188.

²³⁰ M. Warchoł, *Istota reguły in dubio pro reo w świetle nowelizacji kodeksu postępowania karnego z dnia 27 września 2013 r.* [w:] M. Rogacka-Rzewnicka, H. Gajewska-Kraczkowska, B. T. Bieńkowska (red.), *Wokół gwarancji współczesnego procesu karnego. Księga Jubileuszowa Profesora Piotra Kruszyńskiego*, Warszawa 2015, s. 490-491.

uniewinnienie rzeczywistego sprawcy. Zanim jednak przestępca stanie się świadkiem, musi on widzieć wymierne (realne) korzyści, jakie może odnieść z ujawnienia posiadanej przez niego przestępczej wiedzy.

Rozstrzygnięcie w postępowaniu karnym zarówno wówczas, gdy dotyczy przedmiotu procesu, czyli kwestii odpowiedzialności karnej, jak i wówczas, gdy odnosi się do określonego wypadkowego zagadnienia, następuje na podstawie określonych ustaleń faktycznych²³¹. Natomiast mając na uwadze zasadę prawdy materialnej podstawą wszelkich rozstrzygnięć powinny stanowić prawdziwe ustalenia faktyczne²³². W świetle art. 2 § 2 pkt 1 k.p.k. fundamentalnym celem postępowania karnego jest między innymi „takie ukształtowanie postępowania karnego, aby sprawca przestępstwa został wykryty i pociągnięty do odpowiedzialności karnej, a osoba niewinna nie poniosła tej odpowiedzialności”²³³. W świetle tej regulacji wyłącznie możliwie pełna i istotna wiedza o przestępczej działalności sprawcy może doprowadzić do jego wykrycia a także do zastosowania wobec niego środków reakcji prawno karnej za czyny przestępne jakich się dopuścił.

Poszukiwanie instrumentów do walki z przestępczością spowodowało wprowadzenie do kolejnych kodyfikacji karnych modyfikacji wymiaru kary, szczególnie wobec uczestników zorganizowanych grup i związków. Mamy tutaj na myśli zarówno obostrzenie jak i złagodzenie wymiaru kary wobec sprawców działających w ramach zorganizowanych struktur przestępczych. Możliwe jest to poprzez zastosowanie szeregu instytucji przewidzianych w części ogólnej aktualnie obowiązującego k.k. Najistotniejszą modyfikację wymiaru kary korzystnie kształtującą sytuację sprawców z kręgu zorganizowanej przestępczości stanowi nadzwyczajne złagodzenie kary w postaci instytucji nazywanej tzw. „małym świadkiem koronnym”, bądź „kodeksowym świadkiem koronnym”, czy też „świadkiem koronnym in sua causa”. Stanowi ona reakcję ustawodawcy wobec

²³¹ J. Makarewicz [w:] A. Grześkowiak (red.), *Wstęp do filozofii prawa karnego w oparciu o podstawy historyczno-rozwojowe*, Lublin 2009, s. 233 i n.

²³² Z. Muras, *Wyjaśnienia oskarżonego w procesie karnym i prawie karnym materialnym. Komentarz*, Warszawa 2010, s. 85.

²³³ J. Skorupka, *Paradygmat współczesnego polskiego procesu karnego – próba ujęcia* [w:] J. Skorupka, I. Hayduk-Hawrylak (red.), *Współczesne tendencje w rozwoju procesu karnego. Z perspektywy dogmatyki oraz teorii i filozofii prawa*, Warszawa 2011, s. 17.

nasilenia się zjawiska przestępczości zorganizowanej w okresie, w którym opracowano założenia kodeksu i jest wyrazem oportunistycznego wymogiem zwiększenia efektywności zwalczania tego zjawiska. Szczególnie istotnym elementem jest fakt, iż ustawodawca niejako wymusił na sprawcy rezygnację z członkostwa w zorganizowanej grupie lub związku, czyli zaniechał przestępczej działalności a dodatkowo ujawnił informacje szczególnie cenne dla organów ścigania i wymiaru sprawiedliwości. Uzasadniona konieczność zwiększenia efektywności zwalczania przestępczości zorganizowanej opiera swoje solidne podstawy na rozbiciu przestępczej solidarności. Dopelnieniem kodeksowych regulacji skierowanych przeciwko przestępczości zorganizowanej stanowią przepisy ustaw szczególnych. Bezsprzecznie atak na porządek prawny, a takim jest popełnienie przestępstwa, wymaga reakcji ze strony organów ścigania karnego państwa²³⁴.

Kodeks karny przez pryzmat art. 60 § 3, bądź § 4 ustanawia podstawy stosowania przez sądy wobec sprawcy przestępstwa odgrywającego rolę tzw. małego świadka koronnego instytucji nadzwyczajnego złagodzenia kary. Celem tego przepisu jest zachęcenie przestępców współdziałających z innymi przy popełnieniu przestępstwa do przełamania solidarności przestępczej i podjęcia współpracy z organami ścigania w zamian za nadzwyczajnie złagodzony wymiar kary z możliwością warunkowego zawieszenia wykonania orzeczonej kary nawet w wysokości do 5 lat pozbawienia wolności.

Terminem tzw. „małego świadka koronnego” w literaturze i orzecznictwie określa się konstrukcję przewidzianą w Kodeksie Karnym (art. 60 § 3-5) oraz Kodeksie karnym skarbowym (art. 36 § 3-6). Regulacja ta może być stosowana wobec sprawców przestępstw oraz przestępstw skarbowych. Ma ona zastosowanie do każdego przestępstwa powszechnego i skarbowego popełnionego w zorganizowanej grupie lub związku mających na celu jego popełnienie. Charakterystyczną różnicą tego przepisu w stosunku do ustawy o świadku koronnym jest to, że nie ogranicza on kategorii przestępstw, co do których

²³⁴ S. Stachowiak, A. Gerecka-Żołyńska, P. Libertowski, M. Zbikowska, *Uwagi o trybach ścigania przestępstw w polskim postępowaniu karnym* [w:] T. Grzegorzczak, J. Izydorczyk, R. Olszewski (red.), *Z problematyki funkcji procesu karnego*, Warszawa 2013, s. 128.

nadzwyczajne złagodzenie kary może być zastosowane. W przypadku ustawy o świadku koronnym, należy zauważyć, iż kategorie przestępstw zostały taksatywnie wyliczone²³⁵. Zdaniem J. Raglewskiego brak analogicznej instytucji w prawie wykroczeń jest zdecydowanie uzasadniony biorąc pod uwagę niewielki stopień ciężkości czynów w tej ustawie spenalizowanych, niewątpliwie również dlatego, że zwyczajowo niezbyt często są one popełniane w konfiguracji wieloosobowej²³⁶. Z dobrodziejstwa nadzwyczajnego złagodzenia kary definitywnie nie mogą skorzystać sprawcy wykroczeń skarbowych. W judykaturze i nauce prawa słusznie się przyjmuje, iż nadzwyczajne złagodzenie kary w świetle art. 60 par 3 i 4 k.k. dotyczy większości przestępstw dokonywanych zasadniczo w obrębie grupy przestępczej, bądź też wieloosobowej struktury organizacyjnej. Z przywileju złagodzenia kary mogą skorzystać nawet sprawcy najcięższych zbrodni, jeśli tylko zadenuncjują innych uczestników przestępnego współdziałania i spełnią resztę wymagań przewidzianych w omawianym przepisie²³⁷.

§ 3. *Ratio legis* instytucji tzw. małego świadka koronnego

Stabilność prawa karnego stanowi samoistną wartość tego prawa o istotnym znaczeniu społecznym. Nie ogranicza się wyłącznie do wzmacniania poczucia bezpieczeństwa obywateli, ale również buduje zaufanie do tworzonego prawa. W szczególnym znaczeniu sprzyja pewnemu kształtowaniu świadomości prawnej społeczeństwa. Jak wskazuje M. Melezini stabilność prawa karnego stanowi również warunek stabilności orzecznictwa sądowego co niewątpliwie wzmacnia prestiż wymiaru sprawiedliwości, a także usprawnia działania organów ścigania oraz wymiaru sprawiedliwości²³⁸. Niejednokrotnie powoływano już, iż instytucja tzw.

²³⁵ E.W. Pływaczewski, *Świadek koronny jako instrument zwalczania przestępczości zorganizowanej*, Prok. i Pr. 2010, nr 7-8, s. 99.

²³⁶ J. Raglewski, *op. cit.*, s. 219.

²³⁷ M. Kuźma, *Prawnokarne aspekty instytucji świadka koronnego in sua causa oraz in altera causa (art. 60 § 3-4 i art. 61 k.k.)*, NKPK 2005, t. 18, s. 115.

²³⁸ M. Melezini, *Spójność prawa karnego a zmiany w zakresie kar i zasad ich wymiaru* [w:] A. Marek, T. Oczkowski (red), *Problem spójności prawa karnego z perspektywy jego nowelizacji*, Warszawa 2011, s. 73.

„małego świadka koronnego” zawiera błędy, bądź wady i jako taka winna zostać zmodyfikowana, czy też poprawiona. Mimo dostrzeżonych wad, jakimi oba przepisy art. 60 § 3 i 4 k.k. w pewnym zakresie zostały obarczone i na które zwrócono uwagę zarówno w literaturze, jak i orzecznictwie ustawodawca nie zdecydował się jednak na dokonanie modyfikacji w tej funkcjonującej w k.k. regulacji²³⁹. Prawdopodobnie może to wynikać ze spadku zainteresowania rozwiązaniem ustawowym „świadka koronnego” i skierowaniem swojej uwagi przez sprawców przestępstw wobec których rozpoczęły się postępowania przygotowawcze na instytucję tzw. „małego świadka koronnego”. Mimo sygnalizowanych wad, instytucja ta ma niebagatelnie znaczenie, gdyż przyczyna się do szeroko rozumianej ochrony obywateli i państwowych instytucji poprzez ułatwione uzyskiwanie „przestępczej wiedzy” przez organy powołane do ścigania przestępstw. Zapewnienie obywatelom bezpieczeństwa oraz poszanowanie praw i wolności człowieka stanowi jednym z podstawowych obowiązków państwa jako prawidłowo zorganizowanej instytucji jest²⁴⁰. Instytucja tzw. „małego świadka koronnego” przyczynia się do prawidłowej realizacji tych założeń. W świetle art. 5 Konstytucji RP twierdzenie to jest w pełni uzasadnione, obligując jednocześnie wszystkie organy państwa do podjęcia efektywnych działań zmierzających do zagwarantowania skutecznej ochrony podstawowych praw i wolności każdej jednostki ludzkiej²⁴¹. Dobro jakim jest bezpieczeństwo obywateli, należy do tych wartości, które są obejmowane szczególną troską i ochroną ze strony aparatu państwowego. Szeroko rozumiana efektywność ochrony obywateli przed zamachami ukierunkowanymi na przysługujące im dobra uzależniona jest od prawidłowego i pełnego sformułowania ich katalogu, odpowiedniej konstrukcji norm określających zakazy ich naruszania, poprawnego stosowania regulacji w granicach tzw. wymiaru sprawiedliwości oraz egzekwowania orzeczonych konsekwencji. Każda taka sfera aktywności państwa

²³⁹ Orzeczenie SN z dnia 25 lutego 1999 r., sygn. akt I KZP 38/98, OSNKW 1999, Nr 3-4, poz. 12; orzeczenie z dnia 29 października 2002 r., sygn. akt I KZP 30/02, OSNKW 2002, Nr 1-12, poz. 89; wyrok SA w Krakowie z dnia 22 listopada 2000 r., sygn. akt II AKa 202/00, KZS 2000, z. 11, poz. 41; wyrok SA w Warszawie z dnia 19 grudnia 1999 r., sygn. akt II AKa 326/99, OSA 2000, z. 9, poz. 67.

²⁴⁰ B. Banaszak, *Prawo konstytucyjne*, wyd. 5, Warszawa 2010, s. 450.

²⁴¹ J. Karaźniewicz, *Współczesne tendencje w zakresie kryminalizacji w Polsce* [w:] B. Sygit, T. Kuczur (red.), *Aktualne problemy kryminalizacyjne*, Toruń 2013, s. 35.

tworzy zbiór charakterystyczny dla danego kontekstu działań, które mimo, iż są zróżnicowane pod wieloma względami to rozpatrywane winny być na tle wzajemnych powiązań i oddziaływań. Należy bowiem podkreślić, iż wyłącznie ogół podejmowanych czynności, tworzących system skorelowanych działań, opartych na zasadach zarówno logiki jak i prakseologii, jest w stanie zabezpieczyć skuteczność realizacji obowiązków państwa w zakresie zapewnienia szeroko rozumianego bezpieczeństwa oraz ochrony praw i wolności człowieka, i obywatela. Zdaniem A. Marka wyrazem tak kompleksowo ujmowanej roli jaką pełni państwo w omawianym zakresie jest wprowadzenie polityki kryminalnej, które obejmuje całokształt działalności społeczeństwa i instytucji państwowych zmierzającej do prawidłowej prewencji i zwalczania przestępczości²⁴². Polityka kryminalna z punktu widzenia poczucia bezpieczeństwa obywateli ma fundamentalne znaczenie a działania w przedmiocie penalizacji i kryminalizacji są przy tym wpisane w naturę procesów rozwoju społeczeństw i zachowania stabilności aparatu państwowego. Problematyka wykorzystania prawa karnego do zwalczania przestępczości wymaga rozpatrywania działań na trzech płaszczyznach, do jakich zaliczymy: stanowienia prawa karnego²⁴³, stosowania środków reakcji prawnokarnej²⁴⁴ oraz ich wykonywania²⁴⁵. Kryterium oceny, czy prawnokarne prawodawca spełnia wymogi stawiane przez powoływane założenia opiera się na racjonalnym tworzeniu prawa. Racjonalność w ujęciu definicyjnym oznacza „oparcie na naukowych metodach i logicznym rozumowaniu, dobre zaplanowanie i uzyskanie dobrych wyników”²⁴⁶. Zatem możemy przyjąć, iż skutkiem ustalonego schematu myślenia i działania, popartego praktyką stosowania prawa, według którego podejmując decyzję w przedmiocie kryminalizacji posłużono się racjonalnością do porządku prawnego weszła instytucja tzw. „małego świadka koronnego” umożliwiająca inne, odmienne

²⁴² A. Marek, *Prawo karne*, Warszawa 2011, s. 36.

²⁴³ *Tzw. polityka kryminalizacyjna.*

²⁴⁴ *Tzw. polityka wymiaru kary.*

²⁴⁵ *Tzw. polityka wykonania kary, w tym polityka penitencjarna.*

²⁴⁶ E. Kustra, *Racjonalny ustawodawca. Analiza teoretyczno prawna*, Toruń 1980, s. 113; J. Wróblewski, *Model racjonalnego tworzenia prawa*, PiP 1973, Nr 11, s. 3-17.

od przyjętego modelu, postrzeganie problematyki poszukiwania wiedzy o „przestępczym świecie”²⁴⁷.

Przyjmując, iż instytucja tzw. „małego świadka koronnego” służy złagodzeniu sankcji karnej za dokonane przez sprawcę czyny przestępcze, to jednak niewątpliwie trafne jest charakteryzowanie tej instytucji w kategorii zła, aczkolwiek zła koniecznego²⁴⁸. Aspekt ten był nawet niejednokrotnie podkreślany w toku dyskusji sejmowej Komisji Nadzwyczajnej do spraw kodyfikacji karnych²⁴⁹. Chociaż częstym impulsem wprowadzania norm prawa karnego są pojedyncze, ale nagłośnione medialnie wydarzenia a nie skrupulatne analizy zjawiska, to należy przyjąć, iż wobec omawianej instytucji tak się nie stało²⁵⁰. Ingerencja państwa w kryminalizację tego zjawiska poparta była identyfikacją problemu w odniesieniu do zauważalnie sukcesywnego wzrostu przestępczości zorganizowanej (wielosobowej)²⁵¹. Idąc dalej można podkreślić zasadność działań legislacyjnych w obliczu rzetelnie przedstawianego obrazu rzeczywistości nawet, jeżeli moglibyśmy przyjąć, iż analiza porównawcza medialnych informacji o przestępczości i oficjalnych statystyk odnoszących się do tego zjawiska wykazuje, iż tzw. przestępczość medialna²⁵² i przestępczość rzeczywista to dwa zasadniczo różne zjawiska²⁵³. Moralna ocena regulacji, nawet jeżeli uznana jest za naganną, nie może przekreślać możliwości wprowadzenia jej do porządku prawnego przyjmując, iż ma ona służyć poważniejszym celom do których można zaliczyć między innymi

²⁴⁷ J. Wróblewski, *Opinia publiczna a polityka karna. Wybrane zagadnienia teoretyczne* [w:] B. Hołyst (red.), *Opinia publiczna i środki masowego przekazu a ujemne zjawiska społeczne*, Warszawa 1981, s. 26.

²⁴⁸ R. Piechura, *Wokół problematyki materiału dowodowego w postępowaniu ze świadkiem koronnym* [w:] E. Pływaczewski (red.), *Przestępczość zorganizowana, świadek koronny, terroryzm w ujęciu praktycznym*, Kraków 2005, s. 503.

²⁴⁹ *Stenogram 76 posiedzenia Sejmu w dniu 27 marca 1996 r.*, s. 92.

²⁵⁰ M. Szafrąńska, *Polityczna instrumentalizacja strachu przed przestępczością*, Toruń 2010, s. 39.

²⁵¹ J. Dworzecki, R. Kochańczyk, *Zarys przestępczości w Polsce. Współczesne zagrożenia*, Gliwice 2010, s. 130.

²⁵² M. Morozowski, *Media masowe: władza, rozrywka, biznes*, Warszawa 2001, s. 260.; J. Karaźniewicz, M. Kotowska, *Media jako główny czynnik kształtujący populizm penalny* [w:] Z. Pucek, J. Bierówka (red.), *Media a opinie i postawy społeczne*, Kraków 2011, s. 50; M. Kunczik, A. Zipfel, *Wprowadzenie do nauki o dziennikarstwie i komunikowaniu*, Warszawa 2000, s. 119.

²⁵³ J. Widacki, *Rozważania o prawie i sprawiedliwości*, Kraków 2007, s. 19; K. Witkowska-Rozpara, *Przestępczość, środki masowego przekazu a polityka karna*, Warszawa 2011, s. 245.

ochronę życia i zdrowia obywateli oraz gwarancję stabilizacji systemu gospodarczego państwa. Mając na uwadze zmiany jakie dokonują się w strukturach przestępczych w ciągu ostatnich lat bezwzględnie wartym podkreślenia jest fakt, iż problematyka bezpieczeństwa w dobie globalizacji stanowi istotny wątek zarówno badań naukowych, jak i sfery praktycznej organów państwowych²⁵⁴. Trudno zresztą się dziwić, iż troska o bezpieczeństwo własne, społeczeństwa i państwa, regionu, ostatecznie całej społeczności międzynarodowej jest wyrazem oczywistej konieczności zaspokojenia potrzeb natury egzystencjonalnej²⁵⁵. Odpowiedzią na postępujące procesy globalizacji zagrożeń winno być zapewnienie równoczesnej globalizacji bezpieczeństwa²⁵⁶. Coraz większa jest także skala trudnych do przewidzenia interakcji różnych stanów i wydarzeń, które pozornie mają charakter lokalny, bądź nie mający charakteru dla bliższego i dalszego otoczenia²⁵⁷. Rosnąca w dobie globalizacji nieprzewidywalność zagrożeń i ich skutków nie może mieć miejsca²⁵⁸. Na uwagę zasługuje również postępująca integracja Unii Europejskiej, której konsekwencją jest między innymi utworzenie jednolitego rynku bez granic wewnętrznych, opartego na swobodzie przepływu osób, towarów, usług i kapitału²⁵⁹. Nie oznacza ona wyłącznie korzyści, ale także poważne zagrożenia ze strony przestępczości, ze szczególnym uwzględnieniem tej o zdecydowanie zorganizowanym charakterze²⁶⁰. Układ Schengen, który zniósł granice wewnętrzne między państwami Unii Europejskiej to jeden z podstawowych czynników

²⁵⁴ J. Kościerzyński, *Świadek koronny w świetle nowych regulacji*, Prok. i Pr. 2007, Nr 4, s. 62-63.

²⁵⁵ H. Konopka [w:] M. Kon-Byczko, M. Przybysz (red), *Bezpieczeństwo w dobie globalizacji. Prawo i praktyka*, Białystok 2011, s. 13.

²⁵⁶ B. Wiśniewski, *System bezpieczeństwa państwa. Konteksty teoretyczne i praktyczne*, Szczytno 2013, s. 88 i n.

²⁵⁷ J. Gryz, *Bezpieczeństwo państwa. Władza – polityka – strategia*, Warszawa 2013, s. 41.

²⁵⁸ B. Hołyst, *Terroryzm*. t.1, Warszawa 2011, s. 262.

²⁵⁹ M. Melezini, A. Sakowicz, *Przestępczość przeciwko interesom finansowym Unii Europejskiej w świetle danych statystycznych* [w:] W. Pływaczewski (red.), *Przeciwdziałanie patologiom na rynkach finansowych. Od edukacji ekonomicznej po prawno karne środki oddziaływania*, Warszawa 2015, s. 36 i n.

²⁶⁰ Z. Mierczyk, *Zaawansowane technologie monitorowania zagrożeń bezpieczeństwa*, Warszawa 2009, s. 5.

sprzyjający rozwojowi zjawiska przestępczości zorganizowanej²⁶¹. Przystępczość ta i jej stały rozwój bazuje głównie na złożonej sytuacji ekonomicznej i społecznej w różnych rejonach UE, w szczególności zaś utrzymujących się dysproporcji w poziomie życia w poszczególnych krajach oraz trudności w ujawnianiu przestępczych zachowań²⁶². Transgraniczna przestępczość nie stanowi wyłącznie wewnętrznego zagrożenia bezpieczeństwa Unii Europejskiej²⁶³. Jak wskazuje J.W. Wójcik przestępczość o strukturze zorganizowanej jest odmienna od pospolitej, ponieważ jest ona tajnym, centralistycznym i monolitycznym systemem społecznym, strukturze opartej na biurokratyzacji, to system obejmujący wiele dziedzin życia społeczno-gospodarczego z powiązaniem instytucjonalnymi. Przystępcy ci, tworzą rodzaj niezależnej klasy społecznej, opartej na wiedzy, zaspokajającej zapotrzebowanie pewnej części społeczeństwa na nielegalne usługi, wyłączone z obrotu przez ustawodawstwo²⁶⁴. Nie należy dziś już nikogo przekonywać, iż wykrywanie przestępstw zorganizowanych stanowi przysłowiową „drogę do nikąd”. Wyrafinowany *modus operandi* sprawcy, jego układy zarówno biznesowe jak i często polityczne a niejednokrotnie także z przedstawicielami wymiaru sprawiedliwości czy organów ścigania zasadniczo uniemożliwiają zarówno rozpoznanie, wykrywanie jak i gromadzenie dowodów dla potrzeb procesowych i wymiaru sprawiedliwości²⁶⁵. Brak wiedzy o przestępczej działalności prowadzi do bezradności organów ścigania. Z tego też względu tak istotne jest poszukiwanie skutecznych rozwiązań prawnych. Zasadniczo należy rozważyć, czy zasadne jest legalizowanie pewnych zachowań mimo ich dyskusyjnej wartości moralnej²⁶⁶.

²⁶¹ J. Menkes, *Od współpracy policyjnej do „przestrzeni wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości”*, Sprawy Międzynarodowe 1997, Nr , s. 26.

²⁶² J. Paśkiewicz, *Instytucja świadka koronnego w ustawodawstwie amerykańskim, włoskim i niemieckim*, Toruń 2006, s. 11; T. Tomaszewski, *Świadek koronny w świetle rozwiązań amerykańskich*, PiP 1995, Nr 10-11, s. 110 i n.

²⁶³ S. Bielański, T. Biernat, *Wokół problematyki integracji europejskiej*, Toruń 1999, s. 148.

²⁶⁴ J.W. Wójcik, *Przeciwdziałanie przestępczości zorganizowanej. Zagadnienia prawne, kryminologiczne i kryminalistyczne*, Warszawa 2011, s. 23.

²⁶⁵ Wyrok SA we Wrocławiu z dnia 17 października 2007 roku, sygn. akt II AKa 277/07, Lex nr 327525.

²⁶⁶ S. Waltoś, *Dopuszczalność porozumiewania się i uzgadniania rozstrzygnięć przez uczestników postępowania karnego w świetle polskiej procedury karnej* [w:] A.J. Szwarc (red.), *Porozumiewanie się i uzgadnianie rozstrzygnięć przez uczestników postępowania karnego*, Poznań 1993, s. 47; J. Tylman,

Możliwość uzyskania bezkarności skutkiem podjęcia porozumienia przez przestępcę z aparatem państwowym zdecydowanie nigdy nie spotka się z pełną aprobatą ogółu społeczeństwa z czym też musimy się liczyć²⁶⁷.

Blisko 250 lat temu Cesare Bonesana de Beccaria stwierdził *ubi lex, ibi poena*, co w tłumaczeniu oznacza, że tam gdzie jest prawo, tam jest i kara²⁶⁸. Historia prawa karnego jest w istocie historią kary kryminalnej i praktycznie to kara stworzyła prawo karne²⁶⁹. Postrzeganie zadań i celu kary nie tylko nadaje jej kształt, ale także służy kreacji pewnych, powszechnych i jednolitych podstaw karania²⁷⁰. Jak możemy zauważyć na przykładzie omawianego wcześniej dzieła jego autor, prawnik, przedstawiciel kierunku postępowego, a zarazem humanitarnego w prawie karnym wnioskował zniesienia najcięższych kar w tym tortur, czy też kary śmierci. W jego ocenie jedynym z najistotniejszych środków powstrzymujących od popełniania przestępstw jest nie okrucieństwo kar, lecz ich nieuchronność. Konsekwencją takiego stanu powinna być czujność władz i ta surowość nieugiętego sędziego, która tylko wtedy stanie się wierna ideałom, gdy będzie jej towarzyszyć łagodność ustawodawstwa²⁷¹. Wysoka pewność ukarania, choćby umiarkowanego może zrobić zawsze większe wrażenie niż strach przed inną, surowszą karą, z którym jednak łączy się nadzieja na bezkarność²⁷². W literaturze z zakresu kryminalistyki i kryminologii dotyczącej współczesnych form przestępczości, w tym także przestępczości zorganizowanej niejednokrotnie zwracano uwagę na potrzebę poszukiwania efektywniejszych i skuteczniejszych metod zwalczania przestępczości

Problemy usprawniania postępowania karnego [w:] *Zasady procesu karnego wobec wyzwań współczesności. Księga ku czci profesora Stanisława Waltosia*, Warszawa 2000, s. 45.

²⁶⁷ A. Szumski, *Wykorzystanie taktyki i techniki kryminalistycznej w ramach czynności operacyjno-rozpoznawczych*, Wrocław 2010, s. 182.

²⁶⁸ M. Cieslak, *Kara. Istota – cel – uzasadnienie*, Gdańsk 2010, s. 11.

²⁶⁹ J. Utrat-Milecki, *Kara. Teoria i kultura penalna. Perspektywa integralno kulturowa*, Warszawa 2010, s. 33.

²⁷⁰ J. Warylewski, *Kara. Podstawy filozoficzne i historyczne*, Gdańsk 2007, s. 22-23.

²⁷¹ P. Bortkiewicz, *Ocena etyczna nadzwyczajnych instrumentów władzy państwowej w zwalczaniu przestępczości zorganizowanej ze szczególnym uwzględnieniem instytucji świadka koronnego* [w:] E.W. Pływaczewski (red.), *Przestępczość zorganizowana. Świadek koronny, terroryzm w ujęciu praktycznym*, Kraków 2005, s. 149 i n.

²⁷² C. Beccaria, *O przestępstwach i karach*, Warszawa 1959, s. 138.

XXI wieku²⁷³. Przeobrażenia jakie dokonały się w Polsce po okresie PRL skutkowały, iż szczególnie w pierwszej połowie lat dziewięćdziesiątych ubiegłego wieku występował spory niedostatek środków prawnych umożliwiających skuteczne wykrywanie przestępstw popełnianych w ramach struktur zorganizowanych²⁷⁴. Stwarzało to klimat destabilizacji i braku poczucia bezpieczeństwa przez co, w pewien sposób, przyczyniło się do powstania w polskim prawie szerokiej gamy dowodów niekonwencjonalnych²⁷⁵. Zakres jakościowy zmian różnorodnych form przestępczości w tym także rewolucja technologiczna sprawiły, iż konieczne stały się rozwiązania bazujące na szybkim pozyskiwaniu wiedzy o ich przejawach i systematyce²⁷⁶.

W postępowaniu karnym oskarżony nie ma obowiązku obrony, może zachowywać się całkowicie biernie, oczekując na rozstrzygnięcie²⁷⁷. W świetle art. 5 § 1 k.p.k. korzysta on z domniemania niewinności²⁷⁸, zatem nie ma ustawowego obowiązku dowodzenia swojej niewinności ani dostarczania dowodów na swoją niekorzyść (art. 74 § 1 k.p.k.)²⁷⁹. W doktrynie niejednokrotnie powołuje się, w związku z tym obronę czynną (aktywną) i tzw. obronę bierną, wyrażoną rzymską maksymą *nemo se ipsum accusare tenetur*, a polegającej dosłownie na powstrzymaniu się od dostarczania dowodów przeciwko sobie²⁸⁰. Obrona czynna

²⁷³ P. Chlebowicz, W. Filipkowski, *Analiza kryminalna. Aspekty kryminalistyczne i prownodowodowe*, Warszawa 2001, s. 31.

²⁷⁴ S. Waltoś, *Tajny agent policji*, PiP 1993, Nr 11-12, s. 23 i n.

²⁷⁵ B. Kurzępa, *Możliwość wykorzystania w procesie karnym informacji uzyskanych przez agenta policyjnego*, WPP 2003, Nr 1, s. 29.

²⁷⁶ *Geneza zachowania przestępnego* [w:] G. Kowalski, *Podmiotowe i przedmiotowe uwarunkowania przestępstwa. Studium kryminologiczno-prawne*, Toruń 2012, s. 288-291.

²⁷⁷ P. Kruszyński, *Prawo podejrzanego do obrony w nowym KPK* [w:] E. Skrętowicz (red.), *Nowy kodeks postępowania karnego. Zagadnienia węzłowe*, Kraków 1998, s. 142.

²⁷⁸ *Wątpliwości, których dotyczy art. 5 § 2 k.p.k. muszą mieć obiektywne uwarunkowanie i muszą być stwierdzone przez sąd rozstrzygający. Naruszenie wskazanej zasady jest możliwe tylko w sytuacji, gdy sąd rzeczywiście powziął wątpliwości co do treści ustaleń faktycznych, a wobec niemożności ich usunięcia rozstrzygnął je na niekorzyść oskarżonego. Wyrażona w art. 5 § 2 k.p.k. zasada nie nakłada na sąd obowiązku przyjęcia wersji najkorzystniejszej dla oskarżonego, lecz zakaz czynienia niekorzystnych domniemań w sytuacji, gdy stan dowodów nie pozwala na ustalenie faktów.*

²⁷⁹ M. Klejnowska, *Oskarżony jako osobowe źródło informacji o przestępstwie*, Kraków 2004, s. 258.

²⁸⁰ T. Grzegorzczak, *Obrońca w postępowaniu przygotowawczym*, Łódź 1988, s. 13.

może przybrać postać obrony merytorycznej, czyli procesowej walki ze stawianymi zarzutami, przez wykazywanie częściowej albo całkowitej bezpodstawności czy akcentowanie okoliczności wyłączających albo łagodzących odpowiedzialność²⁸¹. Może to jednak być tzw. obrona procesowa, polegająca na wysuwaniu zarzutów formalnych pod adresem toczącego się postępowania, dla ochrony procesowych uprawnień nadanych oskarżonemu w celu stworzenia należytych warunków do realizacji prawa do obrony w ogóle²⁸². Dodatkowo zmowa milczenia wszystkich uczestniczących w postępowaniu oskarżonych nie sprzyja ujawnianiu okoliczności istotnych prowadzących do szybkiego zakończenia toczącego się postępowania, wykryciu sprawców i wyznaczeniu stosownej odpowiedzialności i kary z tego tytułu²⁸³. Praktycznie oskarżeni z uwagi na domniemanie niewinności mogą w ogóle biernie czekać na udowodnienie im, co niewątpliwie nie jest rzeczą łatwą, przez oskarżyciela sprawstwa i winy lub podjąć obronę, w tym korzystając z pomocy obrońcy z wyboru albo z urzędu²⁸⁴. Po stronie oskarżonych brak obowiązku dostarczenia dowodów wspierających oskarżenie oznacza bowiem niemożność wymuszenia na nim, by aktywnie dostarczał dowody²⁸⁵. Na korzyść oskarżonych przemawia przede wszystkim prawo do milczenia²⁸⁶. W takiej sytuacji ustawodawca zdecydował się na wprowadzenie instytucji świadka koronnego do polskiego ustawodawstwa karnego zarówno w formie karnomaterialnej w postaci rozwiązania przewidzianego w przepisach art. 60 § 3 i 4 k.k. (określanego mianem tzw. małego

²⁸¹ Z. Biernarczyk, *Praca poufna funkcjonariuszy mundurowych*, Służba MO 1961, Nr 2, s. 256-257.

²⁸² *Prawo do obrony w procesie karnym wynika z art. 42 ust. 2 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, a także z traktatów międzynarodowych, i znajduje swój wyraz w fundamentalnej zasadzie procesu karnego zawartej w art. 6 k.p.k. Prawo to obejmuje zarówno prawo do osobistej obecności w trakcie przeprowadzanych czynności procesowych, w tym zwłaszcza do obecności w trakcie rozprawy, jak i prawo do korzystania z pomocy obrońcy. Oskarżony może korzystać z przysługującego mu prawa do obrony w toku postępowania przed sądem pierwszej instancji oraz w trakcie rozprawy odwoławczej.*

²⁸³ *Oskarżony ma prawo wyboru linii obrony, a sąd nie może na podstawie wyjaśnień, w których nie przyznał się do popełnienia przestępstwa konstruować domniemań, mających zastąpić dowody obciążające oskarżonego.*

²⁸⁴ K.T. Boratyńska, Ł. Chojniak, W. Jasiński, *Postępowanie karne*, Warszawa 2012, s. 22-24.

²⁸⁵ S. Waltoś, *Swoboda wypowiedzi osoby przesłuchiwanej w procesie karnym*, PiP 1975, Nr 10, s. 68-69; M. Czekał, *Swoboda wypowiedzi oskarżonego*, Palestra 1988, Nr 7, s. 89-90.

²⁸⁶ Postanowienie SN z dnia 27 lipca 1984 roku, sygn. akt I KZ 107/84, OSNKW 1985, nr 3-4, poz. 26.

świadka koronnego), jak i w formie karnoprocesowej, którą przewiduje ustawa o świadku koronnym²⁸⁷. Na podkreślenie zasługuje przede wszystkim fakt, iż nie powinno się odnosić regulacji z art. 60 § 4 k.k. do art. 60 § 3 k.k. z uwagi na fakt, iż ta pierwsza została dodana dopiero w trakcie prac parlamentarnych. Wprowadzenie w Polsce do aktualnie obowiązującego k.k. instytucji tzw. „małego świadka koronnego” odbyło się z pewnymi oporami²⁸⁸. Miało to miejsce zarówno ze strony przedstawicieli doktryny prawa oraz praktyków karnistów, do których zaliczyć winniśmy sędziów, prokuratorów, adwokatów, policjantów, jak i części polityków oraz dziennikarzy. Niewątpliwie mimo kilkunastu lat obowiązywania do dziś instytucja ta nadal ma swoich krytyków. Jako kontrargument możemy wskazać, że w interesie ogółu społeczeństwa musi leżeć unicestwienie grupy przestępczej lub ukaranie wszystkich winnych zbrodni albo występku, nawet jeśli ceną za to miałyby być stosunkowo łagodne potraktowanie jednego z przestępców, który w tym ukaraniu dopomaga²⁸⁹. Mimo, iż racjonalność tej instytucji ma swoich oponentów to niewątpliwie celem tej instytucji jest skuteczniejsze ujawnianie i zwalczanie przestępczości zorganizowanej. Sprawca przestępstwa uzyskuje określone przywileje (nazywane również swoistymi „premiami”) w zamian za informacje dotyczące osób uczestniczących w popełnieniu przestępstwa i jego okoliczności²⁹⁰. Plusem omawianej instytucji jest fakt, iż sposób ujęcia komentowanego przepisu jest na tyle ogólny, że stosuje się go do każdego przejawu przestępczości grupowej

²⁸⁷ E. Kowalewska, *Wybrane problemy instytucji świadka koronnego ze szczególnym uwzględnieniem regulacji niemieckich*, Przegl. Pol. 1997, Nr 3, s. 19 i n.

²⁸⁸ W. Jasiński, D. Polakowski, *Świadek koronny – nowy instrument w walce z przestępczością zorganizowaną*, MP 1998, Nr 7, s. 253.

²⁸⁹ *Do bytu zorganizowanej grupy przestępczej potrzebne jest coś więcej niż samo porozumienie. Grupa przestępcza jest również czymś więcej od współsprawstwa, a stanowi zaś luźniejszą formę organizacyjną niż związek przestępczy. Grupa przestępcza składać się musi z co najmniej trzech osób i cechować się powinna pewnym zorganizowaniem, a także powinna posiadać założony cel polegający na wielokrotnym popełnianiu przestępstw.*

²⁹⁰ *Można wskazać, że wprowadzając do ustawy instytucję tzw. „małego świadka koronnego” ustawodawca zmierzał do rozbicia solidarności przestępczej, oferując sprawcy przestępstwa nadzwyczajne złagodzenie kary w zamian za pełną jego lojalność wobec organów procesowych; w tym za ujawnienie wobec organu powołanego do ścigania przestępstw informacji dotyczących osób uczestniczących w popełnieniu przestępstwa oraz istotnych okoliczności jego popełnienia.*

(współdziałanie co najmniej trzech osób), a nie tylko i wyłącznie przestępczości zorganizowanej²⁹¹. Jak wskazuje A. Liszewska problematyka zasad odpowiedzialności karnej w razie popełnienia czynu zabronionego we współdziałaniu z innymi osobami stanowi jedno z podstawowych zagadnień części ogólnej prawa karnego²⁹². Jednocześnie jest to zagadnienie najbardziej sporne i to zarówno na płaszczyźnie teoretycznej, jak i w praktyce stosowania prawa²⁹³. Istotą instytucji miał się stać również fakt jej pewności dla ochrony przestępcy współpracującego i ujawniającego, aby nie trafił on do jednej celi z „kompanami z grupy przestępczej”²⁹⁴. Cena niewątpliwie jest wysoka, ale ma ona sprzyjać decyzji przestępcy w kierunku ujawnienia wiedzy znajdującej się w jego posiadaniu²⁹⁵. Zasadność wprowadzenia tzw. „małego świadka koronnego” to leżące w interesie społecznym stałe poszukiwanie i wprowadzanie nowych „instrumentów” będących w kręgu zainteresowania i zapotrzebowanych w praktyce działalności organów ścigania²⁹⁶. Głównym celem regulacji jest to, że sprawca uzyskuje określone przywileje w zamian za informacje dotyczące osób uczestniczących w popełnieniu przestępstwa i jego okoliczności²⁹⁷. Przepis ma o tyle charakter uniwersalny, że może on mieć zastosowanie również do osób pełniących funkcje kierownicze w grupie lub związku, jak też popełniających najcięższe przestępstwa, o ile spełnią wskazane warunki²⁹⁸. Niewątpliwie szczególny niepokój praktyków budzi obligatoryjne nadzwyczajne złagodzenie kary (art. 60 § 3 k.k.) stosowane wobec

²⁹¹ Wyrok SN z dnia 10 kwietnia 2003 r., sygn. akt III KKN 242/01, LEX nr 78913.

²⁹² A. Liszewska, *Współdziałanie przestępne w polskim prawie karnym. Analiza dogmatyczna*, Łódź 2004, s. 5.

²⁹³ P. Hofmański, *Procesowe środki ścigania przestępczości zorganizowanej*, Przegl. Pol. 1994, Nr 2-3, s. 13.

²⁹⁴ M. Biernacki, *Polska bez mafii*, Warszawa 2002, s. 66.

²⁹⁵ M. Zbrojewska, *Dobrowolne poddanie się karze w kodeksie postępowania karnego*, Białystok 2002, s. 167 i n.

²⁹⁶ Z. Doda, A. Gaberle, *Dowody w procesie karnym. Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Komentarz*, t. I, Warszawa 1995, s. 191.

²⁹⁷ *Przepis ten ma na celu rozbicie solidarności grupy przestępczej, ma więc spełniać podobną w tym zakresie rolę jak ustawa o świadku koronnym.*

²⁹⁸ Postanowienie SN z 10 kwietnia 2003 r., sygn. akt III KKN 182/01, OSNwSK 2003, Nr 1, poz. 771; K. Daszkiewicz, *Glosa do uchwały SN z 25 lutego 1999 r.*, sygn. akt I KZP 38/98, OSP 1997, Nr 7-8, s. 406.

sprawców kierujących w zorganizowanych grupach zbrodniami lub zlecających wykonywanie zbrodni²⁹⁹. Wyłączyć natomiast trzeba z możliwości ubiegania się o nadzwyczajne złagodzenie kary na tej podstawie współuczestników w sensie szerokim, a więc tych, którzy są konieczni dla popełnienia przestępstwa innych osób, niemniej nie uczestniczą w tej samej realizacji przestępstwa wraz z pozostałymi (np. umyślne paserstwo, poplecznictwo, składanie fałszywych zeznań). Niejednokrotnie wskazuje się, iż trudno jest jednoznacznie odpowiedzieć na pytanie czy przepis w istotny sposób przyczynia się do zwalczania przestępczości. Na uwagę zasługuje, co zauważa M. Surkont, iż zależnie od zastosowanego rozwiązania pewność albo możliwość skorzystania z dobrodziejstwa instytucji może niweczyć rezultaty prewencyjne w walce z przestępczością lub nawet zacierać poczucie szkodliwości społecznej czynów przestępczych³⁰⁰. Zasada domniemania niewinności *praesumptio boni viri* znajdująca swoje odzwierciedlenie w art. 42 ust. 3 Konstytucji RP bezwzględnie wskazuje, iż każdego uważa się za niewinnego, dopóki jego wina nie zostanie stwierdzona prawomocnym wyrokiem sądu³⁰¹. Stanowi ona podstawową regułę warunkującą pozycję oskarżonego w procesie karnym³⁰². Zasada ta została ponadto wyrażona w art. 5 § 1 k.p.k., który stanowi, iż oskarżonego uważa się za niewinnego, dopóki jego wina nie zostanie stwierdzona prawomocnym wyrokiem³⁰³. O doniosłości tej zasady świadczy chociażby uregulowanie jej w międzynarodowych aktach prawnych, które w podobny sposób ujmują omawiane zagadnienie³⁰⁴. Domniemanie niewinności zmusza niejako

²⁹⁹ K. Daszkiewicz, *Nadzwyczajne złagodzenie kary. Nowe kodyfikacje karne*, Warszawa 1998, Nr 7, s. 71.

³⁰⁰ M. Surkont, *Szczególne podstawy łagodzenia i sposób łagodzenia kary z art. 60 § 3-5 i art. 61 k.k.*, PS 1999, nr 11-12, s. 54; E. Plebanek, *Materialne określenie przestępstwa*, Warszawa 2009, s. 94.

³⁰¹ K. Daszkiewicz, W. Daszkiewicz, *Nie ma wyjątku od zasady domniemania niewinności oskarżonego*, Nowe Prawo 1979, Nr 11, s. 1579; L. Gardocki, *Dowód prawdy czy dowód nieprawdy*, Nowe Prawo 1975, Nr 12, s. 1619-1621.

³⁰² K. Marszał, *Proces karny*, Katowice 1996, s. 84.

³⁰³ P. Kruszyński, *Zasada domniemania niewinności w świetle najnowszego orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w Starsburgu*, [w:] M. Płachta (red.), *Aktualne problemy prawa i procesu karnego. Księga ofiarowana Profesorowi Janowi Grajewskiemu*, GSP 2003, t. XI, s. 123.

³⁰⁴ Art. 6 ust.2 Europejskiej Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności sporządzonej w Rzymie dnia 4 listopada 1950 r., zmienionej następnie Protokołami nr 3, 5 i 8 oraz

oskarżyciela do poszukiwania i przedstawienia dowodów świadczących o winie konkretnej jednostki, co w konsekwencji chroni niewinnego przed skazaniem³⁰⁵. Dowody są fundamentem procesu karnego, dzięki nim postępowanie karne może się toczyć a zasadność i sprawiedliwość wydanych orzeczeń wzmacnia wiarygodność do instytucji organów sądowych³⁰⁶. Naruszenie domniemania niewinności jest rażącym naruszeniem prawa³⁰⁷. Udowodnienie winy w procesie karnym musi być zatem całkowite, pewne i wolne od wątpliwości, a bez udowodnienia winy nie można wydać wyroku skazującego³⁰⁸. Oskarżony może bronić się wszelkimi prawnie niezakazanymi metodami i sposobami, wykorzystując w tym celu znane mu fakty (ich treściowe przedstawienie lub ukrycie, a nawet zafałszowanie), jak też przepisy prawa, w tym poprzez interpretację dla siebie korzystną, w tym wysłanie zakresie chronią go dyrektywy zasad prawa do obrony oraz *nemo se ipsum accusare tentur*³⁰⁹. Jeżeli jednak oczekuje dobrodziejstwa nadzwyczajnego złagodzenia kary poprzez instytucje tzw. „małego świadka koronnego” musi bezwarunkowo spełnić te wymogi³¹⁰. Warto podkreślić, iż zgodnie z zasadą *in dubio pro reo*³¹¹ wszelkie wątpliwości rozpatrywane są na korzyść oskarżonego³¹². Wielu sprawców przestępstw, dokonanych szczególnie w konfiguracji wieloosobowej, niemalże do wydania wyroku skazującego uznaje tę zasadę za jedną z podstawowych źródeł swojej obrony w toczącym się postępowaniu³¹³. Podjęcie działania przeciwko sprawcy czynu zabronionego ze strony organów ścigania inicjowane jest z chwilą

uzupełnionej Protokołem nr 2; Art. 14 ust. 2 Międzynarodowego Paktu Praw Politycznych i Obywatelskich otwarty do podpisu w Nowym Jorku dnia 19 grudnia 1966 roku.

³⁰⁵ A. Światłowski, *Jedna czy wiele procedur karnych. Z zagadnień wewnętrznego zróżnicowania form postępowania karnego rozpoznawczego*, Sopot 2008, s. 335.

³⁰⁶ A. Gaberle, *Dowody w sądowym procesie karnym*, Kraków 2007, s. 19.

³⁰⁷ Ł. Woźniak, *Zasada domniemania niewinności. Zagadnienia podstawowe* [w:] J. Czapska, A. Gaberle, A. Światłowski, A. Zoll (red.), *Zasady procesu karnego wobec wyzwań współczesności. Księga ku czci profesora S. Waltosia*, Warszawa 2000, s. 354.

³⁰⁸ Wyrok SN z dnia 28 czerwca 2001 r., sygn. akt II KKN 412/98, (niepubl.).

³⁰⁹ Wyrok SA we Wrocławiu z dnia 26 października 2006 r., sygn. akt II AKa 289/06, OSA 2007, Nr 5, poz. 21.

³¹⁰ J. Brylak, *Kodeks postępowania karnego. Orzecznictwo*, t. I, Warszawa 2011, s. 212-213.

³¹¹ J. Kil, *Prawda w procesie karnym*, Warszawa 2015, s. 83-124.

³¹² F. Prusak, *Postępowanie karne. Wprowadzenie. Zasady procesu karnego*, Warszawa 2003, s. 301.

³¹³ W. Daszkiewicz, *Prawo karne procesowe. Zagadnienia ogólne*, t. II, Poznań 2001, s. 97-100.

otrzymania informacji o popełnieniu przestępstwa³¹⁴. W kontekście zwalczania przestępczości zorganizowanej we współczesnym świecie to właśnie informacja pełni niezwykle rolę a ponadto stanowi rzecz stosunkowo cenną³¹⁵. Prawidłowe jest jednak twierdzenie, iż informacja stanowi potęgę wyłącznie wtedy, kiedy może być dostępna tam, gdzie jest potrzebna, dla tego, komu jest potrzebna, w celu, dla którego jest potrzebna³¹⁶.

W świetle tzw. „małego świadka koronnego” unormowanego w art. 60 § 3 i 4 k.k. należy wskazać, iż fundamentalną podstawą tej instytucji jest nie tylko sama informacja w postaci pewnej wiedzy, co zakres i charakter ujawnianych przez sprawcę informacji. Wstępem do rozważań nad jego stosowaniem jest wskazanie, że dla zastosowania tego rodzaju nadzwyczajnego złagodzenia kary nie ma znaczenia, czy ujawnienie informacji jest przejawem rzeczywistej skruchy, czy wynika z moralnie dodatnich pobudek. Zakresem ujawnianych informacji nazywamy sferę aktywności (działalności) danej osoby aczkolwiek tylko w kontekście pewnego przedziału (wycinka) ogólnie ujmowanego działania, czyli inaczej wyodrębnionego z całej sfery powołanej aktywności. Problem wyznaczenia zakresu instytucji małego świadka koronnego nabiera wagi ze względu na procesowe konsekwencje wadliwości przy jego zastosowaniu. Zatem przyjmując aktywne zachowanie sprawcy w kierunku ujawniania swojej przestępczej wiedzy, zakresem nazwiemy tylko te informacje jakie w ocenie danego organu są dla niego istotne. Zakres informacji podlegających ujawnianiu to niewątpliwie tożsamość osób współdziałających w popełnieniu przestępstwa. Przy czym, aby zaistniała możliwość zastosowania tej instytucji niewątpliwie w czynie przestępnym muszą uczestniczyć conajmniej dwie osoby poza samym ujawniającym³¹⁷. Pojęcie współdziałania obejmuje wszelkie zjawiskowe formy popełnienia czynu

³¹⁴ J. Konieczny [w:] J. Widacki (red.), *Kryminalistyka*, Warszawa 2008, s. 7.

³¹⁵ A. Szumski, *Rola czynności operacyjno-rozpoznawczych w uzyskiwaniu dowodów w procesie karnym*, NKPK 2010, Nr 26, Lex nr 119991/4.

³¹⁶ R. Makarowski, *Manipulacje w postępowaniu karnym*, Kraków 2014, s. 75 i n.

³¹⁷ Uchwała SN z 25 lutego 1999 r., sygn. akt I KZP 38/98, OSNKW 1999, nr 3-4, poz. 12.

zabronionego w konfiguracji wieloosobowej³¹⁸. W zakresie udzielanych informacji przekazane organom ścigania mogą być dane osobowe, zarówno prawdziwe jak i te, którymi posługiwali się sprawcy, pseudonimy, miejsca pobytu, przedmiot działalności grupy lub związku i jej skład osobowy. Brzmienie przepisu wskazuje na konieczność przedstawienia informacji dotyczących wszystkich osób uczestniczących w popełnieniu przestępstwa. Informacje te obejmują także samego sprawcę przedstawiającego te okoliczności. Niewątpliwie dość istotny szczegół wskazuje Sąd Najwyższy, który twierdzi, że współdziałanie z innymi osobami w popełnieniu przestępstwa w sytuacji prowadzącej do nadzwyczajnego złagodzenia kary musi być faktem stwierdzonym przez sąd, a nie objętym jedynie domniemaniem³¹⁹. O ile zakres dotyczy pewnych granic jakie ustalają zbiór informacji przydatnych organom ścigania i wymiarowi sprawiedliwości o tyle w odniesieniu do charakteru takich informacji napotkać można pewne problemy³²⁰.

Charakterem nazywamy pewną cechę czy też właściwość wyróżniającą dane zjawisko od innych tego samego rodzaju. Odnosząc się do charakteru ujawnianych informacji możemy zauważyć zasadniczo dwie ich grupy. Do pierwszej zaliczymy informacje o jakich już wcześniej organ się dowiedział, co uzasadnione jest literalną wykładnią przepisu³²¹. Do drugiej te istotniejsze, mianowicie informacje nieznanne organowi ścigania, za czym ma przemawiać *ratio legis* przepisu³²². Nie do końca należy zgodzić się z twierdzeniem o bezcelowości ujawniania przez sprawcę informacji o których organ posiadał już wiedzę. Informacje przekazywane organowi ścigania w ramach podstawy złagodzenia, o której mowa w § 3 art. 60 k.k., nie muszą być całkowicie nowe o jakich wiedzy organ nie posiadał. Może być również

³¹⁸ Uchwała SN z 25 lutego 1999 r., sygn. akt I KZP 38/98, OSNKW 1999, nr 3-4, poz. 12; Wyrok SA w Katowicach z 17 lutego 2000 r., sygn. akt II AKa 1/00, Orz. Prok. i Pr. 2000, nr 9, poz. 18; Wyrok SA w Katowicach z 28 czerwca 2001 r., sygn. akt II AKa 180/01, Orz. Prok. i Pr. 2002, nr 2, poz. 12.

³¹⁹ Postanowienie SN z dnia 3 grudnia 2001 r., sygn. akt V KKN 67/01, OSNKW 2002, z. 5-6, poz. 36.

³²⁰ Uchwała SN z dnia 20 czerwca 1991 roku, sygn. akt I KZP 12/91, OSNKW 1991, nr 10-12, poz. 46.

³²¹ Uchwała SN z 25 lutego 1999 r., sygn. akt I KZP 38/98, OSNKW 1999, nr 3-4, poz. 12; Uchwała SN z 16 marca 1999 r., sygn. akt I KZP 2/99, WPP 2001, nr 2, s. 68

³²² Wyrok SA we Wrocławiu z 17 czerwca 1999 r., sygn. akt II AKa 240/99, OSA 1999, z. 11-12, poz. 79; Wyrok SA we Wrocławiu z 19 sierpnia 1999 r., sygn. akt II AKa 250/99, Wokanda 1999, nr 11, poz. 57; Wyrok SA w Łodzi z 28 lutego 2001 r., sygn. akt II AKa 240/00, Orz. Prok. i Pr. 2002, nr 4, poz. 21; Postanowienie SN z 10 października 2001 r., II KKN 476/99, LEX nr 51583.

tak, że organy ścigania posiadały już pewien zakres wiadomości na temat struktur przestępczych lub popełnianych przestępstw, ale informacje te uzyskane były drogą operacyjną i w tym przypadku nie mogły być wykorzystane jako ewentualny materiał dowodowy w procesie karnym. Należy podkreślić, iż informacje uzyskiwane operacyjnie nie są i nie mogą być środkami dowodowymi na których mogłoby się oprzeć procesowe przekonanie o winie lub niewinności, dlatego też organom ścigania zależy na ich potwierdzeniu z innych źródeł³²³. Dodatkowo uzyskujemy podstawę do uzupełnienia wiedzy tych organów³²⁴. Problemem jaki należy wykazać na początku rozważań dotyczących zakresu ujawnianych informacji to brak konieczności udzielania informacji organom ścigania zgodnych z prawdą. Takiego warunku niestety nie wprowadzono do przepisów przewidujących „premię” dla sprawców przestępstw będących informatorami organów ścigania, nie wprowadzono ich, mimo że problem został dostrzeżony i był dyskutowany przez Komisję Nadzwyczajną. Powoływano się wówczas na konieczność „premiowania” wyłącznie informacji zgodnych z prawdą. Jest rzeczą oczywistą, iż organy ścigania i wymiaru sprawiedliwości nie od dziś zmagają się z zalewem kłamstw, za pomocą których sprawcy także dość poważnych przestępstw dążą do uzyskiwania wyroków uniewinniających albo kar złagodzonych³²⁵.

Wątpliwości natomiast budzi, czy można uznać za wystarczające przekazanie organowi ścigania informacji dobrze znanych temu organowi, które jedynie w przekonaniu informującego były nieznane³²⁶. Wszak w takiej sytuacji nie jest spełniona polityczno-kryminalna przesłanka nadzwyczajnego złagodzenia kary w postaci rzeczywistego przyczynienia się do ujawnienia przestępstwa. Trzeba uznać, że przesłanka ta jest całkowicie spełniona wtedy, gdy przekazane informacje

³²³ A. Gerecka-Żołyńska, H. Paluszkiewicz, B. Janusz-Pohl, P. Karlik, P. Libertowski, Sz. Stypuła, I. Zajac-Bange, M. Żbikowska, *Dynamika procesu karnego. Podręcznik do konwersatoriów*, Warszawa 2013, s. 40.

³²⁴ Wyrok SA w Łodzi z dnia 24 września 2009 roku, sygn. akt II Aka 140/09, OSAŁ 2010/1/8. Lex nr 1116171.

³²⁵ K. Otłowski, *Podejrzany w postępowaniu karnym. Studium kryminalistyczne*, Warszawa 1979, s. 94-96.

³²⁶ Postanowienie SN z dnia 20 lutego 2003 r., sygn. akt II KK 113/02, OSNKW 2003, nr 5-6, poz. 52 z krytyczną glosą K. Daszkiewicz, OSP 2003, z. 12, poz. 163; Uchwała SN z dnia 29 października 2004 r., sygn. akt I KZP 24/04, OSNKW 2004, nr 10, poz. 92.

zarówno subiektywnie (w przekonaniu sprawcy), jak i obiektywnie nie są znane organowi, wobec którego następuje ujawnienie. Za taką wykładnią przemawia również wzgląd praktyczny - twierdzenie podejrzanego (także kłamliwe), iż nie wiedział, że przekazywane informacje są już znane organowi ścigania, jest trudne do zweryfikowania, a w wielu wypadkach weryfikacja taka nie jest możliwa³²⁷. Na kryterium prawdomówności zwrócił uwagę Sąd Apelacyjny w Krakowie i w Warszawie³²⁸. Warunek prawdomówności, choć nie wyrażony w sposób bezpośredni, został jednak zawarty w sformułowaniu „ujawni informacje dotyczące osób uczestniczących w przestępstwie i istotne okoliczności jego popełnienia”³²⁹. Złożenie wyjaśnień ocenianych jako nieprawdziwe czy wykrętne może być ocenione jako przemawiające przeciwko zastosowaniu nadzwyczajnego złagodzenia kary. Warunkiem stosowania komentowanego przepisu jest właściwa, a nie instrumentalna postawa i prawdomówność ujawniającego³³⁰. Niewątpliwie kwestia uznania informacji sprawcy za prawdziwe lub nieprawdziwe należy do decyzji sądu³³¹. Sytuacja, w której sprawca swoim działaniem udziela informacji w tematyce popełnionego przestępstwa a także osób z nim współdziałających, pozostając w błędnym przekonaniu, iż organ posiada już te informacje, nie tylko nie służy rozbiciu solidarności grupy przestępczej, ale w pewien istotny sposób podważa istotę tej instytucji, jako z zasady mającej stanowić przejaw skruchy i czynnego żalu sprawcy³³². Prawdopodobnie można nieumyślnie ujawniać aczkolwiek, wątpliwości jednak budzi konieczność obligatoryjnego złagodzenia kary osobie, która nieumyślnie ujawnia. Przede wszystkim jednak ujawniane informacje powinny być

³²⁷ A. Marek, *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2010, s. 164.

³²⁸ Wyrok SA w Krakowie z dnia 22 listopada 2000 r., sygn. akt II AKa 202/2000, KZS 2000, z. 11, poz. 41; uzasadnienie wyroku SA w Warszawie z dnia 13 grudnia 1999 r., sygn. akt II AKa 326/99, OSA 2000, z. 9, poz. 67.

³²⁹ J. Warylewski, *Prawo karne. Część ogólna*, Warszawa 2017, s. 629.

³³⁰ Wyrok SA w Krakowie z dnia 22 listopada 2000 r., sygn. akt II AKa 202/00, KZS 2000, z. 11, poz. 41; Postanowienie SN z dnia 2 grudnia 2004 r., sygn. akt III KK 112/04, OSNKW 2005, nr 1, poz. 6.

³³¹ J. Gołębiowski, *Praca operacyjna w zwalczaniu przestępczości zorganizowanej*, Warszawa 2008, s. 21-23.

³³² C. Kulesza, *Efektywna obrona w postępowaniu przygotowawczym a favor procuratori*, Prok. i Pr. 2007, nr 4, s. 16.

na tyle precyzyjne, aby pozwoliły organowi ustalić sprawców uczestniczących³³³. W tym ujęciu może budzić wątpliwości, czy sprawca winien przekazać wszystkie okoliczności, które zna, czy też wystarczy przekazanie niektórych z nich. Z unormowania tzw. „małego świadka koronnego” nie wynika jednoznacznie, że muszą to być wszystkie informacje, dlatego należy przyjąć, że wystarczy przekazanie niektórych z nich, choć niewątpliwie może to być sprzeczne z *ratio legis* unormowania. Mając to na uwadze zatem brak jest także danych, by przyjąć, że przekazanie informacji musi mieć formę procesową. Ocena zarówno zakresu jak i charakteru ujawnianych informacji a w szczególności tego, jakie okoliczności przestępstwa są istotne w rozumieniu komentowanego przepisu, należy do sądu orzekającego w sprawie. Warty uwagi jest również wyrok Sądu Apelacyjnego w Łodzi z dnia 13 listopada 2008 roku, który wyraził, iż składanie przez osobę ubiegającą się o dobrodziejstwo z art. 60 § 3 i 4 k.k. świadomie nieprawdziwych depozycji naraża tę osobę na niebezpieczeństwo niezastosowania wobec niej wskazanej instytucji. Jest to zdecydowanie rozsądne przyjmując, że cytowany przepis adresowany jest do przestępców, którzy bez przymusu zdecydowali się na współpracę z organami ścigania i zakłada lojalność z obu stron polegającą najkrócej na tym, że za prawdziwe informacje o wszystkich znanych przestępstwach, ich okolicznościach i sprawcach osoba je przekazująca może liczyć na conajmniej nadzwyczajne złagodzenie kar orzekanych za przestępstwa przez nią popełnione³³⁴. W świetle art. 60 § 3-5 i art. 61 k.k. należy zauważyć, iż przepisy te przewidują aż pięć różnych „przywilejów”, których uzyskanie przez sprawców przestępstw będących informatorami organów ścigania zależne jest od wypełnienia określonych prawem warunków. W ujęciu praktycznym obejmują one wiele różnych kategorii sprawców a do przywilejów jakie zostały przewidziane należy zaliczyć:

- 1) obligatoryjne nadzwyczajne złagodzenie kary,
- 2) fakultatywne nadzwyczajne złagodzenie kary,
- 3) możliwość warunkowego zawieszenia wykonania kary

³³³ K. Krasny, *Znaczenie wyjaśnień podejrzanego w postępowaniu przed sądem*, Problemy Praworządności 1980, Nr 12, s. 9 i n.

³³⁴ Wyrok SA w Łodzi z dnia 13 listopada 2008 roku, sygn. akt II AKa 176/08, Prok i Pr. - wkł. 2009, nr 5, s. 32.

- pozbawienia wolności wymierzonej w wysokości do 5 lat,
- 4) możliwość odstąpienia od wymierzenia kary,
 - 5) możliwość odstąpienia od wymierzenia środka karnego.

Jako uzasadnienie wprowadzenia omawianych przywilejów powoływano się na współczesne wymogi walki z zorganizowaną przestępczością i podkreślano, że nowy kodeks karny miał tu na względzie ewidentne rozbitcie ugrupowania o charakterystyce przestępczej³³⁵. Sprawcy przestępstw określanych jako „indywidualne”, którzy stali się z wyboru informatorami³³⁶ organów ścigania, niewątpliwie również mogą korzystać także z „przywilejów”, ale ich zakres jest zdecydowanie bardziej skromniejszy³³⁷. Nie obejmuje ich ani obligatoryjne nadzwyczajne złagodzenie kary, ani możliwość odstąpienia od jej wymierzenia. Na wniosek prokuratora mogą korzystać z fakultatywnego nadzwyczajnego złagodzenia kary, a nawet jej warunkowego zawieszenia³³⁸.

W świetle wielu argumentów zarówno za, jak i przeciw, instytucja tzw. „małego świadka koronnego” przywraca znaczenie zasady legalizmu w procesie karnym i nie stwarza tym samym przekonania o bezkarności sprawcy, ponieważ w każdym przypadku następuje uznanie sprawcy winnym popełnianych przestępstw³³⁹. Uzyskana w ten sposób przestępcza wiedza stanowić będzie dowód w przyszłych postępowaniach przygotowawczych a tym samym przyczyni się istotnie nie tylko do poznania tego co do tej pory znajdowało się poza możliwościami organów ścigania, ale również znacząco ograniczy popełnienie kolejnych przestępstw w przyszłości. Przyjmując, iż w k.p.k. nie uregulowano w sposób ogólny kwestii dopuszczalności wykorzystania w procesie karnym dowodów uzyskanych z naruszeniem prawa, czyli

³³⁵ Nie każde współdziałanie przestępne, nawet cechujące się skomplikowanym charakterem, świadczy o istnieniu zorganizowanej grupy.

³³⁶ Współpracą w charakterze tajnego informatora jest zachowanie polegające na udzieleniu organom bezpieczeństwa pomocy w postaci dostarczenia informacji ułatwiającej wykonanie zadań powierzonych tym organom, przy czym pomocnikiem jest osoba, która z zamiarem przyczynienia się do cudzego działania dostarcza innej osobie środków, rady, informacji lub ułatwia jej działanie w inny sposób.

³³⁷ Wyrok SA w Katowicach z dnia 16 czerwca 2006 r., sygn. akt II AKA 107/05, Legalis.

³³⁸ Wyrok TK z dnia 17 lipca 2015 roku, sygn. akt SK 9/10, Dz. U. 2013, poz. 905.

³³⁹ T. Grzegorzcyk, *Nadzwyczajne złagodzenie kary w trybie art. 60 § 3 i 4 k.k. w świetle orzecznictwa Sądu Najwyższego*, [w:] *Aktualne problemy prawa karnego, kryminologii i penitencjarystyki. Księga ofiarowana profesorowi Stanisławowi Leleńtalowi*, Łódź 2004, s. 124.

wbrew zakazom dowodowym oraz wbrew warunkom określonym w ustawie, to nie ma jednak wątpliwości, iż w świetle art. 171 § 7 k.p.k. wszystkie zeznania lub wyjaśnienia uzyskane przed przymusem nie mogą stanowić dowodu³⁴⁰. Tutaj pozyskiwanie wiedzy odbywa się rzetelnie i legalnie, skutkiem współpracy sprawcy z organami ścigania, bądź wymiaru sprawiedliwości. Zatem w tej sytuacji instytucja tzw. „małego świadka koronnego” stanowi dobre rozwiązanie, gdyż pozwala na pewne i efektywne pozyskanie dowodów przez organy ścigania³⁴¹.

Ustawodawca, dostrzegając problemy natury dowodowej często uniemożliwiające skuteczne pociągnięcie do odpowiedzialności karnej członków zorganizowanych struktur przestępczych, poprzez instytucję tzw. „małego świadka koronnego” statuuje zachętę do informowania o osobach uczestniczących w popełnieniu przestępstwa i istotnych okolicznościach czynu w zamian za zastosowanie wobec sprawcy-informatora nadzwyczajnego złagodzenia kary³⁴². Oczywiście, taka sytuacja nie będzie miała zastosowania wobec legalności działań tzw. prowokatorów policyjnych³⁴³. W obliczu tych faktów powinniśmy przyjąć, że wzmocnieniem tej zachęty jest obligatoryjny charakter konstrukcji z art. 60 § 3 k.k. uwalniający sprawcę od wpływających na jego wolę wątpliwości, czy w zamian za denuncjację sąd zdecyduje się na zastosowanie nadzwyczajnego złagodzenia kary. Dodatkowo obok nadzwyczajnego złagodzenia przepis art. 60 § 4 k.k. wprowadza fakultatywne warunkowe zawieszenie wykonania kary, przyjmując jednak inną

³⁴⁰ M. Wąsek-Wiaderek, *Proces karny a międzynarodowe standardy w dziedzinie praw człowieka* [w:] P. Hofmański (red.), *System prawa karnego procesowego. Zagadnienia ogólne*, t. I, cz. 2, Warszawa 2013, s. 146.

³⁴¹ P. Girdwoyń, *Niedozwolone metody przesłuchania – problematyka prawna i kryminalistyczna* [w:] E. Gruza (red.), *Oblicza współczesnej kryminalistyki. Księga jubileuszowa Profesora H. Koleckiego*, Warszawa 2013, s. 67-83.

³⁴² Według utrwalonego w literaturze i orzecznictwie poglądu - zorganizowana grupa powinna liczyć przynajmniej 3 osoby i charakteryzować się pewnym stopniem zorganizowania, na który składają się ustalone kierownictwo i podział ról. Wyrok SA w Krakowie z dnia 19 grudnia 2003 r., sygn. akt II AKA 257/03, KZS 2004, Nr 4, poz. 41; wyrok SA w Łodzi z dnia 23 października 2006 r., sygn. akt II AKA 174/06, Prok. i Pr. 2007, Nr 7-8, poz. 38; wyrok SA w Krakowie z dnia 8 października 2008 r., sygn. akt II AKA 92/08, KZS 2008, Nr 11, poz. 52; wyrok SA we Wrocławiu z dnia 26 listopada 2013 r., sygn. akt II AKA 362/13, Legalis.

³⁴³ Postanowienie SN z dnia 7 kwietnia 2010 r., sygn. akt IV KK 71/10, OSNwSK 2010, poz. 680.

podstawę jego zastosowania. Prawdą jednak jest, jak słusznie zauważa K. Daszkiewicz istnieje obawa, że omawiane przepisy mogą stwarzać tarczę bezkarności dla rekinów zorganizowanej przestępczości stosujących umiejętną taktykę ujawnienia, a zatem prowadzić do nadużyć i efektów odwrotnych od zamierzonych, nie wydaje się jednak, iż może to stać się powszechna praktyką³⁴⁴. Chociaż trzeba przyznać, że nie są to obawy bezpodstawne, ponieważ w szczególności art. 60 § 3 k.k. został sformułowany zbyt ogólnie. Celem wprowadzenia normy wynikającej z art. 60 § 3 k.k. było ewidentne i skuteczne rozbicie solidarności grupy przestępczej³⁴⁵. Jednakże celu tego nie sposób osiągnąć w sytuacji, w której dopuści się możliwość zmiany przez oskarżonego wyjaśnień w trakcie dalszego toku postępowania bez rygoru utraty możliwości skorzystania z dobrodziejstwa nadzwyczajnego złagodzenia kary. Specyfika sytuacji procesowej m.ś.k. wymusza na sędzię uważną i skrupulatną ocenę takich zeznań³⁴⁶.

Problemem mogą stać się niektóre przestępstwa w których stosowanie tej instytucji przyniosłoby wysoką efektywność, ale niestety nie można tej instytucji zastosować z uwagi na konfigurację osobową³⁴⁷. Można tutaj wymienić przestępstwo łapownictwa, które polega z reguły na tym, że jedna osoba daje łapówkę, a druga niewątpliwie ją przyjmuje³⁴⁸. Prezentowana instytucja nie może być tu zatem w ogóle stosowana, ponieważ wymaga co najmniej trzech osób współdziałających w popełnieniu przestępstwa³⁴⁹. Poza zakresem tej instytucji pozostaje więc sprawca pojedynczy, a także sprawcy, którzy popełnili przestępstwo w konfiguracji dwuosobowej³⁵⁰.

³⁴⁴ K. Daszkiewicz, *Nadzwyczajne złagodzenie. Krótkie komentarze*, z. 7, Warszawa 1998, s. 53.

³⁴⁵ *Terminy „zorganizowana grupa” oraz „związek mający na celu popełnienie przestępstwa” są pojęciami prawniczymi jak stwierdził SN w postanowieniu z dnia 6 czerwca 2013 r., sygn. akt III KK 66/13, Legalis.*

³⁴⁶ Postanowienie SN – Izba Karna z dnia 28 maja 2015 r., sygn. akt II KK 122/15, Legalis.

³⁴⁷ *Z innymi osobami, tj. co najmniej dwiema, w tym członkami związku przestępczego lub zorganizowanej grupy.*

³⁴⁸ A. Marek, J. Satko, *Okoliczności wyłączające bezprawność czynu*, Kraków 2000, s. 46-47; M. Surkont, *Uregulowanie sprzedajności w projekcie polskiego kodeksu karnego*, PS 1995, Nr 7–8, s. 104; wyrok SN z dnia 12 czerwca 1980 r., sygn. akt I KR 99/80, OSNKW 1980, Nr 12, poz. 93.

³⁴⁹ Postanowienie SN z dnia 3 grudnia 2002 r., sygn. akt II KKN 208/01, OSNKW 2003, Nr 4, poz. 3.

³⁵⁰ Wyrok SA w Katowicach z dnia 16 czerwca 2006 r., sygn. akt II AKa 107/05, Legalis.

ROZDZIAŁ II

Miejsce i tryb tzw. małego świadka koronnego w systematyce kodeksu karnego

§ 1. Ogólna charakterystyka podstaw nadzwyczajnego złagodzenia

„Sądowy wymiar kary” to pojęcie z zakresu wymierzania przez sąd kary temu, kto swoim zachowaniem dopuścił się przestępstwa³⁵¹. Sądowy wymiar kary³⁵² polega na orzeczeniu przez sąd konkretnemu sprawcy, któremu udowodniono popełnienie czynu zabronionego, określonych przez ustawę konsekwencji karnych³⁵³. Na jego istotę składa się wiele złożonych i pozostających we wzajemnej zależności zagadnień³⁵⁴. Do sądowego wymiaru kary należy decyzja o wyborze rodzaju kary i jej wymiarze oraz o zastosowaniu, jeżeli istnieją podstawy, środków karnych, a także o zastosowaniu instytucji związanych z poddaniem sprawcy próbie³⁵⁵. Sporną kwestią jest to, czy do sądowego wymiaru kary należy zmodyfikowany przez ustawę wymiar kary, upoważniający przykładowo do wymierzenia innej kary niż przewidziana w sankcji karnej, do przekroczenia górnej lub obniżenia dolnej granicy ustawowego zagrożenia lub do odstąpienia od

³⁵¹ Ł. Pohl, *Prawo karne. Wykład części ogólnej*, Warszawa 2015, s. 426; W. Kozielowicz, *Sędziowski wymiar kary po wejściu w życie ustawy z dnia 20 lutego 2015 r. nowelizującej Kodeks karny*, Studia Prawnicze KUL 2015, Nr 3(63), s. 27 i n.

³⁵² *Zwany także sędziowskim, przy czym za sędziowski wymiar kary uznawane jest orzeczenie kary (i środków karnych) przez sąd w konkretnej sprawie za konkretny czyn, wobec konkretnego sprawcy (musi się on mieścić w ustawowym wymiarze kary). Ten wymiar kary nie poddaje się ocenom innym niż te, że konkretnie orzeczona kara jest niewspółmiernie łagodna lub niewspółmiernie surowa.*

³⁵³ J. Giezek, *Wymiar kary* [w:] M. Bojarski, J. Giezek, Z. Sienkiewicz, M. Bojarski (red.), *Prawo karne materialne. Część ogólna i szczególna*, Warszawa 2015, s. 355.

³⁵⁴ R.A. Stefański, *Granice sądowego wymiaru kary przy zmodyfikowanych progach ustawowego zagrożenia*, Prok. i Pr. 2002, Nr 12, s. 135.

³⁵⁵ A. Marek, *Prawo karne*, Warszawa 2004, s. 324-325.

wymierzenia kary³⁵⁶. Przyjmuje się także, iż sądowy wymiar kary obejmuje swoim zakresem przewidziane przez ustawodawcę modyfikacje wymiaru kary, które nie mają charakteru obligatoryjnego, nie zmieniają sankcji karnych, a zatem których zastosowanie zależne jest od decyzji, jaką ostatecznie podejmie sąd³⁵⁷. Odmienną kwestią, niekiedy błędnie utożsamianą z dyrektywami wymiar kary, są zasady wymiaru kary³⁵⁸. Przyjęło się, iż zasadą wymiaru kary jest pewna norma prawna szczególnie ważna w systemie prawa, która stanowi podstawę wykładni innych przepisów, ale przede wszystkim podstawę całego systemu wymiaru kar i środków karnych³⁵⁹. Na uwagę zasługuje także to, że wszelkie wątpliwości, jakie powstają w ramach sądowego wymiaru kary, należy rozstrzygać zgodnie z odpowiednimi zasadami. Zasady mają bowiem charakter reguł postępowania, których należy bezwzględnie przestrzegać w procesie wymiaru sprawiedliwości karnej³⁶⁰. Mają one wyłącznie walor ogólny i odwołują się do wartości uznawanych w prawie karnym³⁶¹. Ich źródłem są między innymi Konstytucja RP, k.k., k.p.k. oraz wiele innych ustaw, natomiast w szczególności zalicza się do nich:

- zasadę humanitaryzmu w odniesieniu do orzekania o karze i innych środkach³⁶²,
- zasadę swobodnego uznania sądu w zakresie orzekania o środkach reakcji karnej, nazywaną niekiedy zasadą względnej swobody³⁶³,
- zasadę indywidualizacji środka reakcji karnej³⁶⁴,
- zasadę bezwzględnej oznaczoności kar i środków karnych³⁶⁵,

³⁵⁶ J. Warylewski, *Prawo karne. Część ogólna*, Warszawa 2015, s. 504-505.

³⁵⁷ V. Konarska-Wrzošek, *Dyrektywy wyboru kary w polskim ustawodawstwie karnym*, Toruń 2002, s. 42.

³⁵⁸ J. Skorupka, *O wymiarze sprawiedliwości, jej wymierzaniu w sprawach karnych oraz o instytucjach to gwarantujących*, [w:] J. Sawicki, K. Łucarz (red.), *Na styku prawa karnego i prawa o wykroczeniach. Księga Jubileuszowa dedykowana Profesorowi Markowi Bojarskiemu*, Wrocław 2016, s. 467 i n.

³⁵⁹ J. Giezek, *Okoliczności wpływające na sędziowski wymiar kary*, Wrocław 1989, s.

³⁶⁰ A. Sakowicz, *Opinia prawna na temat relacji między projektowanym art. 37a kodeksu karnego a obowiązującym przepisem art. 58 k.k. z 17 lipca 2014 roku*, s. 2 i n. (druk sejmowy nr 3553).

³⁶¹ T. Bojarski, *Uwagi o zasadach wymiaru kary w polskich kodeksach karnych*, NKPK 2017, t. XLIII, Nr 43, s. 33 i n.

³⁶² *Zob. m.in. art. 3 k.k.*

³⁶³ *Zob. m.in. art. 178 ust. 1 Konstytucji RP.*

³⁶⁴ W. Wróbel, A. Zoll, *Polskie prawo karne. Część ogólna*, Kraków 2010, s. 508.

- zasadę względnej oznaczoności środków zabezpieczających³⁶⁶,
- zasadę zaliczania okresu rzeczywistego pozbawienia wolności na poczet orzeczonej kary pozbawienia wolności³⁶⁷.

Warto jednak zauważyć, iż w nauce prawa karnego brak jest jednolitego stanowiska dotyczącego zarówno pojęcia zasad wymiaru kary, jak i zamkniętego katalogu tych zasad.

W odniesieniu do większości kontynentalnych ustaw karnych należy zauważyć typową cechę formułowanych dyrektyw sądowego wymiaru kary jaką jest pluralizm ich treści³⁶⁸. Ich konstrukcja opiera się na regułach kary sprawiedliwej³⁶⁹, przez jaką należy rozumieć karę współmierną do stopnia winy i społecznej szkodliwości czynu z możliwością jej korekty wskazaniami teleologicznymi, nawiązującymi do argumentacji ściśle prewencyjnej³⁷⁰. Przepisy kodeksów karnych z lat 1932 i 1969 stwarzały sądowi względną swobodę w orzekaniu, aczkolwiek różnice w sformułowaniu sankcji karnych, katalogu kar oraz przesłankach stosowania innych środków i instytucji prawno karnych przesądziły o różnym ukształtowaniu tzw. luzów decyzyjnych sądów³⁷¹. Zauważalny a zarazem najistotniejszy wpływ na ograniczenie sądu w wymiarze kar miało wprowadzenie do przepisów kolejnych kodeksów szeregu wskazówek, jakimi ma się kierować sąd przy wymiarze kary. W świetle art. 54 k.k. z 1932 r. przy wymiarze kary jedynym wskazaniem dla sądu było wszechstronne zbadanie indywidualnych okoliczności danego czynu oraz

³⁶⁵ *Zasady wymiaru kar* [w:] M. Mozgawa (red.), *Prawo karne materialne. Część ogólna*, Warszawa 2016, s. 502 i n.

³⁶⁶ M. Bojarski, J. Giezek, Z. Sienkiewicz, *Zasady stosowania środków zabezpieczających* [w:] M. Bojarski (red.), *Prawo karne materialne. Część ogólna i szczególna*, Warszawa 2017, s. 490 i n.

³⁶⁷ *Zob. art. 63 k.k.*

³⁶⁸ *Ogólne dyrektywy sądowego wymiaru kary* [w:] T. Kaczmarek (red.), *System Prawa Karnego. Nauka o karze. Sądowy wymiar kary*, t. 5, Warszawa 2015, s. 196.

³⁶⁹ E. Aronson, *Człowiek istota społeczna*, Warszawa 2014, s. 220.

³⁷⁰ M. Królikowski, S. Żółtek [w:] M. Królikowski, R. Zawłocki (red.), *Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz*, t. 2, Warszawa 2011, s. 274-316.

³⁷¹ A. Kania, *Prewencja ogólna jako dyrektywa sądowego wymiaru kary. Rozważania na tle kodeksu karnego*, Acta Lebusana 2, Zielona Góra 2016, s. 33-34.

właściwości sprawcy³⁷². Prawdą jest, iż przepisy tego kodeksu nie formułowały dyrektyw wymiaru kary, jednakże z samej treści art. 54 k.k. z 1932 r., a także z innych przepisów kodeksu wynikało, że dominującą rolę w sądowym wymiarze kary spełniała prewencja szczególna³⁷³. Zdecydowanie odmienne stanowisko w zakresie wymiaru kary przyjął w art. 50 § 1 k.k. z 1969 r.³⁷⁴ Kodeks podkreślał wprawdzie, iż „sąd wymierza karę według swojego uznania w granicach przewidzianych w ustawie”, jednocześnie jednak ukształtował ogólne dyrektywy sądowego wymiaru kary: współmierność kary do stopnia społecznego niebezpieczeństwa czynu, cele w zakresie społecznego oddziaływania kary (prewencja ogólna) oraz cele zapobiegawcze i wychowawcze, które ma osiągnąć w stosunku do skazanego (prewencja szczególna)³⁷⁵. Jako główną funkcję ogólnych dyrektyw wymiaru kary było wskazanie preferowanych przez ustawodawcę celów kary, jednakże bez wyraźnego wskazania, która dyrektywa jest dominująca.

W tym zakresie pojawia się również instytucja „dyrektyw wymiaru kary”, pod definicją których kryją się zaadresowane do sądu różnego rodzaju normy, których celem w pewnym uproszczeniu, jest wskazanie sądowi sposobu postępowania przy ustalaniu zasadności wymiaru kary i miarkowania jej rozmiarów³⁷⁶. Wskazywanie owego sposobu postępowania następuje w ten sposób, że za pomocą rzeczonych norm obliguje się sąd, by w tym, jakże złożonym procesie trzymał się i tym samym uwzględniał wiele rozmaitych zasad rządzących wymiarem kary³⁷⁷. Aktualny k.k.

³⁷² L. Gardocki, *Prawo karne*, wyd. 17, Warszawa 2012, s. 187 n.; A. Marek, *Prawo karne*, wyd. III, Warszawa 2011, s. 333 n., s. 338 n.; W. Wróbel, A. Zoll, *Polskie prawo karne, część ogólna*, Kraków 2010, s. 495 n.

³⁷³ T. Bojarski, *Uwagi o środkach związanych z okresem próby na tle nowelizacji kodeksu karnego*, *Studia Ekonomiczne, Prawne i Administracyjne* 2016, Nr 1, s. 4 i n.

³⁷⁴ O. Sitarz [w:] T. Dukiet-Nagórska (red.), *Prawo karne część ogólna, szczególna i wojskowa*, Warszawa 2016, s. 293.

³⁷⁵ T. Bojarski, *Funkcje pojęcia społecznej szkodliwości czynu* [w:] Z. Ćwiąkański, G. Artymiak (red.), *Współzależność materialnego i procesowego prawa karnego*, Warszawa 2009, s. 19 i n.

³⁷⁶ Wyrok SN z dnia 30 czerwca 2011 r., sygn. akt II AKa 107/11, KZS 2011, Nr 9, poz. 128; wyrok SN z dnia 3 października 2011 r., sygn. akt V KK 96/11, LEX nr 1044083; wyrok SA w Gdańsku z dnia 24 października 2013 r., sygn. akt II AKa 334/13, LEX nr 1388796.

³⁷⁷ Wyrok SN z dnia 7 października 2003 r., sygn. akt WA 45/03, OSNwSK 2003, Nr 1, poz. 2118.

zdecydowanie różni się w uregulowaniu dyrektyw wymiaru kary³⁷⁸. Rezygnuje między innymi z dyrektywy społecznego niebezpieczeństwa czynu na rzecz dyrektywy współmierności kary do społecznej szkodliwości czynu, a przede wszystkim wprowadza dyrektywę winy³⁷⁹. W odmienny też sposób ujmuje dyrektywę prewencji ogólnej³⁸⁰.

Cechą charakterystyczną dyrektyw sądowego wymiaru kary jest w nauce prawa karnego na ogół podobne definiowanie instytucji³⁸¹. Przez dyrektywy wymiaru kary należy rozumieć zawarte w ustawie wskazania, którymi sąd orzekający w sprawie ma obowiązek kierować się przy wymiarze kary, środków karych, środków związanych z poddaniem sprawcy próbie, a nawet środków zabezpieczających³⁸². Doprecyzowując tę definicję, warto podkreślić, że wskazania ustawy dotyczą wyboru rodzaju kar i środków karnych oraz ich wysokość na gruncie indywidualnego przypadku, których zadaniem jest zagwarantowanie realizacji założonych w danym systemie prawa celów stawianych przed karą i środkami karnymi³⁸³. Dyrektywy wymiaru kary wskazują zatem przyjęte przez ustawodawcę cele karania, odpowiadające akceptowanej „filozofii karania” oraz założeniom w sferze polityki kryminalnej³⁸⁴.

Powyższe względy stanowią zatem podstawę do ustalenia znaczeniowego wyrażenia „zwyczajny” i „nadzwyczajny” wymiar kary³⁸⁵. Przyjmuje się, iż zwyczajnym wymiarem kary jest taki jej wymiar, który następuje w wyniku zastosowania tylko normy sankcjonującej, a więc normy, którą jest tylko ta norma nakazujących wymierzenie kary, która swoim obowiązaniem przesądza o

³⁷⁸ J. Buchała *Założenia modelu sankcji i ich orzekania według polskiego projektu kodeksu karnego* [w:] T. Bojarski, E. Skrętowicz (red.), *Problemy reformy prawa karnego*, Lublin 1993, s. 25 i n.;

³⁷⁹ T. Kaczmarek, *Wpływ osobowości sędziego na wymiar kary (na marginesie badań psychospołecznych uwarunkowań decyzji sędziego w sprawie wymiaru kary)* [w:] M. Filar, J. Utrat-Milecki (red.), *Kulturowe uwarunkowania polityki kryminalnej*, Warszawa 2014, s. 189.

³⁸⁰ *Tzw. pozytywna prewencja ogólna.*

³⁸¹ T. Kaczmarek, *Ogólne dyrektywy wymiaru kary w teorii i praktyce sądowej*, Wrocław 1980, s. 19–40.

³⁸² J. Giezek, *Okoliczności wpływające na sędziowski wymiar kary*, Wrocław 1989, s. 151–159.

³⁸³ V. Konarska-Wrzošek, *Dyrektywy wyboru kary w polskim ustawodawstwie karnym*, Toruń 2002, s. 73.

³⁸⁴ P. Bartula, *Podważenie abolicjonizmu w 12 punktach* [w:] E. Nowicka-Włodarczyk, *Kara śmierci*, Kraków 1998, s. 18.

³⁸⁵ D. Bek, *Obrona przez kulturę. Analiza na gruncie polskiego prawa karnego*, Warszawa 2018, s. 366.

obowiązaniu funkcjonalnie z nią sprzężonej normy sankcjonowanej. Zatem nie każda norma nakazująca wymierzyć karę jest normą sankcjonującą. Wobec tego możemy stwierdzić, iż jeśli wymiar kary następuje w wyniku zastosowania przez sąd zaadresowanej do niej normy sankcjonującej, mamy wówczas do czynienia ze zwyczajnym wymiarem kary³⁸⁶. Z nadzwyczajnym wymiarem kary mamy do czynienia wówczas, gdy sąd wymierza karę nie na podstawie normy sankcjonującej, lecz na podstawie innej normy kompetencyjnej, przyznającej mu kompetencje do wymierzenia kary. Wobec tego nadzwyczajny wymiar kary nie musi prowadzić do wymiaru kary w rozmiarze nie mieszczącym się w granicach kary grożącej, a więc kary, której granice określono w normie sankcjonującej³⁸⁷. W tym właśnie momencie jak najbardziej istotnego znaczenia nabiera obecność w systemie prawa karnego obecność nadzwyczajnego złagodzenia kary. Wzorem swojego poprzednika z 1969 roku obowiązujący k.k. przewiduje trzy ogólnie ujęte podstawy nadzwyczajnego złagodzenia kary³⁸⁸. Należy się spodziewać, iż może mieć to zastosowanie:

- w przypadkach przewidzianych w ustawie³⁸⁹,
- ze względu na młody wiek sprawcy, przy czym winny o tym przemawiać względy określone w art. 54 § 1 k.k.³⁹⁰,
- w szczególnie uzasadnionych przypadkach, kiedy nawet najniższa kara przewidziana za przestępstwo byłaby niewspółmiernie surowa³⁹¹.

³⁸⁶ V. Konarska-Wrzošek, *Zwyczajny i nadzwyczajnie złagodzony wymiar kary w świetle kodeksu karnego po nowelizacji z 20 lutego 2015 roku*, NKPK 2017, Nr 43, s. 256 i n.

³⁸⁷ Wyrok SA w Katowicach z dnia 15 grudnia 2005 roku, sygn. akt II Aka 375/05, KZS 2006, nr 4, poz. 52.

³⁸⁸ P. Bogacki, *Wypadek mniejszej wagi jako typ uprzywilejowany przestępstwa rozboju*, MP 2014, Nr 16, s. 851-855; P. Lewczyk, *Wypadek mniejszej wagi w polskim kodeksie karnym (uwagi de lege lata i postulaty de lege ferenda)*, Prok. i Pr. 2008, Nr 7-8, s. 32; J. Brzezińska, *Kilka uwag o „wypadku mniejszej wagi*, NKPK, t. XXXI, Wrocław 2014, s. 50; W. Wolter, *Uprzywilejowane typy przestępstw*, PiP 1976, Nr 1-2, s. 110; A. Stefański, *Okoliczności uzasadniające przyjęcie „wypadku mniejszej wagi”*, Prok. i Pr. 1996, Nr 12, s. 125; T. Hajduk, *Wypadki przestępstw mniejszej wagi (ze szczególnym uwzględnieniem kradzieży z włamaniem)*, Prok. i Pr. 2002, Nr 5, s. 51 i n.

³⁸⁹ *Kodeks karny nie zawiera katalogu okoliczności łagodzących i obciążających*.

³⁹⁰ Wyrok SA w Gdańsku z dnia 14 maja 2014 r., sygn. akt II AKa 112/14. LEX nr 1477030.

³⁹¹ W. Zalewski [w:] M. Królikowski, R. Zawłocki (red.), *Kodeks karny. Część ogólna. Tom II. Komentarz. Art. 32-116*, Warszawa 2015, s. 249-250.

Niewątpliwie jednak problematyka tej instytucji należy do bardzo obszernych i wyjątkowo złożonych z uwagi na to, że poza zagadnieniami prawno-materialnymi zawiera również istotne kwestie procesowe³⁹².

Jak wskazuje J. Raglewski w naszej codzienności niejednokrotnie zdarzają się takie sytuacje, gdy popełniony przez sprawcę czyn realizujący znamiona opisanego w sposób abstrakcyjny typu czynu zabronionego, dodatkowo wsparty jego zachowaniem po dokonaniu takiego czynu, cechuje się niewielkim, bądź wyjątkowo niskim stopniem zawartości bezprawności karnej³⁹³. Zasadniczo może to wynikać z szeregu okoliczności, które w sposób istotny wpływają na zmianę oceny prawnokarnej wyrażonej w ustawowym zagrożeniu i najczęściej wówczas przyczyniają się do tego, iż sąd sięga po rozwiązania legislacyjne, umożliwiające złagodzenie kary³⁹⁴. Prasowa publicystyka prawnicza często stwarza wrażenie, iż głównym celem kary ma być zastraszanie zarówno pojedynczego przestępcy, jak i ogółu, co w naukowym języku prawniczym określa się terminem prewencji ogólnej³⁹⁵. Nie należy jednak zapominać, iż to wola ustawodawcy kreuje przestępstwa³⁹⁶. Powszechnie panuje przekonanie, iż ograniczenie przestępczości wciąż związane jest z systemem dyscyplinarno-izolacyjnym³⁹⁷, natomiast znaczna część społeczeństwa wręcz przekonana jest, iż zaostrzenie przepisów legislacyjnych i wystarczająco szybka interwencja karno-izolacyjna, zdoła uleczyć społeczeństwo z zagrożeń kryminalnych³⁹⁸. Przyjmując, iż w obowiązującym prawie karnym na ogół

³⁹² K. Buchała, *Glosa do wyroku SN z dnia 31 września 1967 r.*, sygn. akt III KR 107/67, s. 651.

³⁹³ J. Raglewski, *op. cit.*, s. 81.

³⁹⁴ W. Wolter, *Jak rozumieć wyrażenie „sąd może zastosować nadzwyczajne złagodzenie kary”*, PiP 1977, z. 6, s. 106.

³⁹⁵ M. Kuć (red), *Kryminologiczne i penitencjarne aspekty wykonywania kary pozbawienia wolności*, Lublin 2008, s. 37-39.

³⁹⁶ B. Hołyst, *Zagrożenia ładu społecznego[1]*, Warszawa 2013, s. 123.

³⁹⁷ V. Konarska-Wrzosek, *Prawnokarne środki walki z przestępczością zawodową i zorganizowaną przewidziane w kodeksie karnym*, Prok. i Pr. 2000, Nr 3, s. 40-52; K. Laskowska, *Teoretyczne i praktyczne podstawy odpowiedzialności z art. 258 k.k.*, Prokurator 2004, Nr 1 (17), s. 29-32; Z. Ćwiąkałski, *Wybrane problemy wymiaru kary za przestępczość zorganizowaną*, Prok. i Pr. 2000, Nr 12, s. 21; M. Szewczyk, *Prawno-karne środki zwalczające przestępczość zorganizowaną* [w:] J. Błachut, M. Szewczyk, J. Wójcikiewicz (red.), *Nauka wobec przestępczości. Księga ku czci Profesora Tadeusza Hanauska*, Kraków 2001, s. 225-238.

³⁹⁸ A. Jaworska (red), *Kryminologia i kara kryminalna. Wybrane zagadnienia*, Kraków 2008, s. 7.

zgodnie przyjmuje się, iż pojęcie „kary kryminalnej” używane jest w języku prawniczym dla określenia społecznie ujemnej reakcji na popełnione przestępstwo, wyrażającej jego potępienie i która ze swej istoty stanowi osobista dolegliwość dla jego sprawcy wymierzona przez konstytucyjnie uprawniony do tego organ państwa to nie zawsze musi się ona wiązać wyłącznie z najsurowsza z kar - karą pozbawienia wolności³⁹⁹. Idea nadzwyczajnego złagodzenia kary niewątpliwie dotyczy wszystkich kar kodeksowych w ogóle przywołując jedynie zasadność jej stosowania w ujęciu fakultatywnym, bądź obligatoryjnym. Ponadto brak jest podstaw do twierdzenia, iż wyłącznie najbardziej dolegliwa w katalogu kar na gruncie aktualnego polskiego ustawodawstwa zasługuje na jej łagodzenie⁴⁰⁰. Możliwość skorzystania z takiej instytucji, jak nadzwyczajne złagodzenie kary ma wzbudzać w skazanym wolę współdziałania w kształtowaniu jego społecznie pożądaných postaw, w szczególności poczucia odpowiedzialności oraz potrzeby przestrzegania porządku prawnego i tym samym powstrzymania się od powrotu do przestępstwa⁴⁰¹. Wskazując na zasadność kształtowania świadomości prawnej społeczeństwa racjonalny ustawodawca uważa prewencję za jedną z ogólnych dyrektyw sądowego wymiaru kary⁴⁰². Realnie dąży się do tego, aby już sam fakt wymierzenia kary za przestępstwo oddziaływał nie tylko na samego sprawcę, lecz także na wielu innych potencjalnych sprawców przestępstw, których wymierzanie kar powinno zarówno odstraszać, ale także, co istotniejsze, kształtować szeroko pojmowane postawy akceptowane społecznie⁴⁰³. Celem takiego działania jest utwierdzenie społeczeństwa w przekonaniu, że prawo karne nie pozostaje na papierze i każdy poniesie odpowiedzialność w wypadku naruszenia ustalonych norm. Idąc dalej powinno to

³⁹⁹ T. Kaczmarek [w:] T. Kaczmarek (red.), *Nauka o karze. Sądowy wymiar kary. System Prawa Karnego. Tom 5*, Warszawa 2015, s. 12.

⁴⁰⁰ Z. Cwiakalski, *Zwyczajne i nadzwyczajne złagodzenie kary po zmianach* [w:] S. Hoc, D. Mucha (red.), *Kary jako podstawowe sankcje w prawie karnym*, Opole 2018, s. 20 i n.

⁴⁰¹ K. Dubiel, *Osoby uzależnione od narkotyków w systemie penitencjarnym* [w:] J. Świtka, M. Kuć, I. Niewiadomska (red.), *Osobowość przestępcy a proces resocjalizacji*, Lublin 2005, s. 175-176.

⁴⁰² P. Piotrowski *Rozbój. Uwarunkowania psychospołeczne, motywacja i racjonalność sprawców*, Warszawa 2011, s. 162-165.

⁴⁰³ P. Hofmanski, L.K. Paprzycki, *Zasady wymiaru kary i środków karnych* [w:] M. Filar (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2014, s. 244.

służyć poszanowaniu prawa⁴⁰⁴. W tym działaniu jest założenie, iż cele ogólnoprewencyjne mogą być osiągnięte przez odstraszenie wymyślnymi i surowymi karami, lecz wręcz przeciwnie zdecydowanie afirmuje się prewencję pozytywną⁴⁰⁵. Społeczne oddziaływanie kary stanowi istotny cel podyktowany potrzebą przekonania społeczeństwa o nieuchronności kary, która bezwzględnie spotyka za naruszenie dóbr chronionych prawem⁴⁰⁶. Dodatkowo podkreśla ona nieopłacalność zamachów na te dobra, wzmacnia odpowiedzialność, kształtuje poszanowanie prawa i wyrabia właściwe poczucie sprawiedliwości oraz bezpieczeństwa⁴⁰⁷. Społeczne oddziaływanie kary to oddziaływanie nie tylko na środowisko sprawcy, lecz również – i to na równi – na cały krąg osób należących do środowiska, z którego wywodzi się pokrzywdzony, na kształtowanie przekonania, że ten, kto w przestępny sposób narusza dobra pozostające pod prawnokarną ochroną, zostanie ostatecznie sprawiedliwie ukarany⁴⁰⁸.

Zatem społeczne oddziaływanie kary nie jest równoznaczne z wymaganiem wymierzania wyłącznie surowych kar⁴⁰⁹. W literaturze wielokrotnie podkreśla się, iż względy na społeczne oddziaływanie kar nie są równoznaczne z wymaganiem wymierzania wyłącznie wysokich i surowych kar⁴¹⁰. W ujęciu wymiaru sprawiedliwości winny oznaczać jedynie potrzebę wymierzania takich kar, które będą odpowiadać społecznemu poczuciu sprawiedliwości, dając gwarancję efektywnego i skutecznego zwalczania przestępczości a dodatkowo tworzą atmosferę zaufania do obowiązującego systemu prawnego i potępienia, a nie

⁴⁰⁴ R. Musidłowski, *Współczesna myśl i praktyka penitencjarna* [w:] M. Gordon (red.), *Wieżenie mokotowskie. Historia i teraźniejszość*, Warszawa 2004, s. 112.

⁴⁰⁵ A. Marek, *Prawo karne*, Warszawa 2001, s. 341.

⁴⁰⁶ B. Stańdo-Kawecka, *Prawne podstawy resocjalizacji*, Warszawa 2000, s. 17-18.

⁴⁰⁷ H. Kołakowska-Przełomiec, *Kryminologiczne zagadnienia profilaktyki i przestępczości młodzieży* [w:] J. Jasiński (red.), *Zagadnienia nieprzystosowania społecznego i przestępczości w Polsce*. Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk 1978, s. 425-449.

⁴⁰⁸ Wyrok SN z 6 kwietnia 1978 r., Rw 122/78, OSNKW 1978, nr 6, poz. 65.

⁴⁰⁹ Wyrok SA w Lublinie z dnia 12 stycznia 2006 roku, sygn. akt II AKa 290/05, Prok. i Pr. 2006, Nr 12, poz. 17 (dodatek).

⁴¹⁰ H.J. Schneider, *Przyczyny przestępczości. Nowe aspekty międzynarodowej dyskusji o teoriach kryminologicznych*, Archiwum Kryminologii 1997–1998, t. XXIII–XXIV.

współczucia, dla ludzi, którzy to prawo łamią⁴¹¹. Nie należy zapominać, iż społeczne oddziaływanie kary nie stanowi wyłącznie oddziaływania na środowisko sprawcy⁴¹². To również, często w równym zakresie, oddziaływanie na krąg osób należących do środowiska, z którego wywodzi się pokrzywdzony, na kształtowanie przekonania, że ten, kto w przestępny sposób narusza dobra pozostające pod prawnokarną ochroną, zostanie sprawiedliwie, lecz nie zawsze surowo ukarany⁴¹³.

Prezentowana niejednokrotnie w literaturze analiza współczesnego stanu zagrożenia ze strony zjawiska przestępczości, szczególnie tej której nadawany jest charakter zorganizowanej, wykazuje, iż reakcje prawnokarne instytucji państwowych winny uwzględniać szerokie spektrum zachowań sprawców⁴¹⁴. Nawet jeżeli prawidłowe zdaje się twierdzenie o poddaniu szczególnym represjom działalności zorganizowanych grup i związków przestępczych, powoływanych przecież wyłącznie celem konsekwentnego naruszania porządku społecznego i moralnego, to priorytetem powinna być realna polityka kryminalna mająca na celu poznawanie, przeciwdziałanie i usuwanie tego zjawiska a nie wyłącznie generalizowanie działania instytucjonalnego w zakresie specyficznego surowego karania sprawców⁴¹⁵. Polityka kryminalna posiada dwa zakresy, wąski ograniczający się do dyrektyw dla wymiaru sprawiedliwości często nazywany polityką karną i szeroki związany z całokształtem działalności państwowej, grupowej oraz społecznej, będącej reakcją na zjawisko zagrożenia przestępczością. Zasadniczo to polityka karna jest dyscypliną, która w oparciu o podstawy naukowe formułuje postulaty w zakresie doskonalenia prawa⁴¹⁶. Sukcesem jest takie doskonalenie

⁴¹¹ Wyrok SN z dnia 4 lipca 1974 r., sygn. akt III KRN 33/74, OSNKW 1974, Nr 11, poz. 201.

⁴¹² K. Frąckowiak, *Przestępstwo zabójstwa w Polsce i Wielkiej Brytanii*, Prok. i Pr. 2011, z. 9, s. 129.

⁴¹³ Wyrok SN z dnia 6 kwietnia 1978 r., sygn. akt. Rw 122/78, OSNKW 1978, Nr 6, poz. 65.

⁴¹⁴ K. Turaliński, *Przestępczość zorganizowana w III RP. Międzynarodowy obrót gospodarczy reglamentowany decyzjami politycznymi jako główne źródło dochodu polskich zorganizowanych grup oraz związków przestępczych*, Radom 2009, s. 18.

⁴¹⁵ O. Krajniak, *Zorganizowane grupy przestępcze. Studium kryminalistyczne*, Warszawa 2011, s. 343-345.

⁴¹⁶ J. Jasiński, *Punitivność systemów karnych. Rozważania nad zakresem, formami i intensywnością penalizacji*, SP 1973, Nr 35, s. 21-61; M. Porowski, A. Rzepliński, *Granice reformy więziennictwa*, Archiwum Kryminologii t. XIII, Warszawa 1986, s. 141-172; T. Szymanowski, *Podstawowe kierunki rozwoju systemu penitencjarnego w Polsce*, Archiwum Kryminologii t. XIII, Warszawa 1986, s. 173-221.

prawa, aby przyczyniało się do zatrzymania zjawiska przestępczości, bez względu na to, czy będzie to akcja społeczna czy państwowa⁴¹⁷. Zadania polityki karnej zostały ograniczone do przystosowywania konkretnych kar kodeksowych oraz środków zabezpieczających i podania wskazań ich zastosowania w reakcje na konkretne przestępstwo⁴¹⁸. Możemy stwierdzić i będzie to w pełni uzasadnione, iż to właśnie polityka kryminalna niewątpliwie kształtuje kodeksową instytucję nadzwyczajnego złagodzenia kary⁴¹⁹.

Analiza kodeksów XIX-wiecznych daje podstawę do stwierdzenia, iż wiele z nich przewidywało katalogi okoliczności łagodzących⁴²⁰. Możemy tutaj wymienić między innymi:

- bawarski (1813) i inne niemieckie Kodeksy partykularne,
- hiszpański (1822),
- brazylijski (1830),
- austriacki (1852),
- belgijski (1867),
- genewski (1874),
- portugalski (1886)⁴²¹.

Obowiązujący w Polsce w okresie międzywojennym kodeks karny austriacki (1852) stanowił odrębne przepisy (§ 46 i 47) o okolicznościach łagodzących w wypadku zbrodni, osobne zaś w odniesieniu do występków i wykroczeń (§ 264)⁴²². Powodami

⁴¹⁷ A. Gaberle, *Nierozłączna triada: Przestępczość, przestępca, społeczeństwo*, Gdańsk 2003, s. 211-212.

⁴¹⁸ B. Wróblewski, *Zarys polityki karnej*, Wilno 1928, s. 28; B. Wróblewski, *Wstęp do polityki kryminalnej*, Wilno 1922, s. 87.

⁴¹⁹ L. Tyszkiewicz, *Aktualne problemy i kierunki polityki penalizacyjnej w Polsce* [w:] A.J. Szwarc (red.), *Represyjność polskiego prawa karnego. Materiały Zjazdu Katedr Prawa Karnego (Gniezno, 26–29 września 2006 r.)*, Poznań 2008, s. 47-71.

⁴²⁰ W. Zalewski [w:] M. Królikowski, R. Zawłocki (red.), *Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz do artykułów 32-116*. t. II, Warszawa 2010, s. 338.

⁴²¹ K. Bzowski, *Hasło „łagodzenie kary”* [w:] W. Makowski (red.), *Encyklopedia podręczna prawa karnego*, Warszawa 2009, s. 855.

⁴²² *Powszechna ustawa karna austriacka z dnia 27 maja 1852 r. z późniejszymi ustawami i rozporządzeniami, tudzież orzeczeniami c.k. Trybunału najwyższego. Część pierwsza. O zbrodniach. §§. 1-232. Biblioteka prawnicza Himmelblaua*, Kraków 1880.

łagodzącymi wobec popełnienia zbrodni (§46), ze względu na osobę sprawcy, były następujące okoliczności:

- 1) gdy sprawca nie miał jeszcze lat dwudziestu, gdy jest słaby w rozumie, lub wychowanie jego było bardzo zaniedbywane;
- 2) gdy przed spełnieniem zbrodni prowadził życie nienaganne;
- 3) gdy się dopuścił zbrodni wskutek namowy innego, z bojaźni lub posłuszeństwa;
- 4) gdy dał się uwieść do popełnienia zbrodni w gwałtownym uniesieniu, wynikiem ze zwyczajnego uczucia;
- 5) gdy bardziej przez sposobność, jaka mu się nadarzyło niedbalstwo innych, był do zbrodni znęcony, aniżeli z zamiarem poprzednio powziętym do tego przystąpił;
- 6) gdy dotkliwa nędza do popełnienia zbrodni go popchnęła;
- 7) gdy z czynna gorliwością starał się wyrządzone szkody wynagrodzić, lub dalszym skutkom zapobiec;
- 8) gdy innych ukrytych zbrodniarzy wydał i do ich ujęcia wskazał sposobność i środki.

Jak wskazuje W. Zalewski w XX-wiecznym prawie polskim mogliśmy zauważyć tendencję ewolucyjną ciągłego poszerzania podstaw stosowania instytucji nadzwyczajnego złagodzenia kary⁴²³. Instytucja nadzwyczajnego złagodzenia kary występowała już w k.k. z 1932 r., chociaż była niewątpliwie oparta o inne zasady, które zresztą często powodowały wiele trudności interpretacyjnych⁴²⁴. Sama instytucja występowała w art. 59 k.k. z 1932 r. i pozwalała a zastosowanie nadzwyczajnego złagodzenia wyłącznie w przypadkach wskazanych w ustawie. W tym zakresie ustawodawca posłużył się określeniem czterech sposobów takiego nadzwyczajnego złagodzenia kary. Zamiast kary śmierci lub dożywotniego więzienia, stosując nadzwyczajne złagodzenie kary, należało wymierzyć karę więzienia powyżej 5 lat, zamiast kary więzienia powyżej 5 lat należało wymierzyć karę więzienia do 5 lat lub karę aresztu, zamiast kary więzienia do 5 lat możliwe było orzeczenie kary aresztu oraz zamiast kary aresztu można było wymierzyć karę

⁴²³ W. Zalewski, *op. cit.*, , s. 338.

⁴²⁴ K. Banasik, *Wypadek mniejszej wagi w prawie karnym*, Prok. i Pr. 2008, Nr 3, s. 48-67.

grzywny⁴²⁵. Instytucja nadzwyczajnego złagodzenia kary w k.k. z 1932 r. występowała jak fakultatywne, bądź obligatoryjne złagodzenie⁴²⁶. Z tym, że obligatoryjne złagodzenie kary dotyczyło wyłącznie nieletniego, w stosunku do którego nie rozpoczęto wykonywania kary umieszczenia w zakładzie poprawczym przed ukończeniem przez niego dwudziestego roku życia albo nieletniego, który po upływie trzynastego a przed ukończeniem siedemnastego roku życia popełnił z rozeznaniem czyn zabroniony, zaś postępowanie wszczęto po ukończeniu 17 lat i umieszczenie go w zakładzie poprawczym nie było już celowe⁴²⁷. Bardziej rozbudowany charakter miało nadzwyczajne złagodzenie kary w k.k. z 1969 r.⁴²⁸ Na podstawie art. 57 k.k. tego kodeksu wnioskujemy o rozszerzeniu zakresu stosowania tej instytucji⁴²⁹. Przede wszystkim dopuszczono, oprócz tzw. „wypadków przewidzianych w ustawie” również nadzwyczajne złagodzenie kary względem młodocianego, o ile sprzyjać to będzie procesowi wychowawczemu, zgodnie z art. 54 § 1 k.k. z 1969 r. Ponadto wprowadzona została możliwość zastosowania tej instytucji w innych przypadkach, przy czym musiały być wyjątkowe, szczególnie uzasadnione (art. 57 § 2 k.k. z 1969 r.)⁴³⁰. Przykładem takich sytuacji mógł być wzgląd na postawę sprawcy, zwłaszcza gdy sprawca czynił starania o naprawienie szkody lub o jej zapobieżenie, albo też przyczynił się do ujawnienia przestępstwa⁴³¹. Drugą ze wskazanych możliwości było nadzwyczajne złagodzenie kary w stosunku do sprawcy przestępstwa popełnionego we współdziałaniu z innymi osobami, jeżeli jego rola była podrzędna, a odniesiona przez niego bezprawna korzyść raczej niewielka⁴³².

⁴²⁵ Z. Cwiąkański, *Nadzwyczajne złagodzenie kary* [w:] T. Kaczmarek (red.), *System Prawa Karnego. Nauka o karze. Sądowy wymiar kary. Tom 5*, Warszawa 2015, s. 406.

⁴²⁶ K. Buchała, *Prawo karne*, 1989, s. 548.

⁴²⁷ Art. 76 i 77 k.k. z 1932 r.

⁴²⁸ K. Daszkiewicz, *Nadzwyczajne złagodzenie kary w projekcie kodeksu karnego z 1968 r.*, Pal. 1968, Nr 12, s. 52.

⁴²⁹ W. Wolter [w:] I. Andrejew, W. Świda, W. Wolter, *Kodeks karny z komentarzem*, Warszawa 1973, s. 531.

⁴³⁰ T. Lesko, *Technika prawna*, GSiP 1971, Nr 14, s. 6.

⁴³¹ A. Sadowski, *Przestępstwo ciągłe*, Lublin 1949, s. 111.

⁴³² K. Daszkiewicz, *Nadzwyczajne złagodzenie kary w projekcie kodeksu karnego z 1968 r.*, Pal. 1968, Nr 12, s. 40-56.

W obowiązującym k.k. w porównaniu do poprzednich kodyfikacji z 1932 i 1969 roku instytucję nadzwyczajnego złagodzenia kary znacznie rozbudowano⁴³³. W świetle art. 60 § 7 k.k. istotnym rozszerzeniem tej instytucji jest orzeczenie środka karnego, wymienionego w art. 39 pkt 2-8 zamiast kary⁴³⁴. Ogólnie instytucja ta deklaruje zasadę w myśl której, nadzwyczajne złagodzenie polega na wymierzeniu kary poniżej dolnej granicy ustawowego zagrożenia albo kary łagodniejszej rodzajowo od przewidzianej za przypisane przestępstwo⁴³⁵. Definiując to odwołujemy się do określonych normatywnie postaci nadzwyczajnego złagodzenia kary, wskazując możliwość zmiany jakości orzekanej sankcji karnej (tj. wymiar kary łagodniejszego rodzaju) albo zmianę ilości kary (tj. wymierzenie jej poniżej dolnej granicy ustawowego zagrożenia), przy czym nadzwyczajne złagodzenie winno być zastosowane wtedy, gdy przepis ustawy wyraźnie przewiduje taką możliwość⁴³⁶. Jest ono w aktualnie obowiązującym k.k. unormowane przepisem zawartym w art. 60 i jak wskazuje Z. Ćwiąkalski jest ono ściśle związane z systemem ustawowych kar i środków karnych oraz zasadą indywidualizacji kary⁴³⁷. Służy dokonaniu modyfikacji zwykłego wymiaru kary wszędzie tam, gdzie domaga się tego zasada indywidualizacji kary lub względy pragmatyczne. Zasadność utrzymania w kodeksie karnym instytucji nadzwyczajnego złagodzenia kary wynika z względnie wysokich dolnych granic ustawowego wymiaru kary a także ich zgeneralizowanego charakteru. Podstawy stosowania tej instytucji są rozbudowane i wiążą się z sytuacją sprawcy przestępstwa, jego postawą, przeszłością oraz z czynieniem starań o naprawienie szkody lub jej zapobieżenie w tym także z dość szeroko rozumianą współpracą z organami ścigania i wymiarem sprawiedliwości⁴³⁸.

⁴³³ W. Świda, *Prawo karne*, Warszawa 1982, s. 327; K. Daszkiewicz, *Nadzwyczajne złagodzenie kary*, Warszawa 1976, s. 177.

⁴³⁴ Wyrok SN z dnia 19 marca 2004 roku, sygn. akt WA 68/03, OSNwSK 2004, z. 1, poz. 622.

⁴³⁵ A. Zoll, *Założenia polityczno kryminalne kodeksu karnego w świetle wyzwań współczesności*, PiP 1998, Nr 9-10, s. 40-50.

⁴³⁶ I. Andrejew, *Polskie prawo karne w zarysie*, Warszawa 1989, s. 310.

⁴³⁷ Z. Ćwiąkalski, *Zasady wymiaru kary i środków karnych* [w:] A. Zoll (red.), *Kodeks karny. Część ogólna. Tom I. Komentarz do art. 1-116 k.k.*, Warszawa 2012, s. 817.

⁴³⁸ M. Cieślak, *O węzłowych pojęciach związanych z sensem kary*, Nowe Prawo 1969, Nr 2, s. 201; S. Śliwiński, *Polskie prawo karne materialne. Część ogólna*, Warszawa 1946, s. 435; L. Lernell, *Podstawowe zagadnienia penologii*, Warszawa 1977, s. 161.

W literaturze proponuje się różne ujmowanie celów i funkcji kary kryminalnej. Stanowi ona niewątpliwie osobistą dolegliwość jaką ponosi sprawca, wyraża potępienie popełnionego przez niego czynu i wymierzana jest w imieniu państwa skutkiem postępowania sądowego⁴³⁹. Postrzegamy ją jako odpłatę, czyli konieczną reakcję na przestępstwo⁴⁴⁰. Celem kary może być kompensacja, zarówno przez naprawienie szkody i zadośćuczynienie pokrzywdzonemu, jak i przez zaspokojenie społecznego poczucia sprawiedliwości. Jak wskazuje J. Warylewski kara nie jest celem – tylko środkiem⁴⁴¹. Przyjmuje się przecieź, iż kara pozbawiona celowości, nacechowana wyłącznie odwetem (sprawiedliwą odpłatą, gdy ograniczona ciężarem przestępstwa i stopniem zawinienia sprawcy) jest współcześnie nie do zaakceptowania. Przejawiająca się w ujęciu ogółu społeczeństwa sprawiedliwość wymaga pewnej odpłaty karą za uczynione zło. Istotą każdej kary kryminalnej jest wyrządzenie osobistej dolegliwości sprawcy czynu zabronionego. Takie wnioski ugruntowały się od początku kształtowania kodeksowo normowanej odpowiedzialności karnej. Nie jest zabronione, aby oskarżony mógł bronić się wszelkimi prawnie nie zakazanymi metodami i sposobami, wykorzystując w tym celu znane mu fakty poprzez ich treściowe przedstawienie czy też ukrycie, a nawet zafałszowanie. Dodatkowo należy zauważyć, iż jego obrona bazuje na przepisach prawa, w tym poprzez ich interpretację dla siebie bardziej korzystną i w tym zakresie chronią go dyrektywy zasad prawa do obrony oraz *nemo se ipsum accusare tenetur*⁴⁴². Takie zachowanie nie może jednak spełniać przesłanek złagodzenia, bądź wyłączenia odpowiedzialności karnej. Gwarantem karno-procesowym ustanowionym w celu zapewnienia ochrony podejrzanego (oskarżonego) przed samooskarżeniem jest prawo do odmowy złożenia wyjaśnień i odpowiedzi na pytania⁴⁴³. Chociaż przyjęte jest, iż Sądy Apelacyjne od dawna piętują poglądy o

⁴³⁹ Wyrok SN z dnia 12 marca 1970 roku, sygn. akt IV KR 270/69, Legalis; wyrok SN z dnia 8 czerwca 1971 roku, sygn. akt V KRN 155/71, OSNPG 1971, nr 12, poz. 231.

⁴⁴⁰ M. Szerer, *Karanie a humanizm*, Warszawa 1964, s. 94-95.

⁴⁴¹ J. Warylewski, *O wybranych funkcjach i celach kary pozbawienia wolności* [w:] H. Machel (red.), *Wykonywanie kary pozbawienia wolności w Polsce – w poszukiwaniu skuteczności*, Gdańsk 2006, s. 19.

⁴⁴² S. Glaser, A. Mogilnicki, *Kodeks karny. Komentarz*, Kraków 1934, s. 476.

⁴⁴³ K.J. Pawelec, *Wyjaśnienia podejrzanego, zeznania świadka i instytucja świadka koronnego. Komentarz*, Warszawa 2003, s. 30.

„prawie oskarżonego do mówienia nieprawdy” a nadto podkreślają, że „nikomu nie wolno mówić przed sądem nieprawdy” to nie jest to w jakikolwiek sposób odrębnie penalizowane, aczkolwiek traktowane jest jako okoliczność wpływająca raczej na obostrzenie kary. Oczekując dobrodziejstwa nadzwyczajnego złagodzenia kary w świetle obowiązującego k.k. skruszony przestępca winien bezwarunkowo spełnić wymogi, które zostały zapisane wprost w danym przepisie, zatem nie może on pozostawać całkowicie bierny. Decyzja co do nadzwyczajnego złagodzenia kary zależy wyłącznie od uznania konkretnego składu orzekającego, przy czym trudno jest zagwarantować, iż w podobnych sytuacjach prawnych zostanie podjęta rzeczywiście analogiczna, bądź zbliżona decyzja. W procesie orzekania instytucja ta jest wyjątkowa, zatem i wyjątkowe okoliczności musi wykazywać sprawca, by mógł z takiego złagodzenia kary skorzystać⁴⁴⁴. Kara jest realizacją idei sprawiedliwości, czyli stanowi konieczną odpowiedź na przestępstwo. Instytucja nadzwyczajnego złagodzenia kary opiera się na założeniu, iż wieloaspektowość i specyfika przypadków mieszczących się w ramach identycznej kwalifikacji prawnej powoduje, iż w niektórych sytuacjach nawet najniższa kara przewidziana w sankcji przepisu byłaby obiektywnie za surowa⁴⁴⁵. Przesłanki złagodzenia lub wyłączenia odpowiedzialności karnej to stany (okoliczności, sytuacje) warunkujące dopuszczalność zastosowania tej instytucji⁴⁴⁶. Decydują one zarówno o formalnej dopuszczalności jej stosowania, jak i o merytorycznym rozstrzygnięciu. Ich spełnienie może prowadzić do zmniejszenia stopnia represyjności stosowanych wobec sprawcy środków prawnokarnej reakcji na popełniony przez niego czyn przestępny⁴⁴⁷. Ideą jest zatem stworzenie sprawcy popełnionego przestępstwa możliwości korzystniejszego potraktowania w zamian za zmianę jego dotychczasowego postępowania. Pewne postawy sprawcy dają podstawę do twierdzenia, iż w prawie karnym materialnym muszą istnieć szczególnie

⁴⁴⁴ Wyrok SN z dnia 8 maja 1974 r., sygn. akt V KRN 34/74, OSNPG 1974, z. 11, poz. 124.

⁴⁴⁵ L. Gardocki, *Prawo karne*, Warszawa 2011, s. 194.

⁴⁴⁶ K. Wytrykowski, *Błąd co do okoliczności wyłączającej winę* [w:] L. Bogunia, *Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego*, t. XIII, Wrocław 2003, s. 223; E. Smogorzewski, *Korzystanie z fachowej pomocy prawnej jako przyczyna błędu co do prawa*, MoP 2016, Nr 4, s. 206.

⁴⁴⁷ J. Raglewski, *op. cit.*, s. 13.

uzasadnione wypadki, w których wymiar kary w granicach ustawowego zagrożenia może okazać się niewspółmiernie surowy⁴⁴⁸.

Przesłanki ogólne określa przepis art. 60 § 1-4 k.k. Jak wskazuje literatura ustawodawca przewiduje możliwość nadzwyczajnego złagodzenia kary z uwagi na osobę sprawcy, sytuację w jakiej się znalazł czy też przejawianą postawę. Generalnie nadzwyczajne złagodzenie stosuje się:

- wobec młodocianego, gdy przemawiają za tym względy wychowawcze ustalone w art. 54 § 1 k.k.,
- gdy sprawca uczynił starania o zapobiegnięcie, bądź naprawienie szkody, przez co przewidziana w sankcji kara mogłaby być niewspółmiernie surowa,
- gdy doszło między sprawcą o pokrzywdzonym do pojednania, szkoda została ostatecznie naprawiona albo pokrzywdzony i sprawca uzgodnili między sobą sposób naprawienia szkody,
- gdy sprawca przestępstwa nieumyślnego lub jego najbliższy ponieśli poważny uszczerbek w związku z popełnionym przestępstwem, co prowadzi do stwierdzenia, iż nawet najniższa kara byłaby w tej sytuacji zbyt surowa,
- gdy sprawca współdziałający z innymi osobami w popełnieniu przestępstwa ujawnił wobec organu powołanego do ścigania przestępstw informacje dotyczące osób uczestniczących w popełnieniu przestępstwa oraz istotne okoliczności jego popełnienia,
- w sytuacji złożenia wniosku prokuratora wobec sprawcy, który niezależnie od wyjaśnień złożonych w swojej sprawie ujawnił przed organem ścigania istotne okoliczności, nieznanie temu organowi, przy czym ujawnione przestępstwo jest zagrożone karą powyżej 5 lat pozbawienia wolności⁴⁴⁹.

Sposób nadzwyczajnego złagodzenia kary zależy od zagrożenia ustawowego i rodzaju przestępstwa. Nadzwyczajne złagodzenie, bądź też wyłączenie odpowiedzialności karnej w praktyce stosowania organów ścigania stanowi niezwykle dogodny instrument do walki z przestępczością, wykorzystujący różnorodne ludzkie pobudki i motywacje. Do tego katalogu mogą należeć zawiść, pragnienie zemsty, rzeczywiste okazanie skruchy a nawet chęć zmiany sposobu

⁴⁴⁸ K. Daszkiewicz, *Nadzwyczajne złagodzenie kary w polskim prawie karnym*, Warszawa 1976, s. 84.

⁴⁴⁹ A. Marek, J. Lachowski, *Prawo karne. Zarys problematyki*, Warszawa 2011, s. 196.

życia. Niezaprzeczalnie instytucja nadzwyczajnego złagodzenia kary kształtowana jest przez praktykę sądową i jedyna uwaga w tym zakresie to, aby tej instytucji zbytnio nie nadużywać. Zatem jeśli zważyć, że oskarżony przełamując solidarność przestępczą, dokonał opisu popełnionych przez siebie oraz innych wielu przestępstw, co do okoliczności, o których organy ścigania nie miały pełnej wiedzy albo też w ogóle nie miały wiedzy, to uznać trzeba, że taka pozytywnie oceniana postawa świadczy, że nie jest on osobą skrajnie zdemoralizowaną i można oddziaływać na niego resocjalizacyjnie. Warte uwagi jest także to, że nie orzeczenie w takiej sytuacji kary terminowego pozbawienia wolności winno stanowić dla środowiska przestępczego wyraźny sygnał, że podjęcie współpracy w toku toczącego się postępowania karnego, stanowi o możliwości uzyskania bonifikaty, rodzajowej premii w postaci łagodniejszego wymiaru kary. Za złagodzeniem kary przemawia postawa oskarżonego, znacznie ułatwiająca pracę organom ścigania i wymiaru sprawiedliwości, świadcząca niewątpliwie o skrupsie i dystansowaniu się oskarżonego od przestępczej przeszłości⁴⁵⁰. Zdaniem ustawodawcy zasługuje ona na społeczną aprobatę i winna znaleźć wyrażne odzwierciedlenie w wymiarze kary. Przez pryzmat wyroku Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 22 listopada 2001 roku nie wydaje się jednak do końca pewne, aby nadzwyczajne złagodzenie kary mogły uzasadniać wyłącznie okoliczności łagodzące związane z czynem oraz pozytywna ocena właściwości i warunków osobistych sprawcy, jego dotychczasowego życia i zachowania się po popełnieniu przestępstwa⁴⁵¹. Jak wypowiedział się Sąd Najwyższy (Izba Wojskowa) z dnia 29 lipca 2008 roku do zastosowania nadzwyczajnego złagodzenia kary nie wystarcza, że sprawca jest młodociany lub że pokrzywdzony pojednał się ze sprawcą, albo że ten naprawił szkodę wyrządzoną przestępstwem. Może ono bowiem nastąpić dopiero, gdy warunkuje to ocena całokształtu okoliczności przedmiotowo - podmiotowych ustalonych w sprawie, w powiązaniu z pozostałymi okolicznościami wskazanymi w wymienionych przepisach⁴⁵². W procesie orzekania o karze, nadzwyczajne

⁴⁵⁰ Wyrok SN - Izba Karna z dnia 28 marca 2012 r., sygn. akt IV KK 53/12, (niepubl.).

⁴⁵¹ Wyrok SA w Katowicach z dnia 22 listopada 2001 r., sygn. akt II AKa 381/01, Orz. Prok. i Pr. 2001, nr 7–8, poz. 19.

⁴⁵² Wyrok SN - Izba Wojskowa z dnia 29 lipca 2008 r., sygn. akt WA 27/08, OSNKW 2008 nr 11, poz. 93, str. 58.

złagodzenie kary jest niewątpliwie czymś wyjątkowym, a to przesądza, że sprawca musi wykazać się szczególnymi i wyjątkowymi okolicznościami, by mógł z dobrodziejstwa tego skorzystać, zatem muszą to być okoliczności szczególnie korzystne dla oskarżonego⁴⁵³. Pewien rodzaj nagrody procesowej jaką jest łagodniejsza kara jest „zapłatą” za szczerze i prawdziwe przekazanie roli osób współdziałających, które w normalnych warunkach mogłyby pozostać bezkarne⁴⁵⁴. Do nadzwyczajnego złagodzenia kary stosuje się dyrektywy wymiaru kary wskazane w art. 53 k.k. z jednoczesnym uwzględnieniem przesłanek szczególnych wskazanych w poszczególnych paragrafach art. 60 k.k. Należy jednak zauważyć, iż orzekając w przedmiocie nadzwyczajnego złagodzenia kary, winno się pamiętać, iż stanowi ono orzekanie o karze, dlatego też to wszystko, co w ramach art. 53 k.k. decyduje o jej wymiarze, ma także znaczenie w kontekście nadzwyczajnego jej złagodzenia⁴⁵⁵. Instytucja ta ma merytoryczny związek z wyrażoną w art. 3 k.k. zasadą, według której „kary oraz inne środki przewidziane w [...] kodeksie stosuje się z uwzględnieniem zasad humanitaryzmu, w szczególności z poszanowaniem godności człowieka”⁴⁵⁶. Dodatkowo okoliczności wymiaru kary winny być oceniane we wzajemnym powiązaniu, przy zachowaniu należytych proporcji każdej z nich, bo tylko tak orzekana kara może być sprawiedliwa⁴⁵⁷. Stopień społecznej szkodliwości udziału⁴⁵⁸ w strukturach przestępczych o charakterze zorganizowanym wymaga niewątpliwie, aby były to czyny zagrożone pod groźbą kary pozbawienia

⁴⁵³ Wyrok SN - Izba Wojskowa z dnia 26 kwietnia 2006 r., sygn. akt WA 14/06, OSNwSK 2006 nr 1, poz. 909.

⁴⁵⁴ Wyrok SA w Warszawie - II Wydział Karny z dnia 26 września 2012 r., sygn. akt II AKa 247/12, (teza redakcyjna Legalis).

⁴⁵⁵ P. Hofmański, L.K. Paprzycki, *Zasady wymiaru kary i środków karnych* [w:] M. Filar (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2014, s. 275.

⁴⁵⁶ J. Utrat-Milecki, *Kara. Teoria i kultura penalna. Perspektywa integralno-kulturowa*, Warszawa 2010, s. 60-67.

⁴⁵⁷ Wyrok SA w Krakowie z dnia 30 marca 2010 r., sygn. akt II AKa 22/10, Prok. i Pr. 2010 nr 10, poz. 8, str. 6.

⁴⁵⁸ *Branie udziału to świadoma „faktyczna przynależność do takiej grupy lub związku, wyrażająca się w akceptowaniu zasad tam obowiązujących, wykonywanie działań wskazanych przez osoby stojące wyżej w hierarchii grupy”; zakładanie grupy lub związku oznacza inicjatywę oraz podjęcie działań zmierzających do powstania takiej organizacji; kierowanie wyraża się w zdolności do wydawania wiążących poleceń oraz egzekwowania ich wykonywania przez członków*; por. W. Mądrzejowski, op. cit., s. 86 i n.

wolności⁴⁵⁹. Co więcej, przyjmując, iż przestępczość popełniana w konfiguracji wieloosobowej stanowi istotne zagrożenie zarówno dla aparatu państwowego, jak i ogółu społeczeństwa to jej zwalczanie wymaga stosowania zdecydowanie gatunkowo cięższych kar z katalogu zawartego w art. 32 k.k. i są to w ujęciu praktycznym najczęściej kary długoterminowego pozbawienia wolności, niewątpliwie mające funkcję quasi eliminacyjną⁴⁶⁰. W świetle polityki karnej ten rodzaj kar zasadniczo winien być orzekany wobec sprawców przestępstw, co do których trudno przypisywać skuteczne możliwości resocjalizacyjne, a nadto w sytuacji istotnego braku okoliczności łagodzących⁴⁶¹. Kary takie orzeka się wobec oskarżonych, ocenianych wyjątkowo negatywnie na tle sprawców podobnych przestępstw⁴⁶². Warto zauważyć, iż przy rozważaniu zastosowania nadzwyczajnego złagodzenia kary należy wziąć pod uwagę stopień społecznej szkodliwości przypisanego przestępstwa wynikający nie tylko z jego rodzaju, w związku z którym wysokość kary jest determinowana granicami zagrożenia danego typu przestępstwa, ale także - sposób i okoliczności popełnienia przestępstwa przez co w tym przypadku istotne znaczenie mają okoliczności wymieniane jako obciążające⁴⁶³. Skuteczność w zwalczaniu zorganizowanej przestępczości wymaga uczynienia z tego proceduru jak najmniej opłacalnym, przy tym z wysoką pewnością jego skutecznego wykrycia przez organy ścigania⁴⁶⁴. Uzupełnieniem tej polityki w zakresie prawa karnego materialnego są środki karne⁴⁶⁵.

⁴⁵⁹ J. Szumski, *Problem kary dożywotniego pozbawienia wolności*, PiP 1996, Nr 1, s. 8.

⁴⁶⁰ A. Baładynowicz, *System probacji – kary średniej mocy i środki wolności dozorowanej jako propozycja sprawiedliwego karania*, Prok. i Pr. 2005, Nr 12, s. 38 i n.

⁴⁶¹ Wyrok SA w Białymstoku z dnia 28 kwietnia 2017 roku, sygn. akt II AKa 41/17, LEX nr 2307607; wyrok SA w Warszawie z dnia 14 kwietnia 2016 roku, sygn. akt II AKa 194/15, LEX nr 2109260; wyrok SA w Białymstoku z dnia 31 marca 2016 roku, sygn. akt II AKa 23/16, LEX nr 2136972; wyrok SA w Katowicach z dnia 29 czerwca 2012 roku, sygn. akt II AKa 84/12, LEX nr 1220219; wyrok SA w Katowicach z dnia 15 maja 2008 roku, sygn. akt II AKa 13/08, LEX nr 447031.

⁴⁶² Postanowienie SN z dnia 12 grudnia 2007 roku, sygn. akt III KK 245/07, OSNKW 2008, Nr 2, poz. 16.

⁴⁶³ Wyrok SA w Szczecinie - II Wydział Karny z dnia 20 grudnia 2012 r., sygn. akt II AKa 215/12, (teza redakcyjna Legalis).

⁴⁶⁴ J. Symonides, *Świat wobec współczesnych wyzwań i zagrożeń*, Warszawa 2010, s. 520-522.

⁴⁶⁵ J. Skupiński, *O projekcie nowelizacji Kodeksu karnego z dnia 4 kwietnia 2013 r. w zakresie środków penalnych. Kilka refleksji* [w:] W. Górowski, P. Kardas, T. Sroka, W. Wróbel (red.), *Zagadnienia teorii i*

Daleko idącym nadzwyczajnym złagodzeniem kary jest odstąpienie od jej wymierzenia. Nierzadko oceniając postawę sprawcy istnieje potrzeba nie tylko nie karania sprawcy, ale odstąpienia od wymierzenia kary w ogóle. Regulacja ta została zawarta w art. 61 § 1 k.k. Sąd czyni to zwłaszcza, gdy rola sprawcy w popełnieniu przestępstwa była podrzędna, a przekazane informacje przyczyniły się do zapobieżenia popełnieniu innego przestępstwa. Możemy także rozważać sytuację w której odstąpienie od wymierzenia kary następuje skutkiem niewspółmierności kary do popełnionego czynu. Zarzut rażącej niewspółmierności kary, jako zarzut w kategorii ocen, można podnieść także wówczas, gdy wymierzaną karą nie możemy uwzględnić w sposób właściwy zarówno okoliczności popełnienia przestępstwa, jak i osobowości sprawcy, czego skutkiem w społecznym odczuciu jest niesprawiedliwość kary⁴⁶⁶. Nie każda różnica w ocenie wymiaru kary może uzasadniać zarzut rażącej niewspółmierności kary, ale tylko taka, która jest natury zasadniczej, to znaczy jest niewspółmierna w stopniu nie dającym się zaakceptować⁴⁶⁷. Tutaj zasadnym staje się odstąpienie sądu orzekającego w sprawie od wymierzenia kary⁴⁶⁸. Spełnia to cele prewencyjne kary zatem stanowi to proporcjonalnie lepsze traktowanie takiego rodzaju sprawców niż tylko przez wymierzenie kary łagodniejszego rodzaju normatywnie kształtowaną w art. 60 k.k. Odstąpienie od wymierzenia kary kryje w sobie pewną sprzeczność, uznając sprawcę za winnego zarzucanego mu czynu wyczerpującego znamiona czynu zabronionego, czynu bezprawnego, społecznie szkodliwego w stopniu większym niż

nauczania prawa karnego. Kara łączna. Księga jubileuszowa Profesor Marii Szewczyk, Warszawa 2013, s. 304-317; A. Zoll, *Nowelizacja Kodeksu karnego z 1997 r.*, Kwartalnik Krajowej Szkoły Sądownictwa i Prokuratury 2014, z. 13, s. 5-16; W. Wróbel, *Uwagi wstępne* [w:] W. Wróbel (red.), *Nowelizacja prawa karnego 2015. Komentarz*, Kraków 2015, s. 27-29; P. Kardas, J. Giezek, *Nowa filozofia karania, czyli o założeniach i zasadniczych elementach nowelizacji Kodeksu karnego*, Pał. 2015, Nr 7-8, s. 10-24.

⁴⁶⁶ Wyrok SA w Poznaniu - II Wydział Karny z dnia 7 października 2014 r., sygn. akt II AKa 102/14, (teza redakcyjna Legalis).

⁴⁶⁷ S. Wojtczak, *O niewspółmierności wartości i jej konsekwencjach dla stosowania prawa*, Łódź 2010, s. 44 i n.

⁴⁶⁸ M. Surkont, *Szczególne podstawy i sposób łagodzenia kary z art. 60 § 3-5 i art. 61 k.k.*, PS 1999, Nr 11-12, s. 48.

znikomy jednocześnie rezygnujemy z wymierzenia sankcji karnej⁴⁶⁹. Zdaniem W. Makowskiego doświadczenie polityki kryminalnej doprowadziło do ugruntowanego wniosku, że z punktu widzenia poprawy przestępcy wykonanie kary może nie osiągać celu, przeciwnie zaś skutecznym środkiem mogłoby być zawieszenie jej wykonania⁴⁷⁰. Co do zasady odstępnie występuje obok nadzwyczajnego złagodzenia kary i podobnie zresztą stanowi niezaprzeczalnie skazanie⁴⁷¹. Argumentację taką potwierdził również Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 26 kwietnia 2005 roku, w jego ocenie odstępnie od wymierzenia kary nie oznacza wcale braku winy i chociaż nie wiąże się bezpośrednio z ukaraniem, to jednak jest reakcją na popełnione przewinienie i może spełnić rolę podobną do kary⁴⁷². Sąd w wyroku stwierdza winę oskarżonego, a jedynie nie wymierza kary co ma ostatecznie doniosłe skutki w zakresie skutków prawnych skazania, gdyż jest rejestrowane⁴⁷³. W orzecznictwie przejawia się pogląd, iż ujawnienie istotnych okoliczności dotyczących tego przestępstwa nie znanych organowi ścigania przed wszczęciem postępowania karnego, to istotne powody uzasadniające odstępnie od wymierzenia kary i w przypadku ich ustalenia, sąd zobowiązany jest do zastosowania tej instytucji pomimo, że ma ona charakter fakultatywny⁴⁷⁴. Nie jest to jednak całkowicie zasadne i raczej argumentuje się, iż możliwość odstępnie od kary jako gratyfikacja dla „pomocnego donosiciela”, o którym mowa w art. 60 § 3 k.k., zależy od swobodnego uznania sądu opartego na całokształcie okoliczności sprawy⁴⁷⁵. Podobnie zresztą zgodnie z § 2 art. 61 k.k. dotyczy to również odstępnie od wymierzenia środka karnego, chociażby jego orzeczenie było obowiązkowe. W

⁴⁶⁹ Z. Cwiakalski, *Wybrane problemy wymiaru kary za przestępczość zorganizowaną*, Prok. i Pr. 2001, Nr 12, s. 20.

⁴⁷⁰ W. Makowski, *Prawo karne. Część ogólna. Wykład porównawczy prawa karnego austriackiego, niemieckiego i rosyjskiego obowiązującego w Polsce*, Warszawa-Lublin-Łódź-Poznań-Kraków 1920, s. 409.

⁴⁷¹ Wyrok SN z dnia 10 czerwca 1981 roku, sygn. akt V KRN 72/81, OSNPG 12/1981, poz. 131.

⁴⁷² Wyrok SN - Sądu Dyscyplinarnego z dnia 26 kwietnia 2005 roku, sygn. akt SNO 17/05, OSNSD 2005 nr 1, poz. 41.

⁴⁷³ Ustawa z dnia 24 maja 2000 roku o Krajowym Rejestrze Karnym (t.j. Dz.U. z 2008 r. Nr 50, poz. 292 ze zm.).

⁴⁷⁴ Wyrok SN z dnia 12 grudnia 2003 r., sygn. akt WA 58/03, OSNwSK 2003, Nr 1, poz. 2703.

⁴⁷⁵ Wyrok SA w Poznaniu z dnia 28 listopada 1996 roku, sygn. akt II Aka 398/96, OSA 6/1997, poz. 22.

praktyce mogą wystąpić sytuacje, w których wymiar dodatkowych następstw prawno-karnych (środka karnego) będzie dla sprawcy bardziej dolegliwy od samej kary zatem sądy powinny dysponować możliwością odstępowania w szczególnych przypadkach od ich orzekania⁴⁷⁶.

§ 2. Uzasadnienie wymiaru nadzwyczajnego złagodzenia kary

Jak wskazuje W. Zalewski aktualnie obowiązujący k.k. kontynuuje linię liberalizującą orzekanie o nadzwyczajnym złagodzeniu zapoczątkowanym przez poprzednika, tj. k.k. z 1969 r.⁴⁷⁷ Podkreślono to w motywach projektu ustawy, wskazując, iż: „zakres stosowania nadzwyczajnego złagodzenia kary został w stosunku do k.k. z 1969 r. poszerzony, gdyż zrezygnowano co do młodocianego z warunku szczególnie uzasadnionego wypadku, odwołując się konsekwentnie do celu wychowawczego wobec tego sprawcy (art. 54 k.k.) oraz wprowadzono nie znaną temu kodeksowi przesłankę nadzwyczajnego złagodzenia w postaci poważnego uszczerbku odniesionego przez sprawcę przestępstwa nieumyślnego lub jego najbliższych w związku z popełnionym przestępstwem. Przewidziano też korzystniejszy dla skazanych sposób łagodzenia oraz łagodzenie w odniesieniu do sankcji określonych alternatywnie”⁴⁷⁸.

Istnieje wiele przepisów k.p.k. a także k.k. mających na celu stworzenie optymalnych warunków dla odtworzenia rzeczywistego przebiegu zdarzenia rozpatrywanego w konkretnej sprawie oraz ustalenia okoliczności dotyczących motywów działania oskarżonego i okoliczności istotnych dla wymiaru kary⁴⁷⁹. Analiza regulacji opartych o to stwierdzenie, potwierdza, iż sąd w odniesieniu do art. 50 § 1 k.k. wymierza karę według swego uznania, w granicach przewidzianych w ustawie, oceniając stopień społecznego niebezpieczeństwa czynu i mając na względzie cel kary w zakresie społecznego oddziaływania oraz cele zapobiegawcze i

⁴⁷⁶ K. Szmidt, *Odpowiedzialność karna za przestępne współdziałanie na tle kodeksu karnego z 1997 r.*, CzPKiNP 1999, nr 2, s. 117.

⁴⁷⁷ W. Zalewski [w:] M. Królikowski, R. Zawłocki (red.), *Kodeks karny. Część ogólna. Tom II. Komentarz. Art. 32-116*, Warszawa 2015, s. 247-248.

⁴⁷⁸ *Nowe kodeksy karne z uzasadnieniami*, Warszawa 1997, s. 154-155.

⁴⁷⁹ Uchwała SN (7) z dnia 21 marca 1975 r., sygn. akt VI KZP 39/74, Legalis.

wychowawcze, które ma ona osiągnąć w stosunku do oskarżonego⁴⁸⁰. Ma to swoje odniesienie do uzasadnienia wyroku w części omawiającej wymiar kary, gdzie powinno się wykazać realizację wskazanych celów przez rozważenie przez sąd wszystkich okoliczności, o których mowa w rozdziale VII i VIII k.k., jeżeli okoliczności te zachodziły w konkretnej sprawie i zaważyły, jako istotne, na wymiarze kary w tym w szczególności miały wpływ na zastosowanie nadzwyczajnego złagodzenia kary. Sąd pierwszej instancji, wymierzając oskarżonemu karę w granicach wyższych od najniższego przewidzianego w ustawie zagrożenia za dane przestępstwo, daje tym samym wyraz, iż nie znalazł podstaw do zastosowania nadzwyczajnego złagodzenia kary⁴⁸¹. Zdecydowanie odmiennie przedstawia się sprawa, gdy w trakcie narady nad wyrokiem była rozważana kwestia zastosowania nadzwyczajnego złagodzenia kary a sąd skutkiem takiej narady doszedł do wniosku, że dobrodziejstwa tego w stosunku do oskarżonego stosować nie należy. W takim wypadku obowiązkiem sądu jest przedstawienie argumentów, które ostatecznie doprowadziły do tej decyzji.

Wobec tego zasadnym staje się fakt rozważenia w jakich wypadkach sąd pierwszej instancji ma obowiązek rozważenia podczas narady nad wyrokiem kwestii zastosowania, bądź nie zastosowania nadzwyczajnego złagodzenia kary. Niewątpliwie obowiązek ten powstaje o ile zostaną spełnione przesłanki przewidziane w k.k. dające możliwość zastosowania tego dobrodziejstwa i jeżeli ze względu na stopień społecznego niebezpieczeństwa czynu, cele kary i inne okoliczności, które należy uwzględnić wymierzając karę, zarysowuje się, że nawet najniższa kara przewidziana za popełnione przez oskarżonego przestępstwo byłaby niewspółmiernie surowa⁴⁸².

⁴⁸⁰ Wyrok SN z dnia 10 czerwca 1981 r., sygn. akt V KRN 72/81, OSNPG 1981., Nr 12, poz. 131.

⁴⁸¹ *W takim wypadku odmowa zastosowania dobrodziejstwa nadzwyczajnego złagodzenia kary nie wymaga uzasadnienia.*

⁴⁸² *Odmienne przedstawia się sprawa w stosunku do nieletnich, którzy ukończyli 16 lat i odpowiadają z zastosowaniem art. 9 § 2 k.k. za przestępstwo określone w art. 168 § 2 k.k., gdyż w wytycznych wymiaru sprawiedliwości i praktyki sądowej w sprawach o przestępstwa zgwałcenia (OSNKW 1973, z. 2–3, poz. 18) Sąd Najwyższy wskazał, że zarówno zastosowanie, jak i niezastosowanie art. 57 k.k. w odniesieniu do takich sprawców tego przestępstwa musi znaleźć wyraz w uzasadnieniu wyroku.*

Na podkreślenie zasługuje w tym momencie także stanowisko SN, które wskazuje, iż „nadzwyczajne złagodzenie kary jest w procesie orzekania kary – jak sama nazwa wskazuje – czymś wyjątkowym”⁴⁸³. Zasadne jest zatem stwierdzenie, iż sprawca zmuszony jest wykazać się wyjątkowymi okolicznościami, aby mógł skorzystać z takiego złagodzenia⁴⁸⁴. Za wyjątkowe, szczególnie uzasadnione uznać należy także wypadki nagromadzenia się okoliczności przemawiających na korzyść oskarżonego (przy równoczesnym braku okoliczności obciążających), że przy należyтым ich uwzględnieniu orzeczenie kary sprawiedliwej w granicach ustawowego zagrożenia jest niemożliwe⁴⁸⁵. Ogólną podstawę stosowania nadzwyczajnego złagodzenia kary stanowią szczególnie uzasadnione wypadki, kiedy nawet najniższa kara przewidziana za przestępstwo byłaby niewspółmiernie surowa⁴⁸⁶. Wynika stąd, iż nie mogą to być zwyczajne uzasadnione przypadki a co do zasady ustawa wymaga wyjątkowości, nieprzeciętności i nadzwyczajności wypadków⁴⁸⁷.

§ 3. Instytucja tzw. małego świadka koronnego jako szczególna podstawa nadzwyczajnego złagodzenia

Po roku 1989 organy ścigania w związku z napotykanymi trudnościami zasadnie postulowały o kolejne instrumenty mające ułatwić i uczynić bardziej skutecznym ściganie karne⁴⁸⁸. To był czas, gdy w polskich strukturach państwowych zauważyć można było kształtowanie się atmosfery bezsilności i chaosu⁴⁸⁹. Na tę sytuację wpłynęły nie tylko braki organizacyjne w służbach mundurowych, ale również ogólna nieudolność aparatu państwowego wobec ujawnienia nowych zjawisk

⁴⁸³ Postanowienie SN z dnia 24 listopada 2005 r. sygn. akt III KO 52/04, OSNwSK 2005, Nr 1, poz. 2192.

⁴⁸⁴ W. Zalewski, *Sprawiedliwość naprawcza. Początek ewolucji polskiego prawa karnego ?*, Gdańsk 2006, s. 10-16.

⁴⁸⁵ Wyrok SN z dnia 19 marca 2004 r., sygn. akt WA 68/03, OSNwSK 2004, Nr 1, poz. 622.

⁴⁸⁶ Wyrok SA w Krakowie z dnia 21 listopada 1991 r., sygn. akt II Ar 148/91. KZS 1991, Nr 12, poz. 13.

⁴⁸⁷ Wyrok SN z dnia 13 lipca 1971 r., sygn. akt RNw 36/71, OSNPG 1971, Nr 11, poz. 200.

⁴⁸⁸ T. Grzegorzczak, J. Tylman, *Polskie postępowanie karne*, Warszawa 2009, s. 599.

⁴⁸⁹ Z. Rau, *Przestępczość zorganizowana w Polsce i jej zwalczanie*, Kraków 2002, s. 53.

przestępczych. Choć zjawisko przestępczości zorganizowanej towarzyszy ludzkości dawna, to głównie ze względu na wyjątkową zmienność w czasie, konieczność stałego dostosowywania do zmieniających się warunków otoczenia oraz skomplikowaną strukturę niewątpliwie wymyka się definicjom⁴⁹⁰. Brak pełnej znajomości problematyki tego zjawiska spowodował, iż wskaźnik przestępczości zorganizowanej w Polsce w pierwszych latach transformacji ustrojowej wzrósł o ponad 60%. Wpłynęło to nie tylko na bezpieczeństwo, ale i samopoczucie obywateli⁴⁹¹. Wobec rozwoju grup przestępczych powstała konieczność podjęcia wzmoczonych wysiłków przez systemy wewnątrz krajowe, jak również na szerszą, międzynarodową skalę⁴⁹². Pojawiły się pytania jak daleko należy sięgać oraz gdzie znajdują się granice w zwalczaniu zorganizowanych przejawów przestępczości, które z nowych metod są moralnie uzasadnione a które będą wywoływać zasadny sprzeciw społeczeństwa⁴⁹³. Dodatkowo w kontekście zapłaty za wiedzę niezbędną w postępowaniu dowodowym rozważano wartość i zasadność „immunitetu łagodzenia sankcji karnej”. W tamtym czasie zwyciężał jednak pogląd, że instytucja pokroju „amerykańskiego świadka koronnego”, czyli jeden bezkarny przestępca stanowi mniejsze zło w porównaniu z liczbą przestępców, którzy na podstawie jego zeznań zostaną skazani. Niemoc dowodowa organów ścigania i nieefektywność dotychczas stosowanych metod zdobywania dowodów winy sprawców najgroźniejszych czynów ostatecznie zmusiła te organy do sięgnięcia po rozwiązania stosowane z dobrym skutkiem przez służby dochodzeniowo-śledcze państw Europy Zachodniej i Stanów Zjednoczonych⁴⁹⁴. W kolejnych latach obok znanych już uprawnień, pojawiły się nowe, do których możemy także zaliczyć, początkowo bardzo kontrowersyjną, instytucję tzw. „małego świadka koronnego”⁴⁹⁵. U podstaw tej

⁴⁹⁰ *Problemy definicyjne* [w:] E.W. Pływaczewski (red.), *Przestępczość zorganizowana*, Warszawa 2011, s. 23.

⁴⁹¹ J. Szymańczak, *Przestępczość w Polsce w latach dziewięćdziesiątych*, Warszawa 1998, s. 4.

⁴⁹² J. Telak, K. Gad, *Międzynarodowa przestępczość zorganizowana – wybrane aspekty*, Zeszyty Naukowe SGSP 2018, t. II, Nr 66, s. 156 i n.

⁴⁹³ Z. Galicki, *Międzynarodowa przestępczość zorganizowana – prawno-międzynarodowe instrumenty zwalczania i zapobiegania*, Przegląd Bezpieczeństwa Wewnętrznego 2015, Nr 12, s. 115-137.

⁴⁹⁴ B. Kurzępa, *Świadek koronny. Geneza instytucji. Komentarz do ustawy*, Toruń 2005, s. 51.

⁴⁹⁵ K. Daszkiewicz, *Kodeks karny z 1997 roku. Uwagi krytyczne*, Gdańsk 2001, s. 193 i n.

regulacji leżało przeświadczenie, iż każde demokratyczne państwo ma prawo wszelkimi środkami bronić się przed groźbą zachwiania poczucia bezpieczeństwa swoich obywateli i porządku instytucjonalnego, nawet za cenę wprowadzenia do ustawodawstwa wyjątków od zasady legalizmu⁴⁹⁶. Omawiana instytucja stanowi przecież kompromis między naruszeniem podstawowych zasad polityki karnej a koniecznością zwalczania najniebezpieczniejszych form przestępczości. Naruszenie wspomnianych zasad jest usprawiedliwione koniecznością przeciwstawieniu się wciąż wzrastającej i coraz bardziej niebezpiecznej fali przestępstw popełnianych w zorganizowanych formach⁴⁹⁷. Wydaje się rozsądnym wyborem ustawodawcy poprzez umieszczenie unormowania prawnego tzw. „małego świadka koronnego” w zakresie instytucji nadzwyczajnego złagodzenia kary zawartej w art. 60 k.k., gdyż zarówno organy ścigania jak i wymiaru sprawiedliwości zmuszone są do zapłaty za wiedzę jakiej nie posiadają, bądź jaka jest dla nich istotna w kontekście prawidłowego prowadzenia postępowania przygotowawczego a następnie procesu karnego. Bezsprzecznie dla sprawcy czynów przestępnych popełnianych w ramach struktur zorganizowanych rozwiązania oparte o wynagrodzenie finansowe (środki pieniężne) za uzyskanie od niego istotnej wiedzy z góry są bezcelowe i skazane są na niepowodzenie. Środki te w obliczu szeroko rozumianej odpowiedzialności za działalność przestępczą nie znajdują się w kręgu jego zainteresowania, gdyż zagrożone są realnym przypadkiem. Trudno także doszukiwać się możliwości znalezienia osób (późniejszych tzw. małych świadków koronnych), które nie zyskały jeszcze statusu osoby podejrzanej a które to działając z różnych pobudek same zgłosiły się do organów ścigania, zawiadamiając o popełnieniu wspólnie z innymi osobami w ramach zorganizowanej grupy przestępczej przestępstw, wyrażając jednocześnie zainteresowanie pozostania świadkiem koronnym czy też tzw. „małym świadkiem koronnym”. Sytuacje takie praktycznie się nie zdarzają i zdecydowanie nie mogą służyć jako pewne, efektywne czy skuteczne narzędzie zwalczania przestępczości zorganizowanej.

⁴⁹⁶ B. Nita, *Ustawa o świadku koronnym w świetle postanowień konstytucyjnych*, Pał. 2002, Nr 3-4, s. 17.

⁴⁹⁷ W. Kurowski, *Globalizacja a działalność organizacji przestępczych*, *Ekonomika i Organizacja Przedsiębiorstwa* 2004, Nr 9, s. 92-99.

Z pewnością najlepszym sprawdzianem skuteczności wprowadzanych instrumentów umożliwiających pociąganie do odpowiedzialności sprawców przestępstw stanowi praktyka organów ścigania i wymiaru sprawiedliwości w tym przede wszystkim prokuratur i sądów⁴⁹⁸. Wówczas to dopiero możemy przyjąć, iż został spełniony cel dla jakiego wprowadzono do porządku prawnego dane instytucje przeciwdziałaniu przestępczości. Dotychczasowa praktyka policyjna, prokuratorska i sądowa dowiodły o szczególnej przydatności instytucji tzw. „małego świadka koronnego” w likwidacji najgroźniejszych form przestępczości o charakterze zorganizowanym. Wprowadziła w środowisku przestępczym element nieufności, również przed popełnieniem przestępstw i skłoniła do wyjawienia prawdy o nich, zanim dokona tego wspólnik przestępczego procederu⁴⁹⁹. Przyczyniła się do tego niezwykle częsta współpraca niekiedy zawsze „skruszonych” przestępców z organami ścigania i wymiaru sprawiedliwości. Słuszne jest wykorzystanie środka dowodowego w postaci zeznań tzw. „małego świadka koronnego” do zwalczania tego niebezpiecznego zjawiska. Zeznania świadków należą w każdym niemal procesie do najważniejszych środków dowodowych. Zasadne jest przyjęcie, iż po dokonaniu różnego rodzaju czynności w sprawie, następuje merytoryczne rozstrzygnięcie kwestii odpowiedzialności oskarżonego, szczególnie zaś może dojść do jego skazania, ale dopiero na rozprawie i wyłącznie w oparciu o dowody odpowiadające obowiązującemu prawu dowodowemu⁵⁰⁰. Dowód w postępowaniu karnym stanowi każdy dopuszczalny przez prawo karne procesowe środek służący dokonaniu takich ustaleń, czyli służący ustaleniu okoliczności mających znaczenie dla rozstrzygnięcia. Zeznania świadków należą w każdym niemal procesie do najważniejszych środków dowodowych. Zespół przepisów regulujących zbieranie, gromadzenie, utrwalanie i wykorzystanie dowodów określa się definicją prawa dowodowego. Dokumentacja wyników czynności operacyjno-rozpoznawczych, nie zawsze gwarantuje spełnienie

⁴⁹⁸ P. Zakrzewski, *Z problematyki grupy przestępczej i przestępstwa grupowego*, Nowe Prawo 2000, Nr 3, s. 34.

⁴⁹⁹ C. Kamiński, *Mały świadek koronny (art. 60 § 1 k.k.)* [w:] E.W. Pływaczewski (red.), *Przestępczość zorganizowana*, Warszawa 2011, s. 326.

⁵⁰⁰ R. Kmiecik, *Dowód ścisły w procesie karnym*, Lublin 1982, s. 46.

fundamentalnych reguł prawa dowodowego⁵⁰¹. Zbieranie dowodów i ich ocena przez organy procesowe stanowi niezwykle istotny element procesu karnego. Organy zajmujące się zbieraniem dowodów muszą pamiętać o wielości źródeł dowodowych, rodzajach dowodów oraz o istniejących zakazach dowodowych⁵⁰². Wobec tego, możemy zauważyć, regulacja tzw. „małego świadka koronnego” może sprawdzić się tam, gdzie inne czynności dowodowe zwyczajnie zawiodły. Idealizując instytucja ta spełni swój cel, jeżeli liczba przestępstw, mimo, że jest wysoka spadnie a skazania będą zdarzały się bardzo często, ale oscylując w granicach liczby przestępstw ujawnionych. Na uwagę zasługuje fakt, iż uzyskanie statusu tzw. „małego świadka koronnego” jest proste, gdyż nie wymaga żadnej specjalnej procedury prowadzącej do uzyskania takiego statusu. Zeznania takiego świadka nie muszą być aż tak szczegółowe (brak obowiązku wyjawienia majątku) a profity jakie osiąga, otrzymując ten status, są zdecydowanie mniejsze.

W literaturze przestępczość określana jest jako zbiór zdarzeń w świetle obowiązującego prawa uznawanych przez ustawodawcę za przestępstwa. Na potrzeby statystyk kryminologicznych poddawanych analizie naukowej przestępczość dzielimy na rzeczywistą, ujawnioną i nieujawnioną. Przestępczość rzeczywista stanowi zbiór wszystkich przestępstw występujących w danym okresie czasu i na danym terenie lub w określonej zbiorowości⁵⁰³. Ujawniona natomiast jest zbiorem zdarzeń – w tym ujęciu przestępstw, o których informacje dotarły do organów ścigania i które organy te uznały za przestępstwa i jako przestępstwa zarejestrowały. Tzw. „mały świadek koronny” w swoich zeznaniach winien przedstawić w miarę pełny obraz przestępczej działalności członków grupy lub związku, a jego relacja musi dotyczyć znanych mu przestępstw popełnionych w danej strukturze przestępczej. Zatem omawiana instytucja wymaga, aby przekazane przez niego informacje zawierały treści, które mogą się przyczynić do:

- ujawnienia okoliczności przestępstwa, o które już zostało wszczęte postępowanie przygotowawcze,

⁵⁰¹ B. Hołyst, *Psychologia kryminalistyczna*, Warszawa 2009, s. 1194.

⁵⁰² S. Waltoś, *Proces karny. Zarys systemu*, Warszawa 2009, s. 348.

⁵⁰³ K. Bułat, P. Czarniak, A. Gorzelak, K. Grabowski, M. Iwański, P. Jakubek, J. Jodłowski, M. Małek, S. Młodawska-Mąsior, A. Papierz, M. Stożek, *Kryminologia*, Warszawa 2007, s. 68.

- wykrycie pozostałych sprawców tego przestępstwa,
- ujawnienie dalszych przestępstw,
- zapobieżenie dalszym przestępstwom⁵⁰⁴.

Ocena przydatności ujawnianych informacji należy wyłącznie do organu procesowego⁵⁰⁵. Warto zauważyć, że o przestępczości ujawnionej w oparciu o statystyki kryminalne posiadamy w miarę dokładne informacje. Obok przestępczości ujawnionej w kryminologii występuje pojęcie przestępczości nieujawnionej, która obejmuje przestępstwa nieujawnione tj. takie o popełnieniu których nie dotarły do policji informacje, czy też nie zostały przez nią zarejestrowane. Na rozmiary przestępczości nieujawnionej istotny wpływ mają postawy obywateli wobec zjawiska przestępczości oraz ich gotowość do zawiadomienia policji o popełnieniu przestępstwa. Natomiast takich statystyk nie ma o przestępczości nieujawnionej. Wobec tego dla potrzeb kryminologicznej analizy przestępczości wykorzystywane jest też pojęcie tzw. ciemnej liczby przestępstw. Jest to inaczej mówiąc rozmiar przestępczości nieujawnionej, o której informacje nie dotarły do organów ścigania i nie zostały przez nie zarejestrowane. Dla obliczenia wartości ciemnej liczby dla całej przestępczości, czy też dla konkretnego przestępstwa potrzebne są dwie wielkości tj. liczba przestępstw ujawnionych i liczba przestępstw rzeczywiście popełnionych⁵⁰⁶. Źródła pierwszych informacji o przestępstwie to źródła własne organów ścigania skutkiem dokonania czynności:

- operacyjno-rozpoznawczych⁵⁰⁷,
- administracyjno-służbowych,

⁵⁰⁴ T. Stępień, *Rola świadka w prawie karnym*, Toruń 2012, s. 35 i n.

⁵⁰⁵ S. Pikulski, *Pewność środków dowodowych i ustaleń faktycznych w procesie karnym*, NP. 1989, Nr 5-6, s. 116.

⁵⁰⁶ M. Bryła, *Porozumienie, zorganizowana grupa, związek przestępczy jako formy organizacyjne przestępczości zorganizowanej*, Prok. i Pr. 2000, Nr 3, s. 34 i n.

⁵⁰⁷ *Analiza problematyki daje podstawę do twierdzenia, iż przepisy nie tylko nie definiują pojęcia czynności operacyjno-rozpoznawczych pomimo tego, że się nim posługują, ale także nie przedstawiają katalogu tychże czynności. Wiedza jaką posiadamy obecnie na ten temat pochodzi z wypracowanej praktyki organów ścigania, które działają często na podstawie obowiązujących je tajnych czy poufnych instrukcji, a także w pewnym zakresie z ustaw normujących funkcjonowanie danej służby.*

- dochodzeniowo-śledczych

oraz źródła zewnętrzne:

- osoby pokrzywdzone,
- zgłoszenia,
- osoby niepokrzywdzone.

Liczba przestępstw pozostających poza możliwościami wykrycia czy też prowadzenia przygotowawczego postępowania karnego w tym zakresie uzasadnia wprowadzenie instytucji tzw. „małego świadka koronnego” do aktualnie obowiązującego kodeksu karnego. Jest nią właśnie tzw. ciemna liczba przestępstw i jeżeli aktualnie prowadzone badania sugerują jej nieuzasadniony znaczny wzrost to burzy to zaufanie obywateli do aparatu państwowego, jednocześnie uniemożliwiając utrzymanie stabilności polityki państwowej w każdym niemal zakresie. Szczególnie ryzykowne jest to w kontekście stabilności systemu gospodarczego w państwie, przekreśla możliwości rozwoju i nie sprzyja bezpieczeństwu obywateli i cudzoziemców pozostających w z góry określonym celu na terenie danego kraju. W świetle instytucji tzw. „małego świadka koronnego” istotna jest przestępczość nieujawniona tworząca zbiór zdarzeń określonych jako przestępstwa o których informacje nie dotarły do organów ścigania, bądź też dotarły, ale w żadnym zakresie nie mogły zostać przez nie zarejestrowane⁵⁰⁸. Nieujawnianie przestępstw wzmaga fałę przestępczości i zdecydowanie przejawia zwiększanie tego zjawiska w środowisku⁵⁰⁹. „Mały świadek koronny” nie tylko ujawnia informacje pozwalające poznać okoliczności przestępstwa i ustalić pozostałych sprawców, czego wyrazem jest postawienie im konkretnych zarzutów, ale także zmuszony jest ujawnić dalsze przestępstwa grupy lub związku którego był uczestnikiem, co może zapobiec popełnieniu dalszych przestępstw⁵¹⁰. Aby dana osoba mogła stać się docelowo tzw. małym świadkiem koronnym, najpierw winna być podejrzanym. Zgodnie z art. 71 § 1 k.p.k., za podejrzanego uważa się osobę, co do której wydano postanowienie o przedstawieniu zarzutów, albo której bez wydania takiego postanowienia

⁵⁰⁸ T. Hanusek, *Kryminalistyka. Poradnik detektywa*, Katowice 1993, s. 51.

⁵⁰⁹ M. Klepner, *Pojęcie „zorganizowanej grupy” i „związku przestępczego” w świetle prawa i orzecznictwa*, CPKiNP 2000, Nr 2, s. 48 i n.

⁵¹⁰ A. Gaberle, *Dowody w sądowym procesie karnym. Teoria i praktyka*, Warszawa 2010, s. 19 i n.

postawiono zarzut w związku z przystąpieniem do przesłuchania w charakterze podejrzanego. W obu sytuacjach nie jest istotne, czego dotyczy zarzut, warunkiem koniecznym jest jednak, współuczestniczenie w przestępstwie, co do którego istnieje możliwość zastosowania omawianej instytucji, tzw. bezsprzeczny charakter członka zorganizowanej grupy lub związku mającego na celu popełnianie przestępstw. Zastosowanie nadzwyczajnego złagodzenia kary w postaci tzw. „małego świadka koronnego” możliwe jest w stosunku do sprawcy, którego współdziałanie z innymi osobami w popełnieniu przestępstwa jest faktem przez sąd stwierdzonym, a nie objętym jedynie domniemaniem, jednak nie można przyjąć, że ten warunek nie jest spełniony, gdy jednoznaczne ustalenia w tym przedmiocie zostały przez Sąd poczynione, ale wynikający z nich wniosek nie znalazł wyrazu w opisie czynu przypisanego oskarżonemu⁵¹¹. Zastosowanie instytucji warunkowane jest także koniecznością wyjawienia znanych mu okoliczności popełnienia zarzucanego mu przestępstwa, ujawnienia pozostałych sprawców oraz ich udziału w czynie przestępczym. Owo „ujawnienie” winno łączyć się z wszechstronnym wyjaśnieniem okoliczności przestępstwa, roli poszczególnych współdziałających osób, a w tym także i roli ujawniającego, nadto winno też zawierać informacje o wyrządzonej szkodzie i podziale zysków⁵¹². Problematyka została dostrzeżona i to właśnie skuteczniejsze ujawnianie z uwzględnieniem zwalczania szczególnego rodzaju przestępczości określanej mianem zorganizowanej stało się *ratio legis* wprowadzenia do Kodeksu karnego z 6 czerwca 1997 roku powoływanej instytucji. W ocenie A. Michalskiej-Warias przestępczość zorganizowana na początku XX wieku kreowana jest jako jedno z największych wyzwań, przed którymi stają organy ścigania praktycznie na całym świecie⁵¹³. Szczególnie ostatnie stulecie przyniosło rozwój różnych form tego typu przestępczości na niewyobrażalną jak dotąd skalę⁵¹⁴.

⁵¹¹ Wyrok SN - Izba Karna z dnia 17 listopada 2011 r., sygn. akt II KK 129/09, OSNwSK 2009 nr 1, poz. 2267.

⁵¹² Wyrok SA w Katowicach - II Wydział Karny z dnia 9 czerwca 2011 r., sygn. akt II AKa 178/10, Prok. i Pr. 2011 nr 12, poz. 17.

⁵¹³ A. Michalska-Warias, *Zwalczanie zorganizowanych form przestępczości w prawie karnym obowiązującym na ziemiach polskich w XIX i XX wieku*, Lublin 2008, s. 9.

⁵¹⁴ W. Jasiński, D. Potakowski, *Świadek koronny – nowy instrument w walce z przestępczością zorganizowaną*, Monitor Prawniczy 1998, Nr 7, s. 255.

Jak wskazuje literatura już w osiemnastowiecznej Anglii występujący w procesie sprawca (approver), był gotowy przyznać się do zarzucanych mu czynów i wydać pozostałych współsprawców w zamian za ułaskawienie⁵¹⁵. Zdaniem S. Waltośa pierwsze wzmianki o konieczności uregulowania kwestii związanych ze świadkiem koronnym powstały w latach trzydziestych XX wieku na Wyspach Brytyjskich⁵¹⁶. Dostrzeżono tam konieczność nagradzania przestępców, którzy wydawali innych a organy państwowe zmuszone były to wspomagać w odpowiedzi na stale wzrastający poziom przestępczości i bezsilność organów ścigania. Analiza literatury wskazuje, iż na arenie międzynarodowej nie istnieje jeden najskuteczniejszy i najlepszy wzorzec „świadka koronnego”, wiele jego odmian modelowanych jest zarówno przez ustawy jak i precedensy. Współcześnie ta instytucja znana jako „świadek koronny” ma największe znaczenie w Stanach Zjednoczonych i przyjmuje się, iż na bazie tego modelu stworzono ustawę o świadku koronnym w Polsce. Przestępczość dziś nie zatrzymała się w miejscu, stale ulega przeobrażeniom, realne zagrożenie jeżeli nie rośnie to utrzymuje się na wysokim poziomie. W tej sytuacji warte podkreślenia jest również to, że współcześnie zorganizowane kręgi przestępcze wspierane są dodatkowo działalnością terrorystyczną posiadającą nie tylko bazę techniczną, ale i środki finansowe na rozwój i ukrywanie tego rodzaju działalności. Problematyka ta jest na tyle istotna, iż ustawodawca uznał już samo istnienie zorganizowanych grup lub związków o charakterze przestępczym za istotne zagrożenie dla porządku publicznego czy też nawet bezpieczeństwa wewnętrznego państwa⁵¹⁷. Współczesne systemy państwowe znajdują się w sytuacji pewnego rodzaju stanu wyższej konieczności, ponieważ zmuszone są ograniczać podstawowe zasady na których opiera się państwo prawa na rzecz zwalczania przestępczości zorganizowanej z którą nie radzą sobie metodami konwencjonalnymi.

Wprowadzenie instytucji tzw. „małego świadka koronnego” do porządku prawnego Rzeczypospolitej Polskiej było poprzedzone dyskusją między innymi przedstawicieli organów ścigania, wymiaru sprawiedliwości i strony społecznej w

⁵¹⁵ A. Lach, *Kształtowanie się instytucji świadka koronnego w prawie angielskim*, CzPH 2001, Nr 2, s. 173.

⁵¹⁶ S. Waltoś, *Świadek koronny – obrzeża odpowiedzialności karnej*, PiP 1993, Nr 2, s. 13.

⁵¹⁷ W. Filipkowski, *Aspekty kryminologiczne*, [w:] E.W. Pływaczewski (red.), *Przestępczość zorganizowana*, Warszawa 2011, s. 65.

zakresie rzeczywistego zapotrzebowania państwa na tego rodzaju rozwiązania oraz ich zgodności z obowiązującym prawem w tym także konstytucyjnością i legalnością. Wzrost realnego poziomu przestępczości, wynikający z transformacji ustrojowej, systemowej i społecznej po 1989 roku utwierdził ustawodawcę w zakresie konieczności wprowadzenia tej instytucji do krajowego porządku prawnokarnego w systematyce k.k. określanej nadzwyczajnym złagodzeniem kary⁵¹⁸. Ujawnianie okoliczności sprzyjających popełnieniu przestępstw to proces mający na celu zwalczanie i zapobieganie przestępczości oraz umacnianie poszanowania prawa i zasad współżycia społecznego. W zamian za informacje dotyczące okoliczności i osób uczestniczących w popełnieniu przestępstwa sprawca przestępstwa uzyskuje określone prawem przywileje z gwarancją ich uzyskania po spełnieniu pewnych określonych warunków, którymi może stać się złagodzenie albo nawet wyłączenie odpowiedzialności karnej. Zastosowanie dobrodziejstwa omawianej instytucji jest swoistą nagrodą za przełamanie pewnego rodzaju ukształtowanej solidarności przestępczej, które następuje nawet w obliczu obaw przed represją za taką postawę. Jest w nią wpisane istotne ryzyko nie tylko samych gróźb pod adresem także osób najbliższych ale i wraz z towarzyszącą jej obawą ich spełnienia. W odniesieniu do ujawniania przestępczej wiedzy zawsze zachodzi uzasadniona obawa niebezpieczeństwa dla życia, zdrowia, wolności albo mienia w znacznych rozmiarach tak ustalonego świadka lub osób dla niego najbliższych. Chodzi zatem o obawę szkody jaka dla świadka, bądź jego najbliższych jest znaczna a dodatkowo może być wyjątkowo poważna. Na sąd nałożony został obowiązek sięgnięcia po profity z tego przepisu, ponieważ sprawca, mimo ewentualnych gróźb i obaw, zrywa ze środowiskiem przestępczym i umożliwia, czy wręcz ułatwia pociągnięcie jego członków do odpowiedzialności karnej⁵¹⁹. Jest oczywiste, iż powstaje wiele dylematów związanych z moralną oceną tej regulacji, przecież dopuszczamy się uprzywilejowania jednych sprawców przestępstw - współpracujących, wyłącznie po to, aby ukarać innych – solidarnych do innych

⁵¹⁸ J. Kochanowski, *Redukcja odpowiedzialności karnej*, Warszawa 2000, s. 22; *Atlas przestępczości w Polsce*, Instytut Wymiaru Sprawiedliwości, Warszawa 1999, s. 168.

⁵¹⁹ Postanowienie SN - Izba Karne z dnia 26 listopada 2008 r., sygn. akt II KO 54/08, KZS 2009, nr 4, poz. 11.

podmiotów przestępczego półświatka. Grupa przestępcza od początku powstania cywilizacji stanowiła istotne zagrożenie w zapewnieniu stabilności i bezpieczeństwa. Zatem zasadne stało się działanie organów państwowych w kierunku uzyskania informacji umożliwiających ściganie sprawców zorganizowanych przestępstw oraz zapobieganie kontynuacji takiej formy przestępczego procederu. Celem istotnym jest wobec tego rozbić grupę o charakterze przestępczym przyjmując jednak, iż wymóg takiej grupy, narzucony przez ustawodawcę, to co najmniej trzy osoby⁵²⁰. Na podstawie art. 60 § 3 k.k. sąd stosuje nadzwyczajne złagodzenie w stosunku do sprawcy współdziałającego z innymi osobami w popełnieniu przestępstwa. Należy zatem podkreślić, iż sformułowanie takie wskazuje, iż powołane obligatoryjne złagodzenie nie obejmuje swym kręgiem sprawców przestępstw działających we współsprawstwie⁵²¹. W świetle art. 128 § 1 k.k. polega ono na działaniu wspólnie i w porozumieniu z inną osobą. Natomiast art. 60 § 3 k.k. wymaga współdziałania z innymi osobami. Niewątpliwie zatem mówimy tutaj o zespole ludzi zorganizowanych, działających wspólnie i mających wspólne cele. Zespół ten może posiadać trwałą i określoną strukturę organizacyjną, wówczas mówimy o związku, na czele której stoi nie kwestionowany przywódca⁵²². Odmienne jest unormowanie zawarte w § 4 art. 60 k.k., „osoby uczestniczące w popełnieniu przestępstwa” zastąpiono „istotnymi okolicznościami” przez co z instytucji mogą korzystać sprawcy przestępstw „indywidualnych” będących informatorami organów ścigania. Zakres ten co prawda jest skromniejszy, gdyż nie obejmuje ich obligatoryjne złagodzenie kary, ani możliwości odstąpienia od jej wymierzenia. W świetle instytucji tzw. „małego świadka koronnego” warunkiem nadzwyczajnego złagodzenia kary jest spełnienie wymaganych prawem warunków z czego najistotniejszym jest ujawnienie w określonym zakresie informacji dotyczących osób uczestniczących w popełnieniu przestępstwa, a więc co najmniej dwóch⁵²³. Warunki te nie są tak rygorystyczne jak

⁵²⁰ Z. Cwiakalski *Wybrane problemy wymiaru kary za przestępczość zorganizowaną*, Prok. i Pr., 2001, Nr 12, s. 7.

⁵²¹ M. Klepner, *Pojęcie „zorganizowanej grupy” i „związku przestępczego” w świetle polskiego prawa i orzecznictwa*, Cz.PkiNP 2000, Nr 2, s. 45.

⁵²² Wyrok SN z dnia 27 października 1995 r., sygn. akt III KRN 122/95, Prok. i Pr. 1996, Nr 5, poz. 5.

⁵²³ Wyrok SA w Katowicach z 17 lutego 2000 r., sygn. akt II AKa 1/2000, Prok. i Pr. 2000, z. 9, poz. 18.

ma to miejsce przy statusie świadka koronnego powołanego w świetle ustawy z dnia 25 czerwca 1997 roku⁵²⁴. Dla zastosowania dobrodziejstwa złagodzenia kary, bądź odstąpienia od jej wymierzenia obojętną rzeczą jest zarówno cel, jak i motywy czy pobudki, które skłoniły sprawcę do ujawniania swojej wiedzy. Brzmienie przepisu prezentuje konieczność przedstawienia informacji dotyczących wszystkich osób uczestniczących w popełnieniu przestępstwa a dodatkowo informacje te winny także obejmować samego sprawcę przedstawiającego te okoliczności. Z punktu widzenia ustawowych kryteriów stosowania instytucji określonej w art. 60 § 3 k.k. rzeczywiście bez znaczenia pozostaje fakt odmowy składania wyjaśnień, czy też brak przyznania się do winy w początkowych przesłuchaniach⁵²⁵. Zatem spełnienie nakazanego w ustawie wymogu ujawnienia istotnych informacji nie jest ograniczone, ani do pierwszego przesłuchania, ani też do kolejnych. Bezwzględnie zasadnicze znaczenie ma samo spełnienie nakazu ujawnienia tych istotnych informacji w określonych instytucją granicach wobec organu powołanego do ścigania przestępstw, właśnie na etapie prowadzonego postępowania przygotowawczego, aby umożliwić temu organowi zweryfikowanie wszystkich podanych, czyli inaczej mówiąc ujawnionych, przez sprawcę okoliczności jeszcze przed skierowaniem aktu oskarżenia do sądu⁵²⁶. Wyjaśnienia warunkujące stosowanie art. 60 § 3 k.k. mają charakter nie tylko oświadczenia wiedzy, informacji dowodowej, ale są także oświadczeniami woli, bo są pochodną decyzji oskarżonego przyznania się i wyjawienia informacji o przestępstwie oraz o osobach współników⁵²⁷. Z przywileju mniejszej kary mogą skorzystać nawet sprawcy najcięższych zbrodni, jeżeli tylko zadenuncjują innych uczestników przestępnego współdziałania a także spełnią pozostałe wymagania przewidziane w przepisach regulujących instytucję tzw. „małego świadka koronnego”. Korzystanie z prawa do obrony we własnej sprawie nie może przekreślać możliwości skorzystania z premii za istotne przyczynienie się do ujawnienia innego przestępstwa, zwłaszcza, że ocena

⁵²⁴ A. Skurzewski, *Świadek koronny. Nadzieje i obawy*, GS 1998, Nr 6, s. 19.

⁵²⁵ J. Gajewski, E. Skrętowicz, *Kodeks postępowania karnego z komentarzem*, Gdańsk 1996, s. 22.

⁵²⁶ Wyrok SA w Gdańsku z dnia 26 listopada 2009 r., sygn. akt II AKa 253/09, (niepubl.).

⁵²⁷ Uchwała SN z dnia 25 lutego 1999 r., sygn. akt I KZP 38/98, OSNKW 1999, Nr 3-4, poz. 12 z aprobowanymi głosami K. Daszkiewicz – OSP 1999, Nr 7-8, poz. 148 i J.A. Kuleszy – OSP 1999, Nr 10, poz. 179.

tej kwestii należy do prokuratora wnioskującego do sądu orzekającego w danej sprawie o zastosowanie nadzwyczajnego złagodzenia kary. Należy także zauważyć, iż przyznanie się sprawcy do zarzucanego czynu i opisanie znanych już organowi okoliczności popełnienia przestępstwa nie powinno pozostać bez konsekwencji w sferze wymiaru kary, lecz tylko i wyłącznie w granicach ustawowego zagrożenia za dane przestępstwo. Na szczególną uwagę zasługuje sytuacja podrzędnej roli sprawcy w popełnieniu przestępstwa i przekazania informacji, które przyczyniły się do zapobieżenia popełnieniu innego przestępstwa, wówczas to sąd może nawet odstąpić od wymierzenia kary. Dodatkowo odstępując od wymierzenia kary, sąd może również odstąpić od wymierzenia środka karnego, chociażby jego orzeczenie było obowiązkowe. Niewątpliwie istotne w tej kwestii są społeczne korzyści związane z zapobiegnięciem popełnienia innych przestępstw.

Z instytucją tzw. „małego świadka koronnego” spotykamy się w sytuacji w której sprawca czynów przestępczych przełamując obawę pozbawienia swojego zdrowia a nawet życia rozpoczyna występowanie w roli świadka w procesach dotyczących osób z nim współdziałających. Zasadnym jest zatem twierdzenie, iż jest to osoba podejrzana, wobec której wydano postanowienie o przedstawieniu zarzutów. Przyjąć jednak należy, iż występuje on w podwójnej roli, zarówno sprawcy czynów przestępczych jak i świadka ujawniającego wobec organu powołanego do ścigania przestępstw informacje ważne z punktu widzenia procesowego. Na podkreślenie zasługuje fakt, iż są to role z natury różne, ale każda ujawniana wiedza zaliczana jest do materiału dowodowego. Osoba ta nie unika odpowiedzialności za swoje dotychczasowe działanie, aczkolwiek istotą tej instytucji jest możliwość zastosowania wobec niej nadzwyczajnego złagodzenia kary a nawet warunkowego zawieszenia wykonania tak złagodzonej kary. Budzi wątpliwość w tym momencie pojawiający się spór o wartości, o wartości konstytucyjne, o wartości zasadnicze dla prawa w Polsce, o zasadę legalizmu, o równość wobec prawa, o sprawiedliwość, o to, żeby każdy był traktowany jednakowo przez wymiar sprawiedliwości, żeby ten kto popełnił jakiegokolwiek przestępstwo, nie uniknął kary⁵²⁸. Skoro sam oskarżony dostarcza organom ścigania i wymiaru sprawiedliwości dowody winy własnej i współsprawców a niewątpliwie

⁵²⁸ B. Kurzępa, *Świadek koronny. Geneza instytucji. Komentarz do ustawy*, Toruń 2005, s. 59.

są to dowody przesadzające jego odpowiedzialność karną, to takie przyznanie należy traktować jako istotną okoliczność łagodząca. Warty uwagi jest fakt, iż podejrzany występujący zainteresowany skorzystaniem z instytucji tzw. „małego świadka koronnego” winien złożyć wyjaśnienia i to określonej treści, łącząc przyznanie się do winy nawet pośrednio, samodenuncjację co do innych przestępstw, jak też złożyć wyjaśnienia obciążające co do innych osób. Oznacza to, że ostatecznie korzysta on jedynie z uprawnienia do złożenia wyjaśnień i z innych uprawnień przewidzianych przez procedurę karną raczej nie może skorzystać, gdyż będą sprzeczne z zasadnością unormowania. Podejrzany czy też oskarżony, mimo, że nie ma obowiązku dostarczania dowodów na swoją niekorzyść to tego dokonuje. Możemy przyjąć, iż zachowanie oskarżonego wskazuje, że osiągnięcie w odniesieniu do niego celów zapobiegawczych i wychowawczych kary nie wymaga skazania go na najsurowszą lub do niej zbliżoną karę pozbawienia wolności⁵²⁹. Niewątpliwie mimo ustawowego uzasadnienia, trudno jest doszukać się moralności w działaniach ukierunkowanych na zwiększenie skuteczności ścigania przestępczości przez skłonienie niektórych sprawców do współpracy z organami ścigania i wymiarem sprawiedliwości. Przestępca a praktycznie świadek staje się uczestnikiem postępowania, który w założeniu dostarcza środka dowodowego w postaci zeznań. W wyniku podjęcia decyzji o współpracy z organami ścigania i wymiaru sprawiedliwości sprawca czynu winien ujawnić wyczerpując informacje na temat okoliczności popełnienia przestępstwa, pozostałych współsprawców i ich roli w przestępstwie. Okoliczności istotne w rozumieniu art. 60 § 3 k.k. to takie, które pozwalają ustalić i udowodnić popełnienie przestępstw ich sprawcom, zapobiec zagrożeniom, jakie stwarza istnienie tych jednostek a w szczególności uniemożliwić kontynuowanie ich działalności. Ponieważ chodzi o pewien pakiet informacji jakie ostatecznie będą mogły przyczynić się w znaczący sposób do postępów śledztwa lub dochodzenia a nawet stanowić ewentualnie przełom w dotychczasowym zakresie postępowania przygotowawczego muszą to być informacje doniosłe, ważne oraz umożliwiające bezpośrednio uzyskanie dalszych informacji lub wskazujące na konkretne osoby jako sprawców, pozwalające na postawienie zarzutów, jak też

⁵²⁹ Wyrok SN z 10 kwietnia 1987 roku, sygn. akt IV KR 94/87, Informacja Prawnicza. Prawo Karne 1987, Nr 10-12, poz. 3.

umożliwiający stworzenie określonej, logicznej wersji śledczej.⁵³⁰ Korzyścią z takiego stanu rzeczy dla niego jest złagodzenie odpowiedzialności a nawet niepodleganie karze za przestępstwa w których uczestniczył i które ujawnił. Nie należy zapominać, iż ten środek dowodowy zawiera tzw. element ludzki i zdecydowanie jest w najwyższym stopniu uwikłany w wewnętrzną psychologię człowieka, dodatkowo przejawia wiele istotnych aspektów do których możemy zaliczyć między innymi moralne kwestie sumienia, poznanie, zapamiętanie, przekazanie spostrzeżeń, zniekształcenia świadome, nieświadome i patologiczne⁵³¹. W świetle badań osobowe źródła dowodowe dostarczają praktycznie 90% wiedzy będącej podstawą faktyczną wydawanych decyzji procesowych⁵³². Prawidłowe zdaje się zatem przejawiające się w literaturze twierdzenie o dominującej roli świadków w procesie kształtowania się materiału dowodowego⁵³³. Zeznania świadka jako źródło dowodu należą do najstarszych środków dowodowych i stanowi oświadczenie wiedzy odnoszące się do określonego faktu (zdarzenia, stosunku, stanu), przedstawiające, odtwarzające ten fakt. Paradoksalnie w ujęciu praktycznym, mimo średniego poziomu wiarygodności, jest to najczęściej wykorzystywane źródło dowodowe. Z tego punktu widzenia jest ono złożonym zjawiskiem psychologicznym, które winniśmy poddać weryfikacji w drodze odpowiedniej analizy.

W praktyce działalności operacyjno-rozpoznawczej organów ścigania funkcjonuje wiele niekonwencjonalnych metod pozyskiwania dowodów⁵³⁴. Dzieje się to w tzw. sferze przedprocesu karnego, czyli niejawnego, tajnego, zorganizowanego i wewnętrznie skondensowanej działalności policji i organów parapolicyjnych oraz resortowych i wojskowych służb specjalnych nakierowanych na rozpoznawanie, wykrywanie, gromadzenie i przetwarzanie danych informacyjnych oraz na ich

⁵³⁰ Wyrok SA we Wrocławiu z 16 października 2013 roku, sygn. akt II AKa 298/13, LEXPolonica nr 8084025.

⁵³¹ K. Kremes, *Dowody w międzynarodowym postępowaniu karnym*, Toruń 2010, s. 152 i n.

⁵³² T. Hanausek, *Kryminalistyka. Poradnik detektywa*, Katowice 1993, s. 51.

⁵³³ D. Szumiło-Kulczycka, *Czynności operacyjno-rozpoznawcze i ich relacje do procesu karnego*, Warszawa 2012, s. 113 i n.

⁵³⁴ A. Taracha, *Czynności operacyjno-rozpoznawcze (aspekty kryminalistyczne i prawnodowodowe)*, Lublin 2006, s. 235.

analizowanie w kontekście zdarzeń, czynów i zjawisk społecznych, które posiadają znamiona czynów zabronionych i karalnych, włącznie w ujęciu patologii, ale także wobec wszelkich naruszeń porządku prawnego w państwie⁵³⁵. Poszukując celu, funkcji i zasadności wprowadzenia instytucji tzw. „małego świadka koronnego” do k.k. warta uwagi jest również problematyka tajnego agenta, która praktycznie przez stulecia przejawiała się w działalności operacyjno-rozpoznawczej służb policyjnych na całym świecie⁵³⁶. Była to osoba, która skutecznie ukrywając własną tożsamość i związki z organami ścigania, bądź innymi służbami bezpieczeństwa państwowego wchodziła w szeroki kontakt z grupą przestępczą celem ujawnienia przestępstwa i wykrycia jego sprawców⁵³⁷. Jest to stosunkowo nowy instrument w arsenale środków znajdujących się w dyspozycji systemów prawnokarnych poszczególnych państw, ale jak wskazuje praktyka bardzo skuteczne narzędzie w zakresie zwalczania najcięższych form przestępczości zorganizowanej⁵³⁸. Instytucja agenta policyjnego pozwala ona skuteczniej od pozostałych, dostępnych w arsenale policyjnym form pracy operacyjnej, dotrzeć do źródeł istniejących organizacji przestępczych, wspomaga identyfikację mechanizmów przestępczych, ujawnia powiązania, struktury i sieci przestępcze, wreszcie pozwala na ustalenie i osądzenie sprawców tych przestępstw⁵³⁹. Instytucja ta wykazuje szczególną przydatność w sytuacji gdy, inne powszechnie stosowane metody i formy pracy policyjnej nie przynoszą pożądanych rezultatów⁵⁴⁰. Działanie tajnego agenta to założenia opierające się na podstępie polegającym na wprowadzeniu w błąd przestępców co do własnej tożsamości i intencji osoby działającej z nimi i uzyskującej dzięki temu

⁵³⁵ F. Prusak (red.), *Karno-procesowe miscellanea dydaktyczne*, Warszawa 2013, s. 89.

⁵³⁶ Z. Młynarczyk, *Zawiadomienie o przestępstwie*, Prok. i Pr. 1995, Nr 3, s. 109.

⁵³⁷ B. Kurzępa, *Możliwość wykorzystywania w procesie karnym danych uzyskanych przez agenta policyjnego*, WPP 2003, Nr 1, s. 26.

⁵³⁸ Š. Kočan, *Instytucja agenta policyjnego w porządku prawnokarnym Republiki Słowackiej*, Zeszyty Naukowe WSOWL 2013, Nr 1 (167), s. 81.

⁵³⁹ F. Prusak, *Dywersyfikacja kompetencji dochodzeniowo-śledczych oraz operacyjno-rozpoznawczych Policji i służb specjalnych w przedprocesie karnym* [w:] J. Kasprzak, W. Cieślak, I. Nowicka (red.), *Meandry prawa karnego i kryminalistyki. Księga jubileuszowa prof. zw. dra hab. Stanisława Pikulskiego*, Szczytno 2015, s. 437-438.

⁵⁴⁰ R. Netczuk, *Tajny współpracownik policji na tle prawnoporównawczym*, Katowice 2006, s. 117.

informacje⁵⁴¹. Do niedawna kontrola operacyjna ograniczała się przede wszystkim do śledzenia podejrzanych czy korzystania z tajnych agentów policji⁵⁴². Postęp techniczny wspierający pracę organów ścigania pozwala na niemal totalną obserwację obywatela, i to przy minimalnym wysiłku ze strony służb, skoro komputery same są w stanie segregować i analizować gromadzone dane⁵⁴³. Nie do końca jednak mogą wyeliminować całkowicie tzw. czynnik ludzki, dlatego celem czynności tajnego agenta jest rozpoznawanie, zapobieganie i wykrywanie przestępstw⁵⁴⁴. Na podkreślenie zasługuje jednak fakt, iż jego działanie oparte jest na ewidentnym celu zarobkowym, nadto w stałym zagrożeniu ze strony przestępców z grupy lub związku znajduje się jego zdrowie i życie⁵⁴⁵. Tajnym agentem stać się mógł funkcjonariusz organów ścigania, bądź osoba trzecia. Niewątpliwą wykładnią jego wartości, była skuteczność i efektywność w działaniu a ponadto spełniał on funkcję profilaktyczną oraz wykrywczą⁵⁴⁶. Nic w tym zaskakującego, skoro przestępcy doskonalą swoje metody z godziny na godzinę, natomiast system państwowy tworzy prawo całymi latami. Zakres dostępu do istotnych z punktu widzenia procesowego informacji jest jednak niewątpliwie uboższy niż wiedza jaką dysponują ewidentni sprawcy czynów przestępczych⁵⁴⁷. Niewątpliwie z założenia tajny agent nie jest i nie był sprawcą przestępstwa⁵⁴⁸. Czynności takiego funkcjonariusza stanowiły niekonwencjonalne metody pozyskiwania dowodów a on sam stawał się w odpowiednim momencie świadkiem, czyli osobowym źródłem

⁵⁴¹ B. Kurzępa, *Możliwość wykorzystania w procesie karnym informacji uzyskanych przez agenta policyjnego*, WPP 2003, Nr 1, s. 29.

⁵⁴² Wyrok SA w Katowicach z 29 lipca 2010 r., sygn. akt II AKA 207/10, OSAW 2010, Nr 4, poz. 4; Wyrok SA we Wrocławiu z 28 grudnia 2012 r., sygn. akt II AKa 389/12, (niepubl.).

⁵⁴³ Postanowienie SN - Izba Karna z dnia 19 marca 2014 r., sygn. akt II KK 265/13, OSNKW 2014 nr 9, poz. 71, str. 28.

⁵⁴⁴ A. Posytek, *Wartość dowodowa czynności operacyjno-rozpoznawczych*, Prok. i Pr. 2011, Nr 3, s. 23

⁵⁴⁵ S. Waltoś, *Dylematy ochrony świadka w procesie karnym*, PiP 1995, Nr 50, s. 43.

⁵⁴⁶ B. Kurzępa, *Możliwość wykorzystania w procesie karnym informacji uzyskanych przez agenta policyjnego*, WPP 2003, Nr 1, s. 26)

⁵⁴⁷ B. Szyprowski, *Postępowanie sprawdzające w procesie karnym*, Prok. i Pr. 2007, Nr 7-8, s. 159.

⁵⁴⁸ K. Marszał, S. Stachowiak, K. Sychta, J. Zagrodnik, K. Zgryzek, *Proces karny. Przebieg postępowania*, Katowice 2008, s. 22.

dowodowym i brak udział w postępowaniu w roli określonej przez prawo⁵⁴⁹. Jednak na podjęcie takiego ryzyka decydowali się nieliczni, zatem i dostęp do szerokiego zakresu przestępczej wiedzy pozyskiwanej instytucją tajnego agenta był dla organów ścigania i wymiaru sprawiedliwości raczej ograniczony. Możliwe jest przesłuchanie takiego agenta jako świadka anonimowego, co i tak jednak pociąga za sobą niebezpieczeństwo ujawnienia jego danych, a ponadto zeznania takiego świadka są trudne do zweryfikowania⁵⁵⁰. W praktyce organów państwowych zdecydowanie rozsądniejsza jest zapłata w formie obietnicy dającej gwarancję jej spełnienia, bez ryzykowania zdrowia a nawet życia tajnego agenta, co zdecydowanie spełniają założenia art. 60 § 3 k.k.⁵⁵¹ Na podkreślenie zasługuje fakt, iż instytucja tajnego agenta w nieograniczonym zakresie może być uzupełniana i wspierana decyzją o współpracy tzw. „małego świadka koronnego” i tutaj może odegrać największą rolę, ponieważ jego wyjaśnienia mogą być na bieżąco weryfikowane pod względem wiarygodności wiedzą tajnego agenta⁵⁵². Utrudnione wówczas będzie złożenie zeznań charakteryzujących się niską wiarygodnością. Istotą tzw. „małego świadka koronnego” jest przecież złożenie przez niego (podejrzanego) w miarę wyczerpujących, pełnych i prawdziwych wyjaśnień dotyczących zarówno innych sprawców, jak też wszystkich innych okoliczności działania założonej grupy lub związku. Sprawca chcący skorzystać z nadzwyczajnego złagodzenia kary ma obowiązek również, a nawet przede wszystkim, złożyć prawdziwe wyjaśnienia dotyczące zamiaru, natomiast zamiar zgodny z rzeczywistością to ten, który ustalą orzekające w sprawie sądy w prawomocnych wyrokach⁵⁵³. Trzeba przecież pamiętać, iż duża część jego wyjaśnień jest pomówieniem pozostałych sprawców. Z tego też względu należy podchodzić do nich niezwykle ostrożnie i oceniać je w

⁵⁴⁹ A. Taracha, *Wykorzystanie informacji uzyskanych w wyniku czynności operacyjno-rozpoznawczych w procesie karnym* [w:] *Nowa kodyfikacja karna – zagadnienia węzłowe*, Warszawa 1997, s. 136

⁵⁵⁰ E. Gruza, *Program ochrony świadka*, Prok. i Pr. 1998, Nr 2, s. 104 i n.

⁵⁵¹ Wyrok SA w Katowicach z dnia 25 stycznia 2006 roku, sygn. akt II Aka 436/05, Prok. i Pr. 2006, Nr 12, poz. 19; wyrok SA w Łodzi z dnia 30 sierpnia 2007 roku, sygn. akt II AKa 120/07, Prok. i Pr. 2008, Nr 5, poz. 25.

⁵⁵² E. Gruza, *Ocena wiarygodności zeznań świadków w procesie karnym*, Kraków 2003, s. 186-188.

⁵⁵³ Postanowienie SN - Izba Karna z dnia 20 listopada 2013 r., sygn. akt II KK 184/13, Prok. i Pr. 2014/2/3.

konfrontacji z innymi dowodami, doświadczeniem życiowym i zawodowym przesłuchującego oraz zasadami logicznego rozumowania⁵⁵⁴.

Jak wskazuje praktyka stosowania instytucji określanej w doktrynie nazwą „małego świadka koronnego” i cel do jakich została ona wprowadzona do k.k. z 1997 roku został w znacznym zakresie osiągnięty a wprowadzenie omawianych przepisów tłumaczy współczesne i coraz bardziej restrykcyjne wymogi walki z zorganizowaną przestępczością⁵⁵⁵. Celem w szczególności było rozbicie solidarności przestępczej i przełamanie zмовы milczenia, które to cechy są charakterystyczne dla zorganizowanych form przestępczości i stanowią często zaporę jakiej konwencjonalne metody wykrywcze nie są w stanie pokonać⁵⁵⁶. Osiągnięcie tego celu należy uznać za poświadczenie skuteczności omawianej instytucji. Na uwagę winien zasługiwać także fakt, iż ustawodawca dostrzegając zasadność pokrewnych instytucji zdecydował się z dniem 31 sierpnia 2006 roku wprowadzić w życie ustawę z dnia 22 lipca 2006 roku o zmianie ustawy o świadku koronnym oraz ustawie o ochronie informacji niejawnych⁵⁵⁷. Jest to kontynuacja słusznego podejścia do zwalczania groźnego dla społeczeństwa zjawiska przestępczości przy wykorzystaniu skutecznej w praktyce instytucji świadka koronnego⁵⁵⁸. Jak wskazuje doktryna ustawa ta była w pierwszym przejawie jej funkcjonowania określana ustawą czasową, bądź nawet epizodyczną⁵⁵⁹. Ustawy epizodyczne są uchwalane zazwyczaj w specyficznych sytuacjach kryzysowych, które stanowią zagrożenie dla

⁵⁵⁴ B. Nita, *Konstytucyjne granice zwalczania przestępczości zorganizowanej (rozważania na tle instytucji świadka koronnego)*, PS 2003, Nr 13, s. 183.

⁵⁵⁵ W. Zalewski, *Zasady wymiaru kary i środków karnych* [w:] M. Królikowski, R. Zawłocki (red.), *Kodeks karny. Część ogólna, Tom II*, Warszawa 2015, s. 252

⁵⁵⁶ P. Hofmański, *Procesowe środki zwalczania przestępczości zorganizowanej. Wprowadzenie do problemu*, *Przegl. Pol.* 1994, Nr 2-3, s. 13 i n.

⁵⁵⁷ *Uzasadnienie projektu ustawy z dnia 22 lipca 2006 r. o zmianie ustawy o świadku koronnym oraz ustawy o ochronie informacji niejawnych, Sejm RP V kadencji, nr druku 651 – ustawa po rozpatrzeniu stanowiska Senatu i przyjęciu poprawek Senatu, Internet: <http://www.sejm.gov.pl>. Ustawa w takim kształcie została uchwalona i ogłoszona 22 sierpnia 2006 r. (Dz., Nr 149, poz. 1078) a weszła w życie 31 sierpnia 2006 roku.*

⁵⁵⁸ Z. Mitręga, *Świadek koronny czy konfident*, *RZECZPOSPOLITA* z 19 września 1994 r.

⁵⁵⁹ K. Tarkowska, *Glosa do uchwały SN z dnia 21 grudnia 1999r.*, sygn. akt I KZP 44/99, *PiP* 2000, Nr 6, s. 108.

porządku publicznego lub prawnego państwa, podkreśla to istotność i powagę sytuacji⁵⁶⁰. Dodatkowo warto zauważyć, iż ustawodawca często korzysta z czasowych aktów normatywnych, gdy zamiarem jego jest zbadanie prawidłowości funkcjonowania pewnej instytucji w praktyce przed wprowadzeniem jej na stałe do porządku prawnego⁵⁶¹. Obecnie po nowelizacji art. 27 u.ś.k. nie ulega już wątpliwości, iż świadek koronny stał się trwałym elementem polskiej kultury prawnej⁵⁶². O wprowadzeniu do polskiego systemu prawnego tej instytucji zadecydowały brutalne rozboje, walka o wpływy i egzekucje w świecie przestępczym, uprowadzenia, zabójstwa, handel narkotykami i bronią na skalę niemalże międzynarodową oraz kształtowanie się wyodrębnionych organizacyjnie struktur przestępczych do maksymalizacji zysków z przestępczości oraz legalizacji korzyści przy wykorzystaniu mechanizmu korupcji⁵⁶³. Można zatem stwierdzić, iż instytucja świadka koronnego postrzegana jest jako skuteczny oręż w walce z zorganizowanymi formami przestępczości, czego najlepiej potwierdzają zakończone lub będące w toku procesy najgroźniejszych grup i związków przestępczych działających na terenie Polski w latach przypadających na obowiązywanie tejsze

⁵⁶⁰ M. Moras, P. Kroczyk, *Nowelizacja „Zasad techniki prawodawczej”*. *Przepisy epizodyczne*, Forum Prawnicze 2016, r 178, s. 33 i n.; S. Wronkowska, M. Zieliński, *Komentarz do zasad techniki prawodawczej*, Warszawa 2004, s. 133–134; M. Błachut, W. Gromski, J. Kaczor, *Technika prawodawcza*, Warszawa 2008, s. 88–90.

⁵⁶¹ S. Waltoś, *Świadek koronny - obrzeża odpowiedzialności karnej*, PiP 1993, Nr 2, s. 25.

⁵⁶² *Ustawa o świadku koronnym od początku jej uchwalenia miała mieć charakter epizodyczny i obowiązywać jedynie przez trzy lata, tj. od 1 stycznia 1998 r. do 1 stycznia 2001 r. Jednak już ustawa z dnia 12 grudnia 1997 r. o zmianie ustawy – Przepisy wprowadzające Kodeks karny, ustawy – Przepisy wprowadzające Kodeks postępowania karnego, ustawy – Kodeks karny wykonawczy oraz o zmianie niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 160, poz. 1083), przesunęły datę jej wejścia w życie na 1 września 1998 r., a tym samym wydłużyły czas obowiązywania do 1 września 2001 r. Kolejna zmiana została wprowadzona przez ustawę z dnia 6 grudnia 2000 r. o zmianie ustawy o świadku koronnym (Dz.U. Nr 5 z 2001 r., poz. 40). Zwrot „na okres 3 lat” zastąpiono stwierdzeniem „i obowiązuje do dnia 1 września 2006 r.”. Oznacza to, że łączny okres obowiązywania ustawy z dnia 25 czerwca 1997 r. o świadku koronnym wynosił będzie osiem lat. Ostatecznie nowelą z 22 lipca 2006r. (Dz.U. Nr 149, poz. 1078, obowiązującą od 31 sierpnia 2006 r.) nadano u.ś.k. charakteru stałego poprzez skreślenie przepisu o jej czasowości.*

⁵⁶³ S. Waltoś, *Świadek koronny – obrzeża odpowiedzialności karnej*, PiP 1993, Nr 2, s. 25; K. Pawelec, *Koronny świadek, koronne wątpliwości*, Gazeta Sądowa, Nr 10, s. 11 i n.; A. Pałafij, *Świadek koronny i wątpliwości (ani koronne, ani uzasadnione)*, Gazeta Sądowa 2002, Nr 40, s. 9 i n.

ustawy wraz z nowelizacją sierpniową⁵⁶⁴. Przyjmując, iż cele do jakich realizacji wprowadzono ustawową instytucję świadka koronnego nie zostałyby spełnione nowelizacja sierpniowa niechybnie nie miałaby miejsca. Jak wskazuje praktyka zależnie do stopnia skomplikowania sytuacji skutkiem zażądania przyznania skruszonemu przestępcy statusu świadka koronnego instytucja ta stosowana jest zamiennie z omawianym tzw. „małym świadkiem koronnym”. Zatem prawidłowa jest argumentacja o ogólnej zasadności podobnych instrumentów zwalczania przestępczości w porządku prawnym Rzeczypospolitej Polskiej i tym samym ma to zastosowanie również do zasadności obecności instytucji tzw. „małego świadka koronnego” w k.k., chociaż założenia obu instytucji posiadają zasadniczo odmienną charakterystykę. Kodeksowy świadek koronny ma zdecydowanie szerszy zakres stosowania niż u.s.k. W ustawie przecież określono merytorycznie warunki uzyskania przez podejrzanego statusu świadka koronnego a sama procedura jest zawiła i obwarowana szczególnymi wymogami⁵⁶⁵. Instytucja ta ma charakter fakultatywny a samo decydowanie o zastosowaniu instytucji świadka koronnego wynikającego z ustawy pozostawiono organowi procesowemu⁵⁶⁶. Przeważa jednak twierdzenie, iż ostatecznie tzw. „mały świadek koronny” jest łatwiejszą i bardziej skuteczną drogą, dodatkowo nie wymagającą praktycznie żadnych nakładów finansowych⁵⁶⁷. Świadek powinien mówić prawdę i raczej trudno go do czegokolwiek zobowiązywać⁵⁶⁸. Ważnym argumentem są wysokie koszty ponoszone w związku z funkcjonowaniem instytucji świadka koronnego⁵⁶⁹. Ustawa przewiduje pewien katalog przywilejów dla świadka do których można zaliczyć objęcie ochroną osobistą, zmianę miejsca pobytu i zatrudnienia, dopuszczalność

⁵⁶⁴ Z. Wrona, *Ochrona świadka koronnego, a administracyjnoprawna sytuacja osoby* [w:] J. Czapska, A. Gaberle (red.), *Zasady procesu karnego wobec wyzwań współczesności. Księga ku czci profesora Stanisława Waltosia*, Warszawa 2000, s. 430.

⁵⁶⁵ M. Gabriel-Węglowski, *Ustawa o świadku koronnym. Komentarz. Zarys instytucji w Europie*, Warszawa 2011, s. 21.

⁵⁶⁶ K.J. Pawelec, *Wyjaśnienia podejrzanego, zeznania świadka i instytucja świadka koronnego. Komentarz*, Warszawa 2003, s. 111.

⁵⁶⁷ B. Kurzepa, *Świadek koronny w polskim procesie karnym*, Prok. i Pr. 1999, Nr 9, s. 27.

⁵⁶⁸ P. Wiliński, *Proces karny w świetle Konstytucji*, Warszawa 2011, s. 232-233.

⁵⁶⁹ M. Garwol, *Świadek koronny w polskim procesie karnym – (nie)potrzebny ?* [w:] P. Czarnecki, M. Czerwińska (red.), *Katalog dowodów w postępowaniu karnym*, Warszawa 2014, s. 97.

zmiany tożsamości jego i jego rodziny w razie zagrożenia życia lub zdrowia, co oczywiście może wiązać się ze znacznymi kosztami⁵⁷⁰. W polskim procesie karnym nierzadko problemem jest to, że mają obawę zeznawać i czują się zagrożeni przede wszystkim przeciętni, zwykli ludzie, nie przestępcy decydujący się zeznawać przeciwko swoim współnikom⁵⁷¹. Wobec wydania wyroku skazującego dla byłego już świadka koronnego ustawodawca dopuszcza działanie sądu w kierunku możliwości zastosowania wobec niego nadzwyczajnego złagodzenia kary, jeżeli zostanie spełniona którakolwiek z przesłanek wymienionych w przepisach⁵⁷². Świadek koronny nie przewiduje obligatoryjnego nadzwyczajnego złagodzenia kary, należy przyjąć, że stanowi on *lex specialis* w stosunku do art. 60 § 3 k.k., który dopuszcza taką możliwość w stosunku do sprawcy współdziałającego z innymi osobami w popełnieniu przestępstwa⁵⁷³. Jak zauważa L.K. Paprzycki w ocenie ustawodawcy, pomimo nielojalności świadka koronnego, uzyskana od niego przestępcza wiedza, w niektórych przypadkach może na tyle okazać się przydatna dla wymiaru sprawiedliwości, że stwarza mu szansę skorzystania z tego rodzaju premii, tzn. nadzwyczajnego złagodzenia wymierzonej mu przez sąd kary⁵⁷⁴.

⁵⁷⁰ A. Murzynowski, M. Rogacka-Rzewnicka, M. Wędrychowski, *Problematyka świadka incognito w postępowaniu karnym (w aspekcie prawno porównawczym)*, PiP 1998, Nr 53 (8), s. 32.

⁵⁷¹ P. Hofmański, *Świadek anonimowy*, Kraków 1998, s. 18; A. Murzynowski, *Istota i zasady procesu karnego*, Warszawa 1994, s. 147.

⁵⁷² S. Waltoś, *Spór o świadka koronnego w Polsce* [w:] *Prawo karne i proces karny wobec nowych form i technik przestępczości*, Białystok 1997, s. 432; B. Kurzępa, *Świadek koronny. Geneza instytucji. Komentarz do ustawy*, Toruń 2005, s. 156.

⁵⁷³ B. Kurzępa, *Świadek koronny – co dalej z ustawą ?*, Prok. i Pr. 2006, Nr 5, s. 82 i n.; M. Blajerski, *Uwagi na temat przesłanek dopuszczenia dowodu z zeznań świadka koronnego*, Prok. i Pr. 2004, Nr 11-12, s. 71-72.

⁵⁷⁴ L.K. Paprzycki, *Zeznania świadka anonimowego i świadka koronnego jako dowody w rzetelnym procesie karnym demokratycznego państwa prawnego*, Forum Iuridicum 2003, Nr 2, s. 113.

§ 4. Tryb stosowania instytucji tzw. małego świadka koronnego

1. Tryb obligatoryjny

Aktualnie obowiązujący Kodeks karny, podobnie jak k.k. z 1969 r., nadaje nadzwyczajnemu złagodzeniu generalnie charakter fakultatywny⁵⁷⁵. Odmienne jednak niż k.k. z 1969 r., w przepisie zawierającym ogólną regulację instytucji nadzwyczajnego złagodzenia kary Kodeks karny rozróżnia tzw. fakultatywne oraz tzw. obligatoryjne nadzwyczajne złagodzenie kary. Prawdą jest, iż alternatywne i w dodatku uznaniowe rozwiązanie miało w k.k. z 1969 r. charakter zachowawczy i zdecydowanie nie premiujący w odpowiednim stopniu postawy sprawcy⁵⁷⁶. Jak wskazywała praktyka tamtego okresu nie miał on praktycznie żadnej gwarancji, że sąd w swojej ocenie nie poprzestanie na mniej korzystnym nadzwyczajnym złagodzeniu kary. Z tego też względu w obecnym Kodeksie karnym zdecydowano się na bardziej radykalne instrumenty⁵⁷⁷. Oznacza to, że przy spełnieniu wszystkich przesłanek jakie zawiera § 3 art. 60 k.k. na sądzie ciąży obowiązek zastosowania nadzwyczajnego złagodzenia kary⁵⁷⁸. Tym samym, określony zostaje jedyny przypadek obligatoryjnego nadzwyczajnego złagodzenia kary w części ogólnej Kodeksu karnego. Regulacja ta powszechnie nazywana jest tzw. „małym świadkiem koronnym” i stanowi przeciwieństwo do tzw. dużej regulacji, o której mowa w ustawie z 25 czerwca 1997 r. o świadku koronnym (u.ś.k.), gdzie możliwość jej stosowania określana jest jako fakultatywna⁵⁷⁹. Ostatecznie oba rozwiązania mają charakter równoległy i w praktyce stosowania się uzupełniają. Sąd stosuje art. 60 § 3 k.k. z urzędu, bez konieczności składania stosownego wniosku przez prokuratora, wręcz nawet bez szczególnych działań z jego strony. Charakter obligatoryjny

⁵⁷⁵ K. Daszkiewicz, *Nadzwyczajne złagodzenie kary*, Warszawa 1976, s. 88; M. Kuleczycki, J. Zduńczyk, *Wyjątkowo - nie znaczy nigdy*, GS 1974, Nr 21, s. 3.

⁵⁷⁶ K. Daszkiewicz, *Kodeks karny z 1997 roku. Uwagi krytyczne*, Gdańsk 2001, s. 193.

⁵⁷⁷ Wyrok SA w Katowicach z dnia 5 czerwca 2009 r., sygn. akt. II AKA 61/09, OSP 2010, Nr 11, poz. 114.

⁵⁷⁸ Wyrok SA w Krakowie z dnia 28 grudnia 2012 r., sygn. akt II AKA 248/12, Legalis.

⁵⁷⁹ J. Paśkiewicz, *Świadek koronny in sua causa oraz in altera causa (art. 60 § 3-5 i art. 61 k.k.)*, Prok i Pr. 2001, Nr 12, s. 41.

instytucji tzw. „małego świadka koronnego” nadał ustawodawca w k.k. z 1997 roku z uwagi na krytyczną ocenę rozwiązania art. 57 § 2 pkt 1 k.k. z 1969 roku, który był raczej niewystarczającą zachętą do rozbicia szeroko rozumianej przestępczej solidarności⁵⁸⁰. Normodawca za pomocą instytucji zawartej w art. 60 § 3 k.k. dąży do rozbicia niezwykle niebezpiecznej solidarności przestępczej sprawców działających w warunkach przestępnego współdziałania, a zwłaszcza w strukturach przestępczości zorganizowanej⁵⁸¹. Faktyczną podstawą obligatoryjnego stosowania tego instrumentu są względy pragmatyczne w postaci chęci rozbicia jedności grupy przestępczej oraz ujawnienia popełnionego przestępstwa dla zapobieżenia negatywnym konsekwencjom kolejnego bezprawia. Możemy zauważyć, iż ustawodawca stosunkowo wstrzemięźliwie posługuje się tą konstrukcją poprzez samo wprowadzenie jej wyłącznie tam, gdzie nie tylko ujawnienie przestępstwa ale i pociągnięcie do odpowiedzialności karnej ze względów dowodowych natrafia na trudne do przewyciężenia innymi środkami trudności, a to z powodu braku interesu po stronie sprawców w rozbiciu solidarności grupowej. Zatem prawidłowa zdaje się argumentacja, iż wzmocnieniem zachęty do informowania o osobach uczestniczących w popełnieniu przestępstwa i istotnych okolicznościach czynu w zamian za zastosowanie wobec współpracującego sprawcy nadzwyczajnego złagodzenia kary jest obligatoryjny charakter konstrukcji z art. 60 § 3 k.k. uwalniający sprawcę od wątpliwości, czy w zamian za denuncjację sąd zdecyduje się na skorzystanie z możliwości złagodzenia przewidywanej kary⁵⁸². Niewątpliwie mimo wielu problemów interpretacyjnych tej instytucji możemy się spodziewać, iż stanowi ona dla organów wymiaru sprawiedliwości i organów ścigania dogodny instrument walki z przestępczością, wykorzystujący wiele różnorodnych ludzkich motywacji i pobudek począwszy od niezwykle niskich do jakich zaliczyć możemy zawiść i chęć zemsty a skończywszy na chęci zmiany sposobu życia i rzeczywistym okazaniu skruchy. Można również wskazać, iż ustawodawca zachęca sprawcę do przyjęcia odpowiedniej postawy, która ostatecznie gwarantuje mu niższy wymiar kary, a nie tylko uzależnia to obniżenie od uznania sądu. Decyzja oskarżonych o

⁵⁸⁰ I. Andrejew, *Polskie prawo karne w zarysie*, Warszawa 1989, s. 311.

⁵⁸¹ K. Daszkiewicz, *Mały świadek koronny*, Pal. 1999, Nr 3-4, s. 27.

⁵⁸² Wyrok SA we Wrocławiu z dnia 16 października 2013 r., sygn. akt II AKA 298/13, Legalis.

podjęciu współpracy z organami państwa, w sposób istotnie pozytywny świadczy o ich postawie po dokonaniu przestępstwa, bądź szeregu przestępstw, co też w sposób zasadniczy winno znaleźć premiujący wyraz w karze⁵⁸³. Niewątpliwie zastosowanie nadzwyczajnego złagodzenia kary na podstawie art. 60 § 3 k.k. możliwe jest w stosunku do sprawcy, którego współdziałanie z innymi osobami w popełnieniu przestępstwa zostało przez sąd stwierdzone a nie jest jedynie domniemaniem. W tym ujęciu nie można przyjąć, że ten warunek nie jest spełniony, gdy jednoznaczne ustalenia w tym przedmiocie zostały przez sąd poczynione, ale wynikający z nich wnioski nie znalazł wyrazu w opisie czynu przypisanego oskarżonemu. W trybie obligatoryjnym nieodzownym, wyjściowym warunkiem skorzystania przez sprawcę z dobrodziejstwa art. 60 § 3 k.k. jest jego przekonanie, że organ ścigania nie zna okoliczności określonych w tym przepisie, choćby w rzeczywistości organ ów taką wiedzą dysponował⁵⁸⁴. Zatem sprawcy nie będzie przysługiwało prawo do nadzwyczajnego złagodzenia kary z przepisu art. 60 § 3 k.k., jeżeli w chwili składania wyjaśnień, miał on świadomość, że nie ujawnia wobec organu ścigania informacji dotyczących osób uczestniczących w popełnieniu przestępstwa ani istotnych okoliczności jego popełnienia, lecz jedynie, iż potwierdza informacje posiadane już przez ten organ⁵⁸⁵. W obligatoryjnym trybie stosowania tej instytucji sąd dokonuje oceny istotności przedstawionych okoliczności popełnienia przestępstwa, jak również zupełności dostarczanych informacji⁵⁸⁶. Ponadto, jako warunek konieczny zastosowania przepisu art. 60 § 3 k.k., nie jest wymagana konsekwencja pomiędzy wyjaśnieniami składanymi w postępowaniu przygotowawczym i w postępowaniu sądowym. Jak wypowiedział się Sąd Najwyższy w postanowieniu z dnia 20 listopada 2013 roku składający wyjaśnienia, chcąc skorzystać z obligatoryjnego nadzwyczajnego złagodzenia kary na podstawie art. 60 § 3 albo § 4 k.k., musi być zdecydowanym a także lojalnym procesowym współpracownikiem organów ścigania oraz organów wymiaru sprawiedliwości i właśnie dlatego, trafnie, nazywany jest „małym świadkiem koronnym” we własnej i

⁵⁸³ Wyrok SA w Katowicach z dnia 15 maja 2008 r., sygn. akt II AKa 13/08, LEX nr 447031.

⁵⁸⁴ Wyrok SA w Lublinie z dnia 30 sierpnia 2012 r., sygn. akt II AKA 152/12, Legalis.

⁵⁸⁵ Uchwała SN z dnia 29 października 2004 r., sygn. akt I KZP 24/04, OSNKW 2004, z. 10, poz. 92.

⁵⁸⁶ Wyrok SA w Gdańsku z dnia 26 listopada 2009 r., sygn. akt II AKA 253/09, KZS 2010, Nr 10, poz. 32.

cudzej sprawie karnej⁵⁸⁷. Na szczerłość, pełność i niezmiennosc wyjaśnień oraz ich stabilność jako cechy, które świadczą o tym, że oskarżony istotnie działał w zamiarze ujawnienia okoliczności przestępstwa i osób współdziałających, zwraca także uwagę Sąd Apelacyjny w Katowicach w wyroku z 22 lutego 2007 roku⁵⁸⁸. Do zakresu podmiotowego uprawnionego do skorzystania z dobrodziejstwa art. 60 § 3 k.k. należy osoba uczestnicząca w jakimkolwiek przejawie przestępczości grupowej. Nie każda współpraca sprawcy przestępstwa z organami ścigania i wymiaru sprawiedliwości uzasadnia obligatoryjne nadzwyczajne złagodzenie kary. Określenie „współdziałający z innymi osobami w popełnieniu przestępstwa” wyznacza granice współdziałania zasadniczo określone w rozumieniu Rozdziału II k.k., a więc jest to współsprawca, sprawca kierowniczy, sprawca polecający, podżegacz i pomocnik⁵⁸⁹. Bezdyskusyjnie tylko i wyłącznie sprawca współdziałający z innymi osobami w popełnieniu przestępstwa może być podmiotem dobrodziejstwa obligatoryjnego trybu instytucji tzw. „małego świadka koronnego”. Przy czym współdziałający oraz inne osoby muszą popełniać to samo przestępstwo, które następnie staje się przedmiotem ujawnienia, a nie różne przestępstwa⁵⁹⁰. Przyjąć także należy, iż współdziałanie musi dotyczyć przestępstwa, w którym sprawca ujawniający wziął udział, natomiast ujawnienie przestępstwa w którym sprawca nie wziął udziału, może być wartościowane z perspektywy konstrukcji nadzwyczajnego złagodzenia kary z art. 60 § 4 k.k.⁵⁹¹ Jak możemy zauważyć w świetle wyroku Sądu Najwyższego z dnia 10 kwietnia 2003 roku na szczególną uwagę zasługuje fakt, iż art. 60 § 3 k.k. nie ogranicza swojego zastosowania wyłącznie do tej grupy sprawców, jaka ustaliła się w działaniu w warunkach tzw. przestępczości zorganizowanej. Ponadto poza istotnością pozostaje

⁵⁸⁷ Postanowienie SN - Izba Karna z dnia 20 listopada 2013 r., sygn. akt II KK 184/13, OSNKW 2014/3/28.

⁵⁸⁸ Wyrok SA w Katowicach z dnia 22 lutego 2007 r., sygn. akt II AKo 13/07, KZS 2007, Nr 7-8, poz. 66.

⁵⁸⁹ Wyrok SN z dnia 8 marca 2006 r., sygn. akt III KK 281/05, OSNwSK 2006, Nr 1, poz. 505; wyrok SA w Lublinie z dnia 28 kwietnia 2004 r., sygn. akt II AKA 27/04, Prok. i Pr. 2005, Nr 6, poz. 18; wyrok SA w Gdańsku z dnia 19 września 2012 r., sygn. akt II AKA 289/12, Legalis.

⁵⁹⁰ Wyrok SA we Wrocławiu z dnia 4 kwietnia 2013 r., sygn. akt II AKA 90/13, Legalis.

⁵⁹¹ Wyrok SA w Katowicach z dnia 20 października 2005 r., sygn. akt II AKA 354/05, OSA 2006, z. 9, poz. 55.

również funkcja, jaką pełnił sprawca w grupie, bądź związku, w szczególności zaś czy jest on sprawcą poleceniodawczym albo kierowniczym nawet stosunkowo bardzo okrutnego przestępstwa, po czym ujawni w warunkach art. 60 § 3 k.k. istotne okoliczności popełnienia czynu a także podległych sobie wykonawców⁵⁹². Istotne w praktyce stosowania omawianej instytucji jest to, że ustawodawca nie określił bliżej charakteru współdziałania przy popełnieniu przestępstwa a także nie wskazał kategorii przestępstw, których winno to dotyczyć. Wobec czego należy interpretować przepis szeroko, zatem odnosić się on będzie do wszelkich przejawów przestępczości grupowej, a więc też działających w zorganizowanej grupie przestępczej lub związku mającym na celu popełnianie przestępstw. Generalnie przepis ma o tyle charakter uniwersalny, że jego zastosowanie może odnosić się również do osób pełniących funkcje kierownicze w grupie lub związku, jak też popełniających najcięższe przestępstwa, o ile tylko spełnią wskazane warunki⁵⁹³. Zbigniew Rau wskazywał, że najlepszymi informatorami i zarazem osobami znającymi doskonale wszystkie tajemnice struktury przestępczej są jej przywódcy i to dzięki ich zeznaniom możliwa jest całkowita dezintegracja grup i związków przestępczych⁵⁹⁴. Powołany przepis nie ogranicza kategorii przestępstw, co do których nadzwyczajne złagodzenie kary może być zastosowane, jak miało to miejsce w ujęciu ustawy o świadku koronnym w której kategorii przestępstw zostały taksatywnie wyliczone⁵⁹⁵. Łatwo jednak zauważyć, że ustawodawca dość powściągliwie posługuje się normatywną konstrukcją obligatoryjnego nadzwyczajnego złagodzenia kary, wprowadzając ją wyłącznie tam, gdzie ujawnienie przestępstwa i pociągnięcie do odpowiedzialności karnej z natury dowodowej natrafia na szczególne trudności, praktycznie z powodu braku interesu po stronie sprawców w rozbiciu solidarności grupowej. Mając na uwadze Wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 29 grudnia 2010 roku niewątpliwie jawią się

⁵⁹² K. Daszkiewicz, *Glosa do uchwały SN z 25.02.1999r.*, sygn. akt I KZP 38/98, OSP 1999, z. 7-8, poz. 148.

⁵⁹³ Postanowienie SN z dnia 10 kwietnia 2003 r., sygn. akt III KKN 182/01, OSNwSK 2003, Nr 1, poz. 771.

⁵⁹⁴ Z. Rau, *Przestępczość zorganizowana w Polsce i jej zwalczanie*, Kraków 2002, s. 202.

⁵⁹⁵ Z. Cwiąkański, *Wybrane problemy wymiaru kary za przestępczość zorganizowaną*, Prok. i Pr. 2001, nr 12, s. 15.

również inne istotne cele jakimi kierował się ustawodawca w związku z wprowadzeniem instytucji tzw. „małego świadka koronnego” zawartej w art. 60 § 3 k.k., nie można bowiem wymagać od sprawcy, by miał świadomość, jakimi wiadomościami dysponują organy ścigania, więc nie może być od tego faktu uzależnione stosowanie nadzwyczajnego złagodzenia kary na podstawie powołanego artykułu⁵⁹⁶. Obligatoryjność stosowania tej instytucji wynika z gwarancji jakie daje racjonalny ustawodawca wobec chęci ujawniania informacji o przestępstwie, które mogą być cenne w toku toczącego się postępowania karnego⁵⁹⁷. Na sprawcy ciąży jedynie obowiązek ujawnienia wszystkich posiadanych przez niego informacji co do osób uczestniczących w popełnieniu przestępstwa oraz istotnych okoliczności jego popełnienia co jest faktycznie rozsądnym wyborem⁵⁹⁸. Wyjaśnienia podejrzanego, bądź oskarżonego są to jego ustne dobrowolne wypowiedzi, następnie zaprotokołowane, dotyczące przedmiotu dowodzenia. Podejrzanym może wypowiadać się w nich zarówno w kwestii faktycznych, jak również i prawnych⁵⁹⁹. Z punktu widzenia omawianej instytucji najistotniejsze znaczenie mają te wyjaśnienia, w których podejrzanym potwierdzi okoliczności dla siebie niekorzystne, zwłaszcza w sytuacji, gdy przyznaje się do winy⁶⁰⁰. Dowodowa wartość tego rodzaju wyjaśnień złożonych przy zachowaniu wszystkich gwarancji procesowych nabiera szczególnego znaczenia. Wyjaśnienia tego rodzaju, mogą bowiem skutkować określonymi w k.k. preferencjami, polegającymi na możliwości zastosowania nadzwyczajnego złagodzenia kary a nawet odstąpienia od jej wymierzenia. Nie stanowi istotnej różnicy w kontekście stosowana art. 60 § 3 k.k. czy ujawnienie informacji było dobrowolne, czy też odbyło się pod wpływem presji innych osób, bądź też kalkulacji opłacalności dokonanej przez sprawcę. W tej sprawie wypowiedział się SA w Rzeszowie, który podkreślił, że z zawartego w omawianym przepisie słowa „ujawni” oraz *ratio legis* tego przepisu wynika, że

⁵⁹⁶ Wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 29 grudnia 2010 r., sygn. akt II AKa 236/10, KZS 2011/4/33.

⁵⁹⁷ Uchwała SN z dnia 25 lutego 1999 r., sygn. akt I KZP 38/29, OSNKW 1999, Nr 3-4, poz. 12.

⁵⁹⁸ Wyrok SA we Wrocławiu z dnia 26 października 2006 r., sygn. akt II AKa 289/06, OSA 2007, Nr 5, poz. 21.

⁵⁹⁹ S. Kalinowski, *Polski proces karny*, Warszawa 1971, s. 311.

⁶⁰⁰ Postanowienie SN z dnia 3 grudnia 2001 r., sygn. akt V KKN 67/01, OSNKW 2002, Nr 5-6, poz. 36.

przewidziana w nim wysoka premia w postaci obligatoryjnego nadzwyczajnego złagodzenia kary nie przysługuje sprawcy, którego celem jest dozowanie opisanych w tym przepisie informacji, oraz sprawcy, który pozoruje ujawnienie informacji, czyli przekazuje je dopiero wówczas, gdy ma już świadomość, że organy powołane do ścigania przestępstw wiadomości te już posiadają⁶⁰¹. Prezentowane „ujawnienie” łączy się z wszechstronnym wyjaśnieniem okoliczności przestępstwa ale także rolą poszczególnych współdziałających osób, a w tym także i rolą ujawniającego. Dodatkowo wskazane jest, aby zawierało również informacje o wyrządzonej szkodzie i podziale zysków⁶⁰². Należy także zauważyć, iż nie ulega wątpliwości, że samo przyznanie się sprawcy do dokonania czynu we współdziałaniu z innymi osobami nie stanowi wystarczającej podstawy uzasadniającej stosowanie obligatoryjnego nadzwyczajnego złagodzenia kary przewidzianego art. 60 § 3 k.k. W świetle powołanego przepisu nie mamy żadnych wątpliwości co do tego, że warunki, jakie powinien spełnić sprawca, aby je uzyskać, mają znacznie szerszy zakres⁶⁰³. Odrębną kwestią wobec małego świadka koronnego stanowi nagroda za przyjętą postawę i konkretne zasługi dla wymiaru sprawiedliwości dająca możliwość warunkowego zawieszenia wykonania orzeczonej kary nawet w wymiarze do 5 lat pozbawienia wolności, zatem wymiaru kary dość surowego, przewidując w związku z tym możliwość znacznego wydłużenia okresu próby nawet do 10 lat⁶⁰⁴. Zastosowanie warunkowego zawieszenia wykonania orzeczonej kary stanowiąc ważną rolę instrumentu indywidualizacji reakcji na przestępstwo obwarowane jest jedynie koniecznością pozytywnej prognozy kryminologicznej wobec sprawcy⁶⁰⁵. Prognoza ta wyraża się przekonaniem sądu, iż mimo niewykonania kary sprawca będzie przestrzegał porządku prawnego, w

⁶⁰¹ Postanowienie SA w Rzeszowie z dnia 22 października 2013 r., sygn. akt II AKA 70/13, Legalis.

⁶⁰² Postanowienie SN z dnia 20 listopada 2013 r., sygn. akt II KK 184/13, OSNKW 2014, Nr 3, poz. 28.

⁶⁰³ K. Daszkiewicz, *Glosa do postanowienia SN z 20.2.2003 r.*, sygn. akt II KK 113/02, OSP 2003, Nr 12, poz. 163.

⁶⁰⁴ Wyrok SA w Gdańsku z dnia 8 maja 2002 r., sygn. akt II AKa 95/02, KZS 2002, Nr 10, poz. 67; wyrok SA w Krakowie z dnia 30 września 1998 r., sygn. akt II AKA 184/98, KZS, 1998 Nr 11, poz. 29.

⁶⁰⁵ Wyrok SA w Katowicach z dnia 26 marca 2009 r., sygn. akt II AKA 42/09, OSA w Katowicach 2009, Nr 2, poz. 4; postanowienie SN z dnia 18 października 2007 r., sygn. akt III KK 237/07, Legalis; postanowienie SN z dnia 9 czerwca 2009 r., sygn. akt II KZ 32/09, Prok. i Pr. - wkł. 2009, Nr 11-12, poz. 12.

szczególności zaś nie popełni ponownie przestępstwa⁶⁰⁶. Nie ma zatem realnego uprawdopodobniania, że w ten sposób umożliwi się osiągnięcie wszystkich celów kary, ponadto nie konieczne jest wykazywanie istnienia jakichś konkretnych, pozytywnych cech sprawcy, postaw i warunków osobistych, co jest niezbędne dla zastosowania tej instytucji we wszystkich pozostałych przypadkach. Na podstawie wyraźnego ustawowego wyłączenia zawartego w art. 69 § 3 k.k. nie stosuje się warunkowego zawieszenia wykonania orzeczonej kary wobec tzw. „małego świadka koronnego” o ile jest on przestępcą zawodowym, wielokrotnym recydywistą, terrorystą bądź przestępcą dopuszczającym się przestępstwa w ramach zorganizowanych struktur przestępczych. Wobec sprawcy korzystającego z dobrodziejstwa z art. 60 § 3 k.k. w pozostałych przypadkach sąd może poza zastosowaniem dobrodziejstwa obligatoryjnego nadzwyczajnego złagodzenia kary, orzeczoną karę warunkowo zawiesić, przyjmując jednak, że uzna prawidłowe rokowania, to jest prawdopodobieństwo, że pomimo niewykonania kary nie popełni on ponownie przestępstwa⁶⁰⁷. Warto jednak zauważyć, iż k.k. przejrzysto określa skutki negatywnego oraz pozytywnego okresu próby. W przypadku negatywnego okresu próby zachodzą podstawy do zarządzenia wykonania kary warunkowo zawieszanej, co stanowi dodatkowe działanie motywujące dla sprawcy. O ile zawarte w omawianym przepisie zastosowanie nadzwyczajnego złagodzenia kary ma charakter obligatoryjny, to warunkowe zawieszenie wykonania orzeczonej kary nadzwyczajnie złagodzonej ma już tylko charakter fakultatywny i zależy wyłącznie od uznania sądu⁶⁰⁸. Charakter zawieszenia wykonania kary nadzwyczajnie złagodzonej w świetle postanowień omawianego artykułu winno być wyjątkowe, co sugerowane jest zwrotem, że sąd „nawet może warunkowo zawiesić jej wykonanie”⁶⁰⁹. W dosłownym tego słowa znaczeniu ma to stanowić dobrodziejstwo nie tyle powszechne, co raczej wyjątkowe, wobec tego i sąd zmuszony jest swoją decyzję szczegółowo uzasadnić.

⁶⁰⁶ A. Marek, J. Lachowski, *Prawo karne. Zarys problematyki*, Warszawa 2011, s. 175.

⁶⁰⁷ Wyrok SN z dnia 28 lipca 1980 r., sygn. akt RW 258/80, OSNKW 1980, Nr 12, poz. 9.

⁶⁰⁸ Wyrok SA w Łodzi z dnia 24 stycznia 2002 r., sygn. akt II AKA 552/02, Prok. i Pr. 2004, Nr 2, poz. 11.

⁶⁰⁹ R.A. Stefański, *Kodeks karny z orzecznictwem i piśmiennictwem (za lata 1998-2003)*, Toruń 2004, s. 228, poz. 10

2. Tryb fakultatywny

Przypadek fakultatywnego nadzwyczajnego złagodzenia kary został wskazany w art. 60 § 4 k.k. i niewątpliwie zawiera on nie występującą w k.k. z 1969 roku samoistną przesłankę nadzwyczajnego złagodzenia kary. Nadzwyczajne złagodzenie, a nawet jej zawieszenie wobec delatora donoszącego nie we własnej sprawie, możliwe jest jedynie skutkiem wniosku prokuratora⁶¹⁰. Powołana instytucja dotyczy sytuacji, w której sprawca dokonuje denuncjacji osoby lub osób, z którymi nie współdziałał w przestępstwie. Przesłankami skorzystania z możliwości nadzwyczajnego złagodzenia kary w tym trybie są:

- złożenie wyjaśnień w swojej sprawie,
- ujawnienie przed organem ścigania faktu popełnienia innego przestępstwa,
- przedstawienie jego istotnych okoliczności, nieznanymi dotychczas temu organowi,
- ujawnione przestępstwo musi być zagrożone karą powyżej 5 lat pozbawienia wolności, a więc w grę wchodzi zbrodnie i poważne występki⁶¹¹.

Jak wypowiedział się Sąd Apelacyjny w Katowicach w wyroku z dnia 28 lipca 2005 roku podstawa upoważniająca sąd do nadzwyczajnego złagodzenia sprawcy kary przewidziana w art. 60 § 4 k.k. tym różni się od podstawy wskazanej w § 3 tegoż artykułu, że daje możliwość premiowania sprawcy nadzwyczajnym złagodzeniem kary w danej sprawie za ujawnienie istotnych informacji o innym przestępstwie, niż to o które jest on oskarżony w toczącym się już procesie karnym⁶¹².

W ujęciu praktycznym zastosowanie tej instytucji zależne jest od określonego zachowania prokuratora, który winien złożyć wniosek dotyczący sprawcy przestępstwa ujawniającego i przedstawiającego przed organem ścigania istotne okoliczności, nieznanne dotychczas temu organowi, przestępstwa zagrożonego karą

⁶¹⁰ Postanowienie SN z dnia 4 grudnia 2007 r., sygn. akt II KK 157/07, OSNwSK 2007, Nr 1, poz. 2756.

⁶¹¹ Postanowienie SN z dnia 20 lutego 2003 r., sygn. akt II KK 113/02, OSNKW 2003, z. 5-6, poz. 52; Wyrok SN z dnia 11 marca 2003 r., sygn. akt V KK 176/02, Legalis.

⁶¹² Wyrok SA w Katowicach z dnia 28 lipca 2005 r., sygn. akt II AKA 217/05, OSA w Katowicach 2005, Nr 4, poz. 6.

powyżej 5 lat pozbawienia wolności⁶¹³. Przesłanki, jakie zostały określone w tym przepisie mają niewątpliwie różnorodny charakter⁶¹⁴. Z jednej strony przepis wymienia elementy związane ze wszczęciem i prowadzeniem przeciwko sprawcy postępowaniem w postaci złożenia wyjaśnień w swojej sprawie. Dalej wskazuje na okoliczności dotyczące nowego postępowania związanego z ujawnieniem i przedstawieniem organowi ścigania nieznanym dotychczas temu organowi okoliczności dotyczących przestępstwa zagrożonego karą powyżej 5 lat pozbawienia wolności⁶¹⁵. Ostatecznie, określony zostaje również warunek formalny, gdzie dla zastosowania nadzwyczajnego złagodzenia kary wymaga się złożenia odpowiedniego wniosku przez prokuratora.

Zasadniczo o tym, czy spełnione zostały wszystkie przesłanki uzasadniające zastosowanie omawianej instytucji decyduje sąd i mieści się w ramach sędziowskiej swobodnej oceny dowodów⁶¹⁶. Istotą takiego sposobu realizacji tej instytucji jest ukierunkowanie postawy sprawcy do maksymalnego uproszczenia i przyspieszenia prowadzonego przeciwko sprawcy postępowania, nadto niewątpliwie przyczynia się do podjęcia nowego postępowania o przestępstwo zagrożone karą powyżej 5 lat pozbawienia wolności. Premia taka dotyczy wyłącznie tego kręgu sprawców, którzy podejmą pomocną współpracę z organami wymiaru sprawiedliwości. Premia przewidziana w § 4 omawianego artykułu jest za skonkretyzowane „wsparcie” udzielone organom ścigania w wykrywaniu przestępstw, taki sprawca staje się niejako ich „informatorem”, licząc na stosowne „wynagrodzenie” w postaci łagodniejszego wymiaru kary we własnej sprawie⁶¹⁷. Ważne niewątpliwie jest to, aby okoliczności te zostały ujawnione i przedstawione jeszcze na etapie postępowania przed organem ścigania, a więc przed skierowaniem aktu oskarżenia

⁶¹³ Postanowienie SA we Wrocławiu z dnia 29 grudnia 2006 r., sygn. akt II AKO 230/06, OSA 2007, Nr 10, poz. 54.

⁶¹⁴ Postanowienie SN z dnia 12 marca 2008 r., sygn. akt II KO 24/07, Prok. i Pr. 2008, Nr 10, poz. 7.

⁶¹⁵ Wyrok SA w Katowicach z dnia 28 lipca 2005 r., sygn. akt II AKA 217/05, OSA w Katowicach 2005, Nr 4, poz. 6.

⁶¹⁶ S. Wronkowska, M. Zieliński, Z. Ziemiński, *Zasady prawa*, Warszawa 1974, s. 24 i n.

⁶¹⁷ Uchwała SN z dnia 11 stycznia 2006 r., sygn. akt I KZP 53/05, OSNKW 2006, Nr 2, poz. 13 oraz glosa krytyczna J. Raglewski, Cz.PKiNP 2006, Nr 2, poz. 261.

do sądu⁶¹⁸. Co istotne również, formułą tego przepisu daje podstawę do przyjęcia, iż kryterium pozwalającym rozstrzygnąć, czy dane przestępstwo objęte jest dyspozycją art. 60 § 4 k.k., jest górna granica ustawowego zagrożenia. Stosowanie tego przepisu wymaga, by granica ta była wyższa od 5 lat pozbawienia wolności, co oznacza, że nie mogą mieścić się w tym przepisie przestępstwa zagrożone karą do 5 lat pozbawienia wolności łącznie.

Z punktu widzenia polityki kryminalnej sąd może zastosować nadzwyczajne złagodzenie kary wyłącznie na wniosek prokuratora, pojawia się zatem wątpliwość w możliwość zaistnienia sytuacji w której prokurator może takiego wniosku po prostu nie złożyć. Art. 60 § 4 k.k. daje stosunkowo duże uprawnienia prokuratorowi i umożliwia mu podjęcie w trakcie prowadzonego postępowania przygotowawczego pewnej formy oddziaływania, która kształtuje postawę sprawcy przestępstwa w kierunku szczerego przyznania się do winy i ujawnienia znanych mu informacji o innym poważnym przestępstwie niezwykle pomocne organom ścigania⁶¹⁹. Trafne zatem wydaje się stwierdzenie, iż przepis ten daje stosunkowo duże uprawnienia prokuratorowi i tym samym umożliwia mu podjęcie w trakcie prowadzonego postępowania przygotowawczego pewnego rodzaju logicznej i strategicznej rozgrywki ze sprawcą przestępstwa. Sprawca przestępstwa, aby mógł liczyć na propozycję wymierzenia dla niego kary z nadzwyczajnym złagodzeniem winien na etapie postępowania przygotowawczego a nie kiedykolwiek później, prowadzonego w jego sprawie karnej, a nie w innej sprawie, przed organem ścigania, niekoniecznie przedmiotowo i miejscowo właściwym ujawnić i przedstawić istotne, nieznanе dotychczas temu organowi, okoliczności innego przestępstwa, niż to o które postępowanie się już toczy⁶²⁰. Jak zauważył Sąd Apelacyjny w Łodzi w wyroku z dnia 13 listopada 2008 roku cytowany przepis adresowany jest do tego kręgu przestępców, którzy zdecydowali się na współpracę z organami ścigania i zakłada lojalność z obu stron polegającą najkrócej na tym, że za prawdziwe informacje o

⁶¹⁸ Uchwała z dnia 25 lutego 1999 r., sygn. akt I KZP 38/98, OSNKW 1999, z. 3-4, poz. 12.

⁶¹⁹ Wyrok SN z dnia 29 stycznia 1974 r., sygn. akt V KRN 8/74, OSNKW 1974, Nr 7-8, poz. 145; wyrok SN z dnia 17 września 1980 r., sygn. akt V KRN 240/80, OSNPG 1981, Nr 5, poz. 56; A. Kondracki, *Przyznanie się do winy niepopelnionego przestępstwa w świetle teorii i praktyki*, SŁUZBA MO 1966, Nr 4-5; J. Gurgul, *Przyznanie się nie jest królową dowodów*, PiP 1971, Nr 12.

⁶²⁰ Uchwała SN z dnia 11 stycznia 2006 r., sygn. akt I KZP 53/05, OSNK 2006, Nr 2, poz. 13.

wszystkich znanych przestępstwach, ich okolicznościach i sprawcach osoba je przekazująca może liczyć na nadzwyczajne złagodzenie kar orzekanych za przestępstwa przez nią popełnione⁶²¹.

Instytucja z art. 60 § 4 k.k. została uzależniona od woli prokuratora, co oznacza, że bez wniosku pochodzącego od tego oskarżyciela sąd nie posiada kompetencji do nadzwyczajnego złagodzenia kary czy warunkowego zawieszenia jej wykonania. Nie może z tego przywileju korzystać sprawca przestępstwa, który w ramach przysługującego mu prawa do obrony odmówił składania wyjaśnień we własnej sprawie.

Warto zauważyć, iż sprawcy przestępstw ściśle indywidualnych a będący informatorami organów ścigania, mogą korzystać z pewnego zakresu przywilejów złagodzenia kary, ale ich zakres jest zdecydowanie skromniejszy⁶²². Nie sposób jednak uzasadnić stanowiska prawodawcy, iż należy premiować złagodzeniem kary sprawcę, który współdziała z innymi osobami, podczas gdy sprawca współdziałający z jedną osobą nie może liczyć na takie dobrodziejstwo w zakresie wymiaru kary. Słuszna zdaje się być argumentacja, iż dwóch sprawców nie jest wcale mniej groźnych od trzech osób popełniających przestępstwo. Sprawców „indywidualnych” i zorganizowanych w konfiguracji dwuosobowej nie obejmuje ani obligatoryjne nadzwyczajne złagodzenie kary, ani możliwość odstąpienia od jej wymierzenia w oparciu o instytucję tzw. „małego świadka koronnego”. Na wniosek prokuratora mogą oni jednak skorzystać z fakultatywnego nadzwyczajnego złagodzenia kary, a nawet jej warunkowego zawieszenia⁶²³. Trudności mogą wyniknąć wobec zasady swobodnej oceny sędziowskiej⁶²⁴. Odnosi się ona do rozpatrywania przez sąd wniosku o nadzwyczajne złagodzenie kary czy odstąpienie od jej wymierzenia, sformułowanego przez prokuratora za zgodą oskarżonego na

⁶²¹ Wyrok SA w Łodzi z dnia 13 listopada 2008 r., sygn. akt II AKa 76/08, Prok.i Pr.-wkł. 2009/5/32. KZS 2009/5/56.

⁶²² A. Bulsewicz, *Rola osoby zaufanej w czynnościach operacyjno – rozpoznawczych i procesie karnym*, Przegl. Pol. 1992, Nr 2-3, s. 36 i n..

⁶²³ A. Marek, *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2006, s. 161.

⁶²⁴ J. Kościerzyński, *Świadek koronny w świetle nowych regulacji*, Prok. i Pr. 2007, Nr 4, s. 61.

podstawie art. 335 k.p.k.⁶²⁵ Wniosek prokuratora złożony w trybie art. 335 § 1 k.p.k. powinien opierać się na podstawach prawa materialnego co do możliwości odstąpienia od wymierzenia kary⁶²⁶. Takie też było pierwotnie stanowisko Sadu Najwyższego. W świetle art. 343 § 6 i 7 k.p.k. sąd⁶²⁷ nie jest związany wnioskiem prokuratora i może ten wniosek uwzględnić albo odrzucić, jeżeli uzna, że nie zachodzą podstawy do jego uwzględnienia, co oczywiście dotyczy nie tylko zaistnienia przesłanek formalnych wniosku, lecz także ich oceny merytorycznej⁶²⁸. Dotyczy to zarówno stwierdzenia zaistnienia przesłanek tej instytucji, jak i celowości jej zastosowania z uwzględnieniem zasad i dyrektyw wymiaru kary lub środka karnego wskazanych w art. od 53 do 56 k.k.

Należy się przychylić do poglądu wyrażonego przez Sąd Najwyższy, że przepisy o nadzwyczajnym złagodzeniu kary, poza ewidentnym wypadkiem obligatoryjności stwarzają jedynie możliwość, a nie obowiązek zastosowania tej instytucji⁶²⁹. Oznacza to, że będąca wynikiem swobodnie dokonanej przez sąd oceny decyzja o braku zasadności lub celowości zastosowania nadzwyczajnego złagodzenia kary w konkretnej sprawie nie może być podstawą zarzutów dotyczących obrazy prawa materialnego⁶³⁰. Organy ścigania zmuszone są jednak pamiętać, że instytucja ukształtowana została jako pewna propozycja dla sprawcy, o której powinny go poinformować, ale nie mogą tego fakultatywnego dobrodziejstwa oddanego do dyspozycji sądu przedstawiać w formie obietnicy⁶³¹. O nadzwyczajne złagodzenie kary mogą tylko wnioskować, ustawodawca nie przewidział możliwości

⁶²⁵ J. Skorupka, *Znaczenie porozumień procesowych dla modelu postępowania przygotowawczego* [w:] C. Kulesza (red.), *Ocena funkcjonowania porozumień procesowych w praktyce wymiaru sprawiedliwości*, Warszawa 2009, s. 26 i n.

⁶²⁶ W. Jasiński, *Instytucja skazania bez rozprawy (art. 335 k.p.k.) oraz dobrowolnego poddania się odpowiedzialności karnej (art. 387 k.p.k.) na tle naczelných zasad procesu karnego*, Prok. i Pr. 2005, Nr 9, s. 15 i n.

⁶²⁷ Uchwała SN z dnia 8 lutego 2000 r., sygn. akt I KZP 52/99, OSNKW 2000, Nr 3-4, poz. 27.

⁶²⁸ R.A. Stefański [w:] J. Bratoszewski i in., *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, t. II, Warszawa 2004, s. 589.

⁶²⁹ Wyrok SN z dnia 29 lipca 2008 roku, sygn. akt WA 27/08, OSNKW 2008, Nr 11, poz. 93.

⁶³⁰ Postanowienie SN z dnia 11 stycznia 2007 r., sygn. akt V KK 342/06 Orz. Prok. i Pr. 2007, nr 7-8, poz. 22; wyrok SN z dnia 21 maja 1984 r., sygn. akt IV KR 72/84, OSNKW 1985, nr 3-4, poz. 19.

⁶³¹ Wyrok TK z dnia 22 września 2015 roku, sygn. akt P 37/14, Dz. U. z 2015, poz. 1528.

decydowania. Inne zachowanie stanowiłoby niedopuszczalną formą wywierania presji ukierunkowanej na samooskarżanie się i donoszenie o znanych faktach popełnienia przestępstwa, pomimo braku istnienia takiego ustawowego obowiązku. Poza wypadkiem wskazanym w art. 60 § 3 k.k. stosowanie nadzwyczajnego złagodzenia kary jest zdecydowanie fakultatywne, tzn. uzależnione od oceny sądu. Obok nadzwyczajnego złagodzenia przepis art. 60 § 3 k.k. wprowadza także fakultatywne warunkowe zawieszenie wykonania kary⁶³². Słusznie podkreśla się, że zwrot „a nawet” użyty w tym przepisie zakłada wyjątkowość a nie dowolność stosowania warunkowego zawieszenia wykonania kary⁶³³.

⁶³² Wyrok SN z dnia 26 kwietnia 2006 r., sygn. akt WA 14/06, OSNwSK 2006, Nr 1, poz. 909.

⁶³³ Wyrok SA w Katowicach z dnia 9 listopada 2000 roku, sygn. akt II AKa 305/00, Prok. i Pr. 2001, Nr 19, poz. 16; wyrok SA w Katowicach z dnia 19 lutego 2010 roku, II AKa 10/10, Prok. i Pr. 2010, Nr 10, poz. 10.

ROZDZIAŁ III

Instytucja „małego świadka koronnego” w świetle art. 60 § 3 k.k.

§ 1. Uwagi ogólne

Prawo obywatela do sądu, czyli do „sprawiedliwego rozpatrzenia jego indywidualnej sprawy przez niezawisły i bezstronny sąd ustanowiony ustawą”, to jedno z podstawowych praw człowieka ujęte w art. 6 Europejskiej Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności⁶³⁴. Potwierdza je także Konstytucja RP z 2 kwietnia 1997 roku głosząc w art. 45 ust. 1, że każdy ma prawo do sprawiedliwego i jawnego rozpoznania sprawy bez nieuzasadnionej zwłoki⁶³⁵ przez właściwy, niezależny, bezstronny i niezawisły sąd⁶³⁶. W świetle art. 177 Konstytucji RP z 1997 roku wymiar sprawiedliwości we wszystkich sprawach, z wyjątkiem spraw ustawowo zastrzeżonych dla właściwości innych sądów, sprawują sądy powszechne⁶³⁷. W tym zakresie mając na uwadze art. 1 § 1 ustawy o ustroju sądów powszechnych z 27 lipca 2001 roku przyjmuje się, iż sądami powszechnymi są sądy rejonowe, okręgowe i apelacyjne⁶³⁸. Sądy takie spełniają w postępowaniu karnym kilka ról, przy czym za każdym razem działają jako organ procesowy⁶³⁹. Są to przede wszystkim organy rozstrzygające w kwestii przedmiotu procesu, czyli o

⁶³⁴ P. Wiliński, *Proces karny w świetle konstytucji*, Warszawa 2011, s. 107.

⁶³⁵ *O prawie do rozpatrzenia sprawy bez nieuzasadnionej zwłoki stanowi art. 45 ust. 1 Konstytucji RP.*

⁶³⁶ M. Brach, *Wolności, prawa i obowiązki człowieka i obywatela* [w:] M. Zubik (red.), *Konstytucja III RP w tezach i orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego i wybranych sądów*, Warszawa 2011, s. 255;

⁶³⁷ Wyrok TK z dnia 21 lutego 2001 r., sygn. akt OTK ZU 2001, Nr 3, poz. 47; wyrok TK z dnia 9 grudnia 2003 r., sygn. akt OTK ZU 2003, Nr 9A, poz. 100; Z. Gostyński, *Komentarz do przepisów wstępnych kodeksu postępowania karnego z 1997 r.*, Warszawa 1998, s. 16-17.

⁶³⁸ Ustawa o ustroju sądów powszechnych z 27 lipca 2001 r. (Dz.U. Nr 98, poz. 1070 z późn. zm.).

⁶³⁹ W. Grzeszczyk, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Warszawa 2014, s. 64-68.

odpowiedzialności karnej oskarżonego⁶⁴⁰. Zadaniem postępowania karnego jest wnikliwe i w pełni rzetelne wyjaśnienie okoliczności sprawy w takim zakresie, aby możliwe było prawidłowe rozstrzygnięcie co do przedmiotu procesu⁶⁴¹. W tym zakresie konieczne jest ustalenie, czy popełniony został czyn zabroniony pod groźbą kary, kto go popełnił i czy zachodzi po stronie sprawcy wina⁶⁴². Sąd poza wysłuchaniem oskarżonego winien przeprowadzić dowody „w niezbędnym zakresie”⁶⁴³, zwłaszcza jeżeli dany dowód ma istotne znaczenie dla oceny stopnia i rodzaju winy oskarżonego⁶⁴⁴. Ponadto w toku postępowania karnego należy zebrać odpowiednie dane o osobie oskarżonego, przede wszystkim w tym celu, aby w wyniku uznania, że oskarżony popełnił zarzucane mu przestępstwo i ponosi odpowiedzialność za swój czyn, można było w sposób trafny zastosować wobec niego środki przewidziane w prawie karnym materialnym⁶⁴⁵. Następnie zachodzi konieczność ujawnienia okoliczności sprzyjających popełnieniu przestępstwa, ponieważ zadaniem postępowania karnego nie jest wyłącznie zwalczanie przestępstw, ale również zapobieganie im oraz umacnianie poszanowania prawa i zasad współżycia społecznego. Tym samym możliwe staje się osiągnięcie nadrzędnego celu postępowania karnego, jakim jest sprawiedliwa realizacja prawa karnego materialnego. Zwrócić należy uwagę również, że oskarżony, co do zasady, korzystając z przysługującego mu prawa do obrony⁶⁴⁶ oraz z obowiązującej w naszym systemie prawa reguły *nemo se ipsum, accusare tenetur* może się bronić wszelkimi prawnie niezakazanymi metodami i sposobami, wykorzystując w tym

⁶⁴⁰ *Przedmiotem procesu karnego jest kwestia odpowiedzialności prawnej określonej osoby za określony czyn. Kwestia odpowiedzialności prawnej ma swój aspekt faktyczny oraz prawny. Dla przyjęcia tej odpowiedzialności należy w pierwszej kolejności poczynić ustalenia faktyczne (quaestio facti), a potem nadać im ocenę prawną (quaestio iuris).*

⁶⁴¹ Postanowienie SN z dnia 7 czerwca 2000 r., sygn. akt II KO 105/00, Prok. i Pr. 2000, Nr 11, poz. 4.

⁶⁴² J. Warylewski, *Prawo karne. Część ogólna*, Warszawa 2012, s. 504.

⁶⁴³ Wyrok SN z dnia 29 marca 1989 r., sygn. akt V KRN 55/89, OSNPG 4-5/1991, poz. 41.

⁶⁴⁴ Wyrok SN z dnia 10 października 1983 r., sygn. akt I KR 120/83, OSNKW 5-6/1984, poz. 62.

⁶⁴⁵ R.A. Stefański, *Postępowanie przygotowawcze: zmiany ewolucyjne, czy ewolucyjne* [w:] T. Grzegorzczak, J. Izdorczyk, R. Olszewski (red.), *Z problematyki funkcji procesu karnego*, Warszawa 2013, s. 24-44; E. Hryniewicz-Lacz, *Kara kryminalna w świetle Konstytucji RP*, Warszawa 2015, s. 291-292.

⁶⁴⁶ Wyrok SN z dnia 9 lutego 2004 r., sygn. akt V KK 194/03, OSNKW 2004, Nr 4, poz. 42.

celu znane mu fakty⁶⁴⁷. Jak wskazuje P.K. Sowiński prawo do obrony odpowiada konieczność znoszenia przez pozostałych uczestników procesu tych zachowań oskarżonego, które mieszczą się w zakresie tego uprawnienia. Na organach procesowych ciąży ponadto obowiązek zapewnienia oskarżonemu warunków do realizacji prawa do obrony a także niepodejmowania działań pozostających w sprzeczności z tym prawem⁶⁴⁸. Oskarżony oczekując jednak dobrodziejstwa nadzwyczajnego złagodzenia kary w trybie art. 60 § 3 k.k. nie może ukryć niektórych znanych mu okoliczności o istotnym charakterze, dozować podawanych informacji, uzależniać ich treści od oceny własnej sytuacji procesowej ani też raz przekazywanych informacji odwoływać⁶⁴⁹. Omawiany artykuł k.k. stanowi przykład obligatoryjnego nadzwyczajnego złagodzenia kary zobowiązujący sąd do zastosowania tej regulacji w praktyce orzekania⁶⁵⁰. Jak wskazuje E. Zatyka z uwagi na krytyczną ocenę rozwiązania art. 57 § 2 pkt 1 k.k. z 1969 r., który był niewystarczającą zachętą do rozbicia przestępczej solidarności, ustawodawca w aktualnie obowiązującym k.k. nadał instytucji tzw. „małego świadka koronnego”⁶⁵¹ charakter obligatoryjny⁶⁵². Inne, poza art. 60 § 3 k.k., przypadki obligatoryjnego nadzwyczajnego złagodzenia kary w obowiązującym k.k. przewiduje art. 250a § 4 i

⁶⁴⁷ *Konsekwencją zasady domniemania niewinności jest obarczenie oskarżyciela ciężarem udowodnienia winy oskarżonego, natomiast na oskarżonym ciężar udowodnienia jego (własnej) niewinności nie spoczywa.*

⁶⁴⁸ P.K. Sowiński, *Uprawnienia składające się na prawo oskarżonego do obrony. Uwagi na tle czynności oskarżonego oraz organów procesowych*, Rzeszów 2012, s. 23.

⁶⁴⁹ Wyrok SA we Wrocławiu z dnia 26 października 2006 r., sygn. akt II AKa 289/06, OSA 2007, Nr 5, poz. 21.

⁶⁵⁰ *Z obligatoryjnym nadzwyczajnym złagodzeniem kary mamy do czynienia wówczas, gdy w systemie prawnym obowiązuje norma nakazująca sądowi zastosowanie tego złagodzenia.*

⁶⁵¹ *Inne określenia to „ustawowy świadek koronny” albo „świadek koronny in sua causa”. Regulacja ta stanowi przeciwieństwo do tzw. dużej regulacji, o której mowa w ustawie z 25.6.1997 r. o świadku koronnym (t.j. Dz.U. z 2007 r. Nr 36, poz. 323 ze zm.).*

⁶⁵² *Uzasadnienie rządowego projektu nowego kodeksu karnego. Nowe kodeksy karne – z 1997 r. z uzasadnieniami*, Warszawa 1997, s. 155; E. Zatyka, *Przestępczość zorganizowana w aspekcie prawa karnego materialnego* [w:] E.W. Pływaczewski (red.), *Przestępczość zorganizowana*, Warszawa 2011, s. 243.

299 § 8⁶⁵³. Skutkiem zawarcia w regulacji zwrotu „sąd stosuje” po spełnieniu wszystkich przesłanek na sądzie orzekającym w sprawie tzw. „małego świadka koronnego” ciąży obowiązek zastosowania wobec niego nadzwyczajnego złagodzenia kary⁶⁵⁴. Nie należy jednak zapominać, iż wprawdzie nadzwyczajne złagodzenie kary przewidziane w omawianej regulacji ma charakter obligatoryjny, to zasadność spełnienia wskazanych tam przesłanek, podlega wnikliwej ocenie sądu⁶⁵⁵. Wypowiedział się w tej kwestii Sąd Apelacyjny w Łodzi stwierdzając, iż składanie przez osobę ubiegającą się o dobrodziejstwo z art. 60 § 3 k.k. świadomie nieprawdziwych depozycji naraża tę osobę na wysoce prawdopodobne niebezpieczeństwo nieskorzystania wobec niej ze wskazanej instytucji⁶⁵⁶. Omawiana instytucja skierowana jest przeciwko przestępców, którzy świadomie zdecydowali się na współpracę z organami ścigania i zakłada lojalność z obu stron⁶⁵⁷. Mechanizm współpracy tego typu zgodnie z wolą racjonalnego ustawodawcy ma polegać na tym, że za prawdziwe informacje o wszystkich znanych przestępstwach, ich okolicznościach i sprawcach osoba je przekazująca otrzymuje złagodzenie kar orzekanych za przestępstwa przez nią popełnione⁶⁵⁸. Zdaniem M. Kuźmy chwiejność stanowiska oskarżonego powinna przemawiać za tym, że nie jest on do końca zdecydowany, czy pójść w kierunku współpracy z organami wymiaru sprawiedliwości, czy w kierunku dalszego współdziałania w przestępczej aktywności⁶⁵⁹. Na zastosowanie nadzwyczajnego złagodzenia kary powinien raczej liczyć wyłącznie ten sprawca, którego postawa jest stabilna, wyraźna i

⁶⁵³ Z. Sienkiewicz, *Nadzwyczajne złagodzenie i nadzwyczajne zaostrzenie kary* [w:] M. Bojarski (red.) J. Giezek, Z. Sienkiewicz, *Prawo karne materialne. Część ogólna i szczególna*, Warszawa 2012, s. 411.

⁶⁵⁴ Por. wyrok SA w Krakowie z dnia 28 grudnia 2012 r., sygn. akt II AKA 248/12, Legalis.

⁶⁵⁵ Ł. Pohl, *Prawo karne. Wykład części ogólnej*, Warszawa 2013, s. 462-463.

⁶⁵⁶ Wyrok SA w Łodzi z dnia 13 listopada 2008 r., sygn. akt II AKA 176/08, Prok. i Pr. 2009, Nr 5, poz. 32.

⁶⁵⁷ Uchwała SN z dnia 11 stycznia 2006 r., sygn. akt I KZP 49/05, OSNKW 2006, Nr 2, poz. 12.

⁶⁵⁸ J. Wojciechowski, *Nadzwyczajne złagodzenie kary jako premia za pomoc organom ścigania* [w:] A.J. Szwarc (red.), *Rozważania o prawie karnym*, Poznań 1999, s. 311; *tenże*, *Kodeks karny. Komentarz. Orzecznictwo*, Warszawa 1997, s. 130; podobnie A. Marek, *Komentarz do kodeksu karnego. Część ogólna*, Warszawa 1999, s. 181.

⁶⁵⁹ M. Kuźma, *Wybrane procesowe aspekty nadzwyczajnego złagodzenia kary na podstawie art. 60 § 3 i 4 k.k.*, Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego 2007, t. 21, s. 227.

jednoznaczna⁶⁶⁰. Podobny pogląd prezentuje J. Warylewski wskazując, iż ujawnianie informacji a następnie im zaprzeczanie, jak też częściowe ujawnienie i częściowe zatajenie, nie daje podstaw do nadzwyczajnego złagodzenia kary⁶⁶¹. Niemalże identycznie zresztą wypowiedział się Sąd Najwyższy badając wpływ wyjaśnień oskarżonego na obligatoryjne nadzwyczajne złagodzenie kary⁶⁶². W jego ocenie składający wyjaśnienia sprawca, chcąc skorzystać z obligatoryjnego nadzwyczajnego złagodzenia kary na podstawie art. 60 § 3 albo § 4 k.k., winien być przede wszystkim lojalnym procesowym współpracownikiem organów ścigania oraz organów wymiaru sprawiedliwości i właśnie dlatego, trafnie, nazywany jest „małym świadkiem koronnym” we własnej i cudzej sprawie karnej. Odmienne zdanie wyraża K. Daszkiewicz, powołując błędy, luki i brak koordynacji pomiędzy poszczególnymi przepisami dotyczącymi nadzwyczajnego złagodzenia kary⁶⁶³. Ustawodawca nie określił bliżej charakteru współdziałania przy popełnieniu przestępstwa, ani też nie wskazał kategorii przestępstw, których regulacja zawarta w art. 60 § 3 k.k. może dotyczyć⁶⁶⁴. Zatem jak wskazuje Z. Ćwiąkalski wobec tego winno się interpretować ten przepis szeroko⁶⁶⁵. Wobec tego niewątpliwie odnosić się on będzie do każdego przejawu przestępczości grupowej, a więc też w świetle art. 258 k.k. do osób działających w zorganizowanej grupie przestępczej lub związku mającym na celu popełnianie przestępstw⁶⁶⁶. Oczywiście nie można stosować instytucji z art. 60 § 3 k.k. wobec sprawcy, który w przeciągu całego postępowania (zarówno przygotowawczego, jak i jurysdykcyjnego) nie współpracuje w sposób stabilny z organami ścigania i wymiaru sprawiedliwości, nie dążąc w ten sposób do wyjaśnienia wszystkich okoliczności popełnienia przestępstwa. To niebagatelne stwierdzenie z punktu widzenia rozbieżności instytucji tzw. „małego świadka

⁶⁶⁰ Wyrok SA w Krakowie z dnia 24 maja 2005 r., sygn. akt II AKa 90/05, KZS 2005, Nr 8, poz. 79.

⁶⁶¹ J. Warylewski, *Prawo karne. Część ogólna*, Warszawa 2009, s. 492.

⁶⁶² Postanowienie SN z dnia 20 listopada 2013 r., sygn. akt II KK 184/13, OSNKW 2014, Nr 3, poz. 28.

⁶⁶³ K. Daszkiewicz, *Kodeks karny z 1997 roku. Uwagi krytyczne*, Gdańsk 2001, s. 179.

⁶⁶⁴ *Różnica między ustawą o świadku koronnym a tzw. „małym świadkiem koronnym” tkwi przede wszystkim w tym, że w ustawie o świadku koronnym wyszczególniono grupę przestępstw, do sprawców których może być stosowana, czego nie zawarto w art. 60 § 3 k.k.*

⁶⁶⁵ Z. Ćwiąkalski, *Nadzwyczajne złagodzenie kary* [w:] A. Marek, L.K. Paprzycki, T. Kaczmarek (red.), *System prawa karnego. Nauka o karze. Sądowy wymiar kary*, t. 5, Warszawa 2015, s. 435.

⁶⁶⁶ K. Daszkiewicz, *Glosa do uchwały SN z 25.2.1999 r., I KZP 38/98*, OSP 1997, Nr 7-8, s. 406.

koronnego” znalazło również swój wyraz w wyroku Sądu Najwyższego z dnia 9 lipca 2013 roku⁶⁶⁷. Ostatecznie niewątpliwie zastanawiające jest, czy status tzw. „małego świadka koronnego” przysługuje wyłącznie w sytuacji określonej w art. 60 § 3 k.k. czy też szerzej, a więc w przypadkach określonych w art. 60 § 3-5 k.k. Analizując zakres normatywny regulacji, zgodnie zresztą z oceną J. Raglewskiego i J. Paśkiewicza, należy zgodzić się jednak za szerszym ujęciem⁶⁶⁸. Na uwagę zasługuje również fakt, iż po wejściu w życie aktualnie obowiązującego kodeksu karnego kilkakrotnie podejmowane były próby dokonania zmian w regulacji art. 60 § 3 k.k. Poddawano krytyce instytucję tzw. „małego świadka koronnego”, jako dotyczącą zbyt szerokiego kręgu podmiotów, które mogą skorzystać z dobrodziejstwa obligatoryjnego nadzwyczajnego złagodzenia kary oraz doszukiwano się zastrzeżeń co do charakteru tego złagodzenia. Jak wskazuje W. Koziulewicz prace ustawodawcze, mimo różnego stopnia ich zaawansowania, nie doprowadziły do bardziej racjonalnej zmiany treści omówionego przepisu⁶⁶⁹.

§ 2. Zakres podmiotowy instytucji tzw. małego świadka koronnego

Mały świadek koronny to powszechnie przyjęte w języku prawniczym określenie instytucji stosowanej wobec sprawcy przestępstw, którzy w toku postępowania karnego współpracują z organami ścigania⁶⁷⁰. Zupełnie bez znaczenia są tutaj motywy jakimi mógł lub kierował się sprawca, przekazując stosowne informacje „w pewien sposób oczekiwane od organów ścigania”. Mogą to być zarówno motywy pozytywne, czyli te zasługujące na aprobatę, wyrażające się żalem związanym z popełnionym przestępstwem, chęcią poprawy, pokorą, wyrzutami sumienia, poczuciem winy, skruchą, rozgoryczeniem, itp. Jak również może to być zwykła chęć odegrania się na pozostałych sprawcach. Obojętne jest również to, czy ujawnienie informacji było dobrowolne, czy też wynikało z presji innych osób

⁶⁶⁷ Wyrok z dnia 9 lipca 2013 r., sygn. akt II KK 150/13, Legalis.

⁶⁶⁸ J. Raglewski, *op. cit.*, s. 227; J. Paśkiewicz, *Świadek koronny „in sua causa” oraz „in altera causa” (art. 60 § 3-5 i art. 61 k.k.)*, Prok. i Pr. z. 12, s. 41.

⁶⁶⁹ W. Koziulewicz, *Mały świadek koronny w orzecznictwie Sądu Najwyższego* [w:] J. Majewski (red.), *Nadzwyczajny wymiar kary*, Toruń 2009, s. 90.

⁶⁷⁰ Wyrok SN z dnia 5 maja 2003 roku, sygn. akt V KK 170/02, OSNwSK 2003, Nr 1, poz. 902.

(szczególnie najbliższej rodziny), bądź też kalkulacji opłacalności dokonanej przez sprawcę. Zakres instytucji tzw. „małego świadka koronnego” w k.k. jest bardzo szeroki, ponieważ przepis art. 60 § 3 k.k. nie zawiera żadnych wyłączeń o charakterze podmiotowym. Odpowiedzialność karna może zostać przypisana zarówno wówczas, gdy udział w przestępczej strukturze wieloosobowej (grupie lub związku) jest czynny, jak i bierny. Podstawą stwierdzenia brania udziału w takiej strukturze jest ustalenie świadomości sprawcy co do celu i form działania grupy, gotowość poddania się panującej w grupie dyscyplinie i braniu udziału w prowadzonej działalności⁶⁷¹. Z dobrodziejstwa nadzwyczajnego złagodzenia kary na podstawie tego unormowania może skorzystać praktycznie każdy członek zorganizowanej grupy lub związku, który spełni warunki w nim określone (również osoba, która podjęła się kierownictwa struktury przestępczej lub ją zakłada a następnie kształtuje), odmiennie niż w przypadku świadka koronnego⁶⁷². Na niewątpliwą uwagę zasługuje fakt, iż do skorzystania z dobrodziejstwa omawianej postaci nadzwyczajnego złagodzenia kary niezbędne jest, aby sprawca, najpóźniej z chwilą ujawnienia informacji, zaniechał działalności (zrezygnował z członkostwa) w zorganizowanej grupie lub związku⁶⁷³. Osobę sprawcy musimy jednak postrzegać przez pryzmat art. 299 § 1 k.p.k., gdzie względem sprawcy rozpoczyna bieg postępowanie przygotowawcze i uzyskuje on status podejrzanego, czyli strony postępowania⁶⁷⁴. W odniesieniu do art. 71 § 1 k.p.k. podejrzanym jest osoba, co do której wydano postanowienie o przedstawieniu zarzutów albo której bez wydania takiego postanowienia przedstawiono zarzut w związku z przystąpieniem do przesłuchania w charakterze podejrzanego⁶⁷⁵. Bezsprzecznie podejrzanym może być wyłącznie osoba fizyczna i jednocześnie na podstawie art. 10 § 1 i 2 k.k. powinna to być osoba, która w chwili popełnienia czynu miała w zasadzie ukończone 17 lat, ale

⁶⁷¹ Wyrok SA w Krakowie z dnia 26 listopada 2008 r., sygn. akt II AKa 168/08, KZS 2008, z. 12, poz. 35; wyrok SA w Lublinie z dnia 24 listopada 2009 r., sygn. akt II AKa 188/09, (niepubl.).

⁶⁷² Wyrok SA w Łodzi z dnia 28 lutego 2001 roku, sygn. akt II Aka 240/00, Prok. i Pr.-wkł. 2002, Nr 4, poz. 21.

⁶⁷³ Z. Barwina, *Ujawnienie informacji jako przesłanka stosowania instytucji małego świadka koronnego z art. 60 § 3 i 4 k.k. (uwagi na marginesie uchwały Sądu Najwyższego)*, PS 2006, Nr 7-8, s. 158.

⁶⁷⁴ Postanowienie SN z dnia 26 sierpnia 2010r., sygn. akt I KZP 13/10, OSNKW 2010, Nr 9, poz. 79.

⁶⁷⁵ T. Grzegorzcyk, J. Tylman, *Polskie postępowanie karne*, Warszawa 2009, s. 310.

przy niektórych zbrodniach i występkach możliwe jest ponoszenie odpowiedzialności już od 15 roku życia. Podejrzany pojawia się zatem w postępowaniu poprzez przedstawienie mu zarzutów w formie określonej przez prawo karne procesowe. Od podejrzanego należy odróżnić tzw. osobę podejrzaną, niekiedy określaną mianem faktycznie podejrzanego. Nazwa „osoba podejrzana” używana jest w k.p.k., stanowi więc określenie ustawowe, czego nie można jednoznacznie stwierdzić o tzw. faktycznie podejrzanym. Analiza art. 74 § 3, 3a i 4, 192a § 1, 219, 225 § 2, 237 § 4, 247 § 1, 308 § 1 i 2 oraz 325g § 2 k.p.k. pozwala przyjąć, iż osoba podejrzana to taka, którą podejrzewa się o popełnienie przestępstwa i niewątpliwie w ocenie organów ścigania prowadzących czynności przypuszcza się, że je popełniła, ale której nie przedstawiono jeszcze zarzutu popełnienia przestępstwa. Podmiot ten nie występuje zatem w charakterze strony postępowania karnego. Mimo, iż podejmowane były w orzecznictwie SN i piśmiennictwie próby nadania osobie podejrzanego statusu podejrzanego skutkiem stwierdzenia, że każda czynność nakierowana na ściganie jest równoznaczna ze wszczęciem postępowania przeciwko osobie, przez co nabywa on prawa podejrzanego są jednak nieprawidłowe⁶⁷⁶. Jak wskazuje literatura deprecjonują one instytucję przedstawienia zarzutów i pozostają w sprzeczności z przepisami k.p.k. wyraźnie określającymi pojęcie podejrzanego i zakres jego uprawnień (art. 299 § 1 k.p.k.) oraz uprawnienia innych osób, które proces może dotknąć (art. 299 § 2 k.p.k.). Idąc dalej należy wskazać, iż to oskarżony jest stroną postępowania karnego, którego przedmiotem jest kwestia odpowiedzialności prawnej za zarzucany mu czyn zabroniony przez prawo karne. Zatem w świetle art. 60 § 3 k.k. zasadnym jest stwierdzenie, iż zawarte w uregulowaniu pojęcie sprawcy dotyczy zarówno podejrzanego jak i oskarżonego, przy czym jako podejrzany tzw. „mały świadek koronny” występuje na etapie postępowania przygotowawczego a następnie jego status ostatecznie zmienia się na oskarżonego z chwilą wniesienia przeciwko niemu oskarżenia do sądu w każdej dopuszczalnej przez prawo karne procesowe postaci⁶⁷⁷. W uproszczeniu należy jednak wskazać, iż to działanie osoby podejrzanego, czy też

⁶⁷⁶ Wyrok SN z dnia 24 marca 1970 r., sygn. akt V KRN 52/70, OSNKW 1970, Nr 7-8, poz. 77; uchwała SN z dnia 23 maja 1974 r., sygn. akt VI KZP 4/74, OSNPG 1974, Nr 8-9, poz. 98.

⁶⁷⁷ Wyrok SA w Katowicach z dnia 5 czerwca 2012 r., sygn. akt II AKa 248/12, Legalis.

samego podejrzanego w odniesieniu do efektu jego szeroko rozumianej współpracy z organami ścigania w świetle art. 60 § 3 k.k. pozwalają na uzasadnione stosowanie obligatoryjnego nadzwyczajnego złagodzenia kary uregulowane w omawianym przepisie wobec oskarżonego na etapie postępowania sądowego. Taka zależność potwierdzona została przez Sąd Najwyższy, który konsekwentnie przyjmował i nadal przyjmuje, iż do ujawnienia przestępczej wiedzy może dojść wyłącznie w trakcie postępowania przygotowawczego. To jak zachowa się sąd orzekający w sprawie w przedmiocie zastosowania bądź odmowy zastosowania wobec oskarżonego dobrodziejstwa wynikającego z instytucji tzw. „małego świadka koronnego” jest wynikiem jego zachowania jako podejrzanego właśnie na etapie postępowania przygotowawczego. I to, że zmienia się zarówno rola podejrzanego, jak i jego nazewnictwo, tzn. staje się on „oskarżonym” nie ma wprowadza istotnej zmiany w zakresie stosowania omawianej instytucji, gdyż dalej jest on oceniany przez pryzmat swojego zachowania. Aczkolwiek wymóg ujawnienia określonych okoliczności organom ścigania należy łączyć z koniecznością sprawdzenia właśnie w toku postępowania przygotowawczego podanych przez sprawcę informacji i dokonania niezbędnych dla rozstrzygnięcia sprawy ustaleń.

§ 3. Przesłanki stosowania tzw. małego świadka koronnego

1. Sprawca współdziałający z innymi osobami w popełnieniu przestępstw

W art. 60 § 3 k.k. przewidziano obligatoryjne stosowanie nadzwyczajnego złagodzenia kary, połączone z warunkowym zawieszeniem jej wykonania, ale dotyczące szczególnego rodzaju sprawcy, działającego w grupie popełniającej przestępstwo⁶⁷⁸. Jak wskazuje V. Konarska-Wrzosek regulacja tzw. „małego świadka koronnego” z gwarantowanym ustawowo dobrodziejstwem wymiaru kary z nadzwyczajnym jej złagodzeniem dotyczy tylko takich osób, które dopuściły się przestępstwa nie same, lecz współdziałając przynajmniej z dwiema innymi

⁶⁷⁸ P. Hofmański, L.K. Paprzycki, Zasady wymiaru kary i środków karnych [w:] M. Filar (red.), Kodeks karny. Komentarz, wyd. 3, Warszawa 2012,

osobami⁶⁷⁹, z których każda dopuściła się danego czynu zabronionego w jednej z postaci zjawiskowych przestępstwa⁶⁸⁰. Regulacja ta stanowi sposób dotarcia do wszystkich osób uwikłanych w działanie przestępcze, a nie wyłącznie pojedynczych sprawców, jakich wybiórczo udało się wykryć i postawić prze sądem⁶⁸¹. Z dobrodziejstwa tej instytucji może skorzystać każdy współdziałający z innymi osobami⁶⁸². Współdziałający oraz inne osoby muszą popełnić to samo przestępstwo, które następnie staje się przedmiotem ujawnienia, a nie różne przestępstwa⁶⁸³. Możemy tutaj mówić o występowaniu w roli sprawcy głównego, współsprawcy, sprawcy kierowniczego lub sprawcy polecającego, albo w roli podżegacza lub pomocnika, a nie w ramach szeroko pojmowanego współuczestnictwa w działalności przestępczej, a zatem w roli pasera⁶⁸⁴, poplecznika, czy nabywcy środków odurzających⁶⁸⁵. Zauważył to również Sąd Apelacyjny w Lublinie w

⁶⁷⁹ *W obowiązującej regulacji karnomaterialnej wyróżniono dwa rodzaje struktur przestępczych charakteryzujących się cechą zorganizowania: grupę oraz związek, które odzwierciedlają pojęcie przestępczości zorganizowanej w języku prawnym aktualnej kodyfikacji. Ustawodawca zrezygnował z umieszczenia definicji zorganizowanej grupy lub związku w kodeksie karnym. Wobec tego sprecyzowanie treści tych pojęć pozostawiono doktrynie i orzecznictwu. Jak wskazano w uzasadnieniu rządowego projektu nowego kodeksu karnego. Nowe kodeksy karne – z 1997 r. z uzasadnieniami, Warszawa 1997, s. 204 „Nowy kodeks, biorąc pod uwagę narastanie zjawiska zorganizowanej przestępczości, wprowadził, obok karalności udziału w związku mającym na celu popełnienie przestępstwa, także udział w zorganizowanej grupie mającej taki cel [...] charakteryzującej się niższym stopniem organizacji”.*

⁶⁸⁰ V. Konarska-Wrzošek [w:] R.A. Stefański (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2015, s. 416.

⁶⁸¹ K. Tkaczyk, *Instytucja czynnego żalu w prawie karnym w aspekcie prawnoporównawczym*, Przemysł 2008, s. 217.

⁶⁸² Wyrok SA w Katowicach z dnia 16 czerwca 2005r., sygn. akt II Aka 107/05, Prok. i Pr. 2006, Nr 4, poz. 17 (dodatek); postanowienie SN z dnia 24 listopada 2010r., sygn. akt IV KO 68/10, OSNSK 2010, poz. 2336.

⁶⁸³ Wyrok SA we Wrocławiu z dnia 4 kwietnia 2013 r., sygn. akt II AKa 90/13, Legalis.

⁶⁸⁴ D. Mycha, *Przestępstwo paserstwa w kodeksie karnym z 1997 roku*, Opole 2014, s. 68-69.

⁶⁸⁵ Postanowienie SN z dnia 23 stycznia 2007 r., sygn. akt III KK 476/06, Legalis; wyrok SN z dnia 8 marca 2006 r., sygn. akt III KK 281/05, OSNwSK 2006, Nr 1, poz. 505; postanowienie SN z dnia 20 kwietnia 2006 r., sygn. akt III KK 372/05, OSNwSK 2006, Nr 1, poz. 873; wyrok SA w Katowicach z dnia 16 czerwca 2005 r., sygn. akt II AKa 107/05, OSA w Katowicach 2004, Nr 4, poz. 5; wyrok SA w Lublinie z 28 kwietnia 2004 r., sygn. akt II AKa 27/04, Prok. i Pr. 2005, Nr 6, poz. 18; wyrok SA w Gdańsku z dnia 19 września 2012 r., sygn. akt II AKa 289/12, Legalis.

wyroku z dnia 28 kwietnia 2004 roku⁶⁸⁶. Współsprawstwo przestępstwa zachodzi niezależnie od tego, czy sprawca popełnia go w grupie lub związku konkretnego przestępstwa, czy też udział jego ma charakter bierny⁶⁸⁷. Oznacza to zatem konieczność każdorazowego uwzględniania, że w zakresie pojęcia mieści się: współsprawstwo⁶⁸⁸, sprawstwo kierownicze⁶⁸⁹, sprawstwo polecające⁶⁹⁰ oraz podżeganie, bądź pomocnictwo⁶⁹¹. Należy jednocześnie podkreślić, iż mamy na uwadze współdziałanie w jednej ze wskazanych form zjawiskowych sprawstwa w popełnieniu tego konkretnego przestępstwa, za które dany sprawca odpowiada i nie chodzi o inny wspólnie popełniony czyn zabroniony, który nie jest przedmiotem postępowania karnego⁶⁹². Skutkiem stwierdzenia, iż na podstawie art. 60 § 3 k.k. sąd stosuje nadzwyczajne złagodzenie w stosunku do „sprawcy współdziałającego z innymi osobami w popełnieniu przestępstwa” możemy zauważyć, iż instytucja ta swoim dobrodziejstwem nie obejmuje sprawców przestępstw działających we współsprawstwie. Polega ono na działaniu „wspólnie i w porozumieniu z inną osobą” (art. 12 § 1 k.k.), natomiast art. 60 § 3 k.k. wymaga współdziałania z innymi osobami⁶⁹³. Zatem spod działania tego przepisu jest wyłączony sprawca, którego

⁶⁸⁶ Wyrok SA w Lublinie z dnia 28 kwietnia 2004r., sygn. akt II Aka 27/04, Prok. i Pr. 2005, Nr 6, poz. 18 (dodatek).

⁶⁸⁷ C. Kamiński, *Mały świadek koronny (art. 60 § 3 k.k.)* [w:] E.W. Pływaczewski (red.), *Przestępczość zorganizowana. Świadek koronny. Teryoryzm. W ujęciu praktycznym*, Kraków 2005, s. 313.

⁶⁸⁸ P. Kardas, *Regulacja współdziałania przestępnego jako podstawa zwalczania przestępczości zorganizowanej*, Prok. i Pr. 2002, Nr 10, s. 73.

⁶⁸⁹ Wyrok SA w Krakowie z dnia 24 kwietnia 1997 r., sygn. akt II AKa 57/97, Prok. i Pr. 1997, Nr 12, poz. 22; wyrok SA w Katowicach z dnia 24 stycznia 2008 r., sygn. akt II AKa 396/07, Prok. i Pr. 2008, Nr 9, poz. 28.

⁶⁹⁰ A. Michalska-Warias, *Sprawstwo kierownicze i sprawstwo polecające jako środki zwalczania zorganizowanych form przestępczości* [w:] L. Leszczyński, E. Skrętowicz, Z. Hołda (red.), *W kręgu teorii i praktyki prawa karnego. Księga poświęcona pamięci Profesora Andrzeja Wąska*, Lublin 2005, s. 578; M. Czyżak, *Sprawstwo polecające w zorganizowanej strukturze przestępczej*, Prok. i Pr 2004, Nr 6, s. 39-45.

⁶⁹¹ B. Gadecki, *Glosa do wyroku SN z 22.5.2007 r., WA 15/07*, Prok i Pr. 2008, Nr 12, s. 167; uchwała SN z dnia 25 lutego 1999 r., sygn. akt I KZP 38/98, OSNKW 1999, z. 3-4, poz. 12.

⁶⁹² Wyrok SA w Katowicach z dnia 20 października 2005 r., sygn. akt II AKa 354/05, OSA 2006, Nr 9, poz. 55.

⁶⁹³ K. Daszkiewicz, *Mały świadek koronny (art. 60 § 3-5 i art. 61 k.k.) – cz. I*, Palestra 1999, Nr 3-4, s. 27.

czyn pozostaje tylko w związku, chociażby nawet ścisłym, z przestępstwami innych osób⁶⁹⁴. Instytucja tzw. „małego świadka koronnego” zawarta w § 3 art. 60 k.k. ma zastosowanie nie tylko do członków zorganizowanych grup lub związków przestępczych, ale do każdego przypadku popełnienia przestępstwa we współdziałaniu z innymi osobami⁶⁹⁵. Wynika to jednocześnie z faktu, iż celem tego unormowania jest zachęcenie przestępców współdziałających z innymi przy popełnieniu przestępstwa do przełamania solidarności przestępczej i zdecydowania się na dość szeroko rozumianą współpracę z organami ścigania w zamian za gwarantowany nadzwyczajnie złagodzony wymiar kary z możliwością warunkowego zawieszenia wykonania orzeczonej kary nawet w wysokości do 5 lat pozbawienia wolności. Zatem skorzystać z tej możliwości może wyłącznie taki sprawca, który popełnił przestępstwo w warunkach współdziałania z innymi osobami. Poza zakresem zastosowania tego przepisu pozostaje więc sprawca pojedynczy (indywidualny), a także sprawcy, którzy popełnili przestępstwo w konfiguracji dwuosobowej⁶⁹⁶. Niewątpliwie dyskusyjne jest niczym nieuzasadnione premiowanie nadzwyczajnym złagodzeniem kary wyłącznie sprawcy, który współdziała z co najmniej dwiema osobami, natomiast gdy współdziałał z jedną osobą, to nie może liczyć na takie koncesje w zakresie wymiaru kary. Jak wskazywane jest to niejednokrotnie w literaturze, nie wydaje się, aby dwóch sprawców było mniej groźnych od trzech osób popełniających przestępstwo⁶⁹⁷. W sytuacji, gdy czynem popełnionym we współdziałaniu przestępnym jest czyn ciągły, czy też ciąg przestępstw to możliwość skorzystania z obligatoryjnego nadzwyczajnego

⁶⁹⁴ Wyrok SN z dnia 8 marca 2006 r., sygn. akt III KK 281/05, R-OSNKW 2006, poz. 505.

⁶⁹⁵ Postanowienie SN z dnia 10 kwietnia 2003 r., sygn. akt III KKN 182/01, OSNwSK 2003, Nr 1, poz. 771; wyrok SN z dnia 10 kwietnia 2003 r., sygn. akt III KKN 242/01, OSNwSK 2003, Nr 1, poz. 775; J. Paśkiewicz, *Świadek koronny „in sua causa” oraz „in altera causa” (art. 60 § 3-5 i art. 61 k.k.)*, Prok. i Pr. z. 12, s. 43; A. Michalska-Warias, *Przestępczość zorganizowana i prawnokarne formy jej działania*, Lublin 2006, s. 220-222; M. Kulik [w:] M. Mozgawa (red.), *Kodeks karny. Praktyczny komentarz*, Warszawa 2007, s. 145; Z. Cwiągalski [w:] A. Zoll (red.) *Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz do art. 1-116 k.k.*, Zakamycze 2004, s. 919-920.

⁶⁹⁶ Wyrok SA w Katowicach z dnia 16 czerwca 2006 r., sygn. akt II AKa 107/05, Legalis.

⁶⁹⁷ Z. Sienkiewicz, *O niektórych projektowanych zmianach w zakresie nadzwyczajnego złagodzenia kary* [w:] L. Bogunia (red.), *Nowa kodyfikacja prawa karnego*, t. II, Wrocław 2002, s. 80; M. Kuźma, *Prawnokarne aspekty instytucji świadka koronnego...*, s. 124.

złagodzenia kary przez skruszonego sprawcę występuje w sytuacji, gdy wszystkie czyny wchodzące w skład czynu ciągłego, bądź ciągu przestępstw były popełnione we współdziałaniu przestępnym co najmniej trzech osób a ponadto ujawniane informacje na temat współdziałających osób i istotne okoliczności dotyczące popełnienia przestępstwa dotyczyły całokształtu czynów wchodzących w skład tych konstrukcji prawnych⁶⁹⁸. W uchwale z dnia 29 października 2002 roku Sąd Najwyższy wyraził pogląd, iż w kontekście sprawcy przestępstwa ciągłego (art. 12 k.k.) warunek „współdziałania z innymi osobami w popełnieniu przestępstwa” jest spełniony wówczas, gdy sprawca ten popełnił z innymi osobami całe przestępstwo ciągłe, co oznacza, że każde zachowanie sprawcy, będące fragmentem przestępstwa ciągłego, odpowiada temu wymogowi⁶⁹⁹. Nie ma również możliwości wprowadzenia z treści art. 60 § 3 k.k. zakazu stosowania tej instytucji wobec osoby, która kierowała zorganizowaną grupą albo związkiem mającym na celu popełnienie przestępstw, jak też sprawców zbrodni zabójstwa, jak ma to miejsce przy stosowaniu ustawy z dnia 25 czerwca 1997 r. o świadku koronnym. Jest zatem wysoce prawdopodobne, iż wobec ujęcia członków grupy przestępczej i postawienia im zarzutu przynależności do takiej struktury, wcale nie jest wykluczona sytuacja, w której kierujący taką grupą, skutkiem obszernego ujawnienia organom ścigania jej członków oraz informacji dotyczących celów i zasad jej działania, skorzysta z instytucji uregulowanej w art. 60 § 3 k.k., jeśli chodzi o przestępstwo z art. 258 k.k.

⁶⁹⁸ Por. uchwałą SN z dnia 29 października 2002 r., sygn. akt I KZP 30/02, OSNKW 2002, Nr 11-12, poz. 89; z aprobowaną glosą M. Kulika, WPP 2003, Nr 3, s. 141-145 oraz aprobatą R.A. Stefańskiego, Przegląd uchwał Izby Karnej Sądu Najwyższego w zakresie prawa materialnego, prawa karnego wykonawczego, prawa karnego skarbowego i prawa wykroczeń za 2002 r., WPP 2003, Nr 1, s. 64-66; wyrok SA w Lublinie z dnia 11 kwietnia 2001 r., sygn. akt II AKa 219/00, Prok. i Pr. 2002, Nr 1, poz. 19; wyrok SA w Krakowie z dnia 18 lipca 2002 r., sygn. akt II AKa 166/02, KZS 2002, Nr 9, poz. 10.

⁶⁹⁹ Uchwała z dnia 29 października 2002 r., sygn. akt I KZP 20/2002, OSNKW 2002, z. 11-12, poz. 89; M. Kulik, *Glosa do uchwały Sądu Najwyższego z dnia 29 października 2002 r.*, sygn. akt I KZP 30/02, *Wojskowy Przegląd Prawniczy* 2003, z. 3, s. 141-145.

2. Wymogi dotyczące denuncjacji

A. Organ przed którym dokonuje się denuncjacji

Ustawa w sposób jednoznaczny precyzuje, iż ujawnienie i przedstawienie informacji ma zostać dokonane „wobec organu ścigania”, czyli organu, który w granicach swoich ustawowych kompetencji posiada uprawnienie ścigania przestępstw, co niewątpliwie może sugerować fazę postępowania przygotowawczego⁷⁰⁰. Podobnie zresztą wypowiedział się Sąd Apelacyjny w Krakowie, który zauważył, że proces ujawnienia powinien nastąpić w formie przewidzianej procesowo, to jest podczas przesłuchania potencjalnego sprawcy w charakterze podejrzanego⁷⁰¹. Zatem organem ścigania w tym rozumieniu będzie każdy organ uprawniony do ścigania przestępstw i może to być zarówno organ ścigania o kompetencjach bardzo szerokich, jak i każdy inny organ powołany na mocy ustawy do ścigania określonych typów przestępstw, czy grup przestępstw⁷⁰². W praktyce niewątpliwie takim organem będzie prokuratura⁷⁰³, co potwierdza art. 2 ustawy o prokuraturze⁷⁰⁴ wskazując, iż zadaniem prokuratury jest strzeżenie praworządności oraz czuwanie nad ściganiem przestępstw⁷⁰⁵. Na podstawie art. 1 ust. 2 pkt 4 a także art. 14 ust. pkt 1 ustawy o policji do organów powołanych do ścigania przestępstw należy również zaliczyć policję⁷⁰⁶. Ponadto do tej grupy należy zaliczyć Agencję Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Agencję Wywiadu, Centralne

⁷⁰⁰ Z. Młynarczyk, *Wykrywalność przestępstw głównym kierunkiem działalności organów ścigania*, Nowe Prawo 1986, nr 6, s. 11; M. Cieślak, *O pojęciu przedmiotu procesu karnego i w sprawie tzw. „podstawy procesu”*, PiP 1959, Nr 8–9, s. 341.

⁷⁰¹ Wyrok SA w Krakowie z dnia 26 kwietnia 2006 r., sygn. akt II AKA 59/06, KZS 2006, Nr 5, poz. 35.

⁷⁰² Z. Rau, *Przestępczość zorganizowana w Polsce i jej zwalczanie*, Zakamycze 2002, s. 74-96.

⁷⁰³ A. Siemaszko, B. Gruszczyńska, R. Kulma, M. Marczewski, *Wymiar sprawiedliwości w Europie. Polska na tle wybranych krajów*, Warszawa 2006, s.

⁷⁰⁴ Ustawa z dnia 20 czerwca 1985 r. o prokuraturze (t.j. z 2011, Dz. U. Nr 270, poz. 1599 ze zm.)

⁷⁰⁵ Postanowienie SN z dnia 3 grudnia 2009 r., sygn. akt WSP 9/09, OSNKW 2010/4/36.

⁷⁰⁶ Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji, t.j. z dnia 14 października 2011 r. (Dz.U. Nr 287, poz. 1687).

Biuro Antykorupcyjne⁷⁰⁷, Służbę Wywiadu Wojskowego, Służbę Kontrwywiadu Wojskowego, Służbę Celną, Straż Graniczną, Żandarmerię Wojskową, finansowy organ dochodzenia oraz na podstawie art. 312 k.p.k. „inny organ przewidziany w przepisach szczególnych”⁷⁰⁸. Gdy informacje przekazywane przez tzw. „małego świadka koronnego” zostaną ujawnione wobec organu ścigania przestępstw przedmiotowo czy terytorialnie niewłaściwego, to nie ma to znaczenia dla ustawowo gwarantowanych przywilejów w zakresie wymiaru kary. Jak wskazuje J. Raglewski możliwe jest ujawnienie i przedstawienie istotnych okoliczności przed organem ścigania nawet w danej sprawie niewłaściwym⁷⁰⁹. Idąc dalej możemy zauważyć, iż sama ustawa zasadnie nie wymaga, aby być to bezwzględnie organ ścigania właściwy w danej sprawie. Skuteczne będzie więc ujawnienie wobec organu powołanego w ogólności do ścigania przestępstw i kwestie właściwości organu do prowadzenia przygotowawczego w tym konkretnym przypadku nie grają istotnej roli⁷¹⁰. Sytuacja taka wymusza jednak, aby organ ten sporządził i przekazał odpowiedni protokół organowi właściwemu w sprawie, czyli organowi powołanemu do ścigania przestępstw, co zgodne jest z brzmieniem art. 60 § 3 k.k. W tym właśnie momencie mogą pojawić się wątpliwości dotyczące określenia „okoliczności nieznanymi dotychczas temu organowi”. Jest przecież wysoce prawdopodobne, iż może się zdarzyć „ujawnienie”, które nastąpi wobec organu niewłaściwego w sprawie, gdyż rzeczywiście dotyczyć będzie okoliczności „nieznanymi temu organowi”. Często z tego powodu, że organ ten w ogóle w sprawę nie jest lub nie może być włączony. Aczkolwiek okoliczności takie będą znane organowi właściwemu, do którego nastąpi przekazanie sprawy. Dosłowne rozumienie wskazanego zwrotu mogłoby prowadzić do możliwości zastosowania nadzwyczajnego złagodzenia kary wobec sprawcy, którego złagodzenie nie powinno

⁷⁰⁷ *Informacja o wynikach działalności Centralnego Biura Antykorupcyjnego w 2010 r.*, Warszawa, 31 marca 2011 r., s. 5-6.

⁷⁰⁸ Art. 5 ust. 1 ustawy z dnia 24 maja 2002 r. o Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego oraz Agencji Wywiadu; art. 2 ust. 1 pkt 1 ustawy z dnia 9 czerwca 2006 r. o Centralnym Biurze Antykorupcyjnym; art. 4 ust. 1 pkt 4 ustawy z dnia 24 sierpnia 2001 r. o Żandarmerii Wojskowej i wojskowych organach porządkowych; art. 1 ust. 2 pkt 4 ustawy z dnia 12 października 1990 r. o Straży Granicznej.

⁷⁰⁹ J. Raglewski, *op. cit.*, s. 309.

⁷¹⁰ P. Hofmański, L.K. Paprzycki [w:] M. Filar (red.) *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2012, s. 284.

dotyczyć. W skrajnych sytuacjach sprawca świadomie doprowadzałby do zawiadomienia organu niewłaściwego, wiedząc, że organ właściwy już te informacje posiada. Zdaniem Z. Cwiąkalskiego dopiero wówczas, gdy ujawnione informacje dotrą do właściwego organu powołanego do ścigania przestępstw będzie możliwe dokonanie odpowiedniej analizy i oceny charakteru przekazanych informacji pod kątem możliwości przyznania współdziałającemu w popełnieniu przestępstwa dobrodziejstwa wynikającego z tzw. „małego świadka koronnego” i w konsekwencji zastosowania wobec niego obligatoryjnego nadzwyczajnego złagodzenia kary⁷¹¹.

B. Problematyka wykładni znaczenia pojęcia „ujawnia”

Wstępem do rozważań w przedmiocie ujawnienia jest niejednokrotnie podkreślane w doktrynie stwierdzenie, iż dla zastosowania instytucji zawartej w art. 60 § 3 k.k. nie ma istotnego znaczenia, czy ujawnienie informacji przez sprawcę wynika z moralnie dodatnich pobudek czy też jest przejawem rzeczywistej skruchy⁷¹². Jak wskazuje V. Konarska-Wrzosek zarówno w doktrynie jak i w orzecznictwie nie ma jednolitości poglądów w kontekście rozumienia wymogu ujawnienia przez współdziałającego informacji dotyczących osób uczestniczących w popełnieniu przestępstwa oraz istotnych okoliczności dotyczących jego popełnienia⁷¹³. Kwestie związane ze stosowaniem unormowania art. 60 § 3 k.k. były też przedmiotem licznych orzeczeń Sądu Najwyższego (SN) – uchwał, wyroków i postanowień. Nie powinna budzić wątpliwości kwestia, iż do zastosowania wobec oskarżonego omawianej instytucji konieczne jest łączne spełnienie następujących przesłanek:

- współdziałal sprawcy z innymi osobami przy popełnianiu przestępstwa,
- ujawnienie przez niego wobec organu powołanego do ścigania przestępstw określonej przestępczej wiedzy,

⁷¹¹ Z. Cwiąkalski [w:] A. Zoll (red.), *Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz*, t. I, 2012, s. 848.

⁷¹² M. Kulik [w:] M. Mozgawa (red.), *Kodeks karny. Praktyczny komentarz*, Warszawa 2007, s. 147.

⁷¹³ V. Konarska-Wrzosek, *Prawnokarne środki walki z przestępczością zawodową i zorganizowaną przewidziane w kodeksie karnym*, Prok. i Pr. 2000, Nr 3, s. 43.

- przestępcza wiedza stanowi przejaw informacji dotyczących osób uczestniczących w popełnienia przestępstwa oraz istotnych okoliczności jego popełnienia.

Jak zauważył SN od oskarżonego, który może liczyć na nadzwyczajne złagodzenie kary, wymaga się przede wszystkim pewnej dozy rzetelności, lojalności i prawdomówności. Przewidziana w art. 60 § 3 k.k. wysoka premia w postaci obligatoryjnego nadzwyczajnego złagodzenia kary nie może przysługiwać sprawcy, którego celem jest pozorowanie ujawnienia informacji poprzez dozowanie ich zakresu wobec organu ścigania prowadzącego postępowanie przygotowawcze⁷¹⁴. Niewątpliwie działanie takiej osoby ogranicza się przecież wyłącznie do przekazywania informacji, jeżeli ma on świadomość, że organy powołane do ścigania przestępstw te wiadomości już posiadają. Dozowanie informacji tylko pozornie ujawnianych nie może stanowić podstawy wynagrodzenia dobrodziejstwem nadzwyczajnego złagodzenia kary, gdyż przeczyłoby to racjonalności wprowadzenia instytucji tzw. „małego świadka koronnego” do porządku prawnego⁷¹⁵. Trafny jest pogląd wyrażony przez Sąd Najwyższy, że sprawca, który ujawnił istotne okoliczności popełnienia przestępstwa, lecz zataił mimo wszystko wobec organu powołanego do ścigania przestępstw okoliczności, dotyczące współdziałania z innymi sprawcami w popełnieniu przestępstwa, demaskujące często skomplikowany mechanizm funkcjonowania grupy przestępczej, nie korzysta z obligatoryjnego nadzwyczajnego złagodzenia kary⁷¹⁶. Niewątpliwie nieprawidłowe jest poszukiwanie wykładni użytego w art. 60 § 3 k.k. pojęcia „ujawni” opierając się na słownikach języka polskiego⁷¹⁷. O ile uznawano to za zasadne jeszcze przed wejściem w życie k.k. z 1997 roku, to w praktyce stosowania przez kolejne lata takie podejście ulegało nawet znacznej modyfikacji. Zarówno w doktrynie, jak i orzecznictwie na ma jednolitości poglądów w zakresie pojmowania wymogu ujawnienia przez współdziałającego informacji dotyczących

⁷¹⁴ Postanowienie SA w Rzeszowie z dnia 22 października 2013 r., sygn. akt II AKa 70/13, Legalis.

⁷¹⁵ Wyrok SA w Krakowie z dnia 10 marca 2004 r., sygn. akt V KK 270/03, OSNwSK 2004, Nr 1, poz. 543.

⁷¹⁶ Postanowienie SN z dnia 2 września 2003 r., sygn. akt II KK 105/03, OSNK 2003, Nr 9-10, poz. 88.

⁷¹⁷ Wyrok SA we Wrocławiu z dnia 17 czerwca 1999 r., sygn. akt II AKa 240/99, OSA 1999, Nr 11-12, poz. 79.

osób uczestniczących w popełnieniu przestępstwa oraz istotnych okoliczności dotyczących jego popełnienia. Najwięcej kontrowersji dotyczy tego, czy ujawnianie dotyczy wyłącznie informacji nowych, nieznanymi wcześniej organom ścigania, czy też wystarczy, że w przekonaniu sprawcy jest to ujawnienie osób współdziałających i okoliczności popełnienia przestępstwa nieznanymi wcześniej organom ścigania. W odniesieniu do art. 60 § 4 k.k., gdzie ustawodawca zdecydowanie wyraźnie zaznaczył wymóg, aby przekazywane informacje były nieznanymi dotychczas organom ścigania możemy zauważyć, iż ustawa w odniesieniu do art. 60 § 3 k.k. nie formułuje wymogu przekazywania wyłącznie nowych, nieznanymi organom ścigania informacji. Idąc dalej poprzez sięgnięcie do celu tej regulacji, która ma rozbić solidarność przestępczą i przyczynić się do sprawnego przeprowadzenia postępowania karnego, zebrania wiarygodnych i dostatecznych dowodów na fakt naruszenia prawa oraz umożliwić skazanie wszystkich współdziałających przy popełnieniu przestępstwa a nie tylko wybranych spośród nich prawidłowy jest pogląd, że warunek jest spełniony, nawet jeżeli organy ścigania miały już określoną wiedzę na ten temat, o czym jednak sprawca nie wiedział i nie mógł się dowiedzieć⁷¹⁸. Zatem nie można zaprzeczyć, że w swoim przekonaniu sprawca tę wiedzę wobec organu dopiero ujawniał. Zwracając uwagę na fakt pozytywnego rokowania na przyszłość w obszarze prewencji indywidualnej ujawnienie nawet wówczas, gdy jest wyłącznie subiektywne a nie obiektywne powinno zostać poczytywane na korzyść sprawcy i premiowane nadzwyczajnym złagodzeniem kary uregulowanym w art. 60 § 3 k.k.. Poza tym, nie tylko ułatwia udowodnienie zachowań sprzecznych z prawem, ale ponadto świadczy o pewnej pozytywnej refleksji, chęci odsunięcia się, zdystansowania się sprawcy od tego co zrobił, od

⁷¹⁸ Tak też: Z. Sienkiewicz [w:] O. Górniok (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2006, s. 529; Z. Cwiakalski [w:] A. Zoll, *Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz do art. 1-116 k.k.*, t. I, Warszawa 2012, s. 848-850; M. Kulik [w:] M. Mozgawa (red.), *Kodeks karny. Praktyczny komentarz*, Warszawa 2010, s. 144; uchwała SN z dnia 25 lutego 1999 r., sygn. akt I KZP 38/98, OSNK 1999, Nr 3-4, poz. 12; wyrok SN z dnia 28 czerwca 2006 r., sygn. akt V KK 116/06, OSNwSK 2006, Nr 1, poz. 1287; postanowienie SN z dnia 30 listopada 2006 r., sygn. akt III KK 252/06, OSNwSK 2006, Nr 1, poz. 2314; wyrok SN z dnia 25 kwietnia 2008 r., sygn. akt II KK 335/07, KZS 2008, Nr 10, poz. 11. Odmiennie: A. Marek, *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2010, s. 203; J. Wojciechowski, *Kodeks karny. Komentarz. Orzecznictwo*, Warszawa 2002, s. 142 i 145-146.

wspólników, nawet za cenę ewidentnego odwetu na nim, od działalności przestępczej i solidarności ze światem przestępczym. Rozbieżności w odniesieniu do interpretacji pojęcia „ujawnia” pojawiły się również w orzecznictwie SN. Jak wskazano w uchwale Sądu Najwyższego z dnia 25 lutego 1999 r. ujawnieniem jest każde przekazanie organowi ścigania istotnych informacji, niezależnie od tego, czy informacje takie były już organowi znane. W uzasadnieniu argumentowano te twierdzenie przez niewystarczające odwołanie do wykładni językowej, gdzie z samego wyrazu „ujawniać” w języku polskim nie można wyprowadzić wniosku, że chodzi wyłącznie o przekazanie informacji nie znanych organowi ścigania. Natomiast w wyroku Sądu Najwyższego z dnia 27 maja 2002 roku zaprezentowane zostało inne pojmowanie „ujawniania”, mianowicie stwierdzono, iż ujawnienie zgodne z regulacją § 3 art. 60 k.k. oznacza „przekazanie organowi ścigania wiadomości nieznanymi dotychczas temu organowi”⁷¹⁹. Sąd stanął na stanowisku, iż „nie można zaakceptować twierdzenia, że informujący ujawnia cokolwiek także wtedy, kiedy nie czyni tego we własnym przekonaniu”. Jest rzeczą oczywistą, iż jeżeli sprawca ma świadomość tego, że przekazywane organom ścigania informacje dotarły do nich wcześniej z innych źródeł to nie ujawnia on okoliczności a jedynie je potwierdza, co sprzeczne jest z regulacją tzw. „małego świadka koronnego”. Ponieważ zaistniały rozbieżności w wykładni prawa skłoniło to Pierwszego Prezesa Sądu Najwyższego do złożenia wniosku do SN o udzielenie odpowiedzi na szereg pytań z zakresu problematyki ujawnienia. W uchwale składu 7 Sędziów Sądu Najwyższego z dnia 29 października 2004 roku stwierdzono ostatecznie, iż użyty w art. 60 § 3 k.k. termin „ujawni” oznacza przekazanie przez sprawcę organowi powołanemu do ścigania przestępstw określonych tym przepisem wiadomości dotychczas temu organowi nieznanymi, bądź też takich, jakie według wiedzy sprawcy są temu organowi nieznanymi⁷²⁰. W uzasadnieniu podkreślono, iż „powołane rozwiązanie zdecydowanie lepiej może zrealizować cel przepisu art. 60 § 3 k.k. niż nadanie terminowi ujawni wyłącznie obiektywnego znaczenia”. Ponadto rozwiązanie to umożliwiło uzyskanie równych szans każdemu z ogółu

⁷¹⁹ Wyrok SN z dnia 27 maja 2002 r., sygn. akt V KKN 188/00, OSNKW 2002, z. 11-12, poz. 113.

⁷²⁰ Uchwała SN (7 sędziów) z dnia 29 października 2004 r., sygn. akt I KZP 24/04, OSNKW 2004, z. 10, poz. 92.

współdziałających sprawców zdecydowanych na skorzystanie z instytucji przewidzianej w tym przepisie a przecież regulacja ta niewątpliwie wiąże się także z realizacją funkcji gwarancyjnej. Podkreśleniu wymaga przecież, iż § 3 art. 60 k.k. gwarantuje każdej z takich osób, że jeżeli, chociażby wyłącznie we własnym przekonaniu, „ujawni” znane sobie informacje o osobach współdziałających oraz istotne okoliczności popełnienia przestępstwa, to zostanie wobec niej zastosowane nadzwyczajne złagodzenie kary. W ocenie Sądu Najwyższego doskonalenie prawa w tym zakresie służyć ma przełamywaniu solidarności przestępczej, ale również ważne jest z punktu widzenia osiągnięcia celów postępowania karnego i skutecznego działania organów ścigania.

Ostatecznie można się zgodzić, iż takie jak obecnie unormowanie art. 60 § 3 k.k. jest wysoce kontrowersyjne. Przede wszystkim nie można wykluczyć, iż może być wykorzystywane niezgodnie z intencją ustawy. Ustawa nie zawiera bowiem warunku ujawnienia określonych danych, zanim organy powzięły o tym wiadomość, co jest zupełnie niezrozumiałe i zaprzecza słuszności. Możliwe jest, iż instytucja tzw. „małego świadka koronnego” będzie sprzyjać nieuzasadnionemu łagodzeniu odpowiedzialności wobec sprawców działających w związkach i grupach przestępczych, zwłaszcza, gdy zebrane w postępowaniu przygotowawczym dowody będą w sposób oczywisty przesądzać o ich winie. Trudno jednak zgodzić się z koniecznością szybkiej nowelizacji tego przepisu, gdyż zmiana mogłaby prowadzić do braku podstaw jego stosowania. Daleko idące zmiany w strukturze tego przepisu oraz wszelkie ograniczenia mogą utrudnić czy nawet wręcz uniemożliwić pozyskiwanie przestępczej wiedzy od sprawców a nie można jednoznacznie stwierdzić, iż przepis w obecnej treści nie jest powszechnie i często stosowany.

Współczesne zachowanie zorganizowanych przejawów przestępczej działalności wymaga sięgania do środków karnych adekwatnych do zagrożeń⁷²¹. To właśnie z problematyki znaczenia pojęcia „ujawnia” wynikają duże problemy interpretacyjne⁷²². Niejednokrotnie poddawane wątpliwościom zarówno w

⁷²¹ *Uzasadnienie rządowego projektu kodeksu karnego* [w:] *Nowe kodeksy karne – z 1997 r. z uzasadnieniami*, Warszawa 1997, s. 155.

⁷²² Z. Cwiakalski, *Wybrane problemy wymiaru kary za przestępczość zorganizowaną*, Prok. i Pr. 2001, Nr 12, s. 17-18; K. Daszkiewicz, *Nadzwyczajne złagodzenie kary* [w:] *Nowa kodyfikacja karna. Kodeks karny. Krótkie komentarze*, z. 7, Warszawa 1998, s. 88; V. Konarska-Wrzosek, *op. cit.*, s. 42-43; J.

doktrynie, jak i orzecznictwie jest to, czy nagroda w postaci nadzwyczajnego złagodzenia kary powinna przysługiwać wyłącznie sprawcy przejawiającemu bezgraniczną lojalność wobec wymiaru sprawiedliwości, który swoje wyjaśnienia złożone przed organem powołanym do ścigania przestępstw następnie konsekwentnie i trwale podtrzymuje przed sądem. Jest wysoce prawdopodobne, iż trudności interpretacyjne w odniesieniu do art. 60 § 3 k.k. wynikają z obligatoryjnego charakteru regulacji w odniesieniu do którego, jeżeli tylko sprawca spełni przesłanki określone w przepisie, to sąd zobowiązany jest do wymierzenia nadzwyczajnego złagodzenia kary, bez dokonywania dalszych merytorycznych ocen co do tego, czy sprawca rzeczywiście przyczynił się do takiego rodzaju pomocy wymiarowi sprawiedliwości, iż zasługuje on na łagodniejsze potraktowanie. Idąc dalej warto zwrócić uwagę, iż równie lakoniczne sformułowanie art. 60 § 4 k.k. nie wywołuje już tak znaczących trudności w praktyce. Niewątpliwie może to wynikać z fakultatywnego charakteru w którym to sąd stosowanie uregulowanego tym przepisem nadzwyczajnego złagodzenia kary może uzależniać od własnej oceny konkretnego przypadku.

Sytuacją uznaną za idealną, w której stosowanie art. 60 § 3 k.k. prawdopodobnie nie budziłoby żadnych wątpliwości, powinna przebiegać tak, że sprawca ujawnia w pełnym zakresie znane mu informacje na temat okoliczności popełnienia przestępstwa oraz osób, z którymi przy tym współdziałał. Jednocześnie na kolejnych etapach postępowania tak przygotowawczego, jak i sądowego, sprawca konsekwentnie podtrzymuje swoje wyjaśnienia, a wyjaśnienia te nie budzą żadnych wątpliwości co do ich wiarygodności. Niestety trudno jest oczekiwać, aby sprawca w postępowaniu przygotowawczym zachował się w sposób ukształtowany regulacją § 3 art. 60 k.k. a następnie przed sądem nie zmieniał, często nawet wielokrotnie,

Kulesza, *op. cit.*, s. 237-242; M. Kuźma, *op. cit.*, s. 153-167; A. Michalska-Warias, *Przestępczość zorganizowana i prawnokarne formy jej przeciwdziałania*, Lublin 2006, s. 219-236 oraz *Glosa do postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 4 lutego 2008 r., sygn. III KK 363/07*, PiP 2010, Nr 2, s. 130-135; J. Paśkiewicz, *op. cit.*, s. 45-46; S. Zabłocki, *Procesowe aspekty instrumentalnych zachowań tzw. małego świadka koronnego, ze szczególnym uwzględnieniem zakazu reformationis in peius* [w:] P. Hofmański, K. Zgryzek (red.), *Współczesne problemy procesu karnego i wymiaru sprawiedliwości. Księga ku czci Prof. Kazimierza Marszala*, Katowice 2003, s. 486-504

swoich wyjaśnień⁷²³. W odniesieniu do możliwości wystąpienia takiej sytuacji w praktyce pojawiły się liczne wypowiedzi Sądu Najwyższego i sądów apelacyjnych w przedmiocie szczegółów takich sytuacji, odnoszące się do tego, czy takie odwołanie wyjaśnień pozbawia sprawcę możliwości skorzystania z dobrodziejstwa obligatoryjnego nadzwyczajnego złagodzenia kary⁷²⁴. Ostatecznie w odniesieniu do tego problemu należy wskazać zarysowane zarówno w doktrynie, jak i orzecznictwie dwie grupy poglądów.

Pierwszy z poglądów cechuje prymat wykładni językowej w odniesieniu do interpretacji art. 60 § 3 k.k., odrzucając możliwość samodzielnego „dopisywania” do treści przepisu wymogów, których ustawodawca w treści tej regulacji po prostu nie przewidział. Tę sytuację odnajdujemy w uzasadnieniu wyroku Sądu Najwyższego z dnia 15 listopada 2002 r. czytamy, że „przepis art. 60 § 3 k.k. nie zawiera wymogu ani konsekwentnego podtrzymywania przez sprawcę swoich wyjaśnień w toku całego postępowania przygotowawczego, ani też potwierdzania ich na rozprawie głównej. W swoim literalnym brzmieniu jest w tym zakresie jednoznaczny. Podkreślić trzeba, że gdyby w zamyśle ustawodawcy było obwarowanie stosowania art. 60 § 3 k.k. warunkiem podtrzymania przez sprawcę swoich relacji przez cały proces karny, to niewątpliwie zastrzeżenie takie zamieściłby w tekście wskazanego przepisu”⁷²⁵.

Podobnie wypowiedział się Sąd Apelacyjny w Katowicach, który w uzasadnieniu wyroku z dnia 29 kwietnia 1999 r. wskazał, iż „przepis ten nie zawiera natomiast wymogu konsekwentnego podtrzymania przez sprawcę przedmiotowych wyjaśnień w toku całego postępowania przygotowawczego, ani też potwierdzenia ich na rozprawie przed sądem. Dostrzegając mogące się tu nasuwać zastrzeżenia, m.in. z punktu widzenia zasad wymiaru kary czy też kryminologicznych kryteriów tzw.

⁷²³ Postanowienie SN z dnia 4 listopada 2010 roku, sygn. akt V KK 121/10, Biul. PK 2010, Nr 10, poz. 25.

⁷²⁴ Uchwała SN z dnia 25 lutego 1999 roku, sygn. akt I KZP 38/98, OSP 1999, nr 5, poz. 96; wyrok SN z dnia 4 lutego 2002 roku, sygn. akt V KKN 465/99, LEX nr 77498; postanowienie SN z dnia 20 lutego 2003 roku, sygn. akt II KK 113/02, OSNKW 2003, nr 5–6, poz. 52; uchwała SN z dnia 9 października 2004 roku, sygn. akt I KZP 24/04, OSNKW 2004, nr 10, poz. 92; wyrok SN z dnia 5 czerwca 2008 roku, sygn. akt II KK 11/08, LEX nr 448949; postanowienie SN z dnia 26 listopada 2008 roku, sygn. akt III KO 54/08, Prok. i Pr. 2009, dodatek „Orzecznictwo”, nr 4, poz. 5.

czynnego żalu, stwierdzić trzeba, że analizowany przepis w swoim literalnym brzmieniu jest w tym zakresie jednoznaczny. Nie wydaje się być dopuszczalną próbą «wprowadzenia» do jego treści jakichkolwiek dodatkowych warunków w drodze wykładni celowościowej czy też opartej na analizie domniemanych intencji twórców ustawy. Gdyby ustawodawca tego rodzaju wymóg chciał wprowadzić, mógł uczynić to wprost, tak jak ma to miejsce np. w zbliżonym uregulowaniu zawartym w ustawie z dnia 25 czerwca 1997 r. o świadku koronnym⁷²⁶.

Natomiast w uzasadnieniu postanowienia z dnia 8 stycznia 2003 r. Sąd Najwyższy stwierdził, iż „nie można się zgodzić z poglądem, że warunkiem wystarczającym do niestosowania instytucji art. 60 § 3 k.k. jest fakt, iż sprawca w postępowaniu sądowym odwołał swoje dotychczasowe wyjaśnienia, w których przyznawał się do popełnienia zarzucanego czynu i opisywał istotne okoliczności jego popełnienia”⁷²⁷. Podobnie zresztą w odnoszącym się do tego samego problemu wyroku z dnia 11 grudnia 2002 r. Sąd Najwyższy zauważył, że „wykładnia językowa przepisu art. 60 § 3 k.k. - która ma pierwszeństwo przed innymi sposobami wyjaśniania treści przepisów prawnych - jest jednoznaczna co do nieistnienia konsekwencji pomiędzy wyjaśnieniami składanymi w postępowaniu przygotowawczym i w postępowaniu sądowym, jako warunku zastosowania przepisu art. 60 § 3 k.k.”⁷²⁸.

Zbliżone zdanie prezentuje w odniesieniu do tej problematyki także wielu przedstawicieli doktryny prawa karnego, zwracając uwagę właśnie na literalne brzmienie przepisu i na fakt, że brak jest możliwości naprawy drogą wykładni tego ewidentnego błędu ustawodawczego⁷²⁹ i jest to możliwe wyłącznie przez znowelizowanie treści tego przepisu. Dodatkowo wskazuje się także, że za inną interpretacją nie może przemawiać także wprowadzenie brzmienia art. 540a k.p.k., w którym jako podstawę wznowienia postępowania karnego wskazano

⁷²⁵ Wyrok SN z dnia 15 listopada 2002 roku, sygn. akt II KKN 390/01, Lex nr 74454.

⁷²⁶ Wyrok SA w Katowicach z dnia 29 kwietnia 1999 roku, sygn. akt II AKa 264/98, Prok. i Pr. 1999, dodatek „Orzecznictwo”, nr 11–12, poz. 10.

⁷²⁷ Postanowienie SN z dnia 8 stycznia 2003 roku, sygn. akt II KK 294/02, Lex nr 74369.

⁷²⁸ Wyrok SN z 11 grudnia 2002 roku, sygn. akt V KKN 400/01, Lex nr 75501.

⁷²⁹ *W takim przypadku należałoby bowiem przyjąć prymat niekorzystnej dla sprawcy wykładni celowościowej nad korzystną dla niego wykładnią językową.*

niepotwierdzenie w innym postępowaniu wyjaśnień złożonych w trybie art. 60 § 3 k.k., bowiem to rozwiązanie procesowe nie zostało w żaden sposób oparte na rozwiązaniach prawa karnego materialnego⁷³⁰.

Na tle analizowanej problematyki zarysowała się również druga grupa poglądów wyrażanych w wypowiedziach sądów i przedstawicieli doktryny, w których przyjmuje się prymat wykładni celowościowej i z jej wskazań wyprowadza się obowiązek konsekwentnego podtrzymywania przez sprawcę swoich wyjaśnień złożonych przed organem ścigania w toku całego przewodu sądowego.

Stanowisko to prezentował między innymi Sąd Najwyższy w postanowieniu z dnia 29 maja 2003 r., dochodząc do wniosku, że od „oskarżonego, wobec którego będzie zastosowane nadzwyczajne złagodzenie kary, wymaga się przede wszystkim rzetelności, lojalności i prawdomówności. Odwołując swoje wyjaśnienia, oskarżony znowu jak gdyby zaczyna respektować zasadę solidarności z grupą przestępczą, a przede wszystkim w którymś momencie swoich wyjaśnień nie mówi prawdy. Odwołanie złożonych wyjaśnień jako zaprzeczenie podanych informacji przekreśla możliwość skorzystania z dobrodziejstwa art. 60 § 3 k.k.”⁷³¹.

Bardzo zbliżony pogląd w uzasadnieniu wyroku z dnia 8 listopada 2005 r. wyraził Sąd Najwyższy stwierdzając, że „odwołanie przez oskarżonego złożonych uprzednio wyjaśnień, w których ujawnił informacje o osobach współdziałających z nim w popełnieniu przestępstwa i o okolicznościach jego popełnienia, przekreśla możliwość skorzystania z dobrodziejstwa oferowanego przez art. 60 § 3 k.k.”⁷³².

Warto w tym miejscu odnotować wypowiedź Sądu Apelacyjnego w Krakowie, który w wyroku z dnia 14 listopada 2009 r. uznał, że „art. 60 § 3 k.k. o nadzwyczajnym złagodzeniu kary nie ma zastosowania, gdy oskarżony, który w śledztwie przyznał się i ujawnił istotne okoliczności przestępstw, w tym współników, następnie zaprzeczył tym wyjaśnieniom i utrzymywał, że były wynikiem manipulacji podjętej przezeń z pracownikami śledczymi. Powszechna praktyka sądów przyjmuje, że dla stosowania tego przepisu niezbędne jest podanie

⁷³⁰ M. Kulik [w:] M. Mozgawa (red.), *op. cit.*, s. 155-156; P. Hofmański, L. K. Paprzycki [w:] M. Filar (red.), *op. cit.*, s. 217; A. Michalska-Warias, *op. cit.* s. 226.

⁷³¹ Postanowienie SN z dnia 29 maja 2003 roku, sygn. akt III KK 36/03, Lex nr 78375.

⁷³² Wyrok SN 8 listopada 2005 roku, sygn. akt IV KK 278/05, Prok. i Pr. 2006, dodatek „Orzecznictwo”, Nr 3, poz. 2.

tych informacji na rozprawie głównej, bo to stadium jest w procesie decydujące. Zatem, gdy sprawca zaprzecza na rozprawie swym poprzednim informacjom o przestępstwie, o jego okolicznościach, o sprawcach, to dla stosowania art. 60 § 3 k.k. nie ma znaczenia, że poprzednio sam takie informacje podawał. Byłoby nie tylko niemoralne, ale i nielogiczne, ustalać, że sprawca wypełnił warunki stosowania tego przepisu, gdy sam sprawca temu zaprzeczył. Bez znaczenia jest też kolejna zmiana stanowiska oskarżonego, a to nadesłanie po skazującym wyroku oświadczenia, że oskarżony «odwołuje odwołanie» wyjaśnień i potwierdza wyjaśnienia pierwotne, bo intencja tego manewru jest oczywista, a to dążenie do uzyskania łagodniejszej kary, gdy przekonał się, że poprzedni wybieg nie przyniósł skutku⁷³³.

Rozważając problematykę wymagania od sprawcy chcącego skorzystać z obligatoryjnego nadzwyczajnego złagodzenia kary prawdomówności w toku całego postępowania karnego, należy podkreślić, że wymogu takiego nie sposób w żaden sposób wyprowadzić z literalnego brzmienia art. 60 § 3 k.k.⁷³⁴ Z treści tego przepisu wynika bowiem wyłącznie to, że warunkiem uzyskania przewidzianego w tym przepisie przywileju jest przekazanie prawdziwych informacji organowi ścigania przez sprawcę, który w popełnieniu przestępstwa współdziałał z innymi osobami. Warto jednak zwrócić uwagę na to, że odwołując swoje wyjaśnienia, oskarżony znowu jak gdyby zaczyna respektować zasadę solidarności z grupą przestępczą, a przede wszystkim w którymś momencie swoich wyjaśnień nie mówi prawdy⁷³⁵. Ciekawy pogląd wyraził Sąd Apelacyjny w Gdańsku, który podkreślił, że spełnienie wymogów art. 60 § 3 k.k. „nie jest ograniczone, ani do pierwszego przesłuchania, ani też następnych, natomiast zasadnicze znaczenie ma samo spełnienie nakazu ujawnienia tych istotnych informacji wobec organu powołanego do ścigania przestępstw, właśnie na etapie prowadzonego postępowania przygotowawczego, aby umożliwić temu organowi zweryfikowanie wszystkich podanych (ujawnionych)

⁷³³ Wyrok SA w Krakowie z dnia 14 listopada 2009 roku, sygn. akt II AKa 117/09, KZS 2010, Nr 7–8, poz. 40.

⁷³⁴ Wyrok SA w Łodzi z dnia 30 sierpnia 2007 roku, sygn. akt II AKa 120/07, Prok. i Pr. 2008, dodatek „Orzecznictwo”, nr 5, poz. 25; KZS 2008, nr 5, poz. 80.

⁷³⁵ Postanowienie SN z dnia 29 maja 2003 roku, sygn. akt III KK 36/03, Lex nr 78375.

przez sprawcę okoliczności jeszcze przed skierowaniem aktu oskarżenia do sądu⁷³⁶. Z kolei, Sąd Apelacyjny w Katowicach, podkreślając, że do przekazania informacji może dojść na dowolnym etapie postępowania przygotowawczego, wskazał także jako oczywiste, „że muszą to być wyjaśnienia (informacje) ocenione następnie przez sąd jako prawdziwe”⁷³⁷.

C. Ujawnienie informacji dotyczących osób uczestniczących w popełnieniu przestępstwa

Z uwagi na fakt, iż warunkiem uzyskania możliwości ustawowo gwarantowanego dobrodziejstwa wymiaru kary z nadzwyczajnym jej złagodzeniem jest między innymi ujawnienie informacji dotyczących osób współdziałających przy popełnieniu przestępstwa to należy zaznaczyć, iż powinno ono dotyczyć wszystkich, a nie tylko wybranych ze znanych sprawcy osób współdziałających przy popełnieniu przestępstw ze wskazaniem ich roli, aktywności przestępczej a także ewentualnej partycypacji w korzyściach odniesionych z przestępstwa⁷³⁸. Przekazywana przestępcza wiedza dotycząca współdziałających w popełnieniu przestępstwa powinna być jak najpełniejsza i możliwie rzetelna, a więc nie może łączyć się ze świadomym fałszywym oskarżeniem, gdyż to skutkuje wyłączeniem prawa do skorzystania z dobrodziejstwa obligatoryjnego nadzwyczajnego złagodzenia kary⁷³⁹. Trudno jest jednak zgodzić się z twierdzeniem, iż sprawca ujawniając swoją przestępczą wiedzę dotyczącą osób współdziałających w popełnieniu przestępstwa, przekazał informacje w tym zakresie:

- na tyle precyzyjnie, aby pozwoliły „ustalić sprawców uczestniczących”,

⁷³⁶ Wyrok SA w Gdańsku z dnia 26 listopada 2009 roku, sygn. akt II AKa 253/09, POSAG 2010, Nr 2, poz. 247.

⁷³⁷ Wyrok SA w Katowicach z dnia 29 kwietnia 1999 roku, sygn. akt II AKa 264/98, Prok. i Pr. 1999, dodatek „Orzecznictwo”, Nr 11-12, poz. 10.

⁷³⁸ Postanowienie SN z dnia 22 lutego 2007 r., sygn. akt V KK 183/06, Prok. i Pr. 2007, Nr 7-8, poz. 2; wyrok SA w Krakowie z 12 lutego 2007 r., sygn. akt II Aka 209/06, KZS 2007, Nr 3, poz. 27; postanowienie SN z dnia 15 grudnia 2006 r., sygn. akt II KK 208/06, Prok. i Pr. 2007, Nr 5, poz. 2.

⁷³⁹ Wyrok SA w Katowicach z dnia 24 marca 2005 r., sygn. akt II AKa 4/05, OSA w Katowicach 2005, Nr 2, poz. 2; wyrok SA w Katowicach z dnia 22 lutego 2007 r., sygn. akt II Ako 13/07, KZS 2007, Nr 7-8, poz. 66.

- które „pozwalają [...] ustalić sprawcę”,
- które muszą umożliwić ich (sprawców) identyfikację i ujęcie”,
- które pozwalają na „ujawnienie wszystkich znanych ujawniającemu osób uczestniczących w przestępstwie”,
- dotyczące „wydania współników”⁷⁴⁰,
- które pozwalają, aby sprawca „określił współsprawców przestępstwa”⁷⁴¹.

Niewątpliwie zasadnym byłoby oczekiwanie od sprawcy ujawnienia pełnej przestępczej wiedzy w jakiej posiadaniu się on znajduje, aczkolwiek z drugiej strony żadna regulacja ustawowa nie może żądać od sprawcy niemożliwego⁷⁴². W orzecznictwie wskazuje się, że chodzi tutaj o informacje, które „stwarzają podstawy do ustalenia przestępstwa i jego właściwej kwalifikacji”⁷⁴³. Wstępem do ujawnienia osób współdziałających jest kwestia przyznania się i określenia własnej roli przez samego sprawcę zainteresowanego skorzystaniem z dobrodziejstwa instytucji tzw. małego świadka koronnego⁷⁴⁴. Sprawca taki rozważając skorzystanie z obligatoryjnego nadzwyczajnego złagodzenia kary winien szczerze przyznać się do własnego udziału w zarzuconym przestępstwie i w możliwie dokładny sposób określić pełnioną w nim rolę⁷⁴⁵. Nie ma jednak znaczenia z punktu widzenia uprawnienia do nadzwyczajnego złagodzenia kary z art. 60 § 3 k.k. fakt zarówno początkowego ukrywania się sprawcy czy utrudnianie postępowania przed zatrzymaniem, odmowa składania wyjaśnień czy też brak przyznania się do winy w początkowej fazie przesłuchań⁷⁴⁶. Przede wszystkim w działaniu sprawcy ma istotne znaczenie, czy jeszcze w trakcie toczącego się postępowania przygotowawczego zmienił swoją dotychczasową bierną postawę i taktykę oraz czy zaczął współpracować z organami ścigania ujawniając przestępczą wiedzę z zakresu osób

⁷⁴⁰ J. Wojciechowski, *Kodeks karny. Komentarz. Orzecznictwo*, Warszawa 2000, s. 142.

⁷⁴¹ Postanowienie SN z dnia 2 września 2003 r., sygn. akt II KK 105/03, OSNKW 2003, Nr 9-10, poz. 88.

⁷⁴² Postanowienie SN z dnia 2 marca 2006 r., sygn. akt II KK 7/06, Prok. i Pr. 2006, Nr 11, poz. 3.

⁷⁴³ Wyrok SA w Lublinie z 30 sierpnia 2012 r., sygn. akt II AKa 152/12, Legalis.

⁷⁴⁴ Wyrok SN z dnia 4 marca 1985 r., sygn. akt V KRN 116/85, OSNPG 1985, Nr 11, poz. 142.

⁷⁴⁵ Wyrok SA w Białymstoku z dnia 15 września 2005 r., sygn. akt II AKa 126/05, OSAB 2005, Nr 3, poz. 27.

⁷⁴⁶ Postanowienie SN z dnia 3 września 2004 r., V KK 91/04, OSNwSK, Nr 1, poz. 1500; wyrok SA w Gdańsku z dnia 26 listopada 2009 r., sygn. akt II AKa 253/09, KZS 2010, Nr 10, poz. 32.

współdziałających w popełnieniu przestępstwa a ponadto istotne okoliczności jego popełnienia⁷⁴⁷. Taka postawa sprawcy dobrze rokuje na przyszłość i stanowi podstawę, aby przypuszczać, że do osiągnięcia celów kary nie jest potrzebna typowa reakcja karna przewidziana w sankcji a całkowicie wystarczy orzeczenie kary w jej nadzwyczajnym złagodzonej wymiarze. Współpracujący sprawca ma bezsprzecznie umożliwić organowi powołanemu do ścigania przestępstw zweryfikowanie przekazanych informacji jeszcze przed skierowaniem aktu oskarżenia. Ujawnienie informacji o osobach uczestniczących w popełnieniu przestępstwa sprowadzać się będzie do wskazania osób, które wraz ze sprawcą uczestniczyły w jego popełnieniu. Przy czym w ocenie Z. Ćwiąkalskiego, nie chodzi tutaj o pełen zakres danych identyfikacyjnych do których zaliczamy dane osobowe w tym szczególnie nazwiska i adresy, gdyż jest wysoce prawdopodobne, iż takich informacji współdziałający sprawca może najzwyczajniej nie posiadać, lecz o dane o takim charakterze, aby ułatwiły one organom ścigania identyfikację pozostałych osób uczestniczących w przestępstwie⁷⁴⁸. Z punktu widzenia prowadzonego postępowania przygotowawczego ważne znaczenie mogą mieć również informacje negatywne, a więc takie, które wykluczają pewne osoby z kręgu podejrzanych⁷⁴⁹. Jak wskazał Sąd Apelacyjny we Wrocławiu ujawniane informacje powinny przyczynić się w znaczący sposób do postępów śledztwa lub dochodzenia, stanowić nawet ewentualny przełom w dotychczasowym zakresie postępowania przygotowawczego⁷⁵⁰. Podkreśleniu wymaga, iż w orzecznictwie Sądu Najwyższego konsekwentnie prezentowany jest pogląd, iż „współdziałanie z innymi osobami w popełnieniu przestępstwa” winno być faktem stwierdzonym przez sąd a nie objętym jedynie domniemaniem⁷⁵¹. Celem skorzystania z dobrodziejstwa tzw. „małego świadka koronnego” zawartego w art. 60 § 3 k.k. i móc liczyć na nadzwyczajne

⁷⁴⁷ Postanowienie SN z dnia 1 marca 2006 r., sygn. akt II KK 182/05, OSNwSK 2006, Nr 1, poz. 457.

⁷⁴⁸ Z. Ćwiąkalski, *Nadzwyczajne złagodzenie kary* [w:] A. Marek (red. nac. SPK), L.K. Paprzycki (z-ca red. nac. SPK), T. Kaczmarek (red. tomu 5), *System prawa karnego. Nauka o karze. Sądowy wymiar kary*, t. 5, Warszawa 2015, s. 436.

⁷⁴⁹ Wyrok SA w Krakowie z dnia 11 września 2003 r., sygn. akt II AKa 206/03, KZS 2003, Nr 10, poz. 9.

⁷⁵⁰ Wyrok SA we Wrocławiu z dnia 16 października 2013 r., sygn. akt II AKa 298/13, Legalis. z dnia 16 października 2013 r., sygn. akt II AKa 298/13, Legalis.

⁷⁵¹ Postanowienie SN z dnia 3 grudnia 2001 r., sygn. akt V KKN 67/01, OSNKW 2002, Nr 5-6, poz. 36.

złagodzenie kary a w niektórych przypadkach nawet na jej warunkowe zawieszenie, sprawca współdziałający z innymi osobami w popełnieniu przestępstwa zmuszony jest ujawnić informacje ich dotyczące oraz istotne okoliczności popełnionego czynu nie później jednak niż w toku postępowania przygotowawczego. Warunków takich niewątpliwie nie spełnia sprawca, który czyni to dopiero w fazie postępowania jurysdykcyjnego. Jak wskazuje literatura wynika to zarówno z *ratio legis* unormowania, jak i z wyraźnego wskazania, że proces ujawniania ma nastąpić wobec organu powołanego do ścigania przestępstw a nie ewentualnie również przed sądem⁷⁵². Tym samym jest rzeczą oczywistą, że ujawnienie wymaganych przepisem art. 60 § 3 k.k. informacji przez współdziałającego z innymi osobami w przestępstwie już po wydaniu wyroku w sprawie nie może stać się podstawą skargi kasacyjnej, ani wznowienia postępowania z powodu wymierzenia kary bez zastosowania obligatoryjnego nadzwyczajnego jej złagodzenia.

D. Ujawnienie istotnych okoliczności popełnienia przestępstwa

Niewątpliwie do zastosowania wobec oskarżonego instytucji tzw. „małego świadka koronnego” z art. 60 § 3 k.k. konieczne jest spełnienie przesłanki ujawnienia istotnych okoliczności popełnienia przestępstwa⁷⁵³. W tym zakresie niemożliwym zdaje się aby ujawnienie miało obejmować „całokształt okoliczności popełnienia przestępstwa”⁷⁵⁴ czy też obejmować „wszystkie” istotne okoliczności popełnienia przestępstwa⁷⁵⁵. W związku z tym trudno też zgodzić się z

⁷⁵² Z. Cwiąkalski [w:] A. Zoll (red.) Kodeks karny, t. I, Warszawa 2012, s. 846.

⁷⁵³ Wyrok SA w Łodzi z dnia 28 lutego 2001 roku, sygn. akt II Aka 240/00, Prok. i Pr.-wkł. 2002, Nr 4, poz. 21.

⁷⁵⁴ Wyrok SA w Krakowie z dnia 16 października 2003 r., sygn. akt II AKa 225/03, Prok. i Pr. Dodatek – „Orzecznictwo” 2004, Nr 10, poz. 16; wyrok SA w Katowicach z dnia 22 lutego 2007 r., sygn. akt II Ako 13/07, KZS 2007, Nr 7-8, poz. 66.

⁷⁵⁵ Postanowienie SN z dnia 28 czerwca 2006 r., sygn. akt V KK 116/06, LEX nr 1942962; postanowienie SN z dnia 9 listopada 2004 r., sygn. akt IV KK 190/04, OSNKW 2004, Nr 6, poz. 53; postanowienie SN z dnia 8 stycznia 2003 r., sygn. akt II KK 294/02, LEX nr 368248; postanowienie SN z dnia 20 września 2002 r., sygn. akt V KKN 174/01, LEX nr 392691; postanowienie SN 4 lutego 2002 r., sygn. akt V KKN 465/99, Prok. i Pr. Dodatek „Orzecznictwo” 2003, Nr 5, poz. 1; wyrok SA w Krakowie z 29 grudnia 2010

twierdzeniem, iż zatajenie chociażby części tych okoliczności mogłoby eliminować możliwość stosowania wobec sprawcy dobrodziejstwa unormowanego § 3 art. 60 k.k.⁷⁵⁶ Należy uznać, iż ustawa nie wymaga, aby sprawca ujawnił wszystkie istotne okoliczności popełnienia przestępstwa⁷⁵⁷. Niejako na marginesie należy dodać, iż ustawodawca nie może żądać spełnienia przez sprawcę niemożliwego, ponieważ zasadniczo organ ścigania znajduje się w posiadaniu pewnego pakietu istotnych okoliczności przestępstwa pozyskanych w trakcie pracy operacyjno-rozpoznawczej. I w tym zakresie jedynie skutkiem „ujawnienia” zależy mu na prawidłowym potwierdzeniu tej wiedzy. Ocena, czy informacje, były już znane organowi ścigania, powinna mieć charakter mieszany, obiektywno-subiektywny. Ponadto muszą to być informacje ważne, doniosłe, umożliwiające bezpośrednie uzyskanie dalszych informacji lub wskazujące na konkretne osoby jako sprawców, pozwalające na postawienie zarzutów, jak też umożliwiające stworzenie określonej logicznej wersji śledczej. W orzecznictwie SN przyjmuje się, że w rozumieniu art. 60 § 3 k.k. do „istotnych okoliczności popełnienia przestępstwa należy zaliczyć również rolę, jaką sam oskarżony odgrywał w popełnieniu tego przestępstwa⁷⁵⁸. Jakakolwiek, podjęta przez podejrzanego (oskarżonego) próba umniejszenia swojej roli w popełnieniu przestępstwa nie zasługuje na dobrodziejstwo z art. 60 § 3 k.k. i należy ocenić to jako słuszną uwagę⁷⁵⁹. Informacje nie mogą mieć wybiórczego charakteru i być przez sprawcę dostosowywane do jego linii obrony. Bezsprzecznie umniejszanie własnej roli w popełnieniu przestępstwa należy traktować w kategoriach nieujawnienia wszystkich jego „istotnych okoliczności”, jakie wymaga ustawodawca. Należy zauważyć, iż istotne okoliczności popełnienia przestępstwa

r., sygn. akt II AKa 236/10, LEX nr 2613736; R.A. Stefański, *Prawo karne materialne. Część ogólna*, Warszawa 2008, s. 324.

⁷⁵⁶ Uchwała z dnia 25 lutego 1999 roku, sygn. akt I KZP 38/98, OSNKW 1999, Nr 3–4, poz. 12.

⁷⁵⁷ Wyrok SA w Krakowie z dnia 29 grudnia 2010 r., sygn. akt II AKa 236/10, KZS 2011, Nr 4, poz. 33; M. Kulik [w:] M. Mozgawa (red.), *Kodeks karny. Praktyczny komentarz*, Warszawa 2010, s. 155.

⁷⁵⁸ W. Kozielewicz, *Mały świadek koronny w orzecznictwie Sądu Najwyższego* [w:] J. Majewski (red.), *Nadzwyczajny wymiar kary*, Toruń 2009, s. 87.

⁷⁵⁹ Wyrok SN z dnia 28 czerwca 2000 r., sygn. akt V KKN 98/00; wyrok SN z dnia 18 stycznia 2001 r., sygn. akt IV KKN 28/00; postanowienie SN z dnia 13 stycznia 2003 r., sygn. akt V KK 81/02, R-OSNKW 2003, poz. 72; postanowienie z dnia 10 kwietnia 2003 r., sygn. akt III KKN 182/01, R-OSNKW 2003, poz. 771.

stanowią takie okoliczności, które pozwalają prawidłowo ocenić i zakwalifikować czyn przestępny popełniony we współdziałaniu przestępnym a także w szczególności odpowiednio do wypełnionej, zjawiskowej roli sprawczej postawić zarzut wszystkim ujawnionym osobom zaangażowanym w popełnienie danego przestępstwa. Zaliczyć możemy do nich okoliczności stanowiące ustawowe znamiona przestępstwa, jak i określające podział ról, miejsce i czas oraz sposób popełnienia przestępstwa oraz jego skalę⁷⁶⁰. Dodatkowo wskażą one rozmiar wyrządzonej szkody a także odniesionych korzyści, miejsce lub formę ukrycia korzyści majątkowej⁷⁶¹. Ponieważ są to okoliczności znaczące (doniosłe) z punktu widzenia postępów prowadzonego postępowania przygotowawczego i możliwości sformułowania konkretnych zarzutów poszczególnym osobom współdziałającym przy popełnieniu przestępstwa wobec tego stanowią one fundamentalne podstawy do praktycznego stosowania instytucji tzw. „małego świadka koronnego” i bez ujawnienia istotnych okoliczności nie może być mowy o prawidłowym skorzystaniu przez oskarżonego z dobrodziejstwa nadzwyczajnego złagodzenia kary⁷⁶². Przyjmując, iż sprawca czynów przestępnych rozmija się z prawdą w swoich wyjaśnieniach zatem najczęściej ujawnia on okoliczności o charakterze nieistotnym, tym samym nie spełnia stawianych przez art. 60 § 3 k.k. wymogów⁷⁶³. Takie działanie nie może nadzwyczajnego złagodzenia kary gwarantować sprawcy współdziałającemu z innymi przy popełnieniu przestępstwa nawet wówczas, gdy spełnił warunek ujawnienia osób zaangażowanych w popełnienie przestępstwa, gdyż ustawa wymaga łącznie ujawnienia osób współdziałających oraz istotnych okoliczności popełnienia przestępstwa⁷⁶⁴.

⁷⁶⁰ Postanowienie SN z dnia 2 września 2003 r., sygn. akt II KK 105/03, OSNKW 2003, z. 9-10, poz. 88.

⁷⁶¹ Postanowienie SN z dnia 9 listopada 2004 r., sygn. akt IV KK 190/04, OSNKW 2005, z. 6, poz. 53.

⁷⁶² Wyrok SA w Katowicach z dnia 24 marca 2005 roku, sygn. akt II AKa 4/05, OSA w Katowicach 2005, Nr 2, poz. 2, oraz wyrok SA w Katowicach z dnia 22 lutego 2007 roku, sygn. akt II AKo 13/07, KZS 2007, Nr 7-8, poz. 66.

⁷⁶³ Wyrok SA w Krakowie z dnia 10 marca 2004 roku, sygn. akt V KK 270/03, OSNwSK 2004, Nr 1, poz. 543.

⁷⁶⁴ Postanowienie SN z dnia 11 maja 2016 roku, sygn. akt V KK 57/16, Legalis.

§ 4. Moment czasowy ujawnienia informacji

Analiza regulacji zawartej w art. 60 § 3 k.k. rodzi wątpliwości w zakresie momentu czasowego (procesowego) w jakim powinno ujawnienie powołanych w przepisie informacji⁷⁶⁵. Próby ich rozstrzygnięcia były i są nadal podejmowane w doktrynie i orzecznictwie⁷⁶⁶. Przede wszystkim należy rozważyć, na jakim etapie postępowania może najpóźniej dojść do ujawnienia informacji z art. 60 § 3 k.k. W myśl orzecznictwa oraz twierdzeniami podnoszonymi w literaturze za taki etap powinno się uznać postępowanie przygotowawcze⁷⁶⁷. Uzasadnieniem takiego przekonania jest przede wszystkim stwierdzenie ustawodawcy zawarte § 3, gdzie ujawnienie określonych tam informacji winno nastąpić przed organem powołanym do ścigania przestępstw, a sądu za taki organ uznać nie możemy⁷⁶⁸. Podkreślał to w szczególności Sąd Najwyższy⁷⁶⁹. Z tego względu trudno uznać za zasadne przejawiające się twierdzenia, iż ujawnienie z art. 60 § 3 k.k. może nastąpić na etapie postępowania sądowego, czy nawet, co stanowi najdalej idący pogląd w tej kwestii, wyrażony przez P. Hofmańskiego i L.K. Paprzyckiego, postępowania odwoławczego⁷⁷⁰. Trudno jednak nie zgodzić się także ze stwierdzeniem, iż w sytuacji, gdy akt oskarżenia nie został skierowany przeciwko wszystkim

⁷⁶⁵ J. Wojciechowski, *Nadzwyczajne złagodzenie kary jako premia za pomoc organom ścigania* [w:] A.J. Szwarc (red.), *Rozważania o prawie karnym*, Poznań 1999, s. 310.

⁷⁶⁶ T. Bojarski, *Kodeks karny. Komentarz*, wyd. 6, Warszawa 2013, s. 184.

⁷⁶⁷ Postanowienie SN z dnia 1 marca 2006 r., sygn. akt II KK 182/05, Legalis; uchwała SN z dnia 25 lutego 1999, sygn. akt I KZP 38/98, Legalis; wyrok SA w Katowicach z dnia 29 kwietnia 1999 r., sygn. akt II Aka 264/98, Legalis; postanowienie SN z dnia 4 listopada 2010 r., sygn. akt V KK 121/10, Legalis.

⁷⁶⁸ M. Surkont, Szczególne podstawy i sposób łagodzenia kary z art. 60 § 3-5 i art. 61 k.k., PS 1999, Nr 11-12, s. 84.

⁷⁶⁹ Wyrok SN z dnia 25 kwietnia 2008 r., sygn. akt II KK 335/07, Legalis; postanowienie SN z dnia 18 sierpnia 2005 r., sygn. akt III KK 226/05, Legalis; uchwała SN z dnia 29 października 2004 r., sygn. kat I KZP 24/04, Legalis; postanowienie SN z dnia 5 stycznia 2004 r., sygn. akt II KK 284/03, Legalis; wyrok SN z dnia 11 mara 2003 r., sygn. akt V KK 176/02, Legalis; postanowienie SN z dnia 20 lutego 2003 r., sygn. akt II KK 113/02, , Legalis; uchwała SN z dnia 25 maja 1999 r., sygn. akt I KZP 38/98, Legalis.

⁷⁷⁰ C. Kamiński, *Mały świadek koronny (art. 60 § 3 k.k.)* [w:] E.W. Pływaczewski (red.), *Przestępczość zorganizowana. Świadek koronny, terroryzm w ujęciu praktycznym*, Kraków 2005, s. 315; P. Hofmański, L.K. Paprzycki, *Zasady wymiaru kary i środków karnych* [w:] M. Filar (red.), *op. cit.*, s. 272; P. Hofmański, L.K. Paprzycki [w:] O. Górniok (red.), *op. cit.*, s. 179.

uczestniczącym w popełnieniu przestępstwa sprawcom, a możliwość ujawnienia ich, ze względu na uzyskanie wiedzy o innych jeszcze współsprawcach, o których wcześniej ujawniający nie wiedział, co mogło być wynikiem dużej liczby uczestniczących w popełnieniu, pojawiła się dopiero na etapie postępowania sądowego to zatem zasadne jest premiowanie osób („małych świadków koronnych”) związanych z takim ujawnieniem na etapie postępowania sądowego⁷⁷¹. Na uwagę również zasługuje fakt, iż ujawniający z art. 60 § 3 k.k. powinien przekazać określone informacje nie później niż w chwili skierowania aktu oskarżenia do sądu, gdyż czynność zaznajomienia się podejrzanego z aktami sprawy i wydania postanowienia o zamknięciu śledztwa, bądź dochodzenia uznawane jest co do zasady za końcowy moment ujawnienia⁷⁷². Zatem analizując powyższe stwierdzenia w odniesieniu do momentu ujawnienia niewątpliwie powinno ono nastąpić na dowolnym etapie postępowania przygotowawczego, niezależnie od tego czy nastąpiło to przed czy po pierwszym przesłuchaniu osoby ujawniającej⁷⁷³.

§ 5. Forma ujawnienia informacji

Najczęściej wymienianą w literaturze i doktrynie formą ujawnienia przestępczej wiedzy jest złożenie wyjaśnień przez podejrzanego⁷⁷⁴. Wskazuje na to przesłanka z art. 60 § 3 k.k. w postaci ujawnienia informacji przez sprawcę współdziałającego z innymi osobami w popełnieniu przestępstwa, czyli uzyskującego status podejrzanego. Potwierdzenie takiego ujęcia znajdujemy również w orzecznictwie⁷⁷⁵. Niewątpliwie muszą to być wyłącznie wyjaśnienia, ponieważ ujawnienie tych

⁷⁷¹ Postanowienie SN z dnia 4 grudnia 2007 roku, sygn. akt II KK 157/07, OSNwSK 2007, Nr 1, poz. 2756; wyrok SA w Katowicach z dnia 25 stycznia 2006 roku, sygn. akt II AKa 436/05, KZS 2006, Nr 7-8, poz. 113.

⁷⁷² Wyrok SN z dnia 6 czerwca 2001 roku, sygn. akt II KKN 369/00, Lex nr 553858.

⁷⁷³ Postanowienie SN z dnia 10 października 2001 roku, sygn. akt II KKN 476/99, Lex nr 51583; wyrok SN z dnia 20 lutego 2003 roku, sygn. akt II KK 113/02, OSNKW 2003, Nr 5-6, poz. 52; wyrok SN z dnia 10 marca 2004 roku, sygn. akt V KK 270/3, Lex nr 122278.

⁷⁷⁴ Wyrok SA w Łodzi z dnia 13 listopada 2008 r., sygn. akt II Aka 176/08, (niepubl.); wyrok SN z dnia 25 sierpnia 2005 r., sygn. akt WA 20/05, Legalis; postanowienie SN z dnia 13 stycznia 2003 r., sygn. akt V KK 81/02, Legalis; postanowienie SN z dnia 8 stycznia 2003 r., sygn. akt II KK 294/02, Legalis.

⁷⁷⁵ Wyrok SA w Krakowie z dnia 26 kwietnia 2006 r., sygn. akt II Aka 59/06, (niepubl.).

informacji przed postawieniem zarzutów, poprzez jej przesłuchanie w charakterze świadka, napotyka zakaz dowodowy w postaci zakazu wykorzystania na rozprawie protokołu przesłuchania jako świadka osoby, która była przesłuchiwana w charakterze oskarżonego (arg. *a contrario* art. 389 § 1 w zw. z art. 391 § 2 k.p.k.). Trudność pojawia się oceniając przypadek w którym sprawca był początkowo przesłuchany w charakterze świadka a następnie następuje zmiana jego statusu w prowadzonym postępowaniu ze świadka na podejrzanego⁷⁷⁶. Wówczas to może niewątpliwie pojawić się kontrowersyjny problem o jakim sugeruje J. Raglewski⁷⁷⁷. W tej sytuacji istnieje wysokie prawdopodobieństwo, iż przed tą zmianą organ ścigania nie posiadał jeszcze żadnych istotnych informacji (danych) o popełnionym przestępstwie objętym ujawnieniem. Natomiast z chwilą zmiany osoby świadka w podejrzanego organ ścigania mógł już tymi danymi dysponować właśnie od świadka, nie od podejrzanego a przecież wydaje się, że to jedna i ta sama osoba. W tej sytuacji z całą pewnością złożone zeznania nie mogą być uwzględniane i ostatecznie należałoby przyjąć, iż przesłanki opisane w art. 60 § 3 k.k. nie zostają spełnione⁷⁷⁸.

Z punktu widzenia skuteczności ujawnienia oraz wynikającej z tego premii, w postaci obligatoryjnego nadzwyczajnego złagodzenia kary, nie ma znaczenia, kto wystąpi z inicjatywą ujawniania informacji z art. 60 § 3 k.k.⁷⁷⁹ Prawdopodobne są dwa scenariusze. W pierwszym inicjatorem ujawniania może być sam sprawca współdziałający z innymi osobami w popełnieniu przestępstwa. Drugim przypadkiem może być inicjatywa z jaką może wyjść organ ścigania, aczkolwiek rodzi on pewne kontrowersje w odniesieniu do dobrowolności ujawnienia. Prawdą jest jednak, iż przepis art. 60 § 3 k.k. nie zwiera warunku, aby ujawnienie wskazanych w nim informacji musiało być dobrowolne⁷⁸⁰. Zatem niezależnie od tego, czy sprawca współdziałający w popełnieniu przestępstwa ujawni informacje dobrowolnie, czy pod wpływem sugestii innych osób, jeżeli będą to prawdziwe

⁷⁷⁶ W. Hermeliński, B. Nita-Światłowska, *Kilka uwag o prawie do obrony w związku z nowelizacją kodeksu postępowania karnego z 2016 roku*, Pal. 2016, Nr 9, s. 19.

⁷⁷⁷ J. Raglewski, *op. cit.*, s. 285-286.

⁷⁷⁸ Wyrok SN z dnia 25 września 2002 roku, sygn. akt II KKN 296/01, Lex nr 55540.

⁷⁷⁹ Wyrok SN z dnia 29 stycznia 1979 roku, sygn. akt I KR 269/78, Lex nr 21797.

⁷⁸⁰ Wyrok SA w Lublinie z dnia 13 września 2004 r., sygn. akt II Aka 160/04, Legalis.

informacje dotyczące osób uczestniczących w popełnieniu oraz istotnych okoliczności popełnienia, będzie on mógł skorzystać z premii w postaci obligatoryjnego nadzwyczajnego złagodzenia kary⁷⁸¹. Przyjąć jednak należy w odniesieniu do sugestii ze strony organów ścigania, iż powinny być to zachowania mieszczące się w granicach prawa⁷⁸².

⁷⁸¹ Wyrok SA w Katowicach z dnia 12 kwietnia 2000 r., sygn. akt II Aka 64/00, Legalis.

⁷⁸² Z. Marten, *Psychologia zeznań*, Warszawa 2012, s. 64; Z. Niezgoda, *Kryminalistyczne aspekty przesłuchania świadka*, Prok. i Pr. 2007, Nr 2, s. 76.

ROZDZIAŁ IV

Instytucja „małego świadka koronnego” w świetle art. 60 § 4 k.k.

§ 1. Uwagi ogólne

Rozwiązanie zawarte w § 4 art. 60 k.k. ma odmienny charakter od nadzwyczajnego złagodzenia kary uregulowanego w § 3 tegoż artykułu, jej zastosowanie uzależnione jest od inicjatywy prokuratora w tym względzie, który musi złożyć stosowny wniosek do sądu⁷⁸³. Bezsprzecznie nie jest możliwe zastosowanie złagodzenia uregulowanego w § 4 bez wniosku prokuratora⁷⁸⁴. Prokurator zatem ocenia, czy ujawnione okoliczności, dotyczące przestępstwa zagrożonego karą powyżej 5 lat pozbawienia wolności są „istotne” i w zależności od tego składa wniosek w przedmiocie nadzwyczajnego złagodzenia⁷⁸⁵. Uprawnienia takiego nie posiadają pozostali oskarżyciele publiczni, gdyż nie są wskazani bezpośrednio w treści przepisu. Potwierdza to również Sąd Najwyższy, wskazując w swoim postanowieniu, iż skorzystanie z nadzwyczajnego złagodzenia kary na podstawie § 4 powoływanej regulacji nie tylko wymaga złożenia wyjaśnień w danej sprawie, ale przede wszystkim stosownego wniosku prokuratora⁷⁸⁶. Osoba chcąc uzyskać nadzwyczajne złagodzenie kary na podstawie tej instytucji będzie musiała być przesłuchana przez organ ścigania conajmniej dwukrotnie. Raz składając wyjaśnienia we własnej sprawie, z kolei po raz drugi, jako świadek w sprawie o przestępstwo zagrożone karą powyżej 5 lat pozbawienia wolności. Prokurator złoży

⁷⁸³ Postanowienie SA we Wrocławiu z dnia 29 grudnia 2006 r., sygn. akt II AKo 230/0, OSA 2007, Nr 10, poz. 54.

⁷⁸⁴ Z. Ćwiakalski, *Nadzwyczajne złagodzenie kary* [w:] T. Kaczmarek (red.), *System prawa karnego. Nauka o karze. Sadowy wymiar kary*, t. 5, Warszawa 2015, s. 439.

⁷⁸⁵ Z. Sienkiewicz [w:] M. Kalitowski, Z. Sienkiewicz, J. Szumski, L. Tyszkiewicz, A. Wasek, *Kodeks karny. Komentarz*, t.II, Gdańsk 1999, s. 129.

⁷⁸⁶ Postanowienie SN z dnia 7 czerwca 2005 r., sygn. akt II KK 55/04, Legalis.

wniosek o nadzwyczajne złagodzenie kary wobec sprawcy przekazującego świadomie informacje jeżeli będą one zarówno prawdziwe jak i wiarygodne. Ocena „istotności” informacji wraz z ich „nieznanym” charakterem podlega w pierwszej kolejności przez prokuratora na etapie postępowania przygotowawczego. Nie można sobie wyobrazić sytuacji w której prokurator złożyłby wniosek wobec sprawcy przekazującego nieprawdziwą i nierzetelną przestępczą wiedzę, tego typu postawa nie zasługuje na premię. Zresztą nie jest to wyłącznie kwestia premiowania właściwej postawy sprawcy, lecz przede wszystkim sprawa przydatności informacji dla postępowania karnego. Możemy przypuszczać, iż przepis art. 60 § 4 k.k. może stanowić podłoże do pewnej gry prowadzonej z podejrzanym, któremu prezentuje się możliwość skorzystania z nadzwyczajnego złagodzenia kary, w zamian za rzetelne informacje o własnym i cudzym przestępstwie. Organy ścigania powinny jednak pamiętać, że ideą tej regulacji była pewna propozycja dla sprawcy, o której powinno one go poinformować, ale nie mogą tego fakultatywnego dobrodziejstwa oddanego do dyspozycji sądu przedstawiać w formie obietnicy. Jak wskazuje § 4 o nadzwyczajne złagodzenie prokurator może tylko wnioskować, a nie decydować. W związku z czym mogłaby to być niedopuszczalna forma wywierania presji ukierunkowanej na samooskarżanie się i donoszenie o znanych faktach popełnienia przestępstwa, mimo braku istnienia takiego ustawowego obowiązku.

Z istniejącego na gruncie art. 60 § 4 k.k. wymogu złożenia wniosku przez prokuratora w kwestii kształtowanego następnie przez sąd wymiaru kary z nadzwyczajnym złagodzeniem w oczywisty sposób wynika, iż sprawca chcący skorzystać z dobrodziejstwa tej instytucji musi dokonać prawnie skutecznej denuncjacji⁷⁸⁷. W praktyce za wniosek prokuratora uznawany jest w szczególności akt oskarżenia.

Jak wskazuje J. Raglewski wniosek prokuratora powoływany w art. 60 § 4 k.k. winien być postrzegany wyłącznie w perspektywie tzw. „przesłanki inicjującej”, która winna skłonić orzekający w sprawie sąd do zastosowania przewidzianego w tym przepisie unormowania⁷⁸⁸. To czy zdecyduje się on jednak na wymiar kary z nadzwyczajnym złagodzeniem, czy też na zastosowanie środka probacyjnego

⁷⁸⁷ W. Wróbel, A. Zoll, *Polskie prawo karne. Część ogólna*, Kraków 2010, s. 538.

⁷⁸⁸ J. Raglewski, *op. cit.*, s. 316.

stanowi zagadnienie odrębne i sąd ma w tej kwestii swobodę uznania⁷⁸⁹. Wobec tego poprzez wystąpienie prokuratora we wnioskach końcowych o zastosowanie warunkowego zawieszenia kary przy wykorzystaniu regulacji z art. 60 § 4 i 5 k.k. możemy mówić o spełnieniu wymaganej przesłanki, przy czym wystąpienie to nie musi zasadniczo precyzyjnie wskazywać na nadzwyczajny wymiar kary.

§ 2. Zakres podmiotowy instytucji tzw. małego świadka koronnego

Zwrot „w stosunku do sprawcy przestępstwa” sugeruje, iż osoba wobec której może zostać zastosowana przez sąd instytucja zawarta w art. 60 § 4 k.k. musi mieć status oskarżonego w toczącym się postępowaniu karnym a ponadto mogła być współuczestnikiem przestępstw, co do których ujawnia istotne okoliczności nieznanne dotychczas temu organowi. Określona osoba uzyskuje status podejrzanego w świetle art. 313 § 1 k.p.k. z chwilą wydania postanowienia o przedstawieniu zarzutów oraz w sytuacjach określonych w art. 308 § 2 i art. 325g k.p.k. W tym momencie postępowanie przygotowawcze zostaje skierowane przeciwko imiennie określonej osobie⁷⁹⁰, która od tej chwili ponosi negatywne skutki tego statusu a także zyskuje procesowe uprawnienia wymienione w szeregu przepisów kodeksu postępowania karnego chroniących jej interesy. Dodatkowo należy wskazać, iż w świetle art. 299 k.p.k. z uzyskaniem statusu podejrzanego łączy się także uzyskanie praw strony procesowej. Podejrzanego w rozumieniu art. 71 § 1 k.p.k. nie należy identyfikować z pojęciem osoby podejrzananej, którym posługuje się k.p.k. Określa się ją jako osobę, wobec której istnieje co prawda przypuszczenie, że popełniła przestępstwo, lecz nie postawiono jej w procesowy stan podejrzanego i wobec której mogą być podejmowane wyraźnie przewidziane w ustawie czynności procesowe. Status oskarżonego zyskuje osoba, przeciwko której oskarżyciel publiczny lub oskarżyciel prywatny wniósł oskarżenie do sądu (art. 331 § 1 i 2 oraz art. 487

⁷⁸⁹ A. Kordik, *Warunkowe zawieszenie wykonania kary w systemie środków probacyjnych i jego efektywność*, Wrocław 1998, s. 14.

⁷⁹⁰ *In personam*.

k.p.k.). Ustawa rozciąga status oskarżonego także na osobę, co do której prokurator złożył wniosek o warunkowe umorzenie postępowania (art. 71 § 2 k.p.k.)⁷⁹¹.

W świetle przesłanek z art. 60 § 4 k.k. nie ma znaczenia, kto jest sprawcą przestępstwa, którego dotyczą przekazywane informacje. Dopuszcza się w tym względzie zarówno inną osobę, jak i samego denuncjatora. W tym przypadku sprawca otrzymywałby „nagrodę” za ujawnienie własnej przestępczej działalności⁷⁹². Zasadne wydaje się również stwierdzenie, iż ujawnione przez sprawcę istotne okoliczności mogą odnosić się również do przestępstwa popełnionego na jego szkodę⁷⁹³.

§ 3. Przesłanki stosowania nadzwyczajnego złagodzenia kary

Kolejna regulacja określana również jako instytucja tzw. małego świadka koronnego została ustalona przepisem zawartym w § 4 art. 60 k.k.⁷⁹⁴ Jednakże w odróżnieniu od rozwiązania legislacyjnego zawartego w § 3 art. 60 k.k. została ona wprowadzona dopiero na etapie prac parlamentarnych⁷⁹⁵ nad ówczesną nową kodyfikacją karną⁷⁹⁶. Rozwiązanie to posiada fakultatywną podstawę do nadzwyczajnego złagodzenia kary z uwagi na współpracę z organami ścigania, zatem nie występuje tutaj premiowanie obligatoryjnym nadzwyczajnym złagodzeniem kary, jak ma to miejsce w § 3 art. 60 k.k. i stanowi to zasadniczą różnicę obu tych instytucji⁷⁹⁷. Istotna różnica między § 3 a § 4 instytucji tzw. małego świadka koronnego wynika również z faktu, iż unormowanie przewidziane w art. 60

⁷⁹¹ S. Stachowiak, *Charakter prawny wniosku prokuratora o warunkowe umorzenie postępowania karnego przez sąd* [w:] *Nowa kodyfikacja karna. Zagadnienia węzłowe*, Warszawa 1997, s. 179.

⁷⁹² M. Kuźma, *Prawnokarne...*, s. 155.

⁷⁹³ Z. Cwiakalski [w:] G. Bodan, Z. Cwiakalski, P. Kardas, J. Majewski, J. Raglewski, M. Szewczyk, W. Wróbel, A. Zoll, ..., t. 30 do art. 60 k.k., s. 760.

⁷⁹⁴ P. Hofmański, L.K. Paprzycki, *Zasady wymiaru kary i środków karnych* [w:] M. Filar (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, wyd. 3, Warszawa 2012, s. 286.

⁷⁹⁵ *Uzasadnienie rządowego projektu kodeksu karnego* [w:] *Kodeks karny. Kodeks postępowania karnego. Kodeks wykonawczy*, Warszawa 1997, s. 155.

⁷⁹⁶ *Pierwotny projekt nie został zaakceptowany podczas głosowania w Komisji Nadzwyczajnej do Spraw Kodyfikacji Karnej (Biuletyn nr 2949/II)*.

⁷⁹⁷ V. Konarska-Wrzosek, [w:] R.A. Stefański (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2015, s. 421.

§ 3 k.k. jest skierowane przeciwko tzw. solidarności przestępczej sprawców, którzy współdziałając, dopuścili się czynów zabronionych i których okoliczności w ten sposób będą ujawnione⁷⁹⁸. Natomiast w odniesieniu do wypadku przewidzianego w art. 60 § 4 k.k. ujawnienie będzie dotyczyło przestępstwa, w którego popełnieniu osoba ta nie uczestniczyła, a jedynie jest w posiadaniu istotnych i prawdziwych informacji na temat jego popełnienia. Sprawca, który chce skorzystać z nadzwyczajnego złagodzenia kary w tym trybie, winien niezależnie od wyjaśnień złożonych w swojej sprawie ujawnić i przedstawić przed organem ścigania istotne okoliczności nieznane dotychczas temu organowi, dotyczące przestępstwa zagrożonego karą powyżej 5 lat pozbawienia wolności⁷⁹⁹.

Czasami w literaturze instytucja ta nazywana jest również swoistą postacią „czynnego żalu”⁸⁰⁰. Do jej zastosowania wymaga się, aby sprawca łącznie spełnił dwa warunki:

- złożył wyjaśnienia we własnej toczącej się sprawie,
- ujawnił przed organem ścigania i przedstawił okoliczności popełnienia innego przestępstwa, zagrożonego karą przekraczającą 5 lat pozbawienia wolności, przy czym okoliczności te muszą być istotne i nie znane dotychczas temu organowi⁸⁰¹.

Jeżeli jednak przedmiotem ujawnienia będzie przestępstwo zagrożone karą pozbawienia wolności do pięciu lat, to instytucja ta nie może mieć zastosowania⁸⁰². Takie jednak zachowanie sprawcy może świadczyć o jego właściwej postawie i łącznie z innymi okolicznościami może zadecydować o wymierzeniu łagodniejszej kary, a nawet na podstawie art. 60 § 2 pkt 2 k.k. prowadzić do nadzwyczajnego złagodzenia kary.

⁷⁹⁸ W. Wróbel, A. Zoll, *Polskie prawo karne. Część ogólna*, Kraków 2013, s. 539.

⁷⁹⁹ R. Góral, *Kodeks karny. Praktyczny komentarz z orzecnictwem*, wyd. IV, Warszawa 2005, s. 123.

⁸⁰⁰ J. Warylewski, *Prawo karne. Część ogólna*, wyd. 4, Warszawa 2009, s. 492; K. Tkaczyk-Rymanowska, *Podstawy prawa karnego materialnego i prawa wykroczeń*, Warszawa 2014, s. 140.

⁸⁰¹ Wyrok SA w Białymstoku z dnia 24 kwietnia 2001 r., sygn. akt II AKa 5/01, Biuletyn orz. SA w Białymstoku 2001, Nr 2-3, s. 6.

⁸⁰² *Takie jednak zachowanie sprawcy może świadczyć o prawidłowej jego postawie i łącznie z innymi okolicznościami może decydować o wymierzeniu łagodniejszej kary, a nawet na podstawie art. 60 § 2 pkt 2, prowadzić do nadzwyczajnego złagodzenia kary.*

Jak wskazuje J. Raglewski zasadniczym wyróżnikiem modelowym, jest to, że przesłanką stosowania wobec sprawcy tej formuły degresji karania jest ujawnienie przez niego istotnej przestępczej wiedzy dotyczącej innego przestępstwa niż to, za które będzie sądzony⁸⁰³. Ocena danej sprawy niejednokrotnie może prowadzić do wniosku, iż ustawowe zagrożenie karą za dane przestępstwo może być zbyt surowe, a przez to nieadekwatne dla wymierzenia w tej sprawie właściwej reakcji karnoprawnej (kary kryminalnej), szczególnie wobec uwzględniania postawy sprawcy⁸⁰⁴. Przywileje udzielane sprawcom przestępstw w zamian za informacje trafnie określane są mianem „zła koniecznego”, gdyż nie zasługivaliby oni na nie, gdyby nie fakt, iż ich informacje mają istotnie przyczynić się do skuteczniejszej działalności organów ścigania⁸⁰⁵. O ile *rato legis* tego unormowania było powszechnie akceptowalne, to jednak już sama treść przepisu § 4 (podobnie zresztą jak § 3) art. 60 k.k. skazywana jest jako kontrowersyjna i często spotykamy się w literaturze z jej krytyką⁸⁰⁶. Niekiedy rozwiązanie to uznawane jest wręcz za nieudolne⁸⁰⁷.

Przesłanki praktycznego zastosowania tej instytucji, jak podkreśla się w judykaturze, zawsze winny być badane i analizowane oddzielnie w odniesieniu do każdego z przypisywanych oskarżonemu czynów i w stosunku do każdego z nich odmienne mogą być wyniki przeprowadzonej oceny⁸⁰⁸. Nie może zatem ulegać wątpliwości, iż na takie przywileje nie zasługuje sprawca przestępstwa udzielający informacji niezgodnych z prawdą, bądź takich których nie potwierdzi później na rozprawie, zasadniczo tylko taki charakter ujawnianych informacji może wspomóc organy ścigania w walce z przestępczością zorganizowaną w której sprawca nie

⁸⁰³ J. Raglewski, *op. cit.*, s. 302.

⁸⁰⁴ Ł. Pohl, *Prawo karne. Wykład części ogólnej*, Warszawa 2013, s. 460.

⁸⁰⁵ Postanowienie SN z dnia 7 czerwca 2005 roku, sygn. akt II KK 55/04, Legalis.

⁸⁰⁶ K. Daszkiewicz, *Nowa kodyfikacja karna*, Warszawa 1998, z. 7, s. 53; L. Gardocki, *Wchodzenie w życie, czyli odkrywanie wad i zalet*, Rzeczpospolita nr 74 (5239) z dnia 29 marca 1999 r.; M. Surkont, *Szczegółowe podstawy i sposób łagodzenia kary z art. 60 § 3-5 i art. 61 k.k.*, PS 1999, nr 11-12, s. 53-56.

⁸⁰⁷ A. Wąsek, *Dyskusja poświęcona art. 60 § 3-4 k.k.*, CPKiNP 2003, z. 1, s. 112.

⁸⁰⁸ Wyrok SA w Katowicach z dnia 22 luty 2007 r., sygn. akt II AKa 13/07, OSN Prok. i Pr. 2007, Nr 11, poz. 13.

uczestniczył, ale o której ma wiedzę, bądź też z przestępczością o dużym ciężarze gatunkowym czynu⁸⁰⁹.

Ratio legis tego rozwiązania stanowi dążenie do zwiększenia skuteczności ścigania sprawców przestępstw przez zachętę do ujawnienia informacji przez przestępców nimi dysponujących⁸¹⁰. Bezpośrednio w ujęciu art. 60 § 4 k.k. wynika, iż ujawnienie i przedstawienie tych istotnych okoliczności winno nastąpić przed organem ścigania, a więc w postępowaniu przygotowawczym⁸¹¹. W kwestii tej wypowiedział się Sąd Apelacyjny we Wrocławiu w postanowieniu z dnia 29 grudnia 2006 roku wskazując, iż sprawca przestępstwa, aby mógł liczyć na wymierzenie jemu za nie kary z nadzwyczajnym złagodzeniem, musi na etapie postępowania przygotowawczego a nie kiedykolwiek później ujawnić i przedstawić istotne okoliczności innego przestępstwa niż to, o które sprawa się toczy. I co istotne winno to być postępowanie przygotowawcze prowadzone konkretnie w jego sprawie karnej a nie w innej, dowolnej sprawie⁸¹². W odniesieniu do regulacji nadzwyczajnego złagodzenia kary zawartej w powoływanym przepisie instytucja ta może zostać zastosowana przez sąd⁸¹³. Użycie zwrotu „może” oznacza bezwzględnie, iż instytucja ta nie jest obowiązkowa a jedynie fakultatywna w odniesieniu do całokształtu zebranego materiału orzekanej sprawy⁸¹⁴. Decyzja sądu ma charakter uznaniowy i jest zależna od tego, czy zdaniem składu orzekającego kara wymierzona w najniższej granicy ustawowego zagrożenia byłaby niewspółmiernie surowa, czy też nie. Jak wskazuje P. Hofmański i L.K. Paprzycki sąd podejmujący decyzję w tej kwestii powinien dysponować protokołami czynności przesłuchania,

⁸⁰⁹ K. Daszkiewicz, *O przepisach projektu kodeksu karnego dotyczących przestępczości zorganizowanej* [w:] *Kryminologiczne i prawne aspekty przestępczości zorganizowanej*, Szczytno 1992, s. 107; uchwała SN z dnia 25 lutego 1999 r., sygn. akt I KPZ 38/39, OSP 1999, Nr 7-8, s. 405-408 wraz z glosą K. Daszkiewicz.

⁸¹⁰ Wyrok SA w Katowicach z dnia 9 października 2003 r., sygn. akt II AKa 313/03, OSN Prok. i Pr. 2004, Nr 7-8, poz. 25.

⁸¹¹ Postanowienie SA we Wrocławiu z dnia 29 grudnia 2006 r., sygn. akt II AKo 230/06, OSA 2007, Nr 10, poz. 54.

⁸¹² Postanowienie SN z dnia 12 marca 2008 r., sygn. akt II KO 24/07, Prok. i Pr. 2008, Nr 10, poz. 7.

⁸¹³ Z. Ćwiakalski, *Nadzwyczajne złagodzenie kary* [w:] T. Kaczmarek (red.), *Nauka o karze. Sądowy wymiar kary. Tom 5*, Warszawa 2015, s. 434.

⁸¹⁴ R.A. Stefański, *Prawo karne materialne. Część ogólna*, Warszawa 2008, s. 323.

czyli zarówno wyjaśnień złożonych w sprawie własnej, jak i zeznań złożonych przed organami ścigania⁸¹⁵. Jeżeli sąd uznałby, że kara byłaby zbyt surowa, to jest on zobowiązany nadzwyczajnie złagodzenie zastosować, chociaż znów w zakresie konkretnego wymiaru kary ograniczają go praktycznie tylko dyrektywy wymiaru kary⁸¹⁶.

Przyjmując, iż o ile decyzja w przypadku podstawy wskazanej w art. 60 § 3 k.k. jest obligatoryjna to w kontekście § 4 możemy mówić jedynie o fakultatywnej możliwości jej stosowania przez sąd⁸¹⁷. Oczywiście zgodnie z art. 45 ust. 1 Konstytucji RP⁸¹⁸ każdy ma prawo do sprawiedliwego i jawnego rozpatrzenia sprawy bez nieuzasadnionej zwłoki przez właściwy, bezstronny i niezawisły sąd, zatem i tutaj mimo fakultatywności instytucji regulacji zawartej w § 4 art. 60 k.k. oskarżony liczy na uwzględnienie całokształtu jego zachowania, zarówno przed, jak i po popełnieniu przestępstwa, w tym także potwierdzenie przez prokuratora współpracy z organami ścigania na etapie postępowania przygotowawczego⁸¹⁹. Szczególną kwestią jest tutaj bezstronność sądu, czyli brak uprzedzeń, jak i preferencji wobec stron postępowania, a także pokusę dostosowywania treści orzeczeń do sugestii czy poleceń przekazywanych z zewnątrz⁸²⁰. Sąd winien kierować się obiektywizmem, nie stwarzając korzystniejszej sytuacji dla żadnej ze stron czy uczestników postępowania zarówno trakcie toczącej się przed sądem

⁸¹⁵ P. Hofmański, L.K. Paprzycki, *Zasady wymiaru kary i środków karnych* [w:] M. Filar (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, wyd. 3, Warszawa 2012, s. 286.

⁸¹⁶ Wyrok SN z dnia 3 listopada 2010 roku, sygn. akt II KK 94/10, OSNwSK 2010, Nr 1, poz. 2132.

⁸¹⁷ Wyrok SA w Warszawie z dnia 4 grudnia 2015 roku, sygn. akt II AKa 269/15, Legalis.

⁸¹⁸ W przedmiocie genezy prawa do sądu oraz jego źródeł w prawie międzynarodowym zob. L. Garlicki, *Polskie prawo konstytucyjne. Zarys wykładu*, Warszawa 2004, s. 370; P. Sarnecki, *Komentarz do art. 45 Konstytucji* [w:] L. Garlicki (red.), *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, t. I, Warszawa 1999, s. 1-7; A. Kubiak, *Konstytucyjna zasada prawa do sądu w świetle orzecznictwa Trybunału Konstytucyjnego*, Łódź 2006, s. 11-53; J. Gołaczyński, A. Krzywonos, *Prawo do sądu* [w:] B. Banaszak, A. Preisner (red.), *Prawa i wolności obywatelskie w Konstytucji RP*, Warszawa 2002, s. 725.

⁸¹⁹ P. Wiliński, *Konstytucyjny standard prawa do sądu a proces karny* [w:] P. Hofmański, *Węzłowe problemy procesu karnego*, Warszawa 2010, s. 211-217.

⁸²⁰ Wyrok TK z dnia 24 czerwca 1998r., sygn. akt K 3/98, OTK 1998, Nr 4, poz. 52; wyrok TK z dnia 14 kwietnia 1999r., sygn. akt 8/99, OTK 1999, Nr 3, poz. 41; wyrok TK z dnia 27 stycznia 1999r., sygn. akt K 1/98, OTK 1999, Nr 1, poz. 3.

sprawy, jak i orzekania⁸²¹. Niewątpliwie jednak przesłanką skorzystania z instytucji nadzwyczajnego złagodzenia kary w odniesieniu do obu uregulowań jest postawa sprawcy a taka, jeżeli w ocenie sądu jest prawidłowa, mimo wszystko winna zasługiwać na uwzględnienie⁸²².

Jak wskazuje V. Konarska-Wrzosek możliwość złożenia przez prokuratora do sądu wniosku o wymierzenie sprawcy kary z jej nadzwyczajnym złagodzeniem czy też nawet z warunkowym zawieszeniem jej wykonania została pomyślana jako pewnego rodzaju broń organów ścigania w postępowaniu ze sprawcami przestępstw⁸²³. Ma ona na celu skłonienie ich do szczerego składania wyjaśnień w swojej sprawie, a ponadto do ujawniania innych, poważniejszych przestępstw zgodnie z założeniami skuteczniejszej walki z tą przestępczością i umożliwiania pociągania ich sprawców do odpowiedzialności karnej. Akt denuncjacji musi tylko dotyczyć poważnego przestępstwa, o którym organ ścigania w ogóle nie ma wiedzy, albo taka wiedzę ma, ale nie zna istotnych jego okoliczności co sprawia, iż nie może wszcząć postępowania karnego przeciwko konkretnym osobom, albo zebrać dostatecznych dowodów do sporządzenia przeciwko nim aktu oskarżenia⁸²⁴. Wymóg, aby istotne okoliczności przedstawione przez sprawcę były nieznanne dotychczas organowi ścigania, z uwagi na możliwość ich przedstawienia każdemu organowi upoważnionemu do ścigania czynów zabronionych pod groźbą kary, a nie wyłącznie organowi właściwemu należy interpretować jako dotychczas nieznanne jakimkolwiek organowi posiadającemu w kompetencjach ustawowych ściganie przestępstw⁸²⁵. Wynika to wprost z treści omawianego przepisu.

⁸²¹ R. Kmieciak, *Legalizm i konsensualizm w działalności karnoprocesowej prokuratora – między teorią i praktyką* [w:] T. Grzegorzczak (red.), *Funkcje procesu karnego. Księga jubileuszowa Profesora Janusza Tyłmana*, Warszawa 2011, s. 26.

⁸²² M. Kulik, *Nadzwyczajny wymiar kary* [w:] M. Mozgawa (red.), *Prawo karne materialne. Część ogólna*, Warszawa 2011, s. 445.

⁸²³ V. Konarska-Wrzosek, [w:] R.A. Stefański (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2015, s. 421.

⁸²⁴ A. Taracha, „Mały świadek koronny” (art. 60 § 3 i 4 k.k.) w postępowaniu przed Sejmową Komisją Śledczą [w:] T. Bojarski, K. Nazar, A. Nowosad, M. Szwarczyk, *Zmiany w polskim prawie karnym po wejściu w życie kodeksu karnego z 1997 roku*, Lublin 2006, s. 385-387.

⁸²⁵ K. Buchała [w:] K. Buchała, A. Zoll, *Kodeks karny*, t. I, 1998, s. 444.

§ 4. Problematyka ujawnienia i przedstawienia „istotnych okoliczności przestępstwa”

W świetle postanowienia Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu ujawnienie i przedstawienie okoliczności winno nastąpić przed organem ścigania, a zatem w postępowaniu przygotowawczym⁸²⁶. Na podstawie art. 60 § 4 k.k. ujawnione przez sprawcę informacje mają dotyczyć innego przestępstwa niż to, o jakie toczy się już postępowanie karne⁸²⁷. Wobec jednoznacznego znaczenia terminu „ujawnia” w kwestii brzmienia powołanej regulacji nie budzi najmniejszych wątpliwości, że warunkiem *sine qua non* zastosowania tego przepisu jest przekazanie przez sprawcę takich informacji o innym popełnionym przestępstwie, które nie było dotychczas znane organom ścigania⁸²⁸. Określenie „istotne” wskazuje na to, że ustawodawcy nie zależało na ujawnianiu całokształtu okoliczności związanych z przestępczą wiedzą a jedynie na ujawnieniu wyłącznie okoliczności znaczących⁸²⁹. Niewątpliwie w zakresie nieznanymi okoliczności, znajdują się informacje pozwalające na ustalenie przebiegu przestępstwa i ról poszczególnych osób uczestniczących w jego popełnieniu w tym także te informacje, które pozwolą na postawienie zarzutów sprawcy lub sprawcom przestępstwa⁸³⁰. Wobec takiej sytuacji całkowicie zrozumiałe jest zatem podchodzenie do zagadnienia ich premiowania w takiej sytuacji procesowej z dużą ostrożnością⁸³¹. Wystąpienie dodatkowych przesłanek stanowi normatywne odzwierciedlenie takiej tendencji⁸³².

Podobnie zresztą jak w odniesieniu do regulacji zawartej w § 3 art. 60 k.k. denuncjacja sprawcy nie musi nastąpić wobec organu właściwego do prowadzenia

⁸²⁶ Postanowienie SA we Wrocławiu z dnia 29 grudnia 2006 r., sygn. akt II AKo 230/06, OSA 2007, Nr 10, poz. 54.

⁸²⁷ Uchwała SN z dnia 29 października 2004 roku, sygn. akt I KAZP 24/04, Legalis.

⁸²⁸ Wyrok SA we Wrocławiu z dnia 17 czerwca 1999 roku, sygn. akt II AKa 240/99, Legalis.

⁸²⁹ Wyrok SN z dnia 11 marca 2003 roku, sygn. akt V KK 176/02, Lex nr 77444.

⁸³⁰ Wyrok SA we Wrocławiu z dnia 28 marca 2001 roku, sygn. akt II AKa 34/01, Legalis.

⁸³¹ Postanowienie SN z dnia 20 lutego 2003 roku, sygn. akt II KK 113/02, Legalis.

⁸³² R. Stefański, *Przestępstwo czynnej płatnej protekcji (art. 230a k.k.)*, Prok. i Pr. 2004, Nr 5, s. 18.

postępowania o ujawniany czyn⁸³³. Ograniczenie jakie tutaj występuje to podkreślenie, iż winien być to organ uprawniony do ścigania przestępstw⁸³⁴.

§ 5. Denuncjacja dotycząca innego przestępstwa

Kodeks karny nie zawiera legalnej definicji przestępstwa⁸³⁵. Pojęcie przestępstwa w prawie karnym używane jest w co najmniej trzech znaczeniach, jako: stwierdzenie pewnego faktu społecznego, ustawowy typ przestępstwa i pojęcie ogólne. Wobec denuncjacji dotyczącej innego przestępstwa istotne znaczenie ma tutaj ustawowy typ przestępstwa określony w odpowiednim przepisie części szczególnej k.k., bądź w przepisie innej ustawy⁸³⁶. Przestępstwo rozumiane w tym kontekście występuje w pewnej postaci zgeneralizowanej, tj. w formie opisu pewnej klasy czynów zabronionych o wspólnych cechach niedającej się zamknąć w liczbie zdarzeń faktycznych, które mogą pomieścić się pod tym opisem. W tym ujęciu przestępstwo jako ustawowy typ przestępstwa jest wynikiem typizacji przestępstw nakazanej przez zasadę *nullum crimen sine lege*. Art. 60 § 4 k.k. statuuje wymóg, zgodnie z którym objęte denuncjacją przestępstwo winno być zagrożone „karą powyżej 5 lat pozbawienia wolności”. Mimo, iż w treści przepisu brak jest wyraźnego doprecyzowania, mamy tutaj odniesienie do górnej granicy ustawowego zagrożenia. Istotne jest przy tym to, że ujawnienie i przedstawienie istotnych okoliczności nie może dotyczyć jakiegokolwiek przestępstwa, w szczególności drobnego⁸³⁷. Nie wchodzi zatem w rachubę te przestępstwa w których górna granica ustawowego zagrożenia wynosi dokładnie pięć lat, ta granica musi być wyższa. Ustawodawca w odniesieniu do przestępstw zagrożonych karą powyżej 5 lat pozbawienia wolności słusznie podkreślił powagę zagrożenia dla porządku prawnego państwa oraz wielkość szkód nimi wyrządzonych. Niewątpliwie są to czyny o co najmniej znacznym a nawet najwyższym ładunku społecznej

⁸³³ A. Michalska-Warias, *Przestępczość zorganizowana i prawno karne formy jej zwalczania*, Lublin 2006, s. 231/

⁸³⁴ Postanowienie SA we Wrocławiu z dnia 29 grudnia 2006 r., sygn. akt II AKo 230/06, LEX nr 211721.

⁸³⁵ M. Flis-Świeczkowska, T. Snarski, *Prawo karne. Repetytorium*, Warszawa 2012, s. 73.

⁸³⁶ T. Bojarski, *Polskie prawo karne. Zarys części ogólnej*, Warszawa 2012, s. 92.

⁸³⁷ Postanowienie SN z dnia 7 września 2006 roku, sygn. akt II KK 89/06, Lex nr 192982.

szkodliwości⁸³⁸. Objęte denuncją sprawcy przestępstwo nie musi być podobne, w rozumieniu art. 115 § 3 k.k., którego dotyczy postępowanie karne w stadium przygotowawczym. Bez znaczenia jest także dookreślenie jego kwalifikowania jako zbrodnia czy też występku⁸³⁹. Aczkolwiek, nie zauważa się możliwości zakwalifikowania do tego zakresu czynów zabronionych spenalizowanych w ujęciu prawa karnego skarbowego, tj. przestępstw i wykroczeń skarbowych. Jak wskazuje W. Zalewski przepis art. 60 § 4 k.k. dotyczy tych sytuacji, gdy wolą sprawcy następuje dokonana przez niego denuncjacja osoby lub osób, z którymi nie współdziałał w przestępstwie⁸⁴⁰. Przesłankami skorzystania z możliwości nadzwyczajnego złagodzenia kary w tym trybie są:

- złożenie wyjaśnień w sprawie własnej⁸⁴¹,
- ujawnienie przed organem ścigania faktu popełnienia innego przestępstwa, przy czym przestępstwo to musi być zagrożone karą powyżej 5 lat pozbawienia wolności⁸⁴²,
- przedstawienie istotnych okoliczności nieznanymi dotychczas temu organowi a wynikających z ujawnienia przestępstwa⁸⁴³.

Przyjąć także należy, iż ten rodzaj nadzwyczajnego złagodzenia kary a nawet jej zawieszenie wobec delatora donoszącego nie we własnej sprawie wynika wyłącznie z wniosku prokuratora⁸⁴⁴.

⁸³⁸ A. Kubiak, *Fundacja im. Stefana Batorego, Program Przeciw Korupcji. Opinia publiczna i prokuratorzy o korupcji. Raport z badań*, Warszawa 2005, s. 3 i n.

⁸³⁹ Wyrok SA w Krakowie z dnia 25 września 2012 roku, sygn. akt II AKa 133/12, KZS 2012, Nr 10, poz. 35.

⁸⁴⁰ W. Zalewski, *Zasady wymiaru kary i środków karnych* [w:] M. Królikowski, R. Zawłocki (red.), *Kodeks karny. Część ogólna. Tom II. Komentarz. Art. 32-116*, Warszawa 2015, s. 256.

⁸⁴¹ Wyrok SA w Krakowie z dnia 29 grudnia 2010 roku, sygn. akt II AKa 236/10, KZS 2011, Nr 4, poz. 33.

⁸⁴² Wyrok SA w Katowicach z dnia 9 listopada 2000 roku, syn. Akt II AKa 305/00, Prok. i Pr. 2001, Nr 19, poz. 16; wyrok SA w Katowicach z dnia 18 lutego 2010 roku, sygn. akt II AKa 10/10, Prok. i Pr. 2010, Nr 10, poz. 10.

⁸⁴³ A. Zdanowska, *Bezkarność przekupstwa*, Prok. i Pr. 2010, Nr 9, s. 5 i n.

⁸⁴⁴ Wyrok SA w Gdańsku z dnia 9 stycznia 2008 roku, sygn. akt II AKa 421/17, Legalis.

§ 6. Obowiązek złożenia wyjaśnień

Zawarta w art. 60 § 4 k.k. instytucja fakultatywnego nadzwyczajnego złagodzenia kary oraz możliwości warunkowego zawieszenia jej wykonania służy ujawnianiu przez sprawców przestępstw o których w ogóle organy ścigania nie posiadały informacji, bądź też których okoliczności nie były wcześniej znane organom ścigania⁸⁴⁵. W odniesieniu do § 4 art. 60 k.k. sprawca, którego celem jest zapewnienie sobie łagodniejszego wymiaru sankcji karnej we własnej sprawie decyduje się na denucjacji innego, znanego mu czynu przestępnego. Jak wskazuje J. Raglewski jednym z warunków dopuszczalności stosowania regulacji wskazanej w powoływanym przepisie jest pozytywna aktywność podejrzanego przejawiająca się złożeniem przez niego wyjaśnień w postępowaniu przygotowawczym⁸⁴⁶. Działanie sprawcy odnosi się do fazy postępowania karnego *ad personam* i stanowi istotną przesłankę zastosowania dobrodziejstwa tej instytucji⁸⁴⁷. Jedynym warunkiem jest złożenie wyjaśnień, co należy odczytywać w taki sposób, że skorzystanie z prawa do odmowy ich złożenia czyni niemożliwym zastosowanie instytucji zawartej w tym paragrafie art. 60 k.k.⁸⁴⁸ Samo sformułowanie „niezależnie od wyjaśnień złożonych w swojej sprawie” oznacza, iż warunkiem koniecznym, który umożliwia zastosowanie nadzwyczajnego złagodzenia kary na podstawie przesłanek wskazanych w tym przepisie, jest jedynie złożenie wyjaśnień w swojej sprawie, nie zaś ich określona treść⁸⁴⁹. Prawdą jest jednak, iż składający wyjaśnienia, mając na uwadze skorzystanie z fakultatywnego nadzwyczajnego złagodzenia kary na podstawie tego artykułu winien być w pełni lojalnym procesowym współpracownikiem organów ścigania oraz organów wymiaru sprawiedliwości skutkiem czego trafnie nazywany jest „małym świadkiem koronnym” we własnej i

⁸⁴⁵ G. Łabuda, *Zasady wymiaru kary i środków karnych* [w:] J. Giezek (red.) *Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz*, Warszawa 2012, s. 433.

⁸⁴⁶ J. Raglewski, *op. cit.*, s. 303.

⁸⁴⁷ V. Konarska-Wrzošek, *Zasady wymiaru kary i środków karnych* [w:] R.A. Stefański (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2015, s. 421-422.

⁸⁴⁸ J.K. Paśkiewicz, *Świadek, koronny in sua causa oraz in altera causa (art. 60 § 3-5 i art. 61. k.k.)*, *Prok. i Pr.* 2001, Nr 12, s. 61-62.

⁸⁴⁹ Uchwała SN z dnia 11 stycznia 2006 r., sygn. akt I KZP 53/05, OSNKW 2006, Nr 2, poz. 13.

cudzej sprawie karnej⁸⁵⁰. Nie ulega zatem wątpliwości, iż powinny zostać złożone wyjaśnienia dotyczące istotnych okoliczności popełnionego przez siebie (sprawcę) przestępstwa ze wskazaniem własnej w nim roli. Prawdłowa wydaje się również argumentacja, iż zasadniczo stanowi to przyznanie się sprawcy do winy⁸⁵¹, chociaż raczej odmienne zdanie w tej kwestii prezentuje A. Marek⁸⁵².

Przepis art. 60 § 4 k.k. nie wskazuje wprost, jaka winna być dopuszczona przez prawo forma przekazywanych przez sprawcę informacji dotyczących przestępstwa zagrożonego karą powyżej 5 lat pozbawienia wolności. Wobec tego czynność ta może przybrać postać zarówno wyjaśnień, jak i zeznań⁸⁵³. W orzecznictwie wszakże formuluje się pogląd, że ujawnienie dla celów dowodowych powinno nastąpić w formie przewidzianej procesowo, podczas przesłuchania podejrzanego⁸⁵⁴. Jak wskazuje G. Łabuda krytycznie winniśmy odnieść się do tego, iż przepis art. 60 § 4 k.k. nie formuluje warunku ujawnienia okoliczności w protokolarnej formie wyjaśnień⁸⁵⁵. Warunek złożenia jakichkolwiek wyjaśnień jest niezależny od warunku przedstawienia i ujawnienia istotnych okoliczności – ujawnienie tychże okoliczności nastąpić powinno „niezależnie od wyjaśnień w sprawie własnej”. Nie jest zatem istotne, czy oraz jaka formę procesową przyjmie ujawnienie. Bezsprzecznie jednak w interesie ujawniającego powinno nastąpić utrwalenie tych okoliczności w formie protokolarnej. Trudno zatem nie zgodzić się z argumentacją Sądu Najwyższego ujętą w postanowieniu z dnia 26 listopada 2008 roku w którego ocenie wymagane jest uzyskanie informacji i okoliczności w formie protokolarnej⁸⁵⁶.

Nie możemy jednak zapominać, co podkreślił Sąd Apelacyjny w Katowicach w postanowieniu z dnia 17 stycznia 2007 roku, iż wyłącznie z powodu przyznania się

⁸⁵⁰ Postanowienie SN z dnia 20 listopad 2013 r., sygn. akt II KK 184/13.

⁸⁵¹ K. Buchała [w:] K. Buchała, A. Zoll, *Kodeks karny. Część ogólna*, Kraków 1998, s. 443.

⁸⁵² A. Marek, *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2006, s. 161.

⁸⁵³ A. Taracha, „Mały świadek koronny” (art. 60 § 3 i 4 k.k.) w postępowaniu przed Sejmową Komisją Śledczą [w:] T. Bojarski, K. Nazar, A. Nowosad, M. Szwarczyk (red.), *Zmiany w polskim prawie karnym po wejściu w życie Kodeksu karnego z 1997 roku*, Lublin 2006, s. 380.

⁸⁵⁴ Wyrok SA w Krakowie z dnia 26 kwietnia 2006 r., sygn. akt II AKa 59/06, KZS 2006, z. 5, s. 35.

⁸⁵⁵ G. Łabuda, *Zasady wymiaru kary i środków karnych* [w:] J. Giezek (red.) *Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz*, Warszawa 2012, s. 433-434.

⁸⁵⁶ Postanowienie SN z dnia 26 listopada 2008 r., sygn. akt III KO 54/08, LEX nr 474010.

oskarżonego do winy i złożenia wyjaśnień zgodnie z poczynionymi ustaleniami, w sytuacji gdy proces się jeszcze nie rozpoczął, nie można uznać za „automatycznie upadłą i nieistniejącą, przesłankę surowości grożącej kary (abstrahując już nawet od innych niż ustawowe zagrożenie znamion jej istnienia)”⁸⁵⁷.

Postawa sprawcy winna być jednak konsekwentna. Jeżeli na pewnym etapie postępowania zachowuje się on w sposób przewidziany przez dyspozycję art. 60 § 4 k.k. a następnie odwołuje, bądź znacząco zmienia swoje dotychczasowe wyjaśnienia to podobnie jak w § 3 omawianego artykułu k.k., nie powinien liczyć na nadzwyczajne złagodzenie kary. Rzeczywiście, część przedstawicieli doktryny wyraża pogląd, że sprawca zamierzając skorzystanie z nadzwyczajnego złagodzenia kary przewidzianego w art. 60 § 4 k.k. jest zobowiązany do złożenia pełnych i wyczerpujących wyjaśnień w swojej sprawie⁸⁵⁸. Według nich za takim rozumieniem treści tego przepisu przemawiać ma jego stylizacja, a zwłaszcza zwrot „niezależnie od wyjaśnień złożonych w swojej sprawie” oraz *ratio legis* tej instytucji⁸⁵⁹. Nadzwyczajne złagodzenie kary stanowi bowiem niewątpliwie swego rodzaju premię dla sprawcy podejmującego współpracę z organami ścigania. Niejednokrotnie prezentowane są różnorodne stanowiska w odniesieniu do ustalenia znaczenia normatywnego sformułowania ustawowego „niezależnie od wyjaśnień złożonych w swojej sprawie”. Pierwszy model interpretacyjny nie uznaje za wymóg konieczny złożenia przez sprawcę przestępstwa jakichkolwiek wyjaśnień. Zwolennikiem takiego ujęcia jest M. Surkont, według którego z dobrodziejstwa art. 60 § 4 k.k. „może skorzystać także sprawca, który w swojej własnej sprawie do winy się nie przyznał albo odmówił wyjaśnień, bądź w żaden inny sposób nie okazał pomocy organom ścigania”⁸⁶⁰. Zbliżony pogląd prezentuje J. Wojciechowski⁸⁶¹. Podobnie zresztą, jak A. Marek podkreśla, że „korzystanie z prawa do obrony we własnej sprawie nie może jednak przekreślać możliwości skorzystania z premii za istotne przyczynienie się do ujawnienia innego przestępstwa, zwłaszcza że ocena w

⁸⁵⁷ Postanowienie SA w Katowicach z dnia 17 stycznia 2007 r., sygn. akt II AKz 19/07, (niepubl.); K. Sala, M. Antas, *Kodeks karny. Kodeks postępowania karnego*, wyd. 2, Warszawa 2015, s. 102.

⁸⁵⁸ Wyrok SA w Białymstoku z dnia 24 kwietnia 2001 r., sygn. akt II AKa 5/01, OSA 2002, z. 3, poz. 22.

⁸⁵⁹ T. Sroka, *Kodeks karny. Wybór orzecznictwa*, Warszawa 2014, s. 139.

⁸⁶⁰ M. Surkont, *Szczególne...*, s. 47.

⁸⁶¹ J. Wojciechowski, *Kodeks karny...*, t. 10 do art. 60 k.k., s. 142.

tej kwestii należy do prokuratora wnioskującego o zastosowanie nadzwyczajnego złagodzenia kary”⁸⁶². Zarówno w literaturze i orzecznictwie znajdujemy również odmienny, trzeci model interpretacyjny, uzależniający stosowanie wobec sprawcy przestępstwa regulacji określonej w art. 60 § 4 k.k. od spełnienia przesłanki w postaci złożenia przez niego pełnych i wyczerpujących wyjaśnień zgodnych ze stanem faktycznym. Wobec tego istotą tego stanowiska jest nie tylko bezwzględność nieskorzystania przez podejrzanego z prawa do odmowy wyjaśnień, ale również istotna staje się treść złożonych wyjaśnień. Zasadność takiej wykładni sformułowania „niezależnie od wyjaśnień złożonych w swojej sprawie” z art. 60 § 4 k.k. wskazuje K. Buchała⁸⁶³, Z. Ćwiąkalski⁸⁶⁴ i M. Kuźma.

Artykuł 60 § 4, w odróżnieniu od art. 60 § 3 k.k., daje wyłącznie możliwość premiowania w danej sprawie nadzwyczajnym złagodzeniem kary dla sprawcy za ujawnienie istotnych informacji o innym przestępstwie, niż to, o które jest on oskarżony w toczącym się już procesie karnym. Wskazuje się również, iż jedną z przesłanek zastosowania przepisu art. 60 § 4 k.k. jest to, by sprawca przede wszystkim złożył wyjaśnienia w swojej sprawie, przy czym ustawodawca nie określił szczególnego charakteru tych wyjaśnień. Brak jest jednak przede wszystkim wymagań złożenia wyczerpujących wyjaśnień, ani też wnoszących wyłącznie nowe okoliczności do sprawy. Przyjąć jednak należy, iż mają to być bezsprzecznie wyjaśnienia prawdziwe, gdyż złożenie wyjaśnień fałszywych przeczyłoby samemu charakterowi instytucji⁸⁶⁵. W konsekwencji, niezłożenie przez oskarżonego wyczerpujących wyjaśnień w swojej sprawie, nie może wykluczać możliwości skorzystania z nadzwyczajnego złagodzenia kary za istotne przyczynienie się do ujawnienia innego przestępstwa, albowiem to, czy wyjaśnienia złożone przez oskarżonego w danej sprawie są prawdziwe, pełne, wyczerpujące, nie jest warunkiem koniecznym skorzystania z instytucji ustalonej brzmieniem art. 60 § 4

⁸⁶² A. Marek, *Kodeks...*, t. 19 do art. 60 k.k., s. 161.

⁸⁶³ K. Buchała [w:] A. Zoll (red.), *Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz do art. 1-116*, Kraków 2000, s. 443.

⁸⁶⁴ Z. Ćwiąkalski [w:] A. Zoll (red.), *Kodeks karny. Część ogólna, Komentarz*, tom I, Kraków 2004, s. 914.

⁸⁶⁵ Z. Ćwiąkalski, *Wybrane problemy wymiaru kary za przestępczość zorganizowaną*, Prok. i Pr. Nr 12, s. 20-21.

k.k.⁸⁶⁶ Warto w tym momencie przypomnieć, iż omawiana instytucja nie ma charakteru obligatoryjnego, przewiduje się jedynie fakultatywną możliwość zastosowania wobec sprawcy przestępstwa instytucji nadzwyczajnego złagodzenia kary, o czym jednak ostatecznie decyduje sąd⁸⁶⁷. Należy jednak przyjąć, iż przepis art. 60 § 4 k.k. podobnie zresztą jak poprzedzająca go regulacja zawarta w § 3 w ramach tego samego artykułu, nie rozstrzyga w sposób bezpośredni i jednoznaczny problemu istnienia wymogu tzw. lojalności procesowej. Ostatecznie wszystko sprowadza się do potwierdzenia przez sprawcę w późniejszym etapie postępowania karnego przekazanych wcześniej informacji⁸⁶⁸.

§ 7. Podmiot upoważniony do złożenia wniosku

Wobec współcześnie postępującej liczby ujawnianych przestępstw nie można sobie obecnie wyobrazić postępowania przygotowawczego⁸⁶⁹ czy procesu karnego⁸⁷⁰, czyli obligatoryjnej formy stwierdzenia winy określonej osoby z powodu popełnionego przestępstwa, bez oskarżyciela publicznego⁸⁷¹. Jest nim organ państwa, uprawniony do wnoszenia do sądu i popierania aktu oskarżenia w sprawach o przestępstwa ścigane z oskarżenia publicznego⁸⁷². Organem powołanym do sprawowania funkcji oskarżyciela publicznego przed wszystkimi sądami jest

⁸⁶⁶ Wyrok SA w Katowicach z dnia 28 lipca 2005 r., sygn. akt II AKa 217/05, (niepubl.).

⁸⁶⁷ Uchwała SN z dnia 11 stycznia 2006 r., sygn. akt I KZP 53/05, OSNKW 2006, Nr 2, poz. 13..

⁸⁶⁸ K. Daszkiewicz, *Kodeks karny z 1997 roku. Uwagi krytyczne*, s. 193.

⁸⁶⁹ *Postępowanie przygotowawcze wszczyna się, jeżeli zachodzi uzasadnione podejrzenie, że popełniono przestępstwo. W tym zakresie obojętne jest źródło wiadomości o przestępstwie dla wszczęcia postępowania karnego, prokurator zobowiązany jest działać z własnej inicjatywy wobec ich powzięcia. Istotą postępowania przygotowawczego jest zebranie i utrwalenie materiału dowodowego na potrzeby rozprawy sądowej.*

⁸⁷⁰ *Proces karny stanowi przewidziane prawem i tym samym dopuszczalne zachowanie organów państwowych i pozostałych uczestników, zmierzające do wykrycia i ustalenia czynu przestępnego i jego sprawcy oraz do wymierzenia mu kary lub też zastosowania innych środków, albo w razie stwierdzenia braku przestępstwa, sprawstwa lub istnienia okoliczności wyłączających odpowiedzialność, do uniewinnienia oskarżonego.*

⁸⁷¹ T. Gardocka, *Postępowanie karne*, Warszawa 2005, s. 45-47.

⁸⁷² R. Kmiecik, E. Skrętowicz, *Proces karny. Część ogólna*, wyd. 7, Warszawa 2009, s. 146.

prokurator⁸⁷³. W tym zakresie występuje on jako rzecznik państwa. Działając w procesie, spełnia on przede wszystkim funkcję państwa, co zakłada, że jego interesem nadrzędnym jest interes społeczny⁸⁷⁴. Działanie jego sprowadza się do dążenia do uzyskania sprawiedliwego, zgodnego z prawem rozstrzygnięcia w przedmiocie procesu⁸⁷⁵. W tym charakterze posiada on uprawnienie do dokonywania czynności w interesie ogółu, jak również w interesie oskarżonego⁸⁷⁶. Jak wskazuje literatura oskarżyciel publiczny może i powinien, np. wnosić o przeprowadzenie znanych mu dowodów korzystnych dla oskarżonego lub składać środki odwoławcze na korzyść oskarżonego, jeżeli wymagają tego okoliczności sprawy⁸⁷⁷. Jego rola określona jest nie tylko przez przepisy k.p.k., ale również przez inne akty prawne, w szczególności przez ustawę z 20 czerwca 1985 roku o prokuraturze⁸⁷⁸. Pełni on rolę głównego oskarżyciela publicznego⁸⁷⁹, ale w myśl art. 32 ust. 1 powoływanej ustawy o prokuraturze, prokurator wykonuje czynności oskarżyciela publicznego przed wszystkimi sądami i może również wykonywać je w sprawach wniesionych do sądu przez innych oskarżycieli⁸⁸⁰. Wskazuje to art. 45 § 1 k.p.k., który statuuje priorytet prokuratora w roli oskarżyciela publicznego przed wszystkimi sądami⁸⁸¹. Powołana regulacja wskazuje również na to, że oskarżycielem publicznym jest

⁸⁷³ H. Streit [w:] M. Bartnik (red.), *Leksykon polskiej procedury karnej. 100 podstawowych pojęć*, Warszawa 2013, s.220-221.

⁸⁷⁴ M. Cieślak, *Polska procedura karna – podstawowe założenia teoretyczne*, Warszawa 1984, s. 42-43.

⁸⁷⁵ T. Grzegorzczak, *Strony, ich procesowi przedstawiciele i inni uczestnicy postępowania karnego*, Warszawa 1998, s.13.

⁸⁷⁶ *Prokurator jest zobowiązany do podejmowania działań określonych w ustawach, kierują się zasadą bezstronności i równego traktowania wszystkich obywateli.*

⁸⁷⁷ K. Marszał, *Proces karny. Zagadnienia ogólne*, wyd. 2, Katowice 2013, s. 226; P. Hofmański, E. Sadzik, K. Zgryzek, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz do artykułów 1-296*, t. I, wyd. 4, Warszawa 2011, s. 350.

⁸⁷⁸ t.j. Dz. U. z 2011r., Nr 270, poz. 1599 ze zm.

⁸⁷⁹ J. Grajewski, S. Steinborn, *Oskarżyciel publiczny*, [w:] L.K. Paprzycki, *Kodeks postępowania karnego. Tom I. Komentarz do art. 1-424*, Warszawa 2013, s. 208.

⁸⁸⁰ A. Majewski, B. Mikosz, A. Skowron, *Kodeks postępowania karnego z komentarzem*, Kraków 1996, s. 66.

⁸⁸¹ K.T. Boratyńska, *Oskarżyciel publiczny* [w:] K.T. Boratyńska, A. Górski, A. Sakowicz, A. Ważny, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, wyd. 5, Warszawa 2015, s. 121.

prokurator, a nie prokuratura, która ma charakter instytucjonalny⁸⁸². Prokurator, który sporządził i podpisał akt oskarżenia, jest stroną postępowania, chociażby sam nie wniósł tego aktu oskarżenia i nie popierał go przed sądem. Prokurator występujący w roli rzecznika interesu społecznego upoważniony jest do podejmowania czynności procesowych zarówno na korzyść, jak i na niekorzyść oskarżonego. Jest stroną czynną w postępowaniu przed sądem karnym i tym samym realizuje funkcję ścigania przez popieranie wniesionego aktu oskarżenia⁸⁸³. Oznacza to, że pełnienie przez niego roli oskarżyciela publicznego w sprawach karnych stanowi regułę, pozostałe zaś organy mogą występować w tym charakterze tylko wyjątkowo i wyłącznie w granicach ustawowego upoważnienia⁸⁸⁴.

Nie może zatem dziwić, iż wolą ustawodawcy w odniesieniu do przepisu § 4 art. 60 k.k. wskazano prokuratora jako organ dysponujący uprawnieniem do złożenia przed sądem wniosku o zastosowanie instytucji nadzwyczajnego złagodzenia kary w stosunku do sprawcy, który podjął współpracę z organami ścigania. Na uwagę zasługuje również fakt, iż prokurator władny jest zawsze uczestniczyć w procesie karnym w charakterze oskarżyciela publicznego, nawet w sytuacji, gdy ustawa upoważnia do występowania w tym charakterze inny organ⁸⁸⁵. Prokurator swoim działaniem wypiera z procesu inne organy uprawnione do działania w charakterze oskarżyciela publicznego⁸⁸⁶. Instytucja z art. 60 § 4 k.k. została uzależniona od woli prokuratora, co oznacza, że bez wniosku pochodzącego od tego oskarżyciela sąd nie posiada kompetencji do nadzwyczajnego złagodzenia kary czy warunkowego zawieszenia jej wykonania⁸⁸⁷.

⁸⁸² *Prokuraturę stanowią: Prokurator Generalny oraz podlegli mu prokuratorze powszechnych i wojskowych jednostek organizacyjnych prokuratury oraz prokuratorze Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko narodowi Polskiemu. Naczelnym organem prokuratury jest Prokurator Generalny.*

⁸⁸³ Wyrok SN z dnia , sygn. akt VI KZP 67/72, Osnów 1973, Nr 2-3, poz. 24.

⁸⁸⁴ W. Grzeszczyk, *Prokurator jako organ procesowy*, Prok. i Pr. 2003, Nr 11, s. 161.

⁸⁸⁵ R.A. Stefański, *Postępowanie przygotowawcze: zmiany ewolucyjne, czy rewolucyjne* [w:] T. Grzegorzczak, J. Izidorczyk, R. Olszewski (red.), *Z problematyki funkcji procesu karnego*, Warszawa 2013, 24-29.

⁸⁸⁶ W. Daszkiewicz, *Prawo karne procesowe*, t. I, s. 205; K. Marszał [w:] Marszał, Stachowiak, Zgryzek, *Proces*, s. 187; T. Grzegorzczak [w:] Grzegorzczak, Tylman, *Polskie postępowanie*, s. 271

⁸⁸⁷ Postanowienie SN z dnia 7 czerwca 2005 r., sygn. akt II KK 55/04, Legalis.

ROZDZIAŁ V

Konsekwencje prawne ujawnienia informacji w ramach instytucji tzw. małego świadka koronnego

§ 1. Nadzwyczajne złagodzenie kary na podstawie art. 60 § 3 k.k.

W naszej codzienności z sytuacją nadzwyczajną mamy do czynienia niewątpliwie wiele razy⁸⁸⁸. Zawsze istnieją pewne kryteria decydujące o zakwalifikowaniu danego zdarzenia do mającego charakter niepospolity – „nadzwyczajny” i tak się też stało w polskim prawie karnym⁸⁸⁹. W procesie orzekania o karze, nadzwyczajne złagodzenie kary jest czymś wyjątkowym, niecodziennym lub nietypowym, a to przesądza, że sprawca bezwzględnie zmuszony jest wykazać się wyjątkowymi okolicznościami, zaprezentować bezgranicznie pozytywną postawę, aby mógł z tego dobrodziejstwa skorzystać⁸⁹⁰. Nadzwyczajne złagodzenie kary pozwala na wymierzanie kary zgodne z zasadą indywidualizacji kary oraz innymi zasadami, w szczególności w oparciu o zasadę humanitaryzmu⁸⁹¹. Pozwala na dokonywanie korekty w zakresie dolnej granicy ustawowego zagrożenia w tych przypadkach, gdy minimum kary możliwej do wymierzenia jest zbyt wysokie w konkretnej sytuacji⁸⁹². Artykuł 60 k.k. normuje w sposób bardzo kompleksowy i niemal zupełny instytucję nadzwyczajnego złagodzenia kary⁸⁹³. Przede wszystkim wskazuje zarówno wszystkie możliwe

⁸⁸⁸ A Michalska, *Niebezpieczeństwo publiczne, które zagraża życiu narodu* [w:] T. Jasudowicz (red.), *Prawa człowieka w sytuacjach nadzwyczajnych*, Toruń 1997, s. 25.

⁸⁸⁹ Wyrok SA w Katowicach z dnia 12 lipca 2007 roku, sygn. akt II AKa 200/07, Prok. i Pr. Nr 6, poz. 25.

⁸⁹⁰ K. Buchała, *Prawo karne materialne*, Warszawa 1989, s. 548.

⁸⁹¹ R.G. Hałas, *Zasada wymiaru kary i środków karnych* [w:] A. Grześkowiak (red.), K. Wiak (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2014, s. 335.

⁸⁹² Wyrok SN z dnia 12 sierpnia 2008 roku., sygn. akt. II KK 189/08, OSNwSK 2008, Nr 1614.

⁸⁹³ Postanowienie SN z dnia 30 listopada 2006, sygn. akt III KK 252/06, OSNwSK 2006, Nr 1, poz. 2314.

materialnoprawne podstawy dające możliwość do jej zastosowania, jak i szczegółowo określa sposoby wymiaru kary nadzwyczajnie złagodzonej, które zostały przez ustawodawcę odpowiednio zróżnicowane⁸⁹⁴. Kodeks karny nadając instytucji nadzwyczajnego złagodzenia generalnie charakter fakultatywny, przewiduje w części ogólnej wyłącznie jeden przypadek, w którym nadzwyczajne złagodzenie kary ma charakter obligatoryjny jest to regulacja zawarta w art. 60 § 3 k.k. Przesłanką obligatoryjnego zastosowania nadzwyczajnego złagodzenia kary, a nawet możliwości warunkowego zawieszenia jej wykonania wobec sprawcy współdziałającego z innymi osobami w popełnieniu przestępstwa jest ujawnienie wobec organu powołanego do ścigania przestępstw informacji dotyczących osób uczestniczących w popełnieniu przestępstwa oraz istotnych okoliczności jego popełniania⁸⁹⁵. Sąd stosuje ten przepis z urzędu, bez wniosku prokuratora. Ogólnie całość regulacji zawartej w art. 60 k.k. ma charakter „nadzwyczajny”, przy czym obligatoryjny charakter zawarty w § 3 podkreśla w tym rozwiązaniu najwyższą wyjątkowość⁸⁹⁶. Analiza zachowań sprawcy po dokonaniu czynów przestępnych daje podstawę do stwierdzenia, iż nie powinien on być bierny w negatywnym tego słowa znaczeniu, inaczej sprawca traktuje własne przestępne zachowanie jako ugruntowaną drogę, swoisty „przestępczy zawód” a takie działanie w ocenie ustawodawcy jest niedopuszczalne⁸⁹⁷. Ta nadzwyczajność omawianej regulacji ma polegać na szczególnym reżimie prawnym służącym do odwrócenia lub umniejszenia skutków czynów przestępnych, szczególnie tych popełnianych w konfiguracji wieloosobowej i z którymi walka organów ścigania należy do ponadprzeciętnie trudnych⁸⁹⁸. Niewątpliwie nie możemy zapominać, iż celem rozwiązania i jej szczególnego – nadzwyczajnego charakteru jest również próba ochrony skruszonego sprawcy chcącego „powrócić do społeczeństwa z drogi przestępstwa” przed spotkaniem we wspólnej celi z przestępcami z którymi do tej pory współdziałał a których cechuje wysoki solidaryzm, bądź pośrednio z ich

⁸⁹⁴ Wyrok SA w Lublinie z dnia 30 sierpnia 2012 roku, sygn. akt II Aka 152/12, Lex nr 1237249.

⁸⁹⁵ R. Hałas, *Zasady wymiaru kary i środków karnych* [w:] A. Grześkowiak, K. Wiak (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, wyd. 3, Warszawa 2015, s. 462.

⁸⁹⁶ Wyrok SN z dnia 15 listopada 2002 roku, sygn. akt II KKN 390/01, Lex nr 74454.

⁸⁹⁷ Postanowienie SN z dnia 8 stycznia 2003 roku, sygn. akt . III KKN 450/00, LEX nr 74373.

⁸⁹⁸ O. Krajniak, *op. cit.*, s. 209.

kolegami⁸⁹⁹. „Donosiciele”, gdyż takim przydomkiem określa się ich w gwarze przestępczej, ujawniając swoją przestępczą wiedzę we współpracy z organami ścigania, narażają zdrowie i życie własne a także swoich rodzin, co nie powinno zasługiwać na obojętność w kontekście orzekanej kary⁹⁰⁰. Takie zachowanie nosi cechy nadzwyczajnego zachowania po popełnieniu przestępstwa i winno być premiowane w ocenie ustawodawcy nadzwyczajnymi środkami. Regulacja jaką zawarto w § 3 art. 60 k.k. stanowi reakcję ustawodawcy wobec nasilenia się zjawiska przestępczości zorganizowanej w okresie, w którym opracowano założenia kodeksu i jest wyrazem oportunistycznego poddyktowanego koniecznością zwiększenia efektywności i skuteczności zwalczania tego zjawiska. Dodatkowo warto zauważyć, iż ustawodawca nie określił kategorii przestępstw, których mają dotyczyć informacje, a więc należy uznać, że w grę wchodzi wszystkie zbrodnie i występki, określone zarówno w k.k., jak i w ustawach szczególnych⁹⁰¹. Za istotne należy uznać, iż w ramach art. 60 § 3 k.k. jest możliwe, aby wieloosobowego składu grupy przestępczej z dobrodziejstwa tej regulacji mogło skorzystać więcej osób, przyjmując jednak, iż każdy z nich spełni warunki określone w tym przepisie. Taki rodzaj ujawnienia z wielu źródeł może wzmacniać materiał dowodowy i eliminować dowody niepewne oraz mało przekonujące⁹⁰². Dalej, nie jest wymagane, aby ujawnione informacje nie mogły być w toku postępowania uzupełniane, a nawet zmieniane o ile tylko zmiany te nie prowadzą do zamierzonej zmiany wyjaśnień, których celem jest ewidentne utrudnienie ustalenia prawdy w toku postępowania

⁸⁹⁹ S. Lelental, *Prawo osób pozbawionych wolności do bezpieczeństwa osobistego* [w:] T. Grzegorzczak (red.), *Funkcje procesu karnego. Księga jubileuszowa Profesora Janusza Tylmana*, Warszawa 2011, s. 805-817.

⁹⁰⁰ *Każdy oskarżony ma prawo zapoznania się z aktami sprawy; w postępowaniu przygotowawczym prawo to jest ograniczone*. Zob. art. 156 § 5 i 5a a także art. 321 § 1 i 2 k.p.k.; wyrok TK z dnia 3 czerwca 2008 r., (Dz.U. Nr 100, poz. 648); wyrok SN z dnia 23 maja 2002 r., sygn. akt V KKN 404/99, OSNKW 2002, Nr 9-10, poz. 72.

⁹⁰¹ E. Zatyka, *Przestępczość zorganizowana w aspekcie prawa karnego materialnego* [w:] E.W. Pływaczewski (red.), *Przestępczość zorganizowana*, Warszawa 2011, s. 241.

⁹⁰² S. Kozdrowski, *Kryminalistyka. Wybrane zagadnienia*, Białystok 2012, s. 53-57.

karnego⁹⁰³. „Ujawniający” sprawca może przypominać sobie jeszcze pewne fakty, czy nawet inaczej „pomocnie” je sytuować.

Istotna stała się także możliwość warunkowego zawieszenia kary związana z postawą sprawcy. Modyfikacja wymiaru kary określona w art. 60 § 3 k.k. obejmuje dwie formy: nadzwyczajne złagodzenie kary oraz warunkowe zawieszenie wykonania kary. Na podstawie art. 60 § 5 k.k. w związku z praktycznym stosowaniem instytucji tzw. „małego świadka koronnego” niejako w nagrodę za przyjętą pozytywną postawę a także konkretne zasługi dla wymiaru sprawiedliwości ustawa daje możliwość warunkowego zawieszenia wykonania orzeczonej kary nawet w stosunkowo surowym wymiarze do 5 lat pozbawienia wolności przewidując w związku z tym możliwość znacznego wydłużenia okresu próby nawet do 10 lat. Dla zastosowania warunkowego zawieszenia wykonania orzeczonej kary wymaga się w zasadzie wyłącznie pozytywnej prognozy kryminologicznej wobec sprawcy przez uznanie, że pomimo niewykonania kary sprawca nie popełni ponownie przestępstwa. Uzupełniając to twierdzenie należy zauważyć, iż nie ma konieczności uprawdopodobniania, że skutkiem warunkowego zawieszenia kary wszystkie cele kary zostaną osiągnięte i dalej nie ma konieczności wykazywania istnienia pewnych konkretnych, pozytywnych cech sprawcy, postaw i warunków osobistych, co jest niezbędne dla zastosowania tej instytucji we wszystkich pozostałych przypadkach wymienionych w art. 69 § 1 i 2 k.k.⁹⁰⁴ Zdaniem V. Konarskiej-Wrzosek ustawa w pewien sposób znacząco liberalizuje przesłanki warunkowego zawieszenia wykonania orzeczonej kary wobec osób współdziałających z innymi w popełnieniu przestępstwa, jeżeli zdecydowały się one na współpracę z organami ścigania i przyjęły na siebie rolę małego świadka koronnego⁹⁰⁵. Nie należy jednak zapominać, iż zawieszenie wykonania kary nadzwyczajnie złagodzonej w świetle regulacji zawartej w § 3 art. 60 k.k. powinno

⁹⁰³ Wyrok SA w Krakowie z dnia 5 grudnia 2012 r., sygn. akt II AKa 201/12. Prok. i Pr. 2013, Nr 7-8, poz. 27; wyrok SA w Krakowie z dnia 25 września 2012 r., sygn. akt II AKa 133/12, KZS 2012, Nr 10, poz. 35.

⁹⁰⁴ R. Zawłocki, *Reforma kary pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania z perspektywy Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Karnego* [w:] A. Adamski, M. Berent, M. Leciak, *Warunkowe zawieszenie wykonania kary w założeniach nowej polityki karnej*, Warszawa 2016, s. 26 i n.

⁹⁰⁵ V. Konarska-Wrzosek [w:] R.A. Stefański (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2015, s. 420.

być zdecydowanie wyjątkowe, co sugeruje użycie zwrotu, że sąd „nawet może warunkowo zawiesić jej wykonanie”. Na mocy wyraźnego ustawowego wyłączenia zawartego w art. 69 § 3 k.k. nie stosuje się warunkowego zawieszenia wykonania orzeczonej kary wobec tzw. „małego świadka koronnego”, jeżeli jest on wielokrotnym recydywistą, przestępcą zawodowym, przestępcą dopuszczającym się przestępstwa w ramach zorganizowanych struktur przestępczych, czy terrorystą. Z uwagi na treść art. 65 § 2 k.k. który zrównuje sytuację sprawcy przestępstwa z art. 258 k.k. z multirecydywistą, również wobec członka zorganizowanej grupy lub związku (sprawcy przestępstwa z art. 258 k.k.) nie można warunkowo zawiesić wykonania kary na podstawie art. 60 § 3 k.k.⁹⁰⁶ W pozostałych przypadkach sąd może małemu świadkowi koronnemu, oprócz zastosowania dobrodziejstwa obligatoryjnego nadzwyczajnego złagodzenia kary, orzeczoną karę warunkowo zawiesić. Musi jednak uznać, że pomimo niewykonania kary sprawca nie popełni ponownie przestępstwa (art. 60 § 3 k.k.). Zatem zawieszenie wykonania kary nadzwyczajnie złagodzonej nie jest dobrodziejstwem powszechnym a jedynie wyjątkowym w tak daleko idącym zakresie, iż sąd powinien swoją decyzję w tej mierze szczególnie uzasadnić⁹⁰⁷. O ile jednak zastosowanie nadzwyczajnego złagodzenia kary ma charakter obligatoryjny to warunkowe zawieszenia wykonania orzeczonej kary nadzwyczajnie złagodzonej ma już charakter fakultatywny i bezsprzecznie zależy wyłącznie od uznania sądu.

§ 2. Nadzwyczajne złagodzenie kary na podstawie z art. 60 § 4 k.k.

Realne zastosowanie w konkretnej sprawie instytucji z art. 60 § 4 k.k. jest uzależnione od spełnienia następujących, enumeratywnie wymienionych w tym przepisie trzech przesłanek, z czego dwie dotyczą sprawcy przestępstwa a trzecia odnosi się do działania prokuratora⁹⁰⁸. Sprawca winien złożyć wyjaśnienia w

⁹⁰⁶ V. Konarska-Wrzosek, *Prawnokarne środki walki z przestępczością zawodową i zorganizowaną przewidziane w kodeksie karnym*, Prok. i Pr. 2000, Nr 3, s. 45; zob. także wyrok SA w Lublinie z dnia 21 sierpnia 2008 r., sygn. akt II AKa 161/08, LEX nr 453969.

⁹⁰⁷ Z. Cwiąkalski [w:] A. Zoll (red.), *Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz*, t. I, Warszawa 2012, s. 851.

⁹⁰⁸ Wyrok SA w Białymstoku z dnia 24 kwietnia 2001 r., sygn. akt II Aka 5/01, OSA 2002, Nr 3, poz. 22.

prowadzonym z jego udziałem postępowaniu karnym a także ujawnić przed organem ścigania oraz przedstawić istotne okoliczności, nieznanе dotychczas temu organowi, przestępstwa zagrożonego karą powyżej 5 lat pozbawienia wolności. Z kolei prokurator musi złożyć wniosek o zastosowanie wobec sprawcy na tej podstawie nadzwyczajnego złagodzenia kary bądź też warunkowego zawieszenia jej wykonania. Istniejące wymogi są bardziej rygorystyczne niż przesłanki stosowania regulacji małego świadka koronnego *in sua causa* z art. 60 § 3 k.k. Wyjątkiem jest jedynie możliwość skorzystania z dobrodziejstwa prezentowanego uregulowania również przez sprawcę, który popełnił przestępstwo bez współdziałania innych osób czy też konfiguracji jedynie dwuosobowej⁹⁰⁹. Warto jednak podkreślić, iż wniosek prokuratora z art. 60 § 4 k.k. winien być postrzegany wyłącznie w perspektywie tzw. „przesłanki inicjującej” możliwość zastosowania przez sąd przewidzianego w tym przepisie unormowania. Odrębnym zagadnieniem jest to, czy sąd zdecyduje się na wymiar kary z nadzwyczajnym złagodzeniem czy też na zastosowanie środka probacyjnego. Kwestię tę pozostawiono jego swobodnemu uznaniu. Jeżeli zatem we wnioskach końcowych prokurator wystąpi o zastosowanie warunkowego zawieszenia wykonania kary przy wykorzystaniu regulacji z art. 60 § 4, to można go traktować jako spełnienie omawianej przesłanki. Nie musi on zatem precyzyjnie wskazywać na nadzwyczajny wymiar kary⁹¹⁰.

Istotną premią w odniesieniu do sprawcy czynów przestępnych z art. 60 § 4 k.k. jest możliwość warunkowego zawieszenia wykonania kary. Ponieważ odnosi się ono do kary, która została wymierzona przez sąd, orzekane jest wyłącznie przez sąd i w tym samym wyroku, który zawiera orzeczenie co do kary. W przypadku podstaw do nadzwyczajnego złagodzenia kary przewidzianych w art. 60 § 4 k.k. obowiązują szczególne zasady ewentualnego warunkowego zawieszenia wykonania kary. Zostały one określone w § 5 omawianego artykułu k.k. i mają na celu zwiększenie atrakcyjności skierowanej do sprawców przestępstw propozycji okazania czynnego żalu skutkiem podjęcia współpracy z organami ścigania. Ustawodawca przyjmuje, iż wystarczającą przesłanką jest przyjęcie przez sąd pozytywnej prognozy

⁹⁰⁹ Postanowienie SN z dnia 12 marca 2008 r., sygn. akt II KO 24/07, Prok. i Pr. 2008, Nr 10 – dodatek „Orzecznictwo”, poz. 7.

⁹¹⁰ Postanowienie SA we Wrocławiu z dnia 29 grudnia 2006 r., sygn. akt II AKo 230/06, Lex nr 211721.

kryminologicznej sprowadzającej się do uznania, że pomimo niewykonania kary pozbawienia wolności sprawca nie popełni ponownie przestępstwa⁹¹¹. Zgodnie z art. 60 § 5 k.k. w sytuacji podjęcia współpracy z organami wymiaru sprawiedliwości sprawca może liczyć na zawieszenie wykonania kary w granicach przekraczających ramy zawieszenia kary określone w art. 69 i następnych k.k., zgodnie z którymi nie można zawiesić wykonania kary pozbawienia wolności, której wymiar przekracza rok, gdzie okres próby wynosi maksymalnie 5 lat. W tym bowiem zakresie wypadków określonych w art. 60 § 3 i 4 k.k. sąd, wymierzając karę pozbawienia wolności do lat 5, może warunkowo zawiesić jej wykonanie na okres próby wynoszący do 10 lat, jeżeli uzna, iż pomimo niewykonania kary sprawca nie popełni ponownie przestępstwa. Naturalnie i tak są to znacznie łagodniejsze warunki niż w przypadku ogólnych zasad warunkowego zawieszenia.

To przekonanie sądu ma charakter prognostyczny, gdyż sąd dokonuje oceny, biorąc pod uwagę przede wszystkim postawę sprawcy, jego właściwości i warunki osobiste, dotychczasowy sposób życia oraz zachowanie się po popełnieniu przestępstwa⁹¹². A zatem są to zdarzenia i właściwości przeszłe i teraźniejsze w relacji do momentu wydawania wyroku i na podstawie tej oceny prognozuje przyszłe zachowanie sprawcy. Jeżeli ocena ta będzie pozytywna, sąd może przyjąć pewne właściwe zachowanie skazanego w przyszłości. Ocena negatywna wyklucza możliwość orzeczenia warunkowego zawieszenia kary⁹¹³.

Ustawa nakazuje odpowiednio stosować przepisy o warunkowym zawieszeniu kary, co oznacza możliwość poddania skazanego pod dozór kuratora (art. 73-74 k.k.), a także orzekania obowiązków probacyjnych (art. 72), w tym naprawienia wyrządzonej szkody (art. 72 § 2 k.k.)⁹¹⁴. Skazanie ulega zatarciu z mocy prawa z

⁹¹¹ G. Łabuda, *Zasady wymiaru kary i środków karnych* [w:] J. Giezek (red.), *Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz*, Warszawa 2012, s. 434.

⁹¹² Postanowienie SN z dnia 13 marca 1997 roku, sygn. akt I KZP 42/96, OSN Prok. Pr. 1997, Nr 5, poz. 2 z uwagami aprobowanymi R. A. Stefańskiego, *Przegląd uchwał Izby Karnej oraz Wojskowej Sądu Najwyższego w zakresie prawa karnego materialnego za 1997 rok*, WPP 1998, Nr 304, s. 97-98; S. Zimoch, *Istota i znaczenie instytucji zatarcia skazania*, Biblioteka Palestry 1979, s. 10.

⁹¹³ Postanowienie SN z dnia 15 września 2005 roku, sygn. akt II KK 4/05, OSN Prok. i Pr. 2006, Nr 12, poz. 1.

⁹¹⁴ M. Melezini, *Środki karne w ogólności* [w:] *System Prawa Karnego, Tom 6, Kary i środki karne*, Warszawa 2010, s. 415-417.

upływem 6 miesięcy od pomyślnego zakończenia okresu próby (art. 76)⁹¹⁵. Przyjmując jednak, iż w razie złamania warunków tej formy probacji następuje zarządzenie wykonania zawieszony kary (art. 75 k.k.)⁹¹⁶.

Warunkowego zawieszenia wykonania kary w trybie określonym w art. 60 § 4 k.k. (podobnie zresztą ma to miejsce wobec § 3 i § 5) nie stosuje się do sprawcy określonego w art. 64 § 2⁹¹⁷ (wielokrotnego recydywisty) i w art. 65 (sprawcy, który z popełniania przestępstw uczynił sobie stałe źródło dochodu lub popełniał przestępstwo, działając w zorganizowanej grupie albo związku mającym na celu popełnienie przestępstwa lub sprawcy przestępstwa o charakterze terrorystycznym) k.k.⁹¹⁸

Z mocy wyraźnego wyłączenia zawartego w art. 69 § 3 in fine k.k. sąd nie może jednak warunkowo zawiesić orzeczonej kary sprawcy, pomimo, że dokonał ujawnienia poważnego przestępstwa i przedstawił organom ścigania istotne okoliczności, nieznane dotąd tym organom, jeżeli jest on multirecydywistą, przestępcą zawodowym, dopuścił się przestępstwa działając w zorganizowanych strukturach przestępczych, czy odpowiada za przestępstwo o charakterze terrorystycznym⁹¹⁹.

⁹¹⁵ J. Makarewicz, *Kodeks karny z komentarzem*, Lublin 2012, s. 284; R. Krajewski, *Zatarcie skazania w prawie karnym*, PiP 2007, Nr 11, s. 110.

⁹¹⁶ Wyrok SN z dnia 9 grudnia 2009 roku, sygn. akt V KK 303/09, Lex nr 553740; postanowienie SN z dnia 20 czerwca 2013 roku, sygn. akt I KZP 3/13, OSNKW 2013, Nr 8, poz. 63 z głosem aprobującą K. Postulskiego, LEX/el 2013.

⁹¹⁷ A. Sakowicz, *Glosa do wyroku Sądu Apelacyjnego w Białymstoku z dnia 22 listopada 2005 roku*, sygn. akt II AKa 168/05, Prok. i Pr. 2007, Nr 10, s. 153 i n.

⁹¹⁸ Wyrok SA w Krakowie z dnia 24 października 2002 roku, sygn. akt II AKa 258/02, KZS 2002, nr 10, poz. 52; wyrok SA w Krakowie z dnia 24 kwietnia 2002 roku, sygn. akt II AKa 68/02, KZS 2002, nr 5, poz. 45; wyrok SN z dnia 9 lipca 1986 roku, sygn. akt II KR 182/86, OSNKW 1987, nr 1–2, poz. 5; wyrok SN z dnia 19 marca 1984 roku, sygn. akt I KR 4784, Lex nr 21999.

⁹¹⁹ W. Wrobel, *Zmiana normatywna i zasady intertemporalne w prawie karnym*, Krakow 2003, s. 556–570; Wyrok TK z dnia 17 lipca 2015 roku, sygn. akt SK 9/10, Dz. U. 2013, poz. 905.

§ 3. Zbieg podstaw do obligatoryjnego nadzwyczajnego złagodzenia i nadzwyczajnego obostrzenia kary

Jak wskazuje V. Konarska-Wrzosek w wypadku, gdy sprawca swoim działaniem dopuścił się popełnienia przestępstwa w warunkach ciągu przestępstw określonym w art. 91 § 1 k.k., przy czym chociażby co do niektórych z nich zachodziły przesłanki przewidziane w art. 60 § 3 k.k., sąd orzekając jedną karę na podstawie przepisu, którego znamiona każde z tych przestępstw wyczerpuje może zastosować nadzwyczajne złagodzenie kary, albo wymierzyć karę z nadzwyczajnym jej obostrzeniem⁹²⁰, albo może również, co z oczywistych względów jest dopuszczalne, orzec karę w granicach zwyczajnego ustawowego zagrożenia⁹²¹. Wobec konieczności podejmowania decyzji, którą z trzech konkurujących oraz dopuszczalnych możliwości wybrać i w jakiej wysokości kara winna być orzeczona, sąd mając na uwadze art. 53 k.k. powinien przede wszystkim kierować się zasadami wymiaru kary o których mowa jest w tym przepisie⁹²². Zbliżone możliwości wyboru jednej spośród dwóch przeciwstawnych instytucji nadzwyczajnego wymiaru kary lub zwyczajnego wymiaru kary ma sąd orzekający w sprawie w przypadku, gdy status małego świadka z gwarantowanym ustawowo nadzwyczajnym złagodzeniem kary uzyskuje wielokrotny recydywista, przestępca zawodowy, przestępca należący do zorganizowanej grupy lub związku przestępczego czy też terrorysta⁹²³. Następuje tutaj bowiem w świetle art. 60 § 3 k.k. zbieg zarówno podstaw do obligatoryjnego nadzwyczajnego złagodzenia kary jak i w kontekście do art. 64 § 2 i art. 65 § 1 k.k.

⁹²⁰ Do górnej granicy ustawowego zagrożenia zwiększonego o połowę – art. 91 § 1 *in fine* k.k.

⁹²¹ V. Konarska-Wrzosek [w:] R.A. Stefański (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2015, s. 419; postanowienie SN z dnia 4 lutego 2008 r., sygn. akt III KK 363/07, OSNKW 2008, Nr 4, poz. 28.

⁹²² Postanowienie SN z dnia 19 marca 2003 r., sygn. akt V KK 188/02, Legalis; postanowienie z dnia 4 lutego 2008 r., sygn. akt III KK 363/07, OSNK 2008, Nr 4, poz. 28.

⁹²³ C. Sońta, *Przestępstwo o charakterze terrorystycznym w prawie polskim* [w:] K. Indecki, P. Potejko, *Terroryzm. Materia ustawowa* ?, Warszawa 2009, s. 146-170; K. Indecki, *Prawo karne wobec terroryzmu i aktu terrorystycznego*, Łódź 1998, s. 45; T.R. Aleksandrowicz, *Pojęcie czynu o charakterze terrorystycznym de lege lata i de lege ferenda*, *Problemy Praworządności* 1988, Nr 10.

podstaw obligujących do nadzwyczajnego obostrzenia kary⁹²⁴. Możliwość zastosowania art. 65 § 1 k.k. uzależniona jest od stwierdzenia, iż popełnione przez uczestnika zorganizowanej grupy lub związku przestępstwo służyło interesom tej struktury przestępczej lub pozostawało w związku funkcjonalnym z jej działalnością i miało prowadzić do realizacji celów grupy⁹²⁵. W powyższej sytuacji zbiegu podstaw zgodnie z postanowieniami art. 57 § 2 k.k. sąd uzyskuje uprawnienie do wyboru wariantu ukarania sprawcy na zasadzie swobodnego uznania⁹²⁶. Trudno jest nie zgodzić się ze stwierdzeniem, iż w przypadku kategorii szczególnie niebezpiecznych przestępców⁹²⁷ obligatoryjność skorzystania z instytucji nadzwyczajnego złagodzenia kary wobec tzw. małego świadka koronnego traci charakter bezwzględny, co wywołuje konieczność kształtowania wymiaru kary stosownie do potrzeb danego przypadku a nie w sposób schematyczny, który w ocenie sądu orzekającego w sprawie nie koniecznie może być odpowiedni⁹²⁸.

⁹²⁴ W. Filipkowski, *Komentarz do art. 65 k.k.* [w:] M. Filar (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2010, s. 340; wyrok SN z dnia 26 stycznia 2012 r., sygn. akt IV KK 332/11, OSNKW 2012, Nr 7, poz. 75; wyrok SN z dnia 28 maja 2013 r., sygn. akt II KK 339/12, OSNKW 2013, Nr 10, poz. 87.

⁹²⁵ B. Godecki, *Glosa do wyr. SA z 30.11.2007 r., II AKa 103/07*, GSP-Prz. Orz. 2009, Nr 1, poz. 115.

⁹²⁶ R.E. Masznicz, *Zbieg podstaw nadzwyczajnego złagodzenia i obostrzenia kary*, Pal. 1999, Nr 9-10, s. 64.

⁹²⁷ S. Przybyliński, *Więźniowie „niebezpieczni” – ukryty świat penitencjarny*, Kraków 2012, s. 18.

⁹²⁸ A. Marek, *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2010, s. 203.

ROZDZIAŁ VI

Odstąpienie od wymierzenia kary zgodnie z dyrektywą art. 61 k.k.

§ 1. Istota instytucji odstąpienia od ukarania sprawcy

W prawie karnym trudno jest doszukać się ustawowej definicji przestępstwa⁹²⁹. Wskazówkę, czym jest przestępstwo, odnajdujemy w k.k., który sygnalizuje jedynie elementy tej definicji zawarte w art. 1 k.k.⁹³⁰ Przestępstwem jest zatem czyn człowieka zabroniony przez ustawę, bezprawny, karalny, karygodny i zawiniony⁹³¹. Przez pryzmat jednej z cech przestępstwa, którą jest karalność czynu, odnajdujemy konieczność uszczegółowienia pojęcia „kary kryminalnej”⁹³². W aktualnie obowiązującym prawie karnym na ogół zgodnie przyjmuje się, iż pojęcie kary kryminalnej używane jest w języku prawniczym dla określenia społecznie ujemnej reakcji na popełnione przestępstwo, wyrażającej w szczególności potępieniem czynu oraz osobistą dolegliwością dla sprawcy wymierzoną przez konstytucyjnie uprawniony do tego organ państwa⁹³³. Cechą każdej kary kryminalnej jest podkreślenie potępienia czynu przestępnego⁹³⁴. Kara zawiera w sobie istotny ze społecznego punktu widzenia przekaz informacyjny o tym, jaki wzorzec powinnego⁹³⁵ postępowania w danej społeczności obowiązuje, na jakim systemie

⁹²⁹ J. Warylewski, *Prawo karne. Część ogólna*, Warszawa 2009, s. 175.

⁹³⁰ P. Kozłowska-Kalisz, *Zasady odpowiedzialności karnej* [w:] M. Mozgawa, *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2013, s. 24-27.

⁹³¹ A. Marek, *Prawo karne w pytaniach i odpowiedziach*, Toruń 2007, s. 72.

⁹³² K. Tkaczyk-Romanowska, *Wybrane zagadnienia pozakodeksowego prawa karnego*, Przemysł-Rzeszów 2011, s. 27.

⁹³³ *Kara kryminalna i jej racjonalizacja* [w:] T. Kaczmarek (red.), *Nauka o karze. Sądowy wymiar kary. System Prawa Karnego. Tom 5*, Warszawa 2015, s. 12.

⁹³⁴ M. Melezini, *Ustawowy a sądowy wymiar kary* [w:] T. Kaczmarek (red.), *System Prawa Karnego. Nauka o karze. Sądowy wymiar kary*, t. 5, Warszawa 2015, s. 139.

⁹³⁵ Wyrok SN z dnia 9 maja 2003 r., sygn. akt III KK 217/02, OSNwSK 2003, Nr 1, poz. 941.

wartości został on oparty, a także jaka jest „cena” naruszenia przyjętego ładu prawnego⁹³⁶. Przyjmując, iż pojęcie kary odnosi się do rodzajów kar ujętych w tzw. katalogu kar, a zestawionych w art. 32 k.k. należy zauważyć, iż jej cechą charakterystyczną jest nie tylko celowa, ale przede wszystkim zamierzona przez aparat państwowy⁹³⁷ osobista dolegliwość zadawana sprawcy przestępstwa⁹³⁸. Zdarzyć się może jednak przypadek w którym mimo reakcji na popełnione przestępstwo i wyrażenie jego potępienia nie zawsze sama osoba sprawcy zasługuje na całkowite potępienie a tym samym na wymierzenie osobistej, surowej dolegliwości dla niego⁹³⁹. Czasami wręcz zasadne jest łagodne potraktowanie sprawcy przestępstwa. Powszechnie przyjmuje się, iż mówimy wówczas o instytucji odstąpienia od wymierzenia kary⁹⁴⁰. Oczywiście w świetle art. 61 obecnie obowiązującego k.k. polega ona na wydaniu wyroku skazującego, ale przy jednoczesnej rezygnacji z wymierzenia kary i poprzestaniu na orzeczeniu środka karnego albo nawet na odstąpieniu od wymierzenia jakiegokolwiek środka karnego⁹⁴¹. Odstąpienie od wymierzenia kary nie stanowi zatem żadnej formy rezygnacji z odpowiedzialności karnej⁹⁴². Instytucja ta łączy się z reguły z dość powszechnie znanym nadzwyczajnym złagodzeniem kary, gdyż stwarza ona podstawę do łagodniejszego potraktowania sprawcy w granicach obowiązującego prawa⁹⁴³. Niewątpliwie wiąże się to również z instytucją probacji⁹⁴⁴ powstałej na gruncie praktyki sądów angielskich i amerykańskich na przełomie XIX i XX

⁹³⁶ A. Grześkowiak [w:] A. Marek (red.), *Prawo karne. Zagadnienia teorii i praktyki*, Warszawa 1986, s. 181; K. Krajewski, *Kara i współczesne społeczeństwo*, PiP 1992, Nr 45, s. 82.

⁹³⁷ *Każda kara kryminalna jest wymierzana przez sąd.*

⁹³⁸ M. Cieślak, *Polskie prawo karne. Zarys ujęcia systemowego*, Warszawa 1994, s. 12; P. Burzyński, *Ustawowe określenie sankcji karnej*, Warszawa 2008, s. 164-165; M. Melezini, *Ustawowy a sądowy wymiar kary* [w:] T. Kaczmarek (red.), *Nauka o karze. Sądowy wymiar kary. System Prawa Karnego. Tom 5*, Warszawa 2015, s. 139.

⁹³⁹ Wyrok SN z dnia 11 kwietnia 1985 r., sygn. akt II KR 66/85, OSNKW 1986, Nr 1, poz. 6; Wyrok SN z dnia 27 lipca 2004 r., sygn. akt. II KK 332/03, OSNKW 2004, Nr 9, poz. 87.

⁹⁴⁰ G. Łabuda, *Zasady wymiaru środków karnych* [w:] J. Giezek (red.), *Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz*, Warszawa 2012, s. 438-439.

⁹⁴¹ A. Szwarc, *Elementy prawa karnego materialnego. Część ogólna*, Bytom 2001, s. 98-100.

⁹⁴² A. Marek, J. Lachowski, *Prawo karne. Zarys problematyki*, Warszawa 2011, s. 198.

⁹⁴³ R. Góral, *Kodeks karny. Praktyczny komentarz z orzecznictwem*, Warszawa 2005, s. 125.

⁹⁴⁴ *W języku angielskim probation oznacza poddanie próbie.*

wieku⁹⁴⁵. U jej podstaw tkwi przekonanie, że prawidłowy proces oddziaływania resocjalizacyjnego przeprowadzić można bez sięgania po pozbawienie wolności, zwłaszcza gdy chodzi o sprawców, których dotychczasowe życie a także właściwości i warunki osobiste pozwalają na pozytywną prognozę, iż nie powrócą oni na drogę przestępstwa⁹⁴⁶. Wynika to niewątpliwie z realizowanej przez państwo określonej polityki prawno-karnej⁹⁴⁷. Instytucja probacji odgrywa niezmiernie znaczącą rolę we współczesnych systemach prawno-karnych, w tym także w ustawodawstwie polskim, w którym poświęcono jej odrębny rozdział obowiązującego k.k.⁹⁴⁸, a także znalazła się w innych kodyfikacjach - k.k.s.⁹⁴⁹ i k.w.⁹⁵⁰ Jak wskazuje A. Marek różnorodność występujących współcześnie form probacji występujących w ustawodawstwie karnym wykazuje istotne problemy definicyjne tej instytucji⁹⁵¹.

Odstąpienie od wymierzenia kary jest specyficznym środkiem reakcji karnej⁹⁵². Jako środek reakcji na czyn przestępny instytucja ta była przewidziana już w przepisach kodeksu karnego z 1932 roku a nawet, co warte jest podkreślenia, przejawiała się w kodyfikacjach karnych uchwalonych na przełomie XIX i XX wieku⁹⁵³. Kodeks karny z 1932 roku mimo iż nie przewidywał instytucji bezpośredniego odstąpienia od wymierzenia kary znanej współcześnie (art. 61 k.k.) to jednak wyrażał w art. 21 § 2 możliwość „uwolnienia od kary” w razie

⁹⁴⁵ A. Marek, *Prawo karne w pytaniach i odpowiedziach*, Toruń 2007, s. 196.

⁹⁴⁶ Wyrok SA w Gdańsku z dnia 8 grudnia 2010 r., sygn. akt II AKa 302/10, Przegląd Orzecznictwa Apelacyjnego w Gdańsku 2011, Nr 1, s. 122.

⁹⁴⁷ I. Zduński, *Wybrane aspekty sądowego wymiaru kary* [w:] I. Zgoliński (red.), *Oblicza temidy. Wybrane problemy prawa i procesu karnego*, Bydgoszcz 2011, s. 131.

⁹⁴⁸ *Rozdział VIII Środki związane z poddaniem sprawcy próbie.*

⁹⁴⁹ *Art. 22 § 2 pkt 8 i art. 41.*

⁹⁵⁰ *Rozdział IV, art. 42-44.*

⁹⁵¹ A. Marek, *Poddanie sprawcy próbie (środki probacyjne)* [w:] M. Melezini (red.), *System Prawa karnego. Kary i środki karne. Poddanie sprawcy próbie*. T. 6, Warszawa 2010, s. 929-934.

⁹⁵² J. Warylewski, *Prawo karne. Część ogólna*, Warszawa 2009, s. 481.

⁹⁵³ D. Janicka, *Nauka o winie i karze w dziejach klasycznej szkoły prawa karnego w Niemczech w I połowie XIX wieku*, Toruń 1998, s. 253. L. Wilk, *Prawo łaski a sprawiedliwość karania – refleksja filozoficzno-prawna*, PPK 2000, Nr 23, s. 19; A. Murzynowski, *Ułaskawienie w Polsce Ludowej*, Warszawa 1965, s. 20.

przekroczenia granic obrony koniecznej⁹⁵⁴. Odstąpienie od wymierzenia kary przy ograniczeniu jego zakresu wyłącznie do wypadków wskazanych w ustawie wprowadził kodeks karny z 1969 roku w swoim brzmieniu artykułu 56⁹⁵⁵. Odstąpienie polegało bądź na pełnej rezygnacji ze stosowania środków represji karnej, bądź na odstąpieniu tylko od kary zasadniczej poprzestając na orzeczeniu kary dodatkowej⁹⁵⁶, jeżeli zachodziły warunki do jej orzeczenia⁹⁵⁷. Zdaniem S. Śliwińskiego nie ujmuje się jednolicie prawnego charakteru odstąpienia od ukarania i należy zauważyć, iż omawiana instytucja ma odmienny charakter niż zawarty w zwrocie „sprawca nie podlega karze” pojmowany jako ustawowa klauzula niekaralności⁹⁵⁸. Wobec uwolnienia od kary mamy do czynienia z okolicznością uchylającą karę, którą można orzec, podczas gdy klauzula niekaralności generalnie uchyla w ogóle karalność przestępstwa⁹⁵⁹. Było to stanowisko powszechne już od momentu obowiązywania przepisów kodeksu karnego z 1932 roku. Odstąpienie od wymierzenia kary (zwane w kodeksie karnym z 1932 roku uwolnieniem od kary⁹⁶⁰) zaliczane bywa do szeroko rozumianego, tzw. sędziowskiego prawa łaski⁹⁶¹. Nieznacznie tylko różniący się pogląd prezentowany jest na gruncie przepisów obecnie obowiązującego k.k., przy czym decyzja o odstąpieniu od wymierzenia kary należy do gestii sądu, który wstępnie ustala winę sprawcy, następnie wydaje wyrok skazujący i ostatecznie na podstawie określonego przepisu k.k. odstępuje od

⁹⁵⁴ Z. Sienkiewicz [w:] M. Kalitowski, Z. Sienkiewicz, J. Szumski, L. Tyszkiewicz, A. Wąsek, *Kodeks karny. Komentarz. Tom I (art. 32-116)*, Gdańsk 1999, s. 134.

⁹⁵⁵ I. Andrejew [w:] I. Andrejew, W. Świda, W. Wolter, *Kodeks karny z komentarzem*, Warszawa 1973, s. 237-238.

⁹⁵⁶ M. Melezini, *Środki karne* [w:] M. Melezini (red.), *System Prawa Karnego. Kary i środki karne. Poddanie sprawcy próbie*, t. 6, Warszawa 2010, s. 405-406; K. Sójka-Zielińska, *Historia prawa*, Warszawa 1989, s. 343; I. Andrejew, *Prawo karne*, Warszawa 1976, s. 251; J. Makarewicz, *Kodeks karny z komentarzem*, Lwów 1936, s. 146.

⁹⁵⁷ *Odstąpienie od wymierzenia kary nie jest wyrokiem uniewinniającym, lecz skazującym, ponieważ sąd ustala winę sprawcy, a następnie albo wymierza karę, albo odstępuje od wymiaru kary.*

⁹⁵⁸ S. Śliwiński, *Polskie prawo karne materialne*, Warszawa 1956, s. 519.

⁹⁵⁹ S. Strycharz, *Wybrane problemy karania na tle tendencji depanalizujących*, Warszawa 1982, s. 53,

⁹⁶⁰ S. Śliwiński, *Prawo karne materialne. Część ogólna*, Warszawa 1946, s. 513-514; W. Wolter, *Zarys systemu prawa karnego*, t. 2, Kraków 1933, s. 127 i n.

⁹⁶¹ J. Waszczyński, *Prawo karne w zarysie. Nauka o karze i innych środkach penalnych*, Łódź 1983, s. 97.

ukarania⁹⁶². Obligatoryjny charakter zastosowania klauzuli niekaralności nie zależy od swobodnego uznania sędziowskiego tak jak ma to miejsce w odstąpieniu od ukarania⁹⁶³. Niewątpliwie prezentowane są także opozycyjne poglądy, w świetle których niepodleganie karze i odstąpienie od jej wymierzenia mimo pewnych różnic konstrukcyjnych mają praktycznie identyczny charakter prawny⁹⁶⁴. Niekiedy przedstawiciele doktryny twierdzili, powołując okres obowiązywania k.k. z 1969 roku, iż obie instytucje stanowią okoliczności uchylające karalność, chociaż podkreślając rzeczywiście fakultatywny charakter odstąpienia od wymierzenia kary zasadne jest wskazanie, iż niewątpliwie obie instytucje prowadzą do zdecydowanie innych konsekwencji procesowych⁹⁶⁵. Twierdzenia identyczne wspólnie wysnuwa L. Gardocki, dla którego odstąpienie od wymierzenia kary i niepodleganie karze stanowią instytucje powodujące zaniechanie ukarania sprawcy, chociaż w przypadku drugiej instytucji sprawca nie jest automatycznie na mocy ustawy zwolniony z poniesienia kary⁹⁶⁶. Może to nastąpić mocą decyzji sądu wydającego skazujący sprawcę wyrok i stwierdzający jego winę w znaczeniu procesowym⁹⁶⁷. Literatura prezentuje stanowisko w którym ustawowa klauzula niekaralności przejawiająca się zwrotem „sprawca nie podlega karze” jest instytucją w której występuje wyłączenie karalności⁹⁶⁸. Oznacza to wyłączenie możliwości wymierzenia kary dla sprawcy czynu przestępnego z mocy ustawy⁹⁶⁹. Mimo, iż czyn

⁹⁶² A. Marek *Prawo karne*, Warszawa 2009, s. 359; Z. Sienkiewicz [w:] M. Bojarski (red.), *Prawo karne materialne. Część ogólna i szczególna*, Warszawa 2007, s. 370.

⁹⁶³ M. Klepner, *Klauzule bezkarności w polskim prawie karnym*, Pal. 2001, Nr 9-10, s. 37.

⁹⁶⁴ *Odstąpienie od wymierzenia kary jest skazaniem. Wyrok, w którym sąd odstepuje od wymierzenia kary, powinien zawierać ustalenie przypisanego czynu oraz stwierdzenie o odstąpieniu od wymierzenia kary (art. 413 § 2 k.p.k.)*.

⁹⁶⁵ D. Gajdus, *Czynny żal w polskim prawie karnym*, Toruń 1984, s. 191; A. Grześkowiak [w:] A. Marek, A. Grześkowiak, M. Filar, *Zarys prawa karnego*, Toruń 1978, s. 200.

⁹⁶⁶ L. Gardocki, *Prawo karne*, Warszawa 2009, s. 181.

⁹⁶⁷ M. Błaszczuk, A. Zientara, *Prawo karne. Minirepetytorium*, Warszawa 2013, s. 125-126.

⁹⁶⁸ Z. Gostyński, S. Zabłocki [w:] R.A. Stefański, S. Zabłocki (red.), *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, t. 1, Warszawa 2003, s. 302.

⁹⁶⁹ W. Wolter, *Nauka o przestępstwie*, Warszawa 1973, s. 250; K. Buchała, *Prawo karne materialne*, Warszawa 1980, s. 607.

zabroniony nadal postrzegany jest w granicach przestępstwa, jednak jego sprawca wolą ustawodawcy nie może podlegać karze⁹⁷⁰.

W świetle omawianej problematyki istotne stają się sytuacje, z którymi prawo karne procesowe łączy dopuszczalność albo niedopuszczalność postępowania, bądź też wydanie merytorycznego rozstrzygnięcia w sprawie⁹⁷¹. Sytuacje te określane są mianem przesłanek procesowych z czego na uwagę zasługuje przesłanka o charakterze materialnym jaką jest „niepodleganie karze, gdy ustawa tak stanowi”⁹⁷². Na podstawie art. 17 § 1 pkt 4 k.p.k. spełnienie przez sprawcę warunków ustawowych klauzuli niekaralności czyni niedopuszczalnym prowadzenie procesu karnego⁹⁷³. Zatem w razie stwierdzenia tej okoliczności odmawia się wszczęcia postępowania karnego, natomiast postępowanie wszczęte się umarza⁹⁷⁴. Wobec tego możemy bezsprzecznie stwierdzić, iż wymieniona instytucja nie ma tożsamego charakteru prawnego z instytucją odstąpienia od ukarania⁹⁷⁵. Stwierdzając w sentencji wyroku, że uznaje się oskarżonego za winnego popełnienia zarzucanego mu czynu przestępnego sąd stosując instytucję odstąpienia od ukarania opiera się jednak na ustaleniu winy sprawcy⁹⁷⁶. Odwrotnie jest przy zastosowaniu ustawowej klauzuli niekaralności, nie opieramy się na ustaleniu winy sprawcy tylko na ustaleniu popełnienia przez sprawcę czynu zabronionego⁹⁷⁷. Na uwagę zasługuje również fakt, iż zastosowanie obu instytucji prowadzi do odmiennych konsekwencji procesowych⁹⁷⁸. Przeciwnie do ustawowej klauzuli niekaralności w

⁹⁷⁰ R.A. Stefański, *Bezkarność sprawcy przestępstwa czynnej korupcji* [w:] L. Leszczyński, E. Skrętowicz, Z. Hołda (red.), *W kręgu teorii i praktyki prawa karnego. Księga poświęcona pamięci Profesora Andrzeja Wąska*, Lublina 2005, s. 337.

⁹⁷¹ A. Sakowicz [w:] K.T. Boratyńska, A. Górski, A. Sakowicz, A. Ważny, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, wyd. 5, Warszawa 2014, s. 65.

⁹⁷² A. Dyl, K. Dyl, K. Miętkowska, A. Tokarz, *Procedura karna*, Warszawa 2010, s. 43.

⁹⁷³ D. Stachurski, *Spór o istotę przesłanek procesowych w polskiej nauce procesu karnego*, CZPKiNP 2005, Nr 1, s. 113.

⁹⁷⁴ W. Daszkiewicz, *Prawo karne procesowe. Zagadnienia ogólne*, t. 1, Bydgoszcz 2000, s. 130.

⁹⁷⁵ G. Artymiak, M. Rogalski, Z. Sobolewski, *Proces karny. Część ogólna*, Warszawa 2007, s. 138-139; P. Kruszyński (red.), *Wykład prawa karnego procesowego*, Białystok 1998, s. 98-99.

⁹⁷⁶ Wyrok SA w Łodzi z dnia 9 grudnia 1993 r., sygn. akt III Akc 288/93, OSA 1996, z. 10, poz. 37.

⁹⁷⁷ Wyrok SN z dnia 6 stycznia 1978 r., sygn. akt N 16/77, OSNKW 1978, Nr 2-3, poz. 32.

⁹⁷⁸ M. Kulik, *Nadzwyczajny wymiar kary* [w:] M. Mozgawa, *Prawo karne materialne. Część ogólna*, Warszawa 2011, s. 441-446.

wypadku odstąpienia od wymierzenia kary prawo wymierzenia kary jest całkowicie dopuszczalne⁹⁷⁹. Ostatecznie sąd po ustaleniu w wyroku skazującym winy sprawcy odstępuje od wymierzenia kary i poprzestaje na orzeczeniu środka karnego, bądź odstępuje od ukarania w całości. Wobec tego możemy zauważyć, iż odstąpienie od wymierzenia kary stanowi, w odróżnieniu od ustawowej klauzuli niekaralności instytucję umożliwiającą darowanie kary, co zgodne jest ze społecznym pojmowaniem polityki karnej⁹⁸⁰. Nie można przecież wskazać, iż sprawca stał się tym sposobem całkowicie bezkarny⁹⁸¹. W doktrynie przeważa stanowisko, zgodnie z którym odpowiedzialność karna zachodzi nie tylko wtedy, gdy sąd wymierza sprawcy karę⁹⁸². Jak słusznie zauważa A. Marek na odpowiedzialność karną składają się nie tylko kary, lecz także środki o charakterze probacyjnym stosowane zarówno przy warunkowym skazaniu jak też przy warunkowym umorzeniu postępowania⁹⁸³. Jak wskazuje E. Bieńkowska pogląd ten jest aktualny zwłaszcza na tle przepisów aktualnie obowiązującego k.k. ponieważ należy przyznać, iż nastąpiło zarówno stwierdzenie popełnienia czynu przestępnego jak i wystąpienie pewnego rodzaju prawnych konsekwencji⁹⁸⁴. W tym zatem zakresie na podkreślenie zasługuje fakt, iż odstąpienie od wymierzenia kary stanowi instytucję sądowego wymiaru kary⁹⁸⁵.

Wstępem rozważań w przedmiocie zastosowania wobec podejrzanego, bądź oskarżonego adekwatnych środków prawnych przewidzianych w prawie karnym materialnym jest ustalenie popełnienia przez niego czynu przestępnego⁹⁸⁶. Wydawany w imieniu Rzeczypospolitej Polskiej wyrok sądu stanowi kluczowe

⁹⁷⁹ J. Kochanowski, *Redukcja odpowiedzialności karnej*, Warszawa 2000, s. 35-37.

⁹⁸⁰ Z. Sienkiewicz, *Uchylenie karalności i darowanie kary. Zatarcie skazania* [w:] M. Bojarski (red.), *Prawo karne materialne. Część ogólna i szczególna*, wydanie 4, Warszawa 2010, s. 399-402.

⁹⁸¹ R. Góral, *Kodeks karny. Praktyczny komentarz z orzecznictwem*, Warszawa 2005, s. 125.

⁹⁸² *Odstąpienie od wymierzenia kary może polegać na odstąpieniu zarówno od wymierzenia kary, jak i środka karnego, chociażby jego orzeczenie było obowiązkowe. Innym rodzajem środka karnego jest odstąpienie od wymierzenia kary i orzeczenie tylko środka karnego. Sad podejmując decyzję, czy odstąpić tylko od wymierzenia kary czy również od wymierzenia środka karnego, powinien wziąć pod uwagę wskazania art. 53 i 54 k.k.*

⁹⁸³ A. Marek, *Prawo karne*, wyd. 9, Warszawa 2009, s. 298-317.

⁹⁸⁴ A. Marek, *Istota i skutki warunkowego umorzenia postępowania karnego*, PiP 1970, z. 12, s. 946.

⁹⁸⁵ A. Marek, *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2010, s. 207.

⁹⁸⁶ W. Grzeszczyk, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, wyd. 10, Warszawa 2014, s. 20.

rozstrzygnięcie zapadające w postępowaniu karnym, wówczas to sąd wymierza sprawcy karę przewidzianą w przepisie spełniającym znamiona popełnionego czynu przestępnego⁹⁸⁷. W prawie karnym często pojawia się pojęcie zaniechania ukarania sprawcy⁹⁸⁸. Obejmuje ono swoim zakresem kilka różnych sytuacji, których wspólnym mianownikiem jest to, że sprawca przestępstwa nie ponosi kary⁹⁸⁹. Zaniechanie może w istocie być skutkiem rozstrzygnięć ogólnych podjętych przez ustawodawcę czy też indywidualnych decyzji sądu⁹⁹⁰. Możemy tutaj wymienić niepodleganie karze, odstąpienie od wymierzenia kary, warunkowe umorzenie postępowania karnego⁹⁹¹, abolicję⁹⁹², bądź przedawnienie⁹⁹³. Na uwagę zasługuje fakt, iż środki karne nie mogą zastąpić kar w realizacji ich celów, mogą być jedynie dopełnieniem w tych wypadkach, gdy orzeczona kara nie jest w stanie samodzielnie osiągnąć w całości danego celu⁹⁹⁴. W odniesieniu do odstąpienia od wymierzenia kary możemy zauważyć, iż w przeciwieństwie do niepodlegania karze nie zachodzi ono *ex lege*, lecz jest wynikiem decyzji sądu orzekającego w sprawie⁹⁹⁵. Zasadniczo do oceny sadu należy wobec tego ustalenie, czy zostały spełnione warunki odstąpienia od wymierzenia kary⁹⁹⁶. Należy tutaj niewątpliwie powołać się także na

⁹⁸⁷ E. Skrętowicz, *Istota i znaczenie uzasadnienia wyroku sądu karnego po nowelizacji z 2003 roku* [w:] L. Leszczyński, E. Skrętowicz, Z. Hołda (red.), *W kręgu teorii i praktyki prawa karnego*, Lublin 2005, s. 679-684. Wyrok SN z dnia 1 lutego 1996r., sygn. akt III KRN 191/95, Prok. i Pr. 1996, Nr 7-8, poz. 11; postanowienie SN z dnia 18 września 2001r., sygn. akt V KKN 443/99, Prok. i Pr. 2002, Nr 4, poz. 7.

⁹⁸⁸ A. Szewc, *Elementy prawa karnego materialnego (część ogólna)*, Bytom 2001, s. 98-99.

⁹⁸⁹ M. Królikowski, K. Szczucki, *Prawo karne – część ogólna*. Orzecznictwo, Warszawa 2011, s. 431-432.

⁹⁹⁰ Uchwała SN z dnia 21 listopada 2001 r., sygn. akt I KZP 29/01, OSNKW 2002, Nr 1-2, poz. 2.

⁹⁹¹ W. Cieślak, *Prawo karne. Zarys instytucji i naczelnne zasady*, Warszawa 2010, s. 206-207.

⁹⁹² M. Flis-Świeczkowska, T. Snarski, *Prawo karne. Repetytorium*, Warszawa 2012, s. 165.

⁹⁹³ A. Szwarc, *Elementy prawa karnego materialnego. Część ogólna*, Bytom 2001, s. 98-101..

⁹⁹⁴ W. Cieślak, *Nawiązka w polskim prawie karnym*, Gdańsk 2007, s. 130.

⁹⁹⁵ K. Buchała, A. Zoll (red.), *Kodeks karny. Część ogólna*, Kraków 1998, s. 450-454; A. Wąsek, *Kodeks karny. Komentarz*, Gdańsk 1999, s. 134-137; J. Wojciechowska [w:] G. Rejman (red.), *Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz*, Warszawa 1999, s. 945.

⁹⁹⁶ Powszechnie przyjmuje się w doktrynie i Sąd Najwyższy podziela ten pogląd, że zawarte w art. 61 § 1 k.k. odniesienie się do wypadków przewidzianych w ustawie dotyczy przepisów prawa materialnego.

wynikającą z treści art. 55 k.k. zasadę indywidualizacji kary⁹⁹⁷. Stanowi ona, że „okoliczności wpływające na wymiar kary uwzględnia się tylko co do osoby, której dotyczy”⁹⁹⁸. Jest to istotne z uwagi, na fakt szczególnego wypadku odstąpienia od wymierzenia kary określonego w art. 60 § 3 k.k. uzasadnionego korzyściami społecznymi wynikającymi ze swoistej zapłaty dla „ujawniającego” przestępczą wiedzę sprzyjającą rozbijaniu solidarności i zapobieganiu przestępczości⁹⁹⁹. Wobec zasady indywidualizacji kary mając na uwadze art. 56 k.k. należy zauważyć, iż granice stosowania tej zasady odnoszą się do wszystkich przewidzianych w k.k. sankcji karnych a więc zarówno kar, jak również do środków karnych¹⁰⁰⁰ wymienionych w art. 39 k.k., środków probacyjnych¹⁰⁰¹ oraz środków zabezpieczających¹⁰⁰². Powołana zasada rozciąga się również na instytucje związane z wymiarem kary, w tym w szczególności na nadzwyczajne złagodzenie kary, nadzwyczajne obostrzenie kary czy odstąpienie od wymierzenia kary¹⁰⁰³. Mając na uwadze omawianą zasadę przy wyborze rodzaju i rozmiaru kary uwzględnia się

⁹⁹⁷ *Przepis ustanawia zasadę indywidualizacji kary, która ma znaczenie wówczas, gdy wyrok skazujący ma obejmować więcej niż jedną osobę*; W. Wróbel, *Granice racjonalizacji sądowego wymiaru kary* [w:] J. Majewski (red.), *Dyrektywy sądowego wymiaru kary*, Warszawa 2014, s. 46.

⁹⁹⁸ M. Melezini, *Ustawowy a sądowy wymiar kary* [w:] T. Kaczmarek (red.), *Nauka o karze. Sądowy wymiar kary. System Prawa Karnego. Tom 5*, Warszawa 2015, s. 179-181.

⁹⁹⁹ R. Hałas, *Zasady wymiaru kary i środków karnych* [w:] A. Grześkowiak, K. Wiak (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, wyd. 2, Warszawa 2014, s. 354.

¹⁰⁰⁰ Wyrok SA w Katowicach z dnia 27 października 2005 r., sygn. akt II AKa 239/05, KZS 2006, z. 4, poz. 49.

¹⁰⁰¹ *Warunkowego umorzenia postępowania, warunkowego zawieszenia wykonania kary i warunkowego zwolnienia z odbycia reszty kary pozbawienia wolności*.

¹⁰⁰² T. Bojarski, *Kilka uwag ogólnych o środkach reakcji na czyny zabronione stanowiące przestępstwa i wykroczenia* [w:] K. Krajewski (red.), *Nauki penalne wobec problemów współczesnej przestępczości. Księga jubileuszowa z okazji 70. Rocznicy urodzin Profesora Andrzeja Gaberle*, Warszawa 2007, s. 17-24.

¹⁰⁰³ Z. Sienkiewicz [w:] M. Kalitowski, Z. Sienkiewicz, J. Szumski, L. Tyszkiewicz, A. Wąsek, *Kodeks karny. Komentarz. Tom I (art. 32-116)*, Gdańsk 1999, s. 104-107; J. Wojciechowska [w:] G. Rejman (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 1999, s. 932; W. Wróbel [w:] A. Zoll (red.), *Kodeks karny. Część ogólna, t. I, Komentarz do art. 1-116 k.k.*, Warszawa 2012, s. 793; M. Królikowski, S. Żółtek [w:] R. Zawłocki, M. Królikowski (red.), *Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz*, t. II, Warszawa 2010, s. 300.

wyłącznie te okoliczności, które dotyczą samego sprawcy¹⁰⁰⁴. Wobec tego sprawca nie może ponieść surowszej odpowiedzialności karnej np. na tej zasadzie, iż współsprawca jest recydywistą i powinien zasługiwać tym samym na surowszą karę¹⁰⁰⁵. Podobnie zresztą nie może ponieść łagodniejszej odpowiedzialności karnej np. z uwagi na podrzędną rolę współdziałającego w popełnieniu przestępstwa¹⁰⁰⁶. Pogląd, iż art. 55 k.k. zakazuje „przenoszenia” okoliczności mających wpływ na wymiar kary z jednego współsprawcy na innego, niezależnie od tego, czy miałyby to nastąpić na jego korzyść czy na niekorzyść prezentowany jest również w piśmiennictwie¹⁰⁰⁷. Tożsame stanowisko prezentuje również Sad Najwyższy w wyroku z 11 kwietnia 1985 roku stwierdzając, iż „ustawowe przyznanie dobrodziejstw jednemu sprawcom nie może samo przez się rzutować na nabycie takich uprawnień przez inne osoby, które nie zostały nimi objęte, a ewentualna próba takiego stosowania przez sądy oznaczałaby w istocie przenoszenie na inne osoby dobrodziejstw, które im nie przysługują”¹⁰⁰⁸. Do okoliczności wpływających na wymiar kary wskazanych w art. 55 k.k. należą wszelkie okoliczności, których uwzględnienie przez sąd na gruncie określonej zasady lub dyrektywy wymiaru kary może prowadzić do wymierzenia łagodniejszej, bądź surowszej kary¹⁰⁰⁹. Pewien zakres tych okoliczności został wymieniony przez ustawodawcę w art. 53 § 2 i 3 k.k. oraz wskazane w art. 54 k.k. Należą do nich między innymi: motywacja i sposób zachowania się sprawcy¹⁰¹⁰, popełnienie przestępstwa wspólnie z nieletnim, rodzaj i stopień naruszenia ciężących na sprawcy obowiązków, rodzaj i rozmiar ujemnych następstw przestępstwa¹⁰¹¹, właściwości i warunki osobiste sprawcy,

¹⁰⁰⁴ Postanowienie SN z dnia 8 stycznia 2010 r., sygn. akt II KK 153/09, Legalis.

¹⁰⁰⁵ Wyrok SA w Krakowie z dnia 26 maja 2009 r., sygn. akt II AKa 95/09, KZS 2009, Nr 6, poz. 67; wyrok SA w Krakowie z dnia 30 grudnia 2010 r., sygn. akt II AKa 245/10, KZS 2011, Nr 4, poz. 34.

¹⁰⁰⁶ R.E. Masznicz, *Zbieg podstaw nadzwyczajnego złagodzenia i obostrzenia kary*, Pal. 1999, Nr 9-10, s. 62.

¹⁰⁰⁷ L. Gardocki, *Prawo karne*, Warszawa 2008, s. 185; P.F. Hofmański, L.K. Paprzycki [w:] M. Filar (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2008, s. 219.

¹⁰⁰⁸ Wyrok SN z dnia 11 kwietnia 1985 r., sygn. akt II KR 66/85, OSNKW 1986, Nr 1, poz. 6.

¹⁰⁰⁹ W. Wróbel, A. Zoll, *Polskie prawo karne. Część ogólna*, Kraków 2010, s. 509; W. Wróbel [w:] A. Zoll (red.), *Kodeks karny. Część ogólna, t. I, Komentarz do art. 1-116 k.k.*, Warszawa 2012, s. 791.

¹⁰¹⁰ Postanowienie SN z dnia 13 lutego 2008 r., sygn. akt III KK 369/07, OSNKW 2008, nr 6, poz. 46.

¹⁰¹¹ Wyrok SA w Lublinie z dnia 16 lutego 2010 r., sygn. akt II AKa 7/10, Legalis.

sposób życia przed popełnieniem przestępstwa i zachowanie się po jego popełnieniu¹⁰¹², pojednanie się z pokrzywdzonym, młody wiek sprawcy. Do nich także należą te okoliczności, które w świetle art. 60 k.k. dają podstawę do zastosowania instytucji nadzwyczajnego złagodzenia kary czy też na podstawie art. 57a, 64, 65 i 178 k.k. pozwalają na obostrzenia kary¹⁰¹³. Na uwagę zasługuje fakt, iż wyrażona w art. 55 k.k. zasada indywidualizacji kary ma najpełniejsze zastosowanie w odniesieniu do przestępstw popełnionych w tzw. konfiguracji wieloosobowej związanej z postaciami zjawiskowymi przestępstwa, tj. współsprawstwem, pomocnictwem lub podżeganiem, sprawstwem kierowniczym, bądź polecającym¹⁰¹⁴. W myśl tej zasady przy wymiarze kary w odniesieniu do każdego ze współdziałających mogą być uwzględnione tylko te okoliczności, które jego dotyczą¹⁰¹⁵. Wobec tego nawet za identyczne przestępstwa pod względem ich zawartości kryminalnej, a popełnione przez kilku sprawców o zróżnicowanych cechach osobowości i zasadniczo różnym zachowaniu się po popełnieniu przestępstwa nie może prowadzić do wymierzenia identycznych kar¹⁰¹⁶. Wobec tego zasada indywidualizacji kary umożliwi daleko idące różnicowanie zarówno rodzaju kary jak i jej rozmiaru wobec osób współdziałających¹⁰¹⁷. W odniesieniu do instytucji tzw. małego świadka koronnego warto zauważyć, iż indywidualizacja wymiaru kary spełnia ważny instrument przeciwdziałania schematyzmowi orzekania przez sądy a także wprowadzania reguł odpowiedzialności o charakterze zbiorowym. W szerokim znaczeniu zasada ta akcentuje zasadność dostosowania wymiaru kary do cech osobowości konkretnego sprawcy, charakteru jego motywów, sposobu działania czy podatności na oddziaływanie prewencyjne kary o czym nie powinniśmy zapominać w kontekście instytucji odstąpienia od wymierzenia kary

¹⁰¹² Wyrok SA w Gdańsku z dnia 8 grudnia 2010 r., sygn. akt II AKa 302/10, POSAG 2011, Nr 1, poz. 3.

¹⁰¹³ Wyrok SN z dnia 11 kwietnia 1985 r., sygn. akt V KKN 178/85, OSNKW 1985, Nr 7-8, poz. 60; wyrok SA w Białymstoku z 6 grudnia 2012 r., sygn. akt II AKa 218/12, Legalis.

¹⁰¹⁴ Wyrok SN z dnia 8 lutego 1978 r., sygn. akt I KR 6/78, OSNKW 1978, Nr 7-8, poz. 80.

¹⁰¹⁵ P. Gensikowski, *Odstąpienie od ukarania tzw. małego świadka koronnego*, Prok. i Pr. 2011, Nr 2, s. 22 i n.

¹⁰¹⁶ Wyrok SN z dnia 27 lipca 2004 r., sygn. akt II KK 332/03, OSNKW 2004, Nr 9, poz. 87.

¹⁰¹⁷ Wyrok SN z dnia 11 kwietnia 1985 r., sygn. akt II KR 66/85, OSNKW 1986, Nr 1-2, poz. 6.

uregulowanej w art. 61 k.k.¹⁰¹⁸ W takim rozumieniu zasada indywidualizacji kary oznacza skierowanie głównej uwagi na tzw. prewencję indywidualną¹⁰¹⁹.

Naczelną zasadę wymiaru kary dla współsprawców tzw. drobnej i średniej rangi występów stanowi w przepisach k.k. i k.k.s. preferencja kar i środków nieizolacyjnych wobec kary pozbawienia wolności zgodnie z zasadą *ultima ratio* tej kary¹⁰²⁰. Uzupełnienie tej zasady stanowią przepisy umożliwiające odstępianie od wymierzenia kary wobec sprawców właśnie tzw. drobnej przestępczości¹⁰²¹. Bywają jednak takie sytuacje, gdy skutkiem analizy całokształtu okoliczności podmiotowych oraz przedmiotowych konkretnej sprawy ukształtuje się ogół warunków przemawiających za brakiem zasadności wymierzenia dla sprawcy kary kryminalnej¹⁰²². W tych sytuacjach, dodatkowo wspartych nadzwyczajnym złagodzeniem kary, za adekwatny środek reakcji karnoprawnej na czyn przestępny należy uznać odstępianie od wymierzenia kary¹⁰²³. Na uwagę zasługuje fakt, iż zachowanie sprawcy ma miejsce, gdy organy ścigania zebrały już materiał dowodowy wystarczający do skierowania aktu oskarżenia do sądu¹⁰²⁴. W tym momencie trudno jest uznać, iż ze względu na swoją postawę sprawca zasługuje na dobrodziejstwo odstępiania od wymierzenia kary¹⁰²⁵. Instytucja odstępiania od wymiaru kary polega na wydaniu wyroku, w którym co prawda uznaje się sprawcę winnym popełnienia czynu zabronionego, ale rezygnuje się z orzeczenia samej kary¹⁰²⁶. W aktualnie obowiązującym k.k. sytuację taką reguluje art. 61 k.k., przy czym przepis ten formułuje ogólną zasadę, że sąd może odstąpić od wymierzenia

¹⁰¹⁸ Wyrok SA w Krakowie z dnia 28 września 2000 roku, sygn. akt II AKa 133/00, *Krakowskie Zeszyty Sądowe* 2000, z. 11, poz. 43.

¹⁰¹⁹ L. Gardock, *Prawo karne*, Warszawa 2008, s. 185.

¹⁰²⁰ A. Marek, *Nowy kodeks karny – zasady odpowiedzialności, nowa polityka karna*, M. Prawn. 1997, Nr 12, s. 475.

¹⁰²¹ A. Zoll, *Założenia polityk karnej w projekcie kodeksu karnego*, PiP 1994, z. 5, s. 9.

¹⁰²² *Zasady wymiaru kary i środków karnych* [w:] T. Bojarski (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2013, s. 186.

¹⁰²³ P. Gensikowski, *Odstąpienie od ukarania tzw. małego świadka koronnego*, Prok. i Pr. 2011, nr 2, s. 25-26.

¹⁰²⁴ K.J. Pawelec, *Proces dowodzenia w postępowaniu karnym*, Warszawa 2010, s. 98-99.

¹⁰²⁵ Wyrok SN z dnia 23 lipca 2009 r., sygn. akt III KK 39/09, LEX nr 518144.

¹⁰²⁶ W. Wróbel, A. Zoll, *Polskie prawo karne. Część ogólna*, Kraków 2010, s. 541.

kary, w wypadkach wskazanych w ustawie, a zatem podstawa odstąpienia znajduje się w odpowiednich postanowieniach części ogólnej lub części szczególnej Kodeksu karnego¹⁰²⁷. Odstąpienie od wymiaru kary jest orzekane wyłącznie fakultatywnie¹⁰²⁸. Ustawa nie zna obecnie żadnego przypadku obligatoryjnego odstąpienia od wymierzenia kary¹⁰²⁹. Dawniej istniejący przypadek obligatoryjnego¹⁰³⁰ odstąpienia od wymierzenia kary w przypadku przekroczenia granic obrony koniecznej będącego wynikiem strachu lub wzburzenia usprawiedliwionego okolicznościami (art. 25 § 3 k.k.) został zmieniony nowelizacją z dnia 5 listopada 2009 r.¹⁰³¹. Mając na uwadze wyłącznie fakultatywność stosowania odstąpienia stanowi zatem instytucję sądowego wymiaru kary a sąd stosuje je według swego uznania, zgodnie z dyrektywami art. 53 k.k. i w przypadkach wskazanych w ustawie¹⁰³². Odstąpienie od wymierzenia kary nie jest zatem w żadnym razie okolicznością, która mogłaby wyłączyć przestępność czynu, zatem nie jest ono okolicznością dekompletującą strukturę przestępstwa¹⁰³³. Orzeczenie sądu ma charakter sądowego potępienia czynu i jego sprawcy z równoczesnym stwierdzeniem niecelowości stosowania względem sprawcy środków represji karnej¹⁰³⁴. Jak wynika z genezy oraz ewolucji uregulowania instytucji odstąpienia od wymierzenia kary w polskim prawie karnym

¹⁰²⁷ T. Bojarski, *Zasady wymiaru kary i środków karnych* [w:] T. Bojarski (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2011, s. 155.

¹⁰²⁸ *Możliwość zastosowania tej instytucji została przewidziana w następujących przepisach z części ogólnej kodeksu karnego: art. 14 § 2, art. 22 § 2, art. 25 § 2, art. 26 § 3, art. 59, art. 60 § 7, art. 107 § 5, oraz w części szczególnej: art. 146, 147, 150 § 2, art. 216 § 3, art. 217 § 2, art. 222 § 2, art. 233 § 5, art. 237, 239 § 3, art. 250a § 4, art. 264a § 2, art. 295, 307 § 1, art. 320, 344 § 2 i art. 349. Dla porównania w k.k. z 1969 r. - 5 w części ogólnej i 25 w części szczególnej.*

¹⁰²⁹ *Odstąpienie od wymierzenia kary możliwe jest w wypadkach przewidzianych w ustawie oraz w każdym wypadku spełnienia wymagań określonych w art. 60 § 3 k.k.*

¹⁰³⁰ *Nowelizacja k.k. z dnia 5 listopada 2009 r. (Dz.U. Nr 206, poz. 1589), realizując wysuwane postulaty, przekształciła art. 25 § 3 w okoliczność uchylającą karalność.*

¹⁰³¹ J. Kochanowski, *Redukcja odpowiedzialności karnej*, Warszawa 2000, s., 37, 184.

¹⁰³² A. Marek, *Kodeks karny. Komentarz*, 5 wydanie, Warszawa 2010, s. 207; wyrok SN z dnia 29 października 2009 r., sygn. akt II KK 268/08, OSNwSK 2008, Nr 1, poz. 2155; wyrok SN z dnia 1 października 2008 r., sygn. akt V KK 237/08, Prok. i Pr. – wkł. 2009, Nr 4, poz. 4.

¹⁰³³ Ł. Pohl, *Prawo karne. Wykład części ogólnej*, Warszawa 2013, s. 468.

¹⁰³⁴ J. Bafia, K. Mioduski, M. Siewierski, *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 1987, s. 67.

miejszem regulacji tej instytucji były zawsze przepisy materialnoprawne¹⁰³⁵. Obecnie stan ten nie uległ zmianie, czego potwierdzeniem jest analiza obowiązujących przepisów k.k. i k.k.s. Materialnoprawnemu charakterowi odstąpienia od ukarania nie sprzeciwia się uregulowanie przewidziane w art. 343 § 1 i § 2 pkt. 3 k.p.k. Przepisy te znajdują się co prawda w ustawie karnej procesowej, ale mają one zdecydowanie charakter materialnoprawny¹⁰³⁶.

§ 2. Przesłanki odstąpienia od ukarania

Jak wskazał W. Makowski „doświadczenie polityki kryminalnej doprowadziło do ugruntowanego wniosku, że z punktu widzenia poprawy przestępcy wykonanie kary może częstokroć nie osiągać celu, przeciwnie zaś skutecznym środkiem mogłoby być zawieszenie jej wykonania (...) Dalszym zaś konsekwentnym krokiem na drodze, która rozpoczyna skazanie warunkowe, jest sędziowskie prawo przebaczenia. Można wyobrazić sobie wypadki, kiedy z tych samych względów charakteru sprawcy i okoliczności przestępstwa, które wpływają na zastosowanie skazania warunkowego, wyznaczenie kary w ogóle będzie się wydawało niecelowym”¹⁰³⁷. W praktycznym ujęciu instytucji odstąpienia od wymierzenia kary uznając sprawcę za winnego zarzucanego mu czynu wyczerpującego znamiona czynu zabronionego, czynu bezprawnego, społecznie szkodliwego w stopniu większym niż znikomy jednocześnie rezygnujemy z wymierzenia kary¹⁰³⁸.

Na podstawie art. 61 § 1 i 2 k.k. odstąpienie od wymierzenia kary polega na wydaniu wyroku skazującego¹⁰³⁹ oraz jednoczesnej rezygnacji z wymierzenia kary i poprzestaniu na orzeczeniu środka karnego albo nawet na odstąpieniu od

¹⁰³⁵ P. Gensikowski, *Odstąpienie od wymierzenia kary w polskim prawie karnym*, Warszawa 2011, s. 71.

¹⁰³⁶ P. Hofmański, E. Sadzik, K. Zgryzek, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz do art. 297-467*, t. II, Warszawa 2007, s. 317-319.

¹⁰³⁷ W. Makowski, *Prawo karne. Część ogólna. Wykład porównawczy prawa karnego austriackiego, niemieckiego i rosyjskiego obowiązującego w Polsce*, Warszawa-Lublin-Łódź-Poznań-Kraków 1920, s. 409 i 415.

¹⁰³⁸ Z. Gostyński, *Odstąpienie od wymierzenia kary jako skazanie w świetle nowej kodyfikacji karnej*, Pal. 1998, Nr 42s. 77 i n.

¹⁰³⁹ *hasło: „skazać”* [w:] M. Szymczak (red.), *Słownik języka polskiego*, Warszawa 1985, t. III, s. 226; *hasło: „skazany”* [w:] B. Dunaj (red.), *Słownik współczesnego języka polskiego*, Warszawa 1996, s. 1021.

wymierzenia jakiegokolwiek środka karnego¹⁰⁴⁰. Podstawowym przepisem k.k. regulującym odstępianie od wymierzenia kary jest art. 61 § 1 k.k. stanowiący, iż „Sąd może dostąpić od wymierzenia kary w wypadkach przewidzianych w ustawie oraz w wypadku określonym w art. 60 § 3 k.k.”¹⁰⁴¹. Obecnie w doktrynie powszechnie przyjmuje się i Sąd Najwyższy ten pogląd podziela, że zawarte w art. 61 § 1 k.k. odniesienie się do „wypadków przewidzianych w ustawie” dotyczy przepisów prawa materialnego¹⁰⁴². Przepis art. 61 § 1 k.k. wprowadził szczególną podstawę odstąpienia od wymierzenia kary, wiążącą się z przewidzianym w art. 60 § 3 obligatoryjnym nadzwyczajnym złagodzeniem kary wobec sprawcy współdziałającego z innymi osobami w przestępstwie, który ujawnił współników oraz istotne okoliczności popełnionego przestępstwa¹⁰⁴³. Użyte w omawianym przepisie pojęcie „zwłaszcza” oznacza, że wymienione przesłanki są wprawdzie najważniejsze, ale nie wyczerpują okoliczności, które w ocenie sądu mogą uzasadniać odstąpienie od wymierzenia kary dla osoby ujawniającej współników i okoliczności popełnionego przestępstwa¹⁰⁴⁴. Celem tej regulacji jest bowiem rozbijanie solidarności przestępczej i zapobieganie planowanym przestępstwom.

Instytucja odstąpienia od wymierzenia kary jest instytucją niezbyt popularną a nadto nieczęsto stosowaną przez sądy¹⁰⁴⁵. Zastanawiające jest, iż sądy w szerszej praktyce nie wykorzystują rozległych możliwości wyboru środków reakcji karnej w odniesieniu do tzw. drobnej i średniej przestępczości ukształtowanych przez kodeks karny z 1997 roku¹⁰⁴⁶. Powinno się traktować kary bezwzględnego pozbawienia wolności w odniesieniu do tego rodzaju przestępczości w kategoriach *ultima*

¹⁰⁴⁰ A. Marek, J. Lachowski, *Prawo karne. Zarys problematyki*, Warszawa 2011, s. 198.

¹⁰⁴¹ M. Serek [w:] M. Królikowski, K. Szczucki (red.), *Prawo karne – część ogólna. Orzecznictwo*, Warszawa 2011, s. 432.

¹⁰⁴² K. Buchała, A. Zoll (red.), *Kodeks karny. Część ogólna*, Kraków 1998, s. 450-454; A. Wasek, *Kodeks karny. Komentarz*, Gdańsk 1999, s. 134-137; J. Wojciechowska [w:] G. Rejman (red.), *Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz*, Warszawa 1999, s. 945.

¹⁰⁴³ M. Budyn-Kulik [w:] M. Mozgawa (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2012, s. 168.

¹⁰⁴⁴ Wyrok SN z dnia 12 grudnia 2003 r., sygn. akt WA 58/03, OSNwSK 2003, Nr 1, poz. 2703.

¹⁰⁴⁵ M. Melezini, *Aktualne problemy polityki karnej* [w:] J. Majewski (red.), *Nadzwyczajny wymiar kary*, Toruń 2009, s. 46.

¹⁰⁴⁶ J. Błachut, A. Gaberle, K. Krajewski, *Kryminologia*, Gdańsk 2007, s. 193-225.

*ratio*¹⁰⁴⁷. W Polsce i tak nadal notuje się nadmiernie wysoką liczbę orzeczonych kar pozbawienia wolności¹⁰⁴⁸. Niewątpliwie jest to zastanawiające przyjmując, iż kodeks karny z 1997 roku miał stanowić reakcję na nadmiernie represyjne prawo karne i politykę karną z czasów PRL¹⁰⁴⁹. Jak wskazuje M. Melezini nowy kodeks karny zrealizował teoretyczne możliwości prowadzenia racjonalnej polityki karnej, spełnienie oczekiwań z tym związanych w praktyce odsunięte zostało jednak na plan dalszy¹⁰⁵⁰. Zasadnym jest doprowadzenie do sytuacji zredukowania liczby osób pozbawionych wolności, gdyż narastają trudności z egzekwowaniem orzeczeń sądowych¹⁰⁵¹. Kara powinna stanowić dolegliwość dla sprawcy, ale winna w szczególności stanowić wyraz negatywnej oceny zachowania sprawcy¹⁰⁵². Jeżeli sam sprawca dąży swoim postępowaniem do „moralnego odrodzenia” a jego rola w przestępstwie była podrzędna, czy też mało istotna trudno jest oceniać to negatywnie i dając temu wyraz surowo oraz przykładowo go ukarać¹⁰⁵³. Prawdą jest, iż kara pozbawienia wolności zaspokaja społeczne poczucie sprawiedliwości, ale wyłącznie wobec czynów o wysokim stopniu społecznej szkodliwości z uwzględnieniem stopnia winy sprawcy¹⁰⁵⁴. Pojawia się jednak pytanie, czy mimo ciężkiej wagi przestępstwa, wielości sprawców, ale podrzędnej roli jednego z nich karać go surowo, jeżeli świadczył on organom ścigania nieocenioną pomoc w zakresie

¹⁰⁴⁷ T. Szymanowski, *Przestępczość i polityka karna w Polsce w świetle faktów i opinii społeczeństwa w okresie transformacji*, Warszawa 2012, s. 197-252.

¹⁰⁴⁸ *W świetle analizy danych statystyki sądowej od roku 1997, publikowanych przez Główny Urząd Statystyczny*.

¹⁰⁴⁹ B. Szamota, *Badania nad prewencją generalną, problemy metodologiczne*, *Archiwum Kryminologii* 1984, t. 11, s. 93.

¹⁰⁵⁰ M. Melezini, *Aktualne problemy polityki karnej* [w:] J. Majewski (red.), *Nadzwyczajny wymiar kary*, Toruń 2009, s. 29.

¹⁰⁵¹ C. Kulesza, *Wybrane etyczne aspekty „usprawniania” polskiej procedury karnej* [w:] A. Gerecka-Żołyńska, P. Górecki, H. Paluszkiwicz, W. Wiliński (red.), *Skargowy model procesu karnego. Księga ofiarowana Profesorowi Stanisławowi Stachowiakowi*, Warszawa 2008, s. 205-220.

¹⁰⁵² G.B. Szczygieł, *Kara pozbawienia wolności* [w:] M. Melezin (red.), *System prawa karnego. Kary i środki karne. Poddanie sprawcy próbie*, t. 6, Warszawa 2010, s. 154-155.

¹⁰⁵³ B. Mroczkowska, *Odstąpienie od wymierzenia kary* [w:] E. Blaski (red.), *Prawo karne*, Zakamycze 2005, s. 216.

¹⁰⁵⁴ *Na etapie orzekania można mówić o prewencji generalnej pozytywnej ponieważ orzeczenie kary pozbawienia wolności utwierdza społeczeństwo w przekonaniu, że prawo jest egzekwowane*.

ujawnienia swojej przestępczej wiedzy. B. Hołyst podkreślał wysoką rolę profilaktyki jako ważnego kierunku działania w polityce kryminalnej¹⁰⁵⁵. Wobec zjawisk kryminologicznych korzystniejsze są działania zapobiegawcze¹⁰⁵⁶. Zdaniem S. Pikulskiego kryminologiczne działania profilaktyczne są ukierunkowane na neutralizację źródeł przestępczości oraz innych negatywnych zjawisk społecznych, na tle których powstają różnorodne przestępstwa¹⁰⁵⁷. W perspektywie czasu tego rodzaju przedsięwzięcia są zarówno efektywne, jak i opłacalne¹⁰⁵⁸. Od wielu już lat podkreśla się, iż w wypadku niektórych sprawców mało znaczących przestępstw efektywne wykonanie kary nie jest konieczne, jeśli w momencie orzekania istnieją przesłanki wskazujące, iż sama groźba orzeczenia kary lub wykonania już wymierzonej sankcji karnej jest w stanie skutecznie zapobiec ponownemu popełnieniu przez nich czynu zabronionego¹⁰⁵⁹.

Mając za cel skuteczne przeciwdziałanie przestępczości grupowej ustawodawca wprowadził w przepisach k.k. instrumenty prawne stanowiące rodzaj nagrody za współpracę sprawców z organami ścigania¹⁰⁶⁰. Bardzo często zdarzają się sytuacje w jakich całkowite zwolnienie od kary przeczyłoby poczuciu sprawiedliwości a nadzwyczajnie złagodzona kara byłaby zdaniem sądu niepotrzebnie surowa, wówczas pojawia się szczególne uregulowanie zawarte w art. 61 § 1 k.k określane

¹⁰⁵⁵ B. Hołyst, *Kryminologia*, Warszawa 2009, s. 341.

¹⁰⁵⁶ B. Szamota, *Odstraszające oddziaływanie kary na sprawcę przestępstwa w świetle badań empirycznych*, *Archiwum Kryminologii* 1995, t. 21, s. 7

¹⁰⁵⁷ S. Pikulski, *Polityka karna w Polsce z perspektywy międzynarodowej* [w:] E.W. Pływaczewski (red.), *Współczesne zagrożenia przestępczością i innymi zjawiskami patologicznymi a prawo karne i kryminologia*, Białostockie Studia Prawnicze 2009, z. 6, s. 14.

¹⁰⁵⁸ T. Szymanowski, *Przestępczość i polityka karna w Polsce w świetle faktów i opinii społeczeństwa w okresie transformacji*, Warszawa 2012, s. 33.

¹⁰⁵⁹ J. Makarewicz, *Prawo karne ogólne*, Kraków 1914, s. 18; S. Śliwiński, *Polskie prawo karne materialne*, Warszawa 1946, s. 501; A. Marek, *Warunkowe umorzenie postępowania karnego*, Warszawa 1973, s. 21; M. Leonieni, *Warunkowe zawieszenie wykonania kary w polskim prawie karnym. Analiza ustawy i praktyki sądowej*, Warszawa 1974, s. 10; J. Skupiński, *Warunkowe skazanie w prawie polskim na tle porównawczym*, Warszawa 1992, s. 19.

¹⁰⁶⁰ Z. Ćwiąkalski, *Wybrane problemy wymiaru kary za przestępczość zorganizowaną*, *Prok. i Pr.* 2001, Nr 12, s. 7.

jako odstępianie od wymierzenia kary¹⁰⁶¹. Stanowi ono instytucję sądowego wymiaru kary o charakterze fakultatywnym co podkreśla użycie zwrotu „sąd może odstąpić” zatem według k.k. ma ograniczone zastosowanie¹⁰⁶². W świetle omawianej instytucji oczywiście to sąd ostatecznie dokonuje wyboru pomiędzy dalej idącym dobrodziejstwem jakim jest skazanie z odstępianiem od wymierzenia kary (art. 61 § 1 k.k.), a skazaniem z obligatoryjnym zastosowaniem nadzwyczajnego złagodzenia kary (art. 60 § 3 k.k.)¹⁰⁶³. Zdaniem P. Gensikowskiego ze względu na sformułowania użyte przez ustawodawcę w powołanym artykule wykładnia tego przepisu nie jest w pełni jednoznaczna¹⁰⁶⁴. Jak wskazuje literatura omawiany artykuł stanowi swoiste uzupełnienie regulacji zawartej w art. 59 k.k., gdyż określa pozostałe dwie możliwe podstawy prawne odstępiania od wymierzenia kary za przestępstwa powszechne¹⁰⁶⁵. Pierwsza z nich ma charakter ogólnego wskazania, że ilekroć ustawa na to pozwala sąd ma możliwość odstępiania od wymierzenia kary, czyli w tych wszystkich wypadkach, określonych w przepisach części ogólnej, bądź szczególnej k.k. lub w przepisach karnych pozakodeksowych, które w ocenie ustawodawcy na taką formę reakcji na czyn naganny - zasługują lub mogą zasługiwać. Sytuacje przewidziane w ustawie dające upoważnienie sądom do odstępiania od wymierzenia kary są wyjątkowo zróżnicowane a do takich powodów odstępiania zaliczamy między innymi niski stopień społecznej szkodliwości czynu (skutkiem niewielkiego stopnia winy) albo omawiane wcześniej względy natury politycznokryminalnej¹⁰⁶⁶. W tych wszystkich przypadkach, bez konieczności spełniania jakichkolwiek dodatkowych, szczególnych warunków przez sprawcę, który podjął się roli małego świadka koronnego sądy mogą na zasadzie swobodnego

¹⁰⁶¹ A. Zoll, *Założenia polityczno-kryminalne kodeksu karnego w świetle wyzwań współczesności*, PiP 998, Nr 9, s. 47.

¹⁰⁶² W. Wróbel, A. Zoll, *Polskie prawo karne. Część ogólna*, Kraków 2013, s. 543.

¹⁰⁶³ T. Bojarski (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2012, s. 171.

¹⁰⁶⁴ P. Gensikowski, *Odstąpienie od ukarania tzw. małego świadka koronnego*, Prok. i Pr 2011, Nr 2, s. 23.

¹⁰⁶⁵ S. Żółtek, *Zasady wymiaru kary i środków karnych* [w:] M. Królikowski, R. Zawłocki, *Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz do art. 32-116*, t. II, Warszawa 2011, s. 362-367.

¹⁰⁶⁶ T. Bojarski, *Znikomy stopień społecznej szkodliwości czynu – problem kryteriów oceny* [w:] Ł. Pohl (red.), *Aktualne problemy prawa karnego. księga pamiątkowa z okazji Jubileuszu 70. Urodzin Profesora Andrzeja J. Szwarca*, Poznań 2009, s. 59-68.

uznania wybrać bardziej korzystne dla nich orzeczenie skazujące, niż to, o którym mowa w art. 60 § 3 k.k., w postaci wymiaru kary z obligatoryjnym nadzwyczajnym jej złagodzeniem, gdyż mogą ich skazać odstępując jednocześnie od wymierzenia im kary. Na podstawie art. 61 § 1 k.k. drugą podstawą odstąpienia od wymierzenia kary stanowi wypadek o charakterze bardzo szczegółowego wskazania wyłącznie zdarzenia współdziałania przestępnego, to jest sytuacji, gdy jeden ze sprawców przełamie solidarność przestępczą i wystąpi w roli tzw. „małego świadka koronnego” (art. 60 § 3 k.k.). Szczególną podstawę upoważniającą sąd do odstąpienia od wymierzenia kary określa art. 61 § 1 k.k. w swojej drugiej części zawierające generalne upoważnienie do stosowania tego typu dobrodziejstwa wobec tzw. małych świadków koronnych, czyli przestępców współdziałających z innymi przy popełnieniu przestępstwa a którzy to zdecydowali się złamać zasadę solidarności przestępczej i pójść na współpracę z organami ścigania ujawniając im informacje dotyczące osób uczestniczących w popełnieniu wspólnego przestępstwa oraz istotne okoliczności jego popełnienia¹⁰⁶⁷. Jest to ustawodawczy motyw polityczno-kryminalny, który zmierza do „rozbijania” solidarności grup przestępnych, co wiąże się z szeroko rozumianą walką z zorganizowaną przestępczością¹⁰⁶⁸. Ze strony organów państwowych zapłatę stanowi obligatoryjne złagodzenie kary wobec denuncjatora (art. 60 § 3 k.k.) a docelowo czasami nawet rozwiązanie przyjaźniejsze dla sprawcy, czyli odstąpienie od wymierzenia kary (art. 61 § 1 k.k.). I to właśnie w art. 61 § 1 k.k. ustawodawca posłużył się sformułowaniem „sąd może” przesądzającym, że analizowana instytucja ma wyłączny charakter fakultatywny. Należy zatem przyjąć, że ukonstytuowanie się odstąpienia od ukarania wobec sprawcy, który spełnił przesłanki określone w art. 61 § 1 k.k., powinno mieć miejsce w razie merytorycznej oceny braku celowości orzeczenia kary. Innymi słowy, analizowana instytucja może zostać zastosowana a nawet powinna być stosowana, gdy osiągnięcie celów wymienionych w art. 53 § 1 k.k. nie jest potrzebne. Od odstąpienia od wymierzenia kary należy odróżnić

¹⁰⁶⁷ J. Wojciechowski, *Nadzwyczajne złagodzenie kary jako premia za pomoc organom ścigania*, Warszawa 1997, s. 130.

¹⁰⁶⁸ Z. Cwiakalski, *Wybrane problemy wymiaru kary za przestępczość zorganizowaną*, Prok. i Pr. 2001, Nr 12, s. 20-21.

ustawowe klauzule niekaralności, które stanowią przejaw zaniechania pociągnięcia do odpowiedzialności karnej mimo popełnienia przestępstwa. Różnica w odniesieniu do instytucji odstąpienia od wymierzenia kary polega na tym, że w tym przypadku nie dochodzi do wydania wyroku skazującego, co stanowi istotną odmienną. Na podstawie art. 17 § 1 pkt 4 k.p.k. postępowanie umarza się i to bezwarunkowo. Reasumując w związku z tym brak jest jakiegokolwiek adnotacji w krajowym rejestrze karnym, w przeciwieństwie do wyroku, w którym sąd tylko odstępnie od wymierzenia kary a fakt skazania zostaje odnotowany¹⁰⁶⁹. Fakt odstąpienia od wymiaru kary nie zwalnia przecież sądu z obowiązku ustalenia w wyroku czynu przypisanego sprawcy oraz podania jego kwalifikacji (art. 413 § 2 k.k.)¹⁰⁷⁰. Należy bowiem zauważyć, iż odstąpienie od kary stanowi skazanie z całym konsekwencjami tego działania. Sąd w wyroku stwierdza winę oskarżonego, ogranicza się jednak do „nie wymierzania kary”. Ma to zasadniczo doniosłe skutki w zakresie skutków prawnych skazania. Dla takiej osoby sporządza się kartę rejestracyjną w trybie art. 12 i następnich ustawy z dnia 24 maja 2000 r. o Krajowym Rejestrze Karnym¹⁰⁷¹. Ponadto sam fakt skazania za umyślne przestępstwo ścigane z oskarżenia publicznego lub umyślne przestępstwo skarbowe uniemożliwia między innymi podjęcie zatrudnienia w służbie cywilnej¹⁰⁷² czy samorządzie terytorialnym¹⁰⁷³.

Ratio legis przepisu zawartego w art. 61 k.k. stanowi przełamanie solidarności przestępczej¹⁰⁷⁴. Do powoływanych przez ustawodawcę przykładowych okoliczności uzasadniających odstąpienie od wymiaru kary zaliczamy rolę sprawcy w popełnieniu przestępstwa i związaną z tym „podrzędność” a także jakość udzielonych informacji, które mogą przyczynić się do zapobieżenia popełnienia

¹⁰⁶⁹ R. Giętkowski, *Zasada osobistej odpowiedzialności karnej*, PiP 2009, z. 5, s. 73 i n.

¹⁰⁷⁰ L.K. Paprzycki, *Wyrokowanie* [w:] J. Grajewski (red.), *Kodeks postępowania karnego. Komentarz, Tom I, Komentarz do art. 1-424 k.p.k.*, Warszawa 2010, s. 1250-1255.

¹⁰⁷¹ t.j. Dz.U. z 2008 r. Nr 50, poz. 292 ze zm.

¹⁰⁷² Art. 4 ustawy z dnia 21 listopada 2008 r. o służbie cywilnej (Dz.U. Nr 227, poz. 1505 ze zm.).

¹⁰⁷³ Art. 6 ust. 3 pkt 2 ustawy z dnia 21 listopada 2008 r. o pracownikach samorządowych (Dz.U. Nr 223, poz. 1458 ze zm.).

¹⁰⁷⁴ M. Budyn-Kulik [w:] M. Mozgawa (red.), *Kodeks karny. Praktyczny komentarz*, Zakamycze 2006, s. 147.

innego przestępstwa¹⁰⁷⁵. Istnieją dwa rodzaje odstąpienia od wymiaru kary¹⁰⁷⁶. Pierwszy polega na rezygnacji z orzeczenia wobec sprawcy sankcji w ogóle – zarówno kary, jak i środka karnego, drugi zaś na rezygnacji z kary na rzecz środka karnego. Wniosek prokuratora złożony w trybie art. 335 § 1 k.p.k. powinien opierać się na podstawach prawa materialnego co do możliwości odstąpienia od wymierzenia kary¹⁰⁷⁷. Podobne też było pierwotne stanowisko Sądu Najwyższego, aczkolwiek zmieniony przepis art. 343 § 2 pkt 1 k.p.k. upoważnia sąd do nadzwyczajnego złagodzenia kary również w innych wypadkach, niż te, które zostały wskazane w art. 60 § 1-4 k.k., a także do orzeczenia tylko środka karnego¹⁰⁷⁸.

Doktryna prezentuje tezę, iż dla zastosowania instytucji przewidzianej w art. 61 § 1 k.k. konieczne jest spełnienie przez sprawcę wymienionego w art. 60 § 3 k.k., poza wymogami wskazanymi w tym przepisie, dodatkowych przesłanek¹⁰⁷⁹. Zasadna wydaje się akceptacja tego poglądu. Ostatecznie należy jednak zauważyć, iż odstąpienie od ukarania jest dalej idącą instytucją regresji karania niż nadzwyczajne złagodzenie kary¹⁰⁸⁰. Przemawia to za tym, że sprawca, chcąc skorzystać z pierwszej z wymienionych instytucji, musi spełnić, poza przesłankami określonymi w art. 60 § 3 k.k., dodatkowe warunki¹⁰⁸¹. Z wykładni językowej wynika, że przewidziane w przepisie umożliwiającym omawiane odstąpienie od

¹⁰⁷⁵ W. Zalewski, *Zasady wymiaru kary i środków karnych* [w:] M. Królikowski, R. Zawłocki (red.), *Kodeks karny. Część ogólna. T. II. Komentarz do art. 32-116*, Warszawa 2011, s. 388-393.

¹⁰⁷⁶ A. Marek, *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2006, s. 164.

¹⁰⁷⁷ Wyrok SN z dnia 11 września 2008 r., sygn. akt, IV KK 292/08, OSNwSK 2008, Nr 1, poz. 1808; wyrok SN z dnia 4 września 2008 r., sygn. akt II KK 221/08, OSNwSK 2008, Nr 1, poz. 1755; wyrok SN z dnia 8 lutego 2005 r., sygn. akt II KK 345/04, Legalis; wyrok SN z dnia 20 lutego 2003 r., sygn. akt II KK 125/02, OSNwSK 2003, Nr 1, poz. 378; wyrok SN z dnia 22 sierpnia 2001 r., sygn. akt III KKN 372/99, Prok. i Pr. 2002, Nr 2, poz. 6.

¹⁰⁷⁸ Uchwała SN z dnia 8 lutego 2000 r., sygn. akt I KZP 52/99, OSNKW 2000, Nr 3-4, poz. 27.

¹⁰⁷⁹ Z. Ćwiąkowski, *Wybrane problemy wymiaru kary za przestępczość zorganizowaną*, Prok. i Pr. 2001, nr 12, s. 19.

¹⁰⁸⁰ A. Marek, S. Waltoś, *Podstawy prawa i procesu karnego*, Warszawa 2008, s. 156.

¹⁰⁸¹ W. Koziulewicz, *Zajęcia z prawa karnego, prawa karnego skarbowego i prawa wykroczeń*, Warszawa 2013, s. 24.

ukarania dotyczy wyłącznie sprawcy określonego w art. 60 § 3 k.k.¹⁰⁸² Regulacja ta nie ma zastosowania wobec sprawcy określonego w § 4 tego artykułu k.k., co jednak przez pryzmat stwierdzenia „innego przestępstwa” nie jest do końca konsekwentne ze strony ustawodawcy¹⁰⁸³. Odwołanie się w omawianym przepisie, umożliwiającym odstąpienie od wymierzenia kary, do instytucji tzw. małego świadka koronnego unormowanej w art. 60 § 3 k.k. stanowi przejaw przeciwdziałania przestępczości grupowej stanowiąc jednocześnie rodzajową nagrodę za współpracę tej kategorii sprawców z organami ścigania¹⁰⁸⁴. Wyrok w którym sąd orzeka odstąpienie od wymierzenia kary, nie jest wyrokiem uniewinniającym, lecz skazującym¹⁰⁸⁵. Aby odstąpić od wymierzenia kary sąd zmuszony jest uprzednio ustalić, że sprawca winien jest popełnienia przestępstwa, przy czym dokonuje on tego według własnego uznania i tylko w wypadkach wyraźnie przewidzianych w ustawie¹⁰⁸⁶. Nie możemy zapominać, iż odstąpienie od wymierzenia kary stanowi mimo wszystko skazanie sprawcy przestępstwa. Związane jest to z przypisaniem dla niego czynu zabronionego a także winy odnośnie jego popełnienia. Ostatecznie w części wyroku zawierającego rozstrzygnięcie dotyczące kary następuje zapisanie postanowienia o odstąpieniu przez sąd od wymierzenia kary kryminalnej, ze wskazaniem podstawy prawnej podjętego rozstrzygnięcia¹⁰⁸⁷. Odstąpienia od wymierzenia kary nie jest zatem formą rezygnacji z odpowiedzialności karnej¹⁰⁸⁸. Warto podkreślić, iż odstąpienie od wymierzenia kary użyte w art. 61 § 1 k.k. odnosi się wyłącznie do kar w rozumieniu art. 32 k.k.¹⁰⁸⁹ Na uwagę zasługuje fakt, co podkreślono w uzasadnieniu do k.k.

¹⁰⁸² Z. Cwiakalski [w:] A. Zoll (red.), *Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz*, t. I, Warszawa 2007, s. 784.

¹⁰⁸³ M. Surkont, *Szczególne podstawy i sposób łagodzenia kary z art. 60 § 3-5 i art. 61 k.k.*, PS 1999, nr 11-12, s. 48.

¹⁰⁸⁴ K. Daszkiewicz, *Nadzwyczajne złagodzenie kary* [w:] B. Kubiak, M. Romanowski (red.), *Nowa kodyfikacja karna. Kodeks karny. Krótkie komentarze*, z. 7, Warszawa 1998, s. 52-60.

¹⁰⁸⁵ I. Andrejew, W. Swida, W. Wolter, *Kodeks karny z komentarzem*, Warszawa 1973, s. 169.

¹⁰⁸⁶ A. Kalisz, M. Gałązka, *Prawo karne materialne. Część ogólna*, Szczytno 2009, s. 153-155.

¹⁰⁸⁷ Postanowienie SN z dnia 1 marca 2005 r., sygn. akt III KK 208/04, OSNKW 2005, z. 7-8, poz. 62.

¹⁰⁸⁸ A. Marek, J. Lachowski, *Prawo karne. Zarys problematyki*, Warszawa 2011, s. 198.

¹⁰⁸⁹ R. Zawłocki, *Kary* [w:] M. Królikowski, R. Zawłocki (red.), *Kodeks karny. Część ogólna. T. II. Komentarz do art. 32-116*, Warszawa 2011, s. 21-23..

„katalog kar jest ułożony według abstrakcyjnie ujętego stopnia dolegliwości – od kary najłagodniejszej do najsurowszej, układ ten ma wraz z zasadami określonymi w art. 3 i 53-59 k.k. wskazywać sędziemu ustawowe priorytety w wyborze kary”. W powszechnym prawie karnym wobec instytucji odstąpienia od ukarania w wypadkach jakie zawarte zostały w ustawie sąd może odstąpić od wymierzenia każdej z kar wymienionych w tym artykule¹⁰⁹⁰. A idąc dalej możemy stwierdzić, iż razie dostąpienia od wymierzenia kary wobec wypadku przewidzianego w art. 61 § 1 k.k. dopuszczalne jest także orzeczenie środka karnego, który może spełnić podobnie jak kara funkcje retrybucyjne, a także prewencyjne, zarówno w kontekście sprawcy jak i w odniesieniu do kształtowania pozytywnych postaw społeczeństwa¹⁰⁹¹. Należy zauważyć, iż funkcja środka karnego może nie pokrywać się z funkcją kary, zatem odstąpienie od wymierzenia kary przewidzianej w podstawie materialnej prawa karnego w pewnych przypadkach może stwarzać podstawy do orzeczenia środka karnego¹⁰⁹². A także z wykładni językowej przepisu art. 61 § 1 k.k. wynika, że celem ustawodawcy nie było wprowadzenie zakazu stosowania instytucji przewidzianej w art. 52 k.k. w następstwie odstąpienia od wymierzenia kary¹⁰⁹³. Zatem nie może budzić wątpliwość dopuszczalność orzeczenia środka uregulowanego w tym przepisie.

Przyjąć jednak należy konieczność spełnienia, poza przesłankami określonymi w art. 60 § 3 k.k., dodatkowych warunków¹⁰⁹⁴. Instytucja unormowana w art. 61 § 1 k.k. może zostać zastosowana wobec sprawcy współdziałającego z innymi osobami w popełnieniu czynu karalnego. Skutkiem użycia przez ustawodawcę zwrotu

¹⁰⁹⁰ T. Kaczmarek [w:] G. Dolińska, J. Giezek, W. Sitek, *Decyzja sędziego w sprawie wymiaru kary i jej psychospołeczne uwarunkowania*, Wrocław 1987, s. 3-123.

¹⁰⁹¹ M. Szewczyk, *System środków karnych w projekcie nowego prawa karnego [w:] Problemy kodyfikacji prawa karnego. Księga pamiątkowa ku czci Profesora Mariana Cieślaka*, Kraków 1993, s. 1541 M. Szewczyk, *Kilka uwag na temat funkcji środków karnych na tle obowiązującego kodeksu karnego [w:] L. Leszczyński, E. Skrętowicz, Z. Hołda (red.), W kręgu teorii i praktyki prawa karnego. Księga poświęcona pamięci Profesora Andrzeja Wąska*, Lublin 2005, s. 354.

¹⁰⁹² K. Postulski, M. Siwek, *Przepadek w polskim prawie karnym*, Kraków 2005, s. 187.

¹⁰⁹³ *Podobnie zresztą w świetle instytucji zawartej w art. 19 § 1 k.k.s. nie budzi wątpliwości dopuszczalność orzeczenia środka unormowanego w art. 24 § 5 k.k.s.*

¹⁰⁹⁴ Z. Ćwiąkalski, *Wybrane problemy wymiaru kary za przestępczość zorganizowaną*, Prok. i Pr. 2001, Nr 12, s. 7.

„sprawca współdziałający” kształtuje możliwość analizowanej podstawy odstąpienia od ukarania obejmującą nie tylko współsprawców, ale również innych współdziałających, do których niewątpliwie zaliczamy podżegacza i pomocnika¹⁰⁹⁵. Na podstawie art. 60 § 3 k.k. ustalenie „współdziałania z innymi osobami” przesądza, że zastosowanie instytucji odstąpienia od ukarania może dotyczyć sprawcy współdziałającego w popełnieniu przestępstwa z co najmniej dwiema innymi osobami, zatem minimalna konfiguracja podmiotowa osób uczestniczących w tej działalności przestępnej musi wynosić co najmniej trzy¹⁰⁹⁶. Użyte w przepisach regulujących dopuszczalne warianty odstąpienia od ukarania przez pryzmat wyrażenia „może” nie stanowi jednokierunkowej dyspozycji imperatywnej bezwzględnie nakazującej zastosowanie tej instytucji. Jeżeli zamiarem ustawodawcy byłoby ograniczenie oceny sądu w przedmiocie zastosowania odstąpienia od wymierzenia kary to z pewnością znalazłoby to odzwierciedlenie w treści tych przepisów skutkiem użycia sformułowań „sąd odstępuje od wymierzenia kary” albo „sąd stosuje”¹⁰⁹⁷. Fakultatywność odstąpienia od ukarania oznacza, że zastosowanie tej instytucji jest dozwolone przepisami prawa, czyli nie jest nakazane, ani też nie jest zakazane¹⁰⁹⁸. Celowość zastosowania instytucji odstąpienia od wymierzenia kary w największej mierze zależy od decyzji sądu i mimo wszystko sprawca swoim działaniem może w bardzo niewielkim zakresie wpłynąć na tę decyzję¹⁰⁹⁹. Dwie istotne przesłanki jakie niewątpliwie o tym decydują i jakie należy wymienić to

¹⁰⁹⁵ K. Daszkiewicz, *Glosa do uchwały Sądu Najwyższego z dnia 25 lutego 1999r.*, I KZP 38/98, OSP 1999, z. 7-8, s. 407; J. Kulesza, *Glosa do uchwały Sądu Najwyższego z dnia 25 lutego 1999r.*, I KZP 38/98, OSP 1999, z. 10, s. 490; K. Szmidt, *Odpowiedzialność karna za przestępne współdziałanie na tle kodeksu karnego z 1997 r.*, CzPKiNP 1999, z. 2, s. 116; J. Raglewski, *op. cit.*, s. 238.

¹⁰⁹⁶ Uchwała SN z dnia 25 lutego 1999r., sygn. akt I KZP 38/98, OSNKW 1999, Nr 3-4, poz. 12; wyrok SA w Katowicach z dnia 17 lutego 2000r., sygn. akt II AKa 1/2000, Prok. i Pr. 2000, Nr 9 – dodatek „Orzecznictwo”, poz. 18; postanowienie SN z dnia 19 marca 2003r., sygn. akt V KK 188/02, LEX nr 77024.

¹⁰⁹⁷ Wyrok SN z dnia 13 września 1976 r., sygn. akt III KR 177/76, OSNKW 1976, z. 1-2, poz. 10.

¹⁰⁹⁸ K. Buchała, *Glosa do wyroku SN z 31.10.1967r.*, III KR 107/67, PiP 1969, z. 3, s. 651; M. Tarnawski, E. Kunze, *Glosa do wyroku SN z 22.02.1973r.*, OSPiKA 1974, z. 2, s. 87; W. Wolter, *Uwagi o łagodzeniu i zaostrzaniu kary*, PiP 1973, z. 1, s. 102; W. Wolter, *Jak rozumieć wyrażenie „sąd może zastosować nadzwyczajne złagodzenie kary”*, PiP 1977, z. 6, s. 102.

¹⁰⁹⁹ Postanowienie SN z dnia 3 grudnia 2001 r., sygn. akt V KKN 67/01, OSNKW 2002, Nr 5-6, poz. 36.

podrzędność roli sprawcy oraz przekazanie informacji jakie przyczyniły w zapobieżeniu popełnienia innego przestępstwa¹¹⁰⁰.

§ 3. Przesłanka podrzędnej roli sprawcy

Wstępem rozważań w przedmiocie podrzędnej roli sprawcy jest ustalenie czy jest ona możliwa bez rzetelnych informacji z jego strony¹¹⁰¹. Prawidłowa zdaje się być argumentacja, iż ma to miejsce szczególnie w sytuacji, gdy oskarżony złożył obszernie wyjaśnienia, w których przyznał się do winy i jednocześnie potwierdził swoją funkcję w przestępczej działalności¹¹⁰². Na uwagę zasługuje fakt, iż nie zawsze organ znajduje się w posiadaniu potwierdzonej wiedzy o roli sprawcy w całokształcie udziału w przestępstwie¹¹⁰³. Nie należy zapominać, iż sam sprawca w składanych wyjaśnieniach wobec zmowy milczenia pozostałych członków przestępczego procederu może kształtować dowolnie swoją rolę i popierać ją dowodami¹¹⁰⁴. Raczej nie możliwa jest sytuacja w której sprawca posiadający podrzędną rolę obawiałby się obszernie wyjaśniać okoliczności przestępstwa, przyjmując, iż wie, że taka postawa może uwolnić go od orzeczenia wobec niego kary¹¹⁰⁵. W omawianym art. 61 § 1 k.k. ustawodawca uzależnił możliwość zastosowania analizowanej instytucji od tego, aby rola wymienionego sprawcy w popełnieniu przestępstwa była podrzędna. W świetle wykładni językowej sformułowanie „podrzędna rola” użyte w art. 61 § 1 k.k. oznacza zajmowanie w stosunku do innych mniej ważnego miejsca, pełnienie roli drugorzędnej¹¹⁰⁶. Jest to bezsprzecznie rola przestępna mniej znacząca do jakich zaliczyć możemy rolę pomocnika stojącego na czatach czy współsprawcy uczestniczącego w realizacji

¹¹⁰⁰ Wyrok SN z dnia 28 czerwca 2006 r., sygn. akt V KK 116/06, OSNwSK 2006, poz. 1287.

¹¹⁰¹ A. Gubiński, *Zasady prawa karnego*, Warszawa 1996, s. 160-162.

¹¹⁰² K. Otłowski, *Podejrzany w postępowaniu karnym. Studium kryminalistyczne*, Warszawa 1979, s. 178; J.S. Olbrycht, *Wybrane przypadki z praktyki sądowo-lekarskiej*, Warszawa 1964, s. 190.

¹¹⁰³ V. Konarska-Wrzoesk, A. Marek, T. Oczkowski, *Podstawy prawa karnego i prawa wykroczeń*, Toruń 2012, s. 182-185.

¹¹⁰⁴ L. Hochberg, *Wyjaśnienia w procesie karnym i ich wartość dowodowa*, Warszawa 1962, s. 14.

¹¹⁰⁵ Postanowienie SN z dnia 13 stycznia 2009 r., sygn. akt V KK 366/08, BPK 2009, Nr 2, s. 70.

¹¹⁰⁶ M. Szymczak (red.), *Słownik języka polskiego*, t. II, Warszawa 1992, s. 747.

mniej groźnych znamion czynu zabronionego, bądź realizacji tylko wycinka czynu ciągłego lub ciągu przestępstw popełnionego we współdziałaniu przestępnym z innymi osobami¹¹⁰⁷. Jak zauważył Sąd Apelacyjny we Wrocławiu „podrzędna rola” jaką pełni sprawca w popełnianiu przestępstwa to rola, skutkująca tym, iż nawet minimalna kara pozbawienia wolności za taki czyn byłaby niewspółmiernie surowa¹¹⁰⁸. Znowu Sąd Apelacyjny w Warszawie wskazuje, iż podrzędność roli sprawcy to „rola nie wiodąca” w przestępstwie¹¹⁰⁹. Niewątpliwie związane to może być skutkiem wykonywania poleceń lub zamierzeń, bądź psychomanipulacji (pozostającego *in tempore criminis* pod silnym wpływem i presją innych osób albo niebezpieczną dla życia oskarżonego i jego bliskich dominacją i podporządkowanie członków grupy), łagodzenia skutków działalności przestępczej czy wykonywania wyłącznie poleceń pomocniczych ścisłego kierownictwa organizacji przestępczej¹¹¹⁰. Zastanawiające jest, czy podrzędna rola sprawcy może zostać określona w odniesieniu do zasięgu geograficznego, udziału w przestępczości o strukturze międzynarodowej wyłącznie w skali mikroekonomicznej czy też mikroregionu¹¹¹¹. Podrzędna rola zachodzi wówczas, gdy sprawca nie ma znaczącej pozycji, ani wpływu na decyzje podejmowane w organizacji przestępczej¹¹¹². Zwrócić należy uwagę, iż sąd nie może umniejszać roli sprawcy na potrzeby wyrokowania w postępowaniu karnym¹¹¹³. Podrzędność roli sprawcy może być związana z powstrzymaniem innych członków grupy przestępczej przed

¹¹⁰⁷ T. Szymanowski [w:] A. Marek (red.), System Prawa karnego, Zagadnienia ogólne, t. 1, Warszawa 2010, s. 266 i n.

¹¹⁰⁸ Wyrok SA we Wrocławiu z dnia 24 października 2013 r., sygn. akt II AKa 326/13, Legalis.

¹¹⁰⁹ Wyrok SA w Warszawie z dnia 27 stycznia 2015 r., sygn. akt II AKa 424/14, Legalis.

¹¹¹⁰ Wyrok SA w Katowicach z dnia 20 marca 2014 r., sygn. akt II AKa 24/14, Legalis; wyrok SA w Gdańsku z dnia 29 maja 2014 r., sygn. akt II AKa 26/14, Legalis; postanowienie SN z dnia 13 lutego 2014 r., sygn. akt V KK 281/13, Legalis; Wyrok SA w Gdańsku z dnia 20 marca 2014 r., sygn. akt II AKa 54/14, KZS 2014/7-8/114.

¹¹¹¹ J. Wojciechowski, *Nadzwyczajne złagodzenie kary jako premia za pomoc organom ścigania* [w:] A.J. Szwarc (red.), *Rozważania o prawie karnym. Księga pamiątkowa z okazji siedemdziesięciolecia urodzin Profesora Aleksandra Ratajczaka*, Poznań 1999, s. 305-319.

¹¹¹² Wyrok SA w Warszawie z dnia 17 września 2014 r., sygn. akt II AKa 219/14, Legalis.

¹¹¹³ J. Wojciechowski, *Kodeks karny. Orzecznictwo*, Warszawa 1997, s. 36.

popelnianiem zaplanowanych, impulsywnych przestępstw¹¹¹⁴. Podrzędna rola sprawcy to także nie odnoszenie z przestępstwa żadnych korzyści¹¹¹⁵. Jak wskazuje literatura korzyści te to pochodzące bezpośrednio z przestępstwa przedmioty – rzeczy materialne¹¹¹⁶. Stanowią je przede wszystkim tzw. owoce przestępstwa a więc przedmioty uzyskane w wyniku dokonania przestępstwa (np., pochodzące z kradzieży, rozboju, itp.). Przedmiotami takimi są również te, które zostały wytworzone w wyniku przestępstwa (np. fałszywe środki płatnicze, narkotyki, nielegalnie wytworzony alkohol, itp.). Zatem sąd na podstawie art. 61 § 1 k.k. może odstąpić od ukarania wobec sprawcy wymienionego w art. 60 § 3 k.k., jeżeli odniesiona przez niego korzyść z przestępstwa była niewielka. Należy się przecież zgodzić, iż jeżeli zostaną przez sprawcę spełnione przesłanki określone w podstawie normy prawnej to nie powinno się wobec sprawcy wymierzać kary. Wymieniona okoliczność w świetle art. 57 § 2 pkt 2 k.k. z 1969 roku uprawniała sąd do zastosowania wobec sprawcy współdziałającego z innymi osobami w popełnieniu przestępstwa instytucji nadzwyczajnego złagodzenia kary¹¹¹⁷. Zatem nie ma podstaw, aby praktycznie identyczna okoliczność uzasadniała obecnie odstąpienie od ukarania na podstawie art. 61 § 1 k.k., skoro forma tego przepisu nawiązuje do cytowanego art. 57 § 2 pkt 2 k.k. z 1969 roku. Podrzędność, to również brak znaczenia w świecie przestępczym, jak i brak wiedzy na temat kierownictwa organizacji przestępczej¹¹¹⁸. Należy to również oceniać przez pryzmat „korzyści osiągniętej z przestępstwa”¹¹¹⁹. Sformułowanie „podrzędna rola w popełnieniu przestępstwa” wyklucza rolę kierowniczą, a nawet taką, która wiąże się z większą aktywnością. Chodzi to niewątpliwie o rolę drugoplanową, gdy zachowanie sprawcy

¹¹¹⁴ Wyrok SA w Lublinie z dnia 10 grudnia 2014 r., sygn. akt II AKa 288/14, Legalis.

¹¹¹⁵ Wyrok SA we Wrocławiu z dnia 30 grudnia 2014 r., sygn. akt II AKa 356/14, Legalis.

¹¹¹⁶ D. Szeleszczuk [w:] A. Grześkowiak, K. Wiak (red.), *Prawo karne*, Warszawa 2015, s. 226-228.

¹¹¹⁷ A. Marek, *Prawo karne. Zagadnienia teorii i praktyki*, Warszawa 1997, s. 501; J. Wojciechowski, *Kodeks karny z krótkim komentarzem praktycznym*, Skierniewice 1992, s. 202; wyrok SN z dnia 29 stycznia 1976 r., sygn. akt Rw 684/75, OSNKW 1976, Nr 6, poz. 83; uchwała SN z dnia 21 grudnia 1972 r., sygn. akt VI KZP 64/72, OSNKW 1973, Nr 2-3, poz. 18.

¹¹¹⁸ Wyrok SA w Krakowie z dnia 4 lutego 2014 r., sygn. akt II AKa 148/13, Legalis.

¹¹¹⁹ Wyrok SA we Wrocławiu z dnia 11 lutego 2014 r., sygn. akt II AKa 324/13, KZS 2014 nr 7-8, poz. 86.

nie miało decydującego znaczenia dla popełnienia przestępstwa¹¹²⁰. Ustalenie podrzędnej roli sprawcy, o którym mowa w art. 60 § 3 k.k., w popełnieniu przestępstwa nie jest jednak wystarczającą przesłanką uzasadniająca odstąpienie od ukarania na podstawie art. 61 § 1 k.k.¹¹²¹ W ustaleniu czy sprawca pełnił podrzędną rolę w popełnieniu czynu przestępnego w rozumieniu tegoż artykułu nie ma znaczenia jego uprzednia karalność za przestępstwa¹¹²². Dlatego zasadnym jest stanowisko, iż nie istnieją przeciwwskazania, aby z dobrodziejstwa przewidzianego w omawianym przepisie mogli skorzystać sprawcy o których mowa w art. 64 § 2 k.k.¹¹²³ Nie trudno również zauważyć, iż nie ma racjonalnych powodów, dla których z dobrodziejstwa instytucji nie mogliby skorzystać sprawcy, którzy nie mieli zamiaru popełnienia dalszych czynów przestępnych. Nie wszyscy sprawcy współdziałający w popełnieniu czynu przestępnego z co najmniej dwiema innymi osobami mogą liczyć na odstąpienie od ukarania. Ograniczenie stosowania odstąpienia od wymierzenia kary sugeruje zwrot „zwłaszcza gdy” wobec np. sprawcy kierowniczego, bądź organizatora przestępstwa, jednak nie koniecznie zawsze go wyklucza, ponieważ liczą się istotne społeczne korzyści związane z zapobiegnięciem innym przestępstwom¹¹²⁴. Trudno jest jednak podkreślić zasadność możliwości zastosowania tej instytucji w kontekście sprawstwa kierowniczego, gdyż nie ma raczej powodów, aby rola sprawcy kierującego wykonaniem czynu przestępnego była podrzędna¹¹²⁵. Zdecydowanie nie zajmuje on mniej ważnego miejsca w stosunku do innych współdziałających w popełnieniu czynu przestępnego. Ustalenie w procesie karnym, że sprawca, o którym mowa w art. 60 § 3 k.k., pełnił podrzędną rolę w popełnieniu czynu przestępnego nie stanowi jednak

¹¹²⁰ P. Hofmański, L.K. Paprzycki, *Zasady wymiaru kary i środków karnych* [w:] O. Górniok (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2006, s. 224.

¹¹²¹ O. Sitarz, *Wymiar kary i środków karnych* [w:] T. Dukiet-Nagórska (red.), *Prawo karne. Część ogólna, szczególna i wojskowa*, Warszawa 2014, s. 241.

¹¹²² M. Gałązka, S. Hałas, A. Komandowska, M. Kuć, *Prawo karne materialne, wykonawcze i skarbowe*, Warszawa 2011, s. 150-151.

¹¹²³ V. Konarska-Wrzošek, *Prawnokarne środki walki z przestępczością zawodową i zorganizowaną przewidziane w kodeksie karnym*, Prok. i Pr. 2000, Nr 3, s. 46.

¹¹²⁴ *Projekt Kodeksu karnego. Uzasadnienie* [w:] *Nowe kodeksy karne z 1997 r. z uzasadnieniami*, Warszawa 1997, s. 156.

¹¹²⁵ S. Hypś [w:] A. Grześkowiak, K. Wiak (red.), *Prawo karne*, Warszawa 2015, s. 294-295.

wystarczającej przesłanki uzasadniającej odstępianie od ukarania. W przepisie tym ustawodawca podkreślił uzależnienie zastosowanie analizowanej instytucji od tego, aby przekazana wiedza sprawcy przyczyniła się do zapobieżenia popełnieniu innego przestępstwa¹¹²⁶. Nie oznacza to jednak żadnego zawężenia do wyboru pomiędzy tym dalej idącym dobrodziejstwem jakim jest skazanie z odstępianiem od wymierzenia kary, a skazaniem z obligatoryjnym zastosowaniem nadzwyczajnego złagodzenia.

Sporne w doktrynie wydaje się także zastosowanie tej instytucji wobec współsprawcy, czy podżegacza¹¹²⁷. Ponadto często wskazuje się, iż decydujące znaczenie w przedmiocie ustalenia przesłanki, czy rola sprawcy współdziałającego z innymi osobami w popełnieniu czynu przestępnego była podrzędna, należy przypisywać faktycznie pełnionej roli przez sprawcę, o którym mowa przez pryzmat art. 60 § 3 k.k., a nie jego miejscu w strukturze przestępczej ocenianym z formalnego punktu widzenia¹¹²⁸. W kontekście „podrzędnej roli sprawcy” nie ma znaczenia uprzednia karalność za przestępstwa. Aczkolwiek należy zauważyć, iż w świetle art. 64 k.k. to znaczy w przypadku recydywistów specjalnych¹¹²⁹, bądź sprawcy zawodowego lub popełniającego przestępstwo w zorganizowanej grupie lub związku mającym na celu jego popełnienie (art. 65 k.k.) nie mogą znaleźć zastosowanie wskazane w art. 61 § 1 k.k. podstawy odstąpienia od ukarania związane z poszczególnymi typami przestępstw powszechnych czy instytucjami ogólnymi prawa karnego powszechnego¹¹³⁰. Zgłaszane były niejednokrotnie

¹¹²⁶ Z. Sienkiewicz[w:] M. Kalitowski, Z. Sienkiewicz, J. Szumski, L. Tyszkiewicz, A. Wąsek, *Kodeks karny. Komentarz*. Tom II, Gdańsk 1999, s. 136.

¹¹²⁷ C. Sońta, *Wina w kodeksie karnym na tle teorii winy* [w:] L. Gardocki, M. Królikowski, A. Walczak-Żochowska (red.), *Gladium in litteris est. Księga jubileuszowa ofiarowana Profesor Genowefie Rejman z okazji osiemdziesiątych urodzin*, Warszawa 2005, s. 330-358.

¹¹²⁸ Z. Cwiakalski [w:] A. Zoll (red.), *Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz*, t. I, Warszawa 2007, s. 784.

¹¹²⁹ *Powrót do przestępstwa, inaczej recydywa (od łacińskiego wyrazu recedere – wpadać ponownie) to klasyczna okoliczność obostrzająca karę.*

¹¹³⁰ Wyrok SN z dnia 15 lutego 2005 r., sygn. akt III KK 3/05, OSNwSK 2005, Nr 1, poz. 360; wyrok SN z dnia 29 stycznia 1974 r., sygn. akt V KRN 6/74, OSNKW 1974, Nr 7-8, poz. 136; wyrok SA w Białymstoku z 22 listopada 2005 r., sygn. akt II AKa 168/05, KZS 200, Nr 3, poz. 51; podobnie A. Sakowicz, Głosa do wyroku SA z 22.11.2005 r., II AKa 168/05, Prok. i Pr. 2007, Nr 10).

postulaty *de lege ferenda* nowelizacji art. 61 § 1 k.k. poprzez wskazanie enumeratywnego katalogu przesłanek uzasadniających odstąpienie od wymierzenia kary. Propozycja taka przeczy jednak *ratio legis* unormowania towarzyszącego racjonalnemu ustawodawcy przy tworzeniu tego przepisu, gdyż wprowadzenie do art. 61 § 1 k.k. zamkniętego katalogu przesłanek przemawiających za zastosowaniem wobec sprawcy odstąpienia od ukarania mogłoby doprowadzić w efekcie końcowym do ograniczenia zakresu podmiotowego analizowanej instytucji. Na uwagę zasługuje również projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny i zmianie innych ustaw, zgłoszony w dniu 18 maja 2007 roku, gdzie zawarto jednak *de lege ferenda* propozycję, aby w analizowanym przypadku możliwość odstąpienia od ukarania generowana była stosownym wnioskiem prokuratora. Uzasadniano to koniecznością wyjaśnienia przez prokuratora pełnego zakresu okoliczności sprawy, co bez zachęty w postaci obietnicy ewentualnego odstąpienia od wymierzenia kary mogło być niemożliwe w realizacji¹¹³¹. Proponowana zmiana nie była jednak przekonująca i budziła zasadne zastrzeżenia, gdyż w praktyce wymiaru sprawiedliwości omawiana propozycja mogłaby doprowadzić do nieakceptowanych skutków. Sąd oceniając zachowanie sprawcy mimo decyzji o zasługiwaniu przez niego na zastosowanie dobrodziejstwa odstąpienia od ukarania przewidzianego w art. 61 § 1 k.k. mógłby nie posiadać takiej możliwości wobec braku stosownego wniosku ze strony prokuratora. Dyskusyjne rozwiązanie ostatecznie prowadziłyby prawdopodobnie do zawężenia samodzielności jurysdykcyjnej sądu orzekającego w sprawie¹¹³². Kolejną istotną kwestią wprowadzenia zależności stosowania przez sąd odstąpienia od ukarania przewidzianego w art. 61 § 1 k.k. od wniosku oskarżyciela publicznego to możliwość przyczynienia się do marginalizacji tej instytucji, przez co mogłaby być jeszcze głębiej pomijana w stosowaniu praktycznym. Tym samym rozwiązanie takie uniemożliwiłoby osiągnięcie celu jaki przyświecał wprowadzeniu tej instytucji do k.k. a niewątpliwie celem tym było przeciwdziałanie przestępczości grupowej¹¹³³. Można doszukiwać się zapewnienia tym sposobem wyjaśnienia wszystkich okoliczności sprawy podkreślonym zależnością decyzji prokuratora w

¹¹³¹ Druk nr 1756 Sejmu V kadencji.

¹¹³² Wyrok SN z dnia 17 marca 1988 r., sygn. akt WRN 4/88, OSNKW 1988, Nr 9-10, poz. 65.

¹¹³³ Wyrok SN z 10 kwietnia 2003 r., sygn. akt III KKN 242/01, LEX nr 78913.

zakresie złożenia wniosku. Osiągnięcie prezentowanego celu wydaje się jednak wątpliwe. W świetle proponowanej modyfikacji ujęcia art. 61 § 1 k.k. składany przez prokuratora wniosek w żaden sposób nie obligowałby sądu do zastosowania odstąpienia od ukarania. Idąc dalej sąd mógłby, mimo stosownego wniosku ze strony oskarżyciela publicznego, nie stosować w praktycznym ujęciu analizowanej instytucji. Nie możliwym również wydaje się, iż skutkiem wprowadzenia do brzmienia art. 61 § 1 k.k. możliwości złożenia wniosku przez oskarżyciela publicznego niewiążącego w żaden sposób sądu miałyby stanowić bezwzględne skłonienie sprawcy do ujawnienia całokształtu okoliczności sprawy. Ostatecznie jednak obecny kształt unormowania zawartego w art. 61 § 1 k.k. możliwość odstąpienia od ukarania zależy wyłącznie od swobodnego uznania sądu opartego o możliwie pełen zakres okoliczności sprawy¹¹³⁴. Mimo wszystko trafne jest stwierdzenie, iż spełnienie przez sprawcę przesłanek określonych w omawianym unormowaniu nie zobowiązuje sądu do odstąpienia od ukarania¹¹³⁵. Omawiana już fakultatywność rozwiązania wynika przecież z użycia sformułowania przesądzającego w zwrocie „sąd może”. Wobec tego prawidłowe zdaje się twierdzenie, iż odstąpienie od ukarania wobec sprawcy, który swoim postępowaniem spełnił przesłanki określone w unormowaniu powinno mieć miejsce w razie merytorycznej oceny braku celowości orzeczenia kary¹¹³⁶. Doszukując się zatem zasadności celu do jakiego powstało unormowanie należy wskazać, iż analizowana instytucja może zostać zastosowana, gdy dla osiągnięcia celów wymienionych w art. 53 § 1 k.k. wymierzenie kary nie jest konieczne¹¹³⁷.

¹¹³⁴ V. Konarska-Wrzosek, *Zasady wymiaru kary i środków karnych* [w:] R.A. Stefański (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2015, s. 425-426.

¹¹³⁵ Wyrok SA w Lublinie z dnia 21 września 2004 r., sygn. akt II AKa 221/04, Prok. i Pr. 2005 (dodatek), Nr 5, poz. 10.

¹¹³⁶ Wyrok SN z dnia 23 stycznia 2001 r., sygn. akt V KKN 316/98, KZS 2001, Nr 9, poz. 5.

¹¹³⁷ M. Melezini, *Znaczenie środków karnych w polityce karnej* [w:] A. Adamski, J. Bojarski, P. Chrzczonowicz, M. Leciak (red.), *Nauki penalne wobec szybkich przemian socjokulturowych. Księga jubileuszowa Profesora Mariana Filara*, t. II, Toruń 2014, s. 361-371.

§ 4. Przesłanka właściwości przekazanych informacji

W doktrynie uważa się, iż sprawca, o którym mowa w art. 60 § 3 k.k. może skorzystać z dobrodziejstwa odstąpienia od ukarania tylko wówczas, gdy okoliczności określone w art. 61 § 1 k.k. wystąpią *in concreto* kumulatywnie¹¹³⁸. Wniosek taki wynika między innymi z konstrukcji gramatycznej art. 61 § 1 k.k. Przejawia się również odmienne stanowisko, wobec którego zwrot „zwłaszcza” użyty w art. 61 § 1 k.k. powinniśmy traktować przez pryzmat przykładowego wskazania najbardziej typowych okoliczności uzasadniających odstąpienie od wymierzenia kary, nie zaś wskazujące na bezwzględność wymagań warunku łącznego wystąpienia obu powoływanych w przepisie przesłanek. Ponadto decydującego znaczenia dla rozstrzygnięcia tych wątpliwości nie należy przypisywać użyciu przez ustawodawcę w art. 61 § 1 spójnika „a” pomiędzy pierwszą a drugą przesłanką uzasadniającą odstąpienie od wymierzenia kary. Jak wskazuje słownik języka polskiego zadaniem tego spójnika jest zespolenie zdania lub jego części, uwydatniając prezentujące je związki treściowe, przy czym związki te mogą mieć zarówno charakter bardziej luźny jak i ścisły¹¹³⁹. Zatem odnosząc te uwagi do kontekstu wynikającego z treści art. 61 § 1 k.k. możemy wykazać, iż związek treściowy pomiędzy podrzędną rolą sprawcy w popełnieniu przestępstwa a wymaganiami, aby przekazane przez niego informacje przyczyniły się do zapobieżenia popełnieniu innego przestępstwa zdaje się być raczej luźny¹¹⁴⁰. Pierwsza z przesłanek przecież stanowi bezpośrednio odwołanie do roli sprawcy w popełnionym przestępstwie natomiast druga z nich wiąże się z jego zachowaniem po dokonaniu czynu przestępnego¹¹⁴¹. Wobec tych twierdzeń nie możliwe jest rozstrzygnięcie czy wymienione okoliczności muszą przez sprawcę zostać spełnione łącznie, aby miało wobec niego zastosowanie odstąpienie od ukarania przyjmując

¹¹³⁸ M. Kuźma, *Prawnokarne aspekty instytucji świadka koronnego in sua causa oraz in altera causa (art. 60 § 3-4 i art. 61 k.k.)* [w:] L. Bogunia (red.) *Nowa kodyfikacja prawa karnego*, t. 18, Wrocław 2005, s. 152.

¹¹³⁹ M. Szymczak (red.), *Słownik języka polskiego*, t. 1, Warszawa 1992, s. 1.

¹¹⁴⁰ K. Tkaczyk, *Instytucja czynnego żalu w prawie karnym w aspekcie prawnoporównawczym*, Przemysł 2008, s. 226-230.

¹¹⁴¹ A. Wąsek, *Współsprawstwo w polskim prawie karnym*, Warszawa 1977, s. 116 i n.

istnienie luźnego związku treściowego pomiędzy przesłankami wymienionymi w art. 61 § 1 k.k. Wobec tego na gruncie wykładni językowej analizowanego przepisu niemożliwe jest ukształtowanie kumulatywnego spełnienia przesłanek przewidzianych w art. 61 § 1 k.k. celem odstąpienia przez sąd od wymierzenia kary¹¹⁴². Wymaganie spełnienia kumulatywnego przesłanek wskazanych w tym przepisie jest sprzeczne z *ratio legis* tej instytucji i w efekcie prowadzi do podmiotowego ograniczenia zakresu stosowania instytucji. Przez pryzmat tych nieścisłości i poszukiwania pewnych rozstrzygnięć proponuje się zastąpienie spójnika „a” spójnikiem „albo” i takie propozycje zgłaszane były *de lege ferenda*.

Ujawnienie istotnych okoliczności popełnionego przestępstwa nie jest jednak jedyną okolicznością, która może przemawiać za zastosowaniem wobec sprawcy analizowanej instytucji¹¹⁴³. Przekazanie informacji, które przyczyniły się do zapobieżenia popełnieniu innego przestępstwa to taka sytuacja, w której informacje przekazane przez małego świadka koronnego okazały się niezbędne do tego, aby nie dopuścić do popełnienia zaplanowanego przestępstwa, gdyż na podstawie informacji posiadanych z innych źródeł albo wręcz z powodu braku informacji zapobieżenie popełnieniu przestępstwa w chwili, gdy do tego doszło byłoby niemożliwe. W grę mogą wchodzić zarówno informacje podstawowe, jak i szczegółowe, niekiedy nawet bardzo drobne, w dużej liczbie lub nawet pojedyncze, jednak mające znaczenie z punktu widzenia możliwości zapobieżenia popełnieniu planowanego przestępstwa¹¹⁴⁴. Jak wynika z użycia w treści wyrażenia „przyczyniły się” w kontekście do informacji ujawnionych przez sprawcę przekazane przez niego wiadomości mogą być tylko jednym ze środków, dzięki którym udało się zapobiec popełnieniu innego przestępstwa. Może to być zatem przestępstwo planowane lub realizowane przez samego sprawcę, inne osoby współdziałające w popełnieniu

¹¹⁴² Wyrok SN z dnia 19 lutego 2013 roku, sygn. akt. IV KK 392/12, Legalis nr 603202; wyrok z dnia 6 marca 2014 roku, sygn. akt IV KK 394/13, Legalis nr 924797

¹¹⁴³ *Komentarz do rozdziału VI* [w:] T. Bojarski (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2007, s. 128; Z. Sienkiewicz, *Komentarz do rozdziału VI* [w:] M. Kalitowski (red.) *Kodeks karny. Komentarz*, t. 2, Gdańsk 1999, s. 118; J. Wojciechowska [w:] G. Rejman (red.), *Kodeks karny. Część ogólna, Komentarz*, Warszawa 1999, s. 937.

¹¹⁴⁴ V. Konarska-Wrzosek, *Prawnokarne środki walki z przestępczością zawodową i zorganizowaną przewidziane w kodeksie karnym*, Prok. i Pr. 2000, Nr 3, s. 43.

przestępstwa lub zupełnie inną, nie znaną dotychczas w trwającym postępowaniu osobę¹¹⁴⁵. Celem skorzystania z dobrodziejstwa odstąpienia od ukarania nie jest konieczne, aby temu innemu przestępstwu udało się zapobiec wyłącznie dzięki informacjom przekazanym przez sprawcę¹¹⁴⁶. Informacje przekazane przez sprawcę rzeczywiście powinny prowadzić do zapobiegnięcia popełnieniu innego czynu przestępnego i nie stanowić wyłącznie starań w tym kierunku¹¹⁴⁷.

§ 5. Konsekwencje prawne odstąpienia wymierzenia kary

Art. 61 § 1 k.k. stanowi podstawę fakultatywnego odstąpienia od wymierzenia kary, ale ostatecznie idąc dalej, tj. na podstawie na art. 61 § 2 k.k. sąd może jednocześnie odstąpić od wymierzenia (orzeczenia) środka karnego i to nawet takiego, którego orzeczenie jest obowiązkowe¹¹⁴⁸. Na tle regulacji odstąpienia od ukarania pojawia się jednak inny, dość poważny problem związany z dopuszczalną liczbą środków karnych, jaką można orzec wobec sprawcy przy zastosowaniu dobrodziejstwa wynikającego z tej instytucji¹¹⁴⁹. W świetle obowiązującego k.k. w przypadku odstąpienia od wymierzenia kary jako instytucji w wypadkach przewidzianych w ustawie (art. 61 § 1 k.k.) dopuszczalność orzeczenia kilku środków nie może budzić wątpliwości¹¹⁵⁰. Jak wskazuje dyspozycja tego przepisu nie ma podstaw do twierdzenia, iż z jego treści wnioskujemy o zakazie orzeczenia

¹¹⁴⁵ A. Marek, *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2010, s. 208; Z. Sienkiewicz [w:] O. Górniok, S. Hoc, M. Kalitowski, S.M. Przyjemski, Z. Sienkiewicz, J. Szumski, L. Tyszkiewicz, A. Wąsek, *Kodeks karny. Komentarz*, Gdańsk 2002/2003, s. 535; G. Łabuda [w:] J. Giezek (red.), *Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz*, Warszawa 2007, s. 455; K. Szmidt, *op. cit.*, s. 117.

¹¹⁴⁶ A. Błachnio-Parzych, *Samoistny środek karny jako instrument racjonalnej polityki karnej* [w:] J. Jakubowska-Hary, J. Skupiński (red.), *Alternatywy pozbawienia wolności w polskiej polityce karnej*, Warszawa 2009, s. 152.

¹¹⁴⁷ Wyrok SA w Katowicach z dnia 29 kwietnia 1999 roku, sygn. akt II AKa 264/98, Prok. i Pr. 1999, dodatek „Orzecznictwo”, nr 11–12, poz. 10.

¹¹⁴⁸ J. Paśkiewicz, *Procesowe aspekty nadzwyczajnego złagodzenia kary – uwagi wybrane* [w:] Z. Ćwiąkałski, G. Artymiak (red.), *Współzależność prawa karnego materialnego i procesowego*, Warszawa 2009, s. 611.

¹¹⁴⁹ M. Melezini, *op. cit.*, s. 215.

¹¹⁵⁰ Wyrok SA w Lublinie z dnia 16 lutego 2004 roku, sygn. akt II AKa 14/04, Prok. i Pr. 2004, dodatek „Orzecznictwo”, nr 11–12, poz. 15.

kilku środków karnych. I co więcej, należy się zgodzić ze stanowiskiem, iż za takim rozstrzygnięciem przemawiają okoliczności faktyczne danej sprawy oceniane przez pryzmat dyrektyw wymiaru kary określonych w art. 53 § 1 k.k. Powinno się jednak to czynić, gdy przemawiają za tym ważne racje i zazwyczaj nie konieczne na korzyść oskarżonego¹¹⁵¹. Bezsporne jest przecież, iż takie rozstrzygnięcie jest dla sprawcy mniej korzystne niż orzeczenie wyłącznie jednego środka karnego i trudno jest nie doszukiwać się zasadności orzeczenia środka karnego zamiast kary uregulowanej w art. 32 k.k. W praktycznym ujęciu sąd decyduje się na wymierzeniu środka karnego uznając, iż orzeczenie tego środka jest zarówno celowe jak i wystarczające dla osiągnięcia celów podyktowanych polityką kryminalną¹¹⁵². Okoliczności konkretnej sprawy mogą bowiem przemawiać za wymierzeniem sprawcy wyłącznie środka karnego, aby oddziaływać pozytywnie na środowisko (przykładowo poprzez podanie wyroku do publicznej wiadomości), bądź też, aby dać wyraz poczuciu sprawiedliwości (czego przykładem może być przypadek)¹¹⁵³. Ostatecznie jednak spełnienie przez sprawcę przesłanek określonych w art. 61 § 1 k.k. wcale nie zobowiązuje sądu do odstąpienia od ukarania¹¹⁵⁴. Na podstawie art. 61 k.k. odstąpienie od wymierzenia kary zarówno wtedy, gdy sąd się na nie zdecyduje w stosunku do sprawcy zachowań przestępnych wyraźnie wskazanych w ustawie, jak i wtedy gdy czyni to z uwagi na postawę sprawcy współdziałającego z innymi przy popełnieniu jakiegokolwiek innego przestępstwa, który złamał solidarność przestępczą i poszedł na współpracę z organami ścigania może stanowić odstąpienie niezupełne¹¹⁵⁵. W powołanym przepisie ustawodawca uregulował odstąpienie od wymierzenia kary (§ 1) oraz odstąpienie od wymierzenia kary i środka karnego (§ 2). Na podstawie § 2 omawianego artykułu k.k. polega ono wówczas wyłącznie na

¹¹⁵¹ V. Konarska-Wrzosek, *op. cit.*, s. 47.

¹¹⁵² W. Wróbel, *Komentarz do art. 59 k.k.* [w:] A. Zoll, *Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz*, t. I, Warszawa 2007, s. 737-738; V. Konarska-Wrzosek, *Dyrektywy wyboru kary w polskim ustawodawstwie karnym*, Toruń 2002, s. 139.

¹¹⁵³ S. Zabłocki, *Procesowe aspekty instrumentalnych zachowań tzw. małego świadka koronnego, ze szczególnym uwzględnieniem zakazu reformationis in pius* [w:] *Współczesne problemy procesu karnego i wymiaru sprawiedliwości. Księga ku czci prof. Kazimierza Marszała*, Katowice 2003, s. 98.

¹¹⁵⁴ R.A. Stefański, *Środek karny pozbawienia praw publicznych*, *Ius Novum* 2009, Nr 3, s. 11.

¹¹⁵⁵ T. Koziół, *Warunkowe umorzenie postępowania karnego*, Warszawa 2009, s. 60.

odstąpieniu od wymierzenia kary z jednoczesnym orzeczeniem środka karnego jako samoistnej reakcji na czyn przestępny sprawcy albo odstąpieniem zupełnym polegającym zarówno na odstąpieniu od wymierzenia kary, jak i na odstąpieniu od wymierzenia środka karnego, nawet jeżeli jego orzeczenie było obowiązkowe¹¹⁵⁶. Zgoda w przedmiocie zupełnego odstąpienia przez sąd od wymierzenia sprawcy kary łącznie z odstąpieniem od orzeczenia środka karnego w tych wszystkich przypadkach, o jakich mowa w art. 61 § 1 k.k. jawi się jako zdecydowanie uzasadnione oraz racjonalne, ponieważ dolegliwości związane z wybranymi środkami karnymi są bardzo dotkliwe i ich stosowanie nie zawsze byłoby korzystne, sprawiedliwe, bądź potrzebne w danym przypadku¹¹⁵⁷. Istotne jest także wskazanie, iż aby sprawca mógł skorzystać z dobrodziejstwa analizowanej instytucji zachowanie sprawcy winno być dobrowolne a ponadto nie powinno wystąpić później, niż przed rozstrzygnięciem sprawy, choćby nieprawomocnym¹¹⁵⁸. W świetle art. 61 § 1 k.k. konieczność orzeczenia środka karnego nie wynika z wykładni językowej w wypadku odstąpienia od ukarania, zatem odstępując od wymierzenia kary, nie musi to obejmować środków karnych¹¹⁵⁹. Ostatecznie kształtuje to sytuację w której dopuszcza się odstąpienie od wymierzenia kary niepołączone z koniecznością wymierzenia środka karnego¹¹⁶⁰. Odstąpienie od wymierzenia kary może być uzasadnione, gdy sprawca szybko prostuje fałszywe oświadczenia wiedzy, a więc przede wszystkim wtedy, kiedy nie pozwoli on wymiarowi sprawiedliwości przez długi okres czasu operować fałszywą podstawą, czyli możliwe jest zastosowanie tej instytucji po sprostowaniu fałszywych

¹¹⁵⁶ M. Surkont, *Szczególne podstawy i sposób łagodzenia kary z art. 60 § 3–5 i art. 61 k.k.*, PS 1999, nr 11–12, s. 48.

¹¹⁵⁷ P. Hofmański, L.K. Paprzycki, *Zasady wymiaru kary i środków karnych* [w:] M. Filar (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2010, s. 272; P. Hofmański, L.K. Paprzycki [w:] O. Górniok (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 204, s. 179.

¹¹⁵⁸ R. Góral, *Kodeks karny. Praktyczny komentarz z orzecznictwem*, Warszawa 2005, s. 125.

¹¹⁵⁹ A. Marek, *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2005, s. 239; P. Gensikowski, *Odstąpienie od wymierzenia kary w polskim prawie karnym*, Warszawa 2011, s. 149-164.

¹¹⁶⁰ W. Koziulewicz, *Mały świadek koronny w orzecznictwie Sądu Najwyższego* [w:] J. Majewski (red.), *Nadzwyczajny wymiar kary*, Warszawa 2009, s. 77 i n.

zeznań¹¹⁶¹. Takie sytuacje znane były także poprzednim kodyfikacjom karnym, czego przykładem może być art. 142 lit. b k.k. z 1932 roku i art. 247 § 4 pkt 2 k.k. z 1969 roku¹¹⁶². Ważną, wartą omówienia, jest również kwestia kontroli odwoławczej w punktu widzenia względnych i bezwzględnych przyczyn odwoławczych orzeczenia o odstąpieniu od ukarania w razie wniesienia apelacji¹¹⁶³. Zakres takiej kontroli zależny jest bezsprzecznie od treści środka odwoławczego. Zasadnym wydaje się, iż orzeczenie o odstąpieniu od wymierzenia kary może być zaskarżone apelacją zarówno na korzyść jak i na niekorzyść oskarżonego¹¹⁶⁴. W odniesieniu do zaskarżenia orzeczenia o odstąpieniu od wymierzenia kary sąd odwoławczy może pogorszyć jego sytuację procesową tylko wówczas, gdy zostały spełnione warunki określone w art. 434 § 1 k.p.k.¹¹⁶⁵ W przepisie tym nie zostały wyznaczone granice merytorycznego orzekania przez sąd odwoławczy na niekorzyść oskarżonego¹¹⁶⁶. Merytoryczne pogorszenie sytuacji procesowej oskarżonego, wobec którego sąd odstąpił od ukarania, może polegać na wymierzeniu kary¹¹⁶⁷. Podobnie zresztą orzeczenie o odstąpieniu od ukarania może zostać zaskarżone nadzwyczajnymi środkami zaskarżenia, a więc kasacją lub wnioskiem o wznowienie postępowania¹¹⁶⁸.

¹¹⁶¹ M.J. Lubelski, *Kryminologiczne prawo karne* [w:] A. Rzepliński, I. Rzeplińska, M. Niełacna, P. Wiktorska (red.), *Pozbawienie wolności. Funkcje i koszty. Księga jubileuszowa Profesora Teodora Szymanowskiego*, Warszawa 2013, s. 138-139.

¹¹⁶² I. Andrejew [w:] I. Andrejew, W. Świda, W. Wolter, *Kodeks karny z komentarzem*, Warszawa 1973, s. 237-238.

¹¹⁶³ D. Świecki, *Apelacja w postępowaniu karnym*, Warszawa 2012, s. 20-24.

¹¹⁶⁴ Uchwała SN z dnia 29 maja 2003 r., sygn. akt I KZP 14/03, OSNKW 2003, Nr 7-8, poz. 61.

¹¹⁶⁵ Wyrok SN z dnia 27 kwietnia 2009 r., sygn. akt V KK 398/08, OSNKW 2009, nr 7, poz. 55; wyrok SN z dnia 22 sierpnia 2003 r., sygn. akt Wa 35/03, OSNKW 2003, Nr 11-12, poz. 99; wyrok SA we Wrocławiu z dnia 16 listopada 2000 r., sygn. akt II AKa 375/00, OSA 2001, Nr 11, poz. 74, s. 11.

¹¹⁶⁶ Wyrok SN z dnia 6 czerwca 2006 r., sygn. akt V KK 413/05, OSNKW 2006, Nr 7-8, poz. 76; wyrok SN z dnia 10 sierpnia 2011 r., sygn. akt III KK 436/10, OSNwSK 2011, poz. 1436; wyrok SN z dnia 8 czerwca 2011 r., sygn. akt V KK 24/11, OSNwSK 2011, poz. 1120; wyrok SN z dnia 21 października 2010 r., sygn. akt III KK 167/10, OSNwSK 2010, poz. 2023.

¹¹⁶⁷ K. Marszał, K. Sychta, *Nadzwyczajne środki zaskarżenia* [w:] K. Marszał (red.), *Proces karny. Przebieg postępowania*, Katowice 2012, s. 282-283.

¹¹⁶⁸ D. Świecki (red.), *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Warszawa 2013, s. 725-862.

ROZDZIAŁ VII

Instytucja tzw. małego świadka koronnego w Kodeksie karnym skarbowym

§ 1. Uwagi ogólne

Instytucja tzw. małego świadka koronnego mimo, iż nie posiada charakteru normatywnego, to do dziś stanowi powszechnie przyjętą w literaturze i orzecznictwie nazwę roboczą, którą pierwotnie posługiwano się w toku dyskusji w sejmowej komisji nadzwyczajnej ds. Kodyfikacji Karnych w latach 1996-1997¹¹⁶⁹. Regulacja, której zasadniczym celem jest dążenie do przełamania zmowy milczenia i solidarności przestępczej osób współdziałających w popełnieniu przestępstwa, w szczególności rozbijanie jedności i lojalności członków zorganizowanych struktur podobna do funkcjonującego na gruncie k.k. rozwiązań tzw. „małego świadka koronnego” pojawia się również w przepisach k.k.s.¹¹⁷⁰ W akcie tym przewidziano szereg instrumentów wspomagających zwalczanie zjawiska powszechnie określanego „przestępczością zorganizowaną”¹¹⁷¹.

¹¹⁶⁹ Jak wynika z biuletynów z posiedzeń Komisji Nadzwyczajnej do spraw Kodyfikacji karnych (Nr 1-13) Komisja Nadzwyczajna do spraw Kodyfikacji karnych rozpoczęła swoją działalność w 1996 r. a zakończyła w 1997 r. Pierwsze posiedzenie odbyło się 18 stycznia 1996 r., ostatnie 20 sierpnia 1997 r. Podzielono ją na 3 podkomisje, w skład których wchodziło ogółem 31 posłów. Przyjęto również zasadę powołania do prac nad każdym kodeksem (karnym, postępowania karnego i wykonawczym) trzech ekspertów z czego Komisja miała wskazywać dwóch a Ministerstwo Sprawiedliwości jednego.

¹¹⁷⁰ J. Duży, *Zorganizowana przestępczość podatkowa w Polsce. Zwalczanie przestępczego nadużycia mechanizmów podatku VAT i akcyzowego*, Warszawa 2013, s. 255-261.

¹¹⁷¹ E. Błaszczyk *Instrumenty zwalczania przestępczości zorganizowanej w prawie karnym skarbowym* [w:] E. Gruza (red.), *Wybrane aspekty zwalczania przestępczości zorganizowanej i terroryzmu*, Warszawa 2010, s. 144.

Prawo karne skarbowe w aktualnie obowiązującej kodyfikacji uznawane jest za szczególną dziedzinę prawa karnego, opartą na zasadach powszechnego prawa karnego materialnego, procesowego i wykonawczego, zawierającą pewne odrębności wynikające chociażby z rodzaju dobra chronionego¹¹⁷². Pozostaje ono w bezpośrednim związku z prawem finansowym i w następstwie pojawiają się tendencje do jego szerokiego pojmowania¹¹⁷³. Normy tego prawa efektywnie chronią bowiem finanse Skarbu Państwa, jednostki samorządu terytorialnego oraz budżetu Wspólnot Europejskich¹¹⁷⁴, czyli interesy fiskalne państwa, dlatego w sytuacjach, gdy interes fiskalny zostaje zaspokojony, k.k.s. pozwala na łagodniejsze potraktowanie sprawy¹¹⁷⁵. Dogodne podłoże do ewentualnych nadużyć stanowią już same cechy obrotu gospodarczego, a w szczególności zasada swobody działalności gospodarczej mająca oparcie w Konstytucji¹¹⁷⁶, a skonkretyzowana między innymi w art. 6 ust. 1 ustawy z dnia 2 lipca 2004 r. o swobodzie działalności gospodarczej¹¹⁷⁷. Niewątpliwie warty podkreślenia jest fakt, iż swoboda działalności gospodarczej, leżąca u podstaw państwowego systemu gospodarczego, poza wieloma zaletami, których trudno byłoby podważyć, pozostawia jednocześnie szerokie pole do dokonywania nadużyć¹¹⁷⁸. Ustawodawca nie utrudnia bowiem rozpoczęcia działalności gospodarczej, korzystania ze statusu przedsiębiorcy, zawierania umów dowolnej treści przez uczestników obrotu gospodarczego, czy też

¹¹⁷² G. Skowronek, *Kodeks karny skarbowy. Art. 113-191. Komentarz*, Warszawa 2006, s. IX.

¹¹⁷³ J. Bafia, *Prawo karne skarbowe*, Warszawa 1978, s. 5.

¹¹⁷⁴ Interes finansowy Unii Europejskiej został objęty ochroną z dniem 1 maja 2004 r., tj. z dniem wejścia w życie ustawy z dnia 24 lipca 2003 r. o zmianie ustawy Kodeks karny skarbowy (Dz.U. Nr 162 poz. 1569).

¹¹⁷⁵ K. Łyszkowski, A. Poniatowska, *Kodeks karny skarbowy. Poradnik. Procedura postępowania. Wzory*, Gdańsk 2006, s. 28; J. Migdalek, *Przestępstwa i wykroczenia skarbowe*, Poznań 1997, s. 7; B. Sygit, P. Palka, *Interes publiczny i prywatny w prawie karnym. Uwagi na marginesie art. 231 k.k.* [w:] A. Przyborowska-Klimczak (red.), *Iudicium Est Scientia. Księga jubileuszowa Profesora Romualda Kmiecika*, Warszawa 2011, s. 193-216.

¹¹⁷⁶ Art. 20 Konstytucji RP.

¹¹⁷⁷ t.j. Dz.U. z 2010 r. Nr 220, poz. 1447 z późn zm.

¹¹⁷⁸ J. Duży, *Zorganizowana przestępczość podatkowa w Polsce. Zwalczanie przestępnego nadużycia mechanizmów podatków VAT i akcyzowego*, Warszawa 2013, s. 25.

stania się podatnikiem określonych podatków¹¹⁷⁹. Wprost przeciwnie skłania się do budowania wizerunku wszechobecnej „swobody”. Skutkiem prowadzenia działalności gospodarczej pojawiają się różnorodne, zachowania przedsiębiorców, również te nie zawsze zgodne z obowiązującym prawem i często społecznie szkodliwe¹¹⁸⁰. W takich właśnie przypadkach zastosowanie będą miały regulacje prawne zawarte w k.k.s., którego celem jest kształtowanie i doskonalenie instytucji oraz rozwiązań prawa karnego skarbowego¹¹⁸¹.

Przepisy stanowiące katalog regulacji łagodzących kary w k.k.s. przewidują szereg różnego rodzaju instytucji, na mocy których w daleko idących postaciach, nie dochodzi do ukarania sprawcy, nawet skutkiem stwierdzenia popełnienia przez niego przestępstwa¹¹⁸². Jurydyczne rozwiązanie tych sytuacji polega na tym, że ustawodawca decyduje, iż w określonych wypadkach sprawca z mocy ustawy nie zostaje ukarany, co sprowadza się do nie podlegania karze, bądź też ustawodawca daje tylko uprawnienie organowi orzekającemu w sprawie do ewentualnej rezygnacji z ukarania (postać fakultatywna)¹¹⁸³. Te najefektywniejsze z punktu widzenia sprawcy czynu przestępnego skarbowego, zgrupowane zostały w jednym rozdziale k.k.s. nieco myląco zatytułowanym „Zaniechanie ukarania sprawcy”¹¹⁸⁴. Rozbieżność w tym tytule wynika z faktu, iż różnorodne są skutki zastosowania przewidzianych w tym rozdziale instytucji, nadto w niektórych przypadkach nie sprowadzają się wyłącznie do zaniechania ukarania, ale również rezygnują z

¹¹⁷⁹ K. Strzyczkowski, *Prawo gospodarcze publiczne*, wyd. 6, Warszawa 2011, s. 219-228; J. Ciapała *Konstytucyjna wolność działalności gospodarczej w Rzeczypospolitej Polskiej*, Szczecin 2009, s. 115-162; A. Szafrński, *Wolność działalności gospodarczej w perspektywie prawa Unii Europejskiej* [w:] W. Szajdler, H. Nowicki (red.), *Konstytucyjna zasada wolności gospodarczej*, Toruń 2009, s. 421-433.

¹¹⁸⁰ E. Chrzanowska, E. Góra, D. Jankowiak, *Kodeks karny skarbowy*, Gdańsk 2000, s. 10; P. Majka, *Sankcje w prawie podatkowym*, Warszawa 2011, s. 4.

¹¹⁸¹ T. Stępień, K. Stępień, *Przestępstwa skarbowe w świetle orzecznictwa*, Bielsko-Biała 1999, s. 7.

¹¹⁸² T. Grzegorzczak, *Kodeks karny skarbowy. Nowa kodyfikacja. Wprowadzenie*, Warszawa 1999, s. 16-20.

¹¹⁸³ S. Baniak, *Polskie prawo karne skarbowe*, Szczecin 2000, s. 25.

¹¹⁸⁴ V. Konarska-Wrzosek, T. Oczkowski, *Prawo karne skarbowe. Zagadnienia materialno prawne i wykonawcze*, Toruń 2005, s. 184.

pociągnięcia do odpowiedzialności karnej skarbowej w ogóle¹¹⁸⁵. Co prawda absolutnie nie możemy wiązać tych regulacji w żaden sposób z instytucją tzw. „małego świadka koronnego”¹¹⁸⁶ znaną z art. 60 § 3, bądź § 4 k.k., ale warto o nich wspomnieć, gdyż stanowią idealne tło i element porównawczy do problematyki nadzwyczajnego złagodzenia kary zawartej w k.k.s.¹¹⁸⁷ W świetle tych rozwiązań pojawia się bowiem między innymi problematyka organizowania grupy lub związku mającego na celu popełnianie przestępstw skarbowych, czy ujawnienia istotnych okoliczności popełnionego czynu, a w szczególności osób współdziałających w jego popełnieniu¹¹⁸⁸.

§ 2. Przesłanki tzw. małego świadka koronnego w k.k.s.

Zasadniczo w rozdziale „Zaniechanie ukarania sprawcy”¹¹⁸⁹ zostały uregulowane trzy instytucje złagodzenia kary, czyli degresji karania sprawcy za popełnione przez niego przestępstwo, bądź wykroczenie skarbowe:

- czynny żal karnoskarbowy (art. 16 i 16a k.k.s.)¹¹⁹⁰,
- dobrowolne poddanie się odpowiedzialności (art. 17 i 18 k.k.s.)¹¹⁹¹,

¹¹⁸⁵ A. Bartosiewicz, R. Kubacki, *Kodeks karny skarbowy. Część materialna. Vademecum*, Wrocław 2009, s. 48.

¹¹⁸⁶ C. Kamiński, *Mały świadek koronny* [w:] E.W. Pływaczewski (red.), *Przestępczość zorganizowana. Świadek koronny. Terroryzm w ujęciu praktycznym*, Kraków 2005, s. 311.

¹¹⁸⁷ F. Prusak, *Kodeks karny skarbowy. Komentarz, Tom I. Komentarz do art. 1-53 k.k.s.*, Zakamycze 2006, s. 270-271.

¹¹⁸⁸ V. Konarska-Wrzosek, T. Oczkowski, *Prawo karne skarbowe. Zagadnienia materialno prawne i wykonawcze*, Toruń 2005, s. 186; T. Grzegorzczak, *Kodeks karny skarbowy. Komentarz*, Warszawa 2000, s. 133.

¹¹⁸⁹ F. Prusak, *Kodeks karny skarbowy. Komentarz. Tom I. Komentarz do art. 1-53 k.k.s.*, Zakamycze 2006, s. 270.

¹¹⁹⁰ *Czynny żal karnoskarbowy jest instytucją typową dla prawa karnego skarbowego, którego podstawowym celem nie jest ukaranie sprawcy, ale zbilansowanie uszczerbku jaki pojawił się w dochodach Skarbu Państwa, jednostki samorządu terytorialnego, czy Unii Europejskiej*; postanowienie SN z dnia 17 maja 2007 r., sygn. akt IV KK 131/07, OSNwSK 2007, Nr 1, poz. 1092.

¹¹⁹¹ Wyrok TK z dnia 8 stycznia 2008 r., sygn. akt P 35/06, OTK-A 2008, Nr 1, poz. 1; uchwała SN z dnia 25 października 2000 r., sygn. akt I KZP 24/00, OSNKW 2000, Nr 11-12, poz. 96; postanowienie SN z dnia 25 maja 2005 r., sygn. akt III KK 84,05 (niepubl.).

- odstąpienie od wymierzenia kary (art. 19 k.k.s.)¹¹⁹².

Niejako na marginesie warto zauważyć, iż wcześniejsza ustawa skarbowa z 1971 roku także przewidywała wiele sytuacji, w których mimo popełnienia przestępstwa skarbowego lub wykroczenia skarbowego, do merytorycznego skazania (ukarania) sprawcy nie dochodziło. Wobec tego możemy stwierdzić, iż instytucje regresji karania w k.k.s z 1999 roku stanowią przejaw ukształtowanej praktyki¹¹⁹³. Trzy wymienione w omawianym rozdziale instytucje realizują zasadę priorytetu celu egzekucyjnego przed represją, co wyraża uzależnienie ich zastosowania od odpowiednio wczesnego uiszczenia uszczuplonej należności publicznoprawnej. Zasada priorytetu egzekucji danin publicznych przed represją została po nowelizacji k.k.s. z 28.07.2005 roku¹¹⁹⁴ zracjonalizowana poprzez ograniczenie wymogu uiszczenia należności publicznoprawnej¹¹⁹⁵ tylko wówczas, gdy spełnione zostało jej rzeczywiste uszczuplenie skutkiem czynu zabronionego. Wszystkie stosowane przepisy zrezygnowały z uiszczenia należności publicznoprawnej w sytuacjach, gdy została ona wyłącznie narażona na uszczuplenie (możliwość do której w rzeczywistości nie doszło) lub gdy nie jest ona wymagalna (przykładem takiej sytuacji może być uzyskanie przez sprawcę decyzją organ podatkowego umorzenia zaległości podatkowej)¹¹⁹⁶.

Możliwe jest doszukiwanie się wspólnych elementów, czy podobieństw prezentowanych regulacji z instytucją „świadka koronnego” znanego z u.ś.k.¹¹⁹⁷,

¹¹⁹² M. Błaszczyk, *Zaniechanie ukarania sprawcy* [w:] M. Błaszczyk, M. Zbrojewska, *Kodeks karny skarbowy*, Warszawa 2011, s. 69.

¹¹⁹³ L. Wojczewski, *Prawo karne skarbowe. Postępowanie karne skarbowe*, Szczytno 2002, s. 11.

¹¹⁹⁴ Dz.U. Nr 178, poz. 1479.

¹¹⁹⁵ *W rozumieniu kodeksu karnego skarbowego należność publicznoprawna jest to należność państwowa lub samorządowa będąca przedmiotem przestępstwa skarbowego lub wykroczenia skarbowego. Należnościami państwową jest podatek stanowiący dochód budżetu państwa, należność z tytułu rozliczenia udzielonej dotacji lub subwencji lub należność celna, a należnością samorządową podatek stanowiący dochód jednostki samorządu terytorialnego lub należność z tytułu udzielonej dotacji lub subwencji.*

¹¹⁹⁶ L. Wilk, *Zaniechanie ukarania sprawcy* [w:] L. Wilk, J. Zagrodnik, *Kodeks karny skarbowy. Komentarz*, Warszawa 2014, s. 86.

¹¹⁹⁷ *Ustawa z dnia 25 czerwca 1997 r. o świadku koronnym w art. 1 pkt 1 przewiduje, że jej przepisy stosuje się również do przestępstw skarbowych pod warunkiem, że popełnione zostały w zorganizowanej grupie lub związku.*

choćby zdecydowanie stanowiłyby to raczej zbyt daleko idące wnioski¹¹⁹⁸. Warto jednak zauważyć, iż art. 1 pkt 1 u.ś.k. przewiduje, że przepisy tej ustawy stosuje się również do przestępstw skarbowych pod warunkiem, że zostały one popełnione w zorganizowanej grupie lub związku¹¹⁹⁹.

Wbrew tytułowi rozdziału nie wszystkie wymienione instytucje skutkują jednak „zaniechaniem ukarania sprawcy”¹²⁰⁰. Efektu takiego nigdy nie wywoła dobrowolne poddanie się odpowiedzialności. Bezkarność sprawcy skutkiem odstąpienia od wymierzenia kary może wiązać się z wymierzeniem środka karnego a nawet wówczas, gdy sąd odstępując od wymierzenia kary, nie wymierzy też środka karnego, dochodzi do skazania sprawcy, które przez rok w postaci wpisu znajduje się w Krajowym Rejestrze Karnym¹²⁰¹. Wymienione regulacje istotnie realizują zasady ekonomii procesowej, po skutecznym zastosowaniu instytucji i środków z omawianego rozdziału wyeliminowane zostaje całkowicie prowadzenie jakiegokolwiek postępowania wykonawczego (art. 178-191)¹²⁰². Stanowi to wyraz racjonalnej tendencji we współczesnej polityce kryminalnej, u której podstaw leżą względy praktyczne¹²⁰³.

Pierwszą instytucją, mocą której następuje zaniechanie ukarania sprawcy jest tzw. „czynny żal”¹²⁰⁴. Czynny żal stanowi tradycyjną, charakterystyczną instytucję prawa karnego skarbowego a rezygnacje z karania w przypadku różnego rodzaju przejawów „opamiętania się sprawcy” uzasadnia się najczęściej względami natury

¹¹⁹⁸ M. Gabriel-Węglowski, *Ustawa o świadku koronnym. Komentarz. Zarys instytucji w Europie*, Warszawa 2011, s. 55-63; K.J. Pawelec, *Wyjaśnienia podejrzanego, zeznania świadka i instytucja świadka koronnego. Komentarz*, Warszawa 2003, s. 14-142.

¹¹⁹⁹ M. Gabriel-Węglowski, *Ustawa o świadku koronnym. Komentarz. Zarys instytucji w Europie*, Warszawa 2011, s. 55-63.

¹²⁰⁰ Uchwała z dnia 30 czerwca 1973 r., sygn. akt VI KZP 12/73, OSNKW 1973, Nr 10, poz. 122; wyrok z dnia 9 listopada 1982 r., sygn. akt IV KR 235, OSNPG 1983, Nr 4, poz. 48; wyrok z dnia 24 października 1988 r., sygn. akt V KRN 226/88, OSNPG 1989, Nr 6, poz. 74.

¹²⁰¹ Uchwała SN z dnia 15 maja 1997 r., sygn. akt I KZP 8/97, OSNKW 1997, Nr 7-8, poz. 56.

¹²⁰² A.M. Dereń, *Kodeks karny skarbowy. Komentarz i omówienie przepisów*, Bydgoszcz 1999, s. 284-299; J. Skorupka, *Postępowanie wykonawcze w sprawach o przestępstwa i wykroczenia skarbowe* [w:] V. Konarska-Wrzošek, T. Oczkowski, J. Skorupka, *Prawo i postępowanie skarbowe*, Warszawa 2013, s. 494-502;

¹²⁰³ *Por. uzasadnienie projektu rządowego kodeksu karnego skarbowego*.

¹²⁰⁴ F. Prusak, *Ustawa karna skarbową z komentarzem*, Warszawa 1992, s. 21.

kryminalnopolitycznej¹²⁰⁵. Przez pryzmat aspektu zapobiegawczego, denuncjacyjnego (poznawczego) oraz kompensacyjnego należy wskazać, iż instytucja czynnego żalu nigdzie nie znalazła tak szerokiego zastosowania, jak w pragmatycznie nastawionym prawie karnym skarbowym, gdzie występuje od pierwszej ustawy karnej skarbowej z 1926 roku¹²⁰⁶. Samo pojęcie „czynny żal” w karnistyce nie ma charakteru normatywnego, a treść nadawana tej nazwie jest wynikiem pewnej konwencji językowej¹²⁰⁷. W bardzo ogólnym ujęciu, przez czynny żal rozumie się zachowanie człowieka polegające na podjęciu działań o charakterze kontraktacji niweczącej jego przestępcze zachowanie, w czym zawiera się zarówno odstąpienie od dokonania czynu, zapobieżenie skutkowi przestępstwu, ujawnienie czynu i jego okoliczności przed powołanymi do tego organami państwa, czy wreszcie odwrócenie szkodliwych następstw czynu¹²⁰⁸. Jest to *de facto* jedyna spośród uregulowanych w tym rozdziale instytucji, która rzeczywiście skutkuje zaniechaniem ukarania sprawcy. Wstępnym warunkiem skuteczności czynnego żalu z art. 16 k.k.s. jest warunek denuncjacji. I to w ujęciu zarówno samodenuncjacji, czyli ujawnienia czynu własnego i jego istotnych okoliczności, jak i zdenuncjowanie osób współdziałających w jego popełnieniu. Przepis art. 16 § 1 k.k.s. stanowi, iż nie podlega karze za przestępstwo skarbowe lub wykroczenie skarbowe, kto po popełnieniu czynu zabronionego zawiadomił o tym organ ścigania, ujawniając istotne okoliczności tego czynu, w szczególności osoby współdziałające w jego popełnieniu¹²⁰⁹. Jak stanowi przepis, na szczególną uwagę zasługuje stwierdzenie - składający zawiadomienie sprawca „nie podlega karze”. Wyjaśnienie znaczenia tej konstrukcji wymaga sięgnięcia do przepisów k.p.k., które zgodnie z art. 113 § 1 k.k.s. mają odpowiednie zastosowanie w postępowaniu karnym skarbowym¹²¹⁰. Na

¹²⁰⁵ L. Wilk, *Szczególne cechy odpowiedzialności za przestępstwa i wykroczenia podatkowe*, Katowice 2006, s. 504.

¹²⁰⁶ D. Gajdus, *Czynny żal w polskim prawie karnym skarbowym*, AUNC 1979, z. 105, s. 69-70.

¹²⁰⁷ T. Grzegorzczak, *Instytucja tzw. małego świadka koronnego w znowelizowanym prawie karnym skarbowym*, PS 2006, nr 4, s. 4.

¹²⁰⁸ K. Tkaczyk, *Instytucja czynnego żalu w prawie karnym w ujęciu prawnoporównawczym*, Przemysł 2008, s. 158-159; D. Gajdus, *Czynny żal w polskim prawie karnym*, Toruń 1984, s. 3.

¹²⁰⁹ A.M. Dereń, *Kodeks karny skarbowy. Komentarz i omówienie przepisów*, Bydgoszcz 1999, s. 40.

¹²¹⁰ J. Nowacki, *Studia z teorii prawa*, Kraków 2003, s. 462.

podstawie art. 17 § 1 pkt 4 k.p.k. nie wszczynają się postępowania, bądź umarza postępowanie wszczęte, gdy ustawa stanowi, iż sprawca nie podlega karze¹²¹¹. W odniesieniu do czynnego żalu, gdzie zawiadomienie składane jest przed wszczęciem postępowania¹²¹², treść normy „sprawca nie podlega karze” oznaczać będzie brak możliwości wszczęcia postępowania karnego skarbowego w sprawie o czyn zabroniony, o którym sprawca zawiadomił¹²¹³. W zamian za ujawnienie istotnych okoliczności czynu demaskujących mechanizm popełnionego przestępstwa w tym ujawnienie osób współdziałających w jego popełnieniu sprawca nie podlega karze za popełnione przestępstwo, bądź wykroczenie skarbowe¹²¹⁴. Nie są przy tym istotne motywy i pobudki, jakimi kierował się zawiadamiający - ustawodawca uznaje je za obojętne i bez znaczenia¹²¹⁵. Instytucji czynnego żalu nie stosuje się jednak do sprawcy, który:

- pełnił rolę prowokatora¹²¹⁶, czyli nakłonił inną osobę do popełnienia przestępstwa albo wykroczenia skarbowego celem skierowania przeciwko niej postępowania o ten czyn zabroniony¹²¹⁷,
- zorganizował grupę lub związek mający na celu popełnienie przestępstwa lub wykroczenia skarbowego, albo grupą lub związkiem kierował, chyba, że zawiadomienie o fakcie i okolicznościach popełnienia czynu zabronionego, dokonał ze wszystkimi członkami grupy lub związku¹²¹⁸.

¹²¹¹ R. Kmiecik, *Przesłanki procesowe* [w:] R. Kmiecik, E. Skrętowicz, *Proces karny. Część ogólna*, wyd. 7, Warszawa 2009, s. 182-185.

¹²¹² *W innej sytuacji będzie bezskuteczne.*

¹²¹³ A. Bartosiewicz, R. Kubacki, *Leksykon prawa karnego skarbowego*, Wrocław 2005, s. 90.

¹²¹⁴ A. Gomułowicz, J. Małecki, *Podatki i prawo podatkowe*, Warszawa 2011, s. 554.

¹²¹⁵ J. Raglewski, *Dobrowolne odstąpienie od czynu jako przesłana instytucji czynnego żalu*, Prok. i Pr. 1997, Nr 3, s. 40; W. Radecki, *Prawne i moralne oceny czynnego żalu*, Pal. 1976, Nr 12, s. 22; D. Gajdus, *Czynny żal w polskim prawie karnym skarbowym*, AUNC 1979, s. 69-70.

¹²¹⁶ J. Migdałek, *Przestępstwa i wykroczenia skarbowe*, Poznań 1997, s. 21.

¹²¹⁷ S. Waltoś, *Tajny agent policji na obrzeżach odpowiedzialności karnej*, PiP 1993, z. 11, s. 28-29; wyrok SA w Krakowie z dnia 21 września 2000 r., sygn. akt II AKa 152/2000, KZS 2000, Nr 10, poz. 30; wyrok SA w Krakowie z dnia 1 lipca 2004 r., sygn. akt II AKa 128/2004, KZS 2004, Nr 7-8, poz. 47; wyrok SN z dnia 13 kwietnia 2010 r., sygn. akt IV KK 331/2009, OSNwSK 2010, poz. 754; wyrok SA w Krakowie z dnia 9 lutego 2011 r., sygn. akt II AKa 103/2010, KZS 2011, Nr 5, poz. 39;

¹²¹⁸ Wyrok SN z dnia 30 maja 1975 r., Rw 204/75, OSNKW 1975, Nr 8, poz. 115.

Należy zauważyć, iż pojęcie związek przestępczy i zorganizowana grupa mają tożsame znaczenia zarówno na gruncie k.k. jak i k.k.s.¹²¹⁹ Cechą charakterystyczną związków, jak też i grup przestępczych jest porozumienie osób wchodzących w ich skład¹²²⁰. Zatem przez związek przestępczy rozumie się trwały zespół ludzi (co najmniej trzy osoby) mający cechy zorganizowania, a więc mający pewne zasady przyjmowania członków, zasady podporządkowania i dyscypliny oraz ustalone granice kompetencji związane z działaniami programowymi tego związku¹²²¹. Grupą zorganizowaną nazwiemy zespół co najmniej 3 osób, ale zorganizowany w formie luźniejszej niż związek przestępczy¹²²². Jednak struktura ta musi być czymś więcej, niż samo „porozumienie z inną osobą” celem popełnienia przestępstwa lub wykroczenia skarbowego¹²²³. Przynależność do zorganizowanej grupy przestępczej stanowi przestępstwo formalne, wobec tego do wypełnienia jego znamion wystarczy sama bierna przynależność, bez popełnienia jakiegokolwiek czynu zabronionego. Nie jest zatem konieczna wiedza o szczegółach organizacji grupy, znajomość wszystkich osób ją tworzących czy mechanizmów i charakterystyki jej funkcjonowania, przyjmując jednak iż w samej grupie zorganizowanej muszą istnieć określone struktury wewnętrzne i przywództwo¹²²⁴. W zupełności wypełnia to gotowość sprawcy do spełnienia zadań służących grupie, której świadomość istnienia sprawca posiada. Różnice między działaniem wspólnym a działaniem w zorganizowanej grupie przestępczej wskazał Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 12 lutego 1974 roku, podkreślając, iż „samo pojęcie grupy nie jest zależne jedynie od ustalenia, że w popełnieniu przestępstwa brało udział więcej niż dwóch

¹²¹⁹ Ze względów systemowych ustawą z dnia 10 września 1999 r. – Przepisy wprowadzające kodeks karny skarbowy (Dz.U. nr 83, poz. 931), znowelizowano przepis art. 258 k.k. w ten sposób, że po zwrocie „przestępstw” dodano „w tym i przestępstw skarbowych”.

¹²²⁰ T. Grzegorzczak, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Kraków 1998, s. 267; J. Wojciechowski, *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 1997, s. 453.

¹²²¹ Z. Rau, *Przestępczość zorganizowana w Polsce i jej zwalczanie*, Kraków 2002, s. 63.

¹²²² Wyrok SA w Poznaniu z dnia 25 marca 1999 r., sygn. akt II AKa 45/99, OSA 2000, z. 2, poz. 15.

¹²²³ Wyrok SA w Krakowie z dnia 4 sierpnia 1999 r., sygn. akt II AKa 125/99, Prok. i Pr. 2000, Nr 1, s. 26.

¹²²⁴ T. Grzegorzczak, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Kraków 1998, s. 267; J. Wojciechowski, *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 1997, s. 453.

sprawców”¹²²⁵. W przestępczej działalności przestępczej w świetle k.k.s. w praktyce bardzo często spotykamy się ze współdziałaniem kilku, a nawet kilkunastu osób¹²²⁶. Wynika to z faktu, iż dokonywanie przestępstw określonego rodzaju w sferze karno-skarbowej zarówno ze względów technicznych, jak i taktycznych często wymaga działania wielu osób, które zawarły ze sobą przestępcze porozumienie¹²²⁷. Jako przykład możemy tutaj wymienić chociażby afery paliwowe, alkoholowe, czy związane ze skupem złomu, bądź wyłudzeniem zwrotu podatku VAT¹²²⁸. Natura tych czynów przestępnych wymaga do ich realizacji najczęściej porozumienia wielu osób¹²²⁹.

Kolejną instytucję, mocą której następuje „niepełne” i raczej zbliżone do zaniechania ukarania sprawcy, stanowi dobrowolne poddanie się odpowiedzialności. W założeniu regulacja ma mieć zastosowanie do mało zdemoralizowanych sprawców przestępstw¹²³⁰. Środek karny w postaci dobrowolnego poddania się odpowiedzialności przewidziany jest za popełnienie przestępstwa skarbowego, względnie wykroczenia skarbowego i stanowi wyraz reakcji karnej, która jednak nie pociąga za sobą skazania i kary w tradycyjnym rozumieniu¹²³¹. Cel dobrowolnego poddania się odpowiedzialności polega na premiowaniu sprawcy za chęć takiego zakończenia sprawy, które jest wyjątkowo korzystne zarówno dla sprawcy, jak i dla dotkniętych czynem dóbr chronionych¹²³². Rozwiązanie umożliwia szybsze zakończenie sprawy z jednoczesnym wymierzeniem sprawcy dolegliwości o

¹²²⁵ Wyrok SN z dnia 12 lutego 1974 r., sygn. akt I KR 329/34/73, OSNGP 1974/11/138.

¹²²⁶ J.J. Sztudynger, M. Sztudynger, *Ekonometryczne modele przestępczości*, RPEiS 2003, s. 3; R. Cooper, T. Ulen, *Ekonomiczna analiza prawa*, Warszawa 2009, s. 4.

¹²²⁷ T. Pabiański, W. Śliż, *Zorganizowane działania przestępcze wykorzystujące mechanizmy konstrukcyjne podatku VAT (I)*, Prz. Pod. 2007, Nr 1, s. 23-24.

¹²²⁸ *Krajowy program przeciwdziałania i zwalczania przestępczości zorganizowanej na lata 2012-2016*, s. 24.

¹²²⁹ Z. Rau, *Przestępczość zorganizowana w Polsce i jej zwalczanie*, Kraków 2002, s. 63.

¹²³⁰ V. Konarska-Wrzosek, *Prawnokarne instrumenty walki z przestępczością zawodową i zorganizowaną, przewidziane w kodeksie karnym skarbowym*, Prok. i Pr. 2000, nr 4, s. 63.

¹²³¹ I. Zgoliński, *Dobrowolne poddanie się odpowiedzialności w prawie karnym skarbowym*, Warszawa 2011, s. 61.

¹²³² W. Wójtowicz, *Zagadnienia procesowe ustawy karnej skarbowej*, NP. 1972, Nr 3, s. 357-358.

charakterze majątkowym¹²³³. Skutkiem przyznania się do popełnienia czynu karalnego i wspólnego ustalenia z oskarżycielem skarbowym¹²³⁴ kary grzywny, której wysokość określona zostaje w trakcie prowadzonego postępowania przygotowawczego, sprawca ostatecznie po uprawomocnieniu unika wpisu do KRK (art. 18 § 2 k.k.s.)¹²³⁵. Dotyczy to sytuacji, gdy został popełniony czyn penalizowany przez ustawę karną skarbową o niewielkim stopniu społecznej szkodliwości. Zaletą tego rozwiązania jest również to, że uiszczenie kary grzywny w tej formie za przestępstwo skarbowe nie stanowi przesłanki recydywy skarbowej a także ograniczona została możliwość zaskarżenia wyroku zatwierdzonego przez sąd (skutkiem wniosku oskarżyciela skarbowego)¹²³⁶. Oczywiście instytucja dobrowolnego poddania się odpowiedzialności może być stosowana tylko w sprawach zagrożonych wyłącznie grzywną oraz gdy wina sprawcy i okoliczności czynu nie budzą wątpliwości¹²³⁷. Skutki prawne prawomocnego wyroku zezwalającego na poddanie się odpowiedzialności są identyczne, jak prawomocnego orzeczenia kończącego proces karny¹²³⁸. Na mocy art. 18 § 2 i 3 nie podlega on wpisowi do KRK i nie stanowi podstawy do ustalania recydywy karnej skarbowej. Istnieje jednak możliwość zaskarżenia go kasacją, ale wyłącznie w trybie art. 521 k.p.k.¹²³⁹

¹²³³ J. Skorupka, *Glosa do uchwały SN z dnia 23 maja 2006 r.*, I KZP 4/06, OSP 2007, z. 4, poz. 53; L. Wilk, *Założenia nowelizacji Kodeksu karnego skarbowego z 28.07.2005 r.*, Mon. Praw. 2006, Nr 1, s. 8.

¹²³⁴ T. Grzegorzczak, K. Postulski, *Nowa kodyfikacja karna. Kodeks karny skarbowy. Komentarz do tytułu II i III*, Warszawa 2000, s. 49.

¹²³⁵ G. Grabarczyk, *Kodeks karny skarbowy. Przegląd problematyki*, Toruń 2003, s. 24.

¹²³⁶ G. Bogdan, A. Nita, Z. Radzikowska, A.R. Świątłowski, *Kodeks karny z komentarzem*, Gdańsk 2000, s. 50.; T. Bojarski, *Kodeks karny skarbowy a kodeks karny. Kilka uwag porównawczych* [w:] P. Hofmański, K. Zgryzek (red.), *Współczesne problemy procesu karnego i wymiaru sprawiedliwości. Księga ku czci Profesora Kazimierza Marszala*, Katowice 2003, s. 45-46.

¹²³⁷ D. Świecki, *Dobrowolne poddanie się odpowiedzialności w kodeksie karnym skarbowym*, PS 2001, Nr 3, s. 84.

¹²³⁸ V. Konarska-Wrzosek, T. Oczkowski, J. Skorupka, *Prawo i postępowanie karne skarbowe*, Warszawa 2013, s. 118-123.

¹²³⁹ S. Steinborn, *Ograniczenie zaskarżalności wyroku wydanego w I instancji jako środek uproszczenia procesu karnego w świetle prawa do dwuinstancyjnego postępowania (uwagi de lege lata i de lege ferenda)*, GSP 2005, Nr 13, s. 365-366.

Odstąpienie przez sąd wskazane w art. 19 k.k.s. od wymierzenia kary stanowi kolejną, trzecią z omawianych instytucji degresji karania uregulowanych w rozdziale „Zaniechanie ukarania sprawcy”¹²⁴⁰. Odstąpienie od wymierzenia kary jest instytucją sądowego wymiaru kary o charakterze fakultatywnym, której zastosowanie zawsze zależy od uznania sadu¹²⁴¹. Mimo, iż jest to jedna z instytucjonalnych form degresji karania to nie jest to forma najkorzystniejsza z możliwych do uzyskania przez sprawcę¹²⁴². Na uwagę zasługuje fakt, iż w tym przypadku sąd skazuje sprawcę, gdyż jest postacią skazania pociągająca za sobą wszystkie negatywne skutki tego faktu, w tym w szczególności piętno skazania¹²⁴³. Zatem nie następuje uchylenie od odpowiedzialności karnej skarbowej, ale ostatecznie w wyroku sąd rezygnuje z wymierzenia samej kary¹²⁴⁴. Instytucja odstąpienia od wymierzenia kary dotyczy zarówno wykroczeń skarbowych, jak i przestępstw skarbowych¹²⁴⁵. Sąd odstępując od wymierzenia kary może także odstąpić od wymierzenia środka karnego, chociażby jego orzeczenie było obowiązkowe. Jedyne wyjątek dotyczy przypadku przedmiotów „zakazanych”, określonych w art. 29 pkt 4 k.k.s., który jest orzekany bezwzględnie (art. 19 § 1 k.k.s.).

Najbardziej zbliżoną do instytucji tzw. „małego świadka koronnego” jest jednak unormowanie szczególnego przypadku nadzwyczajnego złagodzenia kary zawartym w art. 36 § 3 k.k.s.¹²⁴⁶ Jak wskazuje literatura nadzwyczajne złagodzenie kary w

¹²⁴⁰ F. Prusak, *Kodeks karny skarbowy. Komentarz. Tom I. Komentarz do art. 1-53 k.k.s.*, Zakamycze 2006, s. 298-303.

¹²⁴¹ V. Konarska-Wrzošek, T. Oczkowski, J. Skorupka, *Prawo i postępowanie karne skarbowe*, Warszawa 2010, s. 165.

¹²⁴² W. Kotowski, B. Kurzępa, *Kodeks karny skarbowy. Komentarz*, Wyd. 2, Warszawa 2007, s. 122-126.

¹²⁴³ V. Konarska-Wrzošek, T. Oczkowski, J. Skorupka, *Prawo i postępowanie karne skarbowe*, Warszawa 2006, s. 173.

¹²⁴⁴ G. Łabuda, *Przestępstwa skarbowe i wykroczenia skarbowe* [w:] P. Kardas, G. Łabuda, T. Razowski, *Kodeks karny skarbowy. Komentarz LEX*, wyd. 2, Warszawa 2012, s. 324.

¹²⁴⁵ J. Sawicki, *Zaniechanie ukarania jako element polityki karnej w prawie karnym skarbowym*, Wrocław 2011, s. 292.

¹²⁴⁶ T. Grzegorzczak, *Instytucja tzw. małego świadka koronnego w znowelizowanym prawie karnym skarbowym*, PS 2006, Nr 4; *Zasady odpowiedzialności skarbowej* [w:] S. Baniak, T. Grzegorzczak, *Meritum. Podatki 2006*, Warszawa 2006, s. 1396.

kodeksie karnym skarbowym zostało odrębnie uregulowane niż w k.k., chociaż nie jest ono wolne od pewnych podobieństw¹²⁴⁷. Nadzwyczajne złagodzenie kary występujące w k.k.s. jest związane z ustawowym systemem kar i środków karnych. Instytucja ta pozwala na wymierzanie w indywidualnym przypadku złagodzonej kary adekwatnej, której wysokość uwzględniać będzie całokształt czynników wymienionych w ustawie¹²⁴⁸. Funkcją karnoskarbowej instytucji nadzwyczajnego złagodzenia kary jest w ujęciu praktycznym korzystniejsze dla sprawcy zmodyfikowanie zwykłego wymiaru kary wszędzie tam, gdzie wymaga tego zasada indywidualizacji kary lub względy pragmatyczne¹²⁴⁹. Zatem instytucja nadzwyczajnego złagodzenia kary w tym zakresie będzie polegała na orzeczeniu kary innej (łagodniejszej) niż ta, na którą pozwala sankcja grożąca za dany typ rodzajowy przestępstwa, lub na orzeczeniu samoistnej grzywny w wysokości nieprzekraczającej połowy górnej granicy ustawowego zagrożenia lub na odstąpieniu od wymierzenia kary i samoistnym orzeczeniu środka karnego lub na odstąpieniu od orzeczonej kary i środka karnego, chociażby jego orzeczenie było obligatoryjne¹²⁵⁰. Podmiotem dobrodziejstwa instytucji tzw. „małego świadka koronnego” zawartego w tej regulacji jest wyłącznie „sprawca współdziałający z inną osobą lub innymi osobami w popełnieniu przestępstwa skarbowego”¹²⁵¹. W literaturze, jak i orzecznictwie panuje w zasadzie zgodność, że pojęcie sprawcy współdziałającego należy odczytywać w ujęciu definicji współdziałania z art. 9 k.k.s.¹²⁵² i odpowiednio stosowanych do przestępstw skarbowych przepisów rozdziału II k.k. (poprzez art. 20 § 2 k.k.s.)¹²⁵³. Jak zauważył Sąd Apelacyjny w Katowicach w wyroku z dnia 20 października 2005 r. współdziałanie winno

¹²⁴⁷ J. Decowska-olejnik, A. Imbirska, K.J. Pawelec (red.), *Proces dowodzenia w sprawach przestępstw i wykroczeń skarbowych. Zarys systemu*, Warszawa 2013, s. 72.

¹²⁴⁸ F. Prusak, *Prawo karne skarbowe*, Warszawa 2008, s. 120.

¹²⁴⁹ G. Łabuda [w:] P. Kardas, G. Łabuda, T. Razowski, *Kodeks karny skarbowy. Komentarz LEX*, wyd. 2, Warszawa 2012.

¹²⁵⁰ L. Wilk, J. Zagrodnik, *Prawo i proces karny skarbowy*, Warszawa 2015, s. 172.

¹²⁵¹ M. Kulik [w:] M. Budyn-Kulik, P. Kozłowska-Kalisz, M. Kulik, M. Mozgawa, *Kodeks karny. Komentarz praktyczny*, wyd. 2, Warszawa 2007, s. 143.

¹²⁵² G. Bogdan [w:] G. Bogdan, A. Nita, J. Raglewski, A.R. Światłowski, *Kodeks karny skarbowy. Komentarz*, Gdańsk 2007, s. 40.

¹²⁵³ Wyrok SN z dnia 8 marca 2006 r., sygn. akt III KK 281/05, LEX nr 181403.

dotyczyć przestępstwa skarbowego, w którym sprawca ujawniający brał udział¹²⁵⁴. Przy ograniczeniach podmiotowych nadzwyczajnego złagodzenia kary z art. 36 § 3 k.k.s. wobec takiego sprawcy sąd może zastosować dobrodziejstwo tej instytucji przewidziane w art. 60 § 2 k.k. w związku z art. 20 § 2 k.k.s.¹²⁵⁵ Instytucji „małego świadka koronnego” zawartej w k.k.s. nie stosuje się jednak do sprawcy, jeżeli:

- wezwany do złożenia wyjaśnień lub zeznań nie potwierdzi w postępowaniu w sprawie o przestępstwo skarbowe ujawnionych przez siebie informacji¹²⁵⁶,
- kierował wykonaniem ujawnionego przestępstwa skarbowego,
- polecił wykonanie ujawnionego przestępstwa skarbowego innej osobie wykorzystując jej uzależnienie od siebie,
- był prowokatorem, gdyż nakłaniał inną osobę do popełnienia przestępstwa skarbowego w celu skierowania przeciwko niej postępowania karnego o ten czyn (art. 36 § 4 k.k.s.)¹²⁵⁷.

Konstrukcja małego świadka koronnego *in sua causa*¹²⁵⁸ jest wzorowana na rozwiązaniu legislacyjnym przewidzianym w art. 60 § 3 k.k.¹²⁵⁹ Funkcją nadzwyczajnego złagodzenia kary z art. 36 § 3 k.k.s. jest wobec tego rozbicie solidarności grupy przestępczej, aczkolwiek zauważalna jest jednak wyjątkowość wprowadzenia tej konstrukcji w postaci obligatoryjnej do k.k.s.¹²⁶⁰ Jest ona uaktywniana wówczas, gdy ujawnienie przestępstwa skarbowego i pociągnięcie do

¹²⁵⁴ Wyrok SA w Katowicach z dnia 20 października 2005 r., sygn. akt II AKa 354/05, KZS 2006, z. 4, poz. 51.

¹²⁵⁵ A. Wielgolewska [w:] A. Wielgolewska, A. Piaseczny, *Kodeks karny skarbowy. Komentarz*, wyd. I, Warszawa 2012, a. 111.

¹²⁵⁶ J. Sawicki, *Zarys prawa karnego skarbowego*, Warszawa 2007, s. 101.

¹²⁵⁷ O. Włodkowski, *Prawo karne skarbowe. Schematy. Tabele. Testy. Kazusy*, Warszawa 2009, s. 75.

¹²⁵⁸ *Konstrukcja nadzwyczajnego złagodzenia kary z art. 36 § 3 k.k.s., najczęściej określana jest mianem małego świadka koronnego z uwagi na merytoryczne powiązanie z konstrukcją świadka koronnego z ustawy z dnia 25 czerwca 1997 r. (tekst jedn. Dz.U. z 2007 r. Nr 36, poz. 232) rzadziej zaś mianem świadka koronnego In sua causa (tzn. we własnej sprawie).*

¹²⁵⁹ J. Raglewski, *Model nadzwyczajnego złagodzenia kary w polskim systemie prawa karnego (analiza dogmatyczna w ujęciu materialnoprawnym)*, Kraków 2008, s. 330.

¹²⁶⁰ Uchwała SN z dnia 25 lutego 1999 r., sygn. akt I KZP 38/98, OSNKW 1999, Nr 3-4, poz. 12; por. postanowienie SN z dnia 3 grudnia 2001 r., sygn. akt V KKN 67/01, OSNKW 2002, Nr 5-6, poz. 36; postanowienie SA w Warszawie z dnia 13 grudnia 1999 r., sygn. akt II AKa 326/99, Nr 9, poz. 67.

odpowiedzialności karnej ze względów dowodowych natrafia na szczególne trudności, głównie z powodu braku interesu po stronie sprawców w rozbiciu solidarności grupowej¹²⁶¹. Ustawodawca, dostrzegając istotne problemy zakresu natury dowodowej zbyt często uniemożliwiające pociągnięcie do odpowiedzialności karnoskarbowej członków zorganizowanych struktur przestępczości, poprzez tę instytucję stwarza zachętę do informowania o osobie lub osobach uczestniczących w popełnieniu przestępstwa skarbowego i istotnych okolicznościach czynu w zamian za zastosowanie wobec sprawcy-informatora nadzwyczajnego złagodzenia¹²⁶². Intensyfikacją wzmocnienia tej zachęty jest obligatoryjny charakter konstrukcji, który uwalnia sprawcę od wątpliwości, czy w zamian za denuncjację sąd zdecyduje się na zastosowanie dobrodziejstwa tego unormowania. Obligatoryjne orzekanie nadzwyczajnego złagodzenia kary stosuje się do sprawcy współdziałającego z inną osobą lub osobami w popełnieniu przestępstwa skarbowego, jeżeli ujawnił przed organami postępowania przygotowawczego wszelkie istotne informacje dotyczące tych osób oraz okoliczności jego popełnienia¹²⁶³. Oznacza to dokonanie denuncjacji tzw. współników, ale również też samo denuncjacji sprawcy. Ceną owej denuncjacji jest uzyskanie preferencji wskazanych w art. 36 § 3 k.k.s.¹²⁶⁴ Widzimy zatem duże podobieństwo wskazanej regulacji w odniesieniu do treści art. 60 § 3 k.k. Tym samym, ten „mały świadek koronny”, bez uzyskania statusu takiego świadka, obciąża w innym procesie inną osobę lub pozostałych członków grupy lub związku przestępczego¹²⁶⁵. Skutkiem analizy tego przepisu można jednak odnieść wrażenie, iż zawiera on wewnętrzną sprzeczność, polegającą na tym, że premiovany ma być sprawca, który współdziałał z inną osobą (choćby jedną), natomiast oczekuje się od niego informacji dotyczącej osób (zatem co najmniej dwóch)¹²⁶⁶. Zastanawiające

¹²⁶¹ Z. Ćwiakalski, *Wybrane problemy wymiaru kary za przestępczość zorganizowaną*, Prok. i Pr. Nr 12, s.15-17.

¹²⁶² A. Bartosiewicz, R. Kubacki, *Kodeks karny skarbowy. Przestępstwa i wykroczenia podatkowe oraz dewizowe*, wyd. 4, Warszawa 2010, s. 188.

¹²⁶³ G. Skowronek, *Ewolucja instytucji procesowych w prawie karnym skarbowym*, Warszawa 2005, s. 39-42.

¹²⁶⁴ L. Wilk, *Zagadnienia materialnego prawa karnego skarbowego*, Toruń 2004, s. 100-101.

¹²⁶⁵ S. Baniak, *Prawo karne skarbowe*, wyd. 4, Warszawa 2009, s. 171.

¹²⁶⁶ Według J. Wojciechowskiego przepis art. 36 § 3 k.k.s. zawiera wewnętrzną sprzeczność.

może być, jak sprawca współdziałający z jedną osobą ma ujawniać przynajmniej dwie osoby współuczestniczące¹²⁶⁷. Zdaniem S. Baniaka w świetle omawianego przepisu zachowane zostały wszelkie doktrynalne założenia racjonalnego prawodawcy¹²⁶⁸. Dokonując wykładni językowej owego unormowania należy pamiętać, iż dotyczy ono sprawcy współdziałającego w zorganizowanej grupie lub związku, którego celem jest popełnienie przestępstwa skarbowego. Jak wskazał W. Wróbel sprawca może zatem współdziałać wyłącznie z jedną osobą z tej grupy lub związku a jednocześnie może posiadać informacje dotyczące innych osób współdziałających w ramach owych organizacji przestępnych¹²⁶⁹. Ustalenia czy w danym przypadku mamy do czynienia z grupą czy związkiem przestępczym nie mają zresztą większego znaczenia z punktu widzenia podstawy dla nadzwyczajnego złagodzenia kary, jak, że przepis nie uzależnia stosowania instytucji od stopnia zorganizowania danej struktury przestępczej, a nacisk kładzie na ujawnienie istotnej wiedzy dotyczącej osób współdziałających oraz okoliczności popełnienia czynu. Odmienności między rozwiązaniem zawartym w k.k.s., a tym zawartym w k.k. dotyczą czterech elementów. Po pierwsze, z dobrodziejstwa instytucji zawartej w k.k.s. może skorzystać sprawca, który współdziała w popełnieniu przestępstwa skarbowego tylko z jedną osobą. Następnie, z treści przepisu jednoznacznie wynika, że wymóg istotności odnosi się do ujawnienia informacji dotyczących zarówno osób, jak i okoliczności popełnienia czynu karalnego. Przesłanką zastosowania tej instytucji jest wymóg ujawnienia wszystkich istotnych informacji dotyczącej przestępczej działalności, jest to zatem trzecia różnica obu uregulowań¹²⁷⁰. Zatajenie chociażby części swojego udziału lub pomniejszenie swej roli w realizacji czynu zabronionego stanowi przeszkodę do zastosowania wobec takiego sprawcy wskazanego przepisu, gdyż nie zostały spełnione wszystkie jego przesłanki¹²⁷¹. I

¹²⁶⁷ J. Wojciechowski, *Kodeks karny skarbowy. Wprowadzenie*, Warszawa 2000, s. 18.

¹²⁶⁸ S. Baniak, *Prawo karne skarbowe*, wyd. II, Zakamycze 2005, s. 196.

¹²⁶⁹ W. Wróbel [w:] K. Buchała, P. Kardas, J. Majewski, *Komentarz do ustawy o ochronie obrotu gospodarczego*, Warszawa 1995, s. 86.

¹²⁷⁰ Postanowienie SN z 3 grudnia 2001 r., sygn. akt V KKN 67/01, OSNKW 2002, Nr 5-6, poz. 36.

¹²⁷¹ *Do ujawnienia tych „istotnych informacji” musi dojść najpierw przed organem postępowania przygotowawczego. Później sprawca powinien potwierdzić je w postępowaniu sądowym. Jeśli tego nie*

ostatecznie przewidziano wyłączenia stosowania na tej podstawie nadzwyczajnego złagodzenia kary wobec czterech kategorii podmiotów. Zaznaczyć należy, że art. 36 § 3 k.k.s. nie ogranicza swojego zastosowania wyłącznie do sprawców działających w warunkach tzw. przestępczości zorganizowanej¹²⁷². Warto zauważyć, iż organem postępowania przygotowawczego jest organ wymieniony w art. 118 i 134a k.k.s.¹²⁷³, do zadań którego należy prowadzenie działalności procesowej ukierunkowanej na wykrycie i ukaranie osoby winnej popełnienia przestępstwa skarbowego¹²⁷⁴. Instytucja tzw. „małego świadka koronnego” zakłada poza nadzwyczajnym złagodzeniem kary również możliwość warunkowego zawieszenia wykonania kary. W piśmiennictwie słusznie podkreśla się, że zwrot „a nawet” użyty w art. 35 § 3 k.k.s. zakłada wyjątkowość stosowania warunkowego zawieszenia kary¹²⁷⁵. W odróżnieniu od nadzwyczajnego złagodzenia kary, obligatoryjnie stosowanego przy art. 36 § 3 k.k.s. warunkowe zawieszenie wykonania kary ma charakter fakultatywny¹²⁷⁶. Zawieszenie na podstawie omawianego przepisu nie jest uzależnione od skorzystania przez sąd z nadzwyczajnego złagodzenia kary, co oznacza, że sąd może warunkowo zawiesić wykonanie kary nadzwyczajnie złagodzonej, może także warunkowo zawiesić wykonanie kary bez nadzwyczajnego złagodzenia. Na uwagę zasługuje fakt, iż stosowanie warunkowego zawieszenia kary jest niedopuszczalne wobec sprawcy, który skutkiem swojej przestępczej aktywności uczynił sobie z popełniania przestępstw skarbowych stałe źródło dochodu, jak również sprawcy, który popełnił przestępstwo skarbowe, działając w związku albo grupie zorganizowanej mającej na celu popełnianie przestępstwa skarbowego¹²⁷⁷.

uczyni, sąd nie ma podstaw do zastosowania nadzwyczajnego złagodzenia kary badx warunkowego zawieszenia jej wykonania (art. 36 § 4 k.k.s.).

¹²⁷² Wyrok SN z dnia 10 kwietnia 2003 r., sygn. akt III KKN 242/01, LEX nr 78913.

¹²⁷³ *Urząd skarbowy, inspektor kontroli skarbowej, urząd celny, Straż Graniczna, Policja, Żandarmeria Wojskowa, Agencja Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Centralne Biuro Antykorupcyjne, prokurator, prokurator wojskowy.*

¹²⁷⁴ Z. Gostyński, *Komentarz do kodeksu karnego skarbowego*, Warszawa 2000, s. 46.

¹²⁷⁵ W. Kotowski, B. Kurzepa, *Kodeks karny skarbowy. Komentarz*, Warszawa 2007, s. 190.

¹²⁷⁶ T. Stępień, K. Stępień, *Kodeks karny skarbowy z komentarzem*, Bielsko-Biała 1999, s. 29-30.

¹²⁷⁷ J. Sawicki, *Nadzwyczajne zaostrzenie kary w kodeksie karnym skarbowym* [w:] L. Bogunia (red.), *Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego*, t. 18, Wrocław 2005, s. 25-46.

Warto również przypomnieć, iż w zakresie prawa karnego skarbowego zwalczaniu zjawiska zorganizowanej przestępczości służą również regulacje dotyczące wymiaru środków karnych (w tym także probacyjnych), zwłaszcza w kontekście pozbawiania sprawców korzyści majątkowych¹²⁷⁸. Jak słusznie powołuje W. Mądrzejowski, wyjątkowo istotnym zadaniem w systemie zwalczania przestępczości zorganizowanej jest pozbawianie członków grup przestępczych środków w posiadanie jakich weszli w związku z prowadzoną działalnością przestępczą¹²⁷⁹. Zasadnicza trudność polega w tym względzie na fakcie, iż przestępcy potrafią zręcznie ukrywać swój majątek¹²⁸⁰.

Bardzo istotna kwestia została również powołana przez S. Zabłockiego, gdyż wobec sprawcy, w stosunku do którego zastosowane zostało nadzwyczajne złagodzenie kary ze względu na spełnienie przez niego warunków określonych w art. 36 § 3 k.k.s., nie występuje możliwość przyjęcia mechanizmu wznowienia postępowania na podstawie art. 540a pk 1 k.p.k.¹²⁸¹ Problemem stali się jednak ci sprawcy, którzy skorzystali z możliwości złagodzenia im kary w zamian za współpracę z organami ścigania a później jednak nie potwierdzili (w innym postępowaniu karnym) swoich informacji¹²⁸². Przepis art. 540a pkt 1 k.p.k. stanowił bowiem, że postępowanie sądowe zakończone prawomocnym orzeczeniem można wznović, jeżeli skazany, do którego zastosowano nadzwyczajne złagodzenie kary na podstawie przepisów art. 60 § 3 lub 4 k.k., nie potwierdził w postępowaniu karnym ujawnionych przez siebie informacji¹²⁸³. Powyższy przepis początkowo

¹²⁷⁸ T. Grzegorzczak, *Kodeks karny skarbowy*, Warszawa 2009, s. 155-162; T. Grzegorzczak, *Nadzwyczajne złagodzenie kary w trybie art. 60 § 3 i 4 k.k. w świetle orzecznictwa Sądu Najwyższego* [w:] K. Indecki (red.), *Aktualne problemy prawa karnego, kryminologii i penitencjarystyki. Księga ofiarowana profesorowi Stefanowi Lelentalowi w 45. Roku pracy naukowej i dydaktycznej*, Łódź 2004, s. 123-132.

¹²⁷⁹ W. Mądrzejowski, *Przestępczość zorganizowana. System zwalczania*, Warszawa 2008, s. 111.

¹²⁸⁰ A. Dąbrowski, E. Szot, Ł. Blak [w:] D. Malinowski (red.), *Postępowanie przed organami skarbowymi*, Warszawa 2007, s. 20-27.

¹²⁸¹ S. Zabłocki, *Nowe nie całkiem nowe wznovienie*, Pal. 2003, Nr 9-10, s. 92.

¹²⁸² Z. Radzikowska [w:] G. Bogdan, A. Nita, Z. Radzikowska, A.R. Światłowski, *Kodeks karny skarbowy z komentarzem*, Gdańsk 2000, s. 90.

¹²⁸³ T. Grzegorzczak, *Kodeks postępowania karnego oraz ustawa o świadku koronnym. Komentarz*, Warszawa 2008, s. 1145.

odnosił się wyłącznie do przypadków nadzwyczajnego złagodzenia kary następującego na podstawie przepisów k.k.¹²⁸⁴ Tymczasem k.k.s. przewiduje własne podstawy do złagodzenia kary sprawcom współpracującym z organami ścigania¹²⁸⁵. W tym zatem zakresie przepis pozwalający na wznowienie postępowania nie miał zastosowania do osób, którym złagodzono karę na podstawie przepisów k.k.s.¹²⁸⁶ Z uwagi na to, że mogło to być przeoczeniem ustawodawcy, wobec tego z dniem 17.12.2005 r. skutkiem nowelizacji prawa naprawiono powyższe niedopatrzienie, odpowiednio modyfikując art. 540a pkt 1 k.p.k., który obecnie odwołuje się także do art. 36 § 3 k.k.s.¹²⁸⁷

§ 3. Konsekwencje prawne tzw. małego świadka koronnego w k.k.s.

Praktyczne znaczenie nadzwyczajnego złagodzenia kary jako instytucji prawa karnego skarbowego jest niewielkie¹²⁸⁸. Decyduje o tym przede wszystkim swoistość typów ustawowych zagrożeń przestępstw skarbowych oraz istnienie także innych instytucji skutkujących degresją karania w ramach zwyczajnego wymiaru kary¹²⁸⁹. Spod dobrodziejstwa nadzwyczajnego złagodzenia kary przede wszystkim są wyłączeni sprawcy wykroczeń skarbowych¹²⁹⁰. Kodyfikacja karna skarbowa bazując w istotnym zakresie na recepcji przepisów k.k. stanowi przykład instytucji „dwutorowej”¹²⁹¹. Przewiduje bowiem własne (autonomiczne) rozwiązania ustawowe (art. 36 k.k.s.), jak i – przy wykorzystaniu klauzuli normatywnej

¹²⁸⁴ D. Świecki (red.), *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Warszawa 2013, s. 822-823.

¹²⁸⁵ A. Wielgolewska, A. Piaseczny, *Kodeks karny skarbowy. Komentarz*, Warszawa 2012, s. 55-68.

¹²⁸⁶ A. Michalska-Warias, *Obowiązek potwierdzenia wyjaśnień przed sądem przez tzw. małego świadka koronnego*, Prok. i Pr. 2012, Nr 9, s. 78 i n.

¹²⁸⁷ A. Bartosiewicz, R. Kubacki, *Kodeks karny skarbowy. Przestępstwa i wykroczenia podatkowe oraz dewizowe*, Warszawa 2010, s. 188.

¹²⁸⁸ J. Michalski, *Komentarz do kodeksu karnego skarbowego*, tytuł I, Warszawa 2000, s. 44.

¹²⁸⁹ Uzasadnienie rządowego projektu ustawy – Kodeks karny skarbowy (druk sejmowy nr 1146 z dnia 17 maja 1999 r., III kadencja), s. 42-43.

¹²⁹⁰ Hubert Skwarczyński, *Dobrowolne poddanie się odpowiedzialności w Kodeksie Karnym Skarbowym*, Internet: <http://czasopisma.beck.pl> (data pobrania: 06.01.2016).

¹²⁹¹ J. Sawicki, *Istota odstąpienia od wymierzenia od wymierzenia kary za wykroczenia skarbowe*, Wrocław 2013, s. 270 i nast.

„odpowiedniego stosowania” – recypuje niektóre przepisy k.k. (art. 60 § 1 i 2 k.k. w zw. z art. 20 § 2 k.k.s.)¹²⁹². Szczegółowe zasady nadzwyczajnego wymiaru kary są opisane w wyczerpujący sposób w przepisach art. 36 § 1 i 2 k.k.s. Artykuł 36 § 1 k.k.s. określa „trzy techniczne sposoby” nadzwyczajnego łagodzenia kary¹²⁹³.

Pierwszy (art. 36 § 1 pkt 1 k.k.s.) dotyczy wymiaru kary ograniczenia wolności, zamiast występującego w ustawowym zagrożeniu pozbawienia wolności¹²⁹⁴. Funkcja egzekucyjna prawa karnego skarbowego znajduje swój wyraz w wymogu określenia przez sąd obowiązku uiszczenia przez skazanego w wyznaczonym terminie uszczuplonej, w związku z popełnionym przestępstwem skarbowym, wymagalnej należności publicznoprawnej w sytuacji, gdy tego rodzaju uszczerbek finansowy nie został wyrównany do czasu wydania orzeczenia (art. 26 § 2 w zw. z art. 36 § 1 pkt 1 k.k.s.)¹²⁹⁵.

Drugi sposób nadzwyczajnego złagodzenia kary (art. 26 § 1 pkt 2 k.k.s.) polega na odstąpieniu od wymierzenia kary i samoistnym orzeczeniu środka karnego w postaci:

- 1) przepadku przedmiotów¹²⁹⁶,
- 2) ściągnięciu równowartości pieniężnej przepadku przedmiotów¹²⁹⁷,
- 3) przepadku korzyści majątkowej¹²⁹⁸,
- 4) ściągnięciu równowartości przepadku korzyści majątkowej,
- 5) zakazu prowadzenia określonej działalności gospodarczej, wykonywania określonego zawodu lub zajmowania określonego stanowiska,
- 6) podania wyroku do publicznej wiadomości¹²⁹⁹.

¹²⁹² P. Kardas, G. Łabuda, T. Razowski, *Kodeks karny skarbowy. Komentarz*, Warszawa 2017, s. 296 i n.

¹²⁹³ I. Zgoliński, *Dobrowolne poddanie się odpowiedzialności w prawie karnym skarbowym*, Warszawa 2011, s. 17 i nast.

¹²⁹⁴ Wyrok WSA w Gliwicach z dnia 29 października 2014 roku, sygn. akt I SA/GI 386/2014, Legalis.

¹²⁹⁵ M. Kurzyński, *Karalność w prawie karnym skarbowym. Wybrane zagadnienia regresji karania*, Olsztyn 2016, s. 143 i n.

¹²⁹⁶ E. Bieńkowska, *Obowiązek naprawienia szkody lub zadośćuczynienia w prawie karnym*, PiP 2012, nr 6, s. 48-60.

¹²⁹⁷ A. Bartosiewicz, R. Kubacki, *Majątkowe środki karne w k.k.s.*, MP 2001, nr 11, s. 19.

¹²⁹⁸ T. Krawczyk, *Skutki cofnięcia przez sprawcę przestępstwa lub wykroczenia skarbowego wniosku o zezwolenie na dobrowolne poddanie się odpowiedzialności*, CPKiNP 2000, Nr 2, s. 11 i n.

Trzecia, określona w przepisie art. 36 § 1 pkt 3 k.k.s. technika nadzwyczajnego złagodzenia kary wobec sprawców przestępstw skarbowych sprowadza się do odstąpienia od wymierzenia środka karnego, chociażby jego orzeczenie było obowiązkowe¹³⁰⁰. Prezentowana regulacja nie dotyczy jednak orzekania przepadku, w sytuacji gdy zagrożone nim przedmioty kwalifikują się do kategorii opisanej normatywnie w art. 29 pkt 4 k.k.s. W takiej sytuacji sąd jest zobowiązany orzec przepadek, co jest uzasadnione bez wątpienia właściwościami wymienionych przedmiotów.

Artykuł 36 § 2 k.k.s. przewiduje również czwarty sposób nadzwyczajnego złagodzenia kary, znajdujący zastosowanie do sprawców przestępstw skarbowych, w związku z popełnieniem których nastąpiło uszczuplenie należności publicznoprawnej¹³⁰¹. Nie należą do tego przypadku wyłącznie takie kategorie czynów karalnych, do znamion których należy uszczuplenie należności publicznoprawnej (np. art. 77 § 1-3 k.k.s.), lecz każdego typu przestępstwo skarbowe, z którego popełnieniem związane jest zaistnienie tego rodzaju uszczerbku w sferze finansów publicznych. Stosowanie tej regulacji jest warunkowane uiszczeniem w całości uszczuplonej należności publicznoprawnej do chwili wydania wyroku¹³⁰². Przepis ten nie statuuje wymogu, aby wpłaty musiał dokonać wyłącznie sprawca przestępstwa skarbowego. Wobec tego nie ma znaczenia kto wyrównał zaistniały w związku z popełnieniem czynu karalnego uszczerbek finansowy, tj. czy uczynił to sprawca czy też podmiot trzeci. Nie ma również znaczenia okoliczność, kto wystąpił z inicjatywą dokonania stosowanej wpłaty pieniężnej i czy zostało to uczynione dobrowolnie¹³⁰³. Rozwiązanie to niewątpliwie wymusza szybkie działanie polegające na wpłacie uszczuplonej wymagalnej należności publicznoprawnej przed

¹²⁹⁹ Z. Siwik, *Dobrowolne poddanie się karze w prawie karnym skarbowym*, *Finanse* 1978, Nr 10, s. 25-32.

¹³⁰⁰ V. Konarska-Wrzošek, T. Oczkowski, *Prawo karne skarbowe. Zagadnienia materialnoprawne i wykonawcze*, Toruń 2005, s. 181-182.

¹³⁰¹ G. Łabuda, T. Razowski, *Wybrane zagadnienia noweli kodeksu karnego skarbowego z 28 lipca 2005r.*, *Nowa Kodyfikacja Karna. Krótkie Komentarze* 2006, z. 34, s. 188; L. Wilk, J. Zagrodnik, *Kodeks karny skarbowy. Komentarz*, Warszawa 2007, s. 153.

¹³⁰² Wyrok WSA w Gliwicach z dnia 22 lipca 2013 roku, sygn. akt I SA/GI 190/13, *Legalis*.

¹³⁰³ Wyrok Sn z dnia 14 grudnia 1972 r., sygn. akt I KR 239/72 OSNKW 1973, z. 6, poz. 81.

wydaniem wyroku przez sąd pierwszej instancji¹³⁰⁴. Opisany normatywnie w art. 36 § 2 k.k.s. tryb nadzwyczajnego złagodzenia kary znamionuje się istotną specyfiką¹³⁰⁵. Polega on bowiem na wymierzeniu wyłącznie kary grzywny (przewidzianej w ustawowym zagrożeniu za przypisane sprawcy przestępstwo skarbowe) w maksymalnej wysokości połowy górnej granicy tego zagrożenia¹³⁰⁶. Mamy zatem do czynienia z sytuacją, w której konsekwencją zastosowania tej instytucji nie jest wymiar sankcji karnej poza granicami wynikającymi z ustawowego zagrożenia za popełnione przez sprawcę przestępstwo skarbowe¹³⁰⁷. Dolegliwość stosowania sankcji karnej może być zatem identyczna niezależnie od tego, czy będziemy mieli do czynienia ze zwyczajnym czy też nadzwyczajnym wymiarem kary¹³⁰⁸. W uzasadnieniu rządowego projektu ustawy – Kodeks karny skarbowy wskazuje się, że prezentowany sposób nadzwyczajnego złagodzenia kary winien „oddziaływać motywacyjnie w kierunku pełnego wyrównania uszczuplonej należności publicznoprawnej”¹³⁰⁹. Zwolennicy istnienia takiego rozwiązania argumentują również, że taka regulacja jednocześnie wymusza na sędzię potrzebę wypowiedzenia się w uzasadnieniu wyroku w wypadku nieskorzystania z nadzwyczajnego złagodzenia kary, jaki był powód mimo spełnienia przez sprawcę warunku tu określonego, nie sięgnięto po instytucję nadzwyczajnego złagodzenia kary¹³¹⁰.

¹³⁰⁴ H. Gajewska-Kraczkowska, P. Suchocki, *Dobrowolne poddanie się odpowiedzialności w postępowaniu karnym skarbowym i jego wpływ na postępowanie przed sądami administracyjnymi* [w:] J.P. Tarno (red.), *Doradca podatkowy w egzekucji administracyjnej należności pieniężnych*, Warszawa 2012, s. 37.

¹³⁰⁵ Wyrok NSA (N) z dnia 7 lutego 2017 roku, sygn. akt II FSK 12/15, Legalis.

¹³⁰⁶ Wyrok WSA w Gliwicach z dnia 19 kwietnia 2017 roku, sygn. akt I SA/GI 1497/16, Legalis.

¹³⁰⁷ Wyrok WSA w Gliwicach z dnia 28 marca 2018 roku, sygn. akt I SA/GI 1067/17, Legalis.

¹³⁰⁸ V Konarska-Wrzošek, *Prawno karne instrumenty walki z przestępczością zawodową i zorganizowaną, przewidziane w kodeksie karnym skarbowym*, Prok. i Pr. 2000, nr 4, s. 63.

¹³⁰⁹ Uzasadnienie rządowego projektu ustawy – Kodeks karny skarbowy (druk sejmowy z dnia 17 maja 1999 r., nr 1146. III kadencja), s. 42.

¹³¹⁰ Wyrok TK z dnia 8 stycznia 2008 roku, sygn. akt P 35/06.

ROZDZIAŁ VIII

Problematyka procesowa tzw. małego świadka koronnego

§ 1. Uwagi ogólne

Orzeczeniem kończącym postępowanie sądowe jest orzeczenie rozstrzygające kwestię odpowiedzialności karnej¹³¹¹. Związane z tym faktem prawomocne zakończenie sądowego postępowania karnego nie musi oznaczać, iż do kwestii wynikających z tego postępowania nie będzie można już nigdy i w jakikolwiek sposób powrócić¹³¹². Ustawodawca stworzył bowiem system kontroli orzeczeń, których celem jest eliminacja z obiegu prawnego tych orzeczeń, które zostały wydane na podstawie nieprawdziwych ustaleń faktycznych, z naruszeniem prawa lub z przekroczeniem gwarancji procesowych przysługujących uczestnikom procesu, w szczególności stronom tego postępowania¹³¹³. Polskie postępowanie karne oparte jest między innymi na zasadzie skargowości, zgodnie z którą kierowniczy organ procesowy prowadzi postępowanie wyłącznie na żądanie innego uprawnionego podmiotu¹³¹⁴. Zatem na podstawie art. 14 k.p.k. wszczęcie postępowania sądowego następuje na żądanie uprawnionego oskarżyciela¹³¹⁵. Zasadne jest w tym momencie stwierdzenie, iż przepis ten nie obejmuje jednak całej

¹³¹¹ S. Steinborn [w:] J. Grajewski, L.K. Paprzycki (red.), *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, t. II, wyd. 3, Warszawa 2013, s. 371.

¹³¹² K. Marszał (red.), *Proces karny*, Katowice 2003, s. 591.

¹³¹³ T. Nowak, S. Stachowiak, *Prawo karne procesowe – dynamika postępowania*, Poznań 1999, s. 133 i n.

¹³¹⁴ Z. Z. Muras, *Postępowanie odwoławcze w procesie karnym. Artykuły od 425-467 k.p.k. Komentarz*, Warszawa 2004, s. 17; S. Stachowiak, *Funkcje zasady skargowości w polskim procesie karnym*, Poznań 1975, s. 3, 24-27; T. Grzegorzczak, J. Tylman, *Polskie postępowanie karne*, Warszawa 1998, wyd. I, s. 95-102; K. Marszał, *Proces karny*, Katowice 1996, s. 57; S. Waltoś, *Proces karny*, Warszawa 1995, s. 258.

¹³¹⁵ A. Sakowicz [w:] K.T. Boratyńska, A. Górski, A. Sakowicz, A. Ważny, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Warszawa 2014, s. 55.

zasady skargowości, gdyż jak wskazuje doktryna zasada ta polega na obejmowaniu jej zasięgiem każdego postępowania w obrębie procesu¹³¹⁶. Oznacza to, że obejmuje ona nie tylko kwestię wszczęcia postępowania, ale również jego kontynuowanie, odnosząc się także do każdego innego nurtu postępowania, rozciąga się więc na cały proces, ale zasadniczo przejawia się wyłącznie w postępowaniu jurysdykcyjnym. Z zasadą tą związane jest pojęcie skargi i system skarg. Obecnie możemy wymienić:

- skargi zasadnicze, wszczynające postępowanie zasadnicze¹³¹⁷,
- skargi etapowe, które wszczynają kolejne etapy postępowania¹³¹⁸,
- skargi incydentalne, warunkujące postępowania incydentalne¹³¹⁹.

Strony postępowania, mając na uwadze zasadę skargowości, mogą żądać zmiany niekorzystnych ich zdaniem sytuacji procesowych¹³²⁰. Aby jednak żądanie takie było skuteczne wołą ustawodawcy został określony pewien system środków zaskarżenia, czyli przewidzianych przez prawo karne procesowe środków prawnych, za pomocą których zainteresowany podmiot może wzruszyć zapadłą decyzję procesową, poddając ją kontroli innego organu procesowego albo pozbawiając mocy prawnej lub też żądać kontroli innej niż decyzja czynności procesowej¹³²¹. Zawarte w k.p.k. środki zaskarżenia, umożliwiają po prawomocnym ukończeniu procesu

¹³¹⁶ P. Hofmański (red.), E. Sadzik, K. Zgryzek, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, t. I, Warszawa 2004, s. 122; B. Bieńkowska [w:] P. Kruszyński (red), *Wykład prawa karnego procesowego*, Białystok 2003, s. 46; R. Kmiecik, E. Skrętowicz, *Proces karny. Część ogólna*, Kraków-Lublin 1996, s. 72; S. Waltoś, *Proces karny*, Warszawa 1995, s. 259; M. Cieślak, *Polska procedura karna*, Warszawa 1984, s. 280-281.

¹³¹⁷ *Akt oskarżenia, wniosek o warunkowe umorzenie postępowania (art. 336 § 1 k.p.k.), pozew cywilny (art. 62 k.p.k.), wniosek prokuratora o umorzenie postępowania karnego z uwagi na niepoczytalność sprawcy i zastosowanie środka zabezpieczającego (art. 324 k.p.k.), „surogat aktu oskarżenia” (art. 341 § 2 zd. 2).*

¹³¹⁸ *Apelacja, zażalenie na postanowienia kończące postępowanie sądowe oraz nadzwyczajne środki zaskarżenia, tj. kasacja i wniosek o wznowienie postępowania.*

¹³¹⁹ *Zażalenie w kwestii środków zapobiegawczych, wniosek o uchylenie lub zmianę środka zapobiegawczego, wniosek o odszkodowanie za niewątpliwie niesłuszne tymczasowe aresztowanie.*

¹³²⁰ Wyrok SN z dnia 21 września 2006 r., sygn. akt V KK 10/06, OSNwSK 2006, Nr 1, poz. 1785; postanowienie SN z dnia 13 stycznia 1973 r., sygn. akt IV KZ 255/72, OSNPG 1973, Nr 3, poz. 29; wyrok SN z dnia 14 lipca 1977 r., sygn. akt III KR 170/77, OSNPG 1977, Nr 11, poz. 117.

¹³²¹ S. Zabłocki, *Postępowanie odwoławcze, kasacyjne i wznowieniowe w procesie karnym*, Warszawa 1999, s. 394.

prowadzenie postępowania karnego, w wyniku którego może dojść do korekty prawomocnego orzeczenia¹³²². Nazwane „nadzwyczajnymi”, stanowią środki prawne służące wywołaniu kontroli i wzruszenia prawomocnego orzeczenia sądowego kończącego postępowanie¹³²³. Stwarzają one możliwość eliminowania najpoważniejszych błędów wymiaru sprawiedliwości zawartych w prawomocnych orzeczeniach kończących postępowanie¹³²⁴.

Na gruncie postępowania karnego, kształtowanego przez k.p.k., do nadzwyczajnych środków zaskarżenia należy kasacja¹³²⁵ oraz wnioski o wznowienie postępowania karnego prawomocnie zakończonego¹³²⁶. Przysługują one stronom procesowym, jednak mogą być wnoszone także przez tzw. podmioty specjalne do których zaliczymy Prokuratora Generalnego, Rzecznika Praw Obywatelskich czy Rzecznika Praw Dziecka¹³²⁷. Podstawowym elementem różnicującym te środki jest wprowadzenie przez ustawę odmiennych podstaw prawnych ich wykorzystania. W odniesieniu do art. 519 k.p.k. kasacja jako nadzwyczajny środek zaskarżenia przysługujący stronom procesowym może być wykorzystana wyłącznie do wzruszenia prawomocnych wyroków sądu odwoławczego, przy czym chodzi tutaj o wyroki wydawane po rozpoznaniu apelacji, kończące postępowanie w sprawie¹³²⁸. Na uwagę zasługuje fakt, iż prawomocny wyrok posiada cechy trwałego rozstrzygnięcia przez sąd¹³²⁹ rozpatrywanej sprawy w zakończonym już nim

¹³²² M. Rogacka-Rzewnicka, *Kasacja w polskim procesie karnym*, Warszawa 2001, s. 206.

¹³²³ M. Laskowski, *Wznowienie postępowania* [w:] K. Klugiewicz (red.), *Zbiór orzeczeń z zakresu prawa karnego procesowego wraz z komentarzami. Nadzwyczajne środki zaskarżenia oraz postępowanie po uprawomocnieniu się orzeczenia*, Kraków 2014, s. 58.

¹³²⁴ Postanowienie SN z dnia 11 września 2012 r., sygn. akt IV KO 42/12, Legalis.

¹³²⁵ W. Grzeszczyk, *Kasacja w sprawach karnych*, Kraków 2001, s. 142; A. Murzynowski, *Kasacja w postępowaniu karnym. Komentarz*, Warszawa 1996, s. 18; W. Grzeszczyk, *Oczywista bezzasadność kasacji w świetle orzecznictwa SN*, Prok. i Pr. 2002, Nr 11, s. 153; P. Hofmański, S. Zabłocki, *Funkcjonalność postępowania kasacyjnego w świetle nowego postępowania karnego* [w:] *Nowa kodyfikacja karna. Zagadnienia węzłowe*, Warszawa 1997, s. 67.

¹³²⁶ J. Skorupka (red.), *Postępowanie karne. Część ogólna*, Warszawa 2012, s.46; postanowienie SN z dnia 26 września 2012 r., sygn. akt V KK 184/12, Legalis.

¹³²⁷ Postanowienie SN z dnia 8 czerwca 2004 r., sygn. akt WK 12/04, OSNKW 2004, Nr 7-8, poz. 75.

¹³²⁸ P. Kruszyński, *Podstawy kasacji w kodeksie postępowania karnego* [w:] *Środki zaskarżenia w procesie karnym*, Warszawa 2001, s. 63.

¹³²⁹ *Ewentualnie przez sądy dwóch instancji.*

postępowaniu karnym. Przysługuje mu zatem przymiot domniemania prawdziwości ustaleń faktycznych, poczynionych w danej sprawie i stanowiących podstawę wyroku¹³³⁰. Zasadniczo wzruszenie tego domniemania, a w konsekwencji prawomocnego wyroku, w drodze wznowienia postępowania powinno nastąpić wyłącznie w sytuacjach wyjątkowych¹³³¹.

O zasadności wznowienia prawomocnie zakończonego postępowania orzeka sąd wyższego rzędu nad tym, który wydał orzeczenie kończące postępowanie. W literaturze zwraca się uwagę na rozłączność podstaw prawnych i zróżnicowanie zasad wszczynania oraz przeprowadzenia obu postępowań nadzwyczajnych, co wyklucza także posługiwanie się metodą analogii przy rozstrzyganiu kwestii szczególnie nieuregulowanych odnośnymi przepisami¹³³². Przez podstawy wznowienia rozumie się rodzaje przyczyn lub ich zespoły wymienione w ustawie, które uzasadniają ponowne uruchomienie procesu¹³³³. Realnie możliwa jest sytuacja w której wniosek o wznowienie postępowania składany jest w odniesieniu tylko do jednego spośród oskarżonych skazanych tym samym wyrokiem, jak też wniosek odnoszący się do skazania oskarżonego za jeden spośród wielu czynów, za które został skazany wyrokiem kończącym postępowanie, albo też wniosek w zakresie dotyczącym orzeczenia o karze. Wznawia się postępowanie, gdy zaistnieją konkretne okoliczności uzasadniające podjęcie ściśle określonego procesu¹³³⁴. Jako podstawę wznowienia traktuje się niekiedy uzasadnione podejrzenie istnienia pewnych błędów faktycznych lub określonych wad prawnych prawomocnego wyroku¹³³⁵.

Do grupy wymienionych nadzwyczajnych środków zalicza się w doktrynie także wniosek o stwierdzenie nieważności prawomocnego orzeczenia w trybie ustawy z

¹³³⁰ Postanowienie SN z dnia 22 sierpnia 2013 roku, sygn. akt II KK 190/13, Prok. i Pr.-wkł. 2013, Nr 11, poz. 15.

¹³³¹ Postanowienie SN z dnia 25 września 2013 r., sygn. akt III KK 231/13, Legalis.

¹³³² M. Rogacka-Rzewnicka, *Kasacja w polskim procesie karnym*, Warszawa 2001, s. 333.

¹³³³ P. Piszczek, *Nadzwyczajne środki zaskarżenia* [w:] P. Kruszyński (red.), *Wykład prawa karnego procesowego*, Białystok 2012, s. 464.

¹³³⁴ Postanowienie SN z dnia 28 czerwca 2002 roku, sygn. akt II KO 26/01, LEX nr 54422.

¹³³⁵ Wyrok SN z dnia 24 kwietnia 1996 roku, sygn. akt V Ko 2/96, OSNKW 1996, z. 7-8, poz. 47; postanowienie SN z dnia 15 lutego 2005 roku, sygn. akt III KO 10/04, LEX nr 142541.

dnia 23 lutego 1991 roku¹³³⁶ o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego¹³³⁷. Jest to środek nadzwyczajny, bowiem służy do wzruszania prawomocnych orzeczeń, ale nie powoduje wszczęcia ich kontroli w zakresie uchybień przeprowadzonego postępowania karnego, lecz uznaje wydane orzeczenie za nieważne¹³³⁸. Ponadto, mając na uwadze art. 177 k.k.s., zasadne jest zaliczenie do środków nadzwyczajnych wniosku skazanego w postępowaniu wobec nieobecnych, gdzie w wyniku wniesienia tego środka orzeczenie traci moc prawną, gdy skazany stawi się na rozprawę¹³³⁹.

Spośród wskazanych nadzwyczajnych środków zaskarżenia instytucja wznowienia postępowania, stanowiąc kodeksowy nadzwyczajny środek zaskarżenia, ma na celu uchylenie orzeczenia z uwagi na okoliczności, jakie zaistniały poza postępowaniem, a mogły mieć wpływ na treść rozstrzygnięcia¹³⁴⁰. Ponadto realizuje wzruszenie go z przyczyn, jakie nie zaistniały w jego toku (ale poza nim) i mogły mieć, bądź miały wpływ na treść rozstrzygnięcia. Samo wznowienie postępowania, jeśli nastąpi w wyniku uwzględnienia wniosku, jest już tylko jego następstwem¹³⁴¹. Niewątpliwie podkreśla też, iż z kryminalno politycznego punktu widzenia zostało zaprojektowane jako środek reakcji karnej na przestępstwo związany z poddaniem sprawcy próbie w której sprawca winien bezwzględnie zachować się zgodnie z wolą ustawodawcy. Omawiane wznowienie stanowi instytucję szczególną i wyjątkową, której ściśle i dokładne unormowanie kodeksowe w zakresie warunków formalnych i jego podstaw oraz w zakresie trybu i zasad postępowania przy rozstrzygnięciu w

¹³³⁶ Dz.U. Nr 34, poz. 149 ze zm. - *nowelizacji dokonano* ustawą o zmianie ustawy o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu państwa polskiego z dnia 19 września 2007 r. (Dz.U. Nr 191, poz. 1372).

¹³³⁷ Wyrok SN z dnia 29 marca 1994 r., sygn. akt. WO 37/94, OSNKW 1994, Nr 7-9, poz. 51; postanowienie SN z dnia 4 maja 1995 r., sygn. akt II KRN 51/94, OSNKW 1994, Nr 5-6, poz. 40.

¹³³⁸ B. Kurzępa, *O uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego*, Toruń 2006, s. 19 i n.; wyrok SN z dnia 1 października 2007 roku, sygn. akt V KK 9/07, Legalis.

¹³³⁹ L. Wilk, J. Zagrodnik, *Prawo karne skarbowe*, Warszawa 2014, s. 611.

¹³⁴⁰ J. Matras, *Wznowienie postępowania* [w:] K. Dudka, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Warszawa 2018, s. 1268.

¹³⁴¹ Postanowienie SN z dnia 9 lipca 2013 roku, sygn. akt II KO 17/13, Biul. PK 2013, Nr 7, s. 17-19.

przedmiocie wznowienia nie pozwalają na rozszerzającą wykładnię określających je przepisów. Kodeks postępowania karnego dość szeroko ujmuje podstawy wznowienia postępowania sądowego zakończonego prawomocnym orzeczeniem¹³⁴². Trzeba jednak zauważyć, iż podstawy wskazane w art. 540a k.p.k. nie wykluczają we wznowionym postępowaniu, korzystniejszego dla oskarżonego rozstrzygnięcia¹³⁴³. Dlatego należy przyjąć, że podstawa ta może służyć nie tylko wnoszeniu wniosku o wznowienie postępowania na niekorzyść oskarżonego, ale również na korzyść¹³⁴⁴. W istocie rzeczy środkiem zaskarżenia jest sam wniosek o wznowienie, natomiast wznowienie jest jego efektem, a więc wzruszeniem prawomocnego orzeczenia¹³⁴⁵. W szczególności wniosek o wznowienie musi wskazywać podstawę wznowienia oraz ją uzasadniać¹³⁴⁶. Wniosek taki, jak każdy środek zaskarżenia, musi spełniać określone wymagania formalne, co podlega badaniu w ramach kontroli formalnej sprawowanej przez prezesa sądu, do którego wniosek został złożony¹³⁴⁷. Mając na uwadze art. 544 § 1 i 2 k.p.k.¹³⁴⁸ w granicach rozstrzygnięć „karnych” o wznowieniu postępowania orzekają odpowiednio sąd okręgowy, apelacyjny lub Sąd Najwyższy, co ustawa uzależnia od tego, w którym z sądów zapadło prawomocne orzeczenie¹³⁴⁹. Przyjmując, że prawomocne orzeczenie zostało wydane przez sąd rejonowy, wówczas sądem upoważnionym do rozpoznania

¹³⁴² D. Osowska, *Nadzwyczajne środki zaskarżenia* [w:] A. Bulsiewicz, M. Jeż-Ludwichowska, D. Kała, D. Osowska, A. Lach, *Przebieg procesu karnego*, Toruń 2013, s. 255.

¹³⁴³ *Czego przykładem może być uniewinnienie lub chociażby przyjęcie innej przyczyny umorzenia niż poprzednio.*

¹³⁴⁴ Postanowienie SN z dnia 6 maja 2000 roku, sygn. akt II KK 349/08, OSNwSK 2010, Nr 1, poz. 964; postanowienie SN z dnia 24 listopada 2010 roku, sygn. akt IV KO 68/10, OSNwSK 2010, Nr 1, poz. 2336.

¹³⁴⁵ D. Świecki [w:] D. Świecki (red.), *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, wyd. 2, Warszawa 2013, s. 809.

¹³⁴⁶ Postanowienie SN - Izba Karna z dnia 1 lipca 2010 r., sygn. akt IV KZ 39/10, OSNwSK 2010, Nr 1, poz. 1373.

¹³⁴⁷ Postanowienie SN - Izba Karna z dnia 14 października 2009 r., sygn. akt V KZ 64/09, OSNwSK 2009 nr 1, poz. 2016.

¹³⁴⁸ Z. Doda, A. Gaberle, *Kontrola odwoławcza w procesie karnym. Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Komentarz*, t. II, Warszawa 1997, s. 429; postanowienie SN z dnia 9 lipca 1996 r., sygn. akt IV KZ 29/96, KZS 1997, Nr 1, poz. 41, Lexis-Nexis nr 381030.

¹³⁴⁹ Postanowienie SN - Izba Karna z dnia 30 sierpnia 2000 r., sygn. akt V KKN 264/00, Legalis.

wniosku o wznowienie postępowania jest sąd okręgowy. Jeżeli wniosek odnosi się do wznowienia postępowania zakończonego prawomocnie przed sądem okręgowym kwestię wznowienia pozostawiona została do orzekania przez sąd apelacyjny, natomiast jeśli orzeczenie prawomocne wydał tenże sąd albo Sąd Najwyższy zasadnym będzie skierowanie wniosku o wznowienie do Sądu Najwyższego jako uprawnionego do wznowienia postępowania zakończonego tym orzeczeniem¹³⁵⁰.

§ 2. Orzekanie na niekorzyść przez sąd odwoławczy wbrew zakazowi *reformationis in peius*

1. Przesłanki na niekorzyść tzw. małego świadka koronnego

Możliwość wzruszenia orzeczenia, które stało się prawomocne, jest odstępstwem od zasady niewzruszalności decyzji kończących postępowanie karne¹³⁵¹. Przepis zawarty w art. 540a k.p.k.¹³⁵² wprowadza, co często podkreśla doktryna i orzecznictwo, nieznaną dotychczas podstawy wznowienia postępowania na niekorzyść oskarżonego¹³⁵³. W odniesieniu do instytucji tzw. małego świadka koronnego sytuacja wydaje się jasna i klarowna wyłącznie w sytuacji, gdy mamy do czynienia z oskarżonym mówiącym prawdę, zarówno w chwili składania wyjaśnień, jak również w momencie składania zeznań. Warto zwrócić tutaj uwagę na rodzaj postępowania. Art. 540a pkt 1 k.p.k. nie dotyczy postępowania, które nadal się toczy, zatem ogranicza zakres nadzoru nad tzw. małym świadkiem koronnym do postępowania prawomocnie zakończonego w którym tenże skorzystał z dobrodziejstwa art. 60 § 3 i 4 k.k., art. 61 k.k. czy też art. 36 § 3 k.k.s.¹³⁵⁴

¹³⁵⁰ Postanowienie SN - Izba Karna z dnia 23 listopada 2005 r., sygn. akt IV KO 62/05, OSNwSK 2005, poz. 2168.

¹³⁵¹ Z. Doda, A. Gaberle, *Kontrola odwoławcza w procesie karnym*, Warszawa 1997, s. 523-574.

¹³⁵² Uregulowanie art. 540a k.p.k. dodane zostało ustawą z dnia 10 stycznia 2003 roku (Dz.U. nr 17, poz. 155), zmieniła ona ustawę z dnia 1 lipca 2003 roku, a następnie art. 540a pkt. 1 zmieniony przez art. 6 pkt 5 ustawy z dnia 28 lipca 2005 roku o zmianie ustawy – Kodeks karny skarbiwy oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. nr 178, poz. 1479) z dnia 17 grudnia 2005 roku.

¹³⁵³ Postanowienie SN z dnia 6 maja 2010 roku, sygn. akt II KK 349/08, OSNwSK 2010, Nr 1, poz. 964.

¹³⁵⁴ *Możemy to wywieść ze zwrotu „skazany” wykorzystanego w treści przepisu art. 540a k.p.k.*

Celem tej regulacji, jak stwierdzono w uzasadnieniu projektu zmian, jest przeciwdziałanie prawdopodobnemu podstępemu „wyłudzeniu” przez oskarżonych korzyści przewidzianych w art. 60 § 3 i 4 k.k. oraz art. 36 § 3 k.k.s. Tym sposobem nastąpiło utwierdzenie obowiązku, którego naruszenie może ostatecznie doprowadzić do „sankcji” w postaci wznowienia postępowania. Nie może zatem dziwić istnienie konieczności takiej regulacji (art. 540a k.p.k.), skoro odnosi się to do wyjątkowo istotnej sytuacji w której sprawca, który chciałby skorzystać z przywileju tzw. małego świadka koronnego składa obietnicę dowodową, obietnicę dostarczenia dowodu¹³⁵⁵.

Warto podkreślić, iż także Sąd Najwyższy stoi na stanowisku, że niepotwierdzenie w odrębnym postępowaniu dotychczasowych wyjaśnień demaskujących przestępczą działalność współsprawców, które legły u podstaw zastosowania w poprzednim procesie dobrodziejstwa przewidzianego w instytucji tzw. małego świadka koronnego, może skutkować wzruszeniem prawomocnego wyroku¹³⁵⁶. Wyłącznie rozsądne stosowanie tej instytucji zmniejsza ryzyko jego nadużywania, gdyż z perspektywy sali sądowej daje ona możliwość w odniesieniu do pewnej grupy przestępców pewność uniknięcia surowego wyroku. Przestępcy mogą się bowiem umówić, że w razie aresztowania obciążają się wzajemnie w poszukiwaniu możliwości zyskania niższej kary.

Istotną kwestią, która wywołuje rozbieżności zarówno w orzecznictwie SN jak i piśmiennictwie jest ustalenie, czy dla zastosowania instytucji tzw. małego świadka koronnego konieczne jest podtrzymywanie przez oskarżonego, do końca postępowania sądowego, złożonych przez niego wyjaśnień, w których podał informacje o swoim zachowaniu w tym przestępstwie, jak i co do pozostałych współdziałających z nim osób a także okoliczności tego przestępstwa¹³⁵⁷. W pierwszych latach obowiązywania kodyfikacji karnych z 1997 roku zaznaczyła się

¹³⁵⁵ W. Wróbel, *Głos w dyskusji poświęconej art. 60 § 3-4 k.k.*, CPKiNP 2003, z. 1, s. 117.

¹³⁵⁶ Postanowienie SN z dnia 2 grudnia 2004 roku, sygn. akt III KK 112/04, OSNKW 2005, Nr 1, poz. 6; postanowienie SN z dnia 29 maja 2003 roku, sygn. akt III KK 36/03, OSNwSK 2003, Nr 1, poz. 1151; wyrok SA w Lublinie z dnia 16 lutego 2004 roku, sygn. akt II AKa 14/04, Legalis; wyrok SN z dnia 8 listopada 2005 roku, sygn. akt IV KK 278/05, OSNwSK 2005, Nr 1, poz. 2013.

¹³⁵⁷ *Wznowienie postępowania* [w:] A. Sakowicz (red.), *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, 8. Wydanie, Warszawa 2018, s. 1312 i n.

różnica poglądów w temacie stosowania obligatoryjnego nadzwyczajnego złagodzenia kary na podstawie art. 60 § 3 k.k. w sytuacji, gdy sprawca współdziałający z innymi przy popełnieniu przestępstwa spełnia wymagania ustalone w tym przepisie i ujawnia osoby współdziałające oraz istotne okoliczności popełnienia wspólnego przestępstwa a następnie odwołuje złożone przez siebie wyjaśnienia czy zaczyna w tych materiałach mataczyć.

Zastosowanie instytucji tzw. „małego świadka koronnego” unormowanej w art. 60 § 3 k.k. nie może mieć miejsca, gdy sprawca w toku postępowania zmienia swoje wyjaśnienia nie tylko w odniesieniu do współpodejrzanych, a następnie współoskarżonych, ale również co do swojego udziału w przestępstwie o czym wypowiedział się Sąd Apelacyjny w Krakowie¹³⁵⁸. Zaprzeczenie przez oskarżonego jego pierwotnym wyjaśnieniom stanowi istotną przeszkodę do skorzystania przez niego z dobrodziejstwa tej instytucji¹³⁵⁹.

Należy jednak pamiętać, co podkreśla A. Sakowicz, że nawet jeżeli art. 540a k.p.k. wskazuje, iż wznowienie postępowania na niekorzyść oskarżonego w sytuacjach określonych w tym przepisie może nastąpić wyłącznie na wniosek stron, to jednak należy mieć na względzie fakt, iż obrońca może aktywować czynności procesowe jedynie na korzyść oskarżonego¹³⁶⁰. Zatem ostatecznie uniemożliwia to złożenie wniosku o wznowienie postępowania na podstawie art. 540a pkt 1 przed obrońcą¹³⁶¹.

Racjonalne wydaje się również wznowienie postępowania na niekorzyść oskarżonego, gdy osoba skazana na podstawie art. 36 § 3 k.k.s nie powtórzy następnie w innym postępowaniu karnym ujawnionych przed organem postępowania przygotowawczego wszystkich istotnych informacji dotyczących osób współdziałających w popełnieniu przestępstwa oraz okoliczności jego popełnienia.

¹³⁵⁸ Wyrok SA w Krakowie z dnia 5 grudnia 2012 r., sygn. akt II AKa 201/12, Prok. i Pr. 2013, Nr 7–8, poz. 27.

¹³⁵⁹ Wyrok SN z dnia 10 lipca 1987 r., sygn. akt IV KR 220/87, OSNKW 1988, Nr 5-6, poz. 42.

¹³⁶⁰ *Dodatkowe podstawy wznowienia* [w:] A. Sakowicz (red.), *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, 8. wydanie, Warszawa 2018, s. 473 i n.

¹³⁶¹ Postanowienie SN z dnia 24 listopada 2010 roku, sygn. akt IV KO 68/10, OSNwSK 2010, Nr 1, poz. 2336.

Utrudnia to bowiem sytuację sądu orzekającego w sprawie, którego obowiązkiem jest dotarcie do prawdy materialnej.

Odwołanie złożonych wyjaśnień jako zaprzeczenie podanych informacji przekreśla możliwość skorzystania z dobrodziejstwa uregulowanego w art. 60 § 3 k.k.¹³⁶² Zmieniając wyjaśnienia, oskarżony niewątpliwie stara się utrudnić ustalenie rzeczywistego przebiegu przestępstwa, bądź umożliwić współprzestępcom (wspólnikom) uniknięcie odpowiedzialności¹³⁶³. Należałoby się zgodzić z tym poglądem, aczkolwiek w uzasadnieniu wyroku z dnia 6 czerwca 2001 roku SN wskazał, że przepis art. 60 § 3 k.k. nic nie mówi o warunku konsekwentnego i stabilnego podtrzymywania przez sprawcę przestępstwa wyjaśnień przez całokształt czynności postępowania sądowego¹³⁶⁴.

W ocenie SN, gdyby ustawodawcy zależało na obwarowaniu art. 60 § 3 k.k. warunkiem podtrzymywania przez całe postępowanie karne przez sprawcę przestępstwa wyjaśnień zawierających informacje dotyczące osób uczestniczących w popełnieniu przestępstwa oraz istotne okoliczności jego popełnienia, to warunek taki zawarłby w treści tego przepisu, podobnie jak uczynił to w ustawie z dnia 25 czerwca 1997 r. o świadku koronnym¹³⁶⁵. Zatem, jeżeli ustawodawca takiego rozwiązania nie zastosował, a na marginesie warto zauważyć, iż prace legislacyjne odnośnie obu tych ustaw toczyły się równolegle, to nie może być ono wprowadzone drogą wykładni, ponieważ zabieg taki oznaczałby tworzenie prawa przez organy stosujące to prawo, a taka sytuacja jest niedopuszczalna. Identyczne rozstrzygnięcie Sądu Najwyższego znalazło się w wyrokach z dnia 15 listopada 2002 r.¹³⁶⁶ i z dnia 11 grudnia 2002 r.¹³⁶⁷ oraz postanowieniu z dnia 8 stycznia 2003 roku¹³⁶⁸. Zaskakujący może okazać się fakt, iż pojawił się również zupełnie odmienny

¹³⁶² Postanowienie SN z dnia 29 maja 2003 r., sygn. akt III KK 36/03, OSNwSK 2003, Nr 1.

¹³⁶³ Wyrok SA w Krakowie z dnia 25 września 2012 r., II AKa 133/12, KZS 2012, Nr 10, poz. 35.

¹³⁶⁴ Wyrok SN z dnia 6 czerwca 2001 r., sygn. akt II KKN 369/2000.

¹³⁶⁵ S. Waltoś, *Proces karny. Zarys systemu*, Warszawa 2001, s. 390; J. Semik, *Instytucja świadka koronnego – teoria i praktyka*, Biuletyn CE UW 1999, Nr 3-4, s. 105.

¹³⁶⁶ Wyrok SN z dnia 15 listopada 2002 r., sygn. akt II KKN 390/01, LEX nr 74454.

¹³⁶⁷ Wyrok SN z dnia 11 grudnia 2002 r., sygn. akt V KKN 400/01, LEX nr 75501.

¹³⁶⁸ Postanowienie SN z dnia 8 stycznia 2003 r., sygn. akt II KK 294/02, R-OSNKW 2003, poz. 18.

pogląd wyrażony w postanowieniach z dnia 2 grudnia 2004 r.¹³⁶⁹, 8 listopada 2005 r.¹³⁷⁰ oraz 4 grudnia 2007 roku¹³⁷¹.

Jak możemy zauważyć, rozbieżności wynikały z praktyki stosowania instytucji tzw. „małego świadka koronnego” a także z faktu, co zostało uznane w ostatnich postanowieniach SN, iż poprzednia linia orzecznicza odnosząc się do tej kwestii utraciła wiodącą rolę na skutek wejścia w życie z dniem 1 lipca 2003 r. noweli do k.p.k.. W tym właśnie momencie do porządku prawnego wszedł art. 540a pkt 1 k.p.k. dający podstawę do wznowienia zakończonego prawomocnym orzeczeniem postępowania sądowego w przypadku, gdy „skazany, do którego zastosowano przepis art. 60 § 3 lub 4 k.k. lub art. 36 § 3 k.k.s., nie potwierdził w postępowaniu karnym ujawnionych przez siebie informacji”¹³⁷².

Skoro zatem ustawodawca skutkiem zmian zdecydował się między innymi na zniesienie zakazu orzekania na niekorzyść sprawcy w wypadkach określonych w art. 60 § 3 i 4 k.k. oraz art. 540a pkt 1 k.p.k. pozwalających na wznowienie postępowania karnego zakończonego prawomocnym wyrokiem, jeżeli skazany, do którego zastosowano dobrodziejstwo nadzwyczajnego złagodzenia kary na podstawie art. 60 § 3 k.k. nie potwierdził w postępowaniu karnym ujawnionych przez siebie informacji to brak jest podstaw, aby przyjmować, że taki sprawca w ogóle zasługuje w czasie wyrokowania na nadzwyczajne złagodzenie kary¹³⁷³. Ostatecznie przecież nie spełnia wymagań stawianych małemu świadkowi koronnemu, gdyż do „ujawnienia” nie dochodzi¹³⁷⁴. Zatem jedyny prawidłowy jest aktualnie, również zdaniem SN, pogląd, że skoro niepotwierdzenie w odrębnym postępowaniu dotychczasowych wyjaśnień ujawniających przestępczą działalność współsprawców może skutkować wzruszeniem prawomocnego wyroku, to tym

¹³⁶⁹ Postanowienie SN z dnia 2 grudnia 2004 r., sygn. akt III KK 112/04, OSNKW 2005, z. 1, poz. 6.

¹³⁷⁰ Postanowienie SN z dnia 8 listopada 2005, sygn. akt IVB KK 278/05, R-OSNKW 2005, poz. 2013.

¹³⁷¹ Postanowienie SN z dnia 4 grudnia 2007 r., sygn. akt II KK 157/07, R-OSNKW 2007, poz. 2756.

¹³⁷² S. Zabłocki, *Nowe i nie całkiem nowe wznowienie*, Pal. 2003, Nr 9-10, s. 93 i n.

¹³⁷³ Postanowienie SN z dnia 29 maja 2003 roku, sygn. akt III KK 36/03, OSNwSK 2003, Nr 1, poz. 1151; wyrok SA w Lublinie z dnia 16 lutego 2004 roku, sygn. akt II AKa 14/04, Legalis; wyrok SN z dnia 8 listopada 2005 roku, sygn. akt IV KK 278/05, OSNwSK 2005, Nr 1, poz. 2013.

¹³⁷⁴ Zbliżony pogląd prezentował SA w Lublinie w wyroku z dnia 13 września 2004 r., sygn. akt II AKa 160/04, Prok. i Pr. 2005, Nr 6, poz. 19. Istotnie odmienny pogląd nadal prezentuje M. Kulik [w:] M. Mozgawa (red.), *Kodeks karny. Praktyczny komentarz*, Warszawa 2007, s. 145.

bardziej odwołanie jeszcze w toku niezakończonych sprawy przestępczej wiedzy na temat osób uczestniczących w popełnieniu przestępstwa oraz istotnych okoliczności jego popełnienia wyklucza możliwość obligatoryjnego nadzwyczajnego złagodzenia kary w myśl art. 60 § 3 k.k.¹³⁷⁵

Wobec tego odnosząc się do możliwej zmiany postawy sprawcy w postępowaniu przed sądem i realności niebezpieczeństwa zmiany wyjaśnień, a także szczególnie możliwości odwołania wyjaśnień złożonych w postępowaniu przygotowawczym wobec instytucji tzw. małego świadka koronnego celowo dobrym rozwiązaniem było poszerzenie podstawy wznowienia postępowania, aby móc przeciwdziałać nielojalności przestępcy (art. 540a pkt 1 k.p.k.)¹³⁷⁶. Argumentacja w zakresie odstąpienia od premiowania nierzetelnych „małych świadków koronnych” wydaje się jak najbardziej prawidłowa mając na uwadze, założenia § 4 art. 60 k.k. skłonienia jednego ze sprawców do przełamania solidaryzmu grupowego i uzyskania od niego odpowiednich informacji o popełnionym przestępstwie i osobach uczestniczących w jego popełnieniu¹³⁷⁷. Postawa sprawcy w postępowaniu przygotowawczym nie powinna znacząco różnić się od postawy, jaką następnie będzie się od niego oczekiwać w postępowaniu sądowym¹³⁷⁸.

Na szczerść, pełność i niezmiennosc wyjaśnień oraz ich stabilność jako cechy, które świadczą o tym, że oskarżony istotnie działa w zamiarze ujawnienia okoliczności przestępstwa i osób współdziałających zwrócił także uwagę Sąd Apelacyjny w Katowicach w wyroku z dnia 22 lutego 2007 roku¹³⁷⁹. Pozornie uzasadniona wobec tego może wydawać się chęć stworzenia przez ustawodawcę takiego rozwiązania legislacyjnego, które w praktyce stanowiłoby odpowiedź wymiaru sprawiedliwości na wprowadzenie sądu w błąd¹³⁸⁰.

¹³⁷⁵ Postanowienie SN z dnia 6 maja 2010 roku, sygn. akt II KK 349/08, OSNwSK 2010, Nr 1, poz. 964.

¹³⁷⁶ T. Bojarski, *Zasady wymiaru kary i środków karnych* [w:] T. Bojarski (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2011, s. 153.

¹³⁷⁷ Postanowienie SN z dnia 7 kwietnia 2004 roku, sygn. akt SNO 12/04, (SAOS).

¹³⁷⁸ Uchwała SN z dnia 25 lutego 1999r., sygn. akt I KZP 38/98, OSNKW 1999, Nr 3-4, poz. 12; uchwała SN z dnia 16 marca 1999r., sygn. akt I KZP 2/99, WPP 2000, Nr 1, poz. 68.

¹³⁷⁹ Wyrok SA w Katowicach z dnia 22 lutego 2007 r., sygn. akt II AKo 13/07, KZS 2007, Nr 7-8, poz. 66.

¹³⁸⁰ P. Wiliński, *Zasada prawa do obrony w polskim procesie karnym*, Kraków 2006, s. 356 i n.

2. Zakres orzekania sądu odwoławczego

Jedną z zasad postępowania karnego jest zasada kontroli instancyjnej zakładająca możliwość korygowania błędnych, wadliwych decyzji procesowych lub innych czynności i dająca stronom, a niekiedy i innym osobom, których prawa zostały naruszone, możliwość zaskarżania orzeczeń, zarządzeń i innych czynności, gdy uznają, że godzi ona w ich prawa lub interesy procesowe. Temu właśnie celowi służą środki zaskarżenia, czyli przewidziane przez prawo karne procesowe środki prawne, za pomocą których zainteresowany podmiot może wzruszyć zapadłą decyzję procesową, poddając ją kontroli innego organu procesowego albo pozbawiając mocy prawnej lub też żądać kontroli innej niż decyzja czynności procesowej¹³⁸¹. Zgodnie z orzecznictwem SN, *novum* faktów i dowodów oznacza środek dowodowy, niezależnie od tego, czy pochodzi on ze znanego, czy też nieznanego źródła dowodowego¹³⁸². Nie można bowiem na skutek znajomości przez sąd w poprzednim postępowaniu określonego źródła dowodowego wyłączyć możliwość wznowienia procesu na podstawie nowych informacji (środków dowodowych) uzyskanych z tego źródła¹³⁸³.

Dokonując analizy instytucji wznowienia należy zauważyć, iż nie powinna ona budzić większych wątpliwości w sferze gwarancji procesowych posiadanych przez oskarżonych, ponieważ gwarancje te są istotne nie tylko przy pierwotnym rozstrzygnięciu sprawy. Ich celem jest zapewnienie ochrony praw oskarżonego ale również prawidłowe procedowanie a także wydanie słusznego orzeczenia, tzn. zgodnego z prawem, czyniącego zadość zasadom współżycia społecznego, szeroko pojmowanej sprawiedliwości społecznej i zasadom humanitaryzmu. Do tej sfery zaliczyć między innymi zasady: *in dubio pro reo*, prawdy materialnej, obiektywizmu, prawa do obrony, domniemania niewinności, zakaz *reformationis in peius* oraz reguły *ne peius*.

¹³⁸¹ Postanowienie SN z dnia 4 czerwca 2009 r., sygn. akt V KK 295/08, (niepubl.).

¹³⁸² Postanowienie SN z dnia 5 marca 1982 roku, sygn. akt II KZ 30/82, OSNKW 1982, nr 6, poz. 36; wyrok SN z dnia 19 stycznia 1974 roku, sygn. akt III KO 22/73, OSNKW 1974, nr 6, poz. 120.

¹³⁸³ A. Murzynowski, *Podstawy wznowienia postępowania karnego*, NP. 1970, Nr 7–8, s. 1007.

Obecny k.p.k. wskazuje, iż sąd (organ) odwoławczy rozpoznaje sprawę w granicach środka odwoławczego, a w zakresie szerszym o tyle, o ile ustawa to przewiduje¹³⁸⁴. Granice środka odwoławczego wyznaczone są przez granice zaskarżenia. Natomiast zakres orzekania organu odwoławczego w granicach środka odwoławczego, dodatkowo wyznaczany jest jeszcze przez podniesione zarzuty, kierunek środka odwoławczego i związany z nim zakaz *reformationis in peius* oraz tzw. reguły *ne peius*, które ograniczają merytorycznie orzekanie sądu odwoławczego¹³⁸⁵. Gwarancja procesowe posiadane przez oskarżonego stanowią wyznacznik zakresu dozwolonego działania sądu w postępowaniu pierwotnym, wznowionym, jak i wznowieniowym¹³⁸⁶. Zakres ten uszczegółowiony jest przez kierunek wznowienia wynikający z charakteru podstawy wznowieniowej.

W zasadzie sąd (organ) odwoławczy zobowiązany jest rozważyć wszystkie zarzuty podane w środku odwoławczym, chyba, że ustawa stanowi inaczej. Jednakże zgodnie z art. 436 k.p.k. sąd może ograniczyć rozpoznanie środka tylko do poszczególnych uchybień podniesionych przez strony lub podlegające uwzględnieniu z urzędu, jeżeli rozpoznanie w tym zakresie jest wystarczające do wydania orzeczenia, a rozpoznanie pozostałych uchybień byłoby przedwczesne lub bezprzedmiotowe¹³⁸⁷. Przyczyny odwoławcze stanowią uchybienia, których stwierdzenie przez sąd (organ) odwoławczy powoduje określone konsekwencje procesowe w stosunku do zaskarżonego orzeczenia. Konsekwencje te to zmiana decyzji procesowej lub jej uchylenie i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania. Przyczyny odwoławcze są zatem w istocie powodami do uchylenia lub zmiany zaskarżonego orzeczenia (zarządzenia)¹³⁸⁸.

¹³⁸⁴ Postanowienie SN z dnia 24 listopada 2005 r., sygn. akt V KK 352/05, R-OSNKW 2005, s. 1154-1155.

¹³⁸⁵ D. Świecki, *Rozprawa apelacyjna w polskim procesie karnym*, Kraków 2006, s. 24-39.

¹³⁸⁶ M. Ciukas, *Domniemanie niewinności w postępowaniu wznowieniowym*, Prok. i Pr. 2010, Nr 6, s. 60 i n.

¹³⁸⁷ Postanowienie SN z dnia 12 kwietnia 2006 r., sygn. akt II KK 335/05, OSNKW 2006, Nr 7-8, poz. 70.

¹³⁸⁸ Wyrok SN z dnia 23 lipca 1974 r., sygn. akt V KR 212/74, OSNKW 1974, Nr 12, poz. 233; wyrok SN z dnia 9 października 1980 r., sygn. akt Rw 342/80, OSNPG 1981, Nr 8-9, poz. 103.

Instytucja wznowienia postępowania karnego stanowi niewątpliwie szczególny rodzaj procesu karnego po którego sięgnięciu dopuszczalne jest dopiero po uprawomocnieniu się orzeczenia. Ponadto wymaga się, aby spełnione zostały zasady dopuszczalności wznowienia ustalone w rozdziale 56 k.p.k. Na ten rodzaj postępowania mogą wchodzić trzy etapy:

- (I) „postępowanie poprzedzające decyzję sądu dotyczącą wznowienia procesu” w którym sąd dokonuje oceny, czy zaistniały przesłanki wznowienia,
- (II) „postępowanie decyzyjne” w którym sąd rozstrzyga o wznowieniu, bądź o odmowie tego wznowienia,
- (III) „postępowanie wznowione”¹³⁸⁹ po uchyleniu prawomocnego orzeczenia kończącego postępowanie¹³⁹⁰.

Na podstawie art. 540a k.p.k. skutkiem zawartych w tym przepisie przesłanek wznowienia możemy mówić o o zaskarżeniu prawomocnego orzeczenia wyłącznie w kierunku negatywnym¹³⁹¹. Mając na uwadze art. 434 k.p.k. wznowienie na niekorzyść oskarżonego może nastąpić jedynie w razie wniosku o takie wznowienie i w granicach takiego wniosku, w razie potwierdzenia się podstawy wskazanej przez wnioskodawcę. Zatem w świetle art. 5 § 1 k.p.k. nie doznaje on naruszenia w sytuacji, gdy ujawniono jedną z podstaw określonych w art. 540a k.p.k., których zaistnienie potwierdzać będzie uprzednia merytoryczna ocena przez sąd wznowieniowy akt sprawy prawomocnie zakończonej. Ocena ta dokonana będzie odpowiednio przez pryzmat art. 60 § 3 lub § 4 k.k. (z uwzględnieniem skutków niepotwierdzenia przez „małego świadka koronnego” okoliczności zawartych w art.

¹³⁸⁹ *Może ono zakończyć się: utrzymaniem prawomocnego orzeczenia, jeśli sąd nie znajdzie podstaw do jego uchylenia lub zmiany, albo uchyleniem zaskarżonego orzeczenia i przekazaniem sprawy do ponownego rozpoznania, bądź też ewentualnie zmianą prawomocnego orzeczenia bez przeprowadzania ponownego postępowania w tej samej sprawie, jeśli sąd już na etapie decyzyjnym stwierdzi, iż są podstawy do wydania nowego, niewadliwego orzeczenia przy jednoczesnym uznaniu, że ponowne postępowanie karne jest zbędne.*

¹³⁹⁰ *Przy czym nie ma wymogu, aby ten etap zawsze nastąpił.*

¹³⁹¹ *Postanowienie SN z dnia 28 maja 2009 roku, sygn. akt II KZ 52/09, OSNKW 2009, Nr 7, poz. 59.*

60 § 3 i § 4 k.k.)¹³⁹². W ten sposób postępowanie wznowieniowe realizuje nie tylko interesy oskarżonego, ale przede wszystkim interes wymiaru sprawiedliwości związany z instytucją tzw. małego świadka koronnego.

§ 3. Wznowienie prawomocnie zakończonego postępowania wobec tzw. małego świadka koronnego

1. Przesłanki wznowienia postępowania karnego

Podstawy „wznowieniowe” na które może powołać się strona składająca wniosek o wznowienie zawarte są w k.p.k. w treści art. 540a¹³⁹³. Ustawodawca wskazuje w nich na przyczyny, które nie stanowią wad zakończonego postępowania, lecz prezentują okoliczności, które choć powstały poza procesem karnym, mogły mieć lub też miały wpływ na treść orzeczenia¹³⁹⁴. Wznowienie postępowania wyłącznie na niekorzyść oskarżonego zakłada art. 540a k.p.k.¹³⁹⁵, przewidując, iż może to nastąpić jeżeli skazany do którego zastosowano art. 60 § 3 lub 4 k.k. albo art. 36 § 3 k.k.s., nie potwierdził w postępowaniu karnym ujawnionych przez siebie informacji¹³⁹⁶. W sytuacji określonej w art. 60 § 3 k.k. chodzi o wypadek stosowania przez sąd nadzwyczajnego złagodzenia kary lub warunkowego zawieszenia jej wykonania – w stosunku do sprawcy współdziałającego z innymi osobami w popełnieniu przestępstwa, jeżeli ujawnił on wobec organu powołanego do ścigania przestępstw informacje dotyczące osób uczestniczących w popełnieniu przestępstwa

¹³⁹² *Nadzwyczajne środki zaskarżenia* [w:] B. Bieńkowska, P. Kruszyński, C. Kulesza, P. Piszczyk, Sz. Pawelec, *Wykład prawa karnego procesowego*, Białystok 2012, s. 462.

¹³⁹³ *Przyjąć należy, iż z przyczyn oczywistych tego rodzaju podstawy będą w praktyce wskazywane we wniosku o wznowienie pochodzącym od oskarżyciela.*

¹³⁹⁴ Postanowienie SN z dnia 28 maja 2009 r., sygn. akt III KZ 22/09, OSNKW 2009, Nr 7, poz. 59.

¹³⁹⁵ *Rozwiązanie to zostało wprowadzone przez ustawę z dnia 10 stycznia 2003 r. o zmianie ustawy - Kodeks postępowania karnego, ustawy - Przepisy wprowadzające Kodeks postępowania karnego, ustawy o świadku koronnym oraz ustawy o ochronie informacji niejawnych, a w obecnym kształcie obowiązują od nowelizacji dokonanej ustawą z dnia 28 lipca 2005 r. o zmianie ustawy - Kodeks karny skarbowy oraz niektórych innych ustaw.*

¹³⁹⁶ Wyrok SA w Lublinie z dnia 13 września 2004 r., sygn. akt II AKa 160/04, Prok. i Pr. 2005 nr 6, poz. 19, str. 13.

oraz istotne okoliczności jego popełnienia¹³⁹⁷. Natomiast art. 60 § 4 k.k. pozwala sądowi zastosowanie powołanych złagodzeń wobec sprawcy przestępstwa, który niezależnie od wyjaśnień złożonych w swojej sprawie, ujawnił przed organem ścigania i przedstawił istotne okoliczności, nieznane dotychczas temu organowi, przestępstwa zagrożonego karą powyżej 5 lat pozbawienia wolności. Zarówno w doktrynie, jak i orzecznictwie pojawiły się głosy stwierdzające, że art. 540a § 1 k.p.k. jednoznacznie przesądził o konieczności potwierdzenia przed sądem przez „małego świadka koronnego” wyjaśnień złożonych wcześniej w postępowaniu przygotowawczym¹³⁹⁸. Również Sąd Najwyższy stoi na stanowisku, że niepotwierdzenie w odrębnym postępowaniu dotychczasowych wyjaśnień demaskujących przestępczą działalność współsprawców, które legły u podstaw zastosowania w poprzednim procesie dobrodziejstwa przewidzianego w art. 60 § 3 k.k., może skutkować wzruszeniem prawomocnego wyroku¹³⁹⁹. Jeżeli zatem osoba, w stosunku do której zapadł prawomocny wyrok przy zastosowaniu art. 60 § 3 lub 4 k.k., występując następnie w roli świadka w procesie tych osób nie potwierdziła tych informacji – możliwe jest zastosowanie wznowienia postępowania z art. 540a k.p.k.¹⁴⁰⁰ Uzasadnieniem dla takiego wzruszenia orzeczenia, korzystającego z atrybutu prawomocności, na niekorzyść jest nieczysta gra procesowa, prowadzona z organami ścigania i wymiaru sprawiedliwości przez przebiegłego podejrzanego, bądź oskarżonego¹⁴⁰¹. Brak takiej regulacji prowadziłyby do wniosku o całkowitej bezkarności takiego nieuczciwego współpracownika organów ścigania w

¹³⁹⁷ J. Grajewski, S. Steinborn, *Nadzwyczajne środki zaskarżenia* [w:] L.K. Paprzycki (red.), *Kodeks postępowania karnego. Komentarz LEX. Tom II. Komentarz do art. 425-673*, Warszawa 2013, s. 382-383.

¹³⁹⁸ A. Michalska-Warias, Obowiązek potwierdzenia wyjaśnień przed sądem przez tzw. małego świadka koronnego, *Prok. i Pr.* 2012, Nr 9, s. 78.

¹³⁹⁹ Postanowienie SN z dnia 2 grudnia 2004 r., sygn. akt III KK 112/04, OSNKW 2005, Nr 1, poz. 6; postanowienie SN z dnia 29 maja 2003 r., sygn. akt III KK 36/03, OSNwSK 2003, Nr 1, poz. 1151; wyrok SA w Lublinie z dnia 16 lutego 2004 r., sygn. akt II AKA 14/04, OSProk. i Pr. 2004, Nr 11-12, poz. 15; wyrok SN z dnia 8 listopada 2005 r., sygn. akt IV KK 278/05, OSNwSK 2005, Nr 1, poz. 2013.

¹⁴⁰⁰ *Te same względy legły u podstaw możliwości wznowienia postępowania umorzonego absorpcyjnie w sytuacji, gdy doszło do uchylecia wyroku albo do istotnej zmiany jego treści, który stał się podstawą umorzenia absorpcyjnego (art. 11 § 1 k.k.).*

¹⁴⁰¹ Postanowienie SN z dnia 6 maja 2010 r., sygn. akt II KK 349/08, OSNwSK 2010, Nr 1, poz. 964.

postępowaniu przygotowawczym i sądowym¹⁴⁰². Na uwagę zasługuje fakt, iż instytucja ta nie posiadała swojego odpowiednika w k.p.k. z 1969 roku, ani też w k.p.k. z 1928 roku.

Ratio legis rozwiązania przewidzianego w art. 540a k.p.k. sprowadza się do przeciwdziałania instrumentalnej grze procesowej, prowadzonej przez tzw. małego świadka koronnego. W świetle art. 540a pkt 1 k.p.k. użycie słowa „skazany” oraz odwołanie się do art. 60 § 3 i 4 k.k. i art. 36 § 3 k.k.s. wskazują, iż chodzi o osobę, która prawomocnie skazana¹⁴⁰³ z łagodniejszym jej potraktowaniem, występując następnie w roli świadka w procesie tych osób, o których przestępstwie informowała organy ścigania w swoim procesie, nie potwierdza teraz tych informacji¹⁴⁰⁴. Podstawą wznowienia jest zatem niewypełnienie zobowiązań tzw. małego świadka koronnego¹⁴⁰⁵. Mowa jest tutaj o sytuacji w której sprawca czynów popełnionych w ramach przestępczego współdziałania z innymi osobami, licząc na złagodzenie kary, ujawni w toku postępowania przygotowawczego informacje dotyczące innych osób uczestniczących w popełnieniu przestępstwa oraz poda istotne okoliczności jego popełnienia¹⁴⁰⁶, bądź też sprawca, niezależnie od złożonych w swojej sprawie wyjaśnień, ujawni przed organem ścigania i przedstawi istotne nieznanе dotąd temu organowi okoliczności dotyczące poważnego przestępstwa¹⁴⁰⁷. Warto zauważyć, iż nie jest konieczne ustalanie, że ów nowy fakt, w postaci wiarolomnej postawy tzw. małego świadka koronnego, nie był znany ani sądowi pierwszej, ani drugiej instancji jak również stronie. Odwołując się do uregulowań zawartych w art. 61 k.k.¹⁴⁰⁸

¹⁴⁰² Wyrok SA w Lublinie z dnia 13 września 2004 r., sygn. akt sygn. akt I Aka 160/04, Prok. i Pr. 2005, dodatek „Orzecznictwo”, Nr 6, poz. 19; wyrok SA w Krakowie z dnia 20 października 2006 r., sygn. akt II Aka 119/06, KZS 2006, Nr 12, poz. 20.

¹⁴⁰³ *Zastosowanie art. 60 § 3 lub § 4 k.k. lub art. 36 § 3 k.k.s. zawsze prowadzi do skazania osoby, której to dotyczy.*

¹⁴⁰⁴ Wyrok SA w Krakowie z dnia 20 października 2006 r., sygn. akt II AKa 119/06, KZS 2006, Nr 12, poz. 20.

¹⁴⁰⁵ A. Marek, *Kodeks karny. Komentarz*, wyd. 5, Warszawa 2010, s. 204.

¹⁴⁰⁶ *Co znajduje potwierdzenie w przesłankach art. 60 § 3 k.k.*

¹⁴⁰⁷ *Zagrożonego karą pozbawienia wolności powyżej 5 lat, co znajduje potwierdzenie w przesłankach art. 60 § 4 k.k.*

¹⁴⁰⁸ *Zastosowanie rozumowania a minori ad maius pozwala na wznowienie postępowania w sytuacji, gdy w wypadkach określonych w art. 60 § 3 sąd odstąpił od wymierzenia kary na podstawie art. 61 k.k.*

przepis ten ma zastosowanie również do przypadku odstąpienia od kary wobec oskarżonego w razie jego czynnego żalu i przekazania przez niego informacji organom ścigania¹⁴⁰⁹. Jeżeli skazani, po uzyskaniu dobrodziejstwa złagodzenia kary w okolicznościach, o których wyżej była mowa, nie potwierdzą w jakimkolwiek kolejnym postępowaniu toczącym się po uprawomocnieniu się wyroku tych okoliczności, mogą narazić się na wznowienie postępowania ze względu właśnie na podstawy z art. 540a k.p.k.¹⁴¹⁰ Zatem regulacja ta konstytuuje źródło obowiązku, którego naruszenie prowadzi do realnej „sankcji” w postaci wznowienia postępowania¹⁴¹¹. Należy zwrócić uwagę w granicach podstawy wznowieniowej, co znalazło również swoje odniesienie w orzecznictwie, iż wprowadzie z treści art. 60 § 3 k.k. nie wynika, by warunkiem zastosowania tego przepisu było ewidentne potwierdzenie przyznania się także na rozprawie oraz jego niezmiennienie w trakcie całego postępowania, w tym sądowego, to jednak sformułowanie art. 540a k.p.k. nie pozostawia co do tego wątpliwości. Przyjmując, iż podstawa wznowienia z powołanego artykułu może prowadzić do zmiany wyroku na niekorzyść oskarżonego daje podstawę do twierdzenia, iż skoro sam ustawodawca uważa, że można wznowić postępowanie zakończone prawomocnym orzeczeniem, jeżeli skazany w ramach art. 60 § 3 k.k. nie potwierdził w postępowaniu karnym ujawnionych przez siebie informacji, to tym bardziej zasadny jest pogląd, że nie można zastosować art. 60 § 3 k.k. wobec oskarżonego, który zmienia swe wyjaśnienia przed zakończeniem prawomocnego postępowania¹⁴¹².

Jak wskazuje art. 542 § 3 k.p.k. wznowienie na podstawie komentowanego przepisu nie może nastąpić z urzędu, zatem w praktyce wznowienie następuje na wniosek strony¹⁴¹³. Mimo, że przepis art. 540a wskazuje, że wznowienie

¹⁴⁰⁹ P. Gensikowski, *Odstąpienie od wymierzenia kary w polskim prawie karnym*, Warszawa 2011, s. 326-327.

¹⁴¹⁰ A. Sakowicz [w:] K.T. Boratyńska, A. Górski, A. Sakowicz, A. Ważny, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Warszawa 2014, s. 926-927.

¹⁴¹¹ Postanowienie SN z dnia 6 maja 2010 r., sygn. akt II KK 349/08, OSNwSK 2010, Nr 1, poz. 964.

¹⁴¹² Wyrok SA w Lublinie z dnia 13 września 2004 r., sygn. akt II AKA 160/04, Prok. i Pr. 2005, Nr 6, poz. 19.

¹⁴¹³ Postanowienie SN z 1 sierpnia 2012 r., sygn. akt III KO 52/12, Prok. i Pr. 2012, Nr 11, poz. 12; postanowienie SN z dnia 7 lutego 2013 r., sygn. akt III KO 87/12, Legalis; postanowienie SN z dnia 18

postępowania na niekorzyść oskarżonego w sytuacjach określonych w komentowanym przepisie może nastąpić tylko na wniosek stron, to jednak należy pamiętać, że obrońca może przedsięwziąć czynności procesowe jedynie na korzyść oskarżonego. Wobec tego na podstawie art. 540a pkt 1 k.p.k. wyklucza to dopuszczalność wniosku obrońcy o wznowienie¹⁴¹⁴. Oznacza to, że wniosek o wznowienie postępowania na niekorzyść oskarżonego może złożyć prokurator a także oskarżyciel posiłkowy lub inny podmiot posiadający *gravamen*¹⁴¹⁵ w zakresie składania środków zaskarżenia na niekorzyść skazanego¹⁴¹⁶. Odmowa przyjęcia wniosku o wznowienie postępowania może nastąpić, gdy we wniosku wskazano inne podstawy niż wymienione w art. 540a k.p.k.

Oskarżyciel, występując z wnioskiem o wznowienie postępowania na podstawie określonej w art. 540a pkt 1 k.p.k., winien wykazać istnienie okoliczności uzasadniających to wznowienie, a więc zarówno skazanie z zastosowaniem przepisu art. 60 § 3 lub 4 k.k., bądź art. 36 § 3 k.k.s., jak i wiarygodną, opisaną w dyspozycji art. 540a pkt 1, postawę tzw. małego świadka koronnego¹⁴¹⁷. To rozwiązanie jest jednak stosunkowo nierozważne i zdecydowanie może budzić pewne wątpliwości, skoro organem bezpośrednio dotkniętym wykrętnym działaniem oskarżonego jest sąd. W konsekwencji można więc twierdzić, że skoro i tak doszło do przywrócenia działania z urzędu w wypadku wznowienia należało dopuścić wznowienie postępowania z urzędu także i na podstawach określonych w art. 540a pkt 1 i 2 k.p.k., aby sąd nie musiał oczekiwać inicjatywy oskarżyciela w tym przedmiocie.

W ocenie S. Zabłockiego wobec przyjętych metod wykładni nie ma praktycznej możliwości realizacji mechanizmu wznowieniowego uregulowanego w art. 540a pkt 1 k.p.k. wobec sprawcy, w stosunku do którego sąd zastosował nadzwyczajne

października 2000 r., sygn. akt III KZ 17/2000, OSNPP 2001, nr 4, poz. 14; postanowienie SA w Katowicach z dnia 20 października 1999 r., sygn. akt II AKo 292/99, OSNPP 2000, Nr 9, poz. 28;

¹⁴¹⁴ Postanowienie SN z dnia 24 listopad 2010 r., sygn. akt IV KO 68/10, OSNwSK 2010, Nr 1, poz. 2336.

¹⁴¹⁵ Jak wskazuje J. Brylak „*gravamen jest to instrument prawny służący zachowaniu równowagi procesowej w postępowaniu ukierunkowany na wykrycie prawdy materialnej oraz właściwą penalizację czynu zabronionego; zasadniczo jest subiektywnym i uzasadnionym przekonaniem skarżącego, że dane rozstrzygnięcie lub ustalenie narusza jego prawa, inaczej mówiąc, szkodzi ono jego interesom prawnym*”.

¹⁴¹⁶ J. Brylak, *Instytucja gravamen w postępowaniu karnym*, Warszawa 2013, s. 156-166.

¹⁴¹⁷ G. Artymiak, M. Rogalski (red.), *Proces karny. Część szczególna*, Warszawa 2012, s. 215.

złagodzenie kary albo nawet warunkowo zawiesił jej wykonanie z uwagi na spełnienie przezeń warunków określonych w art. 36 § 3 k.k.s.¹⁴¹⁸ Powoływany przepis umożliwia premiowanie osoby współdziałającej z inną osobą w popełnieniu przestępstwa skarbowego o ile ujawni ona wobec organu ścigania informacje dotyczące osób uczestniczących w popełnieniu przestępstwa skarbowego oraz istotne okoliczności jego popełnienia, a więc spełni rolę małego świadka koronnego w obszarze przestępczości karnej skarbowej¹⁴¹⁹. Tak więc jedynie *de lege ferenda* zgłosić należy postulat, aby sytuacja osoby, wobec której podstawę prawną zastosowania profitów stanowi art. 36 § 3 k.k.s., a która następnie instrumentalnie nie potwierdzi ujawnionych przez siebie informacji, została zrównana z sytuacją osób, wobec których zastosowano przepis art. 60 § 3 lub 4 k.k.¹⁴²⁰

2. Skutki wznowienia postępowania karnego

Artykuł 540a k.p.k. stanowi podstawę wznowienia postępowania na niekorzyść oskarżonego w sytuacji pojawienia się nowych okoliczności świadczących o tym, że oskarżony nie zasługiwał na skazanie z zastosowaniem nadzwyczajnego złagodzenia kary w warunkach art. 60 § 3 lub 4 k.k. albo art. 36 § 3 k.k.s., albo wskazujących, że absorpcyjne umorzenie postępowania karnego było niezasadne¹⁴²¹. Omawiane wznowienie zostało w tym przypadku pomyślane jako swoista sankcja za niedotrzymanie warunków układu, jaki oskarżony „zawarł” z organami ścigania, oferując współpracę w zakresie wyjaśnienia istotnych okoliczności przestępczego procederu. Mając na uwadze zawarty w doktrynie pogląd, że użyty w tym przepisie zwrot „może” powinniśmy odnieść do konieczności dokonania przez sąd oceny podstaw do wznowienia postępowania¹⁴²². Przyjmując, iż podstawy te zaistniały, sąd zobowiązany jest wznowić postępowanie, aczkolwiek wykładnia systemowa tego przepisu prowadzi do wniosku, że wznowienie postępowania na tej podstawie ma

¹⁴¹⁸ S. Zabłocki, *Nowe i nie całkiem nowe wznowienie*, Palestra 2003, Nr 9-10, s. 94.

¹⁴¹⁹ F. Prusak, *Kodeks karny skarbowy. Komentarz*. t. I, Zakamycze 2006, s. 427-431.

¹⁴²⁰ P.W. Mierzejewski, *Kompendium postępowania karnego*, Warszawa 2012, s. 388.

¹⁴²¹ P. Hołmański, L.K. Paprzycki [w:] M. Filar, *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2006, s. 217.

¹⁴²² T. Grzegorzczak, *Kodeks postępowania karnego oraz ustawa o świadku koronnym. Komentarz*, Warszawa 2008, s. 1144.

charakter fakultatywny. W tym zakresie na uwagę bowiem zasługuje odmienna redakcja art. 540 § 1 k.p.k.¹⁴²³, w którym użyto zwrotu „wznawia się” wobec art. 540b k.p.k., gdzie, podobnie jak w art. 540a k.p.k., zawarto zwrot „może”, co przesądza o fakultatywnym charakterze tej podstawy wznowieniowej. Zasadniczo z istoty tej instytucji w ponownym postępowaniu podstawy z art. 540a k.p.k. winny doprowadzić do wydania surowszego wyroku¹⁴²⁴. Sąd nie może jednak przy ich zaistnieniu oddalić wniosku, uznając, iż wznowienie jedynie może, ale nie musi nastąpić.

W odniesieniu do art. 542 § 5 k.p.k. wznowienie z urzędu na niekorzyść oskarżonego jest, podobnie jak w skardze kasacyjnej, ograniczone 6-miesięcznym terminem, liczonym od daty prawomocnego zakończenia procesu¹⁴²⁵. Termin ten ma charakter materialny, tzw. prekluzyjny, ponieważ z jego upływem wygasa prawo do uwzględnienia wniosku o wznowienie postępowania na niekorzyść oskarżonego. Ponieważ § 5 komentowanego przepisu wyłącza dopuszczalność wznowienia postępowania na niekorzyść skazanego po upływie sześciu miesięcy od uprawomocnienia się orzeczenia tylko wówczas, gdy wznowienie miałoby nastąpić z urzędu, jak najbardziej prawidłowa jest argumentacja o dopuszczalności uwzględnienia wniosku o wznowienie postępowania, także na niekorzyść oskarżonego, po upływie tego terminu. Rozwiązuje to problem kolizji podstaw kasacji i wznowienia w tym przedziale czasowym, jako że, zgodnie z art. 524 § 3, w ogóle niedopuszczalne jest uwzględnienie kasacji na niekorzyść oskarżonego wniesionej po upływie sześciu miesięcy od daty uprawomocnienia się orzeczenia¹⁴²⁶. Jeśli zatem upłynie termin, w którym można orzeczenie skutecznie zaskarżyć kasacją na niekorzyść oskarżonego, pozostaje wniesienie wniosku o

¹⁴²³ Uchwała SN (7 sędziów) z dnia 20 września 1973 r., sygn. akt VI KZP 28/73, OSNKW 1973, Nr 12, poz. 152; uchwała SN (7 sędziów) z dnia 20 marca 1976 r., sygn. akt VI KZP 46/75, OSNKW 1976, Nr 4-5, poz. 53.

¹⁴²⁴ *Postawić też można pytanie, jak powinien postąpić sąd w sytuacji, gdy mały świadek koronny, który nie potwierdził najpierw wyjaśnień przed sądem w swojej sprawie i wobec którego wznowiono następnie postępowanie na podstawie art. 540a § 1 k.p.k., podczas ponownego rozpoznawania sprawy zachowuje się lojalnie i podtrzymuje przed sądem swoje wyjaśnienia z etapu postępowania przygotowawczego, a więc spełnia wszelkie wymogi ponownego zastosowania wobec niego rozwiązań art. 60 § 3 k.k.*

¹⁴²⁵ Postanowienie SA w Lublinie z dnia 31 marca 2010 r., sygn. akt II AKo 28/10, niepubl.

¹⁴²⁶ Postanowienie SN z dnia 31 marca 2005 r., sygn. akt III KK 182/04, niepubl..

wznowienie postępowania, albowiem w tym trybie ograniczenie czasowe nie obowiązuje¹⁴²⁷. Uchylając zaskarżone orzeczenie, sąd przekazuje sprawę do ponownego rozpoznania sądowi pierwszej instancji (lub sądowi odwoławczemu, jeżeli uchylono orzeczenie tego sądu¹⁴²⁸), natomiast sąd orzekający w przedmiocie wniosku o wznowienie postępowania jest związany kierunkiem wniosku¹⁴²⁹.

¹⁴²⁷ Wyrok z dnia 28 lutego 2006 r., sygn. akt V KK 472/05, OSNKW 2006, Nr 5, poz. 48.

¹⁴²⁸ M.J. Szewczyk, *Zakaz reformationis in peius w polskim procesie karnym*, Warszawa 2015, s. 18-19.

¹⁴²⁹ J. Brylak, M. Mitera, *Postępowanie karne*, Warszawa 2010, s. 274-282.

ROZDZIAŁ IX

Instytucja tzw. małego świadka koronnego w świetle badań

§ 1 Wprowadzenie metodologiczne

Zawarte w literaturze stwierdzenie, iż „zachowanie człowieka związane jest z utrzymywaniem się przy życiu” jest zasadniczo zaskakujące, jak również kontrowersyjne¹⁴³⁰. Mając jednak na uwadze, iż utrzymywanie się przy życiu wymaga podtrzymywania dość skomplikowanych procesów biochemicznych przebiegających w organizmie, zasadnym jest stwierdzenie, iż wymaga to aktywności skierowanej na uzyskiwanie środków pozwalających na podtrzymywanie tych procesów. Niewątpliwie jest to sieć złożonych i trudnych zagadnień¹⁴³¹. Każdy człowiek kształtuje swoją własną indywidualną osobowość¹⁴³². Jest to zespół trwałych cech psychicznych, które normują zachowanie danej jednostki wobec innych ludzi, zwierząt, przedmiotów i zjawisk występujących na świecie. Zasadniczo osobowość rozwija się stopniowo przez okres całego życia człowieka a szczególnie intensywnie jest ona kształtowana w dzieciństwie oraz wieku młodzieńczym¹⁴³³. Proces ten nosi nazwę socjalizacji i z chwilą, gdy cechy te zostaną zaburzone mamy do czynienia z zaburzeniem osobowości¹⁴³⁴. Przyjmując, iż człowiek stanowi wytwór społeczeństwa zatem poza społeczeństwem nie może rozwinąć predyspozycji właściwych gatunkowi *homo sapiens*.¹⁴³⁵ Rozwój ten realizuje się jednak w określonych warunkach, które wyciskają na jednostce swoje

¹⁴³⁰ J. Błachut, A. Gaberze, K. Krajewski, *Kryminologia*, Gdańsk 2007, s. 58-87.

¹⁴³¹ A. Baładynowicz, *Probacyjna sprawiedliwość karząca*, Warszawa 2015, s. 15-19.

¹⁴³² G. Simmel, *Socjologia*, M. Łukasiewicz (przeł.), Warszawa 2005, s. 98.

¹⁴³³ D. Lalak, *Podjęcie biograficzne w naukach o wychowaniu. Trzy perspektywy dyskursu* [w:] S. Palka (red.), *Podstawy metodologii badań w pedagogice*, Gdańsk 2010, s. 270.

¹⁴³⁴ Z. Freud, *Wstęp do psychoanalizy*, S. Kampnerówna, W. Zaniewicki (przeł.), Warszawa 1994, s. 266.

¹⁴³⁵ K. Sójka-Zielińska, *Historia prawa*, Warszawa 2005, s. 16.

piętno¹⁴³⁶. Oznacza to, że zdobywane wraz z osiągnięciem odpowiedniego wieku doświadczenie społeczne człowieka w powiązaniu z indywidualnymi właściwościami jego organizmu mają zasadnicze znaczenie dla tego, jakie będą jego potrzeby i czym będzie się on kierował w dążeniu do ich zaspakajania¹⁴³⁷. Elementem, który ma w tym względzie fundamentalne znaczenie jest społeczny system wartości i to w jego kontekście poszukuje się przyczyn naruszających prawo zachowań¹⁴³⁸.

Próbując wyjaśnić zachowanie człowieka i przypisywać za nie odpowiedzialność, natrafiamy na pewien paradoks¹⁴³⁹. Z jednej strony poszukujemy przyczyn naruszającego prawo zachowania, rodzaju upośledzenia społecznego czy zaburzeń psychicznych¹⁴⁴⁰. Z drugiej jednak strony istota człowieczeństwa wskazuje na możliwość odpowiadania za własne czyny, a co za tym idzie, na podleganiu karze, gdy korzystając z własnej wolności, świadomie łamiemy ustalone zasady zachowania¹⁴⁴¹. Trudno jest tu mówić o przyczynie, gdyż raczej chodzi tutaj o wybór człowieka obdarzonego wolną wolą¹⁴⁴². Zasadne jest również znane jeszcze ze starożytności stwierdzenie, iż to przestępcy tworzą przestępców¹⁴⁴³. Pojawiające się w tym aspekcie karanie sprawców przestępstw wymaga zatem wiedzy na temat intencji dopuszczającego się danego czynu, jego motywacji, tego czy i w jaki sposób rozumie on społeczne i moralne znaczenia sytuacji, wywieranych na niego nacisków¹⁴⁴⁴. Kara natomiast, jeśli chodzi zarówno o jej zasadność, jak i surowość zależy od charakteru przestępstwa oraz stopnia, w jakim sprawcę można obarczyć odpowiedzialnością za jego zachowanie¹⁴⁴⁵. Winno się uwzględnić intencje sprawcy,

¹⁴³⁶ B. Hołyst, *Socjologia kryminalistyczna*, t. II, Warszawa 2007, s. 160-161.

¹⁴³⁷ E. Czerwińska-Jakimiuk, *Przestępczość młodocianych*, Kraków 2011, s. 11-24.

¹⁴³⁸ Sz. Krajnik, *Przesłanki odpowiedzialności w prawie karnym*, Toruń 2010, s. 13-15.

¹⁴³⁹ R. Maj, *Siedem złotych pytań. Przewodnik z zakresu kryminalistyki, kryminologii, prawa i medycyny sądowej*, s. 9-31.

¹⁴⁴⁰ J. Kochanowski, *Subiektywne granice sprawstwa i odpowiedzialności karnej*, Warszawa 1985, s. 46.

¹⁴⁴¹ R. Pring, *Rozwój osobowości a stronięcie od przestępstw* [w:] M. Filar, J. Utrat-Milecki (red.) *Kulturowe uwarunkowania polityki kryminalnej*, Warszawa 2014, s. 154-171.

¹⁴⁴² I. Andrejew, *Podstawowe pojęcia nauki o przestępstwie*, Warszawa 1988, s. 159-161.

¹⁴⁴³ A. Baładynowicz, *Probacja. Resocjalizacja z udziałem społeczeństwa*, Warszawa 2006, s. 87.

¹⁴⁴⁴ J. Jasiński, *Przewidywanie przestępczości jako zjawiska masowego*, Warszawa 1980, s. 65-70.

¹⁴⁴⁵ A. Krukowski, *Wybrane zagadnienia nauki polityki kryminalnej*, Warszawa 1977, s. 128.

jego motyw, zdolność postrzegania sytuacji z punktu widzenia innych oraz umiejętności społeczne odnoszenia się do innych, nawet jeżeli istnieją różnice rozumienia i wartościowania¹⁴⁴⁶. Wobec braku takich cech młody człowiek będzie niewątpliwie popełniać przestępstwa, bądź też wyrośnie na dopuszczającego się takich czynów dorosłego¹⁴⁴⁷. Często jest to bezpośrednim skutkiem nieumiejętności rozpoznania moralnego i społecznego znaczenia swojego zachowania lub niezdolności pojmowania, jaki skutek to zachowanie może mieć w życiu innych¹⁴⁴⁸.

Zatem zasadnym jest kryminologiczne badanie „kariery przestępcy”, którego to pojęcia używa się celem oznaczenia wyboru określonej drogi życiowej, polegającej na trwałym związaniu się ze środowiskiem przestępczym¹⁴⁴⁹. Jak wskazuje M. Marczak teorie drogi życiowej służyły badaczom do analizy kariery przestępczej poszczególnych jednostek¹⁴⁵⁰. Zdobyte wiedzy w tym zakresie umożliwia planowanie i organizowane przeciwdziałania wszelkim znanym formom przestępczości, przy czym „znanym” w ujęciu wiedzy, jaką dysponuje aparat państwowy (ustawodawca) o tym zjawisku¹⁴⁵¹. Aparat państwowy właśnie w granicach owej władzy winien zapewnić dotarcie do istotnych przestępczych informacji, do których dostęp normalnie jest utrudniony. Wiedza o przestępstwie umożliwia realizację szeroko rozumianej profilaktyki (aktywnego zapobiegania), czyli działań zmierzających do eliminowania określonego zjawiska lub jego skutków uznawanych za niepożądane przez podmiot podejmujący te działania¹⁴⁵².

¹⁴⁴⁶ J.W. Wójcik, *Kryminologia*, Warszawa 2014, s. 85 i 322-326.

¹⁴⁴⁷ A. Cichy, C.T. Szyjko, *Największe zagrożenia dla współczesnych adolescentyków jako czynniki z zakresu etiologii kryminologiczno-prawnej*, Warszawa 2014, s. 12-21.

¹⁴⁴⁸ L. Lernell, *Podstawy nauki polityki kryminalnej. Studia z zagadnień przestępstwa, odpowiedzialności i kary*, Warszawa 1967, s. 181.

¹⁴⁴⁹ G. Kędzierska, *Przestępczość kobiet* [w:] W. Pływaczewski (red.), *Wybrane zagadnienia kryminologii*, Olsztyn 2007, s. 40-58; A. Krukowski, *Wybrane zagadnienia nauki polityki kryminalnej*, wyd. II, Warszawa 1991, s. 17-24; L. Tyszkiewicz, *Kryminologia. Zarys systemu*, Katowice 1986, s. 219-231.

¹⁴⁵⁰ M. Marczak, *Przestępczość kobiet w perspektywie teorii drogi życiowej* [w:] M. Konopczyński, B.M. Nowak (red.), *Resocjalizacja - ciągłość i zmiana*, Warszawa 2008, s. 192.

¹⁴⁵¹ M. Kuć, *Kryminologia*, Warszawa 2013, s. 121-122.

¹⁴⁵² K. Bułat, P. Czarniak, A. Gozelak, K. Grabowski, M. Grzyb, M. Iwański, P. Jakubek, J. Jodłowski, M. Małek, S. Młodawska-Mąsior, A. Papierz, M. Stożek, *Kryminologia. Repetytorium*, Warszawa 2013, s. 163.

Dzięki temu tworzy się warunki do powstania długofalowego programu walki z przestępcami¹⁴⁵³. W Polsce transformacja ustrojowa z początkiem lat dziewięćdziesiątych ubiegłego wieku przyniosła grupom przestępczym nowe możliwości popełniania przestępstw w ramach zorganizowanych grup, a jednocześnie wymusiła na organach ścigania porzucenie dotychczasowych metod stosowanych w walce z przestępczością, pozyskiwaniem informacji o sprawcach oraz przestępstwach¹⁴⁵⁴. Stosowane i realizowane na dotychczasowych zasadach metody zdobywania dowodów winy sprawców najcięższych przestępstw okazały się niewystarczające do skutecznej walki z nowymi i trudnymi do rozpoznania formami przestępczości zorganizowanej¹⁴⁵⁵. Jak wskazuje literatura przestępczość zorganizowana jest zjawiskiem wyjątkowo złożonym, w ramach którego nielegalne struktury obejmują swoją kontrolą wiele dziedzin życia społeczno-gospodarczo-politycznego¹⁴⁵⁶. Część z nich specjalizuje się w popełnianiu przestępstw w wybranych kategoriach przestępczości, pozostałe prowadzą tzw. działalność multiprzestępczą (wielokierunkową)¹⁴⁵⁷. Wobec obszarów działalności zorganizowanych grup przestępczych obserwujemy nie tylko różne cele działania przestępców, ale również różnorodne sposoby realizacji przestępczego procederu o

¹⁴⁵³ T. Bojarski, *Odpowiedzialność karna za niektóre formy przestępczości zorganizowanej*, t. I, Lublin 2003, s. 14 i n.

¹⁴⁵⁴ *Do niedawna w postępowaniu przygotowawczym oskarżony, przesłuchiwany najczęściej bez udziału obrońcy, mógł być podatny na wszelkiego rodzaju naciski, tym bardziej, że często znaczny wysiłek organów dochodzeniowo śledczych był skierowany na uzyskanie przyznania się oskarżonego do zarzucanego czynu.*

¹⁴⁵⁵ J. Nelken, *Niektóre zagadnienia dowodowe na tle kodeksu postępowania karnego*, NP 1971, Nr 11, s. 1623; R. Cialdini, *Wywieranie wpływu na ludzi. Teoria i praktyka*, Gdańsk 1996, s. 205; H. Hamer, *Psychologia społeczna. Teoria i praktyka*, Warszawa 2005, s. 68-73; P. Bortkiewicz, *Ocena etyczna nadzwyczajnych instrumentów władzy państwowej w zwalczaniu przestępczości zorganizowanej ze szczególnym uwzględnieniem instytucji świadka koronnego* [w:] E.W. Pływaczewski (red.), *Przestępczość zorganizowana. Świadek koronny, terroryzm w ujęciu praktycznym*, Kraków 2005, s. 149 i n.

¹⁴⁵⁶ R. Rychlik, *Zarys włoskiej koncepcji walki z organizacjami mafijnymi*, Prok. i Pr. 1998, Nr 6, s. 148.

¹⁴⁵⁷ K. Laskowska, *Obszary działalności zorganizowanych struktur przestępczych w Polsce* [w:] E.W. Pływaczewski (red.), *Przestępczość zorganizowana*, Warszawa 2011, s. 82-83.

którym „bezwzględny” dla zjawiska przestępczości aparat państwowy winien pozyskać informacje nawet skutkiem podstępu¹⁴⁵⁸.

Warunkiem podjęcia badań jest w szczególności określenie metody, bądź nawet zespołu metod, za pomocą których zamierzamy badać będącą w zakresie zainteresowania tematykę¹⁴⁵⁹. Wstępem jest świadomość badacza istnienia różnicy między przedmiotem badań a problemem badawczym. Problem badawczy to inaczej pytanie, na które szukamy odpowiedzi, a przedmiot badań stanowi obiekt, którego to pytanie dotyczy. Wybór przedmiotu i problemu badań powinno zatem określać wybór metody i zespołu metod badawczych¹⁴⁶⁰. Badanie, którego przedmiot ma charakter wyraźnie jednostkowy może przybrać formę studium przypadku a podjęta wówczas praca badawcza ma niewątpliwy charakter poznawczy. Celem takich badań w aspekcie kryminologicznym jest tworzenie uogólnień teoretycznych, a także sformułowanie dyrektyw praktycznych, odnoszących się do zapobiegania przestępczości. Obszary zastosowania wyników badań kryminologicznych wykraczają zdecydowanie dalej niż sięgają granice ścigania, sądenia i odbywania kary. Wynika to z faktu, iż przestępstwo jako zjawisko masowe wkracza niemal do wszystkich dziedzin współczesnego życia¹⁴⁶¹.

Na potrzeby realizacji badań zjawisk związanych z opisywaną w części teoretycznej pracy problematyką mają częste zastosowanie badania ankietowe i kwestionariuszowe¹⁴⁶². Prawdą jest, iż nie cieszą się one pozytywną opinią wśród naukowców i często uważane są wyłącznie jako pomocnicze metody badań w prawie karnym, kryminologii i kryminalistyce. Jednak mimo wielu zastrzeżeń, jakie budzą ankiety i kwestionariusze, są one nadal współcześnie bardzo szeroko stosowane, nie tylko w socjologii, psychologii, medycynie, ale w szczególności w

¹⁴⁵⁸ S. Waltoś, *Swoboda wypowiedzi osoby przesłuchiwanej w procesie karnym*, PiP 1975, z. 10, s. 71; J. Wójcikiewicz, V. Kwiatkowska-Wójcikiewicz, *Granice podstępu w przesłuchaniu podejrzanego* [w:] V. Konarska-Wrzosek, J. Lachowski, J. Wójcikiewicz (red.), *Węzłowe problemy prawa karnego, kryminologii i polityki kryminalnej. Księga ofiarowana Profesorowi Andrzejowi Markowi*, Warszawa 2010, s. 675.

¹⁴⁵⁹ Z. Gostkowski, J. Lutyński, *Analizy i próby technik badawczych w socjologii*, Wrocław 1968, s. 5 i n.

¹⁴⁶⁰ S. Nowak, *Studia z metodologii nauk społecznych*, Warszawa 1965, s. 188 i n.

¹⁴⁶¹ L. Elias, *Uwagi na temat roli państwa w przeciwdziałaniu zorganizowanej przestępczości*, Biuletyn Centrum Europejskiego Uniwersytetu Warszawskiego 1999, s. 69.

¹⁴⁶² W. Puślecki, *Metody badań pedagogicznych*, Kalisz 1985, s. 119 i n.

badaniu zjawisk naukowych związanych z postępowaniem i prawem karnym. Warto sobie bowiem uświadomić, iż istnieje cały szereg prac naukowych, opartych na ankietach i kwestionariuszach „posiadających zasadnicze znaczenie dla rozwoju wiedzy teoretycznej i diagnostyczno-opisowej w naukach społecznych”¹⁴⁶³. Zatem należy zgodzić się z twierdzeniem, iż przedstawiają one z zasady dobry poziom warsztatu naukowego a tym samym odznaczają się wysoką wartością naukową. Literatura niejednokrotnie sugeruje, iż wszelkie badania ankietowe i kwestionariuszowe stanowią wiarygodne źródło informacji w jednakowym stopniu¹⁴⁶⁴. Nie możemy jednak zgodzić się z twierdzeniem, iż każdy materiał badawczy jest wartościowy niezależnie do metody, za pomocą której został zgromadzony. Wartościowy zatem będzie ten, który w kontekście celu badań oparty zostanie na możliwie najszerszym zakresie badanego zjawiska¹⁴⁶⁵.

Generalnie przez ankietę i kwestionariusz rozumiemy arkusz papieru z wydrukowanymi na nim pytaniami i wolnymi miejscami na wpisywanie odpowiedzi (nazwany otwartym), bądź alternatywnym wyborem z zestawu gotowych odpowiedzi (nazwany zamkniętym), spośród których osoby badane wybierają te, które uważają za prawdziwe¹⁴⁶⁶. Warto jednak podkreślić, iż zarówno ankietę, jak i kwestionariusze nie są nazwami zamiennymi. Potocznie jednak rozumiane są przeważnie w ten sposób. Z uwagi na praktyczne ich zastosowanie przyjmuje się, że ankietę umożliwiają gromadzenie materiału badawczego w sposób pośredni, natomiast kwestionariusze dają możliwość bezpośredniego gromadzenia materiału. W przypadku tak pojmowanych kwestionariuszy badacz pozostaje w bezpośrednim kontakcie z osobami badanymi, osobiście je instruuje, rozdaje i zbiera egzemplarze kwestionariuszy a także w całym tym procesie obserwuje zachowanie się badanych. Ze względu na sposób formułowania pytań w badaniach ankietowych i kwestionariuszowych, przez ankietę rozumie się zestaw pytań, pozostawiającym osobom badanym całkowitą swobodę wypowiedzi, a przez kwestionariusz – pytania odpowiednio skategoryzowane, tzn. wymagające wyboru spośród gotowych

¹⁴⁶³ S. Szostkiewicz, *Procedury i techniki badań socjologicznych*, Warszawa 1964, s. 75 i n.

¹⁴⁶⁴ A.N. Oppenheim, *Kwestionariusze, wywiady, pomiary postaw*, Poznań 1992, s. 130.

¹⁴⁶⁵ Z. Zaborowski, *Wstęp do metodologii badań pedagogicznych*, Wrocław 1973 s. 23 i n.

¹⁴⁶⁶ T. Pilch, T. Bauman, *Zasady badań pedagogicznych: strategie ilościowe i jakościowe*, Warszawa 1998, s. 81-82.

odpowiedzi. Ponadto uważa się, że ankiety służą do badań masowych, kwestionariusze zaś do badań zakrojonych na mniejszą skalę. Często jednak kwestionariusz pełni rolę narzędzia stanowiącego połączenie wielu technik badawczych, tj. ankiety, wywiadu, obserwacji¹⁴⁶⁷. Należy jednak przyjąć, iż zarówno ankiety, jak i kwestionariusze traktowane są współcześnie jako technik badawcze, przy czym przyjmuje się, iż badania kwestionariuszowe umożliwiają pełniejsze i bardziej wszechstronne gromadzenie materiału badawczego¹⁴⁶⁸. Zaletą niewątpliwą obu rodzajów badań jest to, że mogą być przeprowadzone w możliwie krótkim czasie.

Niewątpliwie w powoływanym zakresie istotne z punktu widzenia zasadności instytucji tzw. małego świadka koronnego mogą być badania statystyczne, chociaż nie stanowią one jednak wzorcowego obrazu badanego zjawiska. Przygotowanie części teoretycznej pracy, poza mającymi zasięg ogólnopolski badaniami statystycznymi, wykazało konieczność przeprowadzenia badań spraw karnych, ukazujących zastosowanie tego rodzaju dobrodziejstwa na rzecz sprawcy. Zatem jako podstawową a jednocześnie gwarantującą uzyskanie prawidłowych i obiektywnych wyników, wykorzystano metodę badań aktowych, uzyskując pożądane dane liczbowe za pomocą kwestionariusza badań. Podejmując się zbadania metodą sondażu diagnostycznego omawianego zjawiska w kontekście relacji przyczynowo-skutkowej, autor zbudował precyzyjne narzędzie, które zapewniło spełnienie wymogów badań społecznych. Jako narzędzie badawcze przyjęto rozbudowany kwestionariusz ankiety, wypełniany na podstawie akt sprawy. Ankieta wypełniana była osobiście, odrębnie dla każdego przypadku, przez autora pracy, posiadającego wiedzę prawniczą ze szczególnym uwzględnieniem charakterystyki tzw. małego świadka koronnego. Badania te poprzedzone były kilkumiesięcznymi pracami nad koncepcją badawczą, opracowaniem kwestionariusza ankiety badawczej, pozyskaniem pozwoleń na przegląd akt postępowania od prezesów wybranych sądów skutkiem sugestii przedstawicieli Białostockiej Prokuratury. W ramach badanych akt sądowych poddano analizie całe postępowanie karne (od etapu postępowania przygotowawczego do prawomocnego

¹⁴⁶⁷ M. Łobocki, *Wprowadzenie do metodologii badań pedagogicznych*, Kraków 2006, s. 139.

¹⁴⁶⁸ Z. Skorny, *Współczesne metody badań psychologicznych*, Wrocław 1966, s. 151 i n.

zakończenia sprawy na etapie sądowym) i należy przyjąć, iż badaniem objęto wszystkie akta spełniające kryteria badawcze jakie zostały na podstawie zgody udostępnione.

Celem tych badań była rekonstrukcja procesów motywacyjnych w zakresie ujawnienia przestępczej wiedzy i odniesienia uzyskanych wyników do efektywności instytucji tzw. małego świadka koronnego w praktyce organów ścigania ze szczególnym uwzględnieniem roli danego „skruszonego przestępcy” oraz jego wpływu na zakres wiedzy, jaka została dzięki temu ujawniona w procesie poznania prawdy o przestępczej działalności. Badania aktowe stały się źródłem informacji o badanych przestępcach podejmujących współpracę z organami ścigania w zakresie ujawnienia będącej w ich posiadaniu przestępczej wiedzy.

Przedmiot badań wpływa na określenie celu badań. W ujęciu niniejszej pracy jest nim analiza i ocena normatywnego kształtu instytucji tzw. małego świadka koronnego w Kodeksie karnym oraz Kodeksie karnym skarbowym w płaszczyźnie teoretycznej. Badania empiryczne są tylko dodatkiem, których wynik w żadnym wypadku nie może być uznany za reprezentatywny. Służy on raczej potwierdzeniu słuszności tez wyrażonych w części dogmatycznej.

Cel badań prowadził do sformułowania dwóch głównych problemów badawczych, które mogą zostać wyrażone w następujących pytaniach, tj.

- 1. Czy przyjęte rozwiązania materialnoprawne i procesowe pozwalają na skuteczne zwalczanie przestępczości, w tym przestępczości zorganizowanej, a przy tym czy zasadnie, wpisują się w podstawy nadzwyczajnego złagodzenia kary ?**
- 2. Czy kształt istniejących rozwiązań normatywnych w zakresie tzw. małego świadka koronnego nie budzi zasadniczych w wątpliwości interpretacyjnych w literaturze oraz orzecznictwie ?**

Tak sprecyzowane problemy badawcze pozwoliły na określenie hipotez badawczych. Wyszukiwano następującą hipotezę główną:

- 1. Przyjęte rozwiązania materialnoprawne i procesowe instytucji tzw. małego świadka koronnego pozwalają na skuteczne zwalczanie przestępczości poprzez pozyskiwanie przez te organy informacje**

dotyczących osób uczestniczących w popełnieniu przestępstwa bądź w zakresie innego przestępstwa, nieznanego organom.

- 2. Normy prawne wyrażone w przepisach art. 60 § 3 i 4 k.k. nie rodzą wątpliwości interpretacyjnych, a zatem mogą być w pełni realizowane w praktyce organów ścigania i wymiaru sprawiedliwości.**

Pozytywna realizacja przedstawionego powyżej celu powinna następnie stanowić podstawę do końcowego sformułowania odpowiednich postulatów *de lege lata* i *de lege ferenda* w zakresie funkcjonowania instytucji „małego świadka koronnego”.

Analiza danych, jakie zostały uzyskane na skutek realizacji badań empirycznych wykazała konieczność odpowiedzi na pytania:

- 1. Czy współpraca z organami ścigania ze strony przestępców ujawniających swoją wiedzę występuje w praktyce ?**
- 2. Jakimi motywami kierują się „skruszeni przestępcy”, bądź też co skłania ich do podjęcia współpracy z organami ścigania ?**
- 3. W jakim stopniu są oni zdeterminowani osobistymi a w jakim sytuacyjnymi uwarunkowaniami ?**
- 4. Czy ujawnienia tego rodzaju mają charakter raczej jednostkowy, czy też stały się powszechną praktyką „skruszonych” przestępców ?**

Tak postawione ogólne pytania wynikają z konstatacji, iż dotychczasowe badania w niewielkim stopniu dotyczyły psychologicznych mechanizmów motywacyjnych współpracy z organami ścigania w zakresie ujawnienia przestępczej wiedzy. Przez pryzmat motywów skłaniających ujawniających tego rodzaju informacje w odniesieniu do ich czynów warto w tym momencie zwrócić uwagę na dwie grupy takich zachowań. W pierwszym przypadku będą to zachowania reaktywne, czyli przestępstwa dokonane przypadkowo (zazwyczaj jednorazowo). Natomiast w drugim przypadku będą to zachowania przestępcze mające charakter zachowań zaplanowanych (celowych), czyli przede wszystkim takie przestępstwa, które popełniane są wielokrotnie, w warunkach zorganizowania i zazwyczaj w przestępczym porozumieniu. Zasadniczym celem badań było przedstawienie obrazu funkcjonowania instytucji tzw. małego świadka koronnego zawartej w art. 60 § 3 i 4 k.k. Skutkiem badań była również prezentacja czynników społecznych i osobowościowych mogących być uznane za predyktory zachowań przestępczych w

analizowanych sprawach, szczególnie w kontekście świadków (oskarżonych) do których w zakresie orzekania o winie i karze zastosowano instytucję tzw. małego świadka koronnego.

W części teoretycznej niniejszej rozprawy doktorskiej sformułowano w oparciu o analizę literatury przedmiotu szereg tez na temat zróżnicowanych perspektyw psychologicznego spojrzenia na zjawisko rekonstrukcji procesów motywacyjnych przestępców. Natomiast w założeniu części badawczej pracy wyniki badania spraw karnych miały pozwolić na dokonanie charakterystyki przesłanek skłaniających przestępców do współpracy poprzez ujawnienie swojego przestępczego procederu a ostatecznie doprowadzić do ustalenia prawdy materialnej przestępstwa, skazania osób z nim powiązanych a docelowo pełnić rolę prewencyjną przed podobnymi zachowaniami w przyszłości. Warto zatem zauważyć istotność wprowadzenia w problematykę motywacji działania sprawców przestępstw w części teoretycznej pracy co ostatecznie potwierdziło opisywane zachowania przez pryzmat badań akt spraw karnych oraz wywiad wynikający z kwestionariusza ankiety z przedstawicielami prokuratury zawarte w części empirycznej pracy.

Mając na uwadze wprowadzenie metodologiczne należy podkreślić, iż badania stanowią próbę udzielenia odpowiedzi na pytania o efektywność, czy szerzej o wartości instrumentalne instytucji tzw. małego świadka koronnego. Uwzględniając dotychczasowe uregulowania prawne w zakresie omawianej instytucji powinniśmy przyjąć, iż **obecna regulacja tzw. małego świadka koronnego pozwala na stwierdzenie, że jest to instytucja potrzebna, wykorzystywana w praktyce przez organy ścigania oraz wymiar sprawiedliwości a zarazem skuteczna w praktyce organów ścigania i tym samym nie wymaga modyfikacji treści zawartych w niej przesłanek.**

Wobec tak sprecyzowanego problemu badawczego istotne stało się odniesienie wyników uzyskanych przez pryzmat badań własnych do twierdzeń zawartych w doktrynie i literaturze przejawiających się w części teoretycznej pracy. Niewątpliwie, co należy podkreślić, zdania w tej materii są podzielone, aczkolwiek ich prezentacja w znaczącej części dotyczy rozważań czysto teoretycznych. Badania wśród praktyków pozwolą na zweryfikowanie tezy o optymalnym zapotrzebowaniu

praktycznym i wykorzystywaniu tej instytucji przez organy ścigania oraz wymiaru sprawiedliwości.

§ 2 Charakterystyka badanych spraw z udziałem tzw. małego świadka koronnego

W okresie od sierpnia do końca grudnia 2015 roku zostały przeprowadzone badania naukowe kilkudziesięciu tomów akt sądowych przestępstw popełnianych w warunkach wymagających aktywnego współdziałania, polegającego na podziale zadań a dodatkowo wymuszających z kolei specjalizację oraz określenie wzajemnych praw i obowiązków sprawców przestępczych procederów. Trzydzieści spraw w których znalazła zastosowanie instytucja tzw. małego świadka koronnego (art. 60 § 3-5 k.k.) o następujących sygnaturach:

- III K 455/07,
- V K 164/08
- III K 14/10,
- III K 87/10,
- III K 192/10,
- III K 180/11,
- VI K 1138/11,
- III K 14/12,
- VII K 634/13,
- III K 957/13
- II K 440/15,
- III K 123/15,
- VIII K 63/15,

zostały wytypowane dzięki pomocy Wydziału V do Spraw Przestępczości Zorganizowanej i Korupcji Prokuratury Apelacyjnej w Białymstoku – obecnie Podlaskiego Wydziału Zamiejscowego Departamentu do Spraw Przestępczości Zorganizowanej i Korupcji w Białymstoku spośród kilkudziesięciu prowadzonych postępowań zakończonych prawomocnym skazaniem członków grup przestępczych

współdziałających ze sobą w sposób zorganizowany¹⁴⁶⁹. Mając na uwadze wieloaspektowe trudności z dostępem do akt w ramach badań wybrano do analizy sprawy prowadzone w Wydziale III Karnym Sądu Okręgowego w Białymstoku oraz Wydziale VII Karnym Sądu Rejonowego w Białymstoku w okresie od stycznia 2010 do grudnia 2015 zakończone prawomocnymi orzeczeniami skazującymi sprawców czynów przestępnych¹⁴⁷⁰. Z przyczyn obiektywnych autor pracy nie mógł objąć badaniami całej populacji skazanych za przestępstwa z wykorzystaniem dobrodziejstwa instytucji tzw. małego świadka koronnego. Wobec tego przeprowadzone badania mają jedynie walor ilustracyjny.

Podjęta realizacja badań w zakresie instytucji tzw. małego świadka koronnego prowadzona była w oparciu o dwie następujące po sobie metody badawcze. Pierwszą metodę stanowił kwestionariusz ankiety dodatkowo wsparty wywiadem bezpośrednim realizowany celem doboru indywidualnych przypadków na potrzeby realizacji studium. Kwestionariusz ankiety przeprowadzono wśród prokuratorów (rzeczników interesu publicznego) posiadających wyjątkowo obszerną wiedzę praktyczną o instytucji tzw. małego świadka koronnego. Warto jednak zauważyć, co wymaga podkreślenia, że wiedza ta poparta jest z zasady długoletnim doświadczeniem na stanowisku prokuratora. Możliwość wypowiedzenia się w badanym zakresie przedstawicieli praktyki organów ścigania miało na celu zwrócenie uwagi na problemy, z jakimi zmagają się wymiar sprawiedliwości przy skazywaniu sprawców czynów przestępnych w odniesieniu do trudności w dostępie do przestępczej wiedzy z uwagi na wyjątkową zмовę milczenia co przekłada się na niewątpliwie skomplikowany proces dowodowy. Jako technika badawcza jest to doskonały sposób na dopełnienie, bądź prawidłowe rozpoczęcie zbierania informacji innymi sposobami. Wywiad bezpośredni, realizowany w ujęciu praktycznym o kwestionariusz ankiety pozwolił na wybranie spośród kilkudziesięciu (2010-2015)

¹⁴⁶⁹ *Niejednokrotnie w sprawach związanych ze zorganizowaną przestępczością mamy do czynienia z celowym przedłużaniem postępowania sądowego, aby świadkowie zapomnieli pewnych zdarzeń i ich okoliczności, by niektóre osoby na skutek przewlekłości zraziły się do postępowania sądowego i po prostu nie zeznawały.*

¹⁴⁷⁰ *Łączna liczba przebadanych spraw jest mniejsza niż połowa wszystkich spraw wytypowanych, gdyż pominięto sprawy, których akta były w danym momencie niedostępne, bądź dostęp do akt był z innych przyczyn niemożliwy.*

prowadzonych przez organy ścigania postępowań przygotowawczych trzynastu interesujących sygnatur spraw, które skutkiem wykorzystania instytucji tzw. małego świadka koronnego umożliwiły prawomocne zakończenie prowadzonych postępowań sądowych. Wobec tych postępowań na podkreślenie zasługuje fakt, iż w każdym spełnione zostały w całości przesłanki pozwalające na zastosowanie omawianej instytucji wobec co najmniej jednego oskarżonego. Druga, najważniejsza z wykorzystanych metod badawczych, to analiza dokumentów (akt zakończonych prawomocnie postępowań sądowych), która dała podstawę do badań konkretnych sytuacji życiowych w których uwikłany został człowiek (podejrzany, oskarżony lub skazany). Wykorzystana metoda badawcza w odniesieniu do indywidualnych przypadków osób mających swój udział w czynach karalnych pozwoliła na rozpoznanie jednostkowych losów ludzkich oraz pozyskanie wiedzy na temat sytuacji życiowej jednostki w celu ustalenia zasadności wykorzystania wobec tych osób instytucji tzw. małego świadka koronnego. Przez badanie akt sądowych spośród dostępnych metod empirycznych jako metodę badawczą zbierania i gromadzenia informacji przejawiała także w pewnym stopniu tzw. metoda indywidualnych przypadków. Studium przypadku stanowi metodę badań jakościowych obejmującą zebranie danych na temat konkretnego przypadku lub szeregu przypadków oraz zaprezentowanie ich w formie sprawozdania. Jak się często wskazuje metodę przypadku ustaliła potrzeba wnikania w głąb pewnych, ze swej natury skomplikowanych, zjawisk społecznych lub psychicznych jednostek znajdujących się w trudnej i złożonej sytuacji¹⁴⁷¹. Metoda ta jest sposobem polegającym na analizie jednostkowych losów ludzkich uwikłanych w określone sytuacje lub na analizie konkretnych zjawisk przez pryzmat biografii ludzkich z nastawieniem na opracowanie diagnozy przypadku lub zjawiska w celu podjęcia określonych działań. W rezultacie umożliwiło to uzyskanie poprawnego i możliwie wiernego obrazu praktycznego wykorzystania instytucji tzw. małego świadka koronnego. Badania oparte zostały na analizie warunków środowiskowych i obserwacji zachowania badanych jednostek.

¹⁴⁷¹ B. Toroń, *Przestępczość skazanych kobiet i mężczyzn w perspektywie biograficznej*, Kraków 2013, s. 49-77.

§ 3 Analiza wyników badań akt sądowych

Indywidualne przestępcze przypadki oparto na analizie wyłącznie tych postępowań z udziałem tzw. małych świadków koronnych, które zostały zakończone prawomocnym wyrokiem a sprawcy z reguły odbywają już orzeczoną karę pozbawienia wolności. Powodem takiej decyzji była świadomość, iż tylko w takim wypadku można jednoznacznie ocenić przydatność złożonych wyjaśnień tzw. małego świadka koronnego w konkretnej sprawie, a więc to w jaki sposób jego zeznania kształtowały całe postępowanie karne, w jaki sposób wpływały na uzyskanie innych dowodów, w szczególności tych ujawnionych tylko na podstawie zeznań takiego świadka i czy ich wiarygodność i spójność nie została podważona tak w pierwszej, jak i w drugiej instancji procesu karnego. W odniesieniu do treści udostępnionej dokumentacji wybranych postępowań wstępne z nimi zapoznanie wykazało, iż sprawy te co do zasady dotyczyły produkcji, przemytu, posiadania i wprowadzania do obrotu znacznych ilości narkotyków¹⁴⁷². Przestępstwa te, związanych z wprowadzeniem w 2000 roku do polskiego ustawodawstwa pełnej kryminalizacji posiadania środków odurzających i substancji psychotropowych, w wielu badaniach niejednokrotnie podkreślały trudności w sposobie realizacji tych przepisów w praktyce¹⁴⁷³. W świetle badań własnych również na uwagę zasługuje jedna sprawa związana z bardzo dochodowym handlem ludźmi celem eksploatacji seksualnej kobiet, natomiast ubezwłasnowolnienie takich kobiet najczęściej związane jest z uzależnieniem ich od środków psychotropowych i odurzających¹⁴⁷⁴.

¹⁴⁷² Według ocen niemieckich specjalistów produkcja narkotyków pozwala zarobić milion dolarów przy stu razy mniejszych nakładach, niż inwestując porównywalną kwotę w legalne przedsięwzięcie; K. Laskowska, *Przestępczość zorganizowana w Polsce*, WPP 2002, Nr 3, s. 69.

¹⁴⁷³ A. Malczewski i Struzik K., *Nielegalny rynek oraz przestępczość związana z narkotykami w świetle najnowszych danych*, Centrum Informacji o Narkotykach KBPN, Biuletyn 2009, Nr 1, s.12; E. Kuźmicz, Z. Mielecka-Kubień, D. Wiszejko-Wierzbička (red.), *Karanie za posiadanie. Artykuł 62 ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii – koszty, czas, opinie. Raport z badań*, Instytut Spraw Publicznych, Warszawa, 2009, s.143; E. Kuźmicz, *Polityka narkotykowa w Polsce – czas na reformę. Analizy i Opinie*, Instytut Spraw Publicznych, Warszawa 2011, Nr 115, s. 4

¹⁴⁷⁴ S. Buchowska, *Czynniki sprzyjające handlowi ludźmi* [w:] Z. Lasocik (red.), *Handel ludźmi. Zapobieganie i ściganie*, Warszawa 2006, s. 336; K. Laskowska, *Handel ludźmi jako problem prawny i kryminologiczny*, Wojskowy Przegląd Prawniczy 2004, s. 35.

Handel ludźmi obecnie może stanowić jedną z najszybciej rozwijających się form zorganizowanej przestępczości, między innymi w związku z wysokim popytem na usługi seksualne¹⁴⁷⁵. Skala procederu narkotykowego w Polsce wynika w dużej mierze od zapotrzebowania społecznego na te środki, natomiast działające prawo podaży i popytu a także specyficzny zamknięty krąg osób przyjmujących tego rodzaju środki nie należą do sprzyjających elementów w ujawnianiu tego rodzaju przestępczości¹⁴⁷⁶. Na szczególne podkreślenie zasługuje fakt, iż dwie z analizowanych spraw grup przestępczych potwierdzały fakt posiadania przez grupę broni palnej.

Katarzyna B. - sygn. akt III K 14/10

Na podstawie zebranego w sprawie o sygn. akt III K 14/10 materiału dowodowego sąd ustalił następujący stan faktyczny: Marek Dz. - pseudonim „Dziergus” wraz z Mariuszem K. pseudonim „Diabeł” należeli do tego samego środowiska narkotykowego tj. funkcjonowali wśród osób handlujących i zażywających środki odurzające oraz substancje psychotropowe. Obaj znani byli w lokalnym środowisku jako osoby pewne, bezwzględne i trudniące się od wielu lat nielegalnym procederem. W kręgu ich znajomych były osoby uzależnione zgłaszające wysokie zapotrzebowanie na „polską heroinę”. Ten wyjątkowo hermetyczny krąg podmiotów zawsze cechowała ponadprzeciętna zmowa milczenia¹⁴⁷⁷. Obu panów, wielokrotnie przejawiających się w statystykach policyjnych, podobnie jak inne osoby z tych kręgów połączyła wspólna znajomość ze środowiska szkolnego. Katarzyna B. do przestępczej grupy dołączyła już później, jako życiowa partnerka osobnika o pseudonimie „Diabeł”. Grupa przestępcza Mariusza K. wyznaczyła sobie główny cel działalności zarobkowej – przestępczość narkotykową, nie unikała jednak od innych przejawów aktywności przestępczej. Grupa ta ewidentnie nastawiona była na przestępczy-zawodowy cel tej działalności i

¹⁴⁷⁵ T. Safjański, *Wpływ integracji europejskiej na zjawisko przestępczości zorganizowanej w Polsce*, Przegląd Policyjny 2004, Nr 4, s. 153.

¹⁴⁷⁶ *Występują relacje ze zjawiskiem patologii społecznej, jakim jest narkomania.*

¹⁴⁷⁷ *Centralne Biuro Śledcze wskazuje na hermetyczność jako cechę przestępczości zorganizowanej w Polsce.*

uczyniła sobie z tej działalności źródło stałych dochodów. W związku z rozwojem narkomanii opartej od początków jej istnienia na pochodnych maku¹⁴⁷⁸, a także ze zmianami w strukturze spożywania narkotyków i z zapotrzebowaniem na środki syntetyczne rozwinęła się zarówno dystrybucja, ale przede wszystkim produkcja różnych środków. Celem ukształtowanej grupy przestępczej była uzyskanie stabilnej pozycji na rynku i uniemożliwienie zaproponowania konsumentom innych źródeł dostępu do narkotyku przez inne, konkurencyjne grupy.

Jak wynika z akt sprawy Katarzyna B. urodziła się 28 stycznia 1978 roku w Białymstoku w środowisku niekorzystnym wychowawczo, tj. rodzinie wychowawczo niewydolnej (rodzice byli osobami głęboko uzależnionymi od alkoholu). Ukończyła szkołę zawodową, ale za przyzwoleniem rodziców dalszej nauki nie kontynuowała. Prawdopodobnie dlatego, iż jej również nieobce były częste problemy w szkole z alkoholem. Szukała łatwego życia, wiązała się z prostytutką, nie podejmowała stałej pracy zarobkowej. Do momentu zatrzymania w sprawie III K 14/10 jako osoba dorosła była dwukrotnie karana za przestępstwa przeciwko mieniu z art. 286 § 1 k.k. Kobieta należała do powiązanej wieloosobowej grupy osób zażywających narkotyki, która od wielu lat stanowiła obiekt zainteresowania organów ścigania. To właśnie z rodzin niewydolnych wychowawczo i patologicznych Katarzyna B. miała najwięcej szkolnych „znajomych”. Bezsprzeczny jest fakt, iż osoby z tej grupy należały do środowiska osób zajmujących się posiadaniem, obrotem oraz spożywaniem narkotyków. Na podkreślenie zasługuje jednak fakt, iż zdecydowanie swoistymi recydywistami w tym gronie byli od lat znani organom ścigania - „Dziergus” i „Diabeł”, natomiast Katarzyna B. i inne współdziałający stanowiły osoby zależne, niezbędne nie tyle w produkcji, co w znalezieniu zbytu na produkowane przez grupę substancje psychotropowe i odurzające. Warto jednak podkreślić, iż bez takich osób współdziałających rozwój przestępczego procederu były prawdopodobnie bardzo ograniczony.

¹⁴⁷⁸ „Polska heroina”, „gdańska heroina”, „kompot” to najdłużej produkowany w Polsce narkotyk, początkowo produkowany wyłącznie na potrzeby własne, ale wraz z upływem czasu zaczęto odnotowywać przypadki masowej produkcji narkotyku, podejmowane przez grupy osób nastawione na osiągnięcie z niej zysków.

Z chwilą zatrzymania Katarzyna B. przyznała się do wszystkich stawianych jej zarzutów. W dalszym toku postępowania przygotowawczego przyznała, iż w okresie od maja 2004 do końca 2009 roku uczestniczyła w obrocie narkotykami w tym amfetaminą. Podawała szczegóły nabywania, zażywania i rozprowadzania amfetaminy pozyskiwanej w Markach pod Warszawą. Przyznała się nie tylko do udziału w obrocie narkotykami wspólnie i w porozumieniu z innymi osobami, ale również do rozboju, kradzieży, kradzieży z włamaniem i oszustw ubezpieczeniowych. Ujawniła szereg informacji, jakie dla organów prowadzących postępowanie były nieznane. Podała komu zbywała „towar” i kto zajmował się paserstwem. Wskazała miejsca produkcji oraz wszelkie niezbędne elementy dotyczące wytwarzania hurtowych ilości polskiej heroiny. W uzupełnieniu swoich wyjaśnień Katarzyna B. rozpoznała wśród okazanych jej rzeczy przedmioty należący do grupy i mające związek z przestępstwem. Wskazała w których przestępstwach uczestniczyła jedynie biernie. W toku prowadzonego postępowania złożyła jeszcze dalsze wyjaśnienia odnośnie przestępczej działalności kierownika grupy przestępczej Mariusza M. ps. „Diabeł”. Była naocznym świadkiem organizowanego przez niego procederu a z racji na częste z nim przebywanie naturalnym było, że wiedziała czym zajmuje się bliska jej wtedy osoba (zajmująca zdecydowanie kierownicze stanowisko w grupie przestępczej). Za popełnione przez nią czyny przestępcze skazana została przy zastosowaniu art. 60 § 3 oraz § 4 k.k. na karę łączną dwóch lat i ośmiu miesięcy pozbawienia wolności, karę grzywny stu stawek dziennych po dwadzieścia złotych każda, przepadek korzyści pochodzących z przestępstwa oraz zobowiązanie do powstrzymywania się od używania narkotyków.

Z uwagi na zakończenie postępowania wykonawczego wobec skazanej, oddano ją pod dozór kuratora sądowego i jak wynika z jego korespondencji z akt sprawy „obecnie pewne jest, iż Katarzyna B. wyjechała poza granice RP i prawdopodobnie przebywa na terenie Unii Europejskiej”. Przez pewien okres czasu odbywając karę pozbawienia wolności w Zakładzie Karnym w Nisku utrzymywała korespondencyjny kontakt z Mariuszem K. ps. „Diabeł” i jak wynikało z przesyłanej korespondencji usiłowała wytłumaczyć się ze swojego zachowania, najpierw w

postępowaniu przygotowawczym a później sądowym. Nie znalazła zrozumienia, dlatego prawdopodobnie zaprzestała podtrzymywania tej formy kontaktu.

Marek Dz. ps. „Dziergus” - sygn. akt III K 14/10

Marek Dz. – pseudonim „Dziergus” urodzony 5 kwietnia 1970 roku w Białymstoku. Bezdzienny kawaler pozostający w wielu nieformalnych związkach z kobietami z kręgu działalności grupy przestępczej, nierzadko korzystający z usług klientek poszukujących „darmowego towaru”, który był w jego posiadaniu w znacznych ilościach. Postrzegany w środowisku jako osoba bardzo inteligentna, ukończył studia wyższe na profilu chemicznym. Jako osoba pełnoletnia trzykrotnie skazywany był za przestępstwa z ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii oraz za posiadanie „polskiej heroiny”¹⁴⁷⁹, jej wytwarzanie i udzielanie narkotyku innym osobom w celu osiągnięcia korzyści materialnej. Na podstawie czynności operacyjnych stwierdzono, iż w okresie od 2002 roku do momentu zatrzymania zajmował się przetwarzaniem słomy makowej w znacznej ilości i z tego procederu uczynił sobie stałe źródło dochodu. W chwili zatrzymania posiadał ponad 1500 cm³ wyciągu ze słomy makowej oraz niewielkie ilości narkotyków pochodzenia chemicznego (syntetyczne), prawdopodobnie próbek. Na uwagę zasługuje również fakt, iż organizował on produkcję różnorodnych substancji odurzających i psychotropowych w profesjonalnie przygotowanym laboratorium. W związku z jego zatrzymaniem zabezpieczono znaczne ilości prekursorów w postaci BMK i safloru pochodzące z terenu Węgier, Litwy i Rosji. Warto zatem podkreślić, iż posiadał on powiązanie z kręgami przestępczości międzynarodowej, gdyż możliwości zakupu tych prekursorów w Polsce były wyjątkowo ograniczone.

Mimo, iż w prowadzonym postępowaniu przygotowawczym spełnił wszystkie niezbędne przesłanki do zastosowania wobec niego instytucji tzw. małego świadka koronnego to „na etapie postępowania sądowego I instancji czyniąc to w sposób wyjątkowo nieudolny nie potwierdził złożonych zeznań i zaprzeczył wcześniej

¹⁴⁷⁹ *W połowie lat 70. XX wieku narkomani zaczęli produkować używki na własną rękę. Wówczas to jedna po drugiej pojawiały się trzy metody przetwarzania maku lekarskiego o różnym stopniu skomplikowania, pozwalające otrzymywać narkotyk w warunkach domowych.*

ujawnionym informacjom”. Dostarczone przez Marka Dz. informacje niewątpliwie ułatwiły prowadzenie postępowania przygotowawczego a także potwierdziły obszerne wyjaśnienia złożone organom ścigania w tej sprawie przez Katarzynę B. Na podstawie informacji przekazanych przez Marka Dz. możliwe stało się ustalenie składu grupy przestępczej, do której niewątpliwie wchodził: Błażej A. ps. „Becek”, Katarzyna B., Robert D. ps. „Gacek”, Tomasz D. ps. „Dryl”, Mariusz Dz. ps. „Forest I”, Ireneusz G., Maciej G., Mariusz G., Marek J., Tomasz J., Cezary K., Ewa K., Jacek K. ps. „Koziołek”, Kamil K., Mariusz K. ps. „Diabeł”, Mirosław K. ps. „Kulapeta”, Ryszard K., Tomasz L. ps. „Fanto”, Jacek M. ps. „Ziobert”, Joanna M., Mariusz M. ps. „Cypis”, Maciej N. ps. „Drops”, Cezary P., Norbert P. ps. „Trupek”, Adam R. ps. „Misiek”, Mariusz R. ps. „Smyk”, Halina Sz., Maciej U. ps. Jelcyn, Albert W. ps. „Bolek”, Jarosław W. ps. „Forest II”, Radosław Z. i inni¹⁴⁸⁰. Sąd orzekający w postępowaniu wskazał, iż „warunkiem uzyskania statusu małego świadka koronnego i wymiaru kary nadzwyczajnie złagodzonej jest ujawnienie informacji dotyczących osób uczestniczących w popełnieniu przestępstwa oraz istotnych okoliczności jego popełnienia i to wobec organu powołanego do ścigania przestępstw, natomiast Marek Dz. zaprzeczając złożonym wyjaśnieniom nie spełnił przesłanek warunkujących wykorzystanie na podstawie art. 60 § 3 k.k. instytucji nadzwyczajnego złagodzenia kary [...] sprawca nie zasługiwał w czasie wyrokowania na nadzwyczajne złagodzenie kary, gdyż ostatecznie nie spełnił wymagań stawianych małemu świadkowi koronnemu w świetle art. 60 § 3 k.k.”. Skazany na karę siedmiu lat pozbawienia wolności, karę grzywny w wymiarze stu dwudziestu stawek dziennych po sto złotych każda oraz zwrot czterystu dwudziestu pięciu tys. zł, które zarobił na nielegalnej działalności.

W trakcie prowadzonego postępowania przygotowawczego Marek Dz. był wielokrotnie hospitalizowany i konsultowany przez terapeutów do spraw uzależnień. Jako osoba posiadająca praktycznie nieograniczone ilości narkotyków i substancji psychotropowych wielokrotnie testował „towar” nie tylko na innych, ale w szczególności na sobie. W związku z faktem, iż jest on osobą uzależnioną w głównej mierze od środków produkowanych przy niewielkiej sterylności procesu ich produkcji i poprzez inwazyjny sposób wprowadzania do organizmu zakaził się

¹⁴⁸⁰ W analizowanych sprawach właśnie ta grupa była najliczniejsza.

wirusem HIV jeszcze przed rozpoczęciem postępowania przygotowawczego przeciwko kierowanej przez niego grupy przestępczej. Motywowany do podjęcia terapii odwykowej w warunkach szpitalnych nie wyraził zgody na leczenie odwykowe. Jak wynika z dokumentacji oddziału terapeutycznego Zakładu Karnego w Łowiczu w którym prawdopodobnie nadal przebywa Marek Dz. wielokrotnie wyznaczano wobec niego termin terapii dla uzależnionych od środków odurzających lub psychotropowych.

Jolanta K. - sygn. akt III K 14/10

Urodzona 4 listopada 1976 roku w Wodzisławiu Śląskim Jolanta K. już jako mężatka zamieszkała na stałe w terenie Białegostoku. Dotychczas nie karana, wykształcenie średnie, bez zawodu, długotrwale pozostająca osobą bezrobotną. W chwili zatrzymania nie posiadała żadnego majątku, utrzymywała się z okazjonalnych prac dorywczych, pozostawała na utrzymaniu męża. Mimo pozostawania wśród osób uzależnionych od środków psychotropowych i odurzających Jolanta K. nie była osobą uzależnioną, często jednak używała narkotyków w jakich była posiadaniu innym osobom prowadząc te osoby w kierunku uzależnienia. W trakcie postępowania przygotowawczego i sądowego ponad 42 osoby (świadków) potwierdziły znajomość z Jolantą K., która proponowała im zakup narkotyków, niestety żadna z tych osób jednak nie potwierdziła dokonywanych transakcji. Była znana w „branży narkotykowej” szczególnie w domach studenta Politechniki Białostockiej, Akademii Medycznej oraz Uniwersytetu w Białymstoku. Na etapie postępowania przygotowawczego podjęła współpracę z organami ścigania celem skorzystania ze znanego jej dobrodziejstwa z art. 60 § 3 k.k. Jednak na pierwszej rozprawie „świadek zajęła postawę typową dla świadków w sprawach narkotykowych, to jest wycofała się ze swoich zeznań złożonych w postępowaniu przygotowawczym wskazując na złożenie ich pod naciskiem Policji”. Ostatecznie została skazana na karę dwóch lat pozbawienia wolności oraz na karę grzywny w wymiarze stu dwudziestu stawek dziennych, przyjmując wysokość jednej stawki dziennej za równoważną kwocie dziesięciu złotych.

Marcin G. - sygn. akt III K 14/10

Urodzony 25 czerwca 1978 roku w Białymstoku Marcin G. jeszcze przed uzyskaniem pełnoletniości był osobą głęboko uzależnioną od środków psychotropowych. Kawaler z wykształceniem podstawowym, nie uzyskał zawodu. Na uwagę zasługuje fakt, co potwierdziły czynności operacyjne, iż współpracował z grupą przestępczą praktycznie od momentu jej zawiązania do chwili zatrzymania. Jak wynika z prowadzonego postępowania przygotowawczego jego współpraca z nią była silnie związana z uzależnieniem. Ostatecznie jednak Marcin G. podjął współpracę z organami ścigania jeszcze na etapie postępowania przygotowawczego. Jak jednak wynika z uzasadnienia wyroku sądu I instancji „niezasadnym byłoby jednak zastosowanie wobec niego instytucji nadzwyczajnego złagodzenia kary, gdyż Marcin G. ujawniał tylko tę przestępczą wiedzę, która była już posiadaniu organu prowadzącego postępowanie przygotowawczego o czym wiedział i na takim etapie, gdy wiedza ta nie odgrywała już zasadniczej roli w postępowaniu”. W tym stanie rzeczy sąd orzekający w sprawie nie zdecydował się na skorzystanie przez świadka z dobrodziejstwa art. 60 § 3 k.k. i tym samym wymierzył mu karę dwóch lat i sześciu miesięcy bezwzględnego pozbawienia wolności oraz karę grzywny w wymiarze stu stawek dziennych, przyjmując wysokość jednej stawki dziennej za równoważną kwocie dwudziestu złotych.

Marcin Ł. ps. „Knyp” - sygn. akt III K 180/11

Jak wskazuje przesłany do sądu w dniu 21 października 2011 roku akt oskarżenia w tej sprawie Wydział V d/s Przemoczości Zorganizowanej i Korupcji Prokuratury Apelacyjnej w Białymstoku nadzorował śledztwo w sprawie zorganizowanej grupy zajmującej się popełnianiem przestępstw polegających między innymi na obrocie znacznymi ilościami środków psychotropowych i substancji odurzających oraz czerpaniu korzyści majątkowej z prostytucji. Źródłem pełnej informacji o działalności grupy, jak również o innych przestępstwach bezpośrednio niezwiązanych z jej funkcjonowaniem stały się wyjaśnienia Marcina

Ł. - pseudonim „Knyp”, który szczegółowo przedstawił okoliczności poszczególnych czynów i role, jaką w ich dokonaniu odegrały, nie wyłączając jego samego, konkretne osoby.

Marcin Ł. urodził się 1 listopada 1975 roku w Warszawie. Po raz pierwszy karany w wieku 18 lat (26 październik 1993 z art. 208 k.k.), następnie karany wielokrotnie 04 marzec 1994 r. (art. 208 k.k.), 01 czerwiec 2000 (art. 280 § 2 k.k.), 18 styczeń 2001 r. (art. 190 § 1 k.k.), 23 listopad 2007 r. (art. 280 § 2 k.k., 258 § 2 k.k., 263 § 2 k.k. i 286 § 1 k.k.), 30 wrzesień 2009 r. (art. 56 ust. 1 ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii), 28 lipiec 2010 r. (art. 286 § 1 k.k.) i 06 luty 2012 r. (art. 59 ust. 1 ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii). Jak ustalono w toku prowadzonych czynności operacyjnych od roku 2003 był on członkiem zorganizowanej grupy przestępczej trudniącej się na terenie całej Polski kradzieżami, handlem kobietami oraz późniejszym nakłanianiem ich do świadczenia usług seksualnych a w szczególności wprowadzaniem do obrotu znacznych ilości narkotyków oraz substancji psychotropowych pochodzących z przemytu i produkcji własnej grupy. Mężczyzna w chwili zatrzymania był żonaty i posiadał jedno dziecko na utrzymaniu. Po ukończeniu szkoły podstawowej nie kontynuował nauki, ostatnio wykonywany przez niego zawód to malarz - tapicer. Nie ustalono, aby był w posiadaniu jakiegokolwiek znaczącego majątku w postaci nieruchomości, co przejawiało się w zeznaniach innych świadków. Jako jedyna z badanych spraw z uwagi na wysoce prawdopodobne zagrożenie zdrowia i życia rodzina Marcina Ł. została objęta programem ochrony świadków.

W trakcie postępowania przygotowawczego Marcin Ł. skorzystał z instytucji tzw. małego świadka koronnego, składał obszerne i wyczerpujące wyjaśnienia, wskazał miejsca pobytu członków przestępczej grupy oraz przedstawił szereg dostawców od których dokonywał zakupu znacznych ilości środków odurzających. Doprowadził do zatrzymania co najmniej czterech kierujących innymi grupami przestępczymi o znacznej obsadzie osobowej z terenu województwa podlaskiego i mazowieckiego. Dostarczył informacji o posiadanych przez kierownictwo jego grupy nieruchomościach oraz nieruchomościach w których mieściły się prowadzone przez grupę liczne agencje towarzyskie, również te, które służyły do handlu kobietami. Niejednokrotnie konfrontowany podtrzymywał swoje wcześniejsze

wyjaśnienia nie zmieniając swojego stanowiska na etapie całego postępowania. Skazany z zastosowaniem art. 60 § 3 k.k. na karę łączną dwóch lat pozbawienia wolności z warunkowym jej zawieszeniem na okres trzech lat, karę grzywny pięćdziesięciu stawek dziennych po dwadzieścia zł każda oraz orzeczenia obligatoryjnego przepadku uzyskanej korzyści majątkowej w kwocie 65 tysięcy zł polskich.

Izabela S. – sygn. akt III K 14/12

Izabela S była żoną Jarosława S., który jak ustalono w okresie od sierpnia 2009 do 20 lutego 2011 na terenie województwa warmińsko-mazurskiego i podlaskiego zorganizował i kierował grupą przestępczą o charakterze zbrojnym. Z wiedzy operacyjnej wynikało, iż grupa była przez pewien okres czasu w posiadaniu pistolet CZ i pistoletu maszynowego Skorpion, aczkolwiek w trakcie prowadzonego postępowania broń nie została znaleziona - prawdopodobnie została ukryta jeszcze przed zatrzymaniem wiodących członków grupy. W skład grupy poza Jarosławem i Izabelą S. wchodziło: Wojciech J. ps. „Łeb”, Paweł G., Rafał P ps. „Uli”, Paweł A., Adam K. ps. „Oczko”, Seweryn G., Szymon B., Łukasz M., Anna F., Justyna Sz., Edyta R., Agnieszka M., Jarosław M. Grupa zajmowała się w szczególności nakłanianiem innych osób do uprawiania prostytucji w tzw. agencji towarzyskiej oraz czerpania z tej działalności korzyści, dopuszczania się handlu ludźmi poprzez werbowanie od innych ustalonych osób i przyjmowanie w celu wykorzystania w prostytucji w tzw. agencji towarzyskiej kobiet różnorodnej narodowości. Celem głównym było uzyskiwanie jak największego dochodu z prostytucji oraz detalicznego handlu substancjami psychotropowymi i odurzającymi¹⁴⁸¹ przy minimalizacji kosztów własnych. Na uwagę zasługiwał fakt, iż szef grupy Jarosław S. zarówno w postępowaniu przygotowawczym jak i sądowym wielokrotnie składał wyczerpujące i obszernie wyjaśnienia, przedstawiał w nich jednak własną wersję zdarzeń, która ewoluowała skutkiem potwierdzania i uzupełniania wiedzy operacyjnej przez oskarżonych w sprawie członków grupy przestępczej, ale w

¹⁴⁸¹ W odniesieniu do „biznesu narkotykowego” grupy przed sądem przesłuchano ponad 100 świadków, którzy potwierdzili pośrednie i bezpośrednie dokonywanie transakcji.

szczególności przez dążącą do skorzystania z instytucji tzw. małego świadka koronnego w osobie jego żony. Izabela S. dostarczyła również informacji o podobnych procederach innych grup przestępczych w Rzędzianach, Olsztynie i Suwałkach, co umożliwiło podjęcie organom ścigania czynności operacyjno-rozpoznawczych. Na szczególne uwzględnienie zasługiwało to, że Izabela S. w składanych zeznaniach nie umniejszała swojej roli w przestępczym procederze. Sąd ocenił jako znaczny stopień winy i społecznej szkodliwości czynów wszystkich oskarżonych, ponadto wskazał, iż stopień społecznej szkodliwości czynów Izabeli S. oceniony przez pryzmat jej roli w zorganizowanej grupie przestępczej był znacznie niższy od pozostałych oskarżonych jednak i tak znaczny.

Jak wskazała dokumentacja zgromadzona w sprawie świadek Izabela S. urodzona w Ełku 28 października 1982 roku pochodziła z „dobrego domu”. Rodzice byli znanymi i cenionymi w lokalnym środowisku „biznesmenami”, wyjątkowo religijni. Ma jedno dziecko pochodzące z poprzedniego związku z obywatelem włoskiego pochodzenia wychowywane wspólnie z jej obecnym mężem - szefem grupy - Jarosławem S. Ukończyła szkołę średnią, wiele lat przed związkiem z Jarosławem S. przebywała za granicą w celach zarobkowych. Niewątpliwie jednak w trakcie zatrzymania nie dysponowała praktycznie żadnym majątkiem w postaci oszczędności, samochodów czy nieruchomości.

Mimo iż wszyscy oskarżeni członkowie grupy przestępczej działali z niskich pobudek w celu osiągnięcia korzyści majątkowej to zachowanie Izabeli S. zostało ocenione jako zasługujące na uwzględnienie wobec niej regulacji zawartej w art. 60 § 3 k.k. Wyjawiła ona sposób i okoliczności prowadzonej przez grupę działalności przestępczej, jej ramy czasowe, ilość zatrudnionych kobiet, sposób ich werbunku, podział pieniędzy z zysku oraz koszty funkcjonowania lokalu. Zaprezentowała skład osobowy grupy i podział ról na poszczególnych członków. Ujawniła dostawców oraz miejsce przechowywania substancji psychotropowych i odurzających. Świadek nie ukrywała, że używała narkotyki, ponadto wskazała kobiety zatrudnione w agencji, które również używały podobne środki będące w dyspozycji grupy przestępczej. Potwierdziła, iż Wojciech J. systematycznie dostarczał dziewczynom pracującym w klubie nocnym narkotyki, często aplikując je pracującym w agencji kobietom z bezwzględną brutalnością. Dodatkowo Izabela S. wskazała i opisała

proceder przestępczy w innej sprawie Pawła G. ps. „Bałagan” trudniącego się podobną działalnością w Zambrowie. Wobec oskarżonej uwzględniono wniosek prokuratora o spełnieniu przesłanek wyrażonych w art. 60 § 3 k.k. i orzeczono karę łączną pozbawienia wolności w wymiarze dwóch lat, warunkowo zawieszając jej wykonanie na okres próby wynoszący pięć lat, oddając Izabelę S. w tym czasie pod dozór kuratora sądowego.

Piotr T. ps. „Cielak” - sygn. akt VII K 634/13

Działająca w okresie od 17 stycznia 2010 do 15 czerwca 2011 roku na terenie województwa podlaskiego i warmińsko-mazurskiego zorganizowana grupa Barbary „Anety” M. wbrew przepisom ustawy działając w realizacji z góry powziętego zamiaru osiągnięcia korzyści majątkowej i uczyniwszy sobie z popełniania przestępstw stałe źródło dochodu brała udział w obrocie znaczną ilością środków odurzających i substancji psychotropowych. Jak wynikało z informacji pozyskanych drogą operacyjną w skład tej grupy poza Barbarą „Anetą” M. wchodził: Marcin A. ps. „Bouzan”, Wojciech A., Marcin N. ps. „Cinek”, Michał P., Patryk Sylwester R. ps. Fiodor, Andrzej S., Robert S. ps. „Sawa”, Marcin Ś. oraz Piotr T. ps. „Cielak”. Na współpracę z organami powołanymi do ścigania przestępstw zdecydował się wyłącznie Piotr T. ps. „Cielak” i jak podkreślał w trakcie składania wyjaśnień kluczowym motywem ubiegania się o nadzwyczajne złagodzenie kary wynikające z art. 60 § 3 k.k. była chęć uniknięcia odpowiedzialności karnej. Zasadniczo było to zrozumiałe, gdyż jako jedyny z tej grupy posiadał stabilną sytuację rodzinną. Na uwagę zasługiwał również fakt, iż Piotr T. ujawnił istotne szczegóły innego przestępstwa wyłączonego z jawności z akt prowadzonego postępowania, co znalazło się w treści skierowanego do sądu aktu oskarżenia.

Urodzony 20 stycznia 1979 roku w Bielsku Podlaskim Piotr T. ps. „Cielak” pochodził z rodziny patologicznej, związanej z branżą narkotykową. Jak wynikało z zeznań współoskarżonych, często odwiedzał on oboje rodziców w Zakładach Karnych w Suwałkach i Dublinach koło Korsz. Doświadczenia rodziców nie powstrzymały go jednak od wybrania drogi przestępczej i łatwego zysku w ramach aktywności zorganizowanej grupy przestępczej, do której niewątpliwie należał.

Wcześniej nie karany, żonaty, dwoje dzieci na utrzymaniu. Właściciel domu jednorodzinnego na terenie miasta Białystok oraz 3,6 hektarowej nieruchomości rolnej. Ten fakt w ocenie sądu był istotny, w wybraniu przez Piotra T. współpracy z organami ścigania, gdyż jako jeden z niewielu posiadał w swoich zasobach znaczący majątek.

Uznając Piotra T. winnym popełnienia czynów przestępnych uwzględniono wniosek prokuratora o spełnieniu przez świadka przesłanek z art. 60 § 3 k.k. i skazano go na karę jednego roku i ośmiu miesięcy pozbawienia wolności oraz na karę grzywny w wymiarze stu stawek dziennych, przyjmując wysokość jednej stawki dziennej za równoważną kwocie pięćdziesięciu złotych. Wykonanie kary pozbawienia wolności warunkowo zawieszono na okres próby wynoszący cztery lata, oddając go w tym czasie pod dozór kuratora sądowego.

Mirosław C. ps. „Sławomir” - sygn. akt III K 957/13

Mirosław C. zatrzymany w wyniku działań operacyjnych już na wstępie złożył obszerne wyjaśnienia w sprawie Roberta Krzysztofa B. ps. „Poli”, Marcina C., Zbigniewa G., Pawła L., Piotra K., Krzysztofa M., Jana Artura P. ps. „Żel”, Marcina S., Mariusza W., Rafała Z. ps. „Gruby” wchodzących w skład grupy przestępczej pod kierownictwem Radosława Łukasza P. Grupa na szeroką skalę w okresie od czerwca 2007 do grudnia 2010 roku zajmowała się obrotem znacznymi ilościami środków odurzających i psychotropowych wbrew przepisom ustawy, działając w realizacji z góry powziętego zamiaru osiągnięcia korzyści majątkowej i uczyniwszy sobie z popełniania przestępstw stałe źródło dochodu. W trakcie prowadzonego postępowania „Sławomir” wskazał w Białymstoku na posesji posiadanej w ukryciu przez grupę bez wymaganego zezwolenia broń długą z kolbą drewnianą, kaliber lufy 8mm, która stanowiła broń palną w rozumieniu ustawy z dnia 21 maja 1999 r. o broni i amunicji. W ocenie organu prowadzącego postępowanie spełnił on przesłanki umożliwiające skorzystanie z obligatoryjnego nadzwyczajnego złagodzenia kary na podstawie art. 60 § 3 k.k., gdyż ujawnił istotne okoliczności popełnienia szeregu przestępstw, nie zataił wobec organu powołanego do ścigania przestępstw okoliczności dotyczących współdziałania z innymi sprawcami w

popelnianiu przestępstw demaskując mechanizm funkcjonowania grupy przestępczej. Wobec tego w ocenie organu „Sławomir” ujawnił wszystkie znane mu okoliczności, które mają znaczenie dla rozstrzygnięcia sprawy.

Urodzony w dniu 12 września 1977 roku w Bielsku Podlaskim Mirosław C. jako osoba wychowana w domu dziecka nigdy nie sprawiał problemów wychowawczych, nawet do chwili zatrzymania nie był karany. Z wykształcenia technik ekonomista, nie pozostawał bezrobotny dłużej niż 6 miesięcy. W chwili zatrzymania zatrudniony był na stanowisku handlowca w jednej z hurtowni budowlanych. Żonaty, na utrzymaniu troje dzieci, wraz z rodziną zamieszkiwał w domu jednorodzinnym rodziców małżonki. Zasadniczo nie posiadał żadnego znaczącego majątku, w stopniu umiarkowanym był uzależniony od kryminogennego hazardu. Ostatecznie skazany został na karę łączną dwóch lat pozbawienia wolności i karę tę sąd warunkowo zawiesił na okres próby wynoszący pięć lat, oddając go w tym czasie pod dozór kuratora. Jednocześnie sąd postanowił o przepadku kwoty szesnastu tysięcy złotych pochodzących z przestępstwa a które to pieniądze stanowiły prawdopodobną własność grupy przestępczej i które to pieniądze Mirosław C. posiadał przy sobie w chwili zatrzymania (prawdopodobnie na zakup narkotyku).

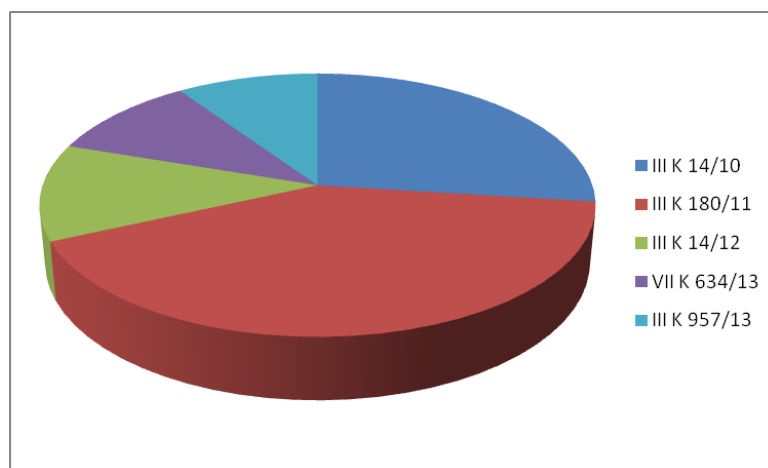
Zdecydowanie najtrudniejszym zadaniem w analizie danych uzyskiwanych w kryminologicznych badaniach empirycznych jest ustalenie związków przyczynowo-skutkowych. Jak wskazuje B. Hołyst istotne trudności pojawiają się przy próbie określenia psychospołecznych determinant zjawisk przestępczych¹⁴⁸². Przystępność nie daje się sprowadzić do jednej czy nawet dwóch lub trzech przyczyn. Polegająca na wszechstronnym badaniu i opisie jednej, bądź wielu osób metoda indywidualnych przypadków pozwoliła na analizę warunków środowiskowych oraz zachowań wybranych jednostek¹⁴⁸³. Analizowane grupy przyjmowały w swoje szeregi wszystkich, którzy mogli sprzyjać w dystrybucji środków psychotropowych

¹⁴⁸² B. Hołyst, *Kryminologia*, Warszawa 1999, s. 795-796.

¹⁴⁸³ A. Kamiński, *Metoda, technika, procedura badawcza w pedagogice empirycznej* [w:] R. Wroczyński, T. Pilch (red.), *Metodologia badań społecznych*, Wrocław 1974, s. 76; Z. Skorny, *Metody badań i diagnostyka psychologiczna*, Wrocław-Warszawa-Kraków 1974, s. 63-70; H. Świda (red.), *Młodość a wartości*, Warszawa 1979, s. 25-31; T. Pilch *Zasady badań pedagogicznych*, Warszawa 1995, s. 51; S. Juszczak, *Statystyka dla pedagogów*, Toruń 2004, s. 42-57; E. Jarosz, E. Wysocka, *Diagnoza psychopedagogiczna podstawowe problemy i rozwiązania*, Warszawa 2005, s. 51-82.

i substancji odurzających przeznaczonych do wprowadzenia do obrotu. Grupy nie miały charakteru bezwzględnie zamkniętego i tajnego, werbowano osoby znajdujące się w kręgu tzw. „znajomych”. Na wykresie 1 zaprezentowano skład osobowy badanych grup przestępczych. Jak wskazują uzyskane z analizy spraw dane najliczniejszą grupą była grupa przestępcza reprezentowana sygnaturą akt sprawy III K 180/11 (co najmniej 52 osoby), najmniej liczebną były grupy oznaczone sygnaturą akt VII K 634/13 (co najmniej 13 osób) i III K 957/13 (co najmniej 12 osób)¹⁴⁸⁴.

Wykres 1. Skład osobowy analizowanych struktur przestępczych

Źródło: Opracowano na podstawie badań własnych.

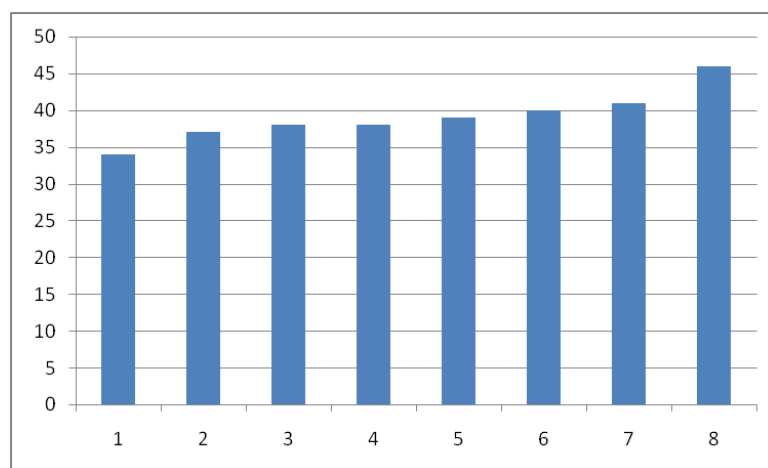
W analizowanych sprawach należy zauważyć, iż powszechne przekonanie, że przestępczość jest zachowaniem właściwym dla populacji męskiej a przestępczość kobiet (dziewcząt) jest zjawiskiem marginalnym nie jest prawdziwe. Na podstawie badań należy zauważyć, iż spośród 8 świadków ubiegających się o skorzystanie z instytucji tzw. małego świadka koronnego 37% stanowiły kobiety. Nie ma wobec tego powodów do twierdzenia, iż kobiety (dziewczęta) nie trudnią się przestępczym procederem. Jest to szczególnie zauważalne, gdy obszarem działalności zorganizowanej struktury jest prostytutka, bądź przestępczość narkotykowa. O agresji kobiet (dziewcząt) i różnych przejawach ich zachowań dewiacyjnych coraz częściej słyszy się w mediach. Podkreśla się nasilającą się brutalność kobiet

¹⁴⁸⁴ Wskazano liczbę osób ujawnionych w prowadzonych postępowaniach z ustaloną tożsamością.

(dziewcząt) oraz dokonywanie przez nie przestępstw gwałtownych, typowych dla populacji męskiej, co świadczy o zdecydowanie wysokim stopniu ich demoralizacji.

Osoby badane stosunkowo często pozostawały w trwałych układach współżycia w związku małżeńskim. Wśród badanych przeważała zdecydowanie kategoria osób mężatka/żonaty, która obejmuje ponad 62% badanych. Osoby stale pozostające poza małżeństwem stanowiły 38% badanych. Daje to podstawę do twierdzenia, iż osoby te mają w tym zakresie szansę na stabilizację społeczną poprzez poprawne odgrywanie ról matrymonialnych i rodzicielskich.

Wykres 2. Wiek analizowanych przypadków tzw. małych świadków koronnych

Źródło: Opracowano na podstawie badań własnych.

Na wykresie 2 zaprezentowano wiek sprawców czynów przestępnych ubiegających się o skorzystanie z instytucji tzw. małego świadka koronnego, należy zauważyć, iż oscylował on między 34 a 46 lat (ze średnią 39 lat). Niewątpliwie mamy tutaj do czynienia z osobami w wieku tzw. średnim i przyjmując, iż przestępczość spada wraz z analizą kolejnych grup wiekowych (osób starszych) prawidłowa zdaje się argumentacja, iż skorzystanie z instytucji nadzwyczajnego złagodzenia kary wobec tych osób daje podstawy do stwierdzenia o prawidłowej prognozie kryminologicznej i wysoce prawdopodobnym „zejściu z drogi przestępstwa”. W analizowanych sprawach łącznie uczestniczyło, jako sprawcy czynów przestępnych nie mniej, niż 126 osób¹⁴⁸⁵ występujących w grupach

¹⁴⁸⁵ W aktach prowadzonych postępowań często przejawiały się stwierdzenie „wraz z inną” lub „innymi nieustalonymi osobami”, co utrudnia ustalenie dokładnej ilości powiązanych sprawców czynów.

tworzących zamknięte kręgi. Z analizy akt prowadzonych postępowań wszystkich sprawców czynów przedział wiekowy wahał się między 18 a 56 lat, przy czym różnice wieku w danych grupach przestępczych były raczej niewielkie.

Niewątpliwie trudno w tym momencie nie zauważyć jak istotny staje się wiek sprawcy, przecież ze statusem młodocianego wiążą się ustawowo określone skutki prawne¹⁴⁸⁶. Wobec młodocianego można przecież zastosować nadzwyczajne złagodzenie kary, a wymierzając mu karę należy kierować się tym, aby go wychować. Zatem w tym ujęciu wiek odgrywa istotną rolę w charakterystyce i wymiarze kary dla osób związanych z zorganizowanym procederem przestępczym. Grupy przestępcze, często wykorzystują parametr wieku danego członka grupy przestępczej w odniesieniu do przydziału konkretnych zadań i funkcji w przestępczej organizacji.

Analiza uzyskanych wyników daje podstawę do twierdzenia, iż czynnikiem skalającym przestępcze grupy w kontekście analizowanych przypadków było środowisko w jakim się te osoby wychowywały – bliskie miejsce zamieszkania, taka sama szkoła podstawowa, gimnazjum, zawodowa czy średnia a nawet przedszkole¹⁴⁸⁷. Jak nietrudno zauważyć jednostki w tych grupach były w silnych, bliskich relacjach. Jest to na tyle silny czynnik iż praktycznie uniemożliwiłyby pozyskanie informacji przez organy powołane do ścigania przestępstw w tradycyjny sposób. Na uwagę zasługuje fakt, iż większość rodzin w jakich wychowywali się „mali świadkowie koronni” były to rodziny niekorzystne wychowawczo, zdeorganizowane i zdemoralizowane. Wyłącznie jeden tzw. mały świadek koronny kształtował we „własnym domu” normalny typ rodziny o wymiarze znaczenia wychowawczego, rodzina ta była o pełnym składzie osobowym, silnych związkach emocjonalnych, tradycyjnym układzie ról, wartościach i wzorach życiowych, ukierunkowanych na wykształcenie dzieci, co istotne mimo, iż on sam wychowywał się placówce opiekuńczo-wychowawczej „Domu Dziecka”. Wobec pozostałych analizowanych jednostki na podstawie informacji zawartych w aktach spraw można

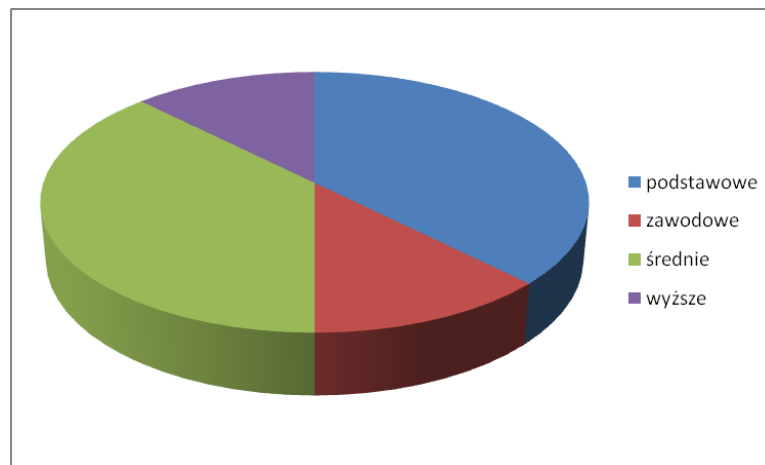
¹⁴⁸⁶ S. Batawia, *Młodociani i młodzi recydywiści w świetle badań kryminologicznych. Część pierwsza*, Archiwum Kryminologii 1965, t. III, s. 13.

¹⁴⁸⁷ *Znaczącym środowiskiem w życiu i rozwoju dorastającej młodzieży jest grupa rówieśnicza. Potrzeba określenia własnej tożsamości może być na tyle silna, iż młody człowiek będzie próbował w sposób bezkrytyczny identyfikować się z grupą odniesienia.*

stwierdzić, iż reprezentowały one rodziny niewydolne wychowawczo, bądź patologiczne. W zakresie rodzin niewydolnych wychowawczo można było zaobserwować częste zaburzenia we współżyciu rodzinnym i niepowodzenia życiowe poszczególnych członków, z zauważalnym odbieganiem większości elementów funkcjonowania rodziny od poziomu rodziny normalnej, były to rodziny niekompletne lub bliskie rozbicia, o trudnej sytuacji ekonomicznej prezentujące negatywne (niepożądane) wzory zachowań wobec dzieci. Zapewne dlatego dla zdecydowanej większości tzw. małych świadków koronnych rodzina nie prezentowała znaczącej wartości. Przejawiały się również rodziny stricte patologiczne o skumulowanych czynnikach patogennych, występował w nich rozkład współżycia, brak więzi, brak stałych podstaw ekonomicznych, członkowie rodziny często pozostają w kolizji z prawem (kradzieże, rozboje, stręczycielstwo i prostytutka, narkomania, uchylanie się od pracy, przemyt, itp.). Wobec tego w odniesieniu do takich rodzin zauważalne jest scalanie bliskich więzi i relacji w „rówieśniczych” grupach przestępczych. Analiza przypadków wybranych tzw. małych świadków koronnych daje podstawę do ogólnego stwierdzenia o pozytywnej prognozie kryminologicznej tych osób, zrywają oni przecież ze środowiskiem dla nich wartościowym, bliskim. Powrót do takich hermetycznych środowisk, osób, które ich „sypały”, czyli udzieliły obszernych wyjaśnień postrzegane jako współpraca z organami ścigania jest praktycznie niemożliwy.

Na wykresie 3 zaprezentowano wykształcenie osób analizowanych w ujęciu możliwości skorzystania z instytucji tzw. małego świadka koronnego. Na uwagę zasługuje fakt, iż jedynie jedna osoba (12%) posiadała wykształcenie wyższe oraz jedna osoba posiadała wykształcenie zawodowe. Trzy osoby spośród analizowanych przypadków (37%) posiadały wykształcenie średnie. Podobny wynik – 37% (trzy osoby spośród analizowanych przypadków) – kształtował się w zakresie zakończenia procesu edukacji na wykształceniu podstawowym i niestety mając na uwadze, iż wykształcenie to dotyczy osób w wieku 37, 38 i 41 lat, raczej nie jest to optymistyczny wynik. Trudności na lokalnym rynku pracy, brak ofert pracy dla osób bez wykształcenia i zawodu podwyższają prawdopodobieństwo powrotu tych osób do przestępstwa.

Wykres 3. Poziom wykształcenia analizowanych tzw. małych świadków koronnych

Źródło: Opracowano na podstawie badań własnych.

Istotny w świetle badanych spraw jest poziom uzależnienia badanych przypadków tzw. małych świadków koronnych. Lista uzależnień kryminogennych jest stosunkowo krótka, przyjmując jednak, iż wykluczyć należy z niej takie uzależnienia jak tytoniowe czy pracoholizm. W świetle analizy omawianych spraw można zauważyć, iż 100% badanych przypadków w stopniu co najmniej umiarkowanym to osoby uzależnione od alkoholu i narkotyków z czego, aż 37% to osoby uzależnione od narkotyków w stopniu silnym. Jedna osoba w postępowaniu sądowym w stopniu umiarkowanym wskazała uzależnienie od hazardu.

Konsekwencją uzależnień może być utrata pracy i odchodów, stracenie oszczędności, wydatki na leczenie odwykowe, zniszczenie związków międzyludzkich i więzi interpersonalnych, związanie z grupami przestępczymi, agresja i przemoc. Uzależnienie od narkotyków jest chorobą bardzo trudną do wyleczenia, gdyż dotyczy najważniejszych sfer życia człowieka. Leczenie rozpoczyna się od odtrucia organizmu, po czym następuje długotrwały okres terapii, którego celem jest utrwalenie abstynencji oraz przywrócenie pacjentowi zdolności normalnego funkcjonowania w społeczeństwie. Przyjmując, iż nałóg staje się najważniejszym elementem życia, w wyniku czego na dalszy plan schodzą czynności oraz cele życiowe trudno jest powoływać pozytywną prognozę kryminologiczną w odniesieniu do osób, które mają zrezygnować z „przestępczej

drogi”, tym samym korzystając z instytucji tzw. małego świadka koronnego, która powinna podkreślić separację z zorganizowanym światem przestępczym.

Spośród analizowanych przypadków na uwagę zasługuje poprzednia karalność osób zainteresowanych skorzystaniem z dobrodziejstwa nadzwyczajnego złagodzenia kary wyrażonego przez art. 60 § 3 i 4 k.k. Spośród ośmiu omawianych przypadków dwa to osoby uprzednio karane z czego jedna z nich skorzystała z instytucji tzw. małego świadka koronnego, druga natomiast w ocenie organu orzekającego w sprawie (Sąd Okręgowy) nie spełniła stawianych w treści artykułu (60 § 3 k.k.) wymagań.

Wyjątkowo istotne dane przedstawiono w tabeli nr 1, zawiera ona charakterystykę spełnienia przesłanek instytucji o jaką ubiegali się świadkowie (art. 60 § 3 k.k.). Z analizy danych zawartych w tej tabeli wynika, iż praktycznie wszyscy świadkowie ujawnili informacje dotyczące składu osobowego grupy w ramach której funkcjonowali. Jeden ze świadków nie ujawnił istotnych okoliczności popełnienia przestępstwa, ujawniając jak to prezentował sąd w trakcie postępowania postawę zachowawczą, tj. ujawniając tylko te informacje, które były już w posiadaniu organu i które nie przedstawiały istotnej przestępczej wiedzy na danym etapie postępowania przygotowawczego. Wobec tego świadka sąd nie zdecydował się na obligatoryjne nadzwyczajne złagodzenie kary, uzasadniając, iż nie spełnił on reguł zawartych w normie prawnej. Spośród badanych dwoje świadków odwołało swoje złożone pełne wyjaśnienia kwalifikujące ich do skorzystania z dobrodziejstwa instytucji nadzwyczajnego złagodzenia kary. Dodatkowo należy zauważyć, iż jeden ze świadków (Izabela S.) spełnił przesłanki kwalifikujące go do skorzystania również z dobrodziejstwa tzw. małego świadka koronnego zawartego w art. 60 § 4 k.k., gdyż niezależnie od wyjaśnień złożonych w swojej sprawie, ujawnił przed organem ścigania i przedstawił istotne okoliczności, nieznanne dotychczas temu organowi, przestępstwa zagrożonego karą powyżej 5 lat pozbawienia wolności.

Tabela 1. Charakterystyka spełnienia przesłanek z art. 60 § 3 k.k.

Dane świadka	Świadek ujawnił informacje dotyczące osób uczestniczących w popełnieniu przestępstwa	Ujawnił istotne okoliczności popełnienia przestępstwa	Świadek odwołał złożone wyjaśnienia
Katarzyna B.	TAK	TAK	NIE
Marek Dz.	TAK	TAK	TAK
Jolanta K.	TAK	TAK	TAK
Marcin G.	TAK	NIE	NIE
Marcin Ł.	TAK	TAK	NIE
Izabela S.	TAK	TAK	NIE
Piotr T.	TAK	TAK	NIE
Mirosław C.	TAK	TAK	NIE

Źródło: Opracowano na podstawie badań własnych.

Ważnym czynnikiem określającym pozycję społeczną badanych jest wykształcenie. Jego poziom wśród badanych okazał się niezmiernie niski. Jest wysoce prawdopodobnym, iż poziom wykształcenia jest zależny od specyfiki terenu badań. Niewątpliwie charakterystyka spraw związanych z określonym profilem działalności grup w tej konkretnej grupie spraw dała podstawę do twierdzenia o niskim poziomie wykształcenia badanej próby osób. Jak jednak wskazują badania trudno jest opierać się o twierdzenie, iż w przestępczości opartej o kontekst narkotykowy uczestniczą wyłącznie osoby o niskim zasobie wykształcenia, gdyż wiele takich spraw często dotyczy osób z wykształceniem wyższym¹⁴⁸⁸. Praktycznie wszyscy legitymowali się najczęściej wykształceniem podstawowym i jak wskazują wywiady środowiskowe zawarte w aktach sądowych motywy wcześniejszego przerwania nauki to głównie potrzeba szybkiego materialnego uniezależnienia od rodziców oraz występowanie silnych powiązań z grupami młodzieży wykolejonej społecznie lub przestępczej. Częstym przejawem demoralizacji w okresie przed uzyskaniem pełnoletniości był stan trwałego uzależnienia się od alkoholu, substancji psychotropowych i odurzających.

¹⁴⁸⁸ J. Mellibruda, S. Nikodemka, K. Fronczuk, *Używanie i nadużywanie alkoholu i innych substancji psychoaktywnych przez polskich studentów*, *Medycyna Wieku Rozwoju* 2007, Nr 7(1), s. 135-155.

§ 4 Analiza wyników badań ankietowych w zakresie doświadczeń organów ścigania w kontekście tzw. małych świadków koronnych

Praktyka postępowań prowadzonych z udziałem Wydziału V do Spraw Przestępczości Zorganizowanej i Korupcji Prokuratury Apelacyjnej w Białymstoku wskazuje niewątpliwie wysoką przydatność instytucji tzw. małego świadka koronnego (art. 60 § 3-5 k.k.)¹⁴⁸⁹. W przeciwieństwie do instytucji świadka koronnego, instytucja małego świadka koronnego nie jest już ograniczona wyłącznie do wskazanych przez ustawodawcę przestępstw przez co zainteresowane ze strony sprawców skorzystaniem z tej formy dobrodziejstwa instytucji nadzwyczajnego złagodzenia kary jest zdecydowanie wysokie¹⁴⁹⁰. Wyrażona przez ustawodawcę redakcja treści tej regulacji wymaga jednak spełniania ustalonych nią przesłanek. Sprawca winien ujawnić informacje na temat „przestępstwa”, a więc zarówno zbrodni, jak i występku. W tym zakresie możemy mówić zarówno o przestępstwach powszechnych i karnoskarbowych. Regulacja kodeksowa (art. 60 § 3-5 k.k.) w przeciwieństwie do ustawy o świadku koronnym nie przewiduje katalogu przestępstw, których ujawnienie gwarantuje dobrodziejstwo łagodzenia represji. Wobec tego w grę może wchodzić każde przestępstwo, w którego popełnieniu brało udział co najmniej trzech sprawców, w tym denuncjator. Pewnym uzupełnieniem zachowania organów ścigania, podyktowanym zresztą zwiększeniem efektywności analizowanej instytucji, w odniesieniu do instytucji tzw. małego świadka koronnego jest profilowanie następcze polegające na procesie zakończonym wytypowaniem tych z ujętych już sprawców, którzy będą skłonni do podjęcia współpracy z organami ścigania, co w efekcie przyczyni się do elementarnej funkcji profilowania sensu stricte czyli funkcji wykrywczej. Niewątpliwie taki proces nie zostaje jednak odnotowany w aktach spraw karnych, zatem nie można wykluczyć, iż ma on pewien wpływ na uzyskane w badaniach wyniki pochodzące z akt badanych spraw.

¹⁴⁸⁹ *Twierdzenie sformułowane na podstawie analizy ankietowych badań własnych przeprowadzonych w grudniu 2015 roku.*

¹⁴⁹⁰ *Podjeźrzeni niejednokrotnie wyjawiają kolejne posiadane informacje w zależności od swojej sytuacji procesowej, ponadto także „targują się” z prokuratorem co do warunków odpowiedzialności stawiając na szali rodzaj i obszerność swoich zeznań. W tym ujęciu zarówno długotrwałość postępowania, jak i niepewność przyszłości stanowią najbardziej doskwierające dla rodzaju „świadków” czynniki.*

Materiał zebrany w ramach analizy akt sądowych został uzupełniony o wyniki ankietowych badań empirycznych¹⁴⁹¹ przeprowadzonych wśród prokuratorów Prokuratury Apelacyjnej w Białymstoku, gdyż założono, iż oskarżyciel publiczny w osobie prokuratora posiada nie tylko stosunkowo najobszerniejszą, ale również przede wszystkim aktualną wiedzę w przedmiotowym zakresie. Badania ankietowe, ze względu na ogólny sposób pozyskiwania informacji, należą do technik polegających na zadawaniu pytań, zatem zgromadzone dane mają charakter werbalnych deklaracji respondenta, uzyskiwanych drogą pisemną. Na potrzeby badania skonstruowano standaryzowany kwestionariusz ankiety zawierający 8 rozbudowanych pytań z możliwością stopniowania odpowiedzi¹⁴⁹². W układzie kwestionariusza przyjęto system pytań z wachlarzem odpowiedzi, wychodząc z założenia, iż ułatwiają one odpowiedź respondentowi, umożliwiając głębsze poznanie problemu, a nadto ułatwiają interpretowanie i segregację odpowiedzi. W celu uniknięcia zbyt wyraźnego sugerowania respondentowi odpowiedzi wachlarz pytań pozostawiono otwarty. Ankiety rozpoczęła krótka informacja o przeprowadzającym badanie, celu badania, zapewnieniu pełnej anonimowości i poufności danych. Końcowa część zawierała instrukcję jak wypełniać ankietę oraz zaproszenie do wzięcia udziału w badaniach. Zdawano sobie oczywiście sprawę, że pytania zawarte w ankiecie nie wyczerpują całości problematyki instytucji tzw. małego świadka koronnego. Dyrektywa zwięzłości ankiety usposabiała wszakże do pewnego wyboru i koniecznego ograniczenia ilości pytań. W pewnym stopniu kompromisowym rozwiązaniem między dyrektywą zwięzłości ankiety a chęcią poznania problematyki instytucji zawartej w art. 60 § 3-5 k.k. było dodanie nieograniczonego miejsca na „uwagi własne” respondenta w ostatnich dwóch pytaniach.

W metryczce¹⁴⁹³ – wstępnej części ankiety – poproszono respondentów o podanie płci, wieku oraz stażu pracy. Wśród tych pytań pominięto takie, które

¹⁴⁹¹ *Do zrealizowania badań wykorzystano metodę sondażu diagnostycznego z techniką ankiety i narzędziem w postaci kwestionariusza. Metodę tę wybrano ze względu na specyfikę i skalę zjawiska.*

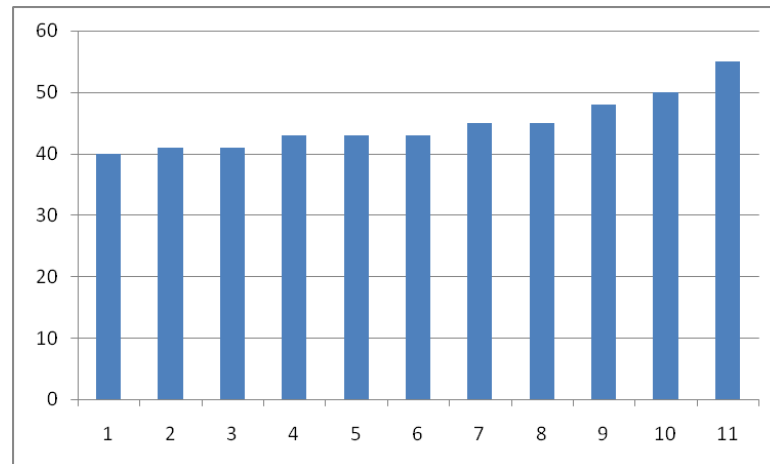
¹⁴⁹² *W ankiecie możliwe było wybranie jednej z możliwych odpowiedzi: zdecydowanie tak, raczej nie, nie mam zdania, raczej nie lub zdecydowanie nie.*

¹⁴⁹³ *Pytania dotyczyły wyłącznie o szczegóły istotne osoby respondenta.*

mogłyby pozwolić na identyfikację prokuratora, bowiem pełna anonimowość ankiety wynikała z samych założeń ankiety, przeprowadzonej w celach naukowych.

Badaniami objęto 11 prokuratorów (2 kobiety i 9 mężczyzn) w wieku od 40 do 55 lat¹⁴⁹⁴, którego prezentację graficzną ujęto na wykresie nr 4. Struktura grupy ze względu na płeć – kobiety stanowiły 18,2 %, natomiast mężczyźni 81,8%.

Wykres 4. Wiek badanych respondentów.

Źródło: Opracowano na podstawie badań własnych.

Na podstawie uzyskanych danych zawartych w metryczce ankiet istotny wydaje się staż pracy na stanowisku prokuratora, kształtujący się od 12 lat (najmłodszy wiekiem) do 25 lat (najstarszy wiekiem). Jak wskazuje orzecznictwo staż pracy jest atutem, gdyż wiąże się z dystansem do siebie i otaczającej rzeczywistości, ze spadkiem gwałtowności emocjonalnej w codziennym postępowaniu a także z doświadczeniem oraz profesjonalizmem zawodowym¹⁴⁹⁵.

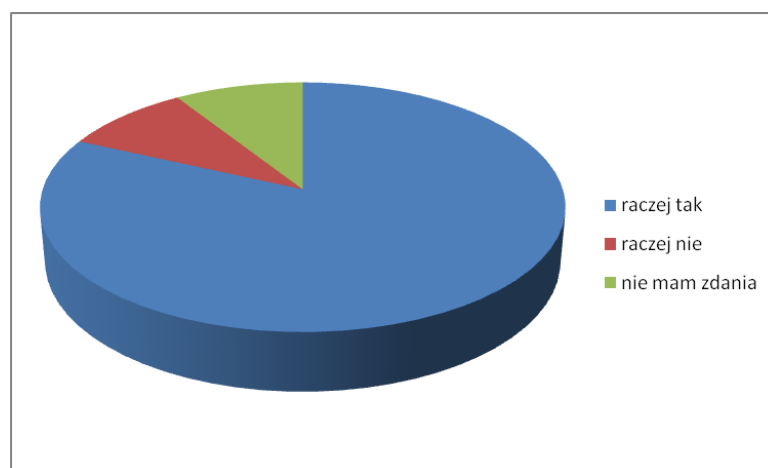
Pytanie 1, którego wizualizacja wyników została za zaprezentowana na wykresie nr 5, miało na względzie zdobycie informacji, czy respondent zauważa zainteresowanie sprawców czynów przestępnych podjęciem współpracy z organami ścigania w zamian za możliwość skorzystania z instytucji nadzwyczajnego złagodzenia kary uregulowanej w art. 60 § 3 i 4 k.k. Na to pytanie „raczej tak”

¹⁴⁹⁴ Średnia wieku wynosiła 45 lat.

¹⁴⁹⁵ Wyrok SN z dnia 6 grudnia 2006 r., sygn. akt III PO 7/06, OSNP 2007, Nr 23-2, poz. 362; wyrok SN – Izba Pracy, Ubezpieczeń Społecznych i Spraw Publicznych z dnia 24 stycznia 2013 r., sygn. akt III PO 18/12, Legalis.

odpowiedziało 81,8% ankietowanych. Tylko 9,1% nie miało zdania w tym zakresie i tyleż samo ankietowanych wskazało odpowiedź „raczej nie”. Niewątpliwie częstość wykorzystywania badanej instytucji w praktyce nie jest miernikiem efektywności pozbawionym wad, aczkolwiek na chwilę obecną nie istnieje lepsze i bardziej optymalne narzędzie.

Wykres 5. Czy przestępcy współdziałający z innymi przy popełnieniu przestępstwa chętnie podejmują współpracę z organami ścigania w zamian za możliwość skorzystania z instytucji nadzwyczajnego złagodzenia kary uregulowanej w art. 60 § 3 i 4 k.k. ?

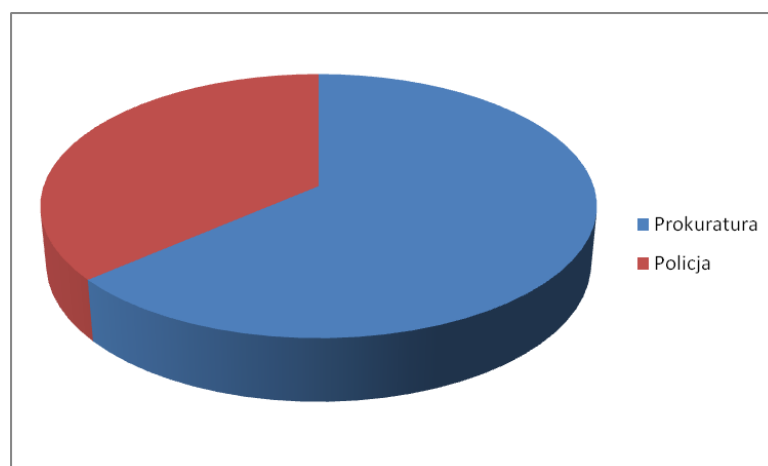
Źródło: Opracowano na podstawie badań własnych.

Wobec tego zasadnym jest stwierdzenie przejawiające się w literaturze o wysokiej skuteczności rozwiązania tzw. małego świadka koronnego z uwagi na znaczące zainteresowanie instytucją z jednoczesnym częstym wyrażeniem chęci współpracy i tym samym modyfikacją oczekiwanego wymiaru kary w korzystniejszym dla sprawcy ujawniającego tego zakresie.

Na kolejne skierowane do respondentów pytanie, którego prezentację wyników zawarto na wykresie nr 6, wobec jakiego organu następuje w ich ocenie podejmowanie współpracy w zamian za możliwość skorzystania z dobrodziejstwa instytucji nadzwyczajnego złagodzenia kary uregulowanej w art. 60 § 3 i 4 k.k. spośród wszystkich ankietowanych 63,6% wskazało, iż przestępcy chętniej podejmują współpracę z Prokuraturą niż Policją (36,4%). Niewątpliwie sprawcy czynów karalnych oceniają współpracę z prokuratorem prowadzącym

(nadzorującym) postępowanie przygotowawcze wyżej niż podobną współpracę z Policją. Wynika to niewątpliwie z wyższej w hierarchii osoby prokuratora popartej ogólnodostępną wiedzą społeczeństwa. Prawdopodobnie wynika to również z faktu, iż osoba prokuratura postrzegana jest również w odniesieniu do przepisów k.p.k. jako podstawowego „gospodarza” postępowania przygotowawczego. Na marginesie można odnieść się do danych zawartych na ogólnodostępnych stronach związanych z badaniem opinii publicznej społeczeństwa, które wskazują, iż 70% dorosłych Polaków ma zaufanie do Policji¹⁴⁹⁶.

Wykres 6. Wobec jakiego organu przestępcy współdziałający z innymi przy popełnieniu przestępstwa podejmują współpracę z organami ścigania w zamian za możliwość skorzystania z instytucji nadzwyczajnego złagodzenia kary uregulowanej w art. 60 § 3 i 4 k.k. ?

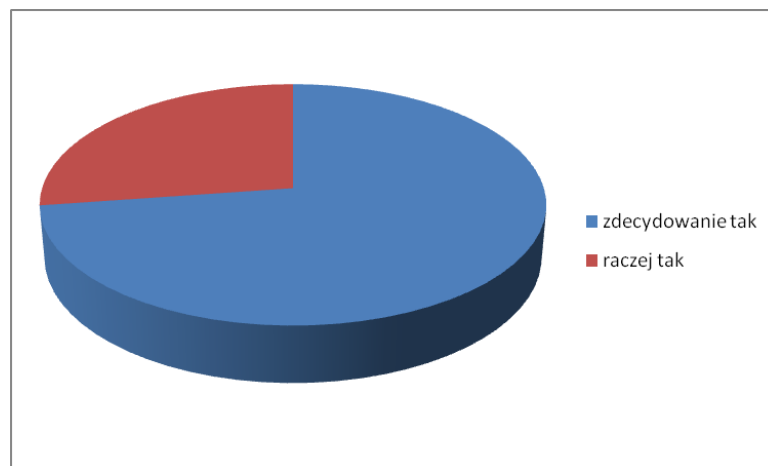
Źródło: Opracowano na podstawie badań własnych.

W świetle pytania drugiego ankiety „Czy ujawniają oni informacje dotyczące innych osób uczestniczących w popełnieniu przestępstwa ?” należy zauważyć, iż praktycznie 100% odpowiedzi respondentów stanowią odpowiedzi twierdzące („zdecydowanie tak” i „raczej tak”). Pozwala to na spełnienie woli ustawodawcy w zakresie ujawnienia składu osobowego danej grupy (związku) przestępczej a tym samym rozbicie solidarności przestępczej, co oczekiwane było przez ustawodawcę skutkiem wejścia do k.k. regulacji „małego świadka koronnego”. Możemy

¹⁴⁹⁶ Internet: <http://www.policja.pl/pol/aktualnosci/2234,70-proc-Polakow-ufa-Policji.html> (data pobrania: 12.03.2017 r.)

zauważyć, iż sprawcy czynów przestępnych działający w konfiguracji wieloosobowej spełniają przesłanki do zastosowania tej instytucji a tym samym w ocenie organów ścigania skład danej grupy przestępczej nie stanowi tajemnicy, czyli wiedzy jakiej organ nie mógłby wejść w posiadanie. Skład osobowy przestępczego związku stanowi niewątpliwie jeden z istotnych elementów przestępczej wiedzy jaka w ocenie ustawodawcy winna być ujawniona na etapie prowadzonego postępowania przygotowawczego. Wyniki związane z tym pytaniem zostały zaprezentowane na poniższym wykresie nr 7.

Wykres 7. Czy sprawcy ujawniają informacje dotyczące innych osób uczestniczących w popełnieniu przestępstwa ?

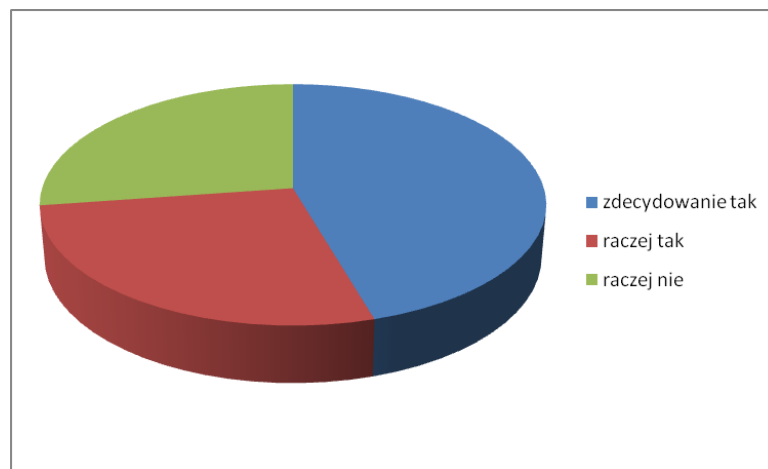

Źródło: Opracowano na podstawie badań własnych.

W kolejnym pytaniu zawartym w ankiecie „Czy ujawniają oni informacje dotyczące istotnych okoliczności popełnienia przestępstwa ?” ważne z punktu widzenia organu były istotne okoliczności popełnienia przestępstwa i związany z nimi przedmiot ujawnienia. Odpowiedzi „zdecydowanie tak” i „raczej tak” stanowiły przeszło połowę odpowiedzi twierdzących. Zaledwie 26% udzielonych odpowiedzi wskazywało odpowiedź „raczej nie”. Możemy zatem zauważyć, iż sprawcy czynów przestępnych co do zasady ujawniają swoją przestępczą wiedzę, ale pojawia się zasadniczy problem związany z istotnością tych informacji w ocenie organu prowadzącego postępowanie przygotowawcze. Na potrzeby tego postępowania przestępcza wiedza nie zawsze wydaje się istotna. Rozważania w przedmiocie problematyki istotności ujawnianej przestępczej wiedzy” zostały

zawarte w poprzednich rozdziałach w części teoretycznej pracy. Zasadne zatem wydaje się rozpatrywanie tej istotności przez pryzmat oceny organów mających wpływ na wymiar kary, czyli sądu orzekającego w danej sprawie. Co ważne, to informacje te w zdecydowanej większości odpowiedzi udzielonych przez ankietowanych (76% odpowiedzi) „pozwalają na dokonanie oceny prawnej czynu przestępnego”. Wyniki te zostały zaprezentowane na wykresie nr 9.

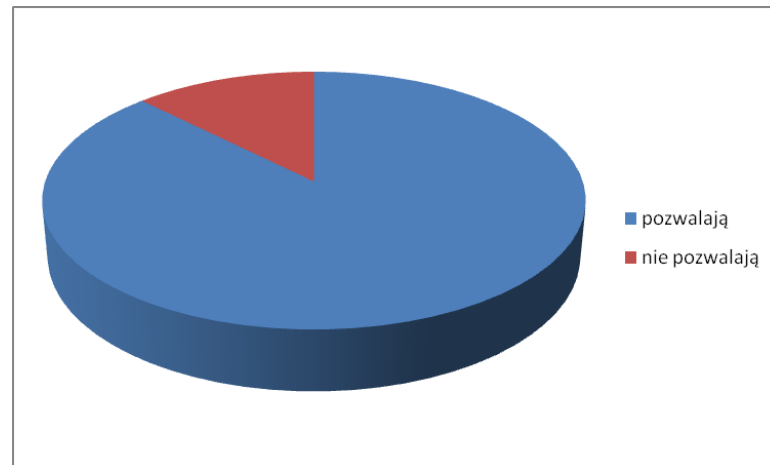
Wykres 8. Czy sprawcy ujawniają informacje dotyczące istotnych okoliczności popełnienia przestępstwa ?

Źródło: Opracowano na podstawie badań własnych.

Warto zatem zauważyć, iż uzyskane wyniki badań pozwalają na stwierdzenie, iż skutkiem ujawnienia przestępczej wiedzy możliwe jest dokonanie przez organ prowadzący postępowanie oceny społecznej szkodliwości czynu zarówno w odniesieniu do elementów przedmiotowych (obiektywnych), jak i podmiotowych (subiektywnych).

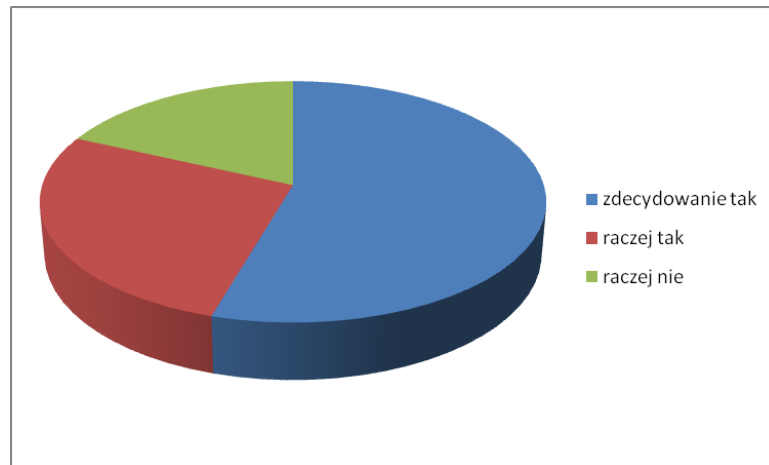
Wykres 9. Czy ujawnione informacje pozwalają dokonać oceny prawnej czynu przestępnego ?

Źródło: Opracowano na podstawie badań własnych.

W odniesieniu do swojej roli w przestępstwie istotne stały się wyniki ankiety w zakresie pytania czwartego „Czy sprawcy czynów przestępnych w konfiguracji wieloosobowej ujawniają informacje o swojej działalności (o swojej roli w przestępstwie) ?”. Ponad połowa ankietowanych udzieliła odpowiedzi „zdecydowanie tak” zatem w przeważającej ilości prowadzonych postępowań z udziałem respondentów organ prowadzący postępowanie posiadał wiedzę o roli osoby, pretendującej do statusu „małego świadka koronnego”. Pozwalało to niewątpliwie na znalezienie punktu odniesienia przestępczego proceduru i potwierdzenie wiedzy jaką organ już był w posiadaniu. Jednocześnie ujawnienie informacji o własnej roli w przestępstwie pozwalało na przełamanie solidarności przestępczej i ujawnienie podstaw do zbudowania hierarchii grupy (związku). Ponadto umożliwiało nadanie prawidłowego biegu na zbudowania charakterystyki formułowanych pytań w dalszych przesłuchaniach osób przestępczego świata związanych z działalnością ujawnianej grupy (związku).

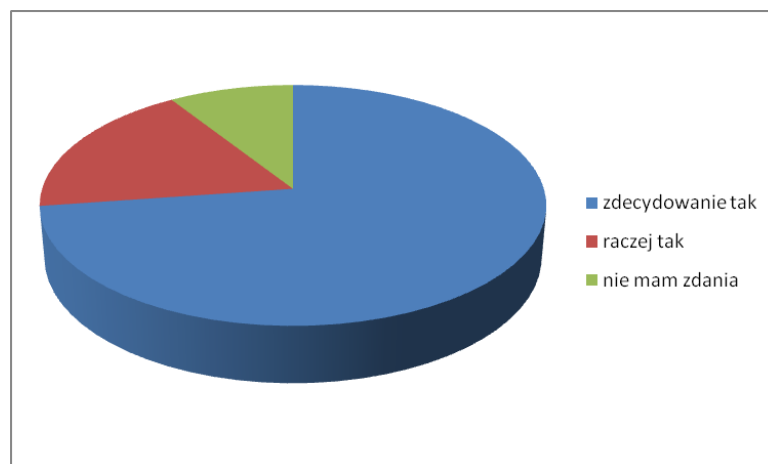
Wykres 10. Czy sprawcy czynów przestępnych w konfiguracji wieloosobowej ujawniają informacje o swojej działalności (o swojej roli w przestępstwie) ?

Źródło: Opracowano na podstawie badań własnych.

Wyjątkowe dla badań stały się odpowiedzi udzielone na pytanie piąte ankiety „Czy w Pani/Pana ocenie przepisy art. 60 § 3 i 4 k.k. składające się na instytucję tzw. małego świadka koronnego, spełniają swoje zadanie polegające na rozbijaniu jednościi przestępczej poprzez przyznawanie korzyści temu sprawcy, który zdecyduje się na współpracę z wymiarem sprawiedliwości ?”. Było to zdanie praktyków, co pozwoliło na weryfikację tez postawionych we wstępie pracy związanych z oceną zasadności istnienia instytucji tzw. małego świadka koronnego w k.k. Niebagatelne znaczenie ma w tym zakresie fakt, iż zdecydowana część badanych spraw dotyczyła przestępstw z kategorii „narkotykowych”, wobec których zarówno literatura, doktryna, jak i praktycy wskazują wyjątkową trudność w złamaniu przestępczej jednościi i zмовy milczenia. W zakresie uzyskanych wyników zaledwie 13% respondentów nie miało zdania w tej decydującej roli spełniania swoich zdań instytucji tzw. małego świadka koronnego. Przeważające odpowiedzi „zdecydowanie tak” i „raczej tak” nakreśliły i potwierdziły wyjątkowość tej instytucji a jednocześnie wysoką przydatność praktyczną. Wyniki odpowiedzi respondentów zostały zaprezentowane na poniższym wykresie nr 11.

Wykres 11. Czy w Pani/Pana ocenie przepisy art. 60 § 3 i 4 k.k. składające się na instytucję tzw. małego świadka koronnego spełniają swoje zadanie polegające na rozbijaniu jedności przestępczej poprzez przyznawanie korzyści temu sprawcy, który zdecyduje się na współpracę z wymiarem sprawiedliwości ?

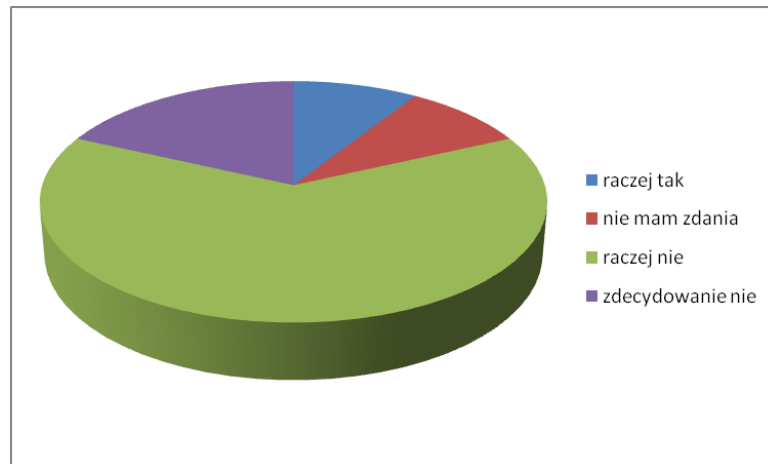

Źródło: Opracowano na podstawie badań własnych.

Wyjątkowo istotne przez pryzmat praktycznego stosowania instytucji tzw. małego świadka koronnego stało się niewątpliwie pytanie szóste ankiety „Z Pani/Pana praktyki w świetle instytucji tzw. małego świadka koronnego (art. 60 § 3 i 4 k.k.) sprawcy czynów przestępnych często odwołują złożone zeznania w zakresie ujawnienia przestępczej wiedzy?”. Nie można jednak uznać tego za odpowiedź „zdecydowanie nie”, co sugerowałoby wyjątkowy reżim prawnym tej instytucji, aczkolwiek na poziomie udzielonych odpowiedzi trudno jest nie stwierdzić, iż jakiegokolwiek „niepotwierdzenie ujawnienia przestępczej wiedzy” w praktyce występuje zdecydowanie rzadko. Można zatem stwierdzić, iż ustawodawca prawidłowo skodyfikował treść instytucji m.ś.k. co dodatkowo potwierdza rzetelność roli takiego świadka w dalszym postępowaniu karnym sądowym. Warto jednak w tym momencie podkreślić, iż w zakresie badanych akt sądowych znalazły się osoby trudniące się przestępczym procederem, które mimo spełnienia przesłanek wymaganych przez ustawodawcę w zastosowaniu instytucji tzw. małego świadka koronnego ostatecznie nie potwierdziły złożonych wyjaśnień w sprawie własnej, czy też odwołały te złożone. W tym zakresie, jak wiemy, treść analizowanych przepisów

(art. 60 § 3 i 4 k.k.) uniemożliwiają odniesienie ich do takich osób i zastosowanie dobrodziejstwa instytucji nadzwyczajnego złagodzenia kary.

Wykres 12. Z Pani/Pana praktyki w świetle instytucji tzw. małego świadka koronnego (art. 60 § 3 i 4 k.k.) sprawcy czynów przestępnych często odwołują złożone zeznania w zakresie ujawnienia przestępczej wiedzy ?

Źródło: Opracowano na podstawie badań własnych.

Jednym z pytań otwartych było ankietowe zapytanie „czy regulacja instytucji nadzwyczajnego złagodzenia kary w zakresie art. 60 § 3 k.k. powinna ulec modyfikacji, jeżeli tak to jakiej w Pana/Pani ujęciu?”. Zdecydowana większość ankietowanych udzieliła odpowiedzi opisowych związanych z poruszaną problematyką. Po przeanalizowaniu danych dotyczących pytania siódmego ankiety¹⁴⁹⁷, można zauważyć następujące prawidłowości:

1. Pięciu z prokuratorów stwierdziło, iż instytucja nadzwyczajnego złagodzenia kary w zakresie art. 60 § 3 k.k. nie wymaga żadnej modyfikacji i zasadniczo nie powinna ulegać żadnej zmianie.
2. Dwóch spośród jedenastu prokuratorów wskazało, iż nie ma zdania w odniesieniu do konieczności modyfikacji instytucji nadzwyczajnego złagodzenia kary w zakresie art. 60 § 3 k.k.

¹⁴⁹⁷ Proszę o komentarz, czy obecna regulacja instytucji nadzwyczajnego złagodzenia kary w zakresie art. 60 § 3 k.k. powinna ulec modyfikacji, jeżeli tak to jakiej w Pani/Pana ujęciu ?

3. Jeden z prokuratorów wskazał konieczność doprecyzowania zakresu ujawnianych informacji, w jego ocenie „powinny być to informacje wyłącznie wcześniej nie znane organowi procesowemu”.
4. Jeden z prokuratorów wskazał, iż powinna to być instytucja fakultatywna i obecna obligatoryjność przepisu daje zbyt wysoką pewność możliwości prowadzenia swoistej gry z organami przed którymi ujawniane są informacje.
5. Dwóch prokuratorów wskazało, iż treść art. 60 § 3 k.k. powinna uniemożliwiać skorzystanie w późniejszych postępowaniach z instytucji zawartej w art. 182 k.p.k.

Ostatnie, ósme pytanie zawarte w ankiecie poruszało problematykę konieczności modyfikacji regulacji instytucji nadzwyczajnego złagodzenia kary. Po przeanalizowaniu danych dotyczących pytania 8 ankiety¹⁴⁹⁸, można zauważyć następujące prawidłowości:

1. Sześciu z prokuratorów wskazało, iż obecna treść regulacji zawartej w art. 60 § 4 k.k. jest prawidłowa i nie wymaga w ich ocenie żadnej modyfikacji.
2. Jeden prokurator zauważył, iż powinno się uniemożliwić tzw. małemu świadkowi koronnemu skorzystanie z art. 182 k.p.k. w późniejszych postępowaniach z jego udziałem.
3. Dwóch prokuratorów podkreśliło, iż „treść art. 60 § 4 k.k. wymagałaby modyfikacji w kierunku większego niż obecnie uprzywilejowania osoby ujawniającej okoliczności przestępstw nieznane organowi prowadzącemu postępowanie”.
4. Dwóch spośród jedenastu prokuratorów wskazało, iż nie ma zdania w odniesieniu do konieczności modyfikacji instytucji nadzwyczajnego złagodzenia kary w zakresie art. 60 § 4 k.k.

Zasadnym jest zatem stwierdzenie, iż w ocenie ankietowanych prokuratorów wyniki związane z koniecznością modyfikacji regulacji przepisu § 3, bądź § 4 art. 60 k.k. są zbliżone a oczekiwania związane z modyfikacją treści tych przepisów przez ustawodawcę winny być w ich ocenie jedynie kosmetyczne.

¹⁴⁹⁸ *Proszę o komentarz, czy obecna regulacja instytucji nadzwyczajnego złagodzenia kary w zakresie art. 60 § 4 k.k. powinna ulec modyfikacji, jeżeli tak to jakiej w Pani/Pana ujęciu ?*

Dotychczasowa analiza danych liczbowych wykazała jak ważną rolę pełni instytucja „małego świadka koronnego”. W świetle odpowiedzi respondentów na postawione w ankiecie pytania należy zauważyć, iż mimo wszystko przestępcy mogą stanowić wiarygodne źródło dowodowe, gdyż w ocenie praktyków stosujących w codziennej pracy tę instytucję, ułatwiają a często nawet umożliwiają stopniowe ujawnianie dowodów przestępstwa popełnionego w konfiguracji wieloosobowej. Sam problem wiarygodności m.ś.k. nie różni się istotnie od problemu wiarygodności wszelkich świadków, czy szerzej – wiarygodności każdego osobowego źródła dowodowego. Wydawać się może, iż wymagająca procedura spełnienia przesłanek przepisów zawartych w § 3, bądź § 4 srt. 60 k.k. a także daleko idące restrykcje za naruszenie warunków koniecznych (potwierdzenie ujawnionej przestępczej wiedzy) jeżeli nie gwarantują, to z całą pewnością minimalizują ryzyko błędnych ustaleń faktycznych w prowadzonych postępowaniach.

Zatem w oparciu o analizę badań praktyki stosowania instytucji tzw. małego świadka koronnego na terenie zakreślonym przez badawczo eksplorowane sprawy karne należy zauważyć, iż instytucja ta niezaprzeczalnie uzupełniła katalog instrumentów prawnych przeznaczonych do skutecznego zwalczania przestępczości, zwłaszcza tej zorganizowanej. W ocenie prokuratorów uczestniczących w badaniu idea, jaka przyświecała ustawodawcy przy wprowadzaniu instytucji małego świadka koronnego, a mianowicie złamania solidarności grupy przestępczej, a przede wszystkim zbyt nadmiernego premiowania sprawcy kosztem wymiaru sprawiedliwości, została osiągnięta. Współpracujący z organami ścigania i wymiaru sprawiedliwości przestępca w tym przypadku, szczególnie w porównaniu z ustawowym świadkiem koronnym, uzyskuje niewiele. Nadto jest to dla wymiaru sprawiedliwości opłacalne ekonomicznie, koszty postępowania niewątpliwie są niższe a nadto zyskuje przestępcza prewencja.

Istotna z punktu widzenia wypowiedzi zawartych w kwestionariuszu wydaje się także problematyka braku możliwości ujawnienia przestępczej działalności w inny sposób. Niejednokrotnie krąg przestępczej grupy jest zamknięty dla wnikania w nią tajnych funkcjonariuszy policji (organów ścigania) a nadto szczególnie na etapie wykorzystywania najnowocześniejszych technologii nie wydaje się prosty w

rozpoznaniu zjawisk, jakie występują. Nie możemy bowiem zapominać, iż przestępcza wiedza, nie tylko o strukturze i zorganizowaniu, ale o szczegółach działalności jest bezcenna.

Niewątpliwie na etapie gry dowodowej, ujawnienie przez skruszonych przestępców szczegółów, jakich organ nie posiadał i prawdopodobnie jakich samodzielnie nigdy by nie ustalił stanowi niebagatelny atut instytucji małego świadka koronnego. Wydaje się zatem, iż ten rodzaj porozumienia przestępcy z organem ścigania, bądź wymiaru sprawiedliwości przynosi obopólną korzyść. Wobec tego mimo, iż tzw. mały świadek koronny był i jest poddawany krytyce stan ten nie ulegnie istotnej zmianie, ponieważ w praktyce jest wykorzystywany i niezbędny dla zachowania stabilności postępowania przygotowawczego.

Analiza wypowiedzi uczestniczących w badaniu prokuratorów wykazała, iż wcześniej była to instytucja obca polskiej kulturze prawnej. Potwierdzili oni jednak fakt, iż kultura ta powinna ewoluować wraz z rozwojem cywilizacyjnym społeczeństwa. Praktycy nie obawiają się nowych rozwiązań prawnych, jeżeli pozostają one w zgodzie z porządkiem konstytucyjnym państwa a samą instytucję tzw. małego świadka koronnego nie uznają za „nową” i „wątpliwą”. Potwierdzili, iż takie instrumenty, jak między innymi tzw. mały świadek koronny, są w stanie realizować wartości stanowiące ich *ratio legis*. Ponadto okres funkcjonowania w porządku prawnym tej instytucji pozwolił organom ścigania i wymiaru sprawiedliwości wypracować właściwą praktykę oraz doprecyzować jej stosowanie wobec pierwotnie przejawianych mankamentów.

Dane pozyskane przez opisowe fragmenty kwestionariusza ankiety (kwestionariuszowe pytania otwarte) pozwoliły na wskazanie permanentnego poszukiwania ze strony organów ścigania możliwości nowych rozwiązań, procedur oraz form i metod dążenia do ujawniania przestępczej wiedzy w celu zapewnienia satysfakcjonującego procesu wykrywczego. Niewątpliwie zdaniem ankietowanych dążenia te winny funkcjonować w zgodzie z obowiązującym prawem, ale niewątpliwie wyprzedzać przestępcze formy zorganizowania w ich działalności mającej negatywny wpływ na obywateli, instytucje oraz system państwowy.

Podsumowanie

Analiza zabranej wiedzy w zakresie tzw. małego świadka koronnego pozwoliła na podjęcie próby oceny wybranych instrumentów walki z zorganizowaną przestępczością oraz racjonalności i celu wprowadzenia przez ustawodawcę do k.k. jednego z takich rozwiązań określanego „małym świadkiem koronnym”. W tym zakresie głównym celem rozprawy stało się przedstawienie obrazu funkcjonowania tej instytucji zasadniczo zawartej w art. 60 § 3 i 4 k.k. Bezspornie jej wprowadzenie do k.k. wymagało okresu praktyki w jakim ustaleniu i doprecyzowaniu uległy zagadnienia definicyjne, które w ujęciu ustawodawcy w chwili wprowadzania jej do porządku prawnego nie były konieczne. Kolejne lata praktyki w stosowaniu tej regulacji pozwoliło na ustalenie i doprecyzowanie nierzadko wątpliwych problemów interpretacyjnych, prezentowanych w literaturze, doktrynie a także orzecznictwie.

Podsumowując dotychczasowe rozważania zacząć wypada od stwierdzenia, że w rozwoju historycznym polskiego prawa karnego instytucja tzw. małego świadka koronnego została ustalona przez ustawodawcę dopiero w k.k. z 1997 roku. Niewątpliwie stało się to na skutek narastających trudności w efektywnym zdobywaniu przez organy ścigania przestępczej wiedzy związane z realizacją sprawiedliwościowej, ochronnej oraz gwarancyjnej funkcji prawa karnego. Szybka i skuteczna reakcja prawno-karna jako środek odstraszenia i zniechęcenia sprawców do działalności przestępczej stała się optymalnym narzędziem organów państwowych. Istotnym problemem w Polsce, po okresie przemian społeczno-polityczno-gospodarczych, stała się przestępczość zorganizowana i jak pokazała praktyka podkreśliła ona wyjątkowe niebezpieczeństwo zarówno dla obywateli, jak i organów państwowych, rządowych czy samorządowych. Zarówno praktyka, jak i literatura prezentuje stanowisko, iż jednym z podstawowych warunków skutecznego zwalczania zorganizowanych grup przestępczych jest posiadanie odpowiedniej wiedzy o wszystkich ogniwach i poszczególnych etapach ich działalności

przestępczej, a także poznanie uwarunkowań oraz ich modelu strukturalnego. Wnioski te wynikają z analizy rozdziału pierwszego pracy.

Nadzwyczajne złagodzenie kary występowało w k.k. z 1932 r., k.k. z 1969 r. oraz k.k. z 1997 roku. Podstawy tej regulacji podlegały zmianom w kierunku zwiększania optymalności, efektywności oraz skuteczności funkcjonowania tego dobrodziejstwa, natomiast źródłem tych zmian najczęściej stawała się praktyki stosowania, o czym wskazywałem w rozdziale drugim pracy. Przez lata ukształtował się pogląd, że wymierzenie kary za przestępstwo ma oddziaływać nie tylko na samego sprawcę, lecz także na wielu innych potencjalnych sprawców przestępstw, których wymierzanie kar powinno zarówno odstraszać, ale także, co istotniejsze, powinno u nich kształtować szeroko pojmowane postawy akceptowane społecznie. W literaturze wielokrotnie podkreśla się, iż względy na społeczne oddziaływanie kar nie są równoznaczne z wymaganiem wymierzania wyłącznie wysokich i surowych kar. Analiza współczesnego stanu zagrożenia ze strony zjawiska przestępczości, szczególnie tej której nadawany jest charakter zorganizowanej, wykazuje, iż reakcje prawnokarne instytucji państwowych winny uwzględniać szerokie spektrum zachowań sprawców. Wprowadzona do k.k. instytucja „małego świadka koronnego” stała się szczególną podstawą nadzwyczajnego złagodzenia kary w której ustawodawca za pomocą instytucji zawartej w art. 60 § 3 i 4 k.k. dąży do rozbicia niezwykle niebezpiecznej solidarności przestępczej sprawców działających w warunkach przestępnego współdziałania, a zwłaszcza w strukturach przestępczości zorganizowanej. Dobrodziejstwo to wobec indywidualnego „skruszonego” przestępcy w zależności od charakterystyki wielu czynników może przybierać tryb obligatoryjny, bądź fakultatywny. Faktyczną podstawą obligatoryjnego stosowania tego instrumentu są względy pragmatyczne w postaci chęci rozbicia jedności grupy przestępczej oraz ujawnienia popełnionego przestępstwa dla zapobieżenia negatywnym konsekwencjom kolejnego bezprawia. Premia taka dotyczy wyłącznie tego kręgu sprawców, którzy podejmą pomocną współpracę z organami wymiaru sprawiedliwości.

W trybie art. 60 § 3 k.k. oskarżony oczekując dobrodziejstwa nadzwyczajnego złagodzenia kary nie może ukryć niektórych znanych mu okoliczności o istotnym charakterze, dozować podawanych informacji, uzależniać ich treści od oceny

własnej sytuacji procesowej ani też raz przekazywanych informacji odwoływać. Regulacja ta, o charakterystyce przedstawionej w rozdziale trzecim rozprawy, stanowi przykład obligatoryjnego nadzwyczajnego złagodzenia kary zobowiązujący sąd do zastosowania tej regulacji w praktyce orzekania. Omawiana instytucja skierowana jest do tej kategorii przestępców, którzy świadomie zdecydowali się na współpracę z organami ścigania i zakłada lojalność z obu stron. Na zastosowanie tej instytucji powinien liczyć wyłącznie ten sprawca, którego postawa jest stabilna, wyraźna i jednoznaczna. Zupełnie bez znaczenia są tutaj motywy jakimi mógł lub kierował się sprawca, przekazując stosowne informacje „w pewien sposób oczekiwane od organów ścigania”. Mogą to być zarówno motywy pozytywne, czyli te zasługujące na aprobatę, wyrażające się żalem związanym z popełnionym przestępstwem, chęcią poprawy, pokorą, wyrzutami sumienia, poczuciem winy, skruchą, rozgoryczeniem, itp. Aczkolwiek może to być również zwykła chęć odegrania się na pozostałych sprawcach. Zakres instytucji tzw. „małego świadka koronnego” w k.k. jest bardzo szeroki, ponieważ przepis art. 60 § 3 k.k. nie zawiera żadnych wyłączeń o charakterze podmiotowym. Z dobrodziejstwa nadzwyczajnego złagodzenia kary na podstawie tego unormowania może skorzystać praktycznie każdy członek zorganizowanej grupy lub związku, który spełni warunki w nim określone (również osoba, która podjęła się kierownictwa struktury przestępczej lub ją zakłada a następnie kształtuje), odmiennie niż w przypadku świadka koronnego.

Fakultatywny tryb instytucji tzw. małego świadka koronnego reguluje art. 60 § 4 k.k. i dotyczy sytuacji, w której sprawca dokonuje denuncjacji osoby lub osób, z którymi nie współdziałał w przestępstwie. Przesłankami skorzystania z możliwości nadzwyczajnego złagodzenia kary w tym trybie są: złożenie wyjaśnień w swojej sprawie, ponadto ujawnienie przed organem ścigania faktu popełnienia innego przestępstwa, a także przedstawienie jego istotnych okoliczności, nieznanych dotychczas temu organowi. Przy czym ujawnione przestępstwo musi być zagrożone karą powyżej 5 lat pozbawienia wolności, a więc w grę wchodzi zbrodnie i poważne występki. Istotną przesłanką zastosowania dobrodziejstwa z art. 60 § 4 jest złożenie wyjaśnień w swojej sprawie. Nie ulega wątpliwości, że muszą być to wyjaśnienia dotyczące istotnych okoliczności popełnionego przez siebie przestępstwa ze wskazaniem własnej w nim roli, a więc w istocie przyznanie się do winy.

Mechanizm funkcjonowania tej instytucji zaprezentowany został w rozdziale czwartym pracy. Istotnym elementem, poza fakultatywnym trybem stosowania § 4, względem instytucji tzw. małego świadka koronnego uregulowanego w § 3 k.k. art. 60 jest fakt, iż nadzwyczajne złagodzenie, a nawet jej zawieszenie wobec delatora donoszącego nie we własnej sprawie, możliwe jest jedynie na wniosek prokuratora.

W kontekście „małego świadka koronnego” wyjątkowo istotne stały się przedstawione w rozdziale piątym pracy konsekwencje prawne ujawnienia informacji w ramach tej instytucji. „Donosiciele”, gdyż takim przydomkiem określa się ich w gwarze przestępczej, ujawniając swoją przestępczą wiedzę we współpracy z organami ścigania, narażają zdrowie i życie własne a także swoich rodzin, co nie powinno zasługiwać na obojętność w kontekście orzekanej kary. Takie zachowanie nosi cechy nadzwyczajnego zachowania po popełnieniu przestępstwa i winno być premiowane w ocenie ustawodawcy nadzwyczajnymi środkami. Regulacja jaką zawarto w § 3 art. 60 k.k. stanowiła reakcję ustawodawcy wobec nasilenia się zjawiska przestępczości zorganizowanej w okresie, w którym opracowano założenia kodeksu i jest wyrazem oportunistycznego poddyktowanego koniecznością zwiększenia efektywności i skuteczności zwalczania tego zjawiska. Modyfikacja wymiaru kary określona w art. 60 § 3 k.k. obejmuje dwie formy: nadzwyczajne złagodzenie kary oraz warunkowe zawieszenie wykonania kary. Na podstawie art. 60 § 5 k.k. w związku z praktycznym stosowaniem instytucji tzw. małego świadka koronnego niejako w nagrodę za przyjętą pozytywną postawę a także konkretne zasługi dla wymiaru sprawiedliwości ustawa daje możliwość warunkowego zawieszenia wykonania orzeczonej kary nawet w stosunkowo surowym wymiarze do 5 lat pozbawienia wolności przewidując w związku z tym możliwość znacznego wydłużenia okresu próby nawet do 10 lat. Dla zastosowania warunkowego zawieszenia wykonania orzeczonej kary wymaga się w zasadzie wyłącznie pozytywnej prognozy kryminologicznej wobec sprawcy przez uznanie, że pomimo niewykonania kary sprawca nie popełni ponownie przestępstwa.

Realne zastosowanie w konkretnej sprawie instytucji z art. 60 § 4 k.k. jest uzależnione od spełnienia następujących, enumeratywnie wymienionych w tym przepisie trzech przesłanek, z czego dwie dotyczą sprawcy przestępstwa a trzecia odnosi się do działania prokuratora. Wniosek prokuratora z art. 60 § 4 k.k. winien

być postrzegany wyłącznie w perspektywie tzw. „przesłanki inicjującej” możliwość zastosowania przez sąd przewidzianego w tym przepisie unormowania. Swobodnemu uznaniu pozostawiono, czy sąd zdecyduje się na wymiar kary z nadzwyczajnym złagodzeniem, czy też na zastosowanie środka probacyjnego. Istotną premią w odniesieniu do sprawcy czynów przestępnych z art. 60 § 4 k.k. jest możliwość warunkowego zawieszenia wykonania kary. Ponieważ odnosi się ono do kary, która została wymierzona przez sąd, orzekane jest wyłącznie przez sąd i w tym samym wyroku, który zawiera orzeczenie co do kary. Sąd orzekając o karze dokonuje oceny, biorąc pod uwagę przede wszystkim postawę sprawcy, jego właściwości i warunki osobiste, dotychczasowy sposób życia oraz zachowanie się po popełnieniu przestępstwa.

Uregulowana w art. 61 k.k. instytucja odstąpienia od wymierzenia kary polega ona na wydaniu wyroku skazującego, ale przy jednoczesnej rezygnacji z wymierzenia kary i poprzestaniu na orzeczeniu środka karnego albo nawet na odstąpieniu od wymierzenia jakiegokolwiek środka karnego. Istotna rola tego dobrodziejstwa oraz praktyczne wnioski zawarte z jej stosowania prezentowane w literaturze, orzecznictwie oraz doktrynie omówione zostały w szóstym rozdziale pracy. Przede wszystkim, o czym warto podkreślić, odstąpienie od wymierzenia kary nie stanowi formy rezygnacji z odpowiedzialności karnej, gdyż raczej winna być uznawana za specyficzny środek reakcji karnej. U jej podstaw tkwi przekonanie, że prawidłowy proces oddziaływania resocjalizacyjnego przeprowadzić można bez sięgania po pozbawienie wolności, zwłaszcza gdy chodzi o sprawców, których dotychczasowe życie a także właściwości i warunki osobiste pozwalają na pozytywną prognozę, iż nie powrócą oni na drogę przestępstwa.

Na podstawie art. 61 § 1 i 2 k.k. odstąpienie od wymierzenia kary polega na wydaniu wyroku skazującego oraz jednoczesnej rezygnacji z wymierzenia kary i poprzestaniu na orzeczeniu środka karnego, albo nawet na odstąpieniu od wymierzenia jakiegokolwiek środka karnego. Mimo wszystko w Polsce i tak nadal notuje się nadmiernie wysoką liczbę orzeczonych kar pozbawienia wolności. Jak wskazują badania powoływane w rozdziale szóstym wskazuje, iż instytucja ta jednak jest niezbyt popularna a nadto nieczęsto stosowana przez sądy. Zastanawiające jest, iż sądy w szerszej praktyce nie wykorzystują rozległych

możliwości wyboru środków reakcji karnej w odniesieniu do tzw. drobnej i średniej przestępczości ukształtowanych przez kodeks karny z 1997 roku. Powinno się traktować kary bezwzględnego pozbawienia wolności w odniesieniu do tego rodzaju przestępczości w kategoriach *ultima ratio*. Ze strony organów państwowych w zamian za współpracę w „rozbijaniu solidarnych przestępnych zorganizowanych zachowań” niewątpliwą zapłatę stanowi obligatoryjne złagodzenie kary wobec denuncjatora (art. 60 § 3 k.k.) a docelowo czasami nawet rozwiązanie przyjaźniejsze dla sprawcy, czyli odstąpienie od wymierzenia kary (art. 61 § 1 k.k.). Ukonstytuowanie się odstąpienia od ukarania wobec sprawcy, który spełnił przesłanki określone w art. 61 § 1 k.k., powinno mieć miejsce w razie merytorycznej oceny braku celowości orzeczenia kary. *Ratio legis* przepisu zawartego w art. 61 k.k. stanowi przełamanie solidarności przestępczej i niewątpliwie ten cel bezsprzecznie spełnia. Na podstawie § 2 omawianego artykułu k.k. polega ono na odstąpieniu od wymierzenia kary z jednoczesnym orzeczeniem środka karnego jako samoistnej reakcji na czyn przestępny sprawcy albo odstąpieniem zupełnym polegającym zarówno na odstąpieniu od wymierzenia kary, jak i na odstąpieniu od wymierzenia środka karnego, nawet jeżeli jego orzeczenie było obowiązkowe.

Praktyka stosowania odpowiednika instytucji „małego świadka koronnego” w k.k.s. w odniesieniu do twierdzeń zawartych w literaturze została poddana analizie w rozdziale siódmym dysertacji doktorskiej. Regulacja, której zasadniczym celem jest dążenie do przełamania zmyślenia i solidarności przestępczej osób współdziałających w popełnieniu przestępstwa, w szczególności rozbijanie jedności i lojalności członków zorganizowanych struktur podobna do funkcjonującego na gruncie k.k. rozwiązań tzw. małego świadka koronnego pojawia się również w przepisach k.k.s. W akcie tym przewidziano szereg instrumentów wspomagających zwalczanie zjawiska powszechnie określanego „przestępczością zorganizowaną”. Przepisy stanowiące katalog regulacji łagodzących kary w tej regulacji przewidują szereg różnego rodzaju instytucji, na mocy których w daleko idących postaciach, nie dochodzi do ukarania sprawcy, nawet skutkiem stwierdzenia popełnienia przez niego przestępstwa.

Te najefektywniejsze z punktu widzenia sprawcy czynu przestępczego skarbowego, zgrupowane zostały w jednym rozdziale kodeksu nieco myląco

zatytułowanym „Zaniechanie ukarania sprawcy”. Rozbieżność w tym tytule wynika z faktu, iż różnorodne są skutki zastosowania przewidzianych w tym rozdziale instytucji, nadto w niektórych przypadkach nie sprowadzają się wyłącznie do zaniechania ukarania, ale również rezygnują z pociągnięcia do odpowiedzialności karnej skarbowej w ogóle. Nie możemy wiązać tych regulacji w żaden sposób z instytucją tzw. małego świadka koronnego znaną z art. 60 § 3, bądź § 4 k.k., ale warto o nich wspomnieć, gdyż stanowią idealne tło i element porównawczy do problematyki nadzwyczajnego złagodzenia kary zawartej w k.k.s. Praktyczne znaczenie nadzwyczajnego złagodzenia kary jako instytucji prawa karnego skarbowego jest niewielkie. Decyduje o tym przede wszystkim swoistość typów ustawowych zagrożeń przestępstw skarbowych oraz istnienie także innych instytucji skutkujących degresją karania w ramach zwyczajnego wymiaru kary. Kodyfikacja karna skarbową bazując w istotnym zakresie na recepcji przepisów k.k. stanowi przykład instytucji „dwutorowej”. Przewiduje bowiem własne (autonomiczne) rozwiązania ustawowe (art. 36 k.k.s.), jak i – przy wykorzystaniu klauzuli normatywnej „odpowiedniego stosowania” – recypuje niektóre przepisy k.k. (art. 60 § 1 i 2 k.k. w zw. z art. 20 § 2 k.k.s.).

Szczególnie negowaną a przy tym niejednokrotnie powoływaną wadliwością regulacji tzw. małego świadka koronnego jest brak wymogu konsekwentnej postawy sprawcy przestępstwa decydującego się na denuncjację. Problematyka ta została zaprezentowana w rozdziale ósmym pracy, gdzie ocenie poddano możliwość wznowienia prawomocnie zakończonego postępowania na niekorzyść takiego denuncjatora. Prawdą jest, jak wskazały badania własne, iż z zasady taka sytuacja praktycznie nie występuje, aczkolwiek wątpliwe jest całkowite wykluczenie takiej sytuacji. Wydaje się zatem zasadnym stwierdzenie konieczności nałożenia na organ prowadzący postępowanie obowiązku zapewnienia należytej staranności przy pouczeniu uczestników postępowania o skutkach wprowadzenia do k.p.k. art. 540a w szczególności o jego ewentualnych konsekwencjach dla tzw. małego świadka koronnego. Przepis ten wprowadza przecież podstawy wznowienia postępowania na niekorzyść oskarżonego. Mają one zapobiegać podstępemu „wyludzeniu” przez oskarżonych korzyści przewidzianych w art. 60 § 3 i 4 k.k. oraz art. 36 § 3 k.k.s.. Niewątpliwie rozsądne stosowanie może zapobiec nadużywaniu tzw. małego

świadka koronnego z perspektywy sali sądowej. A ponadto wszystkie przesłanki warunkujące efektywne stosowanie instytucji „małego świadka koronnego” muszą być spełnione do czasu zakończenia postępowania przygotowawczego. Wobec tego jedynie prezentowana konsekwentnie w tym czasie postawa ma relewantne znaczenie.

Ciekawych informacji dostarczyły prezentowane w rozdziale dziewiątym wyniki pozyskane na skutek analizy akt sądowych oraz wyniki badań ankietowych, które stanowiły rozbudowaną próbę podjęcia badań empirycznych w zakresie analizowanej instytucji tzw. małego świadka koronnego. Szczególnie jednolite stanowisko praktyków (prokuratorów) podkreślone w kwestionariuszu ankiety wskazało, że istnieje realna potrzeba sięgania do rozwiązań zawartych w tej instytucji. Przyjąć jednak należy, iż badania te stanowiły jedynie dodatek i ich wynik nie do końca powinien być uznany za reprezentatywny. Bezspornie jednak należy uznać je za istotne, gdyż pozwoliły na potwierdzenie słuszności tez wyrażonych w części dogmatycznej pracy.

Na potrzeby przygotowania rozprawy w okresie od sierpnia do końca grudnia 2015 roku przeprowadzone zostały badania naukowe kilkudziesięciu tomów akt sądowych przestępstw popełnianych w warunkach wymagających aktywnego współdziałania, polegającego na podziale zadań a dodatkowo wymuszających z kolei specjalizację oraz określenie wzajemnych praw i obowiązków sprawców przestępczych procederów. Sprawy te zostały wytypowane dzięki pomocy Wydziału V do Spraw Przestępczości Zorganizowanej i Korupcji Prokuratury Apelacyjnej w Białymstoku – obecnie Podlaskiego Wydziału Zamiejscowego Departamentu do Spraw Przestępczości Zorganizowanej i Korupcji w Białymstoku. Uzyskana wiedza została uzupełniona o dane pozyskane na podstawie kwestionariusza ankiety przeprowadzonej wśród aktywnych zawodowo prokuratorów wymienionego wydziału, co pozwoliło na analizę i ocenę normatywnego kształtu instytucji tzw. małego świadka koronnego w Kodeksie karnym oraz Kodeksie karnym skarbowym. Biorąc pod uwagę wyniki badań, przeprowadzonych zarówno w odniesieniu do badania akt sądowych spraw karnych zakończonych prawomocnym rozstrzygnięciem, jak też wyniki uzyskane w kwestionariuszu ankiety

przeprowadzonej wśród prokuratorów potwierdziła się słuszność tez wyrażonych w części dogmatycznej pracy.

Badania pozwoliły na odpowiedź na sformułowane we wstępie pracy dwa główne problemy badawcze, wyrażone w pytaniach:

1. Czy przyjęte rozwiązania materialnoprawne i procesowe pozwalają na skuteczne zwalczanie przestępczości, w tym przestępczości zorganizowanej, a przy tym czy zasadnie, wpisują się w podstawy nadzwyczajnego złagodzenia kary ?
2. Czy kształt istniejących rozwiązań normatywnych w zakresie tzw. małego świadka koronnego nie budzi zasadniczych w wątpliwości interpretacyjnych w literaturze oraz orzecznictwie ?

Mając na uwadze tak sprecyzowane problemy badawcze, we wstępie pracy wysunięto następujące hipotezy główne:

1. Przyjęte rozwiązania materialnoprawne i procesowe instytucji tzw. małego świadka koronnego pozwalają na skuteczne zwalczanie przestępczości poprzez pozyskiwanie przez te organy informacje dotyczących osób uczestniczących w popełnieniu przestępstwa bądź w zakresie innego przestępstwa, nieznanego organom.
2. Normy prawne wyrażone w przepisach art. 60 § 3 i 4 k.k. nie rodzą wątpliwości interpretacyjnych, a zatem mogą być w pełni realizowane w praktyce organów ścigania i wymiaru sprawiedliwości.

Analiza danych, jakie zostały uzyskane na skutek realizacji badań empirycznych pozwoliła także odpowiedzieć na pytania, które niejednokrotnie przejawiały się w literaturze, doktrynie oraz wielu materiałach pokonferencyjnych:

1. Czy współpraca z organami ścigania ze strony przestępców ujawniających swoją wiedzę występuje w praktyce ?
2. Jakimi motywami kierują się „skruszeni przestępcy”, bądź też co skłania ich do podjęcia współpracy z organami ścigania ?
3. W jakim stopniu są oni zdeterminowani osobistymi a w jakim sytuacyjnymi uwarunkowaniami ?
4. Czy ujawnienia tego rodzaju mają charakter raczej jednostkowy, czy też stały się powszechną praktyką „skruszonych” przestępców ?

Na postawione pytania niejednokrotnie trudno znaleźć było odpowiedź w literaturze przedmiotu, zatem wydaje się zasadne wyraźne wyrażenie poglądów autora rozprawy i podjęcie próby odpowiedzi.

Na podstawie materiału empirycznego pochodzącego z przeprowadzonych badań aktowych wskazanych spraw sądowych z postępowania karno-wykonawczego umożliwiło zapoznanie się ze środowiskiem sprawców, pobudkami oraz związanymi z nimi procesami motywacyjnymi. W tym miejscu zwracam uwagę na portret sprawców analizowanych przestępstw, którzy ostatecznie usiłują skorzystać z dobrodziejstwa instytucji tzw. małego świadka koronnego. Zaprezentowane w niniejszej pracy badania pokazują, że na motywację skorzystania z dobrodziejstwa instytucji tzw. małego świadka koronnego wpływają zarówno czynniki sytuacyjne, jak i osobowościowe. Spośród 8 osób ubiegających się o praktycznego skorzystania z możliwości instytucji praktycznie połowę stanowiły kobiety. Nie ma wobec tego powodów do twierdzenia, iż kobiety (dziewczęta) nie trudnią się przestępczym procederem. Jest to szczególnie zauważalne, gdy obszarem działalności zorganizowanej struktury jest prostytutka, bądź przestępczość narkotykowa. O agresji kobiet (dziewcząt) i różnych przejawach ich zachowań dewiacyjnych coraz częściej słyszy się w mediach. Podkreśla się nasilającą się brutalność kobiet (dziewcząt) oraz dokonywanie przez nie przestępstw gwałtownych, typowych dla populacji męskiej, co świadczy o zdecydowanie wysokim stopniu ich demoralizacji. Nader często (ponad 62% badanych) przestępcy decydowali się na współpracy z organami ścigania z uwagi na sytuację rodzinną i pozostawanie w trwałych układach współżycia w związku małżeńskim. Średnia wieku przestępców (spośród 126 osób występujących co najmniej łącznie we wszystkich badanych sprawach) poszukujących możliwości „zejścia z drogi przestępstwa” to 39 lat, zatem są to osoby dojrzałe fizycznie, posiadające pewien bagaż doświadczeń życiowych i co do zasady spoglądające „z zadumą w przyszłość”. Potwierdziły się bezsprzecznie niejednokrotnie podnoszone w doktrynie i orzecznictwie tezy o środowisku w jakim wychowują się sprawcy przestępstw jako głównym czynnikiem scalającym przestępcze grupy. Jak nietrudno zauważyć w świetle analizowanych danych jednostki w tych grupach były w silnych, bliskich relacjach. Niewątpliwie przez pryzmat przestępczości, zauważamy, iż niskie wykształcenie występuje w korelacji

z udziałem w przestępczości a jednocześnie zauważamy, iż osoby zatrzymane posiadające wyższe wykształcenie chętniej ulegają współpracy z organami ścigania.

Niewątpliwie, co niejednokrotnie potwierdza się w różnorodnych badaniach kryminologicznych, patologią naszych czasów jest uzależnienie. Większość sprawców czynów przestępnych mających swój przestępczy udział w badanych sprawach to osoby głęboko uzależnione od alkoholu, narkotyków oraz innych substancji odurzających i psychoaktywnych. Przyjmując, iż nałóg staje się najważniejszym elementem życia, w wyniku czego na dalszy plan schodzą czynności oraz cele życiowe trudno jest powoływać pozytywną prognozę kryminologiczną w odniesieniu do osób, które mają zrezygnować z „przestępczej drogi”, tym samym korzystając z instytucji tzw. małego świadka koronnego, która powinna podkreślić separację z zorganizowanym światem przestępczym. Dwie osoby spośród ośmiu badanych zachowań w kontekście tzw. małego świadka koronnego to osoby uprzednio karane. Wszyscy badani ujawnili informacje dotyczące osób uczestniczących w popełnieniu przestępstwa oraz ujawnili istotne okoliczności popełnienia przestępstwa. Odwołanie wcześniej złożonych wyjaśnień przez dwóch badanych „małych świadków koronnych” spełniających przesłanki z art. 60 § 3 k.k. nie odegrało istotnego znaczenia w zakresie funkcjonowania instytucji, gdyż ujawniona przez nich wcześniej wiedza pozwoliła organom ścigania pozyskać wiedzę, którą wcześniej nie dysponowali.

Omówienie wyników badań przedstawia wiele informacji, pozwalających na sformułowanie licznych, istotnych wniosków praktycznych. Najważniejszym z nich jest fakt, iż sprawca ma ujawnić informacje na temat „przestępstwa” powszechnego, jak i karnoskarbowego, a więc zarówno zbrodni, jak i występku a jego konsekwentność w działaniu do wydania orzeczenia sądowego ma wpływ na jego sytuację. Niekonsekwentność w podtrzymywaniu swojego stanowiska do wydania wyroku spowoduje prawdopodobnie brak możliwości skorzystania z dobrodziejstwa tzw. małego świadka koronnego, ale pozycja organu ścigania zawsze jest pozytywna. Ostatecznie „jakąś wiedzę sprawca ujawni”. Jest wysoce prawdopodobnym, że przynajmniej część tej wiedzy będzie przydatna i jej wykorzystanie będzie zależne od samego organu. Rolą instytucji tzw. małego świadka koronnego jest stworzenie optymalnych warunków do pozyskiwania

wiedzy od sprawców i niewątpliwie wiedza ta jest optymalnie tą metodą pozyskiwana. Możemy dostrzec, że wysoka efektywność zależna jest w zasadzie od konsekwencji i sposobu prowadzenia postępowania dowodowego (szczególnie w zakresie przygotowywania dowodów) przez organ ścigania.

W świetle badanych spraw karnych, co pokazała praktyka stosowania instytucji jest ona chętnie wykorzystywana przez „skruszonych” przestępców poszukujących możliwości złagodzenia grożącej im kary w kontekście tego co wobec nich w kontekście kryminalnej przeszłości, do niedawna nieznanego organom ścigania, zostało już ujawnione. Korzystnie należy ocenić fakt istnienia regulacji w ujęciu fakultatywnym i obligatoryjnym, gdzie brak pewności co do dalszego losu sprawcy przestępnych czynów mógłby być kreowany wyłącznie przez pryzmat składu orzekającego w sprawie karnej. Przyjąć także należy, iż sąd zawsze dokonuje wyjątkowo drobiazgowej analizy dowodu z zeznań tzw. „małego świadka koronnego” konfrontując go z pozostałymi faktami w tym i z nieosobowymi źródłami, dając w tym zakresie pewnego rodzaju rzeczywisty obraz prezentowanej przez takiego „świadka” sytuacji. Dowód taki powinien podlegać szczególnej wnikliwej i ostrożnej ocenie ze strony sądu, który powinien zbadać, czy tego rodzaju ujawnienie przestępczej wiedzy jest konsekwentne i stanowcze, czy jest zgodne z doświadczeniem życiowym oraz logiką wypadków, czy znajduje potwierdzenie w innych dowodach. Prawdą jest, iż ujawnienie istotnych informacji stanowi postać czynnego żalu i w związku z tym łączy się z określonymi przeżyciami psychicznymi sprawcy, a więc skruchą i chęcią współpracy z organami ścigania. Jednak nie może to być jedynie werbalna deklaracja skruchy i instrumentalne podawanie określonych informacji w momencie i celu skalkulowanym przez oskarżonego. Przede wszystkim zastosowanie omawianej instytucji jest szczególną nagrodą przyznaną temu oskarżonemu, który udzielił istotnej pomocy organom ścigania, chociaż niewątpliwie wszechstronna analiza stanowiska judykatury i doktryny w tym zakresie nie zawsze może być z tym twierdzeniem zgodna.

Poza badaniem akt spraw sądowych w których zapadły prawomocne orzeczenia w pracy wykorzystano badania oparte na kwestionariuszu anonimowej ankiety czynnych zawodowo prokuratorów. Praktyka postępowań prowadzonych z udziałem Wydziału V do Spraw Przestępczości Zorganizowanej i Korupcji Prokuratury

Apelacyjnej w Białymstoku¹⁴⁹⁹ wskazuje niewątpliwie wysoką przydatność instytucji tzw. małego świadka koronnego (art. 60 § 3-5 k.k.). W przeciwieństwie do instytucji świadka koronnego, instytucja małego świadka koronnego nie jest już ograniczona wyłącznie do wskazanych przez ustawodawcę przestępstw przez co zainteresowane ze strony sprawców skorzystaniem z tej formy dobrodziejstwa instytucji nadzwyczajnego złagodzenia kary jest zdecydowanie wysokie. Przede wszystkim zapewne dlatego, że regulacja kodeksowa (art. 60 § 3-5 k.k.) w przeciwieństwie do ustawy o świadku koronnym nie przewiduje katalogu przestępstw, których ujawnienie gwarantuje dobrodziejstwo łagodzenia represji. Wobec tego w grę może wchodzić każde przestępstwo, w którego popełnieniu brało udział co najmniej trzech sprawców, w tym denuncjator.

Badaniami opartymi o kwestionariusz ankiety objęto 11 prokuratorów (2 kobiety i 9 mężczyzn) ze stażem pracy co najmniej 12 lat i wyższym. Z badań jasno wynika, iż ponad 80% badanych zauważa zainteresowanie sprawców czynów przestępnych podjęciem współpracy z organami ścigania w zamian za możliwość skorzystania z instytucji nadzwyczajnego złagodzenia kary uregulowanej w art. 60 § 3 i 4 k.k. i to Prokuratura (ponad 60%) częściej niż Policja (36%) jest organem z którym następuje chęć podjęcia współpracy. Niewątpliwie sprawcy czynów karalnych oceniają współpracę z prokuratorem prowadzącym (nadzorującym) postępowanie przygotowawcze wyżej niż podobną współpracę z Policją. Wynika to niewątpliwie z wyższej w hierarchii osoby prokuratora popartej ogólnodostępną wiedzą społeczeństwa. Prawdopodobnie wynika to również z faktu, iż osoba prokuratura postrzegana jest również w odniesieniu do przepisów k.p.k. jako podstawowego „gospodarza” postępowania przygotowawczego. W ocenie badanych wszyscy (100%) sprawcy ujawniają informacje dotyczące innych osób uczestniczących w popełnieniu przestępstwa. Zatem w ocenie organów ścigania (przez pryzmat próby badawczej) skład danej grupy przestępczej nie stanowi tajemnicy. A warto podkreślić, iż skład osobowy przestępczego związku stanowi niewątpliwie jeden z istotnych elementów przestępczej wiedzy jaka w ocenie ustawodawcy winna być ujawniona na etapie prowadzonego postępowania przygotowawczego. W ocenie

¹⁴⁹⁹ Obecnie Podlaskiego Wydziału Zamiejscowego Departamentu do Spraw Przestępczości Zorganizowanej i Korupcji w Białymstoku.

badanych większość sprawców ujawnia informacje dotyczące istotnych okoliczności popełnienia przestępstwa. W tej sytuacji wynik na poziomie 26% wskazujący, iż „sprawcy raczej nie ujawniają” tego rodzaju informacji, jest zadowalający, bowiem należało się spodziewać, że część sprawców korzysta z pomawiania lub nie ujawnia żadnej przestępczej wiedzy. Tę sytuację należy odnieść do przyczyn środowiskowych scalających przestępczy świat, w którym „współpracujący z organami ścigania” jest z tego środowiska wykluczany a jego życie lub zdrowie jest istotnie zagrożone. W świetle realizowanych badań aż 76% odpowiedzi sugeruje, iż ujawniane informacje pozwalają na dokonanie oceny prawnej czynu przestępczego. Idąc dalej należy stwierdzić, iż sprawcy czynów przestępnych w konfiguracji wieloosobowej ujawniają informacje o swojej działalności (o swojej roli w przestępstwie), wobec czego organ prowadzący postępowanie posiadał wiedzę o roli osoby, pretendującej do statusu „małego świadka koronnego”. Pozwalało to niewątpliwie na znalezienie punktu odniesienia przestępczego proceduru i potwierdzenie wiedzy jaką organ już był w posiadaniu. Jednocześnie ujawnienie informacji o własnej roli w przestępstwie pozwalało na przełamanie solidarności przestępczej i ujawnienie podstaw do zbudowania hierarchii grupy (związku). Ponadto umożliwiało nadanie prawidłowego biegu na zbudowania charakterystyki formułowanych pytań w dalszych przesłuchaniach osób przestępczego świata związanych z działalnością ujawnianej grupy (związku). Korzystnie dla organów ścigania i wymiaru sprawiedliwości, jest to, że w świetle analizowanych badań jakiegokolwiek „niepotwierdzenie ujawnienia przestępczej wiedzy” w praktyce występuje zdecydowanie rzadko.

Ciekawe wnioski przyniosły dwa pytania otwarte. W pierwszym z nich pięciu z prokuratorów stwierdziło, iż instytucja nadzwyczajnego złagodzenia kary w zakresie art. 60 § 3 k.k. nie wymaga żadnej modyfikacji i zasadniczo nie powinna ulegać żadnej zmianie a jedynie jeden z prokuratorów wskazał konieczność doprecyzowania zakresu ujawnianych informacji, w jego ocenie „powinny być to informacje wyłącznie wcześniej nie znane organowi procesowemu”. Jeden z prokuratorów wskazał, iż powinna to być instytucja fakultatywna i obecna obligatoryjność przepisu daje zbyt wysoką pewność możliwości prowadzenia swoistej gry z organami przed którymi ujawniane są informacje. Dwóch

prokuratorów wskazało, iż treść art. 60 § 3 k.k. powinna uniemożliwiać skorzystanie w późniejszych postępowaniach z instytucji zawartej w art. 182 k.p.k.

Natomiast drugie pytanie poruszające problematykę konieczności modyfikacji regulacji instytucji nadzwyczajnego złagodzenia kary pozwoliło na stwierdzenie, iż sześciu z prokuratorów wskazało, iż obecna treść regulacji zawartej w art. 60 § 4 k.k. jest prawidłowa i nie wymaga w ich ocenie żadnej modyfikacji natomiast jeden prokurator zauważył, iż powinno się uniemożliwić tzw. małemu świadkowi koronnemu skorzystanie z art. 182 k.p.k. w późniejszych postępowaniach z jego udziałem. Potwierdziło się również występujące często w literaturze stwierdzenie, iż „treść art. 60 § 4 k.k. wymagałaby modyfikacji w kierunku większego niż obecnie uprzywilejowania osoby ujawniającej okoliczności przestępstw nieznanego organowi prowadzącemu postępowanie”, gdyż ostatecznie w tej redakcji treści nie daje pewności dobrodziejstwa instytucji.

Zasadnym jest zatem stwierdzenie, iż w ocenie ankietowanych prokuratorów wyniki związane z koniecznością modyfikacji regulacji przepisu § 3, bądź § 4 art. 60 k.k. są zbliżone a oczekiwania związane z modyfikacją treści tych przepisów przez ustawodawcę winny być w ich ocenie jedynie kosmetyczne. Możemy się zgodzić z tym twierdzeniem, tym bardziej, iż jak wskazuje praktyka oba rozwiązania znajdują swoje niejednostkowe wykorzystanie w postępowaniu sądowym.

Ostatecznie instytucję tzw. małego świadka koronnego należy odnieść również do k.k.s., czemu został poświęcony rozdział niniejszej rozprawy doktorskiej. Instytucja nadzwyczajnego złagodzenia kary ma na celu przede wszystkim weryfikację zwykłego wymiaru kary wszędzie tam, gdzie wymaga tego zasada indywidualizacji kary lub względy pragmatyczne zatem należy zauważyć istotne podobieństwo art. 60 § 3 k.k. w szczególności do instytucji powołanej w art. 36 k.k.s., gdzie ma on być elementem rozbijającym solidarność sprawców. Nadzwyczajne złagodzenie kary odnosi się do wszystkich przestępstw skarbowych. Pewne różnice zauważamy w tym, iż nadzwyczajne złagodzenie kary w k.k.s. ma w szczególności zachęcić sprawców do naprawy naruszonego dobra prawnego (w szczególności mamy tutaj odniesienie do majątku Skarbu Państwa lub innych dóbr publicznych).

Podsumowując wyniki badań podjętych w niniejszej rozprawie, należy stwierdzić, iż potwierdziły się tezy zawarte we wstępie pracy i zadaniem autora można stwierdzić, iż przyjęte rozwiązania materialnoprawne i procesowe instytucji tzw. małego świadka koronnego pozwalają na skuteczne zwalczanie przestępczości poprzez pozyskiwanie przez te organy informacje dotyczących osób uczestniczących w popełnieniu przestępstwa bądź w zakresie innego przestępstwa, nieznanego organom. Ponadto normy prawne wyrażone w przepisach art. 60 § 3 i 4 k.k. nie rodzą wątpliwości interpretacyjnych, a zatem mogą być w pełni realizowane w praktyce organów ścigania i wymiaru sprawiedliwości. Przez pryzmat przeprowadzonych badań należy również stwierdzić, iż w praktyce występuje współpraca z organami ścigania ze strony przestępców ujawniających swoją wiedzę występuje w praktyce, „skruszeni przestępcy” kierują się co do zasady polepszeniem swojej sytuacji procesowej w zakresie nadzwyczajnego złagodzenia kary, szczególnie z jej warunkowym zawieszeniem. Zazwyczaj do współpracy skłania ich sytuacja osobista, jest im prawdopodobnie obojętne co stanie się z ich współtowarzyszami przestępstwa. Ostatecznie należy stwierdzić, iż nie możemy mówić o dużej skali, aczkolwiek ujawnienia tego rodzaju stały się powszechną praktyką „skruszonych” przestępców.

Dodatkowo współcześnie możemy stwierdzić, iż instytucja stała się też narzędziem w rękach wprawnego obrońcy, wykorzystującego tę instytucję wprowadzoną do k.k. niezgodnie z jej pierwotnym założeniem wyrażonym wolą ustawodawcy. Niejednokrotnie przecież w postępowaniu odwoławczym obrońcy zarzucają sądowi pierwszej a nawet drugiej instancji obrazę przepisów prawa materialnego w tym zakresie. Sama idea instytucji jest prosta, może ona być zastosowana do sprawcy współdziałającego w popełnieniu przestępstwa, jeżeli ujawni on wobec organu powołanego do ścigania przestępstw informacje dotyczące osób uczestniczących w popełnieniu przestępstwa oraz istotne okoliczności jego popełnienia. Dość kontrowersyjne w zakresie stosowania instytucji tzw. małego świadka koronnego jest działanie sprawcy w pojedynkę bądź we współdziałaniu w popełnieniu przestępstwa tylko z jedną osobą, gdyż nawet w wypadku ujawnienia przez niego istotnych jego okoliczności, nie daje podstawy do stosowania nadzwyczajnego złagodzenia kary. Instytucja ta nie przewiduje takiej formy

stosowania, co jest oczywiste – z założenia miała przeciwdziałać zorganizowanej przestępczości. W świetle omawianej regulacji jasne jest, iż do stosowania instytucji tzw. małego świadka koronnego nie jest wystarczające podanie wyłącznie informacji wymaganych tym przepisem, jeśli podający je zaprzeczył im wobec sądu. Sofizmatem wobec tego będzie twierdzenie, że sprawca taki spełnia wymogi omawianego przepisu, bowiem twierdzenie to sprowadza się do wykazywania, że sprawca podał te informacje, chociaż im zaprzeczył. Na uwagę zasługują przede wszystkim przesłanki zastosowania nadzwyczajnego zgodzenia kary, które zawsze muszą być badane i analizowane oddzielnie w odniesieniu do każdego z przypisanych oskarżonemu czynów, gdyż w stosunku do każdego z nich odmienne mogą być wyniki przeprowadzonej oceny. Nie można uznawać, iż obowiązek stosowania nadzwyczajnego zgodzenia kary, o jakim stanowi przepis niejako automatycznie rozciąga się na wszystkie czyny i sprawę jako całość. Część przestępczej działalności popełniana jest przecież niekoniecznie w ramach jednej grypy o charakterze zorganizowanym a już na pewno często są to przestępstwa realizowane (dokonywane) w pojedynkę. Warto podkreślić, iż ujawnienie, o jakim mowa w przepisie to podawanie faktów prawdziwych, a nie fałszywe oskarżanie innych osób. Niestety, co wynika z analizy wyroków jakie zapadają w tego rodzaju sprawach wskazuje, iż często przestępcy wchodzą w swoistą grę z organami ścigania i wymiaru sprawiedliwości dając od siebie niewiele a oczekując maksymalizacji w kontekście „nadzwyczajnego złagodzenia kary” w omawianej formie. Na sytuację stosowania instytucji wpływa fakt, iż obecnie brak jest podstaw praktycznych do stosowania instytucji ustawowego świadka koronnego, co doskonale oddają badania w tym zakresie. Tym samym należy stwierdzić, iż instytucja tzw. małego świadka koronnego ma zastosowanie niejako w miejsce dotychczasowej instytucji świadka koronnego w formie karnoprosesowej.

Niewątpliwie sama specyfika sytuacji procesowej małego świadka koronnego wymusza na sędzie uważną i skrupulatną ocenę jego zeznań adekwatną do sytuacji w jakiej prezentuje on przestępczą wiedzę. W postępowaniu karnym najistotniejsze znaczenie mają wyjaśnienia podejrzanego (oskarżonego) w których potwierdza okoliczności dla siebie niekorzystne, zwłaszcza w sytuacji, gdy przyznaje się on do winy. Prawdą jest, iż obecny system stwarza pewną sytuację w której zeznania

takiego świadka mogą być przedstawione w śledztwie, ale w procesie może być już niemożliwe, aby pełnomocnik obrony go o nie wypytała. Wobec tego pojawia się dowód, który może być nie do podważenia w postępowaniu dowodowym. Wydaje się jednak, iż zeznania tzw. małego świadka koronnego, traktowane jako dowód samodzielny, nie poparty innymi, nie powinien budzić wątpliwości z punktu widzenia prawa do rzetelnego sądu. Jego stosowanie jest niewątpliwie w pewnym zakresie weryfikowane w toku całego postępowania zarówno przygotowawczego, jak i sądowego. Swoista „nagroda” dla takiego świadka w postaci łagodniejszej kary lub odstąpienia od niej nie ma uzasadnienia moralnego, ale nie o to przecież chodziło ustawodawcy, ma bowiem uzasadnienie celowościowe. Nie chodzi w tym przypadku o większą liczbę skazań, ale działania ustawodawcy polegające na pozyskiwaniu wiedzy w trudnych sprawach, w których przy wykorzystaniu innych środków dowodowych organ ścigania poniósłby zapewne „klęskę” – realny, lecz sprytny przestępca rozminąłby się z karą już na etapie postępowania przygotowawczego. Niewątpliwie zatem ustawodawca powinien zadbać o to, aby pojawiły się różne mechanizmy weryfikacji zeznań „małego świadka koronnego”, aby była możliwa realna możliwość przesłuchania takiego świadka przez obronę w sądzie oraz co chyba jest najistotniejsze o wzrost znaczenia jakości pracy sędziego.

W końcowym fragmencie należy jednak wskazać, iż obecne uregulanie tzw. małego świadka koronnego zawarte w art. 60 § 3 i 4 k.k., nawet jeżeli charakteryzuje się pewną dozą wadliwości, tak kwestionowaną w literaturze, doktrynie i orzecznictwie w szczególności z uwagi na brak wymogu konsekwentnej postawy sprawcy przestępstwa decydującego się na denuncjację stanowi rozwiązane jakie powinno być uznane za prawidłowe. Wiele z negowanych wadliwości da się przecież weliminować w drodze odpowiednich zabiegów interpretacyjnych. Zatem, opierając się na w szczególności na analizie literatury i doktryny powoływanej w poszczególnych rozdziałach teoretycznych rozprawy oraz badaniach własnych należy zauważyć, iż nawet jeżeli kontrowersje związane z tą instytucją nie mogą być uznane za błahe, to i tak nie w każdym takim wypadku wymagane jest sięganie po konieczność ingerencji ustawodawcy.

LITERATURA

1. Adamski A., Bojarski J., Chrzczonowicz P., Leciak M. (red), *Nauki penalne wobec szybkich przemian socjokulturowych. Księga jubileuszowa Profesora Mariana Filara*, t. I, Toruń 2012.
2. Andrejew I., Świda W., Wolter W., *Kodeks karny z komentarzem*, Warszawa 1973.
3. Andrejew I., *Polskie prawo karne w zarysie*, Warszawa 1989.
4. Andrejew I., *Podstawowe pojęcia nauki o przestępstwie*, Warszawa 1988.
5. Andrejew I., Lernell L., Sawicki J., *Prawo karne Polski Ludowej. Wiadomości ogólne*, Warszawa 1954.
6. Andrejew I., *Reforma prawa karnego*, PiP 1981, Nr 7.
7. Bafia J., *Kilka uwag zasadniczych co do sporu o politykę karną*, PiP 1982, Nr 7.
8. Bafia J., Mioduski K., Siewierski M., *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 1987.
9. Bafia J., *Prawo karne skarbowe*, Warszawa 1978.
10. Bafia J., Hochberg L., Siewierski M., *Ustawy karne PRL. Komentarz*, Warszawa 1965.
11. Bałandynowicz A., *Probacja. Resocjalizacja z udziałem społeczeństwa*, Warszawa 2006.
12. Bałandynowicz A., *Probacyjna sprawiedliwość karząca*, Warszawa 2015.
13. Banaszak B., *Prawo konstytucyjne*, wyd. 6, Warszawa 2012.
14. Baniak S., *Polskie prawo karne skarbowe*, Szczecin 2000.
15. Baniak, *Prawo karne skarbowe.*, wyd. 4, Warszawa 2009.
16. Baniak S., Grzegorzczak T., *Meritum. Podatki 2006*, Warszawa 2006.
17. Bartnik M. (red.), *Leksykon polskiej procedury karnej. 100 podstawowych pojęć*, Warszawa 2013.
18. Bartosiewicz A., Kubacki R., *Kodeks karny skarbowy. Część materialna. Vademecum*, Wrocław 2009.
19. Bartosiewicz A., Kubacki R., *Kodeks karny skarbowy. Przestępstwa i wykroczenia podatkowe oraz dewizowe*, Warszawa 2010.

20. Bartosiewicz A, Kubacki R., *Leksykon prawa karnego skarbowego*, Wrocław 2005.
21. Barwina Z., „*Ujawnienie informacji*” jako przesłanka stosowania instytucji małego świadka koronnego z art. 60 § 3 i 4 k.k. (uwagi na marginesie uchwały Sądu Najwyższego), PS 2006, nr 7-8.
22. Beccaria C., *O przestępstwach i karach*, Warszawa 1959.
23. Bednarek W., Dobkowski J., Kopacz Z., *Podstawowe instytucje prawa karnego skarbowego. Tablice poglądowe*, Olsztyn 2001.
24. Bentham J., *Wprowadzenie do zasad moralności i prawodawstwa*, Warszawa 1958.
25. Bieńkowska B.T., *Aktywność stron procesowych w toku postępowania przed sądem I instancji. Rozważania na tle zasady kontrydiktoryjności*, *Wojskowy Przegląd Prawniczy* 1997, Nr 2.
26. Biederman A., *Rzetelna informacja a aktywność pokrzywdzonego w procesie karnym*, *Prok. i Pr.* 2007, Nr 4.
27. Binder P., Palska H., Pawlik W., *Emocje a kultura i życie społeczne*, Warszawa 2009.
28. Błachnio-Parzych A., Jakubowska-Hara J., Krasnoga J., Kuczyńska H. (red.), *Problemy wymiaru sprawiedliwości karnej. Księga jubileuszowa profesora Jana Skupińskiego*, Warszawa 2013.
29. Błachut J., Gaberle A., Krajewski K., *Kryminologia*, Gdańsk 2007.
30. Błaszczyk M., Zbrojewska M., *Kodeks karny skarbowy*, Warszawa 2011.
31. Błaszczyk M., Zientara A., *Prawo karne. Minirepetytorium*, Warszawa 2013.
32. Bogdalski P., Cymerski J., Jałoszyński K. (red.), *Bezpieczeństwo osób podlegających ustawowo ochronie wobec zagrożeń XXI wieku*, Szczytno 2014.
33. Bogdan G., Nita A., Raglewski J., Światłowski A.R., *Kodeks karny skarbowy. Komentarz*, Gdańsk 2007.
34. Bogunia L. (red.) *Nowa kodyfikacja prawa karnego*, t. 18, Wrocław 2005.
35. Bogusławicz A., „*Postępowanie skrócone*” - klasyczna forma konsensualnego sposobu zakończenia postępowania karnego, *Prok. i Pr.* 2006, Nr 4.

36. Bojańczyk A., *Ku efektywniejszemu wymiarowi sprawiedliwości – sprawozdanie z konferencji naukowej pt. „Porozumienia w procesie karnym w Europie”*, Palestra 2000, Nr 1.
37. Bojarski M. (red.), *Prawo karne materialne. Część ogólna i szczególna*, wydanie 4, Warszawa 2010.
38. Bojarski T. (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2013.
39. Bojarski T., Nazar K., Nowosad A., Szwarczyk M. (red.), *Zmiany w polskim prawie karnym po wejściu w życie kodeksu karnego z 1997 roku*, Lublin 2006.
40. Boratyńska K.T., Chojniak Ł., Jasiński W., *Postępowanie karne*, Warszawa 2012.
41. Brandt R.B., *Etyka. Zagadnienia etyki normatywnej i metaetyki*, Warszawa 1996.
42. Bratoszewski J. i in., *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, t. II, Warszawa 2004.
43. Brylak J., *Kodeks postępowania karnego. Orzecznictwo*, t. I, Warszawa 2011.
44. Budyn-Kulik M., Kozłowska-Kalisz P., Kulik M., Mozgawa M., *Kodeks karny. Komentarz praktyczny*, wyd. 2, Warszawa 2007.
45. Buchała K., *Glosa do wyroku SN z 31.10.1967r.*, III KR 107/67, PiP 1969, z. 3.
46. Buchała K., Zoll A. (red.), *Kodeks karny. Część ogólna*, Kraków 1998.
47. Buchała K., Kardas P., Majewski J., Wróbel W., *Komentarz do ustawy o ochronie obrotu gospodarczego*, Warszawa 1995.
48. Buchała K., *Prawo karne materialne*, Warszawa 1989.
49. Buchowska S., *Czynniki sprzyjające handlowi ludźmi* [w:] Lasocik Z. (red.), *Handel ludźmi. Zapobieganie i ściganie*, Warszawa 2006.
50. Bułat K., Czarniak P., Gorzelak A., Grabowski K., Grzyb M., Iwański M., Jakubek P., Jodłowski J., Małek M., Młodawska-Mąsior S., Papierz A., Stożek M., *Kryminologia. Repetytorium*, Warszawa. 2013.
51. Burzyński P., *Ustawowe określenie sankcji karnej*, Warszawa 2008.
52. Cialdini R., *Wywieranie wpływu na ludzi. Teoria i praktyka*, Gdańsk 1996.
53. Cichy A., Szyjko C.T., *Największe zagrożenia dla współczesnych adolescentyków jako czynniki z zakresu etiologii kryminologiczno-prawnej*, Warszawa 2014.

54. Chlebowicz P., Filipkowski W., *Analiza kryminalna. Aspekty kryminalistyczne i proawnodowodowe*, Warszawa 2001.
55. Chomentowski P., *Polski system antyterrorystyczny. Prawno-organizacyjne kierunki rozwoju*, Warszawa 2014.
56. Chrzanowska E., Góra E., Jankowiak D., *Kodeks karny skarbowy*, Gdańsk 2000.
57. Ciapała J., *Konstytucyjna wolność działalności gospodarczej w Rzeczypospolitej Polskiej*, Szczecin 2009.
58. Cieślak M., *Kara. Istota – cel – uzasadnienie*, Gdańsk 2010.
59. Cieślak M., *Polskie prawo karne. Zarys ujęcia systemowego*, Warszawa 1994.
60. Cieślak W., *Prawo karne. Zarys instytucji i naczelné zasady*, Warszawa 2010.
61. Cooper R., Ulen T., *Ekonomiczna analiza prawa*, Warszawa 2009.
62. Consedine J., *Sprawiedliwość naprawcza. Przywrócenie ładu społecznego*, Warszawa 2004.
63. Cieślak M., *Polska procedura karna. Podstawowe założenia teoretyczne*, Warszawa 1984.
64. Czapska J., Gaberle A., Światłowski A., Zoll A. (red.), *Zasady procesu karnego wobec wyzwań współczesności. Księga ku czci profesora Stanisława Waltosia*, Warszawa 2000.
65. Czarnecki P., Czerwińska M. (red.), *Katalog dowodów w postępowaniu karnym*, Warszawa 2014.
66. Czekaj M., *Swoboda wypowiedzi oskarżonego*, Palestra 1988, Nr 7.
67. Czerwińska-Jakimiuk E., *Przestępczość młodocianych*, Kraków 2011.
68. Cwiąkalski Z., Artymiak G. (red.), *Współzależność prawa karnego materialnego i procesowego*, Warszawa 2009.
69. Cwiąkalski Z., *Wybrane problemy wymiaru kary za przestępczość zorganizowaną*, Prok. i Pr. 2001, Nr 12.
70. Cwiąkalski Z., *Zasady wymiaru kary i środków karnych [w:] A. Zoll (red.), Kodeks karny. Część ogólna. Tom I. Komentarz do art. 1-116 k.k.*, Warszawa 2012.
71. Daszkiewicz K., *Glosa do uchwały Sądu Najwyższego z dnia 25 lutego 1999r.*, I KZP 38/98, OSP 1999, z. 7-8.

72. Daszkiewicz K., *Glosa do postanowienia SN z 20 lutego 2003 r.*, sygn. akt II KK 113/02, OSP 2003, Nr 12, poz. 163.
73. Daszkiewicz K., *Kodeks karny z 1997 roku. Uwagi krytyczne*, Gdańsk 2001.
74. Daszkiewicz K., *Mały świadek koronny (art. 60 § 3-5 i art. 61 k.k.)*, Palestra 1999, Nr 3-4.
75. Daszkiewicz K., *Nadzwyczajne złagodzenie kary w polskim prawie karnym*, Warszawa 1976.
76. Daszkiewicz K., *Nowa kodyfikacja karna*, Ministerstwo Sprawiedliwości 1998, z. 7.
77. Daszkiewicz K., *Nadzwyczajne złagodzenie. Krótkie komentarze*, z. 7, Warszawa 1998.
78. Daszkiewicz K., *Nadzwyczajne złagodzenie kary. Nowe kodyfikacje karne*, Warszawa 1998, Nr 7.
79. Daszkiewicz K., Daszkiewicz W., *Nie ma wyjątku od zasady domniemania niewinności oskarżonego*, Nowe Prawo 1979, Nr 11.
80. Daszkiewicz W., *Prawo karne procesowe. Zagadnienia ogólne*, t. I, Bydgoszcz 2000.
81. Daszkiewicz W., *Prawo karne procesowe. Zagadnienia ogólne*, t. II, Poznań 2001.
82. Daszkiewicz W., *Proces karny. Część ogólna*, Poznań 1996.
83. Dąbrowska-Kardas M., *Analiza dyrektywalna przepisów części ogólnej Kodeksu karnego*, Warszawa 2012.
84. Decowska-Olejniak J., Imbirska A., Pawelec K.J. (red.), *Proces dowodzenia w sprawach przestępstw i wykroczeń skarbowych. Zarys systemu*, Warszawa 2013.
85. Dereń A.M., *Kodeks karny skarbowy. Komentarz i omówienie przepisów*, Bydgoszcz 1999.
86. Dębski M., *Pojęcie i analiza celu kary*, Zeszyty Naukowe UMK, Nauki Humanistyczno-Społeczne 1964, z. 10, Prawo IV.
87. Doda Z., Gaberle A., *Dowody w procesie karnym. Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Komentarz*, t. I, Warszawa 1995.
88. Domański A., *Aktualność koncepcji zachowań zbiorowych*, Studia Socjologiczne 2003, Nr 4(171).

89. Doroszewski W. (red.), *Słownik języka polskiego*, t. III, Warszawa 1964.
90. Dudek D., *Konstytucyjna wolność człowieka a tymczasowe aresztowanie*, Lublin 1999.
91. Dudka K., Paluszkiewicz H., *Postępowanie karne*, Warszawa 2015.
92. Dudka K., *Skuteczność instrumentów ochrony praw pokrzywdzonego w postępowaniu przygotowawczym w świetle badań empirycznych*, Lublin 2006.
93. Dukiet-Nagórska T. (red.), *Prawo karne. Część ogólna, szczególna i wojskowa*, Warszawa 2010.
94. Dukiet-Nagórska T. (red.), *Zagadnienia współczesnej polityki kryminalnej*, Bielsko-Biała 2006.
95. Duży J., *Zorganizowana przestępczość podatkowa w Polsce. Zwalczenie przestępnego nadużycia mechanizmów podatku VAT i akcyzowego*, Warszawa 2013.
96. Dyrda M., *Dowód ze świadków w procesie kanonicznym*, Lublin 1936.
97. Dziembowski R., Pieńkowska M., Opalska A., *Prawo karne skarbowe – wybrane zagadnienia teorii i praktyki*, Olsztyn 2016.
98. Filar M. (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2014.
99. Filar M., Utrat-Milecki J. (red.) *Kulturowe uwarunkowania polityki kryminalnej*, Warszawa 2014.
100. Filipkowski W., *Przestępczość zorganizowana – ujęcie prawne i kryminologiczne*, Prok. i Pr. 2006, nr 12.
101. Freud Z., *Wstęp do psychoanalizy*, S. Kampnerówna, W. Zaniewicki (przeł.), Warszawa 1994.
102. Gaberle A., *Dowody w sądowym procesie karnym*, Kraków 2007.
103. Gaberle A., *Przestępczość grupowa w Polsce jako zjawisko kryminalne i prawo karne*, CPKiNP 1998, Nr 1-2.
104. Gabriel-Węglowski M., *Ustawa o świadku koronnym. Komentarz. Zarys instytucji Europy*, Warszawa 2011.
105. Gajdus D., *Czynny żal w polskim prawie karnym*, Toruń 1984.
106. Gajdus D., *Czynny żal w polskim prawie karnym skarbowym*, AUNC 1979, z. 105.

107. Gajewski J., Skrętowicz E., *Kodeks postępowania karnego z komentarzem*, Gdańsk 1996.
108. Gardocki L., *Dowód prawdy czy dowód nieprawdy*, Nowe Prawo 1975, Nr 12.
109. Gardocki L., *Kształtowanie polityki karnej drogą sędziowską*, Studia Iuridica 1979, Nr VIII.
110. Gardocki L., Godyń J., Hudzik M., Paprzycki L.K. (red.), *Nowe technologie dowodowe a proces karny*, Warszawa 2007.
111. Gardocki L., *Prawo karne*, Warszawa 2011.
112. Gensikowski P., *Aktualne problemy odstąpienia od wymierzenia kary jako klauzuli generalnej (art. 59 k.k.)*, PS 2009, Nr VII-VIII.
113. Gensikowski P., *Odstąpienie od ukarania tzw. małego świadka koronnego*, Prok. i Pr. 2011, Nr 2.
114. Gensikowski P., *Odstąpienie od wymierzenia kary w polskim prawie karnym*, Warszawa 2011.
115. Gerecka-Żołyńska A., Paluszkiewicz H., Janusz-Pohl B., Karlik P., Libertowski P., Stypuła Sz., Zajac-Bange I., Żbikowska M., *Dynamika procesu karnego. Podręcznik do konwersatoriów*, Warszawa 2013.
116. Giezek J. (red.), *Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz*, Warszawa 2012.
117. Giezek J., *Okoliczności wpływające na sędziowski wymiar kary*, Wrocław 1989.
118. Girdwoyń P., *Zarys kryminalistycznej taktyki obrony*, Zakamycze 2004.
119. Glaser S., *Kara odwetowa a kara celowa*, Bibl. UL, Lublin 1924.
120. Glaser S., Mogilnicki A., *Kodeks karny. Komentarz*, Kraków 1934.
121. Gomułowicz A., Małecki J., *Podatki i prawo podatkowe*, Warszawa 2011.
122. Gurgul J., *Przyznanie się nie jest królową dowodów*, PiP 1971, Nr 12.
123. Gostyński Z., *Komentarz do kodeksu karnego skarbowego*, Warszawa 2000.
124. Gostyński Z., *Komentarz do przepisów wstępnych kodeksu postępowania karnego z 1997r.*, Warszawa 1998.
125. Gostyński Z., *Obowiązek naprawienia szkody w nowym ustawodawstwie karnym*, Kraków 1999.

126. Góral R., *Kodeks karny. Praktyczny komentarz z orzecznictwem*, Warszawa 2005.
127. Górniok O. (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, wyd. 2, Warszawa 2006.
128. Górowski W., Kardas P., Sroka T., Wróbel W. (red.), *Zagadnienia teorii i nauczania prawa karnego. Kara łączna. Księga jubileuszowa Profesor Marii Szewczyk*, Warszawa 2013.
129. Grabarczyk G., *Kodeks karny skarbowy. Przegląd problematyki*, Toruń 2003.
130. Grajewski J. (red.), *Kodeks postępowania karnego. Komentarz, Tom I, Komentarz do art. 1-424 k.p.k.*, Warszawa 2010.
131. Gregorowicz J., *Zarys logiki dla prawników*, Łódź 1977.
132. Gruza E. (red.), *Oblicza współczesnej kryminalistyki. Księga jubileuszowa Profesora H. Koleckiego*, Warszawa 2013.
133. Grzegorzczak T., *Aktualne problemy prawa karnego, kryminologii i penitencjarystyki. Księga ofiarowana profesorowi Stanisławowi Lelentalowi*, Łódź 2004.
134. Grzegorzczak T., *Instytucja tzw. małego świadka koronnego w znowelizowanym prawie karnym skarbowym*, PS 2006, nr 4.
135. Grzegorzczak T., *Kodeks karny skarbowy. Komentarz*, Warszawa 2000.
136. Grzegorzczak T., *Kodeks karny skarbowy. Nowa kodyfikacja. Wprowadzenie*, Warszawa 1999.
137. Grzegorzczak T., *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Kraków 1998.
138. Grzegorzczak T., *Obrońca w postępowaniu przygotowawczym*, Łódź 1988.
139. Grzegorzczak T., Postulski K., *Nowa kodyfikacja karna. Kodeks karny skarbowy. Komentarz do tytułu II i III*, Warszawa 2000.
140. Grzegorzczak T., Tylman J., *Polskie postępowanie karne*, Warszawa 2009.
141. Grzeszczyk W., *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, wyd. 10, Warszawa 2014.
142. Grześkowiak A., Wiak K. (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, wyd. 3, Warszawa 2015.
143. Hamer H., *Psychologia społeczna. Teoria i praktyka*, Warszawa 2005.
144. Hanausek T., *Kryminalistyka. Poradnik detektywa*, Katowice 1993.
145. Hanausek T., *Zarys kryminalistycznej teorii wykrywania*, Warszawa 1988.

146. Hanausek T., *Zarys taktyki kryminalistycznej*, Warszawa 1994.
147. Helvetius C., *O umyśle*, Warszawa 1959.
148. Hirsh H.J., Hofmański P., Pływaczewski E.W., Roxin C. (red.), *Prawo karne i proces karny wobec nowych form i technik przestępczości*, Białystok 1997.
149. Hochberg L., *Wyjaśnienia w procesie karnym i ich wartość dowodowa*, Warszawa 1962.
150. Hoffman B., *Oblicza terroryzmu*, tłum. H. Pawlikowska-Gannon, Warszawa 1999.
151. Hofmański P., *Kluczowe problemy procesu karnego*, Warszawa 2011.
152. Hofmański P., *Ochrona praw człowieka*, Białystok 1994.
153. Hofmański P., (red.), *System prawa karnego procesowego. Zagadnienia ogólne*, t. I, cz. 2, Warszawa 2013.
154. Hofmański P., *Świadek anonimowy*, Kraków 1998.
155. Hofmański P., Zgryzek K. (red.), *Współczesne problemy procesu karnego i wymiaru sprawiedliwości. Księga ku czci Profesora Kazimierza Marszała*, Katowice 2003.
156. Hołyst B., *Kryminologia*, Warszawa 2009.
157. Hołyst B., *Naukowe badania przestępczości*, PK 1978, nr 132.
158. Hołyst B. (red.), *Opinia publiczna i środki masowego przekazu a ujemne zjawiska społeczne*, Warszawa 1981.
159. Hołyst B., *Psychologia kryminalistyczna*, Warszawa 2009.
160. Hołyst B., *Socjologia kryminalistyczna*, t. II, Warszawa 2007.
161. Hołyst B., *Terroryzm*. t.1, Warszawa 2011.
162. Hryniewicz-Lach E., *Kara kryminalna w świetle Konstytucji RP*, Warszawa 2015.
163. Indecki K., *Prawo karne wobec terroryzmu i aktu terrorystycznego*, Łódź 1998.
164. Indecki K., Liszewska A., *Prawo karne materialne. Nauka o przestępstwie, karze i środkach penalnych*, Warszawa 2002.
165. Janicka D., *Nauka o winie i karze w dziejach klasycznej szkoły prawa karnego w Niemczech w I połowie XIX wieku*, Toruń 1998.

166. Jakubczak W., A. Konopka, *Strategie bezpieczeństwa w globalizującym się świecie*, Gdańsk 2012.
167. Jałoszyński K., Wiśniewski B., *Terroryzm. Diagnoza, zadania administracji publicznej w przeciwdziałaniu zjawisku*, Bielsko-Biała 2007.
168. Janicka D., *Nauka o winie i karze w dziejach klasycznej szkoły prawa karnego w Niemczech w I połowie XIX wieku*, Toruń 1998.
169. Jasiński W., *Instytucja skazania bez rozprawy (art. 335 k.p.k.) oraz dobrowolnego poddania się odpowiedzialności karnej (art. 387 k.p.k.) na tle naczelnych zasad procesu karnego*, Prok. i Pr. 2005, Nr 9.
170. Jasiński J., *Obraz polityki karnej lat osiemdziesiątych i początku lat dziewięćdziesiątych*, Kraków 1993.
171. Jasiński J., *Spojrzenie na przestępczość w europejskich państwach postkomunistycznych*, PiP 1997, Nr 8.
172. Jasiński J., *Uwagi polemiczne w kwestii „Ustawowego modelu zwalczania przestępczości zawodowej w Polsce”*, PiP 1988, z. 12.
173. Jasiński J., *O nowy kształt systemu środków karnych*, PPK 1990, Nr 1.
174. Jasiński W., Potakowski D., *Świadek koronny – nowy instrument w walce z przestępczością zorganizowaną*, Monitor Prawniczy 1998, Nr 7.
175. Jasiński J., *Przewidywanie przestępczości jako zjawiska masowego*, Warszawa 1980.
176. Jeznach M., *Akt oskarżenia*, Prok. i Pr 2006, Nr 11.
177. Kaczmarek T. (red.), *Nauka o karze. Sądowy wymiar kary. System Prawa Karnego. Tom 5*, Warszawa 2015.
178. Kaczmarek T., *O pozytywnej prewencji ogólnej w ujęciu projektu kodeksu karnego z 1994 r.*, Palestra 1995, Nr 3-4.
179. Kaczorkiewicz D., *Pozycja podmiotu zobowiązanego do zwrotu korzyści majątkowej w polskim procesie karnym (art. 52 Kodeksu karnego)*, Toruń 2005.
180. Kalinowski S., *Polski proces karny*, Warszawa 1971.
181. Kardas P., Łabuda G., Razowski T., *Kodeks karny skarbowy. Komentarz LEX*, wyd. 2, Warszawa 2012.
182. Kardas P., Giezek J., *Nowa filozofia karania, czyli o założeniach i zasadniczych elementach nowelizacji Kodeksu karnego*, Pal. 2015, Nr 7-8.

183. Kardas P., *Konsensualne sposoby rozstrzygania w świetle nowelizacji kodeksu postępowania karnego z dnia 10 stycznia 2003 r.*, Prok. i Pr. 2004, Nr 1.
184. Kardas P., *Teoretyczne podstawy odpowiedzialności karnej za przestępne współdziałanie*, Kraków 2001.
185. Karolak J.S., *Sprawiedliwość. Sens prawa*, Kraków 2005.
186. Karsznicki K., *Program ochrony świadka w Polsce na tle regulacji prawnych innych państw członkowskich Unii Europejskiej*. Prok. i Pr. 2013, nr 9.
187. Kasprzak J., Młodziejowski B. (red.), *Wybrane problemy procesu karnego i kryminalistyki*, Olsztyn 2010.
188. Klejnowska M., *Oskarżony jako osobowe źródło informacji o przestępstwie*, Kraków 2004.
189. Klepner M., *Klauzule bezkarności w polskim prawie karnym*, Pal. 2001, Nr 9-10.
190. Klepner M., *Pojęcie „zorganizowanej grupy” i „związku przestępczego” w świetle polskiego prawa i orzecznictwa*, Cz.PkiNP 2000, Nr 2.
191. Kmiecik R., Skrętowicz E., *Proces karny. Część ogólna*, wyd. 7, Warszawa 2009.
192. Kmiecik R., *Dowód ścisły w procesie karnym*, Lublin 1982.
193. Kochanowski J., *Redukcja odpowiedzialności karnej*, Warszawa 2000.
194. Kochanowski J., *Subiektywne granice sprawstwa i odpowiedzialności karnej*, Warszawa 1985.
195. Konarska-Wrzosek V., *Prawnokarne środki walki z przestępczością zawodową i zorganizowaną przewidziane w kodeksie karnym*, Prok. i Pr. 2000, Nr 3.
196. Konarska-Wrzosek V., Oczkowski T., *Prawo karne skarbowe. Zagadnienia materialno prawne i wykonawcze*, Toruń 2005.
197. Konarska-Wrzosek V., Oczkowski T., Skorupka J., *Prawo i postępowanie skarbowe*, Warszawa 2013.
198. Konarska-Wrzosek V., Lachowski J., Wójcikiewicz J. (red.), *Węzłowe problemy prawa karnego, kryminologii i polityki kryminalnej. Księga ofiarowana Profesorowi Andrzejowi Markowi*, Warszawa 2010.

199. Kon-Byczko M., Przybysz M. (red), *Bezpieczeństwo w dobie globalizacji. Prawo i praktyka*, Białystok 2011.
200. Kondracki A., *Przyznanie się do winy niepopelnionego przestępstwa w świetle teorii i praktyki*, SŁUŻBA MO 1966, Nr 4-5.
201. Koper R., *Postępowanie mediacyjne a skazanie oskarżonego bez rozprawy*, Prok. i Pr. 1999, Nr 11-12.
202. Koper R., *Warunki skazania oskarżonego wyrokiem bez rozprawy*, PS 1999, Nr 5.
203. Kostecki W., *Strach i potęga. Bezpieczeństwo międzynarodowe w XXI wieku*, Warszawa 2012.
204. Kočan Š., *Instytucja agenta policyjnego w porządku prawnokarnym Republiki Słowackiej*, Zeszyty Naukowe WSOWL 2013, Nr 1 (167).
205. Kordik A., *Warunkowe zawieszenie kary w systemie środków probacyjnych i jego efektywność*, Wrocław 1998.
206. Kossowska A., Rzepińska I., Wójcik D., *Kryminologia polska – tradycja i perspektywy*, Studia Prawnicze 2001, z. 3-4.
207. Kotowski W., Kurzepa B., *Kodeks karny skarbowy. Komentarz*, Warszawa 2007.
208. Kowalski G., *Podmiotowe i przedmiotowe uwarunkowania przestępstwa. Studium kryminologiczno-prawne*, Toruń 2012.
209. Kowalewska-Borys E., *Świadek koronny w ujęciu dogmatycznym*, Kraków 2004.
210. Kowalewska E., *Wybrane problemy świadka koronnego ze szczególnym uwzględnieniem regulacji niemieckich*, Przegląd Policyjny 1997, Nr 3.
211. Krajewski K., *Kara i współczesne społeczeństwo*, PiP 1992, Nr 45.
212. Krajewski K., *Przestępczość przeciwko mieniu w Polsce w latach 1924-2005 w świetle danych statystyki policyjnej*, Warszawa 2007-2008.
213. Krajniak O., *Zorganizowane grupy przestępcze. Studium kryminalistyczne*, Warszawa 2011.
214. Krajniak Sz., *Przesłanki odpowiedzialności w prawie karnym*, Toruń 2010.
215. Królikowski M., *Sprawiedliwość karania w społeczeństwach liberalnych. Zasada proporcjonalności*, Warszawa 2005.

216. Królikowski M., *Sprawiedliwość retributywna wobec sprawiedliwości naprawczej*, Ius et Lex 2006, Nr 1.
217. Królikowski M., Szczucki K. (red.), *Prawo karne – część ogólna. Orzecznictwo*, Warszawa 2011.
218. Królikowski M., Zawłocki R., *Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz do artykułów 32-116*. t. II, Warszawa 2010.
219. Kruk E., *Kilka uwag na temat stosowania art. 335 i art. 337 kodeksu postępowania karnego*, Prok. i Pr. 2000, Nr 1.
220. Kruk E., *Korzenie i koncepcja konsensualizmu w postępowaniu karnym*, Annales UMCS. Sectio G 2001, Vol. XLVIII.
221. Kruk E., *Wyrok skazujący na posiedzeniu sądu I instancji. Zagadnienia wybrane*, Annales UMCS Sectio G 1998, Vol. XLV.
222. Krukowski A., *Wybrane zagadnienia nauki polityki kryminalnej*, wyd. II, Warszawa 1991.
223. Krukowski K., *Prewencja indywidualna jako naczelna dyrektywa wykonania kary w projektach kodeksu karnego i kodeksu karnego wykonawczego*, PiP 1969, z. 3.
224. Kruszyński P., *Realizacja prawa do obrony na rozprawie głównej*, Studia Juridica 1985, Nr 13.
225. Krzymuski E., *Teoryja karna Kanta ze stanowiska jego ogólnej nauki o rozumie praktycznym*, Kraków 1882.
226. Kubicki L., *Nowa kodyfikacja karna a Konstytucja RP*, PiP 1998, z. 9-10.
227. Kuć M., *Kryminologia*, Warszawa 2013.
228. Kulczycki M., Zduńczyk J., *Wyjątkowo - nie znaczy nigdy*, GS 1974, Nr 21.
229. Kulesza C., *Efektywna obrona w postępowaniu przygotowawczym a favor procuratori*, Prok. i Pr. 2007, nr 4.
230. Kulesza C., *Ocena funkcjonowania porozumień procesowych w praktyce wymiaru sprawiedliwości*, Warszawa 2009.
231. Kulesza J., *Glosa do uchwały Sądu Najwyższego z dnia 25 lutego 1999r.*, I KZP 38/98, OSP 1999, z. 10.
232. Kulesza J., *Glosa do wyroku SN z dnia 3 września 1998 r., sygn. akt V KRN 331/97*, Palestra 2000, Nr 5-6.

233. Kulesza J., *Bieg kar dodatkowych wymierzonych z art. 38 pkt 1-4 k.k.*, NP. 1981, Nr 5.
234. Kulicki M., Kwiatkowska-Wójcikiewicz V., Stępką L., *Kryminalistyka. Wybrane zagadnienia teorii i praktyki śledczo-procesowej*, Toruń 2009.
235. Kulikowski L., *Prawo łaski*, WPP 1932, Nr 5.
236. Kulik M., *Dotychczasowe nowelizacje kodeksu karnego z 1997 r.*, Prok. i Pr. 2002, Nr 12.
237. Kulik M., *Czy bezpodstawne uchylenie się od złożenia zeznania jest „zatajeniem prawdy” w rozumieniu art. 233 § 1 kodeksu karnego? Uwagi na tle uchwały składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 22 stycznia 2004 roku (I KZP 39/02)*, WPP 2003, Nr 3.
238. Kulik M., *Przestępstwo i wykroczenie uszkodzenia rzeczy*, Lublin 2005.
239. Kulik M., *Przedawnienie karalności i przedawnienie wykonania kary w polskim prawie karnym*, Warszawa 2014.
240. Kulik M., *Środki zabezpieczające w prawie karnym wybranych państw europejskich*, Prawo w Działaniu 2013, Nr 13.
241. Kulik M., Budyn-Kulik M., *Z zagadnień współdziałania przestępnego. Uwagi na gruncie art. 281 k.k.*, Pal. 2016, Nr 6.
242. Kunczik M., Zipfel A., *Wprowadzenie do nauki o dziennikarstwie i komunikowaniu*, Warszawa 2000.
243. Kunicka-Michalska B., *Nowy kodeks karny wobec przestępczości zorganizowanej*, Przegląd Prawa Karnego 1997, Nr 17.
244. Kunicka-Michalska B., *Warunkowe umorzenie postępowania karnego w latach 1970-1977*, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk-Łódź 1982.
245. Kustra E., *Racjonalny ustawodawca. Analiza teoretyczno prawna*, Toruń 1980.
246. Kurowska K., *Konsensualne sposoby zakończenia postępowania karnego a sytuacja procesowa pokrzywdzonego*, Prok. i Pr. 2002, Nr 4.
247. Kurzepa B., *Możliwość wykorzystania w procesie karnym informacji uzyskanych przez agenta policyjnego*, WPP 2003, Nr 1.
248. Kurzepa B., *Świadek koronny. Geneza instytucji. Komentarz do ustawy*, Toruń 2005.

249. Kurzępa B., *Świadek koronny w polskim procesie karnym*, Prok. i Pr. 1999, Nr 9.
250. Kuźma M., *Prawnokarne aspekty instytucji świadka koronnego in sua causa oraz in altera causa (art. 60 § 3-4 i art. 61 k.k.)*, NKPK 2005, t. 18.
251. Lach A., *Instytucja świadka koronnego w prawie angielskim z uwzględnieniem rozwiązań polskich*, Przegląd Policyjny 2002, Nr 1.
252. Lach A., *Kształtowanie się instytucji świadka koronnego w prawie angielskim*, CzPH 2001, Nr 2.
253. Lachowski J., Marek A., *Prawo karne. Zarys problematyki*, Warszawa 2018.
254. Laskowska K., *Działalność służby Policji do walki z przestępczością zorganizowaną. Determinanty poprawy skuteczności*, Przegląd Policyjny 1999, Nr 4.
255. Laskowska K., *Handel ludźmi jako problem prawny i kryminologiczny*, Wojskowy Przegląd Prawniczy 2004.
256. Lelental S., Zajder M. (red.), *Kryminalistyczne i prawne problemy współczesnej przestępczości. Studia i materiały*, Szczytno 1995.
257. Lelental S., *Wątpliwości wokół instytucji świadka koronnego*, Przegl. Pol. 2003, nr 2.
258. Leonieni M., *Warunkowe zawieszenie wykonania kary w polskim prawie karnym. Analiza ustawy i praktyki sądowej*, Warszawa 1974.
259. Lernell L., *Podstawy nauki polityki kryminalnej. Studia z zagadnień przestępstwa, odpowiedzialności i kary*, Warszawa 1967.
260. Lernell L., *Podstawowe zagadnienia penologii*, Warszawa 1977.
261. Leszczyński L., Skrętowicz E., Hołda Z. (red.), *W kręgu teorii i praktyki prawa karnego. Księga poświęcona pamięci Profesora Andrzeja Wąska*, Lublina 2005.
262. Liedel K., *Zwalczanie terroryzmu międzynarodowego w polskiej polityce bezpieczeństwa*, Warszawa 2010.
263. Lipczyńska M., Wolter W., *Elementy logiki. Wykład dla prawników*, Warszawa-Wrocław 1980.
264. Liszewska A., *Współdziałanie przestępne w polskim prawie karnym. Analiza dogmatyczna*, Łódź 2004.

265. Łętowska E., *Kara za zabójstwo kwalifikowane – problematyka konstytucyjna*, PiP 2006, Nr 10.
266. Łyszkowski K., Poniatowska A., *Kodeks karny skarbowy. Poradnik. Procedura postępowania. Wzory*, Gdańsk 2006.
267. Maciejewski M., Marszał M. (red.), *Doktryny polityczno-prawne u progu XXI wieku*, Kolonia Limited 2002.
268. Maj R., *Siedem złotych pytań. Przewodnik z zakresu kryminalistyki, kryminologii, prawa i medycyny sądowej*.
269. Majewski J. (red.), *Nadzwyczajny wymiar kary*, Toruń 2009.
270. Majka P., *Sankcje w prawie podatkowym*, Warszawa 2011.
271. Makarewicz J., *Czy nowelizować Kodeks karny*, Głos Sądownictwa 1938, Nr 3.
272. Makarewicz J., *Kodeks karny z komentarzem*, Lwów 1938.
273. Makarewicz J., *Prawo karne ogólne*, Kraków 1914.
274. Makarewicz J., *Prawo karne. Wykład porównawczy z uwzględnieniem prawa obowiązującego w Rzeczypospolitej Polskiej*, Lwów-Warszawa 192.
275. Makowski W. (red.), *Encyklopedia podręczna prawa karnego*, Warszawa b.d.w.
276. Makowski W., *Prawo karne. Część ogólna. Wykład porównawczy prawa karnego austriackiego, niemieckiego i rosyjskiego obowiązującego w Polsce*, Warszawa-Lublin-Łódź-Poznań-Kraków 1920.
277. Marek A., *Istota i skutki warunkowego umorzenia postępowania karnego*, PiP 1970, z. 12.
278. Marek A., Pływaczewski E.W., *Jeszcze o zwalczaniu przestępczości zawodowej*, PiP 1989, z. 4.
279. Marek A., *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2010.
280. Marek, A. *Prawo karne*, Warszawa 2011.
281. Marek A. (red.), *Prawo karne. Zagadnienia teorii i praktyki*, Warszawa 1997.
282. Marek A., Lachowski J., *Prawo karne. Zarys problematyki*, Warszawa 2011.
283. Marek A. (red.), *System prawa karnego*, t. I, Warszawa 2010.
284. Marek A., Pływaczewski E.W., *Ustawowy model zwalczania przestępczości zawodowej w Polsce*, PiP 1988, z. 11.

285. Marek A., *Warunkowe umorzenie postępowania karnego*, Warszawa 1973.
286. Marek A., Grześkowiak A., Filar M., *Zarys prawa karnego*, Toruń 1978.
287. Marek A., Oczkowski T. (red.), *Problem spójności prawa karnego z perspektywy jego nowelizacji*, Warszawa 2011.
288. Marek A., Jeż-Ludwichowska M. (red.), *Współczesne problemy procesu karnego i jego efektywności (Księga pamiątkowa Prof. A. Bulsiewicza)*, Toruń 2004.
289. Markiewicz Ł., Markiewicz-Żuchowska A., *Skłonności poznawcze sędziego wpływające na wysokość wymierzonej kary*, *Decyzje* 2012, Nr 12.
290. Marszał K., *Proces karny*, Katowice 1996.
291. Marszał K., *Proces karny. Zagadnienia ogólne*, Katowice 2008.
292. Marszał K., Stachowiak S., Sychta K., Zagrodnik J., Zgryzek K., *Proces karny. Przebieg postępowania*, Katowice 2008.
293. Marszałek M., Liminowski J.L., *Zwalczanie terroryzmu*, Warszawa 2014.
294. Masznicz R.E. *Zbieg podstaw nadzwyczajnego złagodzenia i obostrzenia kary*, *Pal.* 1999, Nr 9-10.
295. Matrad-Bonucci A.-M., *Historia mafii*, tłum. W. Dłuski, Warszawa 2001.
296. Mądrzejowski W., *Przestępczość zorganizowana. System zwalczania*, Warszawa 2008.
297. Mąciór W., *Kara dostosowana do stopnia winy sprawcy*, *Rzeczpospolita* 2003, Nr 5.
298. Mąciór W., *Problematyczna reforma prawa karnego*, *PS* 1999, Nr 11-12.
299. Melezini M. (red.), Kazmiruk K., Sakowicz A., *Prawo karne skarbowe. Plansze BECKA*, Warszawa 2010.
300. Melezini M., *Punitive wymiaru sprawiedliwości w Polsce w XX wieku*, Białystok 2003.
301. Menkes J., *Od współpracy policyjnej do „przestrzeni wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości”*, *Sprawy Międzynarodowe* 1997, nr 3.
302. Morawski L., *Główne problemy współczesnej filozofii prawa. Prawo w toku przemian*, Warszawa 1999.
303. Morawski L., *Zasady wykładni prawa*, Toruń 2014.
304. Morozowski M., *Media masowe: władza, rozrywka, biznes*, Warszawa 2001.

305. Mozgawa M., *Kodeks karny. Praktyczny komentarz*, Warszawa 2010.
306. Mozgawa M., *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2013.
307. Mozgawa M. (red.), *Kodeks karny. Praktyczny komentarz*, Zakamycze 2006.
308. Michalska-Warias A., *Przestępczość zorganizowana i prawno karne formy jej przeciwdziałania*, Lublin 2006.
309. Michalska-Warias A., Nowikowski I., Piórkowska-Flieger J., *Teoretyczne i praktyczne problemy współczesnego prawa karnego. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Tadeuszowi Bojarskiemu*, Lublin 2011.
310. Michalska-Warias A., *Zwalczanie zorganizowanych form przestępczości w prawie karnym obowiązującym na ziemiach polskich w XIX i XX wieku*, Lublin 2008.
311. Mierczyk Z., *Zaawansowane technologie monitorowania zagrożeń bezpieczeństwa*, Warszawa 2009.
312. Migdałek J., *Przestępstwa i wykroczenia skarbowe*, Poznań 1997.
313. Mitręga Z., *Świadek koronny czy konfident*, RZECZPOSPOLITA z 19 września 1994 r.
314. Młynarczyk Z., *Zawiadomienie o przestępstwie*, Prok. i Pr. 1995, Nr 3.
315. Murzynowski A., *Istota i zasady procesu karnego*, Warszawa 1994.
316. Murzynowski A., *Ułaskawienie w Polsce Ludowej*, Warszawa 1965.
317. Murzynowski A., *Zapobieganie i zwalczanie przestępczości w Polsce przy zastosowaniu probacyjnych środków karania. Materiały z konferencji zorganizowanej przez Komisję Ustawodawstwa i Praworządności pod patronatem Marszałka Senatu RP Longina Pastusiaka 1–2.12.2003 r.*, Warszawa 2004.
318. Muszyńska A., *Naprawienie szkody wyrządzonej przestępstwem*, Warszawa 2010.
319. Mrodzinsky T., Dębiński M. (red.), *Ograniczenie uznaniowości sędziowskiej w prawie karnym poprzez wprowadzenie w Niemczech. Dyskrecjonalna władza sędziego. Zagadnienia teorii i praktyki*, Tarnobrzeg 2012.
320. Nelken J., *Niektóre zagadnienia dowodowe na tle kodeksu postępowania karnego*, NP 1971, Nr 11.

321. Netczuk R., *Tajny współpracownik policji na tle prawnoporównawczym*, Katowice 2006.
322. Niezgoda Z., *Kryminalistyczne aspekty przesłuchania świadka*, Prok. i Pr. 2007, Nr 2.
323. Nita B., *Ustawa o świadku koronnym w świetle postanowień konstytucyjnych*, Pal. 2002, Nr 3-4.
324. Nowacki J., *Studia z teorii prawa*, Kraków 2003.
325. Nowikowski I., *Odwoływalność czynności procesowych stron w polskim procesie karnym*, Lublin 2001.
326. Olbrycht J.S., *Wybrane przypadki z praktyki sądowo-lekarskiej*, Warszawa 1964.
327. Otłowski K., *Podejrzany w postępowaniu karnym. Studium kryminalistyczne*, Warszawa 1979.
328. Pabiański T., Śliż W., *Zorganizowane działania przestępcze wykorzystujące mechanizmy konstrukcyjne podatku VAT (1)*, Prz. Pod. 2007, Nr 1.
329. Paluszkiewicz H., *Pierwszoinstancyjne wyrokowanie merytoryczne poza rozprawą w polskim procesie karnym*, Warszawa 2008.
330. Paprzycki L.K., *Zeznania świadka anonimowego i świadka koronnego jako dowody w rzetelnym procesie karnym demokratycznego państwa prawnego*, Forum Iuridicum 2003, Nr 2.
331. Paśkiewicz J.K., *Świadek koronny in sua causa oraz in altera causa (art. 60 § 3-5 i art. 61 k.k.)*, Prok. i Pr., 2001, nr 12.
332. Patryyas W., *Elementy logiki dla prawników*, Poznań 2001.
333. Pawelec K.J., *Proces dowodzenia w postępowaniu karnym*, Warszawa 2010.
334. Pawelec K.J., *Wyjaśnienia podejrzanego, zeznania świadka i instytucja świadka koronnego. Komentarz*, Warszawa 2003.
335. Pączek I., *Wniosek o skazanie bez rozprawy po noweli k.p.k. z dnia 27 września 2013 roku*, Prok. i Pr. 2015, Nr 10.
336. Pietrzykowski T., *Intuicja prawnicza. W stronę zewnętrznej integracji teorii prawa*, Warszawa 2012.
337. Pikulski S., Szymańska A. (red.), *Bezczelowość współczesnych kar i środków karnych*, Olsztyn 2013.

338. Plebanek E., *Materialne określenie przestępstwa*, Warszawa 2009.
339. Płachta M. (red.), *Aktualne problemy prawa i procesu karnego. Księga ofiarowana Profesorowi Janowi Grajewskiemu*, GSP 2003, t. XI.
340. Pływaczewski E.W. (red.), *Aktualne problemy prawa karnego i kryminologii*, Białystok 1998.
341. Pływaczewski E.W., *Możliwości statystycznego ujęcia przestępczości zorganizowanej (na przykładzie doświadczeń niemieckich)*, Przegląd Policyjny 1994, Nr 1.
342. Pływaczewski E.W. (red.), *Przestępczość zorganizowana*, Warszawa 2011.
343. Pływaczewski E.W. (red.), *Przestępczość zorganizowana. Świadek koronny. Terroryzm. W ujęciu praktycznym*, Zakamycze 2005.
344. Pływaczewski E.W., *Sfery kryminalnej ekspansji (wywiad)*, Prawo i Życie 1997, Nr 44.
345. Pływaczewski E.W., *Świadek koronny jako instrument zwalczania przestępczości zorganizowanej*, Prok. i Pr. 2010, nr 7-8.
346. Pływaczewski E.W. (red.), *Współczesne zagrożenia przestępczością i innymi zjawiskami patologicznymi a prawo karne i kryminologia*, Białostockie Studia Prawnicze 2009, z. 6.
347. Pływaczewski E.W., *Wokół strategii przeciwdziałania przestępczości zorganizowanej w Polsce*, Biuletyn CE UW 1999, nr 3-4.
348. Pływaczewski W. (red.), *Wybrane zagadnienia kryminologii*, Olsztyn 2007.
349. Pohl Ł. (red.), *Aktualne problemy prawa karnego. Księga pamiątkowa z okazji Jubileuszu 70. Urodzin Profesora Andrzeja J. Szwarca*, Poznań 2009.
350. Pohl Ł., *Prawo karne. Wykład części ogólnej*, Warszawa 2012.
351. Postulski K., Siwek M., *Przepadek w polskim prawie karnym*, Kraków 2005.
352. Posytek A., *Wartość dowodowa czynności operacyjno-rozpoznawczych*, Prok. i Pr. 2011, Nr 3.
353. Potakowski D., *Amerykańska przestępczość zorganizowana i jej zwalczanie*, Przegląd Policyjny 1995, Nr 3.
354. Prusak F., *Kodeks karny skarbowy. Komentarz, Tom I. Komentarz do art. 1-53 k.k.s.*, Zakamycze 2006.

355. Prusak F., *Postępowanie karne. Wprowadzenie. Zasady procesu karnego*, Warszawa 2003.
356. Prusak F., *Prawo karne skarbowe*, Kraków 2008.
357. Pucek Z., Bierówka J. (red.), *Media a opinie i postawy społeczne*, Kraków 2011.
358. Radecki W., *Prawne i moralne oceny czynnego żalu*, Pal. 1976, Nr 12.
359. Raglewski J., *Dobrowolne odstąpienie od czynu jako przesłana instytucja czynnego żalu*, Prok. i Pr. 1997, Nr 3.
360. Raglewski J., *Kilka uwag w kwestii nadzwyczajnego złagodzenia kary w przypadku ustawowego zagrożenia karą pozbawienia wolności i grzywna*, CPKiNP 2008, z. 1.
361. Raglewski J., *Model nadzwyczajnego złagodzenia kary w polskim systemie prawa karnego (analiza dogmatyczna w ujęciu materialnoprawnym)*, Kraków 2008.
362. Rappaport E.S., *Ustawa o przebaczeniu w świetle projektów francuskich (1885-1907)*, Warszawa 1916.
363. Rau Z., *Przestępczość zorganizowana w Polsce i jej zwalczanie*, Warszawa 2002.
364. Razowski T., *Zwolnienie świadka z obowiązku zachowania tajemnicy zawodowej w procesie karnym*, Prok. i Pr. 2010, Nr 7-8.
365. Rejman G., *Zasady odpowiedzialności karnej. Art. 8-31 k.k. Komentarz*, Warszawa 2009.
366. Rejman G. (red.), *Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz*, Warszawa 1999.
367. Resztak I., *Zjawisko terroryzmu*, Prok. i Pr. 2012, Nr 7-8.
368. Rogoziński P., *Dobrowolne poddanie się oskarżonego odpowiedzialności karnej*, PiP 2000, z. 9.
369. Rzepliński A., Rzeplińska I., Niełacznna M. Wiktorska P. (red), *Pozbawienie wolności – funkcje i koszty. Księga jubileuszowa Profesora Teodora Szymanowskiego*, Warszawa 2013.
370. Safjański T., *Wpływ integracji europejskiej na zjawisko przestępczości zorganizowanej w Polsce*, Przegląd Policyjny 2004, Nr 4.

371. Sakowicz A., *Sankcja bezwzględnie oznaczona (uwagi krytyczne na tle art. 148 § 2 k.k.)*, PiP 2006, Nr 5.
372. Sawicki J., *Zaniechanie ukarania jako element polityki karnej w prawie karnym skarbowym*, Wrocław 2011.
373. Sawicki J., *Zarys prawa karnego skarbowego*, Warszawa 2007.
374. Sepioło I. (red.), *Nullum crimen sine lege*, Warszawa 2013.
375. Siemaszko A., Gruszczyńska B., Marczewski M., *Atlas przestępczości w Polsce*, Warszawa 2009.
376. Siemaszko A., *Przestępczość nieujawniona. Porównanie polskich rezultatów ICVS '96 i '92*, Arch. Kr. 1997-1998, t. 23-24.
377. Simmel G., *Socjologia*, M. Łukasiewicz (przeł.), Warszawa 2005.
378. Siwek K., *Kara nadzwyczajnie złagodzona za zbrodnie*, Prok. i Pr. 2013, Nr 1.
379. Skorupka J., *Glosa do uchwały SN z dnia 23 maja 2006 r.*, I KZP 4/06, OSP 2007, z. 4, poz. 53.
380. Skorupka J., *O sprawiedliwości procesu karnego*, Warszawa 2013.
381. Skorupka J. (red.), *Postępowanie karne. Część ogólna*, Warszawa 2012.
382. Skorupka S., Auderska H., Łempicka Z. (red.), *Słownik języka polskiego*, Warszawa 1968.
383. Skowronek G., *Kodeks karny skarbowy. Art. 113-191. Komentarz*, Warszawa 2006.
384. Sklepkowski L., *Podstawowe zadania policjanta w zwalczaniu przestępczości zorganizowanej*, Policyjny Przegląd Szkoleniowy 1995, nr 1-2.
385. Skrętowicz E. (red.), *Nowy kodeks postępowania karnego. Zagadnienia węzłowe*, Kraków 1998.
386. Skupiński J. (red.), *Standardy praw człowieka a polskie prawo karne*, Warszawa 1995.
387. Skupiński J., *Warunkowe skazanie w prawie polskim na tle porównawczym*, Warszawa 1992.
388. Skurzewski A., *Świadek koronny. Nadzieje i obawy*, GS 1998, Nr 6.
389. Sławik K. (red.), *Współczesna przestępczość. Problemy prawno karne, kryminalistyczne i kryminologiczne*, Szczecin 1996.

390. Solarz A., *Zagadnienia przestępczości zawodowej w Polsce*, Warszawa 1967.
391. Sońta C., *Normatywne pojęcie zorganizowanej przestępczości. Zorganizowana grupa i związek przestępczy w polskim prawie karnym na tle teorii i orzecznictwa – zarys problematyki*, WPP 1997, Nr 1.
392. Southwell D., *Historia przestępczości zorganizowanej. Prawdziwe dzieje i tajemnice gangów całego świata*, Bremen 2009.
393. Sójka-Zielińska K., *Historia prawa*, Warszawa 2005.
394. Stachowiak S., *Zakres informacji procesowej przekazywanej podejrzanemu przed i w toku przesłuchiwania*, Prok. i Pr. 2001, Nr 3.
395. Stachurski D., *Spór o istotę przesłanek procesowych w polskiej nauce procesu karnego*, CZPKiNP 2005, Nr 1.
396. Staczyńska A., *Odstąpienie od wymierzenia kary (art. 56 k.k.)*, ZNIBPS 1979, Nr 12.
397. Staczyńska A., *Samoistna kara dodatkowa w orzecznictwie sądów*, NP. 1979, Nr 3.
398. Stefański R.A., *Kodeks karny z orzecznictwem i piśmiennictwem (za lata 1998-2003)*, Toruń 2004.
399. Stefański R.A., Zabłocki S. (red.), *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, t. 1, Warszawa 2003.
400. Stefański R.A., *Środek karny pozbawienia praw publicznych*, Ius Novum 2009, Nr 3.
401. Stefański R.A., *Ujawnienie wyjaśnień oskarżonego w nowym kodeksie postępowania karnego*, Prok. i Pr 1998, Nr 6.
402. Stefański R.A., *Wniosek prokuratora o skazanie oskarżonego bez rozprawy*, Prok. i Pr. 1998, Nr 2.
403. Steinborn S., *Kodeks postępowania karnego – komentarz do art. 335 k.p.k.*, Lex 2016.
404. Steinborn S., *Porozumienia w polskim procesie karnym*, Kraków 2005.
405. Stępień T., Stępień K., *Przestępstwa skarbowe w świetle orzecznictwa*, Bielsko-Biała 1999.
406. Stopińska J.M., Chodorowska A., *Świadek koronny w świetle kodeksu karnego (art. 60 3-5 i art. 61 k.k.)*, Przegl. Pol. 2007, nr 4.

407. Strycharz S., *Wybrane problemy karania na tle tendencji depenalizujących*, Warszawa 1982.
408. Strzyczkowski K., *Prawo gospodarcze publiczne*, wyd. 6, Warszawa 2011.
409. Surkont M., *Szczególne podstawy i sposób łagodzenia kary z art. 60 § 3-5 i art. 61 k.k.*, PS 1999, nr 11-12.
410. Sygit B., Kuczur T. (red.), *Aktualne problemy kryminalizacyjne*, Toruń 2013.
411. Szafrńska M., *Polityczna instrumentalizacja strachu przed przestępczością*, Toruń 2010.
412. Szczepaniec M., Wybór optymalnej kary w świetle sądowych dyrektyw wymiaru kary, Prok. i Pr. 2014, Nr 3.
413. Szajdler W., Nowicki H. (red.), *Konstytucyjna zasada wolności gospodarczej*, Toruń 2009.
414. Szamota B., *Badania nad prewencją generalną, problemy metodologiczne*, Archiwum Kryminologii 1984, t. 11.
415. Szamota B., *Odstraszające oddziaływanie kary na sprawcę przestępstwa w świetle badań empirycznych*, Archiwum Kryminologii 1995, t. 21.
416. Szeleszczuk D., *Środek karny pozbawienia praw publicznych w polskim prawie karnym*, Warszawa 2013.
417. Szewc A., *Elementy prawa karnego materialnego. Część ogólna*, Bytom 2001.
418. Szewczyk M., *System środków karnych w projekcie nowego prawa karnego [w:] Problemy kodyfikacji prawa karnego. Księga pamiątkowa ku czci Profesora Mariana Cieślaka*, Kraków 1993.
419. Szmidt K., *Odpowiedzialność karna za przestępne współdziałanie na tle kodeksu karnego z 1997 r.*, CzPKiNP 1999, z. 2.
420. Sztudynger J.J., Sztudynger M., *Ekonometryczne modele przestępczości*, RPEiS 2003.
421. Sztumski J., *Wstęp do metod i technik badań społecznych*, Katowice 1995.
422. Szumski A., *Funkcja prewencyjna tymczasowego aresztowania*, Prok. i Pr. 2012, Nr 7-8.
423. Szumski J., *O przedmiocie i zakresie pojęcie polityki kryminalnej*, PiP 1979, Nr 6.

424. Szwarc A.J. (red.), *Porozumiewanie się i uzgadnianie rozstrzygnięć przez uczestników postępowania karnego*, Poznań 1993.
425. Szwarc A.J. (red.), *Represyjność polskiego prawa karnego. Materiały Zjazdu Katedr Prawa Karnego*, Poznań 2008.
426. Szymanowski T., *Polityka karna i penitencjarna w Polsce w okresie przemian prawa karnego*, Warszawa 2005.
427. Szymanowski T., *Przestępczość i polityka karna w Polsce w świetle faktów i opinii społeczeństwa w okresie transformacji*, Warszawa 2012.
428. Szymanowski T., *Zadania polityki kryminalnej na tle występujących trudności*, PiP 2007, Nr 7.
429. Szymańczak J., *Przestępczość w Polsce w latach dziewięćdziesiątych*, Warszawa 1998.
430. Szymczak W. (red.), *Słownik języka polskiego*, t. I, Warszawa 1978.
431. Szymczak M. (red.), *Słownik języka polskiego*, t. II, Warszawa 1992.
432. Szymczak J., *Przestępczość w Polsce w latach dziewięćdziesiątych*, Warszawa 1998.
433. Szyprowski B., *Postępowanie sprawdzające w procesie karnym*, Prok. i Pr. 2007, Nr 7-8.
434. Ściborek Z., Wiśniewski B., Kuc R.B., Dawidczyk A., *Bezpieczeństwo wewnętrzne*, Toruń 2015.
435. Śliwiński S., *Polskie prawo karne materialne*, Warszawa 1956.
436. Śliwkowski J., *System kar w projekcie kodeksu karnego*, Pal. 1963, Nr 3.
437. Steinborn S., *Ograniczenie zaskarżalności wyroku wydanego w I instancji jako środek uproszczenia procesu karnego w świetle prawa do dwuinstancyjnego postępowania (uwagi de lege lata i de lege ferenda)*, GSP 2005, Nr 13.
438. Światłowski A., *Jedna czy wiele procedur karnych. Z zagadnień wewnętrznego zróżnicowania form postępowania karnego rozpoznawczego*, Sopot 2008.
439. Świda W., *Prawo karne*, Warszawa 1982.
440. Świecki D., *Dobrowolne poddanie się odpowiedzialności w kodeksie karnym skarbowym*, PS 2001, Nr 3.

441. Taracha A., *Czynności operacyjno-rozpoznawcze (aspekty kryminalistyczne i prawnodowodowe)*, Lublin 2006.
442. Taracha A., *Wykorzystanie informacji uzyskanych w wyniku czynności operacyjno-rozpoznawczych w procesie karnym* [w:] *Nowa kodyfikacja karna – zagadnienia węzłowe*, Warszawa 1997.
443. Targońska E., *Postępowanie karne dla radców prawnych*, Wrocław 2011.
444. Tarkowska K., *Glosa do uchwały SN z dnia 21 grudnia 1999r.*, sygn. akt I KZP 44/99, PiP 2000, Nr 6.
445. Tarnawski M., Kunze E., *Glosa do wyroku SN z 22.02.1973r.*, OSPiKA 1974, z. 2.
446. Tęcza-Paciorek A.M., *Pojęcie osoby podejrzanej i jej uprawnienia*, Prok. i Pr. 2011, Nr 11.
447. Tęcza-Paciorek A.M., *Zasada domniemania niewinności w procesie karnym*, Warszawa 2012.
448. Tkaczyk-Romanowska K., *Wybrane zagadnienia pozakodeksowego prawa karnego*, Przemyśl-Rzeszów 2011.
449. Tobis A., *Samoistna kara dodatkowa*, RPEiS 1973, Nr 3.
450. Tokarczyk R., *Etyka prawnicza*, Warszawa 2011.
451. Toroń B., *Przestępczość skazanych kobiet i mężczyzn w perspektywie biograficznej*, Kraków 2013.
452. Turaliński K., *Przestępczość zorganizowana w III RP. Międzynarodowy obrót gospodarczy reglamentowany decyzjami politycznymi jako główne źródło dochodu polskich zorganizowanych grup oraz związków przestępczych*, Radom 2009.
453. Tylman J. (red.), *Zasady procesu karnego wobec wyzwań współczesności. Księga ku czci profesora Stanisława Waltosia*, Warszawa 2000.
454. Tyszkiewicz L., *Dwie próby ograniczenia impasu w polityce karnej*, PiP 2007, Nr 7.
455. Tyszkiewicz L., *Kryminologia. Zarys systemu*, Katowice 1986.
456. Tyszkiewicz L., *Wątpliwości i spory dotyczące funkcji i wykładni przepisu art. 54 kodeksu karnego*, Problemy Prawa Karnego, Katowice 1990, Nr 16.
457. Utrat-Milecki J., *Podstawy penologii. Teoria kary*, Warszawa 2006.

458. Utrat-Milecki J., *Kara w badaniach integralno-kulturowych*, Warszawa 2009.
459. Utrat-Milecki J. (red.), *Kara w nauce i kulturze*, Warszawa 2009.
460. Utrat-Milecki J. (red.), *Reformy prawa karnego. W stronę spójności i skuteczności*, Warszawa 2013.
461. Waltoś S., *Główne nurty nowelizacji procedury karnej*, PiP 2003, z. 4.
462. Waltoś S., *Nowe instytucje w kodeksie postępowania karnego z 1997 roku*, PiP 1997, z. 8.
463. Waltoś S., *Porozumienia w europejskim procesie karnym. Próba syntetycznego spojrzenia*, Prok. i Pr. 2000, Nr 1.
464. Waltoś S., „Porozumienia” w polskim procesie karnym *de lege ferenda i de lege lata (Próba oceny dopuszczalności)*, PiP 1992, z. 7.
465. Waltoś S., *Procedury często poprawiane*, Wywiad, Prawo i Życie 2000, Nr 4.
466. Waltoś S., *Proces karny. Zarys systemu*, Warszawa 2009.
467. Waltoś S., *Spór o świadka koronnego w Polsce [w:] Prawo karne i proces karny wobec nowych form i technik przestępczości*, Białystok 1997.
468. Waltoś S., *Swoboda wypowiedzi osoby przesłuchiwanej w procesie karnym*, PiP 1975, Nr 10.
469. Waltoś S., *Świadek koronny - obrzeża odpowiedzialności karnej*, PiP 1993, Nr 2.
470. Waltoś S., *Tajny agent policji na obrzeżach odpowiedzialności karnej*, PiP 1993, z. 11.
471. Warylewski J., *Aktualna polityka karna wobec statystycznego obrazu przestępczości i badań opinii publicznej*, Edukacja Prawnicza 2007, Nr 3.
472. Warylewski J., *Prawo karne. Część ogólna*, Warszawa 2009.
473. Warylewski J. (red.), *Zagadnienia Prawa Karnego*, GSP . Tom XIX, Gdańsk 2008.
474. Wassermann, *Grzywna kumulatywna a nadzwyczajne złagodzenie kary na gruncie ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii*, Prok. i Pr. 2017, Nr 9.
475. Waszczyński J., *Kary dodatkowe w nowym kodeksie karnym*, PiP 1969, Nr 10.

476. Waszczyński J., *Prawo karne w zarysie. Nauka o karze i innych środkach penalnych*, Łódź 1983.
477. Wąsek A., *Kodeks karny. Komentarz*, Gdańsk 1999.
478. Węglowski M.G., *Zatrzymanie procesowe – uwagi polemiczne*, Prok. i Pr. 2008, Nr 9.
479. Widacki J. (red.), *Kryminalistyka*, Warszawa 2008.
480. Widacki J., *Rozważania o prawie i sprawiedliwości*, Kraków 2007.
481. Wielgolewska A., Piaseczny A., *Kodeks karny skarbowy. Komentarz*, wyd. I, Warszawa 2012.
482. Wiliński P., *Proces karny w świetle konstytucji*, Warszawa 2011.
483. Wiliński P., *Składanie nieprawdziwych wyjaśnień w postępowaniu karnym*, Prok. i Pr. 2007, Nr 2.
484. Wiliński P., *Zasada prawa do obrony w polskim procesie karnym*, Kraków 2006.
485. Wiliński P., *Z orzecznictwa Trybunału Konstytucyjnego*, Diariusz Prawniczy 2009, Nr 10-11.
486. Wikariak S., *Przestępczość z importu*, Rzeczpospolita 1998, Nr 39.
487. Wilk L., *Obowiązek denuncjacji w prawie karnym (art. 240 k.k.)*, Prok. i Pr. 1999, Nr 1.
488. Wilk L., *O instytucji ulaskawienia (Uwagi de lege ferenda)*, PiP 1997, z. 5.
489. Wilk L., *Prawo łaski a sprawiedliwość karania – refleksja filozoficznoprawna*, PPK 2000, Nr 23.
490. Wilk L., Zagrodnik J., *Kodeks karny skarbowy. Komentarz*, Warszawa 2014.
491. Wilk L., *Szczególne cechy odpowiedzialności za przestępstwa i wykroczenia podatkowe*, Katowice 2006.
492. Wilk L., *Zagadnienia materialnego prawa karnego skarbowego*, Toruń 2004.
493. Wilk L., *Założenia nowelizacji Kodeksu karnego skarbowego z 28.07.2005 r.*, Mon. Praw. 2006, Nr 1.
494. Winawer W., *Niektóre zagadnienia projektu kodeksu karnego*, Wkładka do NP 1963, Nr 2.
495. Witkowska K., *Gwarancje zatrzymanego*, Prok. i Pr. 2011, Nr 9.

496. Witkowska-Rozpara K., *Przestępczość, środki masowego przekazu a polityka karna*, Warszawa 2011.
497. Wiliński P. (red.), *Rzetelny proces karny w orzecznictwie sądów polskich i międzynarodowych*, Warszawa 2009.
498. Wiliński P., *Proces karny w świetle Konstytucji*, Warszawa 2011.
499. Wiliński P., *Składanie nieprawdziwych wyjaśnień w postępowaniu karnym*, Prok. i Pr. 2007, Nr 2.
500. Włodkowski O., *Prawo karne skarbowe. Schematy. Tabele. Testy. Kazusy*, Warszawa 2009.
501. Wojciechowski J., *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 1997.
502. Wojciechowski J., *Kodeks karny. Komentarz. Orzecznictwo*, Warszawa 2000.
503. Wojciechowski J., *Kodeks karny skarbowy. Wprowadzenie*, Warszawa 2000.
504. Wojczewski L., *Prawo karne skarbowe. Postępowanie karne skarbowe*, Szczytno 2002.
505. Wolter W., *Jak rozumieć wyrażenie „sąd może zastosować nadzwyczajne złagodzenie kary”*, PiP 1977, z. 6.
506. Wolter W., *Nauka o przestępstwie*, Warszawa 1973.
507. Wolter W., *Uwagi o łagodzeniu i zaostrzaniu kary*, PiP 1973, z. 1.
508. Wójcik J.W., *Kryminologia. Współczesne aspekty*, Warszawa 2014.
509. Wójcik J.W., *Przeciwdziałanie przestępczości zorganizowanej. Zagadnienia prawne, kryminologiczne i kryminalistyczne*, Warszawa 2011.
510. Wójcik J.W., *Przeciwdziałanie finansowaniu terroryzmu*, Warszawa 2007.
511. Wójtowicz W., *Zagadnienia procesowe ustawy karnej skarbowej*, NP. 1972, Nr 3.
512. Wróbel W., Zoll A., *Polskie prawo karne. Część ogólna*, Kraków 2010.
513. Wróbel W. (red.), *Nowelizacja prawa karnego 2015. Komentarz*, Kraków 2015.
514. Wróbel W. (red.), *Zaostrzenie odpowiedzialności karnej w zmianach prawa karnego*, Jur. 2001, Nr 5.
515. Wróblewski J., *Model racjonalnego tworzenia prawa*, PiP 1973, Nr 11.
516. Wróblewski B., *Penologia*, Wilno 1926.
517. Wróblewski B., *Ustawowy a sędziowski wymiar kary*, Wilno 1936.

518. Wróblewski J., *Sądowe stosowanie prawa*, Warszawa 1972.
519. Wróblewski B., Świda W., *Sędziowski wymiar kary w Rzeczypospolitej Polskiej*, Wilno 1939.
520. Wróblewski B., *Wstęp do polityki kryminalnej*, Wilno 1922.
521. Wróblewski B., *Zarys polityki karnej*, Wilno 1928.
522. Zabłocki S., *Nowe nie całkiem nowe wznowienie*, Pal. 2003, Nr 9-10.
523. Zalewski W., *Glosa do uchwały SN z 29 października 2004 r., I KZP 24/04*, GSP – Przegląd Orzecznictwa 2005, z. 1-2.
524. Zalewski W., *O pojmowaniu sprawiedliwości w prawie karnym*, GSP 2005, t. XIV.
525. Zalewski W., *Sprawiedliwość naprawcza. Początek ewolucji polskiego prawa karnego ?*, Gdańsk 2006.
- 526.
527. Zawłocki R., *Nowela „listopadowa” Kodeksu karnego*, MP 2010, Nr 12. Zawłocki R., *Pojęcie i funkcje społecznej szkodliwości czynu w prawie karnym*, Warszawa 2007.
528. Zawłocki R., *Wprowadzenie [w:] Kodeks karny z wprowadzeniem*, 22. Wydanie, Warszawa 2010.
529. Zdybel R., *Zatrzymanie osoby w świetle praw i wolności obywatelskich demokratycznego państwa prawnego*, Przegl. Pol. 2006, Nr 3.
530. Zgoliński I., *Dobrowolne poddanie się odpowiedzialności w prawie karnym skarbowym*, Warszawa 2011.
531. Zgólkowa H. (red.), *Praktyczny słownik współczesnej polszczyzny*, t. 50, Poznań 2005.
532. Zieliński M., *Wykładnia prawa. Zasady. Reguły. Wskazówki*, Warszawa 2017.
533. Ziemia Z.A., *Prawo przeciwko społeczeństwu*, Warszawa 1997.
534. Ziemiński Z., *Logika praktyczna*, Warszawa 1995.
535. Ziemiński Z., *O pojmowaniu sprawiedliwości*, Lublin 1992.
536. Ziemiński Z., *Problemy podstawowe prawoznawstwa*, Warszawa 1980.
537. Znamierowski C., *Wina i odpowiedzialność*, Warszawa 1957.
538. Zoll A. (red.), *Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz*, t. I, Warszawa 2007.

539. Zoll A. (red.), *Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz LEX*, t. I, Warszawa 2012.
540. Zoll A., *Nowelizacja Kodeksu karnego z 1997r.*, Kwartalnik Krajowej Szkoły Sądownictwa i Prokuratury 2014, z. 13.
541. Zoll A., *Wina i kara*, Nauka 2004, Nr 1.
542. Zoll A., *Wymiar kary a prawa jednostki*, Pal. 1986, Nr 5–6.
543. Zoll A., *Założenia polityk karnej w projekcie kodeksu karnego*, PiP 1994, z. 5.
544. Zoll A., *Założenia polityczno kryminalne kodeksu karnego w świetle wyzwań współczesności*, PiP 1998, Nr 9-10.
545. Zubik M. (red.), *Konstytucja III RP w tezach i orzeczniczych Trybunału Konstytucyjnego i wybranych sądów*, Warszawa 2011.
546. Żyro E., *Pojęcie sprawiedliwości u Karola Marksa*, Warszawa 1966.

WYKAZ ORZECZNICTWA

1. Wyrok TK z dnia 16 maja 2000 roku, sygn. akt P 1/99, OTK 2000, Nr 4, poz. 111.
2. Wyrok TK z dnia 21 luty 2001 roku, sygn. akt OTK ZU 2001, Nr 3, poz. 47.
3. Wyrok TK z dnia 9 grudnia 2003 roku, sygn. akt OTK ZU 2003, Nr 9A, poz. 100.
4. Wyrok TK z dnia 06 grudnia 2004 roku, sygn. akt SK 29/04, (Legalis).
5. Wyrok TK z dnia 24 lipiec 2006 roku, sygn. akt SK 58/03, (Legalis).
6. Wyrok TK z dnia 8 stycznia 2008 roku, sygn. akt P 35/06, OTK-A 2008, Nr 1, poz. 1.
7. Wyrok TK z dnia 05 luty 2008 roku, sygn. akt K 34/06, (Legalis).
8. Wyrok TK z dnia 03 czerwiec 2008 roku, sygn. akt K 42/07, (Legalis).
9. Wyrok TK z dnia 10 czerwiec 2008 roku, sygn. akt SK 17/07, (Legalis).
10. Wyrok TK z dnia 13 lipiec 2009 roku, sygn. akt SK 46/08, (Legalis).
11. Wyrok TK z dnia 10 grudzień 2012 roku, sygn. akt K 25/11, (Legalis).
12. Wyrok TK z dnia 20 listopad 2012 roku, sygn. akt SK 3/12, (Legalis).
13. Wyrok TK z dnia 11 grudzień 2012 roku, sygn. akt K 37/11, (Legalis).
14. Wyrok SN z dnia 14 grudnia 1972 roku, sygn. akt I KR 239/72 OSNKW 1973, z. 6, poz. 81.
15. Wyrok SN z dnia 29 stycznia 1974 roku, sygn. akt V KRN 8/74, OSNKW 1974, Nr 7-8, poz. 145.
16. Wyrok SN z dnia 12 lutego 1974 roku, sygn. akt I KR 329/34/73, OSNGP 1974/11/138.
17. Wyrok SN z dnia 8 maja 1974 roku, sygn. akt V KRN 34/74, OSNPG 1974, z. 11, poz. 124.
18. Wyrok SN z dnia 4 lipca 1974 roku, sygn. akt III KRN 33/74, OSNKW 1974, Nr 11, poz. 201.
19. Wyrok SN z dnia 30 maja 1975 roku, Rw 204/75, OSNKW 1975, Nr 8, poz. 115.
20. Wyrok SN z dnia 11 lipca 1977 roku, sygn. akt V KR 92/77, OSNKW 1978, Nr 6, poz. 67.

21. Wyrok SN z dnia 6 kwietnia 1978 roku, sygn. akt. Rw 122/78, OSNKW 1978, Nr 6, poz. 65.
22. Wyrok SN z dnia 20 maja 1978 roku, sygn. akt V KR 78/78, OSNKW 1978, Nr 12, poz. 147.
23. Wyrok SN z dnia 28 lipca 1980 roku, sygn. akt RW 258/80, OSNKW 1980, Nr 12, poz. 9.
24. Wyrok SN z dnia 17 września 1980 roku, sygn. akt V KRN 240/80, OSNPG 1981, Nr 5, poz. 56.
25. Wyrok SN z dnia 9 listopada 1982 roku, sygn. akt IV KR 235, OSNPG 1983, Nr 4, poz. 48.
26. Wyrok SN z dnia 21 maja 1984 roku, sygn. akt IV KR 72/84, OSNKW 1985, nr 3–4, poz. 19.
27. Wyrok SN z dnia 11 kwietnia 1985 roku, sygn. akt II KR 66/85, OSNKW 1986, Nr 1, poz. 6.
28. Wyrok SN z 10 kwietnia 1987 roku, sygn. akt IV KR 94/87, Informacja Prawnicza. Prawo Karne 1987, Nr 10-12, poz. 3.
29. Wyrok SN z dnia 24 października 1988 roku, sygn. akt V KRN 226/88, OSNPG 1989, Nr 6, poz. 74.
30. Wyrok SN z dnia 10 października 1989 roku, sygn. akt V KRN 249/89, OSNPG 1990, Nr 4, poz. 29.
31. Wyrok SN z dnia 5 maja 1995 roku, sygn. akt II KR 178/94, OSNAPiUS 1995, Nr 9, poz. 9.
32. Wyrok SN z dnia 27 października 1995 roku, sygn. akt III KRN 122/95, Prok. i Pr. 1996, Nr 5, poz. 5.
33. Wyrok SN z dnia 1 lutego 1996 roku, sygn. akt III KRN 191/95, Prok. i Pr. 1996, Nr 7-8, poz. 11.
34. Wyrok SN z dnia 3 marca 1997 roku, sygn. akt II KKN 159/96, Prok. i Pr. 1998, Nr 2, s. 7.
35. Wyrok SN z dnia 28 kwietnia 1997 roku, sygn. akt IV KKN 58/97, Prok. i Pr. 1997, Nr 11, s. 1.
36. Wyrok SN w Katowicach z dnia 30 października 1997 roku, sygn. akt II AKa 251/97, Prok. i Pr. – wkł. 1998, Nr 10, poz. 19.

37. Wyrok SN z dnia 28 czerwca 2001 roku, sygn. akt II KKN 412/98, (niepubl.).
38. Wyrok SN z dnia 22 sierpnia 2001 roku, sygn. akt III KKN 372/99, Lex nr 52007.
39. Wyrok SN z dnia 8 kwietnia 2002 roku, sygn. akt V KKN 281/00, OSNKW 2002, nr 7-8, poz. 56.
40. Wyrok SN z dnia 17 maja 2002 roku, sygn. akt III KK 106/02, Lex nr 53328.
41. Wyrok SN z dnia 25 września 2002 roku, sygn. akt II KKN 296/01, LEX nr 55540.
42. Wyrok SN z dnia 21 października 2002 roku, sygn. akt V KK 282/02, LEX nr 56844.
43. Wyrok SN z dnia 11 marca 2003 roku, sygn. akt V KK 176/02, (Legalis).
44. Wyrok SN z dnia 10 kwietnia 2003 roku, sygn. akt III KKN 242/01, LEX nr 78913.
45. Wyrok SN z dnia 12 grudnia 2003 roku, sygn. akt WA 58/03, OSNwSK 2003, Nr 1, poz. 2703.
46. Wyrok SN z dnia 6 stycznia 2004 roku, sygn. akt V KK 60/03, Prok. i Pr. 2004, Nr 5, poz. 2.
47. Wyrok SN z dnia 27 lipca 2004 roku, sygn. akt. II KK 332/03, OSNKW 2004, Nr 9, poz. 87.
48. Wyrok SN - Sądu Dyscyplinarnego z dnia 26 kwietnia 2005 roku, sygn. akt SNO 17/05, OSNSD 2005 nr 1, poz. 41.
49. Wyrok SN z dnia 13 września 2005 roku, sygn. akt WA 25/05, OSNwSK 2005, Nr 1, poz. 1656.
50. Wyrok SN z dnia 8 marca 2006 roku, sygn. akt III KK 281/05, LEX nr 181403.
51. Wyrok SN - Izba Wojskowa z dnia 26 kwietnia 2006 roku, sygn. akt WA 14/06, OSNwSK 2006 nr 1, poz. 909.
52. Wyrok SN z dnia 7 lutego 2007 roku, sygn. akt V KK 421/06, OSNwSK 2007, Nr 1, poz. 397.
53. Wyrok SN z dnia 8 lutego 2007 roku, sygn. akt III KK 478/06, Prok. i Pr. 2007, Nr 6, poz. 18 (wkładka).
54. Wyrok SN - Izba Wojskowa z dnia 29 lipca 2008 r., sygn. akt WA 27/08, OSNKW 2008 nr 11, poz. 93, str. 58.

55. Wyrok SN z dnia 20 listopada 2008 roku, sygn. akt V KK 414/11. Lex nr 1119524.
56. Wyrok SN z dnia 13 kwietnia 2010 r., sygn. akt IV KK 331/2009, OSNwSK 2010, poz. 754.
57. Wyrok SN - Izba Karna z dnia 17 listopada 2011 r., sygn. akt II KK 129/09, OSNwSK 2009 nr 1, poz. 2267.
58. Wyrok SN - Izba Karna z dnia 28 marca 2012 r., sygn. akt IV KK 53/12, (niepubl.).
59. Wyrok SA w Krakowie z dnia 30 września 1998 r., sygn. akt II AKa 184/98, KZS, 1998 Nr 11, poz. 29.
60. Wyrok SA w Poznaniu z dnia 25 marca 1999 r., sygn. akt II AKa 45/99, OSA 2000, z. 2, poz. 15.
61. Wyrok SA we Wrocławiu z 17 czerwca 1999 r., sygn. akt II AKa 240/99, OSA 1999, z. 11-12, poz. 79.
62. Wyrok SA w Krakowie z dnia 4 sierpnia 1999 r., sygn. akt II AKa 125/99, Prok. i Pr. 2000, Nr 1, s. 26.
63. Wyrok SA we Wrocławiu z 19 sierpnia 1999 r., sygn. akt II AKa 250/99, Wokanda 1999, nr 11, poz. 57.
64. Wyrok SA w Warszawie z dnia 13 grudnia 1999 r., sygn. akt II AKa 326/99, OSA 2000, z. 9, poz. 67.
65. Wyrok SA w Warszawie z dnia 19 grudnia 1999 r., sygn. akt II AKa 326/99, OSA 2000, z. 9, poz. 67.
66. Wyrok SA w Katowicach z dnia 17 lutego 2000 r., sygn. akt II AKa 1/2000, Prok. i Pr. 2000, Nr 9 – dodatek „Orzecznictwo”, poz. 18.
67. Wyrok SA w Krakowie z dnia 21 września 2000 r., sygn. akt II AKa 152/2000, KZS 2000, Nr 10, poz. 30.
68. Wyrok SA w Krakowie z dnia 22 listopada 2000 r., sygn. akt II AKa 202/2000, KZS 2000, z. 11, poz. 41.
69. Wyrok SA w Łodzi z 28 lutego 2001 r., sygn. akt II AKa 240/00, Orz. Prok. i Pr. 2002, nr 4, poz. 21.
70. Wyrok SA w Katowicach z dnia 22 listopada 2001 r., sygn. akt II AKa 381/01, Orz. Prok. i Pr. 2001, nr 7–8, poz. 19.

- 71.** Wyrok SA w Łodzi z dnia 24 stycznia 2002 r., sygn. akt II AKA 552/02, Prok. i Pr. 2004, Nr 2, poz. 11.
- 72.** Wyrok SA w Gdańsku z dnia 8 maja 2002 r., sygn. akt II AKa 95/02, KZS 2002, Nr 10, poz. 67.
- 73.** Wyrok SA w Katowicach z dnia 27 marca 2003 roku, sygn. akt II AKa 552/02, KZS 2003, Nr 7-8, oz. 65.
- 74.** Wyrok SA w Lublinie z dnia 28 kwietnia 2004 r., sygn. akt II AKA 27/04, Prok. i Pr. 2005, Nr 6, poz. 18.
- 75.** Wyrok SA w Krakowie z dnia 1 lipca 2004 r., sygn. akt II AKa 128/2004, KZS 2004, Nr 7-8, poz. 47.
- 76.** Wyrok SA w Katowicach z dnia 28 lipca 2005 r., sygn. akt II AKA 217/05, OSA w Katowicach 2005, Nr 4, poz. 6.
- 77.** Wyrok SA w Katowicach z dnia 20 października 2005 r., sygn. akt II AKa 354/05, KZS 2006, z. 4, poz. 51.
- 78.** Wyrok SA w Lublinie z dnia 23 marca 2006 roku, sygn. akt II Aka 286/05, (LEX nr 183571).
- 79.** Wyrok SA w Katowicach z dnia 16 czerwca 2006 r., sygn. akt II AKa 107/05, (Legalis).
- 80.** Wyrok SA w Lublinie z dnia 12 stycznia 2006 r., sygn. akt II AKa 290/05, Prok. i Pr. 2006, Nr 12, poz. 17 (dodatek).
- 81.** Wyrok SA we Wrocławiu z dnia 26 października 2006 r., sygn. akt II AKa 289/06, OSA 2007, Nr 5, poz. 21.
- 82.** Wyrok SA w Katowicach z dnia 22 lutego 2007 r., sygn. akt II AKo 13/07, KZS 2007, Nr 7-8, poz. 66.
- 83.** Wyrok SA w Katowicach z dnia 15 maja 2008 r., sygn. akt II AKa 13/08, LEX nr 447031.
- 84.** Wyrok SA w Łodzi z dnia 13 listopada 2008 roku, sygn. akt II AKa 176/08, Prok. i Pr. - wkł. 2009, nr 5.
- 85.** Wyrok S.A. w Katowicach z dnia 26 marca 2009 r., sygn. akt II AKA 42/09, OSA w Katowicach 2009, Nr 2, poz. 4.
- 86.** Wyrok SA w Katowicach z dnia 5 czerwca 2009 r., sygn. akt. II AKA 61/09, OSP 2010, Nr 11, poz. 114.

- 87.** Wyrok S.A. w Lublinie z dnia 16 czerwca 2009 roku, sygn. akt II AKa 102/09, (niepubl.).
- 88.** Wyrok SA w Krakowie z dnia 14 listopada 2009 r., sygn. akt II Aka 117/09, Prok. i Pr.-wkł. 2010, Nr 11, s. 18.
- 89.** Wyrok SA w Gdańsku z dnia 26 listopada 2009 r., sygn. akt II AKa 253/09, LEX nr 604100.
- 90.** Wyrok SA w Krakowie z dnia 30 marca 2010 r., sygn. akt II AKa 22/10, Prok. i Pr. 2010 nr 10, poz. 8, str. 6.
- 91.** Wyrok SA w Katowicach z 29 lipca 2010 r., sygn. akt II AKA 207/10, OSAW 2010, Nr 4, poz. 4.
- 92.** Wyrok SA w Krakowie z dnia 29 grudnia 2010 r., sygn. akt II AKa 236/10, KZS 2011/4/33.
- 93.** Wyrok SA w Krakowie z dnia 9 lutego 2011 r., sygn. akt II AKa 103/2010, KZS 2011, Nr 5, poz. 39.
- 94.** Wyrok SA w Katowicach - II Wydział Karny z dnia 9 czerwca 2011 r., sygn. akt II AKa 178/10, Prok. i Pr. 2011 nr 12, poz. 17.
- 95.** Wyrok SA w Lublinie z dnia 30 sierpnia 2012 r., sygn. akt II AKA 152/12, (Legalis).
- 96.** Wyrok SA w Gdańsku z dnia 19 września 2012 r., sygn. akt II AKA 289/12, (Legalis).
- 97.** Wyrok SA w Warszawie - II Wydział Karny z dnia 26 września 2012 r., sygn. akt II AKA 247/12, (Legalis).
- 98.** Wyrok SA w Szczecinie - II Wydział Karny z dnia 20 grudnia 2012 r., sygn. akt II AKA 215/12, (Legalis).
- 99.** Wyrok SA w Krakowie z dnia 28 grudnia 2012 r., sygn. akt II AKa 248/12, (Legalis).
- 100.** Wyrok SA we Wrocławiu z 28 grudnia 2012 r., sygn. akt II AKa 389/12, (niepubl.).
- 101.** Wyrok SA we Wrocławiu z dnia 4 kwietnia 2013 r., sygn. akt II AKA 90/13, (Legalis).
- 102.** Wyrok SA we Wrocławiu z dnia 16 października 2013 r., sygn. akt II AKA 298/13, (Legalis).

103. Wyrok SA we Wrocławiu z dnia 24 października 2013 r., sygn. akt II AKa 326/13, (Legalis).
104. Wyrok SA w Krakowie z dnia 4 lutego 2014 r., sygn. akt II AKa 148/13, (Legalis).
105. Wyrok SA we Wrocławiu z dnia 11 lutego 2014 r., sygn. akt II AKa 324/13, KZS 2014 nr 7-8, poz. 86.
106. Wyrok SA w Gdańsku z dnia 20 marca 2014 r., sygn. akt II AKa 54/14, KZS 2014/7-8/114.
107. Wyrok SA w Katowicach z dnia 20 marca 2014 r., sygn. akt II AKa 24/14, (Legalis).
108. Wyrok SA w Gdańsku z dnia 29 maja 2014 r., sygn. akt II AKa 26/14, (Legalis)
109. Wyrok SA w Warszawie z dnia 17 września 2014 r., sygn. akt II AKa 219/14, (Legalis).
110. Wyrok SA w Poznaniu - II Wydział Karny z dnia 7 października 2014 roku, sygn. akt II AKa 102/14, (Legalis).
111. Wyrok SA w Lublinie z dnia 10 grudnia 2014 roku, sygn. akt II AKa 288/14, (Legalis).
112. Wyrok SA we Wrocławiu z dnia 30 grudnia 2014 roku, sygn. akt II AKa 356/14, (Legalis).
113. Wyrok SA w Warszawie z dnia 27 stycznia 2015 roku, sygn. akt II AKa 424/14, (Legalis).
114. Wyrok SA we Wrocławiu w wyroku z dnia 23 lipca 2015 roku, sygn. akt II Aka 187/15, (Legalis).
115. Wyrok SA w Katowicach z dnia 4 lipca 2016 roku, sygn. akt II Aka 223/16, (LEX nr 2157748).
116. Wyrok SA we Wrocławiu z dnia 15 lipca 2016 roku, sygn. akt II Aka 169/16, (Legalis nr 1504997).
117. Wyrok SA w Warszawie z dnia 8 listopada 2016 roku, sygn. akt II AKa 246/16, (SAOS).
118. Wyrok SA w Warszawie z dnia 8 listopada 2016 roku, sygn. akt II AKa 285/16, (SAOS).

119. Wyrok SO w Łodzi z dnia 23 listopada 2016 roku, sygn. akt V Ka 612/16, (SAOS).
120. Wyrok SO w Ostrołęce z dnia 6 grudnia 2016 roku, sygn. akt II Ka 469/16, (SAOS).
121. Wyrok SA w Białymstoku z dnia 8 grudnia 2016 roku, sygn. akt II AKa 134/16, (SAOS).
122. Wyrok SA w Warszawie z dnia 15 grudnia 2016 roku, sygn. akt II AKa 338/16, (SAOS).
123. Wyrok SR dla Warszawy Pragi-Północ w Warszawie z dnia 21 grudnia 2016 roku, sygn. akt IV K 47/14, (SAOS).
124. Wyrok SA we Wrocławiu z dnia 22 grudnia 2016 roku, sygn. akt II AKa 317/16, (SAOS).
125. Wyrok SA w Szczecinie z dnia 12 stycznia 2017 roku, sygn. akt II Aka 198/16, (Legalis nr 1712927).
126. Wyrok SA w Poznaniu z dnia 17 stycznia 2017 roku, sygn. akt II AKa 110/16, (SAOS).
127. Wyrok SA w Warszawie z dnia 6 marca 2017 roku, sygn. akt II AKa 323/16, (SAOS).
128. Wyrok SO w Słupsku z dnia 7 marca 2017 roku, sygn. akt II Ko 2/16, (SAOS).
129. Wyrok SA we Wrocławiu z dnia 9 marca 2017 roku, sygn. akt II AKa 13/17, (SAOS).
130. Wyrok SA w Warszawie z dnia 15 marca 2017 roku, sygn. akt II AKa 12/17, (SAOS).
131. Wyrok SO w Piotrkowie Trybunalskim z dnia 17 marca 2017 roku, sygn. akt III K 96/16, (SAOS).
132. Wyrok SA w Lublinie z dnia 21 marca 2017 roku, sygn. akt II AKa 17/17, (SAOS).
133. Wyrok SR w Toruniu z dnia 29 marca 2017 roku, sygn. akt II K 689/15, (SAOS).
134. Wyrok SR w Nowym Dworze Mazowieckim z dnia 11 kwietnia 2017 roku, sygn. akt II K 701/11. (SAOS).

135. Wyrok SA we Wrocławiu z dnia 13 kwietnia 2017 roku, sygn. akt II Aka 60/17, (Legalis).
136. Wyrok SA w Warszawie z dnia 19 kwietnia 2017 roku, sygn. akt II AKa 452/16, (SAOS).
137. Wyrok SA w Warszawie z dnia 21 kwietnia 2017 roku, sygn. akt II AKa 456/16, (SAOS).
138. Wyrok SA w Warszawie z dnia 28 kwietnia 2017 roku, sygn. akt II AKa 62/17, (SAOS).
139. Wyrok SA w Poznaniu z dnia 1 maja 2017 roku, sygn. akt II AKa 18/17, (SAOS).
140. Wyrok SO w Gliwicach z dnia 9 maja 2017 roku, sygn. akt VI Ka 480/16, (SAOS).
141. Wyrok SA w Warszawie z dnia 12 maja 2017 roku, sygn. akt II AKa 47/17, (SAOS).
142. Wyrok SA w Warszawie z dnia 17 maja 2017 roku, sygn. akt II AKa 91/17, (SAOS).
143. Wyrok SA w Warszawie z dnia 18 maja 2017 roku, sygn. akt II AKa 75/17, (SAOS).
144. Wyrok SO w Warszawie z dnia 19 maja 2017 roku, sygn. akt XII K 112/16, (SAOS).
145. Wyrok SR w Grajewie z dnia 22 maja 2017 roku, sygn. akt II K 158/16, (SAOS).
146. Wyrok SA w Warszawie z dnia 29 maja 2017 roku, sygn. akt II AKa 46/17, (SAOS).
147. Wyrok SA w Warszawie z dnia 2 czerwca 2017 roku, sygn. akt II AKa 52/17, (SAOS).
148. Wyrok SA w Warszawie z dnia 6 czerwca 2017 roku, sygn. akt II AKa 61/17, (SAOS).
149. Wyrok SA w Warszawie z dnia 6 czerwca 2017 roku, sygn. akt II AKa 364/16, (SAOS).
150. Wyrok SA w Warszawie z dnia 12 czerwca 2017 roku, sygn. akt II AKa 404/16, (SAOS).

151. Wyrok SA w Warszawie z dnia 14 czerwca 2017 roku, sygn. akt II AKa 95/17, (SAOS).
152. Wyrok SO w Poznaniu z dnia 23 czerwca 2017 roku, sygn. akt XVII Ka 469/17, (SAOS).
153. Wyrok SO w Warszawie z dnia 23 czerwca 2017 roku, sygn. akt XII K 61/14. (SAOS).
154. Wyrok SO w Świdnicy z dnia 27 czerwca 2017 roku, sygn. akt IV Ka 197/17, (SAOS).
155. Wyrok SO Warszawa-Praga w Warszawie z dnia 10 sierpnia 2017 roku, sygn. akt VI Ka 31/17, (SAOS).
156. Wyrok SA w Warszawie z dnia 11 sierpnia 2017 roku, sygn. akt II AKa 232/17, (SAOS).
157. Wyrok SO we Wrocławiu z dnia 11 sierpnia 2017 roku, sygn. akt III K 306/15, (SAOS).
158. Wyrok SA w Warszawie z dnia 18 sierpnia 2017 roku, sygn. akt II AKa 188/17, (SAOS).
159. Wyrok SA w Warszawie z dnia 12 września 2017 roku, sygn. akt II AKa 388/16, (SAOS).
160. Wyrok SA w Warszawie z dnia 22 września 2017 roku, sygn. akt II AKa 24/17, (SAOS).
161. Wyrok SA we Wrocławiu z dnia 27 września 2017 roku, sygn. akt II AKa 122/17, (SAOS).
162. Wyrok SR dla Warszawy Pragi-Północ w Warszawie z dnia 3 października 2017 roku, sygn. akt IV K 586/13, (SAOS).
163. Wyrok SO Warszawa-Praga w Warszawie z dnia 9 października 2017 roku, sygn. akt VI Ka 331/17, (SAOS).
164. Wyrok SA w Białymstoku z dnia 11 października 2017 roku, sygn. akt II AKa 129/17, (SAOS).
165. Wyrok SA w Szczecinie z dnia 12 października 2017 roku, sygn. akt II AKa 53/17, (SAOS).
166. Wyrok SA w Warszawie z dnia 17 października 2017 roku, sygn. akt II AKa 148/17, (SAOS).

- 167.** Wyrok SA w Warszawie z dnia 17 października 2017 roku, sygn. akt II AKa 212/17, (SAOS).
- 168.** Wyrok SA w Warszawie z dnia 25 października 2017 roku, sygn. akt II AKa 87/17, (SAOS).
- 169.** Wyrok SA w Warszawie z dnia 26 października 2017, roku, sygn. akt II AKa 419/15, (SAOS).
- 170.** Wyrok SA w Katowicach z dnia 26 października 2017 roku, sygn. akt II AKa 464/17, (SAOS).
- 171.** Wyrok SA we Wrocławiu z dnia 26 października 2017, sygn. akt II AKa 289/17, (SAOS).
- 172.** Wyrok SA w Warszawie z dnia 6 listopada 2017 roku, sygn. akt II AKa 330/17, (SAOS).
- 173.** Wyrok SA w Szczecinie z dnia 16 listopada 2017 roku, sygn. akt II AKa 87/17, (SAOS).
- 174.** Wyrok SA w Warszawie z dnia 17 listopada 2017 roku, sygn. akt II AKa 289/17, (SAOS).
- 175.** Wyrok SA w Lublinie z dnia 20 listopada 2017 roku, sygn. akt II AKa 60/17, (SAOS).
- 176.** Wyrok SA w Szczecinie z dnia 23 listopada 2017 roku, sygn. akt II AKa 142/17, (SAOS).
- 177.** Wyrok SA we Wrocławiu z dnia 30 listopada 2017 roku, sygn. akt II AKa 299/17, (SAOS).
- 178.** Wyrok SO w Częstochowie z dnia 6 grudnia 2017 roku, sygn. akt II K 140/15, (SAOS).
- 179.** Wyrok SO w Siedlcach z dnia 6 grudnia 2017 roku, sygn. akt II Ka 426/17, (SAOS).
- 180.** Wyrok SA w Warszawie z dnia 13 grudnia 2017 roku, sygn. akt II AKa 242/17, (SAOS).
- 181.** Wyrok SA w Warszawie z dnia 15 grudnia 2017 roku, sygn. akt II AKa 332/17, (SAOS).
- 182.** Wyrok SA w Warszawie z dnia 22 grudnia 2017 roku, sygn. akt II AKa 377/17, (SAOS).

183. Wyrok SA w Gdańsku z dnia 9 stycznia 2018 roku, sygn. akt II Aka 421/17, (Legalis).
184. Wyrok SA w Lublinie z 25 stycznia 2018 roku, sygn. akt II Aka 251/17, (Legalis nr 1733024).
185. Wyrok SA w Warszawie z dnia 17 stycznia 2018 roku, sygn. akt II AKa 331/17, (SAOS).
186. Wyrok SO w Koninie z dnia 9 lutego 2018 roku, sygn. akt II Ka 3/18, (SAOS).
187. Wyrok SO w Świdnicy z dnia 27 lutego 2018 roku, sygn. akt IV Ka 46/18, (SAOS).
188. Wyrok SO w Łomży z dnia 28 lutego 2018 roku, sygn. akt II Ka 335/17, (SAOS).
189. Wyrok SA we Wrocławiu z dnia 13 marca 2018 roku, sygn. akt II AKa 21/18, (SAOS).
190. Wyrok SA w Warszawie z dnia 14 marca 2018 roku, sygn. akt II AKa 57/18, (SAOS).
191. Wyrok SO w Warszawie z dnia 15 marca 2018 roku, sygn. akt XVIII Ko 74/17, (SAOS).
192. Wyrok SO w Koninie z dnia 16 marca 2018 roku, sygn. akt II Ka 15/18, (SAOS).
193. Wyrok SA w Warszawie z dnia 26 marca 2018 roku, sygn. akt II AKa 333/17, (SAOS).
194. Wyrok SA w Katowicach z dnia 4 kwietnia 2018 roku, sygn. akt II Aka 97/18, (Legalis nr 1772303).
195. Wyrok SA w Warszawie z dnia 5 kwietnia 2018 roku, sygn. akt II Aka 454/17, (SAOS).
196. Wyrok SA w Warszawie z dnia 6 kwietnia 2018 roku, sygn. akt II Aka 407/17, (SAOS).
197. Wyrok SA w Katowicach z dnia 12 kwietnia 2018 roku, sygn. akt II Aka 584/17, (SAOS).
198. Wyrok SO w Gliwicach z dnia 20 kwietnia 2018 roku, sygn. akt VI Ka 264/18, (SAOS).

199. Wyrok SO w Łodzi z dnia 23 kwietnia 2018 roku, sygn. akt V Ka 652/17, (SAOS).
200. Wyrok SA w Warszawie z dnia 24 kwietnia 2018 roku, sygn. akt II Aka 8/18, (SAOS).
201. Wyrok SR dla Warszawy-Mokotowa w Warszawie z dnia 27 kwietnia 2018 roku, sygn. akt XIV K 658/16, (SAOS).
202. Wyrok SA w Warszawie z dnia 8 maja 2018 roku, sygn. akt II Aka 440/17, (SAOS).
203. Wyrok SA w Warszawie z dnia 16 maja 2018 roku, sygn. akt II Aka 111/18, (SAOS).
204. Wyrok SA w Białymstoku z dnia 7 czerwca 2018 roku, sygn. akt II Aka 53/18, (SAOS).
205. Wyrok SO w Częstochowie z dnia 3 lipca 2018 roku, sygn. akt VII Ka 487/18, (SAOS).
206. Wyrok SO w Elblągu z dnia 2 sierpnia 2018, sygn. akt VI Ka 229/18, (SAOS).
207. Wyrok SO w Jeleniej Górze z dnia 14 sierpnia 2018 roku, sygn. akt III K 39/17, (SAOS).
208. Wyrok SO w Warszawie z dnia 14 sierpnia 2018 roku, sygn. akt IX Ka 484/18, (SAOS).
209. Wyrok SR w Kętrzynie z dnia 23 sierpnia 2018 roku, sygn. akt II K 40/18, (SAOS).
210. Wyrok SO w Białymstoku z dnia 19 września 2018 roku, sygn. akt VIII Ka 295/18, (SAOS).
211. Wyrok SO w Piotrkowie Trybunalskim z dnia 2 października 2018 roku, sygn. akt IV Ka 623/18, (SAOS).
212. Wyrok SO w Poznaniu z dnia 5 października 2018, sygn. akt IV Ka 770/18, (SAOS).
213. Wyrok SA w Warszawie z dnia 18 października 2018 roku, sygn. akt II Aka 402/17, (SAOS).
214. Postanowienie SN z dnia 27 lipca 1984 roku, sygn. akt I KZ 107/84, OSNKW 1985, nr 3-4, poz. 26.

- 215.** Postanowienie SN z dnia 6 września 2000 r., sygn. akt III KKN 337/00, LEX nr 43442.
- 216.** Postanowienie SA w Lublinie z dnia 27 stycznia 1998 roku, sygn. akt II AKz 24/98, (niepubl.).
- 217.** Postanowienie SA w Warszawie z dnia 13 grudnia 1999 roku, sygn. akt II AKa 326/99, Nr 9, poz. 67.
- 218.** Postanowienie SN z dnia 22 czerwca 2001 roku, sygn. akt III KKN 44/01, Prok. i Pr. 2002, Nr 1, poz. 8.
- 219.** Postanowienie SN z dnia 18 września 2001 roku, sygn. akt V KKN 443/99, Prok. i Pr. 2002, Nr 4, poz. 7.
- 220.** Postanowienie SN z dnia 10 października 2001 roku, II KKN 476/99, LEX nr 51583.
- 221.** Postanowienie SN z dnia 3 grudnia 2001 roku, sygn. akt V KKN 67/01, OSNKW 2002, Nr 5-6, poz. 36.
- 222.** Postanowienie SN z dnia 3 grudnia 2001 roku, sygn. akt V KKN 67/01, OSNKW 2002, z. 5-6, poz. 36.
- 223.** Postanowienie SN z dnia 20 września 2002 roku, sygn. akt V KKN 174/01, LEX nr 56082.
- 224.** Postanowienie SN z dnia 20 lutego 2003 r., sygn. akt II KK 113/02, OSNKW 2003, nr 5-6, poz. 52
- 225.** Postanowienie SN z dnia 19 marca 2003r., sygn. akt V KK 188/02, Lex nr 77024.
- 226.** Postanowienie SN z dnia 10 kwietnia 2003 roku, sygn. akt III KKN 182/01, OSNwSK 2003, Nr 1, poz. 771.
- 227.** Postanowienie SN z dnia 2 grudnia 2004 roku, sygn. akt III KK 112/04, OSNKW 2005, nr 1, poz. 6.
- 228.** Postanowienie SN z dnia 25 maja 2005 roku, sygn. akt III KK 84/05 (niepubl.).
- 229.** Postanowienie SA we Wrocławiu z dnia 29 grudnia 2006 roku, sygn. akt II AKO 230/06, OSA 2007, Nr 10, poz. 54.
- 230.** Postanowienie SN z dnia 11 stycznia 2007 roku, sygn. akt V KK 342/06 Orz. Prok. i Pr. 2007, nr 7–8, poz. 22.

- 231.** Postanowienie SN z dnia 17 maja 2007 roku, sygn. akt IV KK 131/07, OSNwSK 2007, Nr 1, poz. 1092.
- 232.** Postanowienie SN z dnia 18 października 2007 roku, sygn. akt III KK 237/07, (Legalis).
- 233.** Postanowienie SN z dnia 4 grudnia 2007 roku, sygn. akt II KK 157/07, OSNwSK 2007, Nr 1, poz. 2756.
- 234.** Postanowienie SN z dnia 12 marca 2008 roku, sygn. akt II KO 24/07, Prok. i Pr. 2008, Nr 10, poz. 7.
- 235.** Postanowienie SN z dnia 14 listopada 2008 roku, sygn. akt V KK 132/08, OSNwSK 2008, Nr 1, poz. 2293.
- 236.** Postanowienie SN - Izba Karna z dnia 26 listopada 2008 roku, sygn. akt II KO 54/08, KZS 2009, nr 4, poz. 11.
- 237.** Postanowienie SA w Katowicach dnia 26 marca 2009 roku, sygn. akt II AKa 42/09, Prok. i Pr. 2009, Nr 11-12, poz. 28.
- 238.** Postanowienie SN z dnia 9 czerwca 2009 roku, sygn. akt II KZ 32/09, Prok. i Pr. - wkł. 2009, Nr 11-12, poz. 12.
- 239.** Postanowienie SN z dnia 7 kwietnia 2010 roku, sygn. akt IV KK 71/10, OSNwSK 2010, poz. 680.
- 240.** Postanowienie SN z dnia 4 listopada 2010 roku, sygn. akt V KK 121/10, LEX nr 653683.
- 241.** Postanowienie SA w Rzeszowie z dnia 22 października 2013 roku, sygn. akt II AKa 70/13, (Legalis).
- 242.** Postanowienie SN - Izba Karna z dnia 20 listopada 2013 roku, sygn. akt II KK 184/13, Prok. i Pr. 2014/2/3.
- 243.** Postanowienie SN z dnia 13 lutego 2014 roku, sygn. akt V KK 281/13, (Legalis).
- 244.** Postanowienie SN - Izba Karna z dnia 19 marca 2014 roku, sygn. akt II KK 265/13, OSNKW 2014 nr 9, poz. 71, str. 28.
- 245.** Uchwała SN z dnia 30 czerwca 1973 roku, sygn. akt VI KZP 12/73, OSNKW 1973, Nr 10, poz. 122.
- 246.** Uchwała SN z dnia 27 października 1995 roku, sygn. akt III KRN 122/95, PiP 1996, Nr 5, poz. 5.

- 247.** Uchwała SA w Warszawie z dnia 24 kwietnia 1997 roku, sygn. akt II Aka 57/97, Prok. i Pr., Nr 12.
- 248.** Uchwała SN z dnia 15 maja 1997 roku, sygn. akt I KZP 8/97, OSNKW 1997, Nr 7-8, poz. 56.
- 249.** Uchwała SN z dnia 25 lutego 1999 roku, sygn. akt I KZP 38/98, OSNKW 1999, Nr 3-4, poz. 12.
- 250.** Uchwała SN z dnia 16 marca 1999 roku, sygn. akt I KZP 2/99, WPP 2001, nr 2.
- 251.** Uchwała SN z dnia 16 marca 1999 roku, sygn. I KZP 4/99, LEX nr 35545.
- 252.** Uchwała SN z dnia 8 lutego 2000 roku, sygn. akt I KZP 52/99, OSNKW 2000, Nr 3-4, poz. 27.
- 253.** Uchwała SN z dnia 25 października 2000 roku, sygn. akt I KZP 24/00, OSNKW 2000, Nr 11-12, poz. 96.
- 254.** Uchwała SN z dnia 29 października 2002 roku, sygn. akt I KZP 30/02, OSNKW 2002, Nr 1-12, poz. 89.
- 255.** Uchwała SN z dnia 27 marca 2003 roku, sygn. akt I KZP 3/03, OSNKW 2003, nr 3-4, poz. 29.
- 256.** Uchwała z dnia 29 października 2004 roku, sygn. akt I KZP 24/04, OSNKW 2004, poz. 92.
- 257.** Uchwała SN z dnia 11 stycznia 2006 roku, sygn. akt I KZP 53/05, OSNK 2006, Nr 2, poz. 13.

WYKAZ TABEL

Tabela nr 1	Charakterystyka spełnienia przesłanek z art. 60 § 3 k.k.	270
--------------------	---	------------

WYKAZ WYKRESÓW

Wykres nr 1	Skład osobowy analizowanych struktur przestępczych	265
Wykres nr 2	Wiek analizowanych przypadków tzw. małych świadków koronnych	266
Wykres nr 3	Poziom wykształcenia analizowanych tzw. małych świadków koronnych	268
Wykres nr 4	Wiek badanych respondentów	272
Wykres nr 5	Pytanie „Czy przestępcy współdziałający z innymi przy popełnieniu przestępstwa chętnie podejmują współpracę z organami ścigania w zamian za możliwość skorzystania z instytucji nadzwyczajnego złagodzenia kary uregulowanej w art. 60 § 3 i 4 k.k. ?”	273
Wykres nr 6	Pytanie „Wobec jakiego organu przestępcy współdziałający z innymi przy popełnieniu przestępstwa podejmują współpracę z organami ścigania w zamian za możliwość skorzystania z instytucji nadzwyczajnego złagodzenia kary uregulowanej w art. 60 § 3 i 4 k.k. ?”	274
Wykres nr 7	Pytanie „Czy sprawcy ujawniają informacje dotyczące innych osób uczestniczących w popełnieniu przestępstwa ?”	275
Wykres nr 8	Pytanie „Czy sprawcy ujawniają informacje dotyczące istotnych okoliczności popełnienia przestępstwa ?”	276
Wykres nr 9	Pytanie „Czy ujawnione informacje pozwalają dokonać oceny prawnej czynu przestępczego ?”	276
Wykres nr 10	Pytanie „Czy sprawcy czynów przestępnych w konfiguracji wieloosobowej ujawniają informacje o swojej działalności (o swojej roli w przestępstwie) ?”	277
Wykres nr 11	Pytanie „Czy w Pani/Pana ocenie przepisy art. 60 § 3 i 4 k.k. składające się na instytucję tzw. małego świadka koronnego	

	spełniają swoje zadanie polegające na rozbijaniu jedności przestępczej poprzez przyznawanie korzyści temu sprawcy, który zdecyduje się na współpracę z wymiarem sprawiedliwości ?”	278
Wykres nr 12	Pytanie „Z Pani/Pana praktyki w świetle instytucji tzw. małego świadka koronnego (art. 60 § 3 i 4 k.k.) sprawcy czynów przestępnych często odwołują złożone zeznania w zakresie ujawnienia przestępczej wiedzy ?”	279

ANEKS
KWESTIONARIUSZ ANKIETY
„STOSOWANIE INSTYTUCJI TZW. MAŁEGO ŚWIADKA KORONNEGO
(ART. 60 § 3 i 4 K.K.) W PRAKTYCE PROKURATORSKIEJ”

Proszę o wpisanie odpowiedniej liczby w miejscu kropek, bądź wybranie jednej z możliwych odpowiedzi określonej literą.

Metryczka

1. Płeć K / M
2. Wiek lat
3. Staż pracy lat
4. Staż pracy na stanowisku prokuratora lat

1. Czy przestępcy współdziałający z innymi przy popełnieniu przestępstwa chętnie podejmują współpracę z organami ścigania w zamian za możliwość skorzystania z instytucji nadzwyczajnego złagodzenia kary uregulowanej w art. 60 § 3 i 4 k.k. ?

- a) zdecydowanie tak
- b) raczej tak
- c) nie mam zdania
- d) raczej nie
- e) zdecydowanie nie

ma to miejsce najczęściej wobec jakiego organu:

- a) Prokuratura
- b) Policja
- c) ABW
- d) AW
- e) CBA
- f) Żandarmeria Wojskowa
- g) Straż Graniczna
- h) Straż Leśna
- i) Państwowa Straż Rybacka

2. Czy ujawniają oni informacje dotyczące innych osób uczestniczących w popełnieniu przestępstwa ?

- a) zdecydowanie tak
- b) raczej tak
- c) nie mam zdania
- d) raczej nie
- e) zdecydowanie nie

3. Czy ujawniają oni informacje dotyczące istotnych okoliczności popełnienia przestępstwa ?

- a) zdecydowanie tak
- b) raczej tak
- c) nie mam zdania
- d) raczej nie
- e) zdecydowanie nie

Przy czym informacje te:

- a) pozwalają
- b) nie pozwalają

dokonać oceny prawnej czynu przestępnego ?

4. Czy sprawcy czynów przestępnych w konfiguracji wieloosobowej ujawniają informacje o swojej działalności (o swojej roli w przestępstwie) ?

- a) zdecydowanie tak
- b) raczej tak
- c) nie mam zdania
- d) raczej nie
- e) zdecydowanie nie

5. Czy w Pani/Pana ocenie przepisy art. 60 § 3 i 4 k.k. składające się na instytucję tzw. małego świadka koronnego, spełniają swoje zadanie polegające na rozbijaniu jedności przestępczej poprzez przyznawanie korzyści temu sprawcy, który zdecyduje się na współpracę z wymiarem sprawiedliwości ?

- a) zdecydowanie tak
- b) raczej tak

- c) nie mam zdania
- d) raczej nie
- e) zdecydowanie nie

6. Z Pani/Pana praktyki w świetle instytucji tzw. małego świadka koronnego (art. 60 § 3 i 4 k.k.) sprawcy czynów przestępnych często odwołują złożone zeznania w zakresie ujawnienia przestępczej wiedzy ?

- a) zdecydowanie tak
- b) raczej tak
- c) nie mam zdania
- d) raczej nie
- e) zdecydowanie nie

7. Proszę o komentarz, czy regulacja instytucji nadzwyczajnego złagodzenia kary w zakresie art. 60 § 3 k.k. powinna ulec modyfikacji, jeżeli tak to jakiej w Pana/Pani ujęciu ?

.....
.....
.....

8. Proszę o komentarz, czy regulacja instytucji nadzwyczajnego złagodzenia kary w zakresie art. 60 § 4 k.k. powinna ulec modyfikacji, jeżeli tak to jakiej w Pana/Pani ujęciu ?

.....
.....
.....
.....
.....